कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र M 2050 विषय दर्शन (भारतीय).

नाव. दासबोध (मुद्रित) (मराठी).

लेखक/लिपीकार समर्थ रामदास स्वामी कृत.

पृष्ठ 182 काळ इ.स 1875 पूर्ण/~~अपूर्ण~~

Checked 2012

प्रस्तावना.

दासबोध हा ग्रंथ स्वस्थपणानें व विचारानें वाचून त्यांतील विषय लक्षांत ठेवून जो मनुष्य वागण्या विषयीं यत्न करील त्यास प्रपंचांत अथवा परमार्थांत अनुपम सुखाची प्राप्ती होऊन सर्व जगाचे रचने विषयीं सत्य असत्याचें योग्य ज्ञान होईल.आणि तो शेवटीं जन्म मरणा पासून मुक्त होऊन परमानंदांत राहील. याजकरितां सुज्ञांस इतकीच प्रार्थना आहेकीं, त्याणीं नाशिवंत सुखाकडील आठ प्रहर खर्च करण्याचे काळांतील नियमानें थोडातरीं काळ काढून या ग्रंथाचे अवलोकनांत खर्च करावा ह्मणजे त्या योगानें काळें करून तरी अविनाश सुखाची प्राप्ती होईल यांत संदेह नाहीं. हें ज्ञान मी सुज्ञास सांगावें असें नाहीं परंतु अज्ञान्यास तरी फक्त सूचना केली आहे याकरितां याविषयीं क्षमा व्हावी.

हा ग्रंथ श्रीमन्महाराज समर्थ सद्गुरू श्रीरामदास स्वामी यांणीं कल्याणस्वामी यांस आत्मबोधरूप सांगितला आहे याचे दशक २० समास २००शें आहेत. ग्रंथारंभीं अनुक्रमणिका लिहून शेवटीं त्यांतील कठिणशब्दांचा कोश घातला आहे.

हा ग्रंथ राजमान्य राजश्री रघुनाथ भास्कर गोडबोले प्राकृत ग्रंथां मध्यें निष्णात यांचे आश्रयानें शुद्ध करून यांतील कठिण शब्दांच्या अर्था-चा कोश वर्णानुक्रमानें याग्रंथाचे शेवटीं घातला आहे.

हाग्रंथ संग्रह करणारास सुलभ पडावा ह्मणोन याची किंमत रुपये ४ बंगी वटपाल खर्च १४ आणे याप्रमाणें ठेविली आहे.

(या ग्रंथावर सन १८६७ चा आक्ट २५ प्रमाणें सर्वप्रकारें आह्मीं आपला हक्क ठेविला आहे.)

रावजी श्रीधर गोंधळेकर ज० छा० मालक.

हाग्रंथ पुणें पेठ शनवार मेहुणपुरा येथें रावजी श्रीधर गोंधळेकर याणीं आपले जगद्धितेच्छु छापखान्यांत छापिला. मिति आषाढवद्य १२ शाके १७९७ ता. २९ जुलै १८७५ इ.

दासबोधांतील विषयांची अनुक्रमणिका.

समास. विषय.

दशक १ ला.

१ ग्रंथारंभनिरूपण.
२ गणेशस्तवन.
३ शारदास्तवन.
४ गुरुस्तवन.
५ संतस्तवन.
६ श्रोतृस्तवन.
७ कवीश्वरस्तवन.
८ सभावर्णन.
९ परमार्थस्तवन.
१० नरदेहस्तवन.

दशक २ रा.

१ मूर्खलक्षणनिरूपण.
२ उत्तमलक्षणवर्णन.
३ कुविद्यालक्षणकथन.
४ भक्तिनिरूपण.
५ रजोगुणनिरूपण.
६ तमोगुणनिरूपण.
७ सत्त्वगुणनिरूपण.
८ सद्विद्यानिरूपण.
९ विरक्तलक्षणनिरूपण.
१० पढतमूर्खलक्षणनिरूपण.

दशक ३ रा.

१ जन्मदुःखनिरूपण.
२ प्रथमसंबंधनिरूपण.
३ द्वितीयसंबंधनिरूपण.
४ संपत्तिवेधनिरूपण.
५ कांताहरण निरूपण.
६ आध्यात्मिकतापनिरूपण.
७ आधिभौतिकताप निरूपण.
८ आधिदैविकतापनिरूपण.
९ मृत्युनिरूपण.
१० वैराग्यलक्षण निरूपण.

दशक ४ था.

१ श्रवणभक्तिनिरूपण.
२ कीर्तन भजनभक्तिनिरूपण.
३ नामस्मरणभक्तिकथन.
४ पादसेवनभक्तिनिरूपण.
५ अर्चनभक्तिनिरूपण.
६ वंदनभक्तिनिरूपण.
७ दास्यभक्तिनिरूपण.
८ सख्यभक्तिनिरूपण.
९ आत्मनिवेदनभक्तिनिरूपण.
१० मुक्तिचतुष्टयनिरूपण.

दशक ५ वा.

१ गुरुनिश्चयनिरूपण.
२ सद्गुरुलक्षणनिरूपण.
३ शिष्यलक्षणनिरूपण.

४ उपदेशलक्षणनिरूपण.
५ बहुधाज्ञाननिरूपण.
६ शुद्धलक्षणनिरूपण.
७ बद्धलक्षणनिरूपण.
८ मुमुक्षुलक्षणनिरूपण.
९ साधकलक्षणनिरूपण.
१० सिद्धलक्षणनिरूपण.

दशक ६ वा.

१ देवशोधननिरूपण.
२ ब्रह्मप्रतिपादननिरूपण.
३ मायोद्भवनिरूपण.
४ ब्रह्मनिरूपण.
५ मायाब्रह्मनिरूपण.
६ सृष्टिकथन.
७ सगुणभजननिरूपण.
८ दृश्यनिरसननिरूपण.
९ सारशोधननिरूपण.
१० अनिर्वाच्यनिरूपण.

दशक ७ वा.

१ मंगलाचरण.
२ ब्रह्मनिरूपण.
३ चतुर्दशब्रह्मनिरूपण.
४ विमलयब्रह्मनिरूपण.
५ अद्वैतकल्पनानिदर्शननिरूप.
६ बद्धमुक्तनिरूपण.
७ साधनप्रतिष्ठानिरूपण.
८।९ श्रवणनिरूपण.
१० देहांतनिरूपण.

दशक ८ वा.

१ देवदर्शननिरूपण.
२ अशंकानिरूपण.
३ सूक्ष्मअशंकानिरूपण.
४ सूक्ष्मपंचभूतनिरूपण.
५ पंचमहाभूतें स्वरूपाकाशभेदनिरूपण.
६ दुश्चित्तनिरूपण.
७ मोक्षलक्षणनिरूपण.
८ आत्मनिदर्शननिरूपण.
९ सिद्धलक्षणनिरूपण.
१० शून्यत्वनिरसननिरूपण.

दशक ९ वा.

१ अशंकानिरूपण.
२ ब्रह्मनिरूपण.
३ निःसंदेहनिरूपण.
४ जाणपणनिरूपण.
५ अनुमाननिरसननिरूपण.
६ गुणरूपनिरूपण.
७ विकल्पनिरसननिरूपण.
८ देहातीतनिरूपण.
९ संदेहवारणनिरूपण.
१० शांतिलक्षणनिरूपण.

दशक १० वा.

१ अंतःकरणएकनिरूपण.
२।३ देहअशंकानिरूपण.
४ बीजलक्षणनिरूपण.
५ पंचप्रलयनिरूपण.
६ भ्रमनिरूपण.
७ सगुणभजननिरूपण.
८ प्रचीतनिरूपण.
९ प्रकृतिपुरुषनिदर्शननिरूपण.

१० चळाचळ निरूपण.

दशक ११ वा.

१ सिद्धांतनिरूपण.
२ चत्वारदेव निरूपण.
३ शिकवणनिरूपण.
४ विवेक निरूपण.
५ शिकवण निरूपण.
६ महंतलक्षणनिरूपण.
७ चंचलनदीनिरूपण.
८ अंतरात्मा विवरण.
९ उपदेशनिरूपण.
१० निस्पृह वर्तणुक निरूपण.

दशक १२ वा.

१ विमळलक्षण निरूपण.
२ प्रत्यय निरूपण.
३ देवभक्त निरूपण.
४ विवेकवैराग्यनिरूपण.
५ आत्मनिवेदन निरूपण.
६ सृष्टिक्रम निरूपण.
७ विषयत्याग निरूपण.
८ कालनिरूपण.
९ यत्नशिकवण निरूपण.
१० उत्तमपुरुषनिदर्शन निरूपण.

दशक १३ वा.

१ आत्मानात्म विवेक निरूपण.
२ सारासार निरूपण.
३ उभारणी निरूपण.
४ प्रळय निरूपण.
५ काहणि निरूपण.
६ लघुबोधनिरूपण.
७ प्रत्यय निरूपण.
८ कर्ता निरूपण.
९ आत्मा विवरण.
१० शिकवणनिरूपण.

दशक १४ वा.

१ निस्पृह शिकवण निरूपण.
२ भिक्षा निरूपण.
३ कवित्वलक्षण निरूपण.
४ कीर्तन लक्षण निरूपण.
५ हरिकथा निरूपण.
६ चातुर्यलक्षणनिरूपण.
७ युगधर्मनिरूपण.
८ अखंडध्यान निरूपण.
९ शाश्वतनिरूपण.
१० मायानिरूपण.

दशक १५ वा.

१ चातुर्यलक्षण निरूपण.
२ निस्पृहलक्षण निरूपण.
३ श्रेष्ठ अंतरात्मा निरूपण.
४ ब्रह्मनिरूपण.
५ चंचळलक्षण निरूपण.
६ चातुर्यलक्षण निरूपण.
७ अधोर्ध्व निरूपण.
८ सूक्ष्मजीव निरूपण.
९ पिंडोत्पत्तिनिरूपण.
१० सिद्धांत निरूपण.

दशक १६ वा.

१ वाल्मीक स्तवन निरूपण.
२ सूर्यस्तवन निरूपण.
३ पृथ्वीस्तवन निरूपण.

४ आप निरूपण.
५ अग्नि स्तवन निरूपण.
६ वायुस्तवन निरूपण.
७ महद्भूतस्तवननिरूपण.
८ अंतरात्मा निरूपण.
९ उपासना निरूपण.
१० गुण भूत निरूपण.

दशक १७ वा.

१ देवबलात्कार निरूपण.
२ शिवशक्ति निरूपण.
३ श्रवण निरूपण.
४ अनुमान निरसन निरूपण.
५ अजपानिरूपण.
६ देहात्म निरूपण.
७ जगज्जीवननिरूपण.
८ तत्व निरूपण.
९ तनुचतुष्टय निरूपण.
१० टोणपसिद्धनिरूपण.

दशक १८ वा.

१ बहुदेवस्थान निरूपण.
२ सर्वज्ञसंगमनिरूपण.
३ निस्पृह शिकवण निरूपण.
४ देहदुर्लभ निरूपण.
५ करंटपरीक्षा निरूपण.
६ उत्तमपुरुष निरूपण.
७ जनस्वभावनिरूपण.
८ अंतर्देव निरूपण.
९ निद्रा निरूपण.
१० श्रोता अवलक्षण निरूपण.

दशक १९ वा.

१ लेखन क्रिया निरूपण.
२ विवरण निरूपण.
३ करंटलक्षण निरूपण.
४ सदेवलक्षण निरूपण.
५ देहमान्य निरूपण.
६ बुद्धिवाद निरूपण.
७ यत्न निरूपण.
८ उपाधि निरूपण.
९ राजकारण निरूपण.
१० विवेकलक्षण निरूपण.

दशक २० वा.

१ पूर्णापूर्ण निरूपण.
२ त्रिविधसृष्टिलक्षण निरूपण.
३ सूक्ष्म नामाभिधान निरूपण.
४ शिवशक्ति निरूपण.
५ चत्वार जिनस विवरण.
६।७ आत्म निरूपण.
८ देहक्षेत्र निरूपण.
९ सूक्ष्मनिरूपण.
१० विमलब्रह्म निरूपण.

अनुक्रमणिका समाप्त

इतिदासबोधानुक्रमणिकासमाप्त.

दासबोधांतील कठिण शब्दांचा कोश.

अ.

अस्कदें :— निरुद्योगी पणानें.
अध्ययन :— वेद आपण शिकणें.
अध्यापन :— वेद दुसऱ्यास शिकवणें.
अग्रहारें :— क्षेत्रस्थ ब्राह्मणांस अथवा देवांस दिलेली भूमी.
अध्यात्म :— ब्रह्मविद्या.
अधांतरीं :— अधें मध्यें
अवकळा :— कळाहीनपणा.
अक्षत :— तांदळांच्या अक्षता.
अकर्तव्यें :— निषिद्ध कर्मानें.
अरंधें :— निपुत्रिकपणा.
अनुपपत्ती :— प्रतिकूलता—दारिद्र्.
अनन्यता :— एकनिष्ठता.
अनर्घ्य :— अत्यंत मूल्यवान्.
असीपद :— ब्रह्मपद.
अधःपतनीं :— नरकपतनीं.
अनर्गळ :— प्रतिबंधरहित.
असूया :— मत्सर— दुसऱ्याचा उत्कर्ष सहन न होणें.
असत्क्रिया :— वाईट आचरण.
अव्हाटी :— आडवाटेस.
अचळ :— चलन रहित, निश्चळ.
अदळ :— जें दळत नाहीं तें, अक्षय.
अहंता :— मीपणा.
अहं :— मी.
अर्ति :— अलीकडची.
अन्वयो :— ईश्वराची व्याप्ती.
अजन्मा :— ज्यास जन्म नाहीं तो.
अव्हावेल :— दक्षिणावर्त वेल.
अव्हाशंख :— दक्षिणावर्त शंख.
अनारिसें :— वेगळें.
अप्रृत्ति :— पात्र.
अनळ :— वायु.
अबद्ध :— अशब्द.
अघवें :— अवघें.
अधोगती :— नरकपतन.
अलिप्त :— आंत असून वेगळें.
अक्रिय :— क्रियारहित.
अव्याकृत :— महाकारण देह.
अनु :— अन्य.
अवेव :— अवयव.
अष्टधा :— आठ प्रकारची.
अनुग्रह :— कृपा.
अवलंब :— आश्रय.
अपेक्षा :— इच्छा.
अप्रुप :— पुष्कळ.
अपाई :— दुःखांत.
अधिष्ठान :— आधारभूत वस्तु.
अवलीळा :— सहज.
अस्थि :— हाडें.
अधम :— नीच.

अर्धनारीनटेश्वरू — प्रकृतिपुरुष-अथवा शिव शक्ति.
अवनी — पृथ्वी.
अचंचळ — स्थिर, पर्वत.
अधोमुखें — खालीं तोंडें करून.
अमासा — अमळसा - थोडासा.
अर्थांतर — अर्थाकडे लक्ष.
अमळ — मळरहित.
अवसान — शेवट.
अवस्था मा — अवस्था. कीं.
अनुताप — पश्चात्ताप.
अहंकृती — मीपणा.
अन्वय — संदर्प.
अतूट — न तुटणारें-अखंड.
अलक्ष — लक्षिलें न जाणारें.

अनुमाने — संशयानें.
अभिप्राव — अभिप्राय - मनोगत.
अन्वयेंवीण — संदर्पावांचून.
अगोचर — इंद्रियांस अलक्ष्य.
अतर्क्य — तर्क करण्यास कठिण.
अमरवल्ली — उपजीवन वल्ली.
अवकाळीं — कठिण काळीं - संकटकां (ठिं
अल्पसंतोषी — थोडक्यांत संतुष्ट होणा (रा.
अर्थागळें — ज्यांत अर्थ पुष्कळ आहे (असें
अद्भुत — मागें कधीं न झालेलें.
अपूर्वता — पूर्वी न झालेपणा.
अत्रीं — इह लोकीं.
अनात्म्यास — नाशिवंत वस्तूस.
अव्हाटचक्र — अफाट मायेचें चक्र.
अगुणी — गुणरहित.

अष्टधा प्रकृति — पंच महाभूतें व तीन गुण मिळून जी प्रकृती ती.
अधोर्ध्व — खालींवर.
असाधारण — विशेष मोठी.
अष्टकुळाचळ — भरतवर्षांतील आठ मर्यादा पर्वत.
अष्टांगयोग — १ यम, २ नियम, ३ आसन, ४ प्राणायाम, ५ प्रत्याहार, ६ ध्यान, ७ धारणा, ८ समाधी, यांस अष्टांग योग ह्मणतात.
अजपेचा — केल्यावांचून सहज होणारा जप तो.
अतळस — एक पातळ पदार्थ.
अशन — भोजन-भक्षण.
अपस्मार — फेंपरें.

अप्रमाद — सावधपणा.
अर्कुलीं — अक्षरांवरील रेफांचें चिन्ह.
अलोलिक — अलौकिक.

आ.

आरजास — आर्य ह्मणजे श्रेष्ठ ज्ञोत्या- (स.
आगम — शास्त्र.
आधार — प्रमाण दाखविणें.
आघवें — अवघें.
आपदा — विपत्ती.
आत्मनिवेदन — आपण आपणास ईश्वरास समर्पण करणें.
आहाच — अनायासें - वरवर.
आवर्त — पाण्यांतील भोंवरा.
आडळलें — स्पर्शलें.

आयणी:- समुदाय.
आतुडे:- सांपडे.
आवरणोदक:- ब्रंह्यांडासवेष्टुन असणारें उदक.
आकुंचन:- आखडणें.
आमय:- रोग.
आन:- दुसरें-अन्य.
आळी:- इच्छा.
आद्य:- आदि अथवा आरंभ.
आफळतें:- उसळणारें.
आडकथा:- दृष्टांता साठीं दुसऱ्याकथा.
आहाळोन:- पोळणें- करपणें.
आज्य:- तूप.
आळकेपणें:- लोभानें.
आत्मस्थिति:- आपल्या स्वरूपाची- स्थिति.
आलस्य:- आळस.
आरक्त:- तांबूस रंगाचा पदार्थ.
आपेसी:- आपल्या आपण.
आवेवीं:- अवयवां मध्यें
आटणें:- पर्यटण करणें- फिरणें.
आटघाट:- अतिवाद - वादविवाद.

इ.

इसाळ:- बाधा.
इक्षुदंड:- ऊंस.
इक्षु:- ऊंस.
इतिश्रिया:- ग्रंथांतून प्रत्येक प्रकरणाच्या शेवटीं इतिश्री असें जें लिहितात तें.
इंगळ:- निखारा अथवा विखारी विंचू.
इंद्रियस्मरण:- मैथुनाचें स्मरण.
इंद्रियग्राम:- इंद्रियांचा समुदाय.
इंद्रफणी:- इंद्रजाळांतील सर्प ह्मणजे गारुड्यानें केलेला वादीचा सर्प.

ई.

ईश्वर तनुचतुष्टय:- ईश्वराचे चार देह:- १ विराट, २ हिरण्यगर्भ, ३ अव्याकृत, ४ मूळप्रकृति.

उ.

उदित:- उगवलेला.
उपंदर:- विचका.
उबग:- कंटाळा.
उद्वेगाचें:- अंतःकरणास काळजी-चिंता.
उलूक:- घुबड.
उन्मनी:- पांचवी अवस्था.
उजेडे:- कळे- प्रकाशे.
उर्मी:- लाट- मनाचीवृत्ती.
उपासना:- भक्ती- भजन.
उरी:- उरणें.
उहूसें:- उहूस्त- ओसाड.
उगवी:- समजूत.
उन्मेष:- ज्ञान.
उपेक्षा:- त्याग- निरिच्छा.
उत्सृंखळ:- उताविळा.
उदंड:- पुष्कळ.
उद्धट:- दांडगा- नम्रनव्हेतो.
उद्यापनें:- व्रतांची समाप्ती.

उपाधी:- झट - लचांड.

उदरशांति:- पोट भरणें.

उरावें:- कीर्तिरूपानें रहावें.

उल्लंघेना:- मोडवेना.

उत्तीर्ण:- उतराई.

उद्भवो:- उत्पत्ती.

उभ्या:- उभ्यानें-उभेंराहून.

उत्कट:- पुष्कळ - उत्कृष्ट.

ऊ.

ऊणखूण:- ऊहापोह - वाटाघाट.

ऋ.

ऋचा:- वेदाचें वाक्य.

ॠ.

ऌ.

ॡ.

ए.

एकंकार:- संकर - वर्णसंकर.

ऐ.

ओ.

ओळावे:- अनुकूल व्हावे.

ओंकार:- प्रणव.

औ.

औदुंबरीवल्ली:- ब्रह्मस्वरूप वृक्षावरील वेल.

औट:- साडेतीन.

औषधी:- वनस्पति.

अं.

अंदु:- एक प्रकारचा रोग.

अंबर:- आकाश - वस्त्र.

अंतराळ:- आकाश अथवा पोकळी.

अंतरात्मा:- शरीरांत रहाणारा आत्मा.

अंतवंत:- नाशिवंत.

अंडज:- पक्षी, सर्प इत्यादि प्राणी.

अंतरनिष्ठ:- आत्मज्ञानी.

अः

क.

कदान्न:- वाईट व रुक्ष असें अन्न.

कडसणी:- प्रतिबंध.

कलेवर:- शरीर.

कर्दमू:- मिश्रण- चिखल.

कल्प:- ब्रह्मदेवाचा दिवस.

कल्पांत:- प्रळय.

कलत्र:- बायको.

कर्म:- संचित व क्रियमाण.

कचरट:- हलकट मनुष्य.

कडक:- कवितेचा एक छंदभेद.

कहाणी:- कथा - गोष्ट.

कर्कश:- कानास मधूर न लागणारें भाषण तें.

करतालिका:- हातानें वाजवितात टाळ्या त्या.

करतळ:- तळहात.

कल्लोळ:- लाटा.

कट्टू:- बांध- आळा.

कल्पकल्पून:- कल्पना करून करून.

कराळें :- भयंकर.
करक :- मोठें ओझें उचलल्यानें पाठींत शिलक निघते ती.
काळांतरें :- अवकाशानें.
काणी :- तुच्छ, कस्पटा समान.
कानकोंडा :- चोरटा.
काविरें :- वेड
काळनेमीच्या :- काळनेमी राक्षसाच्या.
काचबंदी :- भिंगाची अथवा स्फटिकाची भूमी.
कारण :- अज्ञानशरीर-तिसरा देह.
कात्यायनी :- कात्यायनी नामें देवता.
काया :- शरीर.
कारणरूप :- कारणाच्या रूपानें.
कातरा :- कोनांतल्या दिशांकडून दोन वायूंनें एकामेकांवर आदळणें तो.
कामिक :- स्त्रियांचा काम मनांत उत्पन्न होण्या जोगें.
कामाकार :- स्त्री इत्यादिक दुष्टविषयाकार.
कामिनी :- स्त्री.
काचें :- कच्चें.
कांडोळी :- खाजवी, घांशी.
कांता :- स्त्री
कांचन :- सोनें.
किळा :- रत्नांच्या प्रभा.
किरकोंनये :- त्रासूंनये.
कीटकन्यायें :- किडयासारखा.
कीरे :- अरे असें कीं,
कुबाडें :- कोडें.
कुलाल :- कुंभार.
कुक्कुट :- कोंबडा.
कुटिल :- वांकडया मनाचा.
कुमर :- पुत्र.
कुठें :- मनास त्रास होईल असें.
कुपात्रीं :- शूद्रादि नीच जातींत.
कुडावा :- संरक्षण.
कुल :- अभिप्राय, मानोगत, सार, तात्पर्य.
कूप :- विहीर, आड, कुवा.
कूर्म :- कांसव.
कूटस्थ :- प्रत्यगात्मा, देहांतील शुद्ध आत्मत्व.
कैवाड :- पुष्कळ, उपाय.
कैवल्य :- मोक्ष.
कोबसा :- कैवारी.
कोसले :- एक किडा आहे - कोशकारनामक.
कोटी :- योग्यता, मोठेपणा.
कोठा :- कोष्टक,
कोरवडे :- न तळतां केलेले वडे.
कोंपट :- खोंपट, झोपडें.
कोंदाटलें :- घन दाट भरलें, सर्वां मध्यें परिपूर्ण भरलें.
कृतघ्न :- उपकार न जाणणारा.
कृकल :- एक उपप्राण.
कृषी :- शेतकीचें कर्म.
कृमि :- किडे.
कृष्ण :- काळें अशा अर्थानें अज्ञान आवरण शक्ति.

ख.

खनाळामध्यें :- निवांत स्थळामध्यें.
खबाडी :- पाणी सांचलेला खळगा.

खळीं :- तुरटी.
खर :- गाढव.
खानोरी :- फार खाणारा, अधाशी.
खाणी :- जारज, अंडज, स्वेदज, उद्रीज, अशा योनि.
खांजणी :- मिळवणी, बेरीज.
खांबसूत्रींची :- कळसूत्र.
खुळा :- वेडा.
खेचर :- भूत, प्रेत.
खेव :- अपाय.
खेटा :- खिळलेपणा.

ग.

गद्या :- गद्यरूप भाषण लेखन इत्यादिकांला.
गळंगा :- घोंटाळा.
गद्य :- कवितेवांचून मोकळें भाषण, लेखतो.
गरळ :- सर्पाची लाळ.
गभस्ति :- सूर्य.
गड :- डोंगरी कोट.
गगन :- आकाश.
गाथागोंवी :- गुंतागुंत.
गाजी :- भला.
गिरिबिरी :- भोंवळ, भोंवंड.
गुणत्रय :- तीन गुण :- सत्व, रज, तम.
गुणागर :- गुणाचा आगर.
गुरुत्व :- मोठेपणा, दुसऱ्यास उपदेश करण्याचा अधिकार.
गुमानें :- गणतींत आल्यानें.
गुणक्षोभिणी :- तीन गुणास भ्रमवणारी माया.
गूज :- स्वकीय अर्थ.
गोरज्य :- गायीरा रवण्याचें कर्म.
गोरांजनें :- निरवाऱ्यांच्या खांईतून चालणें असा नवस.
गोंबी :- गोमी, घोण.
गोंवा :- अटक, गुंतागुंत, प्रतिबंध.
गौडविद्या :- बंगाल विद्या, चेटकविद्या.
गौरव :- महत्व, मोठेपणा.
गौल्य :- सुभाषितपण.
गौप्य :- गुह्य.
गंठीसोड :- भामट्या.
गंधर्वसृष्टी :- आकाशांतील दगांची रचना.
ग्रामज्य :- मैथुनधर्म.
ग्रामणी :- इच्छा, विषयाची इच्छा.
ग्रास :- अन्नाचा घांस.
ग्वाही :- साक्ष.

घ.

घरवात :- घरांतीलवार्ता, घराचार.
घनवटपणें :- घन दाटपणानें.
घसवटे :- घासला जाय.
घष्टणी :- लागालाग, स्पर्शास्पर्श.
घस्मरपणें :- घोगरेपणानें.
घसरघसरूं :- गळा खाऊन खाऊन.
घसा :- गळा.
घटघडाट :- गजर.
घिसणी :- घांसाघांस.
घुमघुमोंवि :- हुंहुंहूं हुंहुंहूं करून.
घुमणें :- घुमारा करीत बसणें.
घोष :- शब्द.

घोंटाळी – कागद घोंटण्याचा कवडा.

घ्राणेंद्रिय – नाक.

ङ.

च.

चकाशी – चक ह्मणजे चकिवणार फसविणारा.

चक्षुवीण – अंध.

चक्रवर्ती – सार्वभौमराजा.

चत्वार – च्यार.

चतुष्टय – चहूंच्या समुदायास नांव

चक्षुमध्यें – डोळ्यांत.

चर्मचक्षु – मांसाचा डोळा अ० कानड्याचा डोळा.

चतुरंग – च्यारी अंगें.

चर्मकीचें – चांभारणीचें.

चत्वारखाणी – १जारज, २अंडज, ३स्वेदज, ४उद्भिज; अशा च्यार खाणी.

चडळ – पडळ.

चातकी – चातक नामें पक्षि विशेष.

चावटी – चावटपणा.

चामुंडा – देवता विशेष.

चाटे गोंडी – १ चावट २ सोबती.

चाकाटती – चकित होती.

चाळक – एक प्रकारचा रोग आहे-मरणकाळीं हा होत असतो.

चिद्रूप – ज्ञानरूप.

चित्रलेप – भिंतीवरील चित्रें.

चिणचिण – कुरकुर.

चिखल्या – चिखलानें पाय कुजून बोटें चिडतात तीं.

चीची – फजीती.

चीर – वस्त्र.

चेइला – जागा झालेला.

चेंडें – चेंडुक.

चेइरा – जागा.

चोजवेना – समजेना, जाणवेना.

चौपुटी – च्यार देहाच्या संबंधाचें.

छ.

छायामंडप – चित्रकथ्याचा खेळ.

छंदबंद – छंदानें बांधलेलें.

ज.

जळाची – पाण्याची.

जल्प – बोल, शब्द.

जलचरें – पाण्यांतील मासे इत्यादिक.

जगती – वांचती.

जगदांतर – जगाचें अंतःकरण.

जसनें – तऱ्हा.

जड – चेतनारहित, २बुद्धिहीन.

जडभिक्षा – द्रव्य इत्यादिकांची भिक्षा.

जयंत्या – अवतारांचे जन्मदिवस

जगती – पृथ्वी.

जगज्योति – जगतांतील परमात्मज्योति.

जाज्रू – वादानें धरितात आग्रह तो.

जापाणिला – जुंपला.

जारज – मनुष्य पशु इत्यादि योनि.

जाणिवेचा – ज्ञानाचा.

जागाइत – लिहिण्यासाठीं वेतानें कागदावर चोहींकडे जागा सारखी रहावी ह्मणून दोऱ्या बांधून करितात फळी ती.

जिणें :- वांचणें, आयुष्य.

जिव्हाळा :- प्राण.

जिनसाना :- जिन्नस, वस्तु.

जीव :- ज्याच्यानें शरीराचें जीवन होतें. असा जो शरीरांत ब्रह्मस्वरूपाचा प्रतिबिंबांश आहे तो.

जीवात्मा :- जीव.

जीवनीं :- उदकांत, पाण्यांत.

जीमुती :- मेघ.

जेंगटें :- हातानें वाजविण्याचें तास.

जोहरीं :- अग्नींत.

जोजार :- प्रकरण

जंखिणी :- यक्षिणी नामक देवता.

जंबूक :- कोल्हा.

ज्योतिरूप :- प्रकाशरूप.

ज्वरसृष्टी :- ताप आला असतां त्या-भ्रांतींत विलक्षण पदार्थ दिसतात ती.

झ.

झडपला :- भूत इत्यादिकांच्या बाधेनें-वेडा झालेला.

झडेसी :- झड घातल्या प्रमाणें.

झांकाझापा :- झांका झांक, सर्व झांकणें.

ञ.

ट.

टणत्कारितां :- ताणिला असतां.

टाळी :- ताल.

टिपडें :- टिपण, टांचण, स्मरणास लिहिलेलें.

ठ.

ठकारें :- कारागिरानें.

ठकावेना :- उभें करूंनये.

ठकू सिंतरू वरपेकरी :- ठक, फसविणारा, लुटारू.

ठसठोंबस :- ज्यांत कांहीं तात्पर्य नाहीं असें.

ठाणमाण :- आकार प्रमाण.

ठायीं :- आंत, मध्यें.

ड.

डकोंनये :- डळमळूंनये.

डाइक :- दावा धरणारा.

डायाचा :- खेळांतील डावाचा.

डांगें :- काठी.

ढ.

ढसकण :- दांडगें.

ढाळें :- खटपटी.

ढाळा :- आकार.

ढिसाळ :- मोठे, मोठाले.

ढळें :- अस्ताव्यस्त.

ढोंबळें :- लठ्ठ, मोठें, ज्याच्या अंगीं नाजूकपणा नाहीं तें.

ढोंबेंमत :- पाखांडमत.

ण.

त.

तपीळ :- तापट, रागीट.

तत्पद :- शिव.

तत्वींतत्व :- पंचभूतरूप तत्वें त्यांत. २ ब्रह्मतत्व जें त्यांत.
तदंतर :- त्याचें अंतर.
तस्करीं :- चोरानीं.
तनु :- शरीर, देह.
तर्के :- तडकली जाय अ० उकलून जाय.
तद्रूप :- त्याचेंरूप. २ सत्यस्वरूप.
तत्वतां :- खरोखर.
तम :- तमोगुण. २ अंधकार.
तनें :- तनूनें, शरीरानें.
तगटी :- तगाऊ, तगणाऱ्या.
तणावा :- ताणलेला दोर.
ताटस्तता :- स्तब्धता.
तारामयंका :- चांदण्या आणि चंद्र.
तानमान :- तान इत्यादिक घेणें.
तागाईत :- तगाऊ.
तारमंद्र :- नाभीपासून निघणाऱ्या शब्दाचा नाद.
तांबगिरी :- तांब्याचें नाणें.
तिळाकरितां :- डोळ्यांत जो तीळ आहे त्यामुळें.
तीक्ष्णपणें :- प्रखर पणानें.
तुर्येसहीत :- चौथ्या समाधि अवस्थेसहित.
तुरग :- घोडा.
तुषार :- शिंतोडा.
तुके :- महत्व. मोठेपणा.
तूंदहेकाड :- स्तब्ध अ० गर्विष्ठ, आग्रही.
तेंगेतेंचि :- तेंच. २ असें.
तेमा :- ते तर मग.
तैजस :- सूक्ष्मदेहांतील अभिमानी जीव.
तोळासारिखा :- वजना सारिखा.
तंतगाणें :- तंतुवाद्याचें गाणें.
तृषेनें :- तहानेनें.
त्रिविध :- तीन प्रकारें.
त्रिविधतापें :- १ अध्यात्म, २ अधिभूत, ३ अधिदैव.
त्रिपुटी :- १ ध्यान करणारा. २ ध्यान करण्याची वस्तु. ३ ध्यान; या तिहींचें नांव.
त्रिभागामध्यें :- चुन्यामध्यें
त्वचेंद्रियें :- अंगावरील कातडी हें इंद्रिय आहे तेणें करून.
त्वंपद :- जीव.

थ.

थानमान :- स्थानमान.
थारिली :- स्थीर झाली.
थावरी :- स्थापन करी.
थिंके :- झरे.
थिटी :- आंखूड.
थिरे :- स्थिर होय.
थेंबुटा :- थेंब.

द.

दक्ष :- चतुर, शाहणा.
दर्प :- तीव्रता, दुसऱ्यास भीती वाटेल अशी वर्तणूक.
दळवट :- समुदाययुक्त.
दामोदर :- मंदिराचा एक भेद.
दाक्षिण्य :- दक्षता, चतुरता.
दावलमलकास :- यवनाचा देवपीर.
दांती :- इंद्रियदमन.

दिग्वल्कली:- नग्न, दिगंबर.
दिग्विजय:- चारी दिशा जिंकणें.
दिवाभीत:- घुबड.
दीक्षा:- वर्तणूक.
दुहिता:- कन्या.
दुष्करें:- करण्यास कठिण.
दुरिताला:- पानकाला.
दुश्चीत:- ज्याचें चित्तस्थिर नाहीं तो.
देखो वेखी:- दुसऱ्याचें पाहून.
देवदत्त:- पांच उप प्राणांतील एक.
देहधारक:- देह धारण करणारा, प्राणी.
दैन्यवाणा:- केविल वाणा.
दंडीगाणें:- गाण्याचा भेद.
दंडक:- सांप्रदाय.
दंभ:- ढोंग, बाह्याकार.
दंडळदंडळों:- घोंटाळून.
दृश्यमान:- दिसणारें, दिसण्याजोगें.
दृष्टिबंधन:- इंद्रजाल, गारुडी विद्या.
द्रष्टा:- पाहाणारा.
द्विजु:- ब्राह्मण. २दात.
द्विधा:- दोनप्रकारचें.
द्वैत:- दुजेपणा, भिन्नभाव, भेद.
द्वंद्व:- द्वैत, दोन.

ध.

धनंजय:- पंच उपप्राणांतील एक.
धट:- धीट, धट्ट.
धणी:- स्वामी.
धादांत:- प्रत्यक्ष.
धाटी:- धाटणी, प्रकार, रीती.
धानमात:- भाकडकथा.
धारणा:- बुद्धी.
धिगबुद्धीनें:- दंग झालेल्या बुद्धीनें.
धिंग:- धिंगाणा.
धीवसा:- धैर्य.
धुणवि:- तांदूळ धुवून जें पांढरें पाणीनि घतें तें- धूण.
धूसर:- गुलाल, बुका इत्यादि.
धोकला:- विरघळला.
धृति:- धैर्य.
ध्याता:- ध्यान करणारा.
ध्येय:- ध्यान करण्याचीवस्तु.

न.

नव्हेल:- होणार नाहीं.
नमनी:- मानीत नाहीं.
नवचे:- जात नाहीं.
नटके:- नट नाट्य करणारे.
नतद्रक्ष:- कृपण.
नरस्कृति:- मनुष्याची स्कृति.
नम्र:- लीन.
नाथिली:- मिथ्या, खोटी.
नारकी:- नरक संबंधीं.
नाडळे:- आढळत नाहीं.
नावेक:- क्षणभर.
नाग:- पंच उपप्राणांतील एक.
नागकांडी:- बचनाग.
नाचारी:- आचारहीन.
नाडीचा:- शिरांचा.
नागर:- सुंदर.

नाटकें :— भाषणांतील अलंकार.
नासक :— नासका.
निर्भर :— अतिशय.
निवृत्ति :— परमार्थ, मोक्ष.
निसुगाई :— आळशी पणा.
निरवंदूंनये :— निषेध करूंनये.
निडारलें :— निवळलें.
निगम :— वेद.
निवेदन :— समर्पण.
निर्मत्सरी :— मत्सर रहित.
निस्पृहता :— निरिच्छ पणा.
निमाली :— मुराली.
निर्गुण :— गुणरहित.
निघोट :— घनदाट.
निर्बुजलेपणें :— बुजणें, शून्य होणें.
निरावलंबी :— आश्रयरहितस्थानीं.
निरावेव :— अवयवरहित.
निरोध :— स्तब्धता.
निर्वाणी :— मोक्षांत, शेवटीं.
निर्विकल्प :— कल्पनारहित.
निरास :— त्याग.
निजध्यास :— छंद.
निष्कलंक :— कलंकरहित.
निरंजन :— जनरहित.
निर्बंध :— अटक.
निरापेक्षा :— अपेक्षा रहित तो.
निराहारी :— आहार रहित.
निवाडें :— निवाड्यानें.
निधान :— ठेवा.
निमाला :— मेला.
निरसन :— त्याग. २ परिहार.
निपट :— अत्यंत.
नीराकरितां :— पाण्याकरितां.
नुरावें :— उरूंनये.
नूतन :— नवें, नवीन.
नेणती :— जाणत नाहींत.
नेति :— न, इति.
नेमक :— नेमानें वागणारा.
नेहटून :— सूक्ष्म दृष्टीनें.
नैराश्यता :— निरिच्छ पणा.

प.

पत्रेंवीण :— रेखा लिहिल्यावांचून.
पर्वें :— सूर्य व चंद्र ग्रहणादि दिवस.
पडसादें :— प्रतिशब्द, प्रति ध्वनी.
पवाड :— रीघ, चरित्र.
परत्र :— परलोक.
पट्टणें :— राजधान्या.
परा :— पहिली वाचा.
पश्यंति :— दुसरी वाचा.
पशु :— गाय इत्यादि.
परेश :— परावाचेचा ईश्वर तो.
पर्णाळी :— एक अळी आहे.
परांतर :— दुसऱ्याचें मन.
पराधीक :— दुसऱ्याचें अधिकपण.
पद्य :— कविताबद्ध शब्द रचना.
पहुडे :— निजे, राहे.
पवन :— वायू.
परिमळ :— सुगंध.
परापेक्षे :— दुसऱ्याच्या अपेक्षेनें असणें

परिभ्रमण— फिरणें.
पतीत— पापी.
पदवी— योग्यता.
परात्पर— परा याचेहून पर असा परमात्मा.
पा— अगा.
पापकळी— पापरूप कलह.
पारिखें— दुसरें.
पाडीपडे— पाडतो पडतो.
पाषांडमतें— वेदास सोडून मतें.
पाडें— सारखें.
पादरक्षा— पायांतील जोडा अथवा वाहाणा.
पांगुळे— पांगळे होय.
पिशुनाचे— उणे पाहणाराचे.
पिशुणें— उणें पाहाणारीं.
पिपीलिका— मुंगी.
पिसोळा— पिसांचा मुंगळा.
पिंगळा— पक्षिविशेष.
पीयूष— अमृत.
पीयूष्णा— अमृताची नदी
पीतापासून— पिंवळें अशा अर्थानें-
ज्ञान परंतु विपरीत ज्ञानत्यापासून.
पुष्प वाटिका— फुलांचें वन.
पुरें— परिपूर्ण. २ नगरें
पुरुष— चैतन्य.
पुरुषार्थ— पराक्रम.
पुण्यश्लोक— पुण्यवान.
पुरश्चरणीं— अनुष्ठानीं.
पुच्छकेत— पुच्छाचा ध्वज.
पुंसा— पुरुष.
पेरवणें— वाटाघाट.
पैशून्य— न्यून.
पैसावला— पसरला.
पोटराकळा— पोटऱ्यांच्या कळा.
पंचीकरण— पांचां भूतांची मिश्रदशा.
पृष्ठी— पाठ, पृष्ठभाग.
प्रवृत्ति— प्रपंच २ पंसार.
प्रसवली— व्याली.
प्रसरण— पसरणें.
प्रबोधिलें— सांगितलें, २ जोगें केलें.
प्रकृति— माया.
प्रभंजनीं— वायू मध्यें.
प्रकाशरूप— अंधकाराहून भिन्नरूप
प्रपंच— पंच भूतात्मक संसार.
प्रबंध— कवितेचा एक प्रकार.
प्रसन्न— संतोषित.
प्रमेय— तात्पर्य.
प्रस्ताव— पश्चात्ताप.
प्रळयवात— प्रळय काळचा वारा.
प्रळयपावक— प्रळय काळचा अग्नि.
प्रत्यय— अनुभव.
प्रहस्ती— प्रस्थ, प्रकरण.
प्रतिग्रह— दान घेणें.
प्रगटे— प्रत्यक्ष दिसे. प्रगट होय.
प्रभाकर— सूर्य.
प्रत्यगात्मा— शरीरीं व्यापलेलें ब्रह्मस्वरूप.
प्रविविक्त— अत्यंत अस्पष्ट
प्रतिकुंचक— मेघा.
प्रबोधु— ज्ञान.
प्राज्ञ— कारण देहींच अभिमानी जीव. २ जाणता.

प्रांजळ:- स्पष्ट.

फ.

फळगट:- फोल.
फणिवरा:- शेषाला.
फळशोभन:- ऋतुशांति
फटवणें:- फसवणें.
फटकाळ:- तुच्छ.
फसकट:- फसवाया जोगें.
फड:- समुदाय.
फळकटें:- फोल.
फांपावती:- विस्तारती.
फिरंगण:- फिरंग्याची जागा व देश.
फुटी:- फूट. २ द्वैत.
फुलेलें:- फुलांपासून काढिलेलीं तेलें.
फुंजे:- स्फुंद स्फुंदून रडे.

ब.

बद्ध:- बांधलेला. २ अज्ञान.
बराडी:- दुकाळलें अ॰ धाधावलें माणूस.
बस्वण्णा:- जंगमाचा देव जो नंदी तो.
बधीर:- बहिरा.
बहुचकी:- फार चकविणारे.
बाजिगिरी:- गौड विद्या.
बाणे:- बिंबे. २ ठसे.
बाकस:- चौथा.
बारसें:- जन्मल्याचा बारावा दिस.
बाष्कळ:- पानचट.
बाहाती:- बोलाविती.
बाळटे:- बाळंट ह्मणजे थोतांड.
बीर:- वेताळ इत्यादि पिशाच.
बुजावी:- समजावी, समज घाली.
बुझाविलें:- समजाविलें.
बंदरीं:- लांकडाच्या फळ्या.
बंदें:- कवितेचा एक भेद.
बृह्ति:- अपानद्वार. २ गुदद्वार.
ब्रह्मविद:- ब्रह्मवेत्ता. २ ब्रह्मज्ञानसंपन्न
ब्रह्मकटाव:- ब्रह्मांड.

भ.

भकाध:- भकवण. २ बहकावण.
भकाश:- आकाश.
भरंगळावें:- घसरणें, एक असतां एक समजावें.
भरीं:- नादीं, छंदीं.
भव्य:- ठळक.
भव सिंधु:- १ संसार. २ सागर.
भरोवरी:- भरभर.
भवार्णवींचा:- संसार सागरींचा.
भाणा:- बहीण.
भार:- ओझें. २ सैन्य.
भानु:- सूर्य.
भारदोरी:- भारलेली दोरी.
भांजणी:- वजाबाकी.
भररें:- चेंडें.
भूतसनातन:- भूतमात्र शाश्वत.
भूतदया:- जीव मात्रीं दया.
भूचरें:- पृथ्वीवर चालणारे प्राणी.
भोगीं:- विषय भोगाच्या ठायीं.
भंड:- निरर्थक त्रास.

म.

महात्म्य:- मोठेपणा.
मल्हारी:- देव विशेष.
मड्या:- मठ्या, लहान मठ.
मत्तानत्तु:- उन्मत्त मुखाचा.
मयंक:- चंद्र.
मनु:- स्वायंभू आदिकरून चौदा मनुने.
महाद्वार:- देव, राजा इत्यादिकांचे मोठें द्वार.
मर्कट:- माकड.
मति:- बुद्धि.
महाकारण:- चौथा देह.
मक्षिका:- माशी.
महदांतर:- फार अंतर.
मनन:- विवरण.
मध्य:- स्थिति अवस्था.
मध्यमा:- तिसरी मननात्मक वाचा.
मत्सर:- द्वेष.
महोत्सव:- मोठा उत्साह.
मथनीं:- घर्षणीं. २ घुसळण्यांत.
महत्तत्व:- जेथें तीन गुण गूढरूपाने असतात ती माया.
महद्भूत:- मोठें भूत.
महीकृत:- अहंकार.
माया मात्रा:- द्रव्य, शिधासामग्री अ॰ फराळाचे पदार्थ.
मा मुक्ति:- तरमग मुक्ति.
मार्तंडाकरितां:- सूर्याकरितां.
मात्रा:- वैद्य जी मात्रा देतो ती.
मातृका:- अ आ इत्यादि ५२ वर्ण.
मानविणी:- मनुष्यांतील देवते सारख्या स्त्रिया.
मात्या:- तरमग त्या.
माने:- प्रकरण.
माची गाणें:- गाण्याचा भेद.
माधुर्य:- मधुरता.
मातंगीचें:- मांगिणीचें.
मातो:- तरमग तो.
मा धरावें:- ह्मणून धरावें.
मांदूस:- पेटी.
मांड:- मांडणी.
मांसाची:- शरीरांतील मांसाची.
मिडकलीं:- आशाळलेलीं.
मिथ्याभान:- खोटी प्रचीत.
मुक्ति:- सलोकता, समीपता, स्वरूपता, सायुज्यता. अशा च्यार प्रकारची मुक्ति.
मुमुक्षु:- मोक्षाची इच्छा करणारा.
मुद्रा:- नाणें. २ मुखश्री.
मुद्राहीन:- दीन मुखश्रीचा.
मुष्टि:- मूठ भर.
मुद्या:- मुखश्रीचा.
मुक्ता:- मोतीं.
मुंडिलें:- भादरलें.
मूर्खस्य प्रतिमापूजा:- मूर्खाला प्रतिमा पूजन इतरांस नाहीं असा अर्थ.
मूर्छना:- घेरी.
मूस:- आटणी.
मेसेको मायराणी:- १ जळदेवता, २ एक देवता आहे.

मैंदावें :— मैंद कावा.
मोहन :— भुरळ.
मौन्याचा :— न बोलण्याचा.
मौन्यगर्भी :— सुकाळ्यानें.
मृत्तिका :— माती.
मृद :— मऊ.
मृत्यु :— मरण.
म्हैसा :— हल्या, टोणगा.
म्लेंछक्षेत्रीं :— यवनादिकांच्या घरीं.
म्हणियारा :— म्हणविणारा.

य.

यजन :— स्वतः यज्ञ करणें.
यथार्थ :— खरें.
यद्दृष्टं तन्नष्टं :— जें दिसतें तें सर्वनाशिवंत आहे.
यावा :— द्रव्याचा आदाय अ॰ प्राप्ति.
याजन :— दुसऱ्या कडून यज्ञ करविणें.
यानें :— पालख्या. २मेणे. इ॰.
येरा :— इतरांस.

र.

रसनेनें :— जिव्हेनें.
रसिक :— रसभरित, रसजाणणारे.
रसभंग :— भाषणांतील रसमोडणें.
रत :— रममाण होणें.
रश्मि :— किरण.
रघोत्तमु :— रामचंद्र, रघूच्याकुलांतउत्तम.
रहस्य :— गुज. २प्रीति.
रक्तवानी :— शाईचा व्यापार.
रागेजली :— रागें भरली.
राडी :— चिखलाची खाई.
राहाणा :— दुसऱ्याच्या अंगांत भूत घालणें.
रासभ :— गर्दभ, गाढव.
रागोद्धार :— रागाचा अलाफ.
राहाटें :— वापरतें.
रिघोनी :— शिरोनी, जाउनी.
रीस :— आस्वल.
रुदन :— रडणें.
रुधिली :— रोधिली. आडविली.
रेणु :— १धूळ. २रज
रेवणा :— जंगमाचा देव.
रेंद्यामध्यें :— चिखलांत गाळांत.
रोकडें :— रोख.
रंक :— भिकारी.
रंगभंग :— विरस.

ल.

लकलें :— लपलें.
लगडली :— लटकून राहिली.
लक्ष्यांश :— लक्षलावण्यासयोग्यजोअंश हिं
लक्षमुद्रा :— लक्ष्य म्हणजे ध्यान. मुद्रा म्हणजे १ खेचरी २ भूचरी ३ चाचरी. ४ अगोचरी ह्या चार मुद्रा.
लावेचा :— जखिणीचा.
लाहे :— लाभे, पावे.
लाटे :— लगडी.
लाघव :— हस्त कौशल्य. २ हलकेपणा.
लांसिलें :— भाजिलें, पोळिलें.
लांछन :— अपकीर्ति.

लिगटे :- चिकटे.
लिंगदेह :- सूक्ष्म देह.
लेप :- भिंतीवरील चित्रें. २ मातीचें केलेलें चित्र.
लेहोन :- लिहून.
लोलागला :- छंद लागला.
लोधला :- लुब्ध झाला. २ फळला.
लोलंगता :- आसक्तता. लंपटपणा.
लोचन :- डोळे.
लौंदपणा :- झोंडपणा.
लंडी :- भित्रा, भेंकड.

व.

वर्दाणी :- दुर्गंधी.
वरपडीं :- गुतलेलीं.
वज्रपंजरू :- बळकट पिंजरा पक्ष्यास जसा रक्षितो तसा परमेश्वर भक्तांस रक्षितो.
वसुंधरा :- पृथ्वी.
वळसा :- नदीच्या पुरांतील घोंटाळा.
वक्रांगें :- आंग वांकडें करून.
वन्हि :- अग्नि.
वडवानळ :- समुद्राचें उदक शोषण करणारा व खांत राहणारा अग्नि.
वस्त :- ब्रह्म वस्तु.
वनचरें :- अरण्यांतील श्वापदें.
वमन :- ओक, वांती.
वर्ग :- वेदांतील अध्याया सारिखें प्रकरण
वक्ता :- बोलणारा.
वल्लींत :- वनस्पतींत.
वक्तृत्व :- भाषण.
वणाळास :- अंगावर वण असलेल्यास.
वयसा :- आयुष्य.
वर्णसंकर :- च्यार वर्णाचा एकंकार
वनिता :- स्त्री.
वरपडें :- गुंतणारें.
वानप्रस्थी :- ग्रहस्थाश्रमानंतरचा आश्रम.
वाव :- खोटें, मिथ्या.
वारयावेंघला :- वाऱ्यावर पदार्थ भ्रमतो तसा जीव भ्रमूं लागला.
वाच्यांश :- बोलण्याचा अंश.
वाड :- मोठा.
वाजे :- वाजतो.
वास :- वाट, मार्ग.
वापी :- विहीर.
वावडे :- फिरतो, फिरूं लागतो.
वाजी :- अश्व.
वाणिज्य :- देण्या घेण्याचा व्यापार.
वाग्विलास :- शब्दव्यापार.
वादांग :- वादाचें अंग. २ वाद.
वाङ्माधुर्यें :- शब्दमाधुर्यानें.
वांटली :- विभागली.
वितंड :- गजमुखाकार.
विरक्त :- वैराग्यशील.
विज्ञान :- ज्ञान आणि अज्ञान यांहून शुद्ध जें ज्ञान तें.
विमळ :- मळरहित. शुद्ध.
विरावें :- शूरत्व.
विशद :- स्पष्ट.

विलेपनें :- उटणी.
विधान :- आवाहन विधि.
विलया :- नाशास.
विराट :- ईश्वराचा स्थूलदेह ब्रह्मांडनो.
विवरिजे :- विचार करिजे.
विलसे :- विळास पावेल, स्पष्ट होईल.
विध :- विधान.
विसंचले :- विघडलेले.
विश्व :- जग.
विचरती :- फिरती, भ्रमण करिती.
विष्ठा :- गुद मल.
विख्यात :- प्रसिद्ध.
विलगट :- विलग दिसेलसी.
विचक्षण :- शाहणा.
विपर :- परस्पर द्वेष.
विरणा :- जंगमाची देवता वि॰.
विवेकें :- विचारानें
विस्मरणें :- स्मरण गेल्यानें, शुद्धीगेल्यानें.
विकल्प :- अन्यथा विचार.
विभक्ति :- अभक्तपणा,
विनोद :- थट्टा.
विशाळ :- महत्वानें. अतिशय मोठें.
विद्यापात्रें :- विद्वान् लोक.
विहंगम :- पक्षी, किंवा त्यांच्या मार्गासारिखा मार्ग.
विवशी :- विघ्न.
विश्राम :- विश्रांति, विसावा, आराम.
विधियुक्त :- वेदांतील नियमा प्रमाणें.
विरूढोन :- वृद्धि पावोन.
विबुधीं :- स्वर्गींच्या देवांनीं.
विल्हे :- क्रमानें.
विक्राळें :- भयंकर.
विरंग :- भक्तिरंगावांचून, व्यर्थ.
वीतरागी :- निरिच्छ.
वीर कंकण :- शूराचें करकंकण.
वीर :- शूर. २ वीररस प्रधान गोष्ट.
वेटाळुनि :- वेढून.
वेवाद :- विवाद. २ भांडण.
वेढाळाविलें :- घोटाळ्यांत लें.
वेळिलेंसे :- वळलेंअसे.
वेषधारी :- सोंगाड्या.
वैभव :- ऐश्वर्य.
वैश्वानर :- अग्नि.
वैखरी :- चवथीवाणी, अक्षरें स्पष्ट उमटतात तीं.
वोरवटी :- वाईट.
वोसणला :- घाबरला, बरळला.
वोळे :- ओळून ये. वळून येतो.
वोहटे :- मावळे.
वोडंबरी :- राक्षसी कपट विद्या.
वोल :- ओलावा.
वोवसा :- व्रत.
वोलांडिलें :- उल्लंघिलें.
वोजे :- नीट निवड करून.
वंकनाळें :- गर्भांतील मुलांस जें नाळ असतें तेणें करून.
वंध्येचीसुता :- वांझेची मुलगी.
व्याळ :- सर्प.
व्यतिरेकेंशी :- निरास पूर्वक.
व्यक्ति :- आकार.
वृत्ति :- स्फुरण.

व्यस्त :— उलटें. विषम.
वृथा :— व्यर्थ.
वृत्तिशून्य :— स्फुरणरहित स्थिति.

श.

शनैःशनैः :— हळू हळू.
शबल :— औपाधिक, मायेनें मलिन असें.
शाश्वताची :— सत्यस्वरूपाची.
शाक्तमार्गें :— शाक्तांच्यामतास अनुसरून.
शांति :— अंतःकरणाची स्वस्थता.
शितें :— हिंवताप.
शिवात्मा :— ईश्वरात्मा.
शुणें :— कुत्रें
शुभा :— गोंवऱ्या.
शुक्र :— रेत. २ शुक्र नामें ग्रह.
शुचिष्मंत :— निर्मळ, स्वच्छ.
शुक :— पोपट, राघु.
शुश्रुषा :— सेवा.
शेखीं :— शेवटीं.
शोणित :— रक्त.
शोकलें :— शोषलें.
शंखतीर्थ :— शंखध्वनीस संकेत.
शृंगारिक :— शृंगाररस ज्यामध्यें तें.
श्लाघ्य :— योग्य.
श्लेष्मा :— शेंबूड. २ खांकरा.
श्वान :— कुत्रा.
श्वापद :— अरण्य पशु.
श्वेताश्वेताशी :— सत्वगुण आणि रजोगुण यांची.
श्रवण :— ऐकणें.
श्रुति :— वेद वाक्य.
श्रोत्रीं :— कानांत.
श्रोतीं :— श्रोत्यानीं. २ श्रवण करणारानीं.
श्रीवत्स :— श्रीवत्सलांछन.

ष.

षट्कर्मे :— १ यजन, २ याजन, ३ अध्ययन, ४ अध्यापन, ५ दान, ६ प्रतिग्रह. हीं साहा कर्मे.
षट्गुणेश्वर :— ज्ञान, वैराग्य, ऐश्वर्य, यश, कीर्ति, औदार्य. अशा सहा गुणांनीं युक्त जो ईश्वर तो.
षट्दर्शनी :— अध्यात्म शास्त्रावांचून इतर सहा शास्त्रें तीं व त्यांचीं मतें.
षट्पदकुलें :— भ्रमरांचीं कुलें.

स.

सप्तव्यसनी :— मद्यपान, द्यूत, परस्त्रीसंग, मृगया, अपराधावांचून दंड, कठोर भाषण, दुसऱ्याच्या भाषणावर दोषारोप. अशीं सात व्यसनें आहेत.
सत्क्रिया :— उत्तम आचरण.
सद्विद्या :— ब्रह्मविद्या.
सळ :— वस्त्राच्या घडी प्रमाणें संसाराची घडी तो.
सद्वृत्ति :— उत्तम अंतःकरण.
सचराचर :— स्थावर जंगमा सहित सृष्टि.
सवा :— कडेस.
सर्वीं :— सर्वांमध्यें.
सरोवर :— तळें.

सप्तकंचुक:- सात आवरणाचें ह्मणजे पंचभूतें-अहंकार-महत्तत्व यासात आवरणाचें.
सरितांचे:- नद्यांचे.
सर्वेश:- सर्वेश्वर.
समीरा:- वायूस.
सत्तारूप:- सत्यरूप.
सगट:- संपूर्ण, सारें.
सर्ग स्तबक समास }:- अध्याया सारखीं प्रकरणें ग्रंथांत असतात तीं.
समुदाव:- समुदाय.
सहिष्णा:- सहनशील.
सघन:- घनदाट.
सद्रूप:- सत्यस्वरूप.
सन्निपातें:- शनिःपात, ज्वरामध्यें वायू होतो त्यांतील भेद.
सदैव:- भाग्यवान्.
सद्यः:- प्रस्तुत, येथल्या येथेंच.
सघट:- सरसकट.
समस्या:- शंका.
साबडीं:- भोळीं.
सारणी:- जिकडे तिकडे घाणच घाण.
साशंक:- शंका युक्त.
सायोज्यमुक्ति:- अविनाश जी पांचवी कैवल्य मुक्ती तीं.
साचार:- यथार्थ.
साना:- लहान.
साई:- ओलसर.
साक्षेप:- अनुकूल तर्क युक्त प्रश्न.
साठी:- सोबत, संगत.
साक्षी:- प्रकाशरूप.
साहेब:- धनी.
सार:- ग्राह्य पदार्थ, वस्तु.
साहित्य:- सामग्री.
सारिका:- साळुंकी.
साक्षात्कार:- प्रत्यय, दर्शन.
सामें:- साहित्यें.
साधक:- साधणारा.
सांग:- पूर्ण.
सांडी:- त्याग.
सांगोपांग:- अंग उपांगा सहित असे यथा सांग.
सिद्धांत:- गुरुप्रतीति.
सिणोंनये:- श्रमोंनये.
सिद्ध:- साधन करून पूर्ण झालेला.
सिंदूर:- शेंदूर.
सिंतरी:- ठकवी, फसवी.
सुगड:- कुशळ.
सुती:- सूत, दोरा, सूत्र
सुणें:- कुत्रें.
सुखवाडती:- सुखानें बसती.
सुमन:- फूल, पुष्प.
सुकृती:- पुण्यवान्.
सुरनीस:- लिहिण्याच्या कामातील-राजकीय अधिकारी.
सुरंग:- उत्तम प्रकारचे रंग.
सुषुप्ति:- गाढ झोंप, गाढ निद्रा.
सूकर:- डुकर.
सूक्ष्म:- मनास गोचर असा पदार्थ.

सूत्रें— दोरे.
सेखीं— शेवटीं.
सैरा— स्वेच्छ, मनास वाटेल तसा.
सैराट— मोकळा.
सैरावैरा— मन मानेल तसा.
सोज्वळें— पांढरीं, स्वच्छ.
सोहं— तो परमात्मा मी.
सोहंहंसतत्वमसि— तो मी, मी तो, तें तूं आहेस.
सोहळा— उत्सव.
सोम— चंद्र.
सोपें— केळीचीं सोपें, २ सुलभ.
संस्कार— शुद्धि. २ १६ संस्कारांतील जो जो ज्याकाळीं योग्य तो.
संवगडे— सोबती, हस्त पादादि सहचर इंद्रियें तीं.
संसारकोडें— संसाराचें संकट.
संटे— सांठ
संवे— सवय, २ खोड.
संपादिती— ग्रहण करतात.
संभ्रम— विस्तार.
संकलित— संक्षेपानें.
संवदणीचें— मोरी प्रमाणेंच वाईटसाईट पाणि टाकण्याचें स्थळ त्यांतले
संबंध— सहवास. २ नातें.
संगीत— उत्तम गायन.
स्वेद— घाम.
स्फुलिंग— ठिणगी.
स्नेहादिक— तेल इत्यादिक.
स्थूल— नेत्रांस गोचर देह इ० पदार्थ.
स्तंभन— खिळणें.
स्फुरण— स्फूर्ति
स्फूर्ती— कल्पना.
स्मृति— शास्त्राचें वाक्य.
स्वेदज— घामापासून उत्पन्न झालेले (जीव.
स्वतंत्रता— स्वाधीनपणा.
स्तब्धता— तटस्थ अवस्था.
स्वाद— रुचि, गोडी.

ह.

हरिख— हर्ष.
हळाहळापासून— हलाहलनावाच्या विषापासून.
हव्यास— छंद.
हस्तन्यास— हातानीं नाचण्याच्या संज्ञा करतात ते.
हाट— बाजार.
हास्य— हसणें.
हावाई— चंद्रजोत.
हिरण्य— हिरण्यगर्भ ब्रह्मांडांतील ईश्वराचा सूक्ष्म देह.
हिरवटासी— शीघ्रकोपी.
हिम— हींव.
हिंपुटी— कष्टी.
हिंवासले— हिरमुसले.
हुताशनु— अग्नि.
हुडूक— वाद्यविशेष.
हेलावे— हले.
हेवाड— लच्चांड. २ गुंतागुंत.

ळ.

क्ष.

क्षराक्षर:- असार सार.
क्षालणा:- धावन,२धुण्याचें कर्म.
क्षिती:- पृथ्वी, खंती.
क्षीर:- दूध.
क्षुधा:- भूक.
क्षेत्रज्ञ:- देहा मधील चैतन्य.
क्षेत्र:- देह.२ काशि इ० पुण्यस्थान.

ज्ञ.

ज्ञप्ति:- सुषुप्ति अवस्थेंतील साक्षीजें ज्ञान ती.
ज्ञानघन:- ज्ञानरूप.
ज्ञानचक्षु:- ज्ञान नेत्र.
ज्ञातेपण:- जाणेपण.
ज्ञाता:- जाणणारा.
ज्ञान:- जाणण्यास साधन तें.
ज्ञेय:- जाणायाची वस्तु.

पुरवणी.

अर्धपुडीकाय:- अर्ध्या आयुष्याचें शरीर.
उद्भिज:- वृक्ष इत्यादि योनि.
दंडळों:- डगमगों.
दृश्यजात:- संपूर्ण दृश्य ह्मणजे सर्व कांहीं दिसणारे पदार्थ.
नवांजी:- नावाजतो. २वाखाणतो.
ब्रह्मविणा:- मस्तक.
मसीचे:- काजळाचे.
राऊत:- अधोवायु.
वरपडें:- गुंतणारें.
सीमासांडिली:- मर्यादा टाकली.

समाप्त.

शुद्धिपत्र.

(दासबोध.)

दशक.	पत्र.	निरंक.	अंक.	पंक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.	दशक.	पत्र.	निरंक.	अंक.	पंक्ती.	अशुद्ध.	शुद्ध.
२	२	१	१	१४	अंगिगिकारी	अंगिकारी.	११	६	१	०	९	सरिखा	सारिखा
२	७	०	१	३	क्षधा	क्षुधा	१५	१०	१	०	१०	ससास:	समास:
२	११	०	१	१३	सांबडीं	साबडीं	१६	१	०	१	१३	बोजिजे	बोलिजे
२	१३	०	१	१२	दादारुण	दारुण	१६	१	०	१	१४	मडण	मंडण
२	३	१	०	४	अंधांतरीं	अधांतरीं	१६	४	१	०	६	नाना मुक्तामुक्ताफळांचें	नाना मुक्ताफळांचें
३	२	१	०	११	वाति	वांति	१७	५	१	०	७	बोधो	बोधे
३	४	०	१	१५	स्नासंध्या	स्नानसंध्या.	१८	२	१	०	८	नमस्त	नेमस्त
३	९	१	०	१३	योमें	योगें	१८	५	०	१	१५	तूदहकाड	तूं दहेकाड
३	१५	१	०	१	णसूनी	नसूनी	१८	८	०	१	६	बोधो	बोधे
५	६	१	०	२	मानवविरंक	मानवीरंक.	१८	९	१	०	८	तृषाकांत	तृषाक्रांत
८	४	०	१	१०	निराकरितां	नीराकरितां	१८	९	०	१	६	आणाहून	आपणाहून
९	६	०	१	३	परारोन	पसरोन	१९	२	१	०	१	सोपे	सोपें
१०	५	१	०	८	संणदिती	संपादिती	१९	५	१	०	११	कसवें	करावें
१४	१	०	१	१३	समंध	संबंध	१९	५	०	१	१	स्रक्ष्म	सूक्ष्म

समाप्त.

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ ॥ श्रोतेपुसतीकोणग्रंथ ॥ कायबोलिलेंजीयेथ ॥ श्रवणकेलियानेंप्राप्त ॥ कायआहे ॥ १ ॥ ग्रंथनामदासबोध ॥ गुरुशिष्यांचासंवाद ॥ येथेंबोलिलाविशद ॥ भक्तिमार्ग ॥ २ ॥ नवविधाभक्तिआणिज्ञान ॥ बोलिलेंवैराग्याचेंलक्षण ॥ बहुधाअध्यात्मनिरूपण ॥ निरूपिलें ॥ ३ ॥ भक्तीचेनियोगेंदेव ॥ निश्चयेंपावतीमानव ॥ ऐसाआहे अभिप्राव ॥ इयेग्रंथीं ॥ ४ ॥ मुख्यभक्तीचानिश्चय ॥ शुद्धज्ञानाचानिश्चय ॥ आत्मस्थितीचानिश्चय ॥ बोलिलाअसे ॥ ५ ॥ शुद्धउपदेशाचानिश्चय ॥ सायोज्यमुक्तीचानिश्चय ॥ मोक्षप्राप्तीचानिश्चय ॥ बोलिलाअसे ॥ ६ ॥ शुद्धस्वरूपाचानिश्चय ॥ विदेहस्थितीचानिश्चय ॥ अलिप्तपणाचानिश्चय ॥ बोलिलाअसे ॥ ७ ॥ मुख्यदेवाचानिश्चय ॥ मुख्यभक्ताचानिश्चय ॥ जीवाशिवाचानिश्चय ॥ बोलिलाअसे ॥ ८ ॥ मुख्यब्रह्माचानिश्चय ॥ नानामतांचानिश्चय ॥ आपणकोणहानिश्चय ॥ बोलिलाअसे ॥ ९ ॥ मुख्यउपासनालक्षण ॥ नानाकवित्वलक्षण ॥ नानाचातुर्यलक्षण ॥ बोलिलेंअसे ॥ १० ॥ मायोद्भवाचेंलक्षण ॥ पंचभूतांचेंलक्षण ॥ कर्ताकोणहेंलक्षण ॥ बोलिलेंअसे ॥ ११ ॥ नानाकिंतुनिवारले ॥ नानासंशयछेदिले ॥ नानाआशंकाफेडिले ॥ नानाप्रश्न ॥ १२ ॥ ऐसेंबहुधानिरोपिलें ॥ ग्रंथगर्भीजेंबोलिलें ॥ तेंअवघेंचिअनुवादलें ॥ नवचेकींकदां ॥ १३ ॥ तथापिअवघादासबोध ॥ दशकफोडोनिकेलाविशद ॥ जेजेदशकींचाअनुवाद ॥ तेतेदशकींबोलिला ॥ १४ ॥ नानाग्रंथांच्यासंमति ॥ उपनिषदेंवेदांतश्रुति ॥ आणिमुख्यआत्मप्रतीति ॥ शास्त्रेंसहित ॥ १५ ॥ नानासंमतिअन्वयें ॥ ह्मणोनिमिथ्याह्मणतांनये ॥ तथापिहें अनुभवासये ॥ प्रत्यक्षआतां ॥ १६ ॥ मत्सरेंयासीमिथ्याह्मणती ॥ तरिअवघेचिग्रंथउच्छेदिती ॥ नानाग्रंथांच्यासंमति ॥ भगवद्वाक्यें ॥ १७ ॥ शिवगीतारामगीता ॥ गुरुगीतागर्भगीता ॥ उत्तरगीताअवधूतगीता ॥ वेदआणिवेदांत ॥ १८ ॥ भगवद्गीताब्रह्मगीता ॥ हंसगीतापांडवगीता ॥ गणेशगीतायमगीता ॥ उपनिषदेंभाग-

वन ॥१९॥इत्यादीकनानाग्रंथ॥संमतीसबोलिलेयेथ॥भगवद्वाक्येंयथार्थ॥निश्चयेंसी॥२०॥भगवद्वचनीं अविश्वासे॥ऐसाकोणपतीतअसे॥भगवद्वाक्याविरहीतनसे॥बोलणेंयेथींचें॥२१॥पूर्णग्रंथपाहिल्याविण॥उगाचठेवीजोदूषण॥तोदुरात्मादुरभिमान॥मत्सरेंकरी॥२२॥अभिमानेंउठेमत्सर॥मत्सरेंयेतिरस्कार॥पुढेंक्रोधाचाविकार॥प्रबळेंबळें॥२३॥ऐसाअंतरींनासला॥कामक्रोधेंखवळला॥अहंभावेंपालटला॥प्रत्यक्षदिसे॥२४॥कामक्रोधेंलिथाडिला॥तोकैसाह्मणावाभला॥अमृतसेवितांचिपावला॥मृत्कराहो॥२५॥आतांअसोहेंबोलणें॥अधिकारासारिखेंघेणें॥परंतुअभिमानत्यागणें॥हेंउत्तमोत्तम॥२६॥मागांश्रोतींआक्षेपिलें॥जीयेग्रंथींकायबोलिलें॥तेंसकळहीनिरोपिलें॥संकळीतमार्गें॥२७॥आतांश्रवणकेलियाचेंफळ॥क्रियापालटेतात्काळ॥तुटेसंशयाचेंमूळ॥येकसरां॥२८॥मार्गसांपडेसुगम॥नलगेसाधनदुर्गम॥सायोज्यमुक्तीचेंवर्म॥ठाई पडे॥२९॥नासेअज्ञानदुःखभ्रांति॥शीघ्रचियेथेंज्ञानप्राप्ती॥ऐसीआहेफळश्रुती॥इयेग्रंथीं॥३०॥योगीयांचेंपरमभाग्य॥आंगींबाणेतेंवैराग्य॥चातुर्यकळायथायोग्य॥विवेकेंसहित॥३१॥भ्रांतअवगुणीअवलक्षण॥तेचिहोतीसुलक्षण॥धूर्ततार्किकविचक्षण॥समयोजाणती॥३२॥आळशीतेचिसाक्षपीहोती॥पापीतेचिप्रस्तावती॥निंदकतेचिवंदूंलागती॥भक्तिमार्गासि॥३३॥बद्धचिहोतीमुमुक्ष॥मूर्खचिहोतीअतिदक्ष॥अभक्तचिपावतीमोक्ष॥भक्तिमार्गें॥३४॥नानादोषतेनासती॥पतिततेचिपावनहोती॥प्राणीपावेउत्तमगती॥श्रवणमात्रें॥३५॥नानाधोकेंदेहबुद्धीचे॥नानाकिंतसंदेहाचे॥नानाउद्वेगसंसाराचे॥नासतीश्रवणें॥३६॥ऐसीयाचीफळश्रुति॥श्रवणेंचुकेअधोगति॥मनासिहोयविश्रांति॥समाधान॥३७॥जयाचाभावार्थजैसा॥तयासलाभहोयतैसा॥मत्सरधरीजोपुंसा॥तयासीनेंचिप्राप्त॥३८॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेग्रंथारंभनिरूपणंनामप्रथमःस

मासः ॥१॥ ॥श्लोक॥ ॥गजवदनमचिंत्यंतीक्ष्णदंतंत्रिनेत्रंबृहदुदरमशेषंभूतराजंपुराणम् ॥अमरवरसुपूज्यंरक्तवर्णंसुरेशंपशुपतिसुतमीशंविघ्नराजंनमामि ॥१॥ ॐनमोजीगणनायका ॥सर्वसिद्धीफलदायका ॥अज्ञानभ्रांतिछेदका ॥बोधरूपा ॥१॥माझिये अंतरीं भरावें ॥सर्वकाळवास्तव्यकरावें ॥मजवाक्शून्यासिवदवावें ॥कृपाकटाक्षेंकरूनी ॥२॥तुझियेंकृपेचेंनिबळें ॥वितुळतीभ्रांतीचींपडळें ॥आणिविश्वभक्षकेंकाळें ॥दास्यत्वकीजे ॥३॥ येतांनिजकृपेचीओडी ॥विघ्नेंकांपतीबापुडीं ॥होऊनिजातीदेशधडी ॥नाममात्रें ॥४॥ह्मणोनिनाम विघ्नहर ॥आह्मां अनाथांचेंमाहेर ॥आदीकरूनिहरिहर ॥अमरवंदिती ॥५॥वंदूनियांमंगळनिधी ॥कार्यकरितांसर्वसिद्धी ॥आघातअडताळेउपाधी ॥बाधूंशकेना ॥६॥जयाचें आठवितांध्यान ॥वांटेपरमसमाधन ॥नेत्रींनिघोनियांमन ॥पांगुळेसर्वांगीं ॥७॥सगुणरूपाचीठेव ॥महालावण्यलाघव ॥नृत्यपाहातांसकळदेव ॥तटस्थहोती ॥८॥सर्वकाळमदोन्मत्त ॥सदांआनंदेंडुल्लत ॥हर्षेंनिर्भरउदित ॥सुप्रसन्नवदनू ॥९॥ भव्यरूपवितंड ॥भीममूर्तीमहाप्रचंड ॥विस्तीर्णमस्तकींउदंड ॥सिंदूरचर्चिला ॥१०॥नानासुगंधपरिमळें ॥थबथबांगळतीगंडस्थळें ॥तेथें आलीषट्पदकुळें ॥झुंकारशब्दें ॥११॥सुरडींवशुंडीदंडसरळें ॥शोभे अभिनवअवाळें ॥लंबितअधरतीक्ष्णगळे ॥क्षणक्षणामदस्रवीं ॥१२॥चौदाविद्यांचागोसावी ॥ह्रस्वलोचनतेहिलवी ॥लवलवीतफडकावी ॥फडैफडैकर्णथापा ॥१३॥रत्नखचितमुगुटींझळाळ ॥नानासुरंगफांकतीकिळ ॥कुंडलेंतळपतीनीळ ॥वरीजडलेंझमकती ॥१४॥दंतशुभ्रसदट ॥रत्नखचितहेमकट ॥तयातळवटींपत्रेंनीट ॥तळपतोंलघुलघु ॥१५॥लवथवीतमलपेदोंद ॥वेष्टितकटींनागबंद ॥क्षुद्रघंटिकामंदमंद ॥वाजतीझणत्कारें ॥१६॥चतुर्भुजलंबोदर ॥कांसेकशिलापीतांबर ॥फडकेदोंदींचाफणिवर ॥धुधुःकारटाकी ॥१७॥डोलवीमस्तकजिव्हालाळी ॥घालूनिबैसलावेंटाळी ॥उभारों

निनाभिकमळीं ॥ टकमकांपाहे ॥ १८ ॥ नानायातीकुसुममाळा ॥ व्याळपर्यंतरुळतीगळां ॥ रत्नजडितहृदयकमळा ॥ वरीप
दकशोभे ॥ १९ ॥ शोभेफरशआणिकमळ ॥ अंकुशतीक्ष्णतेजाळ ॥ एकेकरींमोदकगोळ ॥ तयावरीअतिप्रीती ॥ २० ॥ नटना
ट्यकळाकुसरी ॥ नानाछंदेंनृत्यकरी ॥ टाळमृदंगभरोवरी ॥ उपांगहुंकारे ॥ २१ ॥ स्थिरतानाहींएकक्षण ॥ चपळविषयीं अ-
ग्रगण्य ॥ साजिरीमूर्त्तीसुलक्षण ॥ लावण्यखाणी ॥ २२ ॥ रुणझुणावाजतीनेपुरें ॥ वांकीबाभाटतीगजरें ॥ घागरियास
हितमनोहरें ॥ पाउलेंदोनी ॥ २३ ॥ ईश्वरसभेशीं आलीशोभा ॥ दिव्यांबराचीफांकलीप्रभा ॥ साहित्यविषयींसुलभा ॥ अ
ष्टनायकाहोती ॥ २४ ॥ ऐसासर्वांगेंसुंदर ॥ सकळविद्यांचाआगर ॥ त्यासिमाझानमस्कार ॥ साष्टांगभावें ॥ २५ ॥ ध्यानग-
णेशाचेंवर्णितां ॥ मतिप्रकाशहोयभ्रांता ॥ गुणानुवादश्रवणकरितां ॥ वोळेसरस्वती ॥ २६ ॥ जयासब्रह्मादिकवंदिती ॥ तेथें
मानवबापुडेकिती ॥ असोप्राणीमंदमति ॥ तिहींगणेशचिंतावा ॥ २७ ॥ जेमूर्खअवलक्षण ॥ जेकांहीनाहूनिहीन ॥ तेचिहो-
तीदक्षप्रवीण ॥ सर्वविषयीं ॥ २८ ॥ ऐसाजोपरमसमर्थ ॥ पूर्णकरीमनोरथ ॥ सप्रचीतभजनस्वार्थ ॥ कलौचंडीविनायकौ-
॥ २९ ॥ ऐसागणेशमंगळमूर्ती ॥ तोम्यास्तविलायथामति ॥ वांछाधरूनियांचित्तीं ॥ परमार्थाची ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे
गुरुशिष्यसंवादेगणेशस्तवनंनामद्वितीयःसमासः ॥ २ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ शब्दब्रह्मविचारसारपरमांमायांजगद्व्यापिनीं
वीणापुस्तकधारिणीमभयदांजाड्यांधकारापहाम् ॥ हस्तेस्फाटिकमालिकांविदधतींपद्मासनेसंस्थितांवंदेतांपरमेश्वरींभ
गवतींबुद्धिप्रदांशारदाम् ॥ १ ॥ ॥ आतांवंदीनवेदमाता ॥ श्रीशारदाब्रह्मसुता ॥ शब्दमूळवाग्देवता ॥ महंमाया ॥ १ ॥ जेउठ
वीशब्दांकुर ॥ वदेवैखरीअपार ॥ जेनिःशब्दाचेंअभ्यंतर ॥ उकलूनिदावी ॥ २ ॥ जेयोगियांचीसमाधि ॥ जेधारिष्टाचीकृत
बुद्धि ॥ जेविद्याअविद्याउपाधि ॥ तोडूनिटाकी ॥ ३ ॥ जेमहापुरुषाचीभार्या ॥ अतिसंलग्नअवस्थातुर्या ॥ जियेचेनेमहत्का

र्या ॥ प्रवर्त्तलेसाधु ॥ ४ ॥ जेमहंतांचीशांति ॥ जेईश्वराचीनिजशक्ति ॥ जेज्ञानियांचीविरक्ति ॥ नैराश्यशोभा ॥ ५ ॥ जेअनंतब्रह्मांडेंघडी ॥
लीलाविनोदेंसवेंचिमांडी ॥ आपणआदिपुरुषींदडी ॥ मारूनिराहे ॥ ६ ॥ जेप्रत्यक्षपाहतां आदळे ॥ विचारघेतांतरीनाढळे ॥
जियेचापारनकळे ॥ ब्रह्मादिकांसी ॥ ७ ॥ जेसर्वनाटकअंतर्कळा ॥ जाणीवस्फूर्तीनिर्मळा ॥ जियेचेनिस्वानंदसोहळा ॥
ज्ञानशक्ति ॥ ८ ॥ जेलावण्यस्वरूपाचीशोभा ॥ जेपरब्रह्मसूर्याचीप्रभा ॥ जेशब्दींवदोनिउभा ॥ संसार
नाशी ॥ ९ ॥ जेमोक्षश्रियामहामंगळा ॥ जेसत्त्वाचीजीवनकळा ॥ जेसत्वलीळासुशीतळा ॥ लावण्यखाणी ॥ १० ॥ जेअव्यक्त
पुरुषाचीव्यक्ति ॥ जेविस्तारेंवाढलीइच्छाशक्ती ॥ जेकळिकाळाचीनियंती ॥ सद्गुरूकृपा ॥ ११ ॥ जेपरमार्थमार्गीचाविचार ॥
निवडोनिदावीसारासार ॥ भवसिंधूच्यापैलपार ॥ पाववीशब्दबळें ॥ १२ ॥ ऐसीबहुवेषेंनटली ॥ मायाशारदाएकली ॥ सिद्ध
चिअंतरींसंचली ॥ चतुर्विधाप्रकारें ॥ १३ ॥ तिहींवाचाअंतरींआलें ॥ तेंवैखरीयाप्रगटकेलें ॥ ह्मणोनिकर्तृत्वजितुकेंझालें ॥
तेंशारदागुणें ॥ १४ ॥ जेब्रह्मादिकांचीजननी ॥ हरिहरजियेपासूनी ॥ सृष्टिरचनालोकतिन्ही ॥ विस्तारजियेचा ॥ १५ ॥ जेप
रमार्थाचेंमूळ ॥ नातरीसद्विद्याचकेवळ ॥ निवांतनिर्मळनिश्चळ ॥ स्वरूपस्थिति ॥ १६ ॥ जेयोगियांचेध्यानीं ॥ जेसाधकांचे
चिंतनीं ॥ जेसिद्धांचेअंतःकरणीं ॥ समाधिरूपें ॥ १७ ॥ जेनिर्गुणाचीओळखण ॥ जेअनुभवाचीखूण ॥ जेव्यापकपणेंसंपूर्ण ॥
सकळांघटीं ॥ १८ ॥ शास्त्रेंपुराणेंवेदश्रुति ॥ अखंडजियेचेंस्तवनकरिती ॥ नानारूपेंजियेसींस्तविती ॥ प्राणिमात्र
॥ १९ ॥ जेवेदशास्त्रांचीमहिमा ॥ जेनिरुपमाचीउपमा ॥ जियेकरितांपरमात्मा ॥ ऐसेंबोलिजे ॥ २० ॥ नानाविद्याकळासि
द्धी ॥ नानानिश्चयांचीबुद्धी ॥ जेसूक्ष्मवस्तूचीशुद्धि ॥ ज्ञप्तिमात्र ॥ २१ ॥ जेहरिभक्तांचीनिजभक्ती ॥ जेअंतनिष्ठांचीअंतर
स्थिति ॥ जेजीवन्मुक्तांचीमुक्ति ॥ सायोज्यताते ॥ २२ ॥ जेअनंतमायावैष्णवी ॥ नकळेनाटकलाघवी ॥ जेथोरथोरांसगोंवी ॥

जाणपणें ॥ २३ ॥ जेंजेंदृष्टीनेंदेखिलें ॥ जेंजेंशब्देंओळखिलें ॥ जेंजेंमनासभासलें ॥ तितुकेंरूपजियेचें ॥ २४ ॥ स्तवनभजनभक्तिभाव ॥ मायेवांचूनिनाहींठाव ॥ यावचनाचाअभिप्राव ॥ अनुभवीजाणती ॥ २५ ॥ ह्मणोनिथोराहूनिथोर ॥ जेईश्वराचीईश्वर ॥ तियेशींमाझानमस्कार ॥ तदंशेंचिआतां ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेशारदास्तवनंनामतृतीयःसमासः ॥ ३ ॥

॥ आतांसद्गुरूवर्णवेना ॥ जेथेंमायास्पर्शोंशकेना ॥ तेंस्वरूपमजअज्ञाना ॥ कायकळे ॥ १ ॥ नकळेनकळेनेतिनेति ॥ ऐसेंबोलतसेश्रुति ॥ तेथेंमजमूर्खाचीमति ॥ पवाडेलकोठें ॥ २ ॥ मजनकळेहाविचार ॥ दुरूनमाझानमस्कार ॥ गुरुदेवापैलपार ॥ पाववींमज ॥ ३ ॥ होतीस्तवनाचीदुराशा ॥ तुटलामायेचाभरवसा ॥ आतांअसाळतैसेंअसा ॥ सद्गुरूस्वामी ॥ ४ ॥ मायेच्याबळेंकरीनस्तवन ॥ ऐसेंवांछितहोतेंमन ॥ मायाजालीलज्जायमान ॥ कायकरूं ॥ ५ ॥ नातुडेमुख्यपरमात्मा ॥ ह्मणोनीकरावीलागेप्रतिमा ॥ तैसामायायोगेंमहिमा ॥ वर्णीनसद्गुरूचा ॥ ६ ॥ आपुल्याभावासारिखामनीं ॥ देवआठवावाध्यानीं ॥ तैसासद्गुरूहास्तवनीं ॥ स्तवूंआतां ॥ ७ ॥ जयजयाजीसद्गुरूराजा ॥ विश्वंभराविश्वबीजा ॥ परमपुरुषामोक्षध्वजा ॥ दीनबंधू ॥ ८ ॥ तुझियेनीअभयकरें ॥ अनावरमायाहेवोसरे ॥ जैसेंसूर्यप्रकाशेंआंधारें ॥ पळोनीजाय ॥ ९ ॥ आदित्यें अंधकारनिवारे ॥ परंतुमागुतेंब्रह्मांडभरे ॥ निशीजालियानंतरें ॥ पुनःकाळोखें ॥ १० ॥ तैसानव्हेस्वामीराव ॥ करीजन्ममृत्यूवाव ॥ समूळअज्ञानाचाठाव ॥ पुसूनटाकी ॥ ११ ॥ सुवर्णाचेंलोहकांहीं ॥ सर्वथाहोणारनाहीं ॥ तैसागुरुदाससंदेहीं ॥ पडोंचिनेणेंसर्वथा ॥ १२ ॥ कांसरितागंगेसीमिळाली ॥ मिळणीहोतांगंगाचिजाली ॥ मगजरीवेगळीकेली ॥ तरीहोणारनाहींसर्वथा ॥ १३ ॥ परीतेसरितामिळणीमागें ॥ वोहळऐसेंमानिजेतजगें ॥ तैसानव्हेशिष्यवेगें ॥ स्वामीचिहोय ॥ १४ ॥ परिसआपणाऐसेंकरीना ॥ सुवर्णेंलोहोपालटेना ॥

उपदेशकरीबहुतजना ॥ अंकीतसद्गुरूचा ॥ १५ ॥ शिष्यासद्गुरुलभासहोये ॥ सुवर्णेसुवर्णकरिनांनये ॥ ह्मणोनिउपमान-
साहे ॥ सद्गुरूसीपरिसाची ॥ १६ ॥ उपमेद्यावासागर ॥ तरीतोअत्यंतक्षार ॥ अथवाह्मणोंक्षीरसागर ॥ तरीतोनासेलकल्पां
तीं ॥ १७ ॥ उपमेद्यावाजरीमेरू ॥ तरितोजडपाषाणकठोरू ॥ तैसानव्हेकींसद्गुरू ॥ परमकोमळदीनाचा ॥ १८ ॥ उपमेह्मणोंगग
न ॥ परिगगनापरीसतें निर्गुण ॥ याकारणेंदृष्टांतहीन ॥ सद्गुरूसीगगनेचा ॥ १९ ॥ धीरपणेंउपमूंजगती ॥ तरिहेंही-
खचेलकल्पांतीं ॥ ह्मणोनीधीरत्वासि दृष्टांतीं ॥ हीनवसुंधरा ॥ २० ॥ आतांउपमेद्यावागभस्ति ॥ तरीगभस्तीचाप्रकाश-
किती ॥ शास्त्रेंमर्यादाबोलती ॥ सद्गुरूतोअमर्याद ॥ २१ ॥ ह्मणोनिउपमेउणादिनकर ॥ सद्गुरूज्ञानप्रकाशथोर ॥ आतांउप
माद्यावाफणिवर ॥ तरीतोहीभारवाही ॥ २२ ॥ आतांउपमेद्यावेंजळ ॥ तरीतेंकाळांतरीं आटेलसकळ ॥ सद्गुरूरूपतेंनिश्चळ ॥
जाणारनाहीं ॥ २३ ॥ सद्गुरूसीउपमावेंअमृत ॥ तरीअमरधरितीमृत्युपंथ ॥ सद्गुरूकृपायथार्थ ॥ अमरेंचिकरी ॥ २४ ॥ स
द्गुरूसींह्मणावेंकल्पतरू ॥ तरीहाकल्पनेतीतविचारू ॥ कल्पवृक्षाचाअंगिकारू ॥ कोणकरी ॥ २५ ॥ चिंतामात्रनसेमनीं ॥
कोणपुसेचिंतामणि ॥ कामधेनूचीदुभणी ॥ निष्कामासनलगती ॥ २६ ॥ सद्गुरूसीह्मणोंलक्ष्मीवंत ॥ तरीतेलक्ष्मीनाश
वंत ॥ ज्याचेद्वारींअसेतिष्ठत ॥ मोक्षलक्ष्मी ॥ २७ ॥ स्वर्गलोकइंद्रसंपत्ति ॥ हेकाळांतरींविटंबती ॥ सद्गुरुकृपेचिप्राप्ति ॥ क
ल्पांतींहीचळेना ॥ २८ ॥ हरिहरब्रह्मादिक ॥ नाशपावतीसकळिक ॥ सर्वदाअविनाशएक ॥ सद्गुरुपद ॥ २९ ॥ तयासउप
माकायद्यावी ॥ नाशवंतसृष्टिआघवी ॥ पंचभूतिकउठाठेवी ॥ नचलेतेथें ॥ ३० ॥ ह्मणोनिसद्गुरूवर्णवेना ॥ हेंगेहेंचिमाझी
वर्णना ॥ अंतरस्थितिचियाखुणा ॥ अंतर्निष्ठजाणती ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेगुरुस्तव
ननामचतुर्थः मासः ॥ ४ ॥ ॥ आतांवंदीनसंतसज्जन ॥ जेपरमार्थाचेंअधिष्ठान ॥ जयांचेनिगुप्तज्ञान ॥ प्रगटेजनीं

॥१॥ जेवस्तुपरमदुर्लभ॥जयेचाअलभ्यलाभ॥तेंचिहोयपरमसुलभ॥सत्संगेंकरूनी॥२॥वस्तुप्रगटचिअसे॥पाहातांकोणासीचनदिसे॥नानासाधनींसायासें॥नपडेठाईं॥३॥जेथेपरीक्षवंतठकले॥नातरीडोळसचिअंधझाले॥पाहातअसतांचचुकले॥निजवस्तूसी॥४॥जेदीपाचेनिदिसेना॥नानाप्रकाशेंगवसेना॥नेत्रांजनेंहीवसेना॥दृष्टीपुढें॥५॥सोळाकळींपूर्णशशी॥दाखवूंशकेनावस्तूसी॥तीव्रआदित्यकळाराशी॥तोहीदाखवीना॥६॥जयासूर्याचेनिप्रकाशें॥उर्णतंतूतोहीदिसे॥नानासूक्ष्मपदार्थभासे॥अणुरेणवादिक॥७॥चिरलेंबालाग्रतेंहीप्रकाशी॥परितोदाखवीनावस्तूसी॥तेंजयाचेनिसाधकासी॥प्राप्तहोय॥८॥जेथेंआक्षेपआटले॥जेथेंप्रयत्नप्रस्तावले॥जेथेंतर्कमंदावले॥तर्कितांनिजवस्तूसी॥९॥वळेविवेकाचीवेंगडी॥पडेशब्दाचीबोबडी॥जेथेंमनाचीनांतडी॥कामानये॥१०॥जोबोलकेपणेंविशेष॥सहस्रमुखांचाशेष॥तोहीशिणलानिःशेष॥वस्तुनसांगवे॥११॥वेदेंप्रकाशिलेंसर्वही॥वेदविरहितकांहींनाहीं॥तोवेदकोणासही॥दाखवूंशकेना॥१२॥तेंचिवस्तुसंतसंगें॥स्वानुभवेंकळोंलागे॥तयेचामहिमावचनींसांगे॥ऐसाकवण॥१३॥विचित्रकळायेमायेची॥परिओळखीनसांगवेवस्तूची॥मायातीतअनंताची॥संतसोयसांगती॥१४॥वस्तूसीवर्णिलेंनवचे॥तेंचिस्वरूपसंतांचें॥याकारणेंवचनाचें॥कार्यनाहीं॥१५॥संतआनंदाचेंस्थळ॥संतसुखचिकेवळ॥नानासंतोषाचेंमूळ॥तेहेसंत॥१६॥संतविश्रांतीचीविश्रांति॥संततृप्तीचीनिजतृप्ति॥नातरीभक्तीचीफलश्रुति॥तेहेसंत॥१७॥संतधर्माचेंधर्मक्षेत्र॥संतस्वरूपाचेंसत्पात्र॥नातरीपुण्याचीपवित्र॥पुण्यभूमी॥१८॥संतसमाधीचेंमंदिर॥संतविवेकाचेंभांडार॥नातरीबोलिजेमाहेर॥सायुज्यमुक्तीचें॥१९॥संतसत्याचानिश्चय॥संतसार्थकाचाजय॥संतप्राप्तीचासमय॥सिद्धरूप॥२०॥मोक्षश्रियाअलंकृत॥ऐसेहेसंतश्रीमंत॥जीवदरिद्रीअसंख्यात॥नृपतिकेले॥२१

जेसमर्थपणेंउदार ॥ जेका अत्यंतदानशूर ॥ तयांचेनीहाज्ञानविचार ॥ दिधलानवचे ॥२२॥ महाराजेचक्रवर्ती ॥ जाले आहेतपुढेंहोती ॥ परंतुकोणीसायुज्यमुक्ती ॥ देणारनाहीं ॥२३॥ जेंत्रैलोक्यींनाहींदान ॥ तेंचिकरितीसंतसज्जन ॥ तयासंताचेंमहिमान ॥ कायह्मणोनिवर्णावें ॥२४॥ जेंत्रैलोक्याहूनिवेगळें ॥ जेंवेदश्रुतीशीनाकळे ॥ तेंचिजयांचेनिवोळे ॥ परब्रह्मअंतरीं ॥२५॥ ऐसीसंतांचीमहिमा ॥ बोलिजेतितुकीउणीउपमा ॥ जयांचेनिमुख्यपरमात्मा ॥ प्रगटहोय ॥२६॥ ॥इति श्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेसंतस्तवनंनामपंचमः समासः ॥५॥

॥आतांवंदूंश्रोतेजन ॥ भक्तज्ञानीसंतसज्जन ॥ विरक्तयोगीगुणसंपन्न ॥ सत्यवादी ॥१॥ एकसत्वाचेसागर ॥ एकबुद्धीचे आगर ॥ एकश्रोतेवैरागर ॥ नानाशब्दरत्नाचे ॥२॥ जेनानाअर्थामृताचेभोक्ते ॥ जेप्रसंगींवक्तयाचेवक्ते ॥ नानासंशयांतेंछेदिते ॥ निश्चयीपुरुष ॥३॥ ज्यांचीधारणाअपार ॥ जेईश्वराचे अवतार ॥ नातरीप्रत्यक्षसुरवर ॥ बैसलेजैसे ॥४॥ कींऋषेश्वरांचीमंडळी ॥ शांतस्वरूपसत्वागळी ॥ जयांचेनिसभामंडळीं ॥ परमशोभा ॥५॥ ह्रदयींवेदगर्भविलसे ॥ मुखींसरस्वतीविलासे ॥ साहित्यबोलतांजैसे ॥ भासतीदेवगुरू ॥६॥ जेपवित्रपणेंवैश्वानर ॥ जेस्फूर्तीकिरणाचेदिनकर ॥ ज्ञातेपणेंदृष्टीसमोर ॥ ब्रह्मांडनये ॥७॥ जेअखंडसावधान ॥ जयांशींत्रिकाळांचेंज्ञान ॥ सर्वकाळनिरभिमान ॥ आत्मज्ञानी ॥८॥ ज्यांचेदृष्टीखालूनगेलें ॥ ऐसेंकांहींचनाहींउरलें ॥ पदार्थमात्रांसीलक्षिलें ॥ मनेंजयांच्या ॥९॥ जेंजेंकांहीं आठवावें ॥ तेंतेंतयासीपूर्वींचिठवें ॥ तेथेंकायअनुवादावें ॥ ज्ञातेपणेंकरूनी ॥१०॥ परंतुहेगुणग्राहक ॥ ह्मणोनिबोलतोंनिःशंक ॥ भाग्यपुरुषकायएक ॥ सेवीतनाहीं ॥११॥ सदांसेवितीदिव्यान्नें ॥ पालटाकारणेंअवीट अन्नें ॥ तैसींहींमाझींवचनें ॥ प्राकृतें ॥१२॥ आपुलेशक्तीनुसार ॥ भावेंपुजावापरमेश्वर ॥ परंतुपुजूंनयेहाविचार ॥ कोठेंचिनाहीं ॥१३॥ तैसामीएकवाग्दुर्बळ ॥ श्रोतेपरमेश्वरांचिके

वळ ॥ त्यांचीपूजावाचाबरळ ॥ करूंपाहे ॥ १४ ॥ व्युत्पत्तिनाहींकळानाहीं ॥ चातुर्यनाहींप्रबंधनाहीं ॥ भक्तिज्ञानवैराग्यना
हीं ॥ गौल्यतानाहींवचनाची ॥ १५ ॥ ऐसामाझावाग्विलास ॥ निःशंकबोलतोंसावकाश ॥ भावाचाभोक्ताजगदीश ॥ ह्म
णोनियां ॥ १६ ॥ तुह्मीश्रोतेजगदीशमूर्ती ॥ तेथेंमाझीवित्पत्तीकिती ॥ बुद्धिहीनअल्पमति ॥ सलगीकरितों ॥ १७ ॥ सम
र्थाचापुत्रमूर्खजगीं ॥ परिसामर्थ्यअसेत्याचियाअंगीं ॥ तुह्मासंतांचामीसलगी ॥ ह्मणोनिकरितों ॥ १८ ॥ व्याघ्रसिंह
भयानक ॥ देखोनिभयचकितहोतीलोक ॥ परित्यांचींपिलींनिःशंक ॥ तयांपुढेंखेळती ॥ १९ ॥ तैसामीसंतांचाअंकित
॥ तुह्मासंतांपाशींबोलत ॥ तरीमाझीचिंतातुमचेंचित्त ॥ वाहेलचिकीं ॥ २० ॥ आपुलेचिबोलवाउगे ॥ त्यांचीसंपादणीकर
णेलागे ॥ परंतुकांहींसांगणेंनलगे ॥ न्यूनतेंपूर्णकरावेंऐसें ॥ २१ ॥ हेंतोप्रीतीचेंलक्षण ॥ स्वभावेंचिकरीमन ॥ तैसेतुह्मीं-
संतसज्जन ॥ मायबापविश्वाचे ॥ २२ ॥ माझाआशयजाणोनिजीवें ॥ आतांउचिततेंकरावें ॥ पुढेंकथेसीअवधानद्यावें ॥
ह्मणेदासानुदास ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेश्रोतृस्तवननामषष्ठःसमासः ॥ ६ ॥ ॥ आ
तांवंदूंकवीश्वर ॥ जेशब्दसृष्टीचेईश्वर ॥ नातरीहेपरमेश्वर ॥ वेदावतारी ॥ १ ॥ कींहेसरस्वतीचेंनिजस्थान ॥ कींहेनानाकळां
चेंजीवन ॥ नानाशब्दांचेंभूषण ॥ यथार्थहोय ॥ २ ॥ कींहेपुरुषार्थाचेंवैभव ॥ कींहेजगदीश्वराचेंमहत्व ॥ नानालाघवेंस
त्कीर्तीस्तव ॥ निर्माणकवि ॥ ३ ॥ कींहेशब्दरत्नांचेसागर ॥ कींहेमुक्तांचेमुक्तसरोवर ॥ नानाबुद्धीचेंवैरागर ॥ निर्माणजाले ॥-
४ ॥ कींहेअध्यात्मग्रंथांचीखाणी ॥ कींहेबोलकेचिंतामणी ॥ नानाकामधेनूचीदुभणी ॥ वोळलीश्रोतयांवरी ॥ ५ ॥ कींहे
कल्पनेचेकल्पतरू ॥ कींहेमोक्षाचेमुख्यपडिभरू ॥ नानासायोज्यतेचेविस्तारू ॥ विस्तारले ॥ ६ ॥ कींहापरलोकींचानिज
स्वार्थ ॥ कींहायोगियांचागुप्तपंथ ॥ नानाज्ञानियांचापरमार्थ ॥ रूपासिआला ॥ ७ ॥ कींहेनिरंजनाचीखुण ॥ कींहेनि

र्गुणाचीवोळखण॥मायाविलक्षणाचेंलक्षण॥तेहेकवी॥८॥कींहाश्रुतीचाभावगर्भ॥कींहापरमेश्वराचाअलभ्यलाभ॥नातरीहोयसुलभ॥निजबोधकविरूपें॥९॥कविमुमूक्षूंचेंअंजन॥कविसाधकांचेंसाधन॥कविसिद्धांचेंसमाधान॥निश्चयात्मक॥१०॥कविस्वधर्माचाआश्रय॥कविमनाचामनोजय॥कविधार्मिकांचाविनय॥विनयकर्त्ते॥११॥कविवैराग्याचेंरक्षण॥कविभक्तांचेंभूषण॥नानास्वधर्मरक्षण॥तेहेकवि॥१२॥कविप्रेमळाचीप्रेमळस्थिति॥कविध्यानस्थाचीध्यानमूर्ती॥कविउपासकांचीवाडकीर्ती॥विस्तारली॥१३॥नानासाधनांचेंमूळ॥कविनानाप्रयत्नांचेंफळ॥नानाकार्यसिद्धिसकळ॥कवीचेनिप्रसादें॥१४॥आधींकवीचावाग्विलास॥तरीमगश्रवणींतुंबळेरस॥कवीचेनिमतिप्रकाश॥कविलासहोय॥१५॥कविवित्पन्नाचीयोग्यता॥कविसामर्थ्यवंताचीसत्ता॥कविविचक्षणाचीकुशलता॥नानाप्रकारें॥१६॥कविकविलाचाप्रबंध॥कविनानाधाटीमुद्राछंद॥कविगद्यपद्यभेदाभेद॥पदप्रासकर्त्ते॥१७॥कविसृष्टीचाअलंकार॥कविलक्ष्मीचाशृंगार॥सकळसिद्धींचानिर्धार॥तेहेंकवि॥१८॥कविसभेचेंमंडण॥कविभाग्याचेंभूषण॥नानासुखाचेंसंरक्षण॥तेहेकवि॥१९॥कविदेवांचेंरूपकर्त्ते॥कविऋषींचेंमहत्ववर्णिते॥नानाशास्त्रांचेंसामर्थ्यतें॥कविवाखाणिती॥२०॥नसताकवीचाव्यापार॥तरीकैंचाअसताजगदोद्धार॥ह्मणोनिकविहेआधार॥सकळसृष्टीसी॥२१॥नानाविद्याज्ञातृत्वकांहीं॥कवीश्वरेंवीणतोनाहीं॥कवीपासूनसर्वही॥सर्वज्ञता॥२२॥मागांवाल्मीकव्यासादिक॥जालेकवीश्वरअनेक॥तयांपासूनविवेक॥सकळजनांसी॥२३॥पूर्वींकाव्येंहोतींकेलीं॥तरींचवित्पत्तीप्राप्तझाली॥तेणेंपंडितांआंगींबाणली॥परमयोग्यता॥२४॥ऐसेपूर्वींथोरथोर॥जालेकवीश्वरअपार॥आतांआहेतपुढेंहोणार॥नमनत्यांसी॥२५॥नानाचातुर्याच्यामूर्ती॥कींहेसाक्षात्बृहस्पति॥वेदश्रुतीबोलोंह्मणती॥ज्यांच्यामुखें॥२६॥परोपकाराकारणें॥नानानिश्चयअनुवादणें॥-

शेखींबोलिजेपूर्णपणें ॥ संशयातीत ॥ २७ ॥ कींहे अमृताचेमेघवोळले ॥ कींहेनवरसाचेवोघलोटले ॥ नानासुखांचेउचंब
ळले ॥ सरोवरहे ॥ २८ ॥ कींहे विवेकनिधीचीं भांडारें ॥ प्रगटजालींमनुष्याकारें ॥ नानावस्तूंचेनिर्विचारें ॥ कोंदाटलेहे ॥ २९ ॥
कींहे आदिशक्तीचेंठेवणें ॥ नानापदार्थांसी आणिउणें ॥ लाधलेंपूर्वसंचिताच्यागुणें ॥ विश्वजनासी ॥ ३० ॥ कींहे सुखा
चींतारुवेंलोटलीं ॥ अक्षयआनंदेंउत्तटलीं ॥ विश्वजनासीउपेगाआलीं ॥ नानाप्रयोगाकारणें ॥ ३१ ॥ कींहे निरंजनाचीसं
पत्ति ॥ कींहे विराटाचीयोगस्थिति ॥ कींहे भक्तांचीफलश्रुति ॥ फळासीआली ॥ ३२ ॥ कींहाईश्वराचापवाड ॥ पहातां
गगनाहूनवाड ॥ ब्रह्मांडरचनेहूनजाड ॥ कविप्रबंधरचना ॥ ३३ ॥ आतांअसोहाविस्तार ॥ जगासिआधारकवीश्वर ॥
तयांसिमाझानमस्कार ॥ साष्टांगभावें ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेकवीश्वरस्तवोनाम
सप्तमःसमासः ॥ ७ ॥ ॥ आतांवंदूंसकळसभा ॥ जियेसभेसीमुक्तीसुलभा ॥ जेथेंस्वयेंजगदीशउभा ॥ तिष्ठतप्रेम
भरें ॥ १ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ नाहंवसामिवैकुंठेयोगिनांहृदयेरवौ ॥ मद्भक्तायत्रगायंतितत्रतिष्ठामिनारद ॥ १ ॥ ॥ टी
का ॥ ॥ नाहींवैकुंठींच्याठाईं ॥ नाहींयोगियांचेहृदयीं ॥ माझेभक्तगातीजेठाईं ॥ तेथेंमींतिष्ठतोंनारदा ॥ २ ॥ याकारणें
सभाश्रेष्ठ ॥ भक्तगातीवैकुंठ ॥ नामघोषेंघडघडाट ॥ जयजयकारेंगर्जती ॥ ३ ॥ प्रेमळभक्तांचींगायनें ॥ भगवत्कथाहरिकीर्त
नें ॥ वेदव्याख्यानपुराणश्रवणें ॥ जेथेंनिरंतर ॥ ४ ॥ परमेश्वराचेगुणानुवाद ॥ नानानिरूपणांचेसंवाद ॥ अध्यात्मविद्या
भेदाभेद ॥ मथनजेथें ॥ ५ ॥ नानासमाधानेंतृप्ति ॥ नानाआशंकानिवृत्ति ॥ चित्तींबैसेध्यानमूर्ती ॥ वाग्विलासें ॥ ६ ॥ भक्त
प्रेमळभाविक ॥ सभ्यसखोलसात्विक ॥ रम्यरसाळगायक ॥ निष्ठावंत ॥ ७ ॥ कर्मशीळआचारशीळ ॥ दानशीळधर्म
शीळ ॥ शुचिष्मंतपुण्यशीळ ॥ अंतरशुद्धकृपाळु ॥ ८ ॥ योगीवीतरागीउदास ॥ नेमकनिग्रहीतापस ॥ विरक्तनिस्पृहबहु

वस ॥ अरण्यवासी ॥ ९ ॥ दंडधारीजटाधारी ॥ नाथपंथीमुद्राधारी ॥ एकबाळब्रह्मचारी ॥ योगीश्वर ॥ १० ॥ पुरश्चरणी आणि
तपस्वी ॥ तीर्थवासी आणिमनस्वी ॥ महायोगी आणिजनस्वी ॥ जनासारिखे ॥ ११ ॥ सिद्धसाधु आणिसाधक ॥ मंत्रयंत्रादिशोधक
॥ एकनिष्ठउपासक ॥ गुणग्राही ॥ १२ ॥ संतसज्जनविद्वज्जन ॥ वेदज्ञशास्त्रज्ञमहाजन ॥ प्रबुद्धसर्वज्ञसमाधान
॥ विमळकर्त्ते ॥ १३ ॥ योगीवित्पन्नऋषीश्वर ॥ धूर्ततार्किककवीश्वर ॥ मनोजयाचेमुनीश्वर ॥ आणि दिग्वल्कली
॥ १४ ॥ ब्रह्मज्ञानीआत्मज्ञानी ॥ तत्वज्ञानीपिंडज्ञानी ॥ योगाभ्यासीयोगज्ञानी ॥ उदासीन ॥ १५ ॥ पंडितआणिपुराणिक
॥ विद्वांसआणिवैदीक ॥ भटआणिपाठक ॥ यजुर्वेदी ॥ १६ ॥ महाभलेमहाश्रोत्री ॥ याज्ञिकआणि अग्निहोत्री
॥ वैद्य आणिपंचाक्षरी ॥ परोपकारकर्त्ते ॥ १७ ॥ भूतभविष्य वर्तमान ॥ जयांसीत्रिकाळांचेंज्ञान ॥ बहुश्रुतनिराभिमान्
॥ निरापेक्षी ॥ १८ ॥ शांतिक्षमादयाशीळ ॥ पवित्र आणिसत्वशीळ ॥ अंतरशुद्धज्ञानशीळ ॥ ईश्वरीपुरुष
॥ १९ ॥ ऐसेजेकासभानायक ॥ जेथेंनित्यानित्यविवेक ॥ त्यांचामहिमा अलोलिक ॥ कायह्मणूनवर्णावा ॥ २० ॥ जेथेंश्रवणाचाउपाय
॥ आणिपरमार्थसमुदाय ॥ तेथेंजनासतरणोपाय ॥ सहजचिघडे ॥ २१ ॥ उत्तमगुणांचीमंडळी
॥ शांतरूपसत्वागळी ॥ नित्यसुखाचीनव्हाळी ॥ जेथेंवसे ॥ २२ ॥ विद्यापात्रेंकळापात्रें ॥ विशेषगुणांचींसत्पात्रें ॥ भगवंताचींप्रीतिपात्रें
॥ मिळालींजेथें ॥ २३ ॥ प्रवृत्ति आणिनिवृत्ति ॥ प्रपंचीआणिपरमार्थी ॥ गृहस्थाश्रमीवानप्रस्थी ॥ सन्यासादिक
॥ २४ ॥ वृद्धतरुण आणिबाळ ॥ पुरुषस्त्रियादिसकळ ॥ अखंडध्यातीतमाळनीळ ॥ अंतर्यामीं ॥ २५ ॥ ऐसेपरमेश्वराचेजन
॥ त्यांसीमाझेंअभिवंदन् ॥ जयांचेंनिसमाधान् ॥ अकस्मातबाणें ॥ २६ ॥ ऐसीयेसभेचागजर ॥ तेथेंमाझानमस्कार
॥ जेथेंनित्यनिरंतर ॥ कीर्तनभगवंताचें ॥ २७ ॥ जेथेंभगवंताच्यामूर्त्ति ॥ तेथेंपाविजेउत्तमगति ॥ ऐसानिश्चय

बहुतांग्रंथीं ॥ महंतबोलिले ॥ २८ ॥ कलौकीर्तनवरिष्ठ ॥ जेथेहोयतेसभाश्रेष्ठ ॥ कथाश्रवणेंनानानष्ट ॥ संदेहमावळती ॥ २९
॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे प्रथमदशके सभावर्णनंनाम अष्टमः समासः ॥ ८ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ आतांस्तवूंहा
परमार्थ ॥ जोसाधकांचानिजस्वार्थ ॥ नानतरीसमर्थांमध्येंसमर्थ ॥ योगहा ॥ १ ॥ आहेतरीपरमसुगम ॥ परीजनासीजालादु
र्गम ॥ कांजयाचेंचुकलेंवर्म ॥ सत्समागमाकडे ॥ २ ॥ नानासाधनांचेउधार ॥ हारोकडाब्रह्मसाक्षात्कार ॥ वेदशास्त्रींजेंसार ॥
तेंअनुभवासये ॥ ३ ॥ आहेतरीचहूंकडे ॥ परीअणुमात्रदृष्टीसनपडे ॥ उदासपरीएकीकडे ॥ पहातांदिसेना ॥ ४ ॥ आकाश-
मार्गींगुप्तपंथ ॥ जाणतीयोगीयेसमर्थ ॥ इतरांसहागुह्यार्थ ॥ सहसानकळे ॥ ५ ॥ साराचेंहीनिजसार ॥ अखंडअक्षयअ-
पार ॥ नेऊंनशकतीतस्कर ॥ कांहींकेल्या ॥ ६ ॥ तयासीनाहींराजभय ॥ अथवानाहींअग्निभय ॥ अथवाश्वापदहीभय ॥ बो
लोंचनये ॥ ७ ॥ परब्रह्मतेंहरपेना ॥ अथवागवहीचुकेना ॥ कालांतरींचळेना ॥ जेथींचेंतेथें ॥ ८ ॥ ऐसेंतेंनिजठेवणें ॥ कदापी
पालटोंनेणें ॥ अथवानव्हेअधिकउणें ॥ बहुताकाळें ॥ ९ ॥ अथवातेंघसवटेना ॥ अथवाअदृश्यहोईना ॥ नानतरीपाहतांदि
सेना ॥ गुरुअंजनेविण ॥ १० ॥ मागांयोगियेसमर्थ ॥ त्यांचाहीनिजस्वार्थ ॥ यासीबोलिजेपरमार्थ ॥ परमगुह्यम्हणोनि ॥
११ ॥ जेहींशोधूनपाहिला ॥ त्यांसीचअर्थसांपडला ॥ येरांअसोनिअलभ्यजाला ॥ जन्मोजन्मीं ॥ १२ ॥ अपूर्वतायापर-
मार्थाची ॥ वार्तानाहींजन्ममृत्यूची ॥ आणिपदवीसायोज्यतेची ॥ सन्निधचिलाभे ॥ १३ ॥ मायाविवेकेंमावळे ॥ सारासारवि
चारकळे ॥ परब्रह्मतेंहीनिवळे ॥ अंतर्यामीं ॥ १४ ॥ ब्रह्मभासलेंउदंड ॥ ब्रह्मींबुडालेंब्रह्मांड ॥ पंचभूतांचेंथोतांड ॥ तुच्छवाटे ॥
१५ ॥ प्रपंचवाटेलटिका ॥ मायावाटेलापणिका ॥ शब्दआत्माविवेका ॥ अंतरींआला ॥ १६ ॥ ब्रह्मस्थितीबाणतांअंतरीं ॥ सं
देहगेलाब्रह्मांडाबाहेरी ॥ दृश्याचीजुनीजर्जरी ॥ कुहीटजाली ॥ १७ ॥ ऐसाहापरमार्थ ॥ जोकरीलत्याचानिजस्वार्थ ॥ आ-

तांयासमर्थासीसमर्थ ॥ कितीह्मणोनिह्मणावें ॥१८॥ यापरमार्थाकरितां ॥ ब्रह्मादिकांसीविश्रामता ॥ योगीपावतीतन्मयता ॥ परब्रह्मीं ॥१९॥ परमार्थसकळांसविसावा ॥ सिद्धसाधूमहानुभावा ॥ शेखींसात्विकजडजीवा ॥ सत्संगेंकरूनी ॥२०॥ परमार्थजन्माचेंसार्थक ॥ परमार्थसंसारींतारक ॥ परमार्थदाखवीपरलोक ॥ धार्मिकासी ॥२१॥ परमार्थतापसांसीआधार ॥ परमार्थसाधकांसीथार ॥ परमार्थदाखवीपार ॥ भवसागराचा ॥२२॥ परमार्थीतोराज्यधारी ॥ परमार्थनाहींतोभिकारी ॥ यापरमार्थाचीसरी ॥ कोणासद्यावी ॥२३॥ अनंतजन्मींचेंपुण्यजोडे ॥ तरीचहापरमार्थघडे ॥ मुख्यपरमात्माआतुडे ॥ स्वानुभवासी ॥२४॥ जेणेंपरमार्थवोळखिला ॥ तेणेंजन्मसार्थककेला ॥ येरतोपापीजन्मला ॥ कुळक्षयाकारणें ॥२५॥ असोभगवत्प्रासीविण ॥ करीसंसाराचाशीण ॥ त्यामूर्खाचेंमुखावलोकन ॥ करूंचनये ॥२६॥ भल्यानेंपरमार्थींभरावें ॥ शरीरसार्थककरावें ॥ पूर्वजांसीउद्धरावें ॥ हरिभक्तीकरूनी ॥२७॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेपरमार्थस्तवनंनामनवमःसमासः ॥९॥

॥ धन्यधन्यहानरदेहो ॥ येथीलअपूर्वतापाहाहो ॥ जोजोकीजेपरमार्थलाहो ॥ तोतोपावेसिद्धीतें ॥१॥ यानरदेहाचेनिलागवेगें ॥ एकलागलेभक्तिसंगें ॥ एकींपरमवीतरागें ॥ गिरिकंदरेंसेविलीं ॥२॥ एकफिरतीतीर्थाटणें ॥ एककरितीपुरश्चरणें ॥ एकअखंडनामस्मरणें ॥ निष्ठावंतराहिले ॥३॥ एकतपेंकरूंलागले ॥ एकयोगाभ्यासीमहाभले ॥ एकअभ्यासयोगेंजाले ॥ वेदशास्त्रींवित्पन्न ॥४॥ एकींहटनिग्रहकेला ॥ देहअत्यंतपीडिला ॥ एकींदेवठायींपाडिला ॥ भावार्थबळें ॥५॥ एकमहानुभावविख्यात ॥ एकभक्तझालेख्यात ॥ एकसिद्धअकस्मात ॥ गगनवोळंगती ॥६॥ एकतेजींतेजचिजाले ॥ एकजळींमिळोनगेले ॥ एकतेदिसतचिअदृश्यजाले ॥ वायुरूपीं ॥७॥ एकएकचिबहुधाहोती ॥ एकदेखतांचिनिघोनजाती ॥ एकबसलेअसतांचिभ्रमती ॥ नानास्थानींसमुद्रीं ॥८॥ एकभयानकावरीबै

सती ॥ एक अचेतनें चालविती ॥ एक ते प्रेतें उठविती ॥ तपोबळें करूनी ॥ ९ ॥ एक तेजें मंद करिती ॥ एक जळें आटविती ॥
एक वायू निरोधिती ॥ विश्वजनाचा ॥ १० ॥ ऐसे हटनिग्रही कृतबुद्धी ॥ जयांसी वोळल्या नाना सिद्धी ॥ ऐसे सिद्ध लक्षावधी ॥
होऊनि गेले ॥ ११ ॥ एक मनोसिद्ध एक वाचासिद्ध ॥ एक अल्पसिद्ध एक सर्वसिद्ध ॥ ऐसे नाना प्रकारींचे सिद्ध ॥ विख्यात जाले ॥
१२ ॥ एक नवविधा भक्तिराजपंथें ॥ गेले तरले परलोकींच्या निजस्वार्थें ॥ एक योगी गुप्तपंथें ॥ ब्रह्मभुवना पावले ॥ १३ ॥
एक वैकुंठास गेले ॥ एक सत्यलोकीं राहिले ॥ एक कैलासीं बैसले ॥ शिवरूप होउनी ॥ १४ ॥ एक इंद्रलोकीं इंद्र जाले ॥ ए
क पितृलोकीं मिळाले ॥ एक उडुगणीं बैसले ॥ एक ते क्षीरसागरीं ॥ १५ ॥ सलोकता समीपता ॥ स्वरूपता सायोज्यता ॥ या
चत्वार मुक्ती तत्वतां ॥ इच्छा सेऊन राहिले ॥ १६ ॥ ऐसे सिद्ध साधु संत ॥ स्वहित प्रवर्तले अनंत ॥ ऐसा हा नरदेह विख्यात ॥
काय म्हणोनि वर्णावा ॥ १७ ॥ या नरदेहाचेनि आधारें ॥ नाना साधनाचेनि द्वारें ॥ मुख्य सारासार विचारें ॥ बहुत सुटले ॥
१८ ॥ या नरदेहाचेनि संबंधें ॥ बहुत पावले उत्तम पदें ॥ अहंता सोडोनि स्वानंदें ॥ सुखी जाले ॥ १९ ॥ नरदेहीं येऊनि सकळ ॥
उद्धरागती पावले केवळ ॥ येथें संशयाचें मूळ ॥ खंडोनि गेलें ॥ २० ॥ पशुदेहीं नाहीं गति ॥ ऐसें सर्वत्र बोलती ॥ म्हणोनि
नरदेहींच प्राप्ति ॥ परलोकाची ॥ २१ ॥ संत महंत ऋषी मुनी ॥ सिद्ध साधू समाधानी ॥ भक्त मुक्त ब्रह्मज्ञानी ॥ विरक्त योगी
तपस्वी ॥ २२ ॥ तत्वज्ञानी योगाभ्यासी ॥ ब्रह्मचारी दिगंबर संन्यासी ॥ पिंडज्ञानी षट्दर्शनी तापसी ॥ नरदेहींच जाले ॥
२३ ॥ म्हणोन नरदेह श्रेष्ठ ॥ सकळ देहांमध्यें वरिष्ठ ॥ जयाचेनि चुके अरिष्ट ॥ यमयातनेचें ॥ २४ ॥ नरदेह हा स्वाधीन ॥
सहसा नव्हे पराधीन ॥ परंतु हा परोपकारीं झिजवून ॥ कीर्तिरूपें उरवावा ॥ २५ ॥ अश्व वृषभ गाई म्हैसी ॥ नाना पशु स्त्रि
या दासी ॥ कृपाळूपणें सोडितां त्यासी ॥ कोणतरी धरील ॥ २६ ॥ तैसा नव्हे नरदेहो ॥ स्वइच्छा जावो अथवा राहो ॥ परी या

स कोणी पाहो ॥ बंधन करूं शकेना ॥ २७ ॥ नरदेह पांगूळ असता ॥ तरी तो कार्यास न येना ॥ अथवा थोटा जरी असता ॥ तरी परोपकारास न ये ॥ २८ ॥ नरदेह अंध असिला ॥ तरी तो निपट वायां गेला ॥ अथवा बधिर जरी असिला ॥ तरी निरोपण नाहीं ॥ २९ ॥ नरदेह असिला मुका ॥ तरी घेतां न ये आशंका ॥ अशक्त रोगी नासका ॥ तरी तो निःकारण ॥ ३० ॥ नरदेह असिला मूर्ख ॥ अथवा फेंपऱ्या समंधाचें दुःख ॥ तरी तो जाणावा निरर्थक ॥ निश्चयेंसी ॥ ३१ ॥ इतुकें हें नसतां व्यंग ॥ नरदेह आणि सकळ सांग ॥ तेणें धरावा परमार्थमार्ग ॥ लागवेगें ॥ ३२ ॥ सांग नरदेह जोडले ॥ आणि परमार्थबुद्धी विसरले ॥ ते मूर्ख कैसे भ्रमले ॥ मायाजाळीं ॥ ३३ ॥ मृत्तिका खाणोनि घर केलें ॥ तें माझें ऐसें दृढ कल्पिलें ॥ परि हें बहुतांचें कळलें ॥ नाहीं च तयासी ॥ ३४ ॥ मूषक ह्मणती घर आमुचें ॥ पाली ह्मणती घर आमुचें ॥ मक्षिका ह्मणती घर आमुचें ॥ निश्चयेंसी ॥ ३५ ॥ कांतण्या ह्मणती घर आमुचें ॥ मुंगळे ह्मणती घर आमुचें ॥ मुंग्या ह्मणती घर आमुचें ॥ निश्चयेंसी ॥ ३६ ॥ विंचू ह्मणती आमुचें घर ॥ सर्प ह्मणती आमुचें घर ॥ झुरळें ह्मणती आमुचें घर ॥ निश्चयेंसी ॥ ३७ ॥ भ्रमर ह्मणती आमुचें घर ॥ भिंगोऱ्या ह्मणती आमुचें घर ॥ आळिका ह्मणती आमुचें घर ॥ काष्ठामध्यें ॥ ३८ ॥ मार्जारें ह्मणती आमुचें घर ॥ श्वानें ह्मणती आमुचें घर ॥ मुंगसें ह्मणती आमुचें घर ॥ निश्चयेंसी ॥ ३९ ॥ पिंगूळ ह्मणती आमुचें घर ॥ वाळव्या ह्मणती आमुचें घर ॥ पिसवा ह्मणती आमुचें घर ॥ निश्चयेंसी ॥ ४० ॥ ढेंकूण ह्मणती आमुचें घर ॥ चांचण ह्मणती आमुचें घर ॥ घुंगुरडी ह्मणती आमुचें घर ॥ निश्चयेंसी ॥ ४१ ॥ पिसोळे ह्मणती आमुचें घर ॥ गांधलें ह्मणती आमुचें घर ॥ सोर ह्मणती आमुचें घर ॥ आणि गोमी ॥ ४२ ॥ बहुत कीडियांचा जोजार ॥ किती सांगावा विस्तार ॥ समस्त ह्मणती आमुचें घर ॥ निश्चयेंसी ॥ ४३ ॥ पशू ह्मणती आमुचें घर ॥ दासी ह्मणती आमुचें घर ॥ घरचीं ह्मणती आमुचें घर ॥ निश्चयेंसी ॥ ४४ ॥ पाहुणे ह्मणती आमुचें घर ॥ मित्र ह्मण-

ती आसुनेंघर ॥ ग्रामस्थह्मणती आसुनेंघर ॥ निश्चयेंसी ॥ ४५ ॥ तस्करह्मणती आसुचेंघर ॥ राजकीह्मणती आसुचेंघर ॥ अ
ग्नीह्मणे आसुचेंघर ॥ भस्मकरूं ॥ ४६ ॥ समस्तह्मणती घरमाझें ॥ हेंमूर्खहीह्मणेंमाझें माझें ॥ शेवटीं जडझालें वोझें ॥ टाकि-
लादेश ॥ ४७ ॥ अवघींघरें भंगलीं ॥ गांवांची पांढरी पडिली ॥ मगतेंगृहीं राहिलीं ॥ आरण्यश्वापदें ॥ ४८ ॥ किडामुंगीवाळवी-
मूषक ॥ त्यांचेंचघरनिश्चयात्मक ॥ हें प्राणी बापुडें मूर्ख ॥ नियोनिगेलें ॥ ४९ ॥ ऐसी गृहाची स्थिति ॥ मिथ्या आली आत्मम
तीति ॥ जन्मदों दिवसांची वस्ती ॥ कोठें तरी करावी ॥ ५० ॥ देहह्मणावे आपुले ॥ तरी हे बहुतांकारणें निर्मिले ॥ आणियांच्यामा
थांघरकेलें ॥ उवामस्तकीं भक्षिती ॥ ५१ ॥ रोममूळीं किडे भक्षिती ॥ खांडूकझाल्या किडेपडती ॥ पोटांमध्येंजंतहोती ॥ प्रत्यक्ष
प्राणियांच्या ॥ ५२ ॥ कीडलागेदांतासी ॥ कीडलागेडोळ्यांसी ॥ कीडलागेकर्णासी ॥ आणिगोमाशाभरती ॥ ५३ ॥ गोचीडअ
शुद्धसेविती ॥ चामवामासांतघुसती ॥ पिसोळेचावूनपळती ॥ अकस्मात् ॥ ५४ ॥ भ्रंगेगांधलेंचा वती ॥ गोमीजळवाअशुद्ध-
घेती ॥ विंचुसर्पदंशकरिती ॥ कानटेफुर्शी ॥ ५५ ॥ जेन्मोनदेहपाळिलें ॥ तेंअकस्मातव्याघ्रेंनेलें ॥ कींतें लांडगींचिभक्षिलें ॥
बळात्कारें ॥ ५६ ॥ मूषकमार्जारिंदंशकरिती ॥ श्वानेंअश्वेंलोळ्तोडिती ॥ रिसेंमर्कटेंमारिती ॥ कासावीसकरूनि ॥ ५७ ॥ उष्ट्रेंड
सोनउचलिती ॥ हस्तीचिरडोनिटाकिती ॥ वृषभटोंचोनमारिती ॥ अकस्मात ॥ ५८ ॥ तस्करतडतडांतोडिती ॥ भूतेंझडपोनमा-
रिती ॥ असोयादेहाचीस्थिति ॥ ऐसीअसे ॥ ५९ ॥ ऐसेंशरीरबहुतांचें ॥ हेंमूर्खह्मणे आसुचें ॥ परंतुखाजेंजीवाचें ॥ तापत्रयींबो
लिलें ॥ ६० ॥ देहपरमार्थीलाविलें ॥ तरीचयाचेंसार्थकजालें ॥ नाहींतरीहेंव्यर्थचिगेलें ॥ नाना आघातें मृत्युपंथें ॥ ६१ ॥ असो
जेप्रपंचीकमूर्ख ॥ तेकायजाणतीपरमार्थसुख ॥ त्यामूर्खाचेंलक्षणकांहींएक ॥ पुढेंबोलिलें असे ॥ ६२ ॥ ॥ इतिश्रीदासबो
धेगुरुशिष्यसंवादेप्रथमदशकेनरदेहस्तवनंनामदशमः समासः ॥ १० ॥ ॥ समासः ॥ ॥ ओंवीसंख्या ॥ ३३६ ॥ ॥ ७

अथदासबोधेद्वितीयदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ॐनमोजीगजानना॥एकदंतात्रिनयना॥कृपादृष्टीभक्तजना॥अवलोकावें॥१॥तुजनमूंवेदमा
ते॥श्रीशारदेब्रह्मसुते॥अंतरींवसेंकृपावंते॥स्फूर्तिरूपें॥२॥वंदूनिसद्गुरूचरण॥करूनिरघुनाथस्मरण॥त्यागार्थमू-
र्खलक्षण॥बोलिजेल॥३॥एकमूर्खएकपढतमूर्ख॥उभयलक्षणींकौतुक॥श्रोतींसादरविवेक॥केलापाहिजे॥४॥पे
ढतमूर्खाचेंलक्षण॥पुढिलेसमासींनिरूपण॥सावधहोऊनिविचक्षण॥परिसोतपुढें॥५॥आतांप्रस्तूतविचार॥लक्ष
णेंसांगतांअपार॥परिकांहींएकतत्पर॥होऊनिऐका॥६॥जेप्रपंचीकजन॥जयासींनाहींआत्मज्ञान॥जेकेवळअज्ञान॥
त्यांचेंलक्षणें॥७॥जन्मलाजयाचेउदरीं॥तयासीजोविरोधकरी॥सखीमानिलीअंतुरी॥तोएकमूर्ख॥८॥सांडोनिसर्व
ही गोत॥स्त्रीआधीनजीवित॥सांगेअंतरींचीमात॥तोएकमूर्ख॥९॥परस्त्रियेसीप्रेमाधरी॥श्वशुरगृहींवासकरी॥कु
ळेंवीणकन्यावरी॥तोएकमूर्ख॥१०॥समर्थावरीअहंता॥अंतरींमानीसमता॥सामर्थ्येंवीणकरीसत्ता॥तोएकमूर्ख॥११॥
आपलीआपणकरीस्तुती॥स्वदेशींभोगीविपत्ति॥सांगेवडिलांचीकीर्ति॥तोएकमूर्ख॥१२॥अकारणहास्यकरी॥विवेक
सांगतांनधरी॥जोबहुतांचावैरी॥तोएकमूर्ख॥१३॥आपुलींधरूनियांदूरी॥पराव्यासीकरीमैत्री॥परन्यूनबोलेरात्रीं॥तो
एकमूर्ख॥१४॥बहुतजागतेजन॥तयांमध्येंकरीशयन॥परस्थळींबहुभोजन॥करीतोएकमूर्ख॥१५॥मानअथवाअप
मान॥स्वयेंकरीपरिछिन्न ॥सप्तव्यसनींजयाचेंमन॥तोएकमूर्ख॥१६॥धरूनिपराचीआस॥प्रयत्नसांडीसावकाश॥
निसुगाईचासंतोष॥मानीतोएकमूर्ख॥१७॥घरींविवेकउमजे॥आणिसभेमध्येंलाजे॥शब्दबोलतांनिर्बुजे॥तोएकमू
र्ख॥१८॥आपणाहूनजोश्रेष्ठ॥तयासिअत्यंतनिकट॥शिकवणेचामानीवीट॥तोएकमूर्ख॥१९॥नायकेल्यासशिकवी
॥वडिलांसीजाणवेदावी॥जोआरजासगोंवी॥तोएकमूर्ख॥२०॥एकाएकींएकसरा॥जालाविषयीनिलाजिरा॥म-

१

र्यादासांडोनिसैरा ॥ वर्त्तेतोएकमूर्ख ॥२१॥ औषधनघेअसोनिव्यथा ॥ पथ्यनकरीसर्वथा ॥ नमिळेआलियापदार्था ॥ तोएकमूर्ख ॥२२॥ संगेंवीणविदेशकरी ॥ वोळखीवीणसंगधरी ॥ उडीघालीमहापुरीं ॥ तोएकमूर्ख ॥२३॥ आपणासिजेथेंमान ॥ तेथेंअखंडकरीगमन ॥ रक्षूंनेणेमानापमान ॥ तोएकमूर्ख ॥२४॥ सेवकझालालक्ष्मीवंत ॥ तयाचाहोयअंकित ॥ सर्वकाळजोदुश्चित ॥ तोएकमूर्ख ॥२५॥ विचारनकरितांकारण ॥ दंडकरीअपराधेंवीण ॥ स्वल्पासाठींजोकृपण ॥ तोएकमूर्ख ॥२६॥ दैवलंडपितृलंड ॥ शक्तीवीणकरीतोंड ॥ ज्याचेमुखींभंडउभंड ॥ तोएकमूर्ख ॥२७॥ घरींच्यावरीखायदाढा ॥ बाहेरदीनबापुडा ॥ ऐसाजोकामूढवेडा ॥ तोएकमूर्ख ॥२८॥ नीचयातीसीसांगात ॥ परांगनेसी एकांत ॥ मार्गेजायखातखात ॥ तोएकमूर्ख ॥२९॥ स्वयेंनेणेपरोपकार ॥ उपकाराचाअनुपकार ॥ करीथोडेंबोलेफार ॥ तोएकमूर्ख ॥३०॥ तपीळखादाडआळशी ॥ कुश्चीळकुटीळमानसीं ॥ धारिष्टनाहींजयापाशीं ॥ तोएकमूर्ख ॥३१॥ विद्यावैभवनाधन ॥ पुरुषार्थसामर्थ्यनामान ॥ कोरडाचवाहेअभिमान ॥ तोएकमूर्ख ॥३२॥ लंडीलुटिकालबाड ॥ कुकर्मीकुटिलनिचाड ॥ निद्राजयाचीवाड ॥ तोएकमूर्ख ॥३३॥ उंचींजाऊनिवस्त्रनेसे ॥ चौबारांबाहेरीबैसे ॥ सर्वकाळनग्नदिसे ॥ तोएकमूर्ख ॥३४॥ दंतचक्षूआणिघ्राण ॥ पाणीवसनआणिचरण ॥ सर्वकाळजयाचेमळीण ॥ तोएकमूर्ख ॥३५॥ वैधृतीआणिव्यतीपात ॥ नानाकुमुहूर्तेंजात ॥ अपशकुनेंकरीघात ॥ तोएकमूर्ख ॥३६॥ क्रोधेंअपमानेंकुबुद्धी ॥ आपणासीआपणवधी ॥ जयासीनाहींदृढबुद्धि ॥ तोएकमूर्ख ॥३७॥ जिवलगांसीपरमखेदी ॥ सुखाचाशब्द तोहीनेदी ॥ नीचजनासीवंदी ॥ तोएकमूर्ख ॥३८॥ आपणासीराखेनानापरी ॥ शरणागतासीअव्हेरी ॥ लक्ष्मीचाभरंवसाधरी ॥ तोएकमूर्ख ॥३९॥ पुत्रकलत्रआणिदारा ॥ इतुकाचिमानूनियांथारा ॥ विसरोनगेलाईश्वरा ॥ तोएकमूर्ख ॥४०॥ पुरुषाचेनी अष्टगुणें ॥ स्त्रियांसीऐश्वर्यदेणें ॥ ऐशा

केल्याबहुतजेणें ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४१ ॥ जैसेंजें सेंकरावें ॥ तैसेंतेंसेंपावावें ॥ हेंजयासीनेणवे ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४२ ॥ दुर्जनाचेंनिबोलें ॥ मर्यादासांडोनिचाले ॥ दिवसाडोळेझांकिले ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४३ ॥ देवद्रोहीगुरुद्रोही ॥ मातृद्रोहीपितृद्रोही ॥ ब्रह्मद्रोहीस्वामिद्रोही ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४४ ॥ परपीडेचेंमानीसुख ॥ परसंतोषाचेंमानीदुःख ॥ गेलेवस्तूचाकरीशोक ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४५ ॥ आदरेंवीणबोलणें ॥ नपुसतांसाक्षदेणें ॥ निंद्यवस्तुअंगीकारणें ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४६ ॥ तुकतोडोनिबोले ॥ मार्गसोडोनिचाले ॥ कुकर्मीमित्रकेले ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४७ ॥ पतराखोंनेणेकदां ॥ विनोदकरीसर्वदां ॥ हांसतांखिजेपेटेद्वंद्वा ॥ तोएकमूर्ख ॥ ४८ ॥ होडघाली अवघड ॥ काजेंवीणकरीबडबड ॥ बोलोंचिनेणेंमुखजड, तोएकमूर्ख ॥ ४९ ॥ वस्त्रशस्त्रदोनीनसे ॥ उंचस्थळींजाऊनिबैसे ॥ जोगोत्रजांसीविश्वासे ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५० ॥ तस्करासीवोळखीसांगे ॥ देखिलीवस्तूतेंचिमागे ॥ आपुलेंअनहितकरीरागें ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५१ ॥ हीनजनासीबराबरी ॥ बोलबोलेसरोत्तरीं ॥ वामहस्तेंप्राशनकरी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५२ ॥ समर्थासीमत्सरधरी ॥ अलभ्यवस्तूचाहेवाकरी ॥ घरींच्याघरींकरीचोरी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५३ ॥ सांडोनियांजगदीशा ॥ मनुष्याचामानीभरंवसा ॥ सार्थकेंवीणवेंचीवयसा ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५४ ॥ संसारदुःखाचेनिगुणें ॥ देवासिगाळीदेणें ॥ मैत्राचेंबोल— उणें ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५५ ॥ अल्पअन्यायक्षमानकरी ॥ सर्वकाळधारकीं धरी ॥ जोविश्वासघातकरी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५६ ॥ समर्थाचेमनींचातुटे ॥ जयाचेनिसभाविटे ॥ क्षणाबराक्षणापालटे ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५७ ॥ बहुतांदिवसांचेसेवक ॥ त्यागूनठेविआणिक ॥ ज्याचीसभानिर्नायक ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५८ ॥ अनीतीनेंद्रव्यजोडी ॥ धर्मनीतिन्यायसोडी ॥ संगतीचेमनुष्यतोडी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ५९ ॥ घरींअसोनिसुंदरी ॥ जोसदांचापरद्वारकरी ॥ बहुतांचेंउच्छिष्टअंगिगिकारी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ६० ॥ आपलेअर्थदुसऱ्यापाशीं ॥ आणिदुसऱ्याचेंअभिलाषी ॥ पर्वतकरीहीनासी ॥ तोएकमूर्ख ॥

६१॥ अतीनाचा अंतपाहे ॥ कुग्रामामध्येंराहे ॥ सर्वकाळचिंतावाहे ॥ तोएकमूर्ख ॥ ६२॥ दोघेबोलत असतीजेथें ॥ तिसरा-
जाऊनबैसेतेथें ॥ डोईखाजवीदोहींहातें ॥ तोएकमूर्ख ॥ ६३॥ उदकामध्येंसांडीगुरळी ॥ पायेंपायकांडोळी ॥ सेवाकरीही
नकुळीं ॥ तोएकमूर्ख ॥ ६४॥ स्त्रीबाळकाससलगीदेणें ॥ पिशाच्यासन्निधबैसणें ॥ मर्यादेवीणपाळीशुणें ॥ तोएकमू
र्ख ॥ ६५॥ परस्त्रीशींकलहकरी ॥ मुक्तीवस्तूनिघातेंमारी ॥ मूर्खाचीसंगतीधरी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ६६॥ कलहपाहातउभा
राहे ॥ सोडवीनाकौतुकपाहे ॥ खरेंअसतांखोटेंसाहे ॥ तोएकमूर्ख ॥ ६७॥ लक्ष्मीआलियावरी ॥ जोमागीलओळखीन
धरी ॥ देवींब्राह्मणींसत्ताकरी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ६८॥ आपलेंकाजहोयतोंवरी ॥ बहुसालनम्रताधरी ॥ पुढीलाचेंकार्यनकरी
॥ तोएकमूर्ख ॥ ६९॥ अक्षरेंगाळूनवाची ॥ कांतेघालीपदरींची ॥ निगानकरीपुस्तकाची ॥ तोएकमूर्ख ॥ ७०॥ आपणवा-
चीनाकधीं ॥ कोणासिवाचायानेदी ॥ बांधोनिठेवीजोबंदी ॥ तोएकमूर्ख ॥ ७१॥ ऐसींहींमूर्खलक्षणें ॥ श्रवणेंचातुर्यबाणें
॥ चित्तदेऊनियांशाहाणें ॥ ऐकतीसदां ॥ ७२॥ लक्षणेंअपारअसती ॥ परिकांहींएकययामती ॥ त्यागार्थबोलिलोंश्रोतीं ॥
क्षमाकेलेंपाहिजे ॥ ७३॥ उत्तमलक्षणेंघ्यावीं ॥ मूर्खलक्षणेंत्यागावीं ॥ पुढिलियेसमासींआघवीं ॥ निरोपिलीं ॥ ७४॥
॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे द्वितीयदशकेमूर्खलक्षणनिरूपणंनाम प्रथमःसमासः ॥ १॥ ॥ श्रोतींव्हावेंसावधा-
न ॥ आतांसांगतोंउत्तमगुण ॥ जेणेंकरितांबाणेखुण ॥ सर्वज्ञपणाची ॥ १॥ वाटपुसल्यावीणजाऊंनये ॥ फळवोळखि-
ल्यावीणखाऊंनये ॥ पडिलीवस्तूघेऊंनये ॥ एकाएकीं ॥ २॥ अतिवादकरूंनये ॥ पोटींकपटधरूंनये ॥ शोधिल्यावीण-
वरूंनये ॥ कुळहीनकांता ॥ ३॥ विचारेंवीणबोलूंनये ॥ विवंचनेवीणचालोंनये ॥ मर्यादेवीणहालूंनये ॥ कोणीएकीं ॥ ४
प्रीतीवीणरुसूंनये ॥ चोरासीवोळखीपुसोंनये ॥ रात्रींपंथक्रमूंनये ॥ एकाएकीं ॥ ५॥ जनींआर्जवतोडूंनये ॥ पापद्रव्यजो

डूंनये ॥ पुण्यमार्गसोडूंनये ॥ कदांकाळीं ॥ ६ ॥ निंदाद्वेषकरूंनये ॥ असत्संगधरूंनये ॥ द्रव्यदाराहरूंनये ॥ बळात्कारें ॥ ७ ॥
वक्त्यासखंडूंनये ॥ ऐक्यतेसी फोडूंनये ॥ विद्याभ्याससोडूंनये ॥ कांहींकेल्या ॥ ८ ॥ तोंडाळासीं भांडूंनये ॥ वाचाळासींतं
डूंनये ॥ संतसंगखंडूंनये ॥ अंतर्यामीं ॥ ९ ॥ अतिक्रोधकरूंनये ॥ जिवलगासिखेदूंनये ॥ मनींवीटमानूंनये ॥ शिकवणेचा
॥ १० ॥ क्षणाक्षणांरुसोंनये ॥ लटिकापुरुषार्थबोलोंनये ॥ केल्यावीण सांगोंनये ॥ आपुलापराक्रम ॥ ११ ॥ बोलिलाबोल
विसरूंनये ॥ प्रसंगींसामर्थ्यचुकूंनये ॥ केल्यावीणनिखंदूंनये ॥ पुढिलासीकदां ॥ १२ ॥ आळसेंसुखमानूंनये ॥ चाहाडीमना
सी आणूंनये ॥ शोधिल्यावीण करूंनये ॥ कार्यकांहीं ॥ १३ ॥ सुखा आंगदेऊंनये ॥ प्रयत्नपुरुषेंसोडूंनये ॥ कष्टकरितांत्रासूं
नये ॥ निरंतर ॥ १४ ॥ सभेमध्येंलाजोंनये ॥ बाष्कळपणें बोलोंनये ॥ पैजहोडघालूंनये ॥ कांहींकेल्या ॥ १५ ॥ बहुतचिंता
करूंनये ॥ निसूगपणेंराहूंनये ॥ परस्त्रीतेंपाहूंनये ॥ पापबुद्धी ॥ १६ ॥ कोणाचाउपकारघेऊंनये ॥ घेतलातरीराखोंनये ॥
परपीडाकरूंनये ॥ विश्वासघात ॥ १७ ॥ शौचेंवीण असोंनये ॥ मळीणवस्त्रनेसोंनये ॥ जाणारासींपुसोंनये ॥ कोठेंजा-
तोसीह्मणोनी ॥ १८ ॥ व्यापकपणसांडूंनये ॥ पराधीनहोऊंनये ॥ आपुलें ओझेंघालूंनये ॥ कोणीएकासी ॥ १९ ॥ पत्रेंवीण
पर्वतकरूंनये ॥ हीनाचेंऋणघेऊंनये ॥ ग्वाहीवीण जाऊंनये ॥ राजद्वारा ॥ २० ॥ लटकीजाजूघेऊंनये ॥ सभेसिलटिकेंकरूं
नये ॥ आदरनसतांबोलोंनये ॥ स्वाभाविक ॥ २१ ॥ अदेखणेपणकरूंनये ॥ अन्यायेंवीणगांजूंनये ॥ अनीतीनेंवर्त्तोंनये ॥
आंगबळें ॥ २२ ॥ बहूतअन्नखाऊंनये ॥ बहुतनिद्राकरूंनये ॥ बहुतदिवसराहूंनये ॥ पिशुनाचेयेथें ॥ २३ ॥ आपुल्या-
चीग्वाहीदेऊंनये ॥ आपुलीकीर्तीवर्णूंनये ॥ आपुलेंआपणहांसूंनये ॥ गोष्टीसांगोनी ॥ २४ ॥ धूम्रपानघेऊंनये ॥ उन्म-
त्तद्रव्यसेवूंनये ॥ बहूचकाशीकरूंनये ॥ मैत्रीकदा ॥ २५ ॥ कामेंवीणराहूंनये ॥ नीचउत्तरसाहोंनये ॥ असुदें अन्नसेऊंनये

॥ वडिलांचेंही ॥२६॥ तोंडींशिवी असोंनये ॥ दुसऱ्यासीदेखोनहांसोंनये ॥ उणेंआंगींसंचरोंनये ॥ कुळवंताचे ॥२७॥ देखिलीवस्तुचोरूंनये ॥ बहुतकृपणहोऊंनये ॥ जिवलगासीकरूंनये ॥ कलहकदां ॥२८॥ कोणाचाघातकरूंनये ॥ लटकीग्वाहीदेऊंनये ॥ अप्रमाणवर्तोंनये ॥ कदाकाळीं ॥२९॥ चाहाडीचोरीधरूंनये ॥ परद्वारकरूंनये ॥ मागेंउणेंबोलूंनये ॥ कोणीएकाचें ॥३०॥ समयींयावाचुकूंनये ॥ सत्वगुणसांडूंनये ॥ वैरीयासदंडूंनये ॥ शरणआलिया ॥३१॥ अल्पधनेंमाजोंनये ॥ हरिभक्तासीलाजोंनये ॥ मर्यादेवीणचालोंनये ॥ पवित्रजनीं ॥३२॥ मूर्खासीसंबंधपडोंनये ॥ आंधारींहातघालोंनये ॥ दुश्चित्तपणें विसरोंनये ॥ वस्तुआपुली ॥३३॥ स्नानसंध्यासांडूं नये ॥ कुळाचारखंडूंनये ॥ अनाचारमांडो नये ॥ चुकुरपणें ॥३४॥ हरिकथासोडूंनये ॥ निरूपणतोडूंनये ॥ परमार्थासींमोडोंनये ॥ प्रपंचबळें ॥३५॥ देवाचानवसबुडवूंनये ॥ आपुलाधर्मउडवूंनये ॥ भलतेंभरीं भरूंनये ॥ विचारेंवीण ॥३६॥ निष्ठुरपणधरूंनये ॥ जीवहत्याकरूंनये ॥ पाऊसदेखोनिजाऊंनये ॥ अथवाअवकाळीं ॥३७॥ सभादेखोनिगळोंनये ॥ समयींउत्तरटळोंनये ॥ धिःकारितांचळोंनये ॥ धारिष्टआपुलें ॥३८॥ गुरुविरहितअसोंनये ॥ नीचयातीचागुरूकरूंनये ॥ जिणेंशाश्वतमानूंनये ॥ वैभवेंसी ॥३९॥ सत्यमार्गसोडूंनये ॥ असत्यपंथेंजाऊंनये ॥ कदांअभिमानघेऊंनये ॥ असत्याचा ॥४०॥ अपकीर्तीतेसांडावी ॥ सत्कीर्तीनिवाढवावी ॥ विवेकेंसदृढधरावी ॥ वाटसत्याची ॥४१॥ नघेतांहेउत्तमगुण ॥ तेमनुष्यअवलक्षण ॥ ऐकतयाचेंलक्षण ॥ पुढिलियेसमासीं ॥४२॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेद्वितीयदशकेउत्तमलक्षणवर्णनंनाम द्वितीयःसमासः ॥२॥ ॥ ऐकाकुविद्येचींलक्षणें ॥ अतिहीनेंकुलक्षणें ॥ त्यागार्थबोलिलींश्रवणें ॥ त्यागघडे ॥१॥ ऐकाकुविद्येचाप्राणी ॥ जन्मयेउनीकेलीहानि ॥ सांगिजेलइहींलक्षणीं ॥ श्रोतीं ओळखावा ॥२॥ कुविद्येचाप्राणीअसे ॥ तोकठीण

निरोपणेंत्रासे ॥ अवगुणाचीसमृद्धी असे ॥ ह्मणोनियां ॥ ३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ दंभोदर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेवच ॥
अज्ञानंचाभिजातस्य पार्थसंपदमासुरीम् ॥ १ ॥ कामक्रोध मदमत्सर ॥ लोभदंभ तिरस्कार ॥ गर्वताठा अहंकार ॥ द्वेषविवाद
विकल्पी ॥ ४ ॥ आशा ममता तृष्णा कल्पना ॥ चिंता अहंता कामना भावना ॥ असूया अविद्या ईषणा वासना ॥ अतृप्ती लोलंगता
॥ ५ ॥ इच्छा वांछा चिकित्सा निंदा ॥ अनित्यग्रा मणीमस्तीसदां ॥ जाणीव अवज्ञा विपत्ती आपदा ॥ दुर्वृत्ती दुर्वासना ॥
६ ॥ स्पर्धा खटपट आणि चटपट ॥ तऱ्हे झटपट आणि वटवट ॥ सदां खटनट आणि लटपट ॥ परमव्यथा कुविद्या ॥ ७ ॥ कुरूप
आणि कुलक्षण ॥ अशक्त आणि दुर्जन ॥ दरिद्री आणि कृपण ॥ अतिशयेंसी ॥ ८ ॥ आळशी आणि खादाड ॥ दुर्बळ आणि
लाताड ॥ तुटक आणि लबाड ॥ अतिशयेंसी ॥ ९ ॥ मूर्ख आणि तपीळ ॥ वेडें आणि वाचाळ ॥ लटिकें आणि तोंडाळ ॥ अतिशयेंसी
॥ १० ॥ नेणे आणि नायके ॥ नये आणि नशिके ॥ नकरी आणि नदेखे ॥ अभ्यासद्वेषी ॥ ११ ॥ अज्ञान आणि अविश्वासी
॥ छळवादी आणि दोषी ॥ अभक्त आणि भक्तांसी ॥ देखोंशकेना ॥ १२ ॥ पापी आणि निंदक ॥ कष्टी आणि घातक ॥ दुःखी
आणि हिंसक ॥ अतिशयेंसी ॥ १३ ॥ हीन आणि कृत्रिमी ॥ रोगी आणि कुकर्मी ॥ अत्तुंगळ आणि अधर्मी ॥ वासनारमे ॥
१४ ॥ हीनदेह आणि ताठा ॥ अप्रमाण आणि फांटा ॥ बाष्कळ आणि करंटा ॥ विवेकसांगे ॥ १५ ॥ लंडी आणि उन्मत्त ॥ निकामी
आणि डुल्लुत ॥ भ्याड आणि बोलत ॥ पराक्रम ॥ १६ ॥ कनिष्ठ आणि गर्विष्ठ ॥ नपुरतें आणि नष्ट ॥ द्वेषी आणि भ्रष्ट
॥ अतिशयेंसी ॥ १७ ॥ अभिमानी आणि निःसंगळ ॥ वोडगस्त आणि खळ ॥ दांभीक आणि अनर्गळ ॥ अतिशयेंसी ॥ १८
वोखटें आणि विकारी ॥ खोटें आणि अनुपकारी ॥ अवलक्षण आणि धिःकारी ॥ प्राणिमात्रांसी ॥ १९ ॥ अल्पमती आणि
वादक ॥ दीनरूप आणि भेदक ॥ सूक्ष्मरूप आणि त्रासक ॥ कुशब्दें करूनि ॥ २० ॥ कठिण वचनी कर्कश वचनी ॥ कापट्य

वचनी संदेहवचनी ॥ दुःखवचनी तीव्रवचनी ॥ क्रूर निष्ठूर दुरात्मा ॥ २१ ॥ न्यूनवचनी पैशून्यवचनी ॥ अशुभवचनी अनित्यवचनी ॥ द्वेषवचनी अनृत्यवचनी ॥ बाष्कळवचनी धिःकारू ॥ २२ ॥ कपटी कुटिळ गांठ्याळ ॥ कुरठें कुचर नट्याळ ॥ कोपी कुधनटवाळ ॥ अतिशयेंसी ॥ २३ ॥ तपीळ तामसी अविचार ॥ पापी अनर्थी अपस्मार ॥ भूतसमंधीसंचार ॥ अंगीं वसे ॥ २४ ॥ आत्महत्यारा स्त्रीहत्यारा ॥ गोहत्यारा ब्रह्महत्यारा ॥ मातृहत्यारा पितृहत्यारा ॥ महापापी पतित ॥ २५ ॥ उणें कुपात्र कुतर्की ॥ मित्रद्रोही विशासघातकी ॥ कृतघ्न तल्पकी नारकी ॥ अतिस्याई जल्पक ॥ २६ ॥ किंत भांडण झगडा कलहो ॥ अधर्म अनराहाटी शोकसंग्रहो ॥ चाहाड व्यसनी निग्रहो ॥ निग्रहकर्त्ता ॥ २७ ॥ झाड अपेशी वोंगळ ॥ चाळक चुंबक लच्याळ ॥ -स्वार्थी अभिलाषी वोढाळ ॥ अदत्त झोंड अदेखणा ॥ २८ ॥ शठ शुंभ कातरु ॥ लंड तरमुंड सिंनरु ॥ बंड पारखांड तस्करु ॥ अपहारकर्त्ता ॥ २९ ॥ धीट सैराट मोकाट ॥ चाट चावट वाजट ॥ थोंट उद्धट लंपट ॥ बटबाळ कुबुद्धी ॥ ३० ॥ मारेकरी वरपेकरी ॥ दरवडेकरी खाणोरी ॥ मैंद भोंदू परद्वारी ॥ झरेकरी चेटकी ॥ ३१ ॥ निःशंक निर्लाजिरा कलभंट ॥ टोणपा लौंद उद्धट ॥ ठस-ठोंबसखटनट ॥ जगभांड विकारी ॥ ३२ ॥ अधीर अळिका अनाचारी ॥ अंध पंगु खोकलेकरी ॥ थोंटा बधिर दमेकरी ॥ नहीताठानसांडी ॥ ३३ ॥ विद्याहीन वैभवहीन ॥ कुळहीन लक्ष्मीहीन ॥ शक्तिहीन सामर्थ्यहीन ॥ अदृष्टहीन भिकारी ॥ ३४ ॥ बळहीन कळाहीन ॥ सुद्राहीन दीक्षाहीन ॥ लक्षणहीन लावण्यहीन ॥ आंगहीन विपारा ॥ ३५ ॥ युक्तिहीन बुद्धीहीन ॥ आचारहीन विचारहीन ॥ क्रियाहीन सत्वहीन ॥ विवेकहीन संशई ॥ ३६ ॥ भक्तिहीन भावहीन ॥ ज्ञानहीन वैराग्यहीन ॥ शांतिहीन क्षमाहीन ॥ सर्वहीन क्षुल्लक ॥ ३७ ॥ समयो नेणे प्रसंग नेणें ॥ प्रयत्न नेणें अभ्यास नेणे ॥ आर्जव नेणे मैत्रि नेणे ॥ कांहींच नेणे अभागी ॥ ३८ ॥ असो ऐसे नाना विकार ॥ कुलक्षणांचें कोठार ॥ ऐसा कुविद्येचा नर ॥ श्रोतीं वोळखावा ॥ ३९ ॥ ऐसीं कु

विद्येचींलक्षणें॥ऐकोनित्यागचिकरणें॥अभिमानेतन्हेभरणें॥हेंविहितनव्हे॥४०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसं
वादेद्वितीयदशकेकुविद्यालक्षणकथननामतृतीयःसमासः॥३॥ ॥नानासुकृताचेंफळ॥तोहानरदेहकेवळ॥त्याही-
मध्येंभाग्यसफळ॥तरीचसन्मार्गेलागे॥१॥नरदेहींविशेषब्राह्मण॥त्याहीवरीसंध्यास्नान॥सद्वासनाभगवद्भजन॥-
घडेपूर्वपुण्यें॥२॥भगवद्भक्तीहेउत्तम॥त्याहीवरीसत्समागम॥काळसार्थकहाचिपरम॥लाभजाणावा॥३॥प्रेमप्रीती
चासद्भाव॥आणिभक्ताचासमुदाव॥हरिकथामहोत्साव॥तेणेंप्रेमदुणावे॥४॥नरदेहींआलियाएक॥कांहींकरावेंसा
र्थक॥जेणेंपाविजेपरलोक॥परमदुर्लभजो॥५॥विधियुक्तब्रह्मकर्म॥अथवादयादानधर्म॥अथवाकरणेंसुगम॥भ-
जनभगवंताचें॥६॥अनुतापेंकरावात्याग॥अथवाकरणेंभक्तियोग॥नाहींतरीधरणेंसंग॥साधुजनाचा॥७॥नानाशास्त्रें
धांडोळावीं॥अथवातीर्थेंतरींकरावीं॥अथवापुरश्चरणेंबरवीं॥पापक्षयाकारणें॥८॥अथवाकीजेपरोपकार॥अथ-
वाज्ञानाचाविचार॥निरोपणींसारासार॥विवेककरणें॥९॥पाळावीवेदाचीआज्ञा॥कर्मकांडउपासना॥जेणेंहोइ
जेज्ञाना॥अधिकारपात्र॥१०॥कायावाचाआणिमनें॥पत्रेंपुष्पेंफळेंजीवनें॥कांहींतरीएकभजनें॥सार्थककरावें
॥११॥जन्माआलियाचेंफळ॥कांहींकरावेंसफळ॥ऐसेंनकरितांनिर्फळ॥भूमिभारहोय॥१२॥नरदेहाचेंउचित॥
काहींकरावेंआत्महित॥यथानशक्तिचित्तवित्त॥सर्वोत्तमीलावावें॥१३॥हेंकांहींचनधरीजोमनीं॥तोमृत्युप्रायवर्ते
जनीं॥जन्मायेऊनतेणेंजननी॥वायांचकष्टविली॥१४॥नाहींसंध्यानाहींस्नान॥नाहींभजनदेवतार्चन॥नाहींमंत्र
जपध्यान॥मानसपूजा॥१५॥नाहींभक्तीनाहींप्रेम॥नाहींनिष्ठानाहींनेम॥नाहींदेवनाहींधर्म॥अतीतअभ्यागत
॥१६॥नाहींसद्बुद्धीनाहींगुण॥नाहींकथानाहींश्रवण॥नाहींअध्यात्मनिरोपण॥ऐकिलेंकदां॥१७॥नाहींभल्याची

संगति॥ नाहीं शुद्ध चित्तवृत्ति॥ नाहीं कैवल्याची प्राप्ति॥ मिथ्यामदें॥१८॥ नाहीं नीति नाहीं न्याय॥ नाहीं पुण्याचा उपाय॥ नाहीं परत्रींची सोय॥ युक्तायुक्त क्रिया॥१९॥ नाहीं विद्या नाहीं वैभव॥ नाहीं चातुर्याचा भाव॥ नाहीं कळा नाहीं लाघव॥ रम्य सरस्वतीचें॥२०॥ शांती नाहीं क्षमा नाहीं॥ दीक्षा नाहीं मैत्री नाहीं॥ शुभाशुभ कांहींच नाहीं॥ साधनादिक॥२१॥ शुचीं नाहीं स्वधर्म नाहीं॥ आचार नाहीं विचार नाहीं॥ अरत्र नाहीं परत्र नाहीं॥ मुक्त क्रिया मनाची॥२२॥ कर्म नाहीं उपासना नाहीं॥ ज्ञान नाहीं वैराग्य नाहीं॥ योग नाहीं धारिष्ट नाहीं॥ कांहींच नाहीं पाहातां॥२३॥ उपरति नाहीं त्याग नाहीं॥ समता नाहीं लक्षण नाहीं॥ आदर नाहीं प्रीति नाहीं॥ परमेश्वराची॥२४॥ परगुणाचा संतोष नाहीं॥ परोपकारें सुख नाहीं॥ हरिभक्तीचा लेश नाहीं॥ अंतर्यामीं पाहतां॥२५॥ ऐसे प्रकारींचे जन॥ ते जित विप्रेतासमान॥ त्यांसीं न करावें संभाषण॥ पवित्र जनीं॥२६॥ पुण्यसामग्री पुरती॥ तयासीच घडे भगवद्भक्ति॥ असो जे जे जैसें करिती॥ ते ते पावती तैसेंचि॥२७॥ ॥इति श्रीदासबोधे गुरूशिष्यसंवादे द्वितीयदशके भक्तिनिरूपणं नाम चतुर्थः समासः॥४॥ ॥मुळीं देह त्रिगुणाचा॥ सत्वरजतमाचा॥ त्यामध्यें सत्वाचा॥ उत्तम गुण॥१॥ सत्वगुणें भगवद्भक्ति॥ रजोगुणें पुनरावृत्ति॥ तमोगुणें अधोगती॥ पावती प्राणी॥२॥ ॥श्लोक॥ ॥उर्ध्वं गच्छंति सत्वस्था मध्ये तिष्ठंति राजसाः॥ जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो गच्छंति तामसाः॥१॥ ॥टीका॥ ॥त्यांत ही शुद्ध आणि सबळ॥ ते ही बोलिजेती सकळ॥ शुद्ध तेंचि जें निर्मळ॥ सबळ बाधक जाणावे॥३॥ शुद्ध सबळाचें लक्षण॥ सावध परिसा विचक्षण॥ शुद्ध तो परमार्थी जाण॥ सबळ तो संसारीक॥४॥ तया संसारिकाची स्थिती॥ देहीं त्रिगुण वर्तती॥ एक येतां दोन जाती॥ निघोनियां॥५॥ रजतम आणि सत्व॥ येणेंचि चाले जीवित्व॥ रजोगुणाचें कर्तृत्व॥ दाखऊं आतां॥६॥ रजोगुण येतां शरीरीं॥ वर्तणूक कैसी करी॥ सावध होऊनि चतुरीं॥ परिसावें॥७॥ माझें

घरमाझासंसार ॥ देवकैंचाआणिलाथोर ॥ ऐसाकरीजोनिर्धार ॥ तोरजोगुण ॥ ८ ॥ मातापिताआणिकांता ॥ पुत्रसूना
आणिदुहिता ॥ इतुकियांचीवाहेचिंता ॥ तोरजोगुण ॥ ९ ॥ बरेंखावेंबरेंजेवावें ॥ बरेंल्यावेंबरेंनेसावें ॥ दुसऱ्याचेंअभिला
षावें ॥ तोरजोगुण ॥ १० ॥ कैंचाधर्मकैंचेंदान ॥ कैंचाजपकैंचेंध्यान ॥ विचारीनापापपुण्य ॥ तोरजोगुण ॥ ११ ॥ नेणेतीर्थ
नेणेव्रत ॥ नेणेअतीतअभ्यागत ॥ अनाचारींमनोगत ॥ तोरजोगुण ॥ १२ ॥ धनधान्याचेंसंचित ॥ मनहोयद्रव्यासक्त ॥ अ
त्यंतकृपणजीवित ॥ तोरजोगुण ॥ १३ ॥ मीतरुणमीसुंदर ॥ मीबळाढ्यमीचतुर ॥ मीसकळांमध्येंथोर ॥ ह्मणेतोरजोगु
ण ॥ १४ ॥ माझादेशमाझागांव ॥ माझावाडामाझाठाव ॥ ऐसीमनींधरीहांव ॥ तोरजोगुण ॥ १५ ॥ दुसऱ्याचेंसर्वजावें ॥ माझें
चिबरेंअसावें ॥ ऐसेंआठवेस्वभावें ॥ तोरजोगुण ॥ १६ ॥ कपटआणिमत्सर ॥ उठेदेहींतिरस्कार ॥ अथवाकामाचाविका
र ॥ तोरजोगुण ॥ १७ ॥ बाळकावरीममता ॥ प्रीतीनेंआवडेकांता ॥ लोभवाटेसमस्तां ॥ तोरजोगुण ॥ १८ ॥ जिवलगांचीखं
ती ॥ जेणेंकाळेंवाटेचित्तीं ॥ तेणेंकाळेंशीघ्रगती ॥ रजोगुणआला ॥ १९ ॥ संसारींचेंबहुतकष्ट ॥ कैसाहोईलशेवट ॥ मनास-
आठवेसंकट ॥ तोरजोगुण ॥ २० ॥ कांमागेंजेंजेंभोगिलें ॥ तेंतेंमनेंआठवलें ॥ दुःखअत्यंतवाटलें ॥ तोरजोगुण ॥ २१ ॥ वै
भवदेखोनिदृष्टी ॥ आवडीउपजलीपोटीं ॥ आशागुणेंहिंपुटी ॥ करितोरजोगुण ॥ २२ ॥ जेंजेंदृष्टीसपडलें ॥ तेंतेंमनेंमा
गीतलें ॥ लभ्यनसतांदुःखझालें ॥ तोरजोगुण ॥ २३ ॥ विनोदार्थींभरेमन ॥ शृंगारीककरीगायन ॥ रागरंगतानमान ॥
तोरजोगुण ॥ २४ ॥ टवोळीढवाळीनिंदा ॥ सांगणेंयडेवेवादा ॥ हास्यविनोदकरीसर्वदा ॥ तोरजोगुण ॥ २५ ॥ आळसउ
ठेप्रबळ ॥ कर्मणुकेचेनानाखेळ ॥ कांउपभोगाचेगोंधळ ॥ तोरजोगुण ॥ २६ ॥ कळावंतबहुरूपी ॥ नटावलोकीसाक्षेपी ॥
नानाखेळींदानअर्पी ॥ तोरजोगुण ॥ २७ ॥ उन्मत्तद्रव्यावरीअतिप्रीति ॥ ग्रामज्यआठवेचित्तीं ॥ आवडेनीचाचीसंगति

॥ तोरजोगुण ॥ २८ ॥ तस्करविद्याजीवींउठे ॥ परन्यूनबोलावेंवाटे ॥ नित्यनेमासिमनविटे ॥ तोरजोगुण ॥ २९ ॥ देवकारणींलाजाळु ॥ उदारालागींकष्टाळु ॥ प्रपंचींजोस्नेहाळु ॥ तोरजोगुण ॥ ३० ॥ गोडग्रासींआळकेपण ॥ अत्यादरेंपिंडपोषण ॥ रजोगुणेंउपोषण ॥ केलेंनवचे ॥ ३१ ॥ शृंगारिकतेंआवडे ॥ भक्तिवैराग्यनावडे ॥ कळालाघवींमनपवाडे ॥ तोरजोगुण ॥ ३२ ॥ नेणोनियांपरमात्मा ॥ सकळपदार्थींप्रेमा ॥ बळात्कारेंघालीजन्मा ॥ तोरजोगुण ॥ ३३ ॥ असोऐसारजोगुण ॥ लोभेंदावीजन्ममरण ॥ प्रपंचींतोसबळजाण ॥ दारूणदुःखभोगवी ॥ ३४ ॥ आतांरजोगुणहास्फुटेना ॥ संसारिकहेंतुटेना ॥ प्रपंचींगुंतलीवासना ॥ यासीउपायकोण ॥ ३५ ॥ उपायएकभगवद्भक्ति ॥ जरीठाकेनाविरक्ति ॥ तरीयथानशक्ती ॥ भजनकरावें ॥ ३६ ॥ कायावाचाआणिमन ॥ पत्रपुष्पफळजीवन ॥ ईश्वरींअर्पोनियांमन ॥ सार्थककरावें ॥ ३७ ॥ आदिअंतींएकदेव ॥ मध्येंचिलाविलीमाव ॥ म्हणोनियांपूर्णभाव ॥ भगवंतींअसावा ॥ ३८ ॥ यथानुशक्तीदानपुण्य ॥ परीभगवंतींअनन्य ॥ सुखदुःखेंपरिचिंतन ॥ देवाचेंचिकरावें ॥ ३९ ॥ ऐसासबळरजोगुण ॥ संक्षेपेंकेलेंकथन ॥ आतांशुद्धतोतूंजाण ॥ परमार्थिक ॥ ४॥॥ त्याचेवोळखीचेंचिन्ह ॥ सत्वगुणीअसेजाण ॥ तोरजोगुणपरिपूर्ण ॥ भजनमूळ ॥ ४१ ॥ ऐसारजोगुणबोलिला ॥ श्रोतींमनेंअनुमानिला ॥ आतांपुढेंपरिसिला ॥ पाहिजेतमोगुण ॥ ४२ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे द्वितीयदशकेरजोगुणनिरूपणंनामपंचमःसमासः ॥ ५ ॥

॥ मागांबोलिलारजोगुण ॥ क्रियेसहितलक्षण ॥ आतांऐकातमोगुण ॥ तोहिसांगिजेल ॥ १ ॥ संसारींदुःखसंबंध ॥ प्राप्तहोतांउठेखेद ॥ कांअद्भुतआलाक्रोध ॥ तोतमोगुण ॥ २ ॥ शरीरींक्रोधभरतां ॥ नोळखेमाताआणिपिता ॥ बंधूबहिणआणिकांता ॥ ताडितोतेतमोगुण ॥ ३ ॥ दुसऱ्याचाप्राणघ्यावा ॥ आपलाआपणस्वयेंद्यावा ॥ विसरवीजीवभावा ॥ तोतमोगुण ॥ ४ ॥ भरलेंक्रोधाचेंकाविरें ॥

पिशाच्यापरीवावरे ॥ नानाउपायींनावरे ॥ तोतमोगुण ॥ ५ ॥ आपला आपणशस्त्रपात ॥ पराव्याचाकरीघात ॥ ऐसा-
समयवर्तन ॥ तोतमोगुण ॥ ६ ॥ डोळांयुद्धपहावें ॥ रणपडिलेंतेथेंजावें ॥ ऐसेंघेतलेंजिवें ॥ तोतमोगुण ॥ ७ ॥ अखंडभ्रां
तीपडे ॥ केलानिश्चयविघडे ॥ अत्यंतनिद्राआवडे ॥ तोतमोगुण ॥ ८ ॥ क्षुधाजयाचीवाड ॥ नेणेकडूअथवागोड ॥ अत्यंत
जोकांमूढ ॥ तोतमोगुण ॥ ९ ॥ प्रीतिपात्रगेलेंमरणें ॥ तयालागींजीवदेणें ॥ स्वयेंआत्महत्याकरणें ॥ तोतमोगुण ॥ १० ॥-
कीडामुंगीआणिश्वापद ॥ याचाकरूंआवडेवध ॥ अत्यंतजोकृपामंद ॥ तोतमोगुण ॥ ११ ॥ स्त्रीहत्याबालहत्या ॥ द्रव्याला
गींब्रह्महत्या ॥ करूंआवडेगोहत्या ॥ तोतमोगुण ॥ १२ ॥ इसाळाचेनिनेटें ॥ विषघ्यावेंऐसेंवाटे ॥ परवधमनींउठे ॥ तोत
मोगुण ॥ १३ ॥ अंतरींधरूनिकपट ॥ पराव्याचेंकरीतळपट ॥ सदामस्तसदाउद्भट ॥ तोतमोगुण ॥ १४ ॥ युद्धदेखावेंऐकावें
॥ स्वयेंयुद्धचिकरावें ॥ मरावेंकींमारावें ॥ तोतमोगुण ॥ १५ ॥ कलहव्हावाऐसेंवाटे ॥ झोंबीघ्यावीऐसेंउठे ॥ अंतरींद्वेषप्रग
टे ॥ तोतमोगुण ॥ १६ ॥ मत्सरेंभक्तिमोडावी ॥ देवालयेंविघडावीं ॥ फळतींझाडेंतोडावीं ॥ तोतमोगुण ॥ १७ ॥ सत्कर्मेंतींनाव
डती ॥ नानादोषतेआवडती ॥ पापभयनाहींचित्तीं ॥ तोतमोगुण ॥ १८ ॥ ब्रह्मवृत्तीचाउच्छेद ॥ जीवमात्रांसदेणेंखेद ॥ क
रूंआवडेप्रमाद ॥ तोतमोगुण ॥ १९ ॥ अग्निप्रळयशस्त्रप्रळय ॥ भूतप्रळयविषप्रळय ॥ मत्सरेंकरीजीवक्षय ॥ तोतमो
गुण ॥ २० ॥ परपीडेचासंतोष ॥ निष्ठुरपणाचाहव्यास ॥ संसाराचानयेत्रास ॥ तोतमोगुण ॥ २१ ॥ भांडणलाऊनद्यावें ॥-
स्वयेंकौतुकपहावें ॥ कुबुद्धीघेतलीजीवें ॥ तोतमोगुण ॥ २२ ॥ प्राप्तझालियासंपत्ती ॥ जीवासीकरीयातायाती ॥ कळव
ळानयेचित्तीं ॥ तोतमोगुण ॥ २३ ॥ नावडेभक्तीनावडेभाव ॥ नावडेतीर्थनावडेदेव ॥ वेदशास्त्रनलगेसर्व ॥ तोतमोगु-
ण ॥ २४ ॥ स्नानसंध्यानेमनसे ॥ स्वधर्मकर्मींभ्रष्टलादिसे ॥ अकर्तव्यकरीतसे ॥ तोतमोगुण ॥ २५ ॥ ज्येष्ठबंधूबापमा

य॥त्यांचींवचनेंनसाहे॥शीघ्रकोपीनिघूनिजाये॥तोतमोगुण॥२६॥उगेंचिरवावेंउगेंचिअसावें॥स्तब्धहोऊनिबैसावें॥
कांहींचस्मरेनास्वभावें॥तोतमोगुण॥२७॥चेटकविद्येचा अभ्यास॥शस्त्रविद्येचाहव्यास॥मल्लविद्याव्हावीज्यास॥तो
तमोगुण॥२८॥केलेगळाचेनवस॥राडीबेडीचेसायास॥काष्ठयंत्रछेदीजिव्हेस॥तोतमोगुण॥२९॥मस्तकींभदेंजाळावें
॥पोतेंआंगडुरपळावें॥स्वयेंशस्त्रेंटोंचोनघ्यावें॥तोतमोगुण॥३०॥देवासींशीरवाहावें॥कांतेंअंगसमर्पावें॥पडणी
वरूनघालूनघ्यावें॥तोतमोगुण॥३१॥निग्रहकरूनधरणें॥कांतेंटांगूनघेणें॥देवद्वारींजीवदेणें॥तोतमोगुण॥३२॥
निराहारउपोषण॥पंचाग्निधूम्रपान॥आपणासघ्यावेंपुरून॥तोतमोगुण॥३३॥सकामजेंकांअनुष्ठान॥कांतेंवायूनि
रोधन॥अथवाराहावेंपडोन॥तोतमोगुण॥३४॥नखेंकेंशवाढवावें॥हस्तचिवरतेंकरावें॥अथवावाक्शून्यव्हावें॥तोत
मोगुण॥३५॥नानानिग्रहींपिडावें॥देहदुःखेंचरफडावें॥क्रोधेंदेवासफोडावें॥तोतमोगुण॥३६॥देवाचीजोनिंदाकरी
॥तोआशाबद्धअघोरी॥जोसंतसंगनधरी॥तोतमोगुण॥३७॥ऐसाहातमोगुण॥सांगतांतोअसाधारण॥परित्यागा
र्थनिरूपण॥कांहींएक॥३८॥ऐसेंबर्ततेंतोतमोगुण॥परीहापतनासीकारण॥मोक्षप्राप्तीचेंलक्षण॥नव्हेयेणें॥३९॥केल्या
कर्माचेंफळ॥प्राप्तहोईलसकळ॥जन्मदुःखाचेंमूळ॥तुटेनाकीं॥४०॥व्हावयाजन्माचेंखंडण॥पाहिजेतोसत्वगुण
॥तेंचिअसेनिरूपण॥पुढिलियेसमासीं॥४१॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेद्वितीयदशकेतमोगुणनि
रूपणंनामषष्ठःसमासः॥६॥ ॥मागांबोलिलातमोगुण॥जोदुःखदायकदारुण॥आतांऐकासत्वगुण॥परम
दुर्लभ॥१॥जोभजनाचाआधार॥जोयोगियांचाथार॥जोनिरसीसंसार॥दुःखमूळजो॥२॥जेणेंहोयउत्तमगति
॥मार्गफुटेभगवंतीं॥जेणेंपाविजेमुक्ति॥सायोज्यता॥३॥जोभक्तांचाकोवसा॥जोभवार्णवींचाभरवसा॥मोक्ष-

लक्ष्मीचीदशा ॥ तोसत्वगुण ॥ ४॥ जोपरमार्थाचेंमंडण ॥ जोमहंतांचें भूषण ॥ रजतमांचें निरसन ॥ जयाचेनी ॥ ५॥ जो
परम सुखकारी ॥ जोआनंदाचील हरि ॥ देऊनियांनिवारी ॥ जन्ममृत्य ॥ ६॥ जो अज्ञानाचाशेवट ॥ जोपुण्याचेंमूळपी
ठ ॥ जयाचेनिसांपडेवाट ॥ परलोकींची ॥ ७॥ ऐसाहासत्वगुण ॥ देहींउमटतांआपण ॥ तयेक्रियेचेंलक्षण ॥ ऐसेंअसे
॥ ८॥ ईश्वरींप्रेमाअधिक ॥ प्रपंचसंपादणेंलौकिक ॥ सदांसन्निध विवेक ॥ तोसत्वगुण ॥ ९॥ संसारदुःखविसर-
वी ॥ भक्तिमार्गविमलदावी ॥ भजनक्रियाउपजवी ॥ तोसत्वगुण ॥ १०॥ परमार्थाचीआवडी ॥ उठेभावार्थाचीगोडी ॥
परोपकारींतांतडी ॥ तोसत्वगुण ॥ ११॥ स्नानसंध्यापुण्यशीळ ॥ अभ्यंतरींचानिर्मळ ॥ शरीरेंवस्त्रेंसोज्वळ ॥ तोसत्व
गुण ॥ १२॥ यजन आणि याजन ॥ अध्ययन आणिअध्यापन ॥ स्वयेंकरीदानपुण्य ॥ तोसत्वगुण ॥ १३॥ निरोपणा-
ची आवडी ॥ जयाहरिकथेचीगोडी ॥ क्रियापालटेरोकडी ॥ तोसत्वगुण ॥ १४॥ अश्वदानेंगजदानें ॥ गोदानेंभूमिदानें ॥
नानारत्नांचींदानें ॥ करीतोसत्वगुण ॥ १५॥ धनधान्यवस्त्रदान ॥ अन्नदानउदकदान ॥ करीब्राह्मणसंतर्पण ॥ तोसत्व
गुण ॥ १६ ॥ कार्तिकस्नानेंमाघस्नानें ॥ व्रतेंउद्यापनेंदानें ॥ निःकामतीर्थेंउपोषणें ॥ करीतोसत्वगुण ॥ १७॥ सहस्त्र
भोजनेंलक्षभोजनें ॥ विविधप्रकारींचींदानें ॥ निःकामकरीसत्वगुणें ॥ कामनारजोगुण ॥ १८॥ तीर्थीअर्पीजो अग्रहा
रें ॥ बांधीवापीसरोवरें ॥ बांधीदेवालयेंशिखरें ॥ तोसत्वगुण ॥ १९॥ देवद्वारींपडशाळा ॥ पायरियादीपमाळा ॥ वृंदाव
नेंपारपिंपळा ॥ बांधीतोसत्वगुण ॥ २०॥ लावीवनेंउपवनें ॥ पुष्पवाटिकाजीवनें ॥ निववीतापसाचींमने ॥ तोसत्वगुण
॥ २१॥ संध्यामठआणिभूयेरीं ॥ पायरियानदीतीरीं ॥ भांडारगृहेंदेवद्वारीं ॥ बांधीतोसत्वगुण ॥ २२ ॥ नानादेवांचीं·
जींस्थानें ॥ तेथेंनंदादीपघालणें ॥ वाहे अळंकारभूषणें ॥ तोसत्वगुण ॥ २३॥ जेंगटेंमृदंगटाळ ॥ दमामेंनगारेका

हाळ ॥ नानावाद्यांचे कल्लोळ ॥ सुस्वरादिक ॥ २४ ॥ नानासामग्रीसुंदर ॥ देवालयीं घालीनर ॥ हरिभजनीं तत्पर ॥ तोसत्वगुण
॥ २५ ॥ छत्रें आणि सुखासनें ॥ दिंड्यापताकानिशाणें ॥ वाहेचामरें सूर्यपानें ॥ तोसत्वगुण ॥ २६ ॥ वृंदावनें तुळसीवनें
॥ रंगमाळासंमार्जनें ॥ ऐसी प्रीती घेतली मनें ॥ तोसत्वगुण ॥ २७ ॥ सुंदरें नाना उपकरणें ॥ मंडपचांदवे आसनें
॥ देवालयीं समर्पणें ॥ तोसत्वगुण ॥ २८ ॥ देवाकारणें खाद्य ॥ नानाप्रकारीं नैवेद्य ॥ अपूर्व फळें अर्पी सिद्ध ॥ तोसत्वगुण ॥
२९ ॥ ऐसी भक्तीची आवडी ॥ नीचदास्यत्वाची गोडी ॥ स्वयें देवद्वार झाडी ॥ तोसत्वगुण ॥ ३० ॥ तिथिपर्वमहोत्साव ॥ तेथें
ज्याचा अंतर्भाव ॥ कायावाच्यामनें सर्व ॥ अर्पी तोसत्वगुण ॥ ३१ ॥ हरिकथेसी तत्पर ॥ गंधमाळा आणि धुसर ॥ घेऊन
उभा निरंतर ॥ तोसत्वगुण ॥ ३२ ॥ नर अथवा नारी ॥ यथानशक्ती सामग्री ॥ घेऊन उभे देवद्वारीं ॥ तोसत्वगुण ॥ ३३
॥ महत्कृत्य सांडोनि मागें ॥ देवासये लागवेगें ॥ भक्तीनिकट अंतरंगें ॥ तोसत्वगुण ॥ ३४ ॥ थोरपण सांडोनि दुरि ॥ -
नीचकृत्य अंगिकारी ॥ तिष्ठत उभा देवद्वारीं ॥ तोसत्वगुण ॥ ३५ ॥ देवालागीं उपोषण ॥ वर्जी तांबूल भोजन ॥ नित्य नेमजपध्यान
॥ करी तोसत्वगुण ॥ ३६ ॥ शब्दकठिण न बोले ॥ अतीनेमेसी चाले ॥ योगी जेणें तोषविले ॥ तोसत्वगुण ॥ ३७
॥ सांडोनियां अभिमान ॥ निष्कामकरी कीर्तन ॥ स्वेदरोमांचस्फुरण ॥ तोसत्वगुण ॥ ३८ ॥ अंतरीं देवाचें ध्यान ॥ तेणें
निडारले नयन ॥ पडे देहाचें विस्मरण ॥ तोसत्वगुण ॥ ३९ ॥ हरिकथेची अतिप्रीति ॥ सर्वथा नये विकृति ॥ अधिकप्रेमा
आदिअंतीं ॥ तोसत्वगुण ॥ ४० ॥ मुखीं नाम हातीं टाळी ॥ नाचत गाय ब्रिदावळी ॥ घेऊनि लावी पायधुळी ॥ तोसत्वगुण
॥ ४१ ॥ देहाभिमान गळे ॥ विषयीं वैराग्य प्रबळे ॥ मिथ्यामाया ऐसें कळे ॥ तोसत्वगुण ॥ ४२ ॥ कांहीं करावा-
उपाय ॥ संसारीं गुंतोनि काय ॥ उकलवी ऐसें हृदय ॥ तोसत्वगुण ॥ ४३ ॥ संसारासी त्रासेमन ॥ कांहीं करावें भ-

जन॥ ऐसें मनीं उठे ज्ञान॥ तो सत्वगुण॥ ४४॥ असतां आपुलें आश्रमीं॥ अत्यादरें नित्यनेमीं॥ सदा प्रीति लागे रामीं॥ तो सत्वगुण॥ ४५॥ सकळांचा आला वीट॥ परमार्थी जो निकट॥ अघातीं उपजे धारिष्ट॥ तो सत्वगुण॥ ४६॥ सर्वकाळ उदासीन॥ नाना भोगीं विटे मन॥ आठवे भगवद्भजन॥ तो सत्वगुण॥ ४७॥ पदार्थीं न बैसे चित्त॥ मनीं आठवे भगवंत॥ ऐसा दृढ भावार्थ॥ तो सत्वगुण॥ ४८॥ लोक बोलती विकारी॥ तरी अधिक प्रेमा धरी॥ निश्चयो बाणे अंतरीं॥ तो सत्वगुण॥ ४९॥ अंतरीं स्फूर्ती स्फुरे॥ स्वस्वरूपीं तर्क भरे॥ नष्ट संदेह निवारे॥ तो सत्वगुण॥ ५०॥ शरीर लावावें कारणीं॥ साक्षेप उठे अंतःकरणीं॥ सत्वगुणाची करणी॥ ऐसी असे॥ ५१॥ शांती क्षमा आणि दया॥ निश्चय उपजे जया॥ सत्वगुण जाणावा तया॥ अंतरीं आला॥ ५२॥ आले अतीत अभ्यागत॥ जाऊं नेदी जो क्षुधित॥ यथाशक्ती दान देत॥ तो सत्वगुण॥ ५३॥ तडी तापडी दैन्यवाणें॥ आले आश्रमाचेनि गुणें॥ तयांलागीं स्थळ देणें॥ तो सत्वगुण॥ ५४॥ आश्रमीं अन्नाची आपदा॥ परी विमुख नव्हे कदा॥ शक्तीनुसार दे सर्वदा॥ तो सत्वगुण॥ ५५॥ जेणें जिंकिली रसना॥ तृप्त जयाची वासना॥ जयासी नाहीं कामना॥ तो सत्वगुण॥ ५६॥ होणार तैसें होत जात॥ प्रपंचीं जाला आघात॥ डळमळीना ज्याचें चित्त॥ तो सत्वगुण॥ ५७॥ एका भगवंताकारणें॥ सर्व सुख सांडिलें जेणें॥ केलें देहाचें सांडणें॥ तो सत्वगुण॥ ५८ विषयीं धांवे वासना॥ परी तो कदां डळमळीना॥ ज्याचें धारिष्ट चळेना॥ तो सत्वगुण॥ ५९॥ देह आपदेनें पीडिला॥ क्षुधे तृषेनें वोसावला॥ तरी निश्चय राहिला॥ तो सत्वगुण॥ ६०॥ श्रवण आणि मनन॥ निजध्यासें समाधान॥ शुद्ध जालें आत्मज्ञान॥ तो सत्वगुण॥ ६१॥ जयासी अहंकार नसे॥ नैराश्यता विलसे॥ जयापाशीं कृपा वसे॥ तो सत्वगुण॥ ६२॥ सकळांसी नम्र बोले॥ मर्यादा धरून चाले॥ सर्व जन तोषविले॥ तो सत्वगुण॥ ६३॥ सकळ जनांसी आर्जव॥

नाहीं विरोधासीं ठाव ॥ परोपकारीं वेची जीव ॥ तो सत्वगुण ॥ ६४॥ आपकार्याहूनि जीवीं ॥ परकार्यसिद्धी करावी ॥ मरोन कीर्ती उरवावी ॥ तो सत्वगुण ॥ ६५॥ पराव्याचे दोषगुण ॥ दृष्टीस देखे आपण ॥ समुद्राऐसी सांठवण ॥ सत्वगुणें होय ॥ ६६॥ नीच उत्तर साहणें ॥ प्रत्युत्तर न देणें ॥ आला क्रोध सांवरणें ॥ तो सत्वगुण ॥ ६७॥ अन्यायेंवीण गांजिती ॥ नानापरी पीडा करिती ॥ तितुकें हो सांठवी चित्तीं ॥ तो सत्वगुण ॥ ६८॥ शरीरें घीस साहणें ॥ दुर्जनासी मिळोन जाणें ॥ निंदकास उपकार करणें ॥ हा सत्वगुण ॥ ६९॥ मन भलतीकडे धांवे ॥ तें विवेकें आंवरावें ॥ इंद्रियदमन करावें ॥ तो सत्वगुण ॥ ७०॥ सत्क्रिया आचरावी ॥ असत्क्रिया त्यागावी ॥ वाट भक्तीची धरावी ॥ तो सत्वगुण ॥ ७१॥ जया आवडे प्रातःस्नान ॥ आवडे पुराणश्रवण ॥ नानामंत्रीं देवतार्चन ॥ करी तो सत्वगुण ॥ ७२॥ पर्वकाळीं अती सादर ॥ वसंतपूजेसीं तत्पर ॥ जयंत्यांची प्रीती थोर ॥ तो सत्वगुण ॥ ७३॥ विदेशीं मेलें मरणें ॥ तयासी संस्कार देणें ॥ अथवा सादर होणें ॥ तो सत्वगुण ॥ ७४॥ कोणी एक जीवा समारी ॥ तयासी जाऊन निवारी ॥ जीवबंधनमुक्त करी ॥ तो सत्वगुण ॥ ७५॥ लिंगें लाखोली अभिषेक ॥ नामस्मरणीं विश्वास ॥ देवदर्शनीं अवकाश ॥ करी तो सत्वगुण ॥ ७६॥ संत देखोनि धांवे ॥ परमसुखें हेलावे ॥ नमस्कारी सर्वभावें ॥ तो सत्वगुण ॥ ७७॥ संतकृपा होय जयास ॥ तेणें उद्धरिला वंश ॥ तो ईश्वराचा अंश ॥ सत्वगुणें ॥ ७८॥ सन्मार्ग दाखवी जना ॥ जो लावी हरिभजना ॥ ज्ञान शिकवी अज्ञाना ॥ तो सत्वगुण ॥ ७९॥ आवडे पुण्यसंस्कार ॥ प्रदक्षिणा नमस्कार ॥ जया राहे पाठांतर ॥ तो सत्वगुण ॥ ८०॥ भक्तीचा हव्यास भारी ॥ ग्रंथसामग्री जो करी ॥ धातुमूर्ती नानापरी ॥ पूजी तो सत्वगुण ॥ ८१॥ झळफळीत उपकरणें ॥ माळा गवाळीं आसनें ॥ पवित्र सोज्वळें वसनें ॥ तो सत्वगुण ॥ ८२॥ परपीडेने वाहे दुःख ॥ परसंतोषाचें सुख ॥ वैराग्य देखोनि हरिख ॥ मानी तो सत्वगुण ॥ ८३॥ परभूष

णेंभूषण ॥ परदूषणेंदूषण ॥ परदुःखेंशिणेजाण ॥ तोसत्वगुण ॥ ८४ ॥ आतांअसोहेंबहुत ॥ देवींधर्मींज्याचेंचित्त·
॥ भजेकामनारहित ॥ तोसत्वगुण ॥ ८५ ॥ ऐसाहासत्वगुणसात्विक ॥ संसारसागरींतारक ॥ येणेंउपजेविवेक ॥ ज्ञान
मार्गाचा ॥ ८६ ॥ सत्वगुणेंभगवद्भक्ति ॥ सत्वगुणेंज्ञानप्राप्ति ॥ सत्वगुणेंसायोज्यमुक्ति ॥ पाविजेते ॥ ८७ ॥ ऐसीस-
त्वगुणाचीस्थिति ॥ स्वल्पबोलिलोंयथामती ॥ सावधहोऊनिश्रोतीं ॥ पुढेंअवधानद्यावें ॥ ८८ ॥ ॥ इतिश्रीदासबो
धेगुरुशिष्यसंवादेद्वितीयदशकेसत्वगुणनिरूपणंनामसप्तमःसमासः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ऐकासद्विद्ये-
चींलक्षणें ॥ परमशुद्धसुलक्षणें ॥ विचारघेतांबळेंचिबाणें ॥ सद्विद्याआंगीं ॥ १ ॥ सद्विद्येचाजोपुरुष ॥ तोउत्तमलक्ष-
णींविशेष ॥ त्याचेगुणऐकतांसंतोष ॥ परमवाटे ॥ २ ॥ भाविकसात्विकप्रेमळ ॥ शांतीक्षमादयाशीळ ॥ लीनतत्परके
वळ ॥ अमृतवचनी ॥ ३ ॥ परमसुंदरआणिचतुर ॥ परमसबळआणिधीर ॥ परमसंपन्नआणिउदार ॥ अतिशयेंसी
॥ ४ ॥ परमज्ञाताआणिभक्त ॥ महापंडितआणिविरक्त ॥ महातपस्वीआणिशांत ॥ अतिशयेंसी ॥ ५ ॥ वक्ताआणि-
नैराश्यता ॥ सर्वज्ञआणिसादरता ॥ श्रेष्ठआणिनम्रता ॥ सर्वत्रांसी ॥ ६ ॥ राजाआणिधार्मिक ॥ शूरआणिविवेक ॥
तारुण्यआणिनेमक ॥ अतिशयेंसी ॥ ७ ॥ ब्रह्मचारीकुळाचारी ॥ युक्ताहारीनिर्विकारी ॥ धन्वंतरीपरोपकारी ॥ पद्म-
हस्ती ॥ ८ ॥ कार्यकर्त्तानिराभिमानी ॥ गायकआणिवैष्णवजनी ॥ वैभवआणिभगवद्भजनीं ॥ अत्यादर ॥ ९ ॥ सर्व
ज्ञआणिउदासीन ॥ बहुश्रुतआणिसज्जन ॥ मंत्रीआणिसगुण ॥ नीतिवंत ॥ १० ॥ साधुपवित्रपुण्यशीळ ॥ अंतरशु-
द्धधर्मात्माकृपाळ ॥ कर्मनिष्ठस्वधर्मेंनिर्मळ ॥ निर्लोभअनुतापी ॥ ११ ॥ गोडीआवडीपरमार्थप्रीति ॥ सन्मार्गसत्क्रि-
याधारणधृति ॥ श्रुतिस्मृतिलीलायुक्ति ॥ स्तुतिमतिपरीक्षा ॥ १२ ॥ दक्षधूर्तयोग्यतार्किक ॥ सत्यसाहित्यनेमकभेदक

॥कुशळचपळचमत्कारिक॥ नानाप्रकारें॥१३॥आदरसन्मानतारतम्यजाणें॥प्रयोगसमयोप्रसंगजाणे॥कार्याका
रणचिन्हेंजाणें॥विचक्षणबोलका॥१४॥सावधसाक्षेपीसाधक ॥आगमनिगमशोधक॥ज्ञानविज्ञानबोधक॥नि
श्चयोकर्त्ता॥१५॥पुरश्चरणीतीर्थवासी॥दृढवृत्तीकायाक्लेशी॥उपासकनिग्रहासी॥करूंजाणें॥१६॥सत्यवचनी-
शुभवचनी॥कोमळवचनीएकवचनी॥निश्चयवचनीसौख्यवचनी॥सर्वकाळ॥१७॥वासनातृप्तसखोलयोगी॥
भव्यसुप्रसन्नवीतरागी॥सौम्यसात्वीकशुद्धमार्गी॥निःकपटनिर्व्यसनी॥१८॥सुगडसंगीतगुणग्राही॥अनपे
क्षलोकसंग्रही॥आर्जवसख्यसर्वही॥प्राणिमात्रांसी॥१९॥द्रव्यशुचिदाराशुची॥न्यायशुचीअंतरशुची॥प्रवृ
त्तीशुचीनिवृत्तीशुची॥सर्वशुचीनिःसंगपणें॥२०॥मित्रपणेंपरहीतकारी॥वाङ्माधुर्यपरशोकहारी॥सामर्थ्येप
णेंवेत्रधारी॥पुरुषार्थेंजगमित्र॥२१॥संशयछेदकविशाळवक्ता॥सकळक्लृप्तअसोनिश्रोता॥कथानिरोपणींशा-
ब्दार्थी॥जाऊंचनेदी॥२२॥वेवादरहितसंवादी॥संगरहितनिरुपाधी॥दुराशारहितअक्रोधी॥निर्दोषनिर्मत्सरी-
॥२३॥विमळज्ञानीनिश्चयात्मक॥समाधानीआणिभजक॥सिद्धअसोनिसाधक॥साधनरक्षी॥२४॥सुख-
रूपसंतोषरूप॥आनंदरूपहास्यरूप॥ऐक्यरूपआत्मरूप॥सर्वत्रांसी॥२५॥भाग्यवंतजयवंत॥रूपवंतगुण-
वंत॥आचारवंतक्रियावंत॥विचारवंतस्वस्थिती॥२६॥यशवंतकीर्तिवंत॥शक्तिवंतसामर्थ्यवंत॥वीर्यवंतवरद
वंत॥सत्यवंतसुकृति॥२७॥विद्यावंतकळावंत॥लक्ष्मीवंतलक्षणवंत॥कुळवंतशुचिष्मंत॥बळवंतदयाळु॥
२८॥युक्तिवंतगुणवंत॥बुद्धिवंतबहुधारिष्ट॥दीक्षावंतसदासंतुष्ट॥निस्पृहवीतरागी॥२९॥असोऐसेउत्तमगुण-
॥हेंसद्विद्येचेंलक्षण॥अभ्यासावयानिरूपण॥अल्पमात्रबोलिलें॥३०॥रूपलावण्यअभ्यासितांनये॥सहजगु-

णासीनचलेउपाय ॥ कांहींतरीधरावीसोय ॥ आगांतुकगुणाची ॥ ३१ ॥ ऐसीहेसद्विद्याबरवी ॥ सर्वत्रांपासींअसावी ॥ परिविरक्तपुरुषेंअभ्यासावी ॥ अगत्यरूप ॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे द्वितीयदशके सद्विद्यानिरूपणंनामअष्टमःसमासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ऐकाविरक्तांचींलक्षणें ॥ विरक्तेंअसावेंकोण्यागुणें ॥ जेणेंअंगीसामर्थ्यबाणें ॥ योगियांचें ॥ १ ॥ जेणेंसत्कीर्तिवाढे ॥ जेणेंसार्थकताघडे ॥ जेणेंकरितांमहिमाचढे ॥ विरक्तांसी ॥ २ ॥ जेणेंपरमार्थफावे ॥ जेणेंआनंदहेलावे ॥ जेणेंविरक्तीदुणावे ॥ विवेकेंसहित ॥ ३ ॥ जेणेंसुखउचंबळे ॥ जेणेंसद्विद्यावोळे ॥ जेणेंभाग्यश्रीप्रबळे ॥ मोक्षेंसहित ॥ ४ ॥ मनोरथपूर्णहोती ॥ सकळकामनापुरती ॥ सुखीराहेसरस्वति ॥ मधुरबोलावया ॥ ५ ॥ हींलक्षणेंश्रवणाकीजे ॥ आणिसुदृढजीवींधरिजे ॥ तरिमगविख्यातहोइजे ॥ भूमंडळीं ॥ ६ ॥ विवेकें विरक्तें असावें ॥ विरक्तेंअध्यात्मवाढवावें ॥ विरक्तेंधारिष्टधरावें ॥ दमनविषयीं ॥ ७ ॥ विरक्तेंराखावेंसाधन ॥ विरक्तेंलावावेंभजन ॥ विरक्तेंविशेषब्रह्मज्ञान ॥ प्रगटवावें ॥ ८ ॥ विरक्तेंभक्तिवाढवावी ॥ विरक्तेंशांतिदाखवावी ॥ विरक्तेंयत्नेंकरावी ॥ विरक्तिआपुली ॥ ९ ॥ विरक्तेंसत्क्रियाप्रतिष्ठावी ॥ विरक्तेंनिवृत्तिविस्तारावी ॥ विरक्तेंनैराश्यताधरावी ॥ सदृढजीवेंसी ॥ १० ॥ विरक्तेंधर्मस्थापनाकरावी ॥ विरक्तेंनीतिअवलंबावी ॥ विरक्तेंक्षमासांभाळावी ॥ अत्यादरें ॥ ११ ॥ विरक्तेंपरमार्थउजळावा ॥ विरक्तेंविचारशोधावा ॥ विरक्तेंसन्निधठेवावा ॥ सन्मार्गसत्वगुण ॥ १२ ॥ विरक्तेंभाविकेंसांभाळावीं ॥ विरक्तेंप्रेमळेंनिववावीं ॥ विरक्तेंसांबडींनुपेक्षावीं ॥ शरणागतें ॥ १३ ॥ विरक्तेंअसावेंपरमदक्ष ॥ विरक्तेंअसावेंअंतरसाक्ष ॥ विरक्तेंओढावाकैपक्ष ॥ परमार्थाचा ॥ १४ ॥ विरक्तेंअभ्यासकरावा ॥ विरक्तेंसाक्षेपधरावा ॥ विरक्तेंवक्तृत्वेंउभारावा ॥ मोडलापरमार्थ ॥ १५ ॥ विरक्तेंविमळज्ञानबोलावें ॥ विरक्तेंवैराग्यस्तवीनजावें ॥ विर

क्तें निश्चयाचें करावें ॥ समाधान ॥ १६ ॥ पर्वें करावीं अचाटें ॥ चालवावी भक्तीचीं थाटें ॥ नानावैभवें कचाटें ॥ उपासनामार्ग ॥ १७ ॥ हरिकीर्तनें करावीं ॥ निरोपणें माजवावीं ॥ भक्तिमार्गें लाजवावीं ॥ निंदकें दुर्जनें ॥ १८ ॥ बहुतांस करावे परोपकार ॥ भलेपणाचा जीर्णोद्धार ॥ पुण्यमार्गाचा विचार ॥ बळेंचि करावा ॥ १९ ॥ स्नानसंध्या जपध्यान ॥ तीर्थयात्रा भगवद्भजन ॥ नित्यनेम पवित्रपण ॥ अंतरशुद्ध असावें ॥ २० ॥ दृढ निश्चयो धरावा ॥ संसार सुखाचा करावा ॥ विश्वजन उद्धरावा ॥ संसर्गमात्रें ॥ २१ ॥ विरक्तें असावें धीर ॥ विरक्तें असावें उदार ॥ विरक्तें असावें तत्पर ॥ निरोपणविषयीं ॥ २२ ॥ विरक्तें सावध असावें ॥ विरक्तें शुद्धमार्गें जावें ॥ विरक्तें झिजोनि उरवावें ॥ सत्कीर्तिसी ॥ २३ ॥ विरक्तें विरक्त धुंडावे ॥ विरक्तें साधु वोळखावे ॥ विरक्तें मित्र करावे ॥ संत योगी सज्जन ॥ २४ ॥ विरक्तें करावीं पुरश्चरणें ॥ विरक्तें फिरावीं तीर्थाटणें ॥ विरक्तें करावीं नानास्थानें ॥ परमरमणीय ॥ २५ ॥ विरक्तें उपाधी करावी ॥ परी उदासवृत्ति न सांडावी ॥ दुराशा जडों न द्यावी ॥ कोणे एके विषयीं ॥ २६ ॥ विरक्तें असावें अंतर्निष्ठ ॥ विरक्तें नसावें क्रियाभ्रष्ट ॥ विरक्तें नव्हावें कनिष्ठ ॥ पराधीनपणें ॥ २७ ॥ विरक्तें समयो जाणावा ॥ विरक्तें प्रसंग वोळखावा ॥ विरक्त चतुर असावा ॥ सर्वप्रकारें ॥ २८ ॥ विरक्तें एकदेशी नसावें ॥ विरक्तें सर्व अभ्यासावें ॥ विरक्तें अवघें जाणावें ॥ ज्याचें त्यापरी ॥ २९ ॥ हरिकथा निरोपण ॥ सगुण भजन ब्रह्मज्ञान ॥ पिंडज्ञान तत्वज्ञान ॥ सर्व जाणावें ॥ ३० ॥ कर्ममार्ग उपासनामार्ग ॥ ज्ञानमार्ग सिद्धांतमार्ग ॥ प्रवृत्तिमार्ग निवृत्तिमार्ग ॥ सकळ जाणावें ॥ ३१ ॥ प्रेमळस्थिति उदासस्थिति ॥ योगस्थिति ध्यानस्थिति ॥ विदेहस्थिति सहजस्थिती ॥ सकळ जाणावें ॥ ३२ ॥ ध्वनी लक्ष मुद्रा आसनें ॥ मंत्र यंत्र विधि विधानें ॥ नानामतांचें पेरवणें ॥ पाहोन सांडावें ॥ ३३ ॥ विरक्तें असावें जगमित्र ॥ विरक्तें असावें स्वतंत्र ॥ विरक्तें असावें विचित्र ॥ बहुगुणी ॥ ३४ ॥ विरक्तें असा

वें विरक्त ॥ विरक्तें असावें हरिभक्त ॥ विरक्तें असावें नित्यमुक्त ॥ अलिप्तपणें ॥ ३५ ॥ विरक्तें शास्त्रें धांडोळावीं ॥ विरक्तें मतें विभांडावीं ॥ विरक्तें मुमुक्षें लावावीं ॥ शुद्धमार्गें ॥ ३६ ॥ विरक्तें शुद्ध मार्ग सांगावा ॥ विरक्तें संशय छेदावा ॥ विरक्तें आपुला म्हणावा ॥ विश्वजन अवघा ॥ ३७ ॥ विरक्तें निंदक वंदावे ॥ विरक्तें साधक बोधावे ॥ विरक्तें बद्ध चेववावे ॥ मुमुक्ष निरोपणें ॥ ३८ ॥ विरक्तें उत्तमगुण घ्यावे ॥ विरक्तें अवगुण त्यागावे ॥ नाना अपाय भंगावे ॥ विवेकबळें ॥ ३९ ॥ ऐशीं हीं उत्तम लक्षणें ॥ ऐकावीं एकाग्रमनें ॥ याचा अव्हेर न करणें ॥ विरक्त पुरुषीं ॥ ४० ॥ इतुकें बोलिलें स्वभावें ॥ त्यांत मानेल तितुकें घ्यावें ॥ श्रोतीं उदास न करावें ॥ बहु बोलिलों म्हणोनि ॥ ४१ ॥ परंतु लक्षणें न घेतां ॥ अवलक्षणें बाष्कळता ॥ तेणें त्यास पढतमूर्खता ॥ येऊं पाहे ॥ ४२ ॥ त्या पढतमूर्खाचें लक्षण ॥ पुढिलिये समासीं निरोपण ॥ बोलिलें असे सावधान ॥ होऊनि ऐका ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे द्वितीयदशके विरक्तलक्षणनिरूपणंनाम नवमः समासः ॥ ९ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ मागां सांगीतलीं लक्षणें ॥ मूर्खाआंगीं चातुर्यबाणें ॥ आतां ऐका शाहाणें ॥ असोन मूर्ख ॥ १ ॥ तया नाव पढतमूर्ख ॥ श्रोतीं न मानावें दुःख ॥ अवगूण त्यागितां सुख ॥ प्राप्त होय ॥ २ ॥ बहुश्रुत आणि वित्पन्न ॥ प्रांजळ बोले ब्रह्मज्ञान ॥ दुराशा आणि अभिमान ॥ धरीं तो एक पढतमूर्ख ॥ ३ ॥ मुक्तक्रिया प्रतिपादी ॥ सगुण भक्ती उच्छेदी ॥ स्वधर्म आणि साधन निंदी ॥ तो एक पढतमूर्ख ॥ ४ ॥ आपुलेनी ज्ञातेपणें ॥ सकळांस शब्द ठेवणें ॥ प्राणिमात्रांचें पाहे उणें ॥ तो एक पढतमूर्ख ॥ ५ ॥ शिष्यांसी अवज्ञा घडे ॥ कां तो संकटीं पडे ॥ ज्याचेनि शब्दें मन मोडे ॥ तो एक पढतमूर्ख ॥ ६ ॥ रजोगुणी तमोगुणी ॥ कपटी कुटिल अंतःकरणी ॥ वैभव देखोनी वाखाणी ॥ तो एक पढतमूर्ख ॥ ७ ॥ समूळ ग्रंथ पाहिल्याविण ॥ उगाच ठेवी जो दूषण ॥ गुण सांगतां अवगुण ॥ पा

हेतोएकपढतमूर्ख॥८॥लक्षणेंऐकोनिमानीविट॥मत्सरेंकरीखटखट॥नीतिनायकेउन्मट॥तोएकपढतमूर्ख॥९॥जाणपणेंभरींभरे॥आलाक्रोधनसांवरे॥क्रियाशब्दास अंतरे॥तोएकपढतमूर्ख॥१०॥वक्ताअधिकारेंविण॥करीवकृत्वाचाशिण॥वचनजयाचेंकठिण॥तोएकपढतमूर्ख॥११॥श्रोताबहुश्रुतपणें॥वक्त्यासिआणीउणें॥वाचाळपणाचेनिगुणें॥तोएकपढतमूर्ख॥१२॥दोषठेवीपुढिलांसी॥तोचिस्वयेंआपणापाशीं॥ऐसेंकळेनाजयासी॥तोएकपढतमूर्ख॥१३॥अभ्यासाचेनिगुणें॥सकळविद्याजाणे॥जनासिनिवडूनेणें॥तोएकपढतमूर्ख॥१४॥हस्तींबांधीजेऊर्णतंतें॥लोभेंमृत्युभ्रमरातें॥ऐसाजोप्रपंचींगुंते॥तोएकपढतमूर्ख॥१५॥स्त्रियांचासंगधरी॥स्त्रियांसींनिरोपणकरी॥निंद्यवस्तुअंगिकारी॥तोएकपढतमूर्ख॥१६॥जेणेंउणीवयेआंगासि॥तेंचिदृढधरीमानसीं॥देहबुद्धीजयापाशीं॥तोएकपढतमूर्ख॥१७॥सांडूनियांश्रीपति॥जोकरीनरस्तुति॥कांदृष्टीपडल्याचीवर्णीकीर्ति॥तोएकपढतमूर्ख॥१८॥वर्णीस्त्रियांचेअवयव॥नानानाटकेंहावभाव॥देवासविसरेजोमानव॥तोएकपढतमूर्ख॥१९॥भरोनिवैभवाचेभरीं॥जीवमात्रासतुच्छकरी॥पाषांडमतथांवरी॥तोएकपढतमूर्ख॥२०॥वित्पन्नआणिवीतरागी॥ब्रह्मज्ञानीमहायोगी॥भविष्यसांगोंलागेजगीं॥तोएकपढतमूर्ख॥२१॥श्रवणहोतांअभ्यंतरीं॥गुणदोषांचीचाळणाकरी॥परभूषणेंमत्सरी॥तोएकपढतमूर्ख॥२२॥नाहींभक्तीचेंसाधन॥नाहींवैराग्यनाभजन॥क्रियेवीणब्रह्मज्ञान॥बोलेतोएकपढतमूर्ख॥२३॥नमनीतीर्थनमनीक्षेत्र॥नमनीवेदनमनीशास्त्र॥पवित्रकुळींजोअपवित्र॥तोएकपढतमूर्ख॥२४॥आदरदेखोनिमनधरी॥कीर्तिविणस्तुतीकरी॥सवेंचिनिंदीअनादरीं॥तोएकपढतमूर्ख॥२५॥मागेंएकपुढेंएक॥ऐसाजयाचादडक॥बोलेएककरीएक॥तोएकपढतमूर्ख॥२६॥प्रपंचविषयींसा-

दूर॥परमार्थींजयाचाअनादर॥जाणपणेंघेआधार॥तोएकपढतमूर्ख॥२७॥यथार्थसांडुनीवचन॥जोरक्षूनबो
लेमन॥ज्याचेंजिणेंपराधीन॥तोएकपढतमूर्ख॥२८॥सोंगसंपादीवैरिवरी॥करूंनयेतेंचिकरी॥मार्गचुकोनभरे
भरीं॥तोएकपढतमूर्ख॥२९॥रात्रंदिवसकरीश्रवण॥नसांडीआपुलेअवगुण॥स्वहितआपुलेंआपण॥नेणेंतोए
कपढतमूर्ख॥३०॥निरोपणींभलेभले॥श्रोतेयेऊनबैसले॥क्षुद्रेंलक्षूनिजोबोले॥तोएकपढतमूर्ख॥३१॥शिष्य
जालाअनधिकारी॥आपुलीअवज्ञाकरी॥पुनःत्याचीआशाधरी॥तोएकपढतमूर्ख॥३२॥होतअसतांश्रवण॥
देहासआलेंउणेंपण॥क्रोधेंकरीचिणचिण॥तोएकपढतमूर्ख॥३३॥भरोनिवैभवाचेभरीं॥सद्गुरूचीउपेक्षाकरी
॥गुरुपरंपराचोरी॥तोएकपढतमूर्ख॥३४॥ज्ञानबोलोनिकरीस्वार्थ॥कृपणाऐसासांचीअर्थ॥अर्थासाठींलावी-
परमार्थ॥तोएकपढतमूर्ख॥३५॥वर्तल्यावीणशिकवी॥ब्रह्मज्ञानलावणीलावी॥पराधीनगोसावी॥तोएकपढ-
तमूर्ख॥३६॥भक्तिमार्गअवघामोडे॥आपणामध्येंउपंदरपडे॥ऐसियेकर्मींपवाडे॥तोएकपढतमूर्ख॥३७॥
प्रपंचेगेलाहातींचा॥लेशनाहींपरमार्थाचा॥द्वेषीदेवांब्राह्मणांचा॥तोएकपढतमूर्ख॥३८॥त्यागावयाअवगुण॥बो-
लिलेंपढतमूर्खाचेंलक्षण॥विचक्षणींन्यूनपूर्ण॥क्षमाकेलेंपाहिजे॥३९॥परममूर्खामाजींमूर्ख॥जोसंसारींमानी-
सुख॥यासंसारदुःखाऐसेंदुःख॥आणीकनाहीं॥४०॥तेंचिपुढेंनिरूपण॥जन्मदुःखाचेंलक्षण॥गर्भवासहादा-
दारुण॥पुढेंनिरोपिला॥४१॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेद्वितीयदशकेपढतमूर्खलक्षणनिरूपणंना
मदशमःसमासः॥१०॥ ॥श्रीरामचंद्रार्पणमस्तु॥ ॥ओव्या४८०॥ ॥शुभंभवतु॥ ॥छ॥

अथदासबोधेतृतीयदशकप्रारंभः

दा॰द॰३ श्रीगणेशायनमः॥ ॥जन्मदुःखाचाअंकुर॥जन्मशोकाचासागर॥जन्मभयाचाडोंगर॥चळेनाऐसा॥१॥जन्म- स॰
१ कर्माचीआटणी॥जन्मपातकाचीखाणी॥जन्मकाळाचीजाचणी॥नीचनवी॥२॥जन्मकुविद्येचेंफळ॥जन्मलोभा १
चेंकमळ॥जन्मभ्रांतीचेंपडळ॥ज्ञानहीन॥३॥जन्मजीवासीबंधन॥जन्ममृत्यूसीकारण॥जन्महेंचिअकारण॥गाथा
गोंवी॥४॥जन्मसुखाचाविसर॥जन्मचिंतेचाआगर॥जन्मवासनाविस्तार॥विस्तारला॥५॥जन्मजीवाचीअवदसा॥-
जन्मकल्पनेचाठसा॥जन्मलावेचावळसा॥ममतारूप॥६॥जन्ममायेचेंमैंदावें॥जन्मक्रोधाचेंविरावें॥जन्ममोक्षासआ
डवें॥विघ्नआहे॥७॥जन्मजीवाचेंमीपण॥जन्मअहंतेचागुण॥जन्महेंचिविस्मरण॥ईश्वराचें॥८॥जन्मविषयाचीआव
डी॥जन्मदुराशेचीबेडी॥जन्मकाळाचीकांकडी॥भक्षिताहे॥९॥जन्महाचिविषमकाळ॥जन्महेचिवोखटीवेळ॥जन्महा
अतिकुश्चळ॥नरकपतन॥१०॥पाहातांशरीराचेंमूळ॥याऐसेंनाहींअमंगळ॥रजस्वलेचाजोविटाळ॥त्यामध्येंजन्मया
सी॥११॥अत्यंतदोषज्याविटाळा॥त्याविटाळाचाचीपुतळा॥तेथेंनिर्मळपणाचासोहळा॥केविघडे॥१२॥रजस्वलेचा-
जोविटाळ॥त्याचाआळोनिजालागाळ॥त्यागाळाचेंचिकेवळ॥शरीरहें॥१३॥वरीवरीदिसेवैभवाचें॥अंतरींपोतडेंन
रकाचें॥जैसेंझांकणेंचर्मकुंडाचें॥उघडितांचिनये॥१४॥कुंडधुतांशुद्धहोतें॥यासप्रत्यहीधुइजेतें॥तरीदुर्गंधीदेहातें
॥शुद्धतानये॥१५॥अस्थिपंजरउभविला॥शिरानाडीगुंडाळिला॥मेदमांसेंसरसाविला॥सांदोसांदीभरोनी॥१६॥
अशुद्धशब्देंशुद्धनाहीं॥तेंहीभरलेंअसेदेहीं॥नानाव्याधीदुःखेंतेही॥अभ्यंतरींवसती॥१७॥नरकाचेंकोठारभरलें
॥आंतबाहेरीलिडबिडिलें॥मूत्रपोतडेंजमलें॥दुर्गंधीनें॥१८॥जंतकिडेआणिआंतडीं॥नानादुर्गंधीचींपोतडीं॥अ १
सुपलवथवतीकानडीं॥फटाळवाणी॥१९॥सर्वांगासशिरप्रमाण॥तेथेंबळसेवाहेघ्राण॥उठेघाणीफुटतांश्रवण॥

तेदुर्गंधीनयेववे ॥ २० ॥ डोळांनिघतीचिपडें ॥ नाकींदाटतीमेकडें ॥ प्रातःकाळींघाणीपडे ॥ मुखींमळासारिखी ॥ २१ ॥ लाळथुंका आणिमळ ॥ पित्तश्लेष्मा अतिप्रबळ ॥ तयासह्मणतीमुखकमळ ॥ चंद्रासारिखें ॥ २२ ॥ मुख ऐसें कुश्चिळ दिसे ॥ पोटीं विष्ठाभरली असे ॥ प्रत्यक्षास प्रमाणनसे ॥ भूमंडळीं ॥ २३ ॥ पोटींघालितां दिव्यान्न ॥ कांहीं विष्ठा कांहीं वमन ॥ भागीरथीचेंघेतांजीवन ॥ त्याचीहोयलघुशंका ॥ २४ ॥ एवंमळमूत्र आणिवमन ॥ हेंचिदेहाचेंजीवन ॥ येणेंचिदेहवाटेजाण ॥ यदर्थीसंशयनाहीं ॥ २५ ॥ पोटींनसतांमळमूत्रवोक ॥ मरोनजातीसकळलोक ॥ जालारावअथवारंक ॥ पोटींविष्ठाचुकेना ॥ २६ ॥ निर्मळपणेंकाढूंजातां ॥ तरीदेहपडेलतत्वतां ॥ एवंदेहाचीव्यवस्था ॥ ऐसीअसे ॥ २७ ॥ ऐसाह्माधडअसतां ॥ यथाभूतपाहूंजातां ॥ मगतेदुर्दशासांगतां ॥ शंकाबाधी ॥ २८ ॥ ऐसीयेकारागृहींवस्ती ॥ नवमासबहुविपत्ति ॥ नवहीद्वारेंनिरोधिती ॥ वायूकेंचातेथें ॥ २९ ॥ वोकानरकाचेरसझरपती ॥ तेजठराग्नीस्तव तापती ॥ तेणेंसर्वहीउकडती ॥ अस्थिमांस ॥ ३० ॥ त्वचेवीणगर्भखोळे ॥ तवमातेसीहोतीडोहळे ॥ कदुतीक्ष्णेंसर्वांग पोळे ॥ तयाबाळकाचें ॥ ३१ ॥ बांधलेंचर्मान्वेंमोटाळें ॥ तेथेंविष्ठेचेंपेटाळें ॥ रसउपायवंकनाळें ॥ होतअसे ॥ ३२ ॥ विष्ठामूत्रवातिपित्त ॥ नाकींतोंडींनिघतीजंत ॥ तेणेंनिर्बुजलेंचित्त ॥ अतिशयेंसी ॥ ३३ ॥ ऐसियेकारागृहींप्राणी ॥ पडिला अत्यंतदाटणी ॥ कळवळोनिह्मणेचक्रपाणी ॥ सोडवींएथुनीआतां ॥ ३४ ॥ देवासोडविसीएथुन ॥ तरीमीस्वहितकरीन ॥ गर्भवासहाचुकवीन ॥ पुनःनयेऐथें ॥ ३५ ॥ ऐसीदुःखवोनिप्रतिज्ञाकेली ॥ तवजन्मवेळपुढें आली ॥ माताआक्रंदोंलागली ॥ प्रसूतकाळीं ॥ ३६ ॥ नाकींतोंडींबैसलेंमांस ॥ मस्तकद्वारेंसांडीश्वास ॥ तेंहिबुजालेंनिःशेष ॥ जन्मकाळीं ॥ ३७ ॥ मस्तकद्वारतेंबुजलें ॥ तेणेंचित्तनिर्बुजलें ॥ प्राणीनळमळोंलागले ॥ चहूंकडे ॥ ३८ ॥ श्वासोच्छ्वासकोंडला

॥ तेणेंप्राणीजाजावला ॥ मार्गदिसेनाजाहला ॥ कासावीस ॥ ३९ ॥ चित्तबहुनिर्बुजलें ॥ तेणेंआडभरींभरलें ॥ लोक
ह्मणतीआडवेंआलें ॥ खांडोनिकाढा ॥ ४० ॥ मगतेंखांडोनकाढिती ॥ हस्तपादछेदूनिघेती ॥ हातापडलेंतेंचिका
पिती ॥ मुखनासिकउदर ॥ ४१ ॥ ऐसेटवके तोडिले ॥ बाळकेंप्राणसोडिले ॥ मातेनेंहीसांडिलें ॥ कळेवर ॥ ४२ ॥ मृत्यु
पावलाआपण ॥ मातेचाहीघेतलाप्राण ॥ दुःखभोगिलेंदारुण ॥ गर्भवासीं ॥ ४३ ॥ तथापिसुकृतेंकरूनि ॥ मार्ग-
सांपडलायोनीं ॥ तरीअडकलाजाउनी ॥ कंठींस्कंधींमागुता ॥ ४४ ॥ तयेसंकोचितपंथीं ॥ बळेंचिओढूनिकाढिती
॥ तेणेंगुणेंप्राणजाती ॥ बाळकाचे ॥ ४५ ॥ बाळकाचाजातांप्राण ॥ अंतींहोयविस्मरण ॥ तेणेंपूर्वीलस्मरण ॥ विस
रोनिगेला ॥ ४६ ॥ गर्भीह्मणेसोहंसोहं ॥ बाहेरपडतांह्मणेकोहं ॥ ऐसाकष्टीजालबहु ॥ गर्भवासीं ॥ ४७ ॥ दुःखावर
पडाहोताजाला ॥ थोराकष्टेंबाहेरआला ॥ सवेंचिकष्टविसरला ॥ गर्भवासाचे ॥ ४८ ॥ शून्याकारजाहलीवृत्ति ॥-
कांहींआठवेनाचित्तीं ॥ अज्ञानेंपडलीभ्रांती ॥ तेणेंसुखचिमानिलें ॥ ४९ ॥ देहविकारपावले ॥ सुखदुःखेंझळंबळे
॥ असोऐसेंगुंडाळलें ॥ मायाजाळीं ॥ ५० ॥ ऐसेंदुःखगर्भवासीं ॥ होतेंप्राणिमात्रांसी ॥ ह्मणोनियांभगवंतासीं ॥ श
रणजावें ॥ ५१ ॥ जोभगवंताचाभक्त ॥ तोजन्मापासूनिमुक्त ॥ ज्ञानबळेंविरक्त ॥ सर्वकाळ ॥ ५२ ॥ ऐशागर्भवासीं-
विपत्ति ॥ निरोपिल्यायथामति ॥ सावधहोऊनियांश्रोतीं ॥ पुढेंअवधानद्यावें ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशि
ष्यसंवादेतृतीयदशकेजन्मदुःखनिरूपणंनामप्रथमःसमासः ॥ १ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ संसारहाचिदुःख
मूळ ॥ लागतीदुःखाचेइंगळ ॥ मागांबोलिलीतळमळ ॥ गर्भवासाची ॥ १ ॥ गर्भवासींदुःखझालें ॥ तेंबाळकविस- २
रलें ॥ पुढेंवाढोंलागलें ॥ दिवसेंदिवस ॥ २ ॥ बाळपणींत्वचाकोंवळी ॥ दुःखहोतांचितळमळी ॥ वाचानाहींतयेका

ळीं ॥ दुःखसांगावया ॥ ३ ॥ देहासकांहींदुःखझालें ॥ अथवाक्षुधेनेंपीडिलें ॥ तरीतेंपरमआक्रंदलें ॥ परीअंतरनेण
वे ॥ ४ ॥ माताकुरवाळीवरिवरी ॥ परीजेपीडाजालीअंतरीं ॥ तेमायेसीनकळेअभ्यंतरीं ॥ दुःखहोयबाळकासी ॥ ५ ॥
मागुतेंमागुतेंफुंदेरडे ॥ माताबुजावीघेऊनिकडे ॥ व्यथानेणतीबापुडें ॥ तळमळीजीवीं ॥ ६ ॥ नानाव्याधीचेउमाळे ॥ तेणें
दुःखेंआंदोळे ॥ रडेपडेकांपोळे ॥ अग्निसंगें ॥ ७ ॥ शरीररक्षितांनये ॥ घडतीनानाअपाय ॥ खोडीअंधांतरींहोय ॥ अवयवहीं
नबाळक ॥ ८ ॥ अथवाअपायचुकले ॥ पूर्वपुण्यउभेंठाकलें ॥ मातेसीवोळखूंलागलें ॥ दिवसेंदिवस ॥ ९ ॥ क्षणभरीमातेसी
नदेखे ॥ तरीआक्रंदोनीरुदनकरीदुःखें ॥ तेसमयींमातेसारिखें ॥ आणीककांहींचनाहीं ॥ १० ॥ आसकरूनिवासपाहे ॥ माते
वीणकदांनराहे ॥ वियोगपळमात्रनसाहे ॥ स्मरणझालियानंतरें ॥ ११ ॥ जरीब्रह्मादिकदेवआले ॥ अथवालक्ष्मीनेंअवलोकि
लें ॥ तरीनवचेबुझाविलें ॥ आपुलेमातेवांचुनी ॥ १२ ॥ कुरूपअथवाकुलक्षण ॥ सकळांहूनिकरंटेपण ॥ तरीनाहींतीसमान ॥
भूमंडळींकोणी ॥ १३ ॥ ऐसेंतेंकेविलवाणें ॥ मातेवीणदिसेउणें ॥ रागेंपरतेंकेलेंतिणें ॥ तरीआक्रंदोनिमिठीघाली ॥ १४ ॥-
सूखपावेमातेजवळी ॥ दुरीकरितांचितळमळी ॥ अतिप्रीतितयेकाळीं ॥ मातेवरीलागली ॥ १५ ॥ तंवतेमातेसिमरणआ
लें ॥ प्राणीपोरटेंजाहलें ॥ दुःखेंझुरणीलागलें ॥ आईआईह्मणोनी ॥ १६ ॥ आईपाहातांदिसेना ॥ दीनरूपपाहेजना ॥ आ
सलागलीमना ॥ आईयेईलह्मणोनी ॥ १७ ॥ माताह्मणेनिसुखपाहे ॥ तंवतेआपुलीमातानव्हे ॥ मगहिंवासलेंराहे ॥ दैन्य-
वाणें ॥ १८ ॥ मातावियोगेंकष्टलें ॥ तेणेंमानसींदुःखजालें ॥ देहहीक्षीणत्वपावलें ॥ अतिशयेंसी ॥ १९ ॥ अथवामाताहीवां
चली ॥ मायलेंकुरांभेटीजाली ॥ बाळदशातेराहिली ॥ दिवसेंदिवस ॥ २० ॥ बाळपणजालेंउणें ॥ दिवसेंदिवसहोयशाहा
णें ॥ मगतेमायेचेंअत्यंतपरवणें ॥ होतेंतेंराहिलें ॥ २१ ॥ पुढेंलोलागलाखेळाचा ॥ कळपमेळवीपोरांचा ॥ आल्यागेल्याडो

याचा ॥ आनंदशोकुवाहे ॥ २२ ॥ मायबापेंशिकवितीपोटें ॥ तयाचेंपरमदुःखवाटे ॥ चटलागळीनसुटे ॥ संगतीलेंकुरांची
॥ २३ ॥ लेंकरांमध्येंखेळतां ॥ नाठवेमाताआणिपिता ॥ तंवतेथेंहीअवचिता ॥ दुःखपावला ॥ २४ ॥ पडलेदांतफुटलाडोळा
॥ मोडलेपायझालाखुळा ॥ गेलामाजअवकळा ॥ ठाकोनिआली ॥ २५ ॥ निघाल्यादेवीआणिगोवर ॥ उठलेंकपाळला
गलाज्वर ॥ पोटसूळनिरंतर ॥ वायगोळा ॥ २६ ॥ लागलींभूतेंझालीझडपणी ॥ जळींत्यामेसकोमायराणी ॥ मुंज्याझो
टिंगकरणी ॥ ह्मैसोबाची ॥ २७ ॥ वेताळखंकाळलागला ॥ ब्रह्मग्रहोसंचरला ॥ नेणोंचेडावोलांडिला ॥ कांहींकळेना ॥ २८
॥ एकह्मणतीबीरदेव ॥ एकह्मणतीखंडेराव ॥ एकह्मणतीअवघेंवाव ॥ हाब्राह्मणसंमंध ॥ २९ ॥ एकह्मणतीकोपीके-
लें ॥ आंगींदैवतघातलें ॥ एकह्मणतीचुकलें ॥ सटवाईचें ॥ ३० ॥ एकह्मणतीकर्मभोग ॥ आंगींजडलेनानारोग ॥ वैद्यपं
चाक्षरीचांग ॥ बोलाऊनिआणिले ॥ ३१ ॥ एकह्मणतीहावांचेना ॥ एकह्मणतीहामरेना ॥ भोगभोगितोयातना ॥ पापा
स्तव ॥ ३२ ॥ गर्भदुःखविसरला ॥ तोत्रिविधतापेंपोळला ॥ प्राणीबहुतकष्टीजाहला ॥ संसारदुःखें ॥ ३३ ॥ इतकेंहीचुको
निवांचला ॥ तरीमारमारांशाहाणाकेला ॥ लौकिकींनेटकाझाला ॥ नावराखेऐसा ॥ ३४ ॥ पुढेंमायबापींलोभास्तव ॥ सं
भ्रमेंमांडिलाविवाह ॥ दावूनियांसकळवैभव ॥ नोवरीपाहिली ॥ ३५ ॥ वऱ्हाडीवैभवेंदाटले ॥ देखोनिपरमसुखवाट-
लें ॥ मनहेंरंगोनिगेलें ॥ सोसुरवाडीकडे ॥ ३६ ॥ मायबापींभलतेंसेंअसावें ॥ परीसासुरवाडीसनेटकेंजावें ॥ द्रव्यनसे
लतरीघ्यावें ॥ ऋणकाळांतरें ॥ ३७ ॥ अंतरभावनेसासुरवाडी ॥ मायबापेंराहिलींबापुडीं ॥ होतातिसर्वस्वेंकुडकुडी ॥-
तितुकेंचिकार्यत्यांचें ॥ ३८ ॥ नोवरीआलियाघरा ॥ अनिहव्यासवाटेवरा ॥ ह्मणेमजसारिखादुसरा ॥ कोणीचनाहीं ॥
३९ ॥ मायबापबंधुबहिणी ॥ नोवरीनदिसतांवाटतीकाणी ॥ अत्यंतलोधलाप्राणी ॥ अविद्येनेंभुलविला ॥ ४० ॥

संभोगनसतांइतुकाप्रेमा ॥ योगजालियाउलंघीसीमा ॥ प्रीतीवाढवितीकामा ॥ करितांप्राणीगुंतला ॥ ४१ ॥ जरीनदेखेक्षणएकडोळां ॥ तरींजीवहोयउतावळा ॥ प्रीतीपात्रअंतरकुळा ॥ घेऊनिगेली ॥ ४२ ॥ कोंवळेकोंवळेशब्दमंजुळ ॥ मर्यादालज्जासुखकमळ ॥ वक्रावलोकनेंकेवळ ॥ ग्रामज्याचेंमैंदावें ॥ ४३ ॥ कळवळायेतांसांवरेना ॥ शरीरविकळआवरेना ॥ अन्यत्रव्यवसायींक्रमेना ॥ हुरहुरवाटे ॥ ४४ ॥ व्यवसायकरितांबाहेरी ॥ मनलागलेंसेघरीं ॥ क्षणक्षणांअभ्यंतरीं ॥ स्मरणहोयकामिनीचें ॥ ४५ ॥ तुह्मीमाझियाजीवांतीलजीव ॥ ह्मणोनिअत्यंतलाघव ॥ दाऊनियांचित्तसर्व ॥ हरूनिघेनलें ॥ ४६ ॥ मैंदसोइरीककाढिती ॥ फांसेघालोनीप्राणघेती ॥ तैसेंआयुष्यगेलियाअंतीं ॥ प्राणियासहोय ॥ ४७ ॥ प्रीतीकामिनीसीलागली ॥ जरीतयेसीकोणीरागेजलीं ॥ तरीपरमक्षितीवाटली ॥ मानसींगुप्तरूपें ॥ ४८ ॥ तयेभार्येचेनिकैवारें ॥ मायबापासींनीचउत्तरें ॥ बोलोनियांतिरस्कारें ॥ वेगळानिघे ॥ ४९ ॥ स्त्रीकारणेंलाजसांडिली ॥ स्त्रीकारणेंसरवींसांडिलीं ॥ स्त्रीकारणेंविघडलीं ॥ सकळहीजिवलगें ॥ ५० ॥ स्त्रीकारणेंदेहविकिला ॥ स्त्रीकारणेंसेवकजाला ॥ स्त्रीकारणेंसांडवला ॥ विवेकासी ॥ ५१ ॥ स्त्रीकारणेंलोलंगता ॥ स्त्रीकारणेंअतिनम्रता ॥ स्त्रीकारणेंपराधीनता ॥ अंगीकारिलें ॥ ५२ ॥ स्त्रीकारणेंलोभीझाला ॥ स्त्रीकारणेंधर्मसांडिला ॥ स्त्रीकारणेंअंतरला ॥ तीर्थयात्रास्वधर्म ॥ ५३ ॥ स्त्रीकारणेंसर्वथाकांहीं ॥ शुभाशुभविचारिलेंनाहीं ॥ तनमनधनसर्वही ॥ अनन्यभावेंअर्पिलें ॥ ५४ ॥ स्त्रीकारणेंपरमार्थबुडविला ॥ प्राणीस्वहितासीनाडला ॥ ईश्वरींकानकोंडाझाला ॥ स्त्रीकारणेंकामबुद्धी ॥ ५५ ॥ स्त्रीकारणेंसोडिलीभक्ति ॥ स्त्रीकारणेंसोडिलीविरक्ति ॥ स्त्रीकारणेंसायुज्यमुक्ति ॥ तेहीतुच्छमानिली ॥ ५६ ॥ एकेस्त्रियेचेनिगुणें ॥ ब्रह्मांडमानिलेंठेंगणें ॥ जिवलगेंतींपिसुणें ॥ ऐसींवाटलीं ॥ ५७ ॥ ऐसीअंतरींप्रीतिजडली ॥ सर्वस्वाचीसांडीकेली ॥

तंवतेमरोनगेली ॥ अकस्मात भार्या ॥ ५८ ॥ तेणेंमनींशोकवाटला ॥ ह्मणेथोरघातझाला ॥ आतांकैंचाबुडाला ॥ संसा
रमाझा ॥ ५९ ॥ जिवलगांचासोडिलासंग ॥ अवचिताझालाघरभंग ॥ आतांकरूंमायात्याग ॥ ह्मणेदुःखें ॥ ६० ॥ स्त्री-
घेऊनिआडवी ॥ ऊरबडवीपोटबडवी ॥ लाजसांडोनिगोरवी ॥ लोकांदेखतां ॥ ६१ ॥ ह्मणेमाझेंबुडालेंघर ॥ आतांनक
रींहासंसार ॥ दुःखेंआक्रंदलाथोर ॥ घोरघोषें ॥ ६२ ॥ तेणेंजीववारयावेंघला ॥ सर्वस्वाचाडबगआला ॥ तेणेंदुःखें-
झाला ॥ जोगीकामहात्मा ॥ ६३ ॥ कांतेंनिघोनजाणेंचुकलें ॥ पुनःमागुतेंलग्नकेलें ॥ तेणेंअत्यंतचित्तनिमग्नझालें ॥ मन-
द्वितीयसंबंधीं ॥ ६४ ॥ जाला द्वितीयसंबंध ॥ सवेंचिमानिलाआनंद ॥ श्रोतींव्हावेंसावध ॥ पुढिलीयेसमासीं ॥ ६५ ॥
॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेतृतीयदशकेप्रथमसंबंधनिरूपणंनामद्वितीयःसमासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसम
र्थ ॥ ॥ द्वितीयसंबंधजाहला ॥ दुःखमागीलविसरला ॥ सुखमानूनिराहिला ॥ संसारानें ॥ १ ॥ झाला अत्यंतकृपण
॥ पोटेंनखायअन्न ॥ रुक्याकारणेंसांडीप्राण ॥ एकसरां ॥ २ ॥ कदांकल्पांतींनवेंची ॥ सांचिलेंचीपुनःसांची ॥ अंतरींअ
सेलकैंची ॥ सद्वासना ॥ ३ ॥ स्वयेंधर्मनकरी ॥ धर्मकर्त्यासहीवारी ॥ सर्वकाळनिंदाकरी ॥ साधुजनाची ॥ ४ ॥ नेणेतीर्थ
नेणेव्रत ॥ नेणेअतीतअभ्यागत ॥ मुंगीमुखींचेंजेंशित ॥ तेंहिवेंचूनसांची ॥ ५ ॥ स्वयेंपुण्यकरवेना ॥ केलेंतरींदेख-
वेना ॥ उपहासकरीमना ॥ नयेह्मणोनी ॥ ६ ॥ देवाभक्तांसउच्छेदी ॥ आगबळेंसकळांसीखेदी ॥ निष्ठुरशब्देंअंतरभे
दी ॥ प्राणिमात्रांचें ॥ ७ ॥ नीतीसांडोनिमार्गें ॥ अनीतीनेंवर्त्तोंलागे ॥ गर्वधरूनियांफुगे ॥ सर्वकाळ ॥ ८ ॥ पूर्वजांसींसिं
तरिलें ॥ पक्षश्राद्धनाहींकेलें ॥ कुळदेवतठकिलें ॥ कोणेपरी ॥ ९ ॥ अक्षतभरलीभाणा ॥ दुजाब्राह्मणमेहुणा ॥ आला
होतापाहुणा ॥ स्त्रियेसीमूळ ॥ १० ॥ कदांनावडेहरिकथा ॥ देवनलगेसर्वथा ॥ स्नानसंध्याह्मणेवृथा ॥ कासयाकरावी ॥

११ ॥ अभिलाषेंसांचीवित्त ॥ स्वयेंकरीविश्वासघात ॥ मदेंमातलाउन्मत्त ॥ तारुण्यपणें ॥ १२ ॥ तारुण्यआंगींभरभरलें
॥ धारिष्टनवचेधरिलें ॥ करूंनयेतेंचिकेलें ॥ महापाप ॥ १३ ॥ स्त्रीकेलीपरीधाकुटी ॥ धीरनधरवेपोटीं ॥ विषयलोभें
शेवटीं ॥ वोळखीसांडिली ॥ १४ ॥ मायबहिणीनविचारी ॥ जालापापीपरद्वारी ॥ दंडपावलाराजद्वारीं ॥ नरींपालटेना
॥ १५ ॥ परस्त्रीदेखोनदृष्टी ॥ अभिलाषउपजेपोटीं ॥ अकर्तव्येंहिंपुटीं ॥ पुनःहोय ॥ १६ ॥ ऐसेंपापउदंडकेलें ॥ शुभा-
शुभनाहींउरलें ॥ तेणेंदोषेंदुःखभरलें ॥ अकस्मातआंगीं ॥ १७ ॥ व्याधीभरलीसर्वांगीं ॥ प्राणीझालाक्षयरोगी ॥
केलेदोषआपुलेभोगी ॥ शीघ्रकाळें ॥ १८ ॥ दुःखेंसर्वांगफुटलें ॥ नासिकआधवेंचिबैसलें ॥ लक्षणजाऊनिजालें ॥
कुलक्षण ॥ १९ ॥ देहासक्षीणताआली ॥ नानाव्यथाउद्भवली ॥ तारुण्यशक्तीराहिली ॥ खंगलाप्राणी ॥ २० ॥ सर्वांगीं
लागल्याकळा ॥ देहासआलीअवकळा ॥ प्राणीकांपेचळचळां ॥ शक्तिनाहीं ॥ २१ ॥ हस्तपादादिकझडले ॥ सर्वांगीं-
किडेपडले ॥ देखोनिथुंकोंलागले ॥ लहानथोर ॥ २२ ॥ जालीविष्ठेचीसारणी ॥ भोंवतीउठलीवदाणी ॥ अत्यंतखंगला
प्राणी ॥ जीवनवजे ॥ २३ ॥ आतांमरणदेगादेवा ॥ बहुकष्टझालेजिवा ॥ जालानाहींनेणोंठेवा ॥ पातकाचा ॥ २४ ॥ दुःखें
घळघळांरडे ॥ जोंजोंपाहेआंगाकडे ॥ तोंतोंदैन्यवाणेंबापुडें ॥ तळमळीजीवीं ॥ २५ ॥ ऐसेंकष्टझालेबहुत ॥ सकळझा-
लेंवाताहत ॥ दरवडाघालूनिवित्त ॥ चोरटींनेलें ॥ २६ ॥ जालेंअरत्रनापरत्र ॥ प्रारब्धठाकलेंविचित्र ॥ आपलाआपणा-
मळमूत्र ॥ सेविलादुःखें ॥ २७ ॥ पापसामग्रीसरली ॥ दिवसेंदिवसव्यथाहारली ॥ वैद्येंऔषधेंदिधलीं ॥ उपचारझाला
॥ २८ ॥ मरतमरतवांचला ॥ यासपुनःजन्मझाला ॥ लोकह्मणतीपडिला ॥ प्राणसामर्थ्यें ॥ २९ ॥ येरेंस्त्रीआणिली ॥ पुनः
घरवातमांडिली ॥ अतिस्वार्थबुद्धिधरिली ॥ पुनःमागुती ॥ ३० ॥ कांहींवैभवमेळविलें ॥ पुनःसर्वहीसंचिलें ॥ परंतुगृह

बुडालें ॥ संतानननाहीं ॥ ३१ ॥ पुत्रसंताननसतांदुःखी ॥ वांझनावपडलेंलोकीं ॥ तेंनफिटेह्मणोनिलेंकी ॥ तरीहोवोनआ
तों ॥ ३२ ॥ ह्मणोनीनानासायास ॥ बहुतदेवासकेलेनवस ॥ तीर्थेंव्रतेंउपवास ॥ धारणेंपारणेंमांडिलें ॥ ३३ ॥ विषयसु-
खतेंराहिलें ॥ वांजपणेंदुःखीकेलें ॥ नवतेंकुळदेवतपावलें ॥ झालीवृद्धी ॥ ३४ ॥ त्यालेंकरावरीअतिप्रीती ॥ दोघेंही-
क्षणएकनविसंबती ॥ कांहींझा ल्याआक्रंदती ॥ दीर्घस्वरें ॥ ३५ ॥ ऐसींतेंदुःखितें ॥ पूजीतहोतींनानादेवतें ॥ तंवतेंही
मेलेंअवचितें ॥ पूर्वपापेंकरूनी ॥ ३६ ॥ तेणेंबहुतदुःखझालें ॥ घरींअरंधेंपडिलें ॥ ह्मणेतीआह्मासकांठेविलें ॥ देवेंवां-
झकरूनी ॥ ३७ ॥ आह्मांद्रव्यकायकरावें ॥ तेंजीवेंपरिअपत्यव्हावें ॥ अपत्यालागींत्यजावें ॥ लागेसर्व ॥ ३८ ॥ वांझपण
सदिसेंगेलें ॥ तोंमरतवांझनावपडलें ॥ तेंनफिटेकांहींकेलें ॥ तेणेंदुःखेंआक्रंदती ॥ ३९ ॥ आमचीवेलीकांखुंटली ॥ अ-
हादेवावृत्तिबुडाली ॥ कुळस्वामिणीकांक्षोभली ॥ विझालाकुळदीपकू ॥ ४० ॥ आतांलेंकराचेंमुखदेखेन ॥ तरीआनंदेंरा-
डीचालेन ॥ आणिगळ्हीटोंचीन ॥ कुळस्वामिणीपासीं ॥ ४१ ॥ आईभुत्याकरीनतुझा ॥ नावडेवीनकेरपुंजा ॥ वेसणीघा
लीनमाझ्या ॥ मनोरथपुरवीं ॥ ४२ ॥ बहुतदेवांसनवसकेले ॥ बहुतगोंसावीधुंडिले ॥ गदगदांगिळिले ॥ सगळेविंचु ॥ ४३
॥ केलेसबधाचेसायास ॥ राहाणाघातलेंबहुवस ॥ केलेनारिकेळब्राह्मणास ॥ आम्रदानेंदीधलीं ॥ ४४ ॥ केलींनानाकौ
टाळें ॥ पुत्रलोभेंकेलींटाळें ॥ तरीअदृष्टफिरलें ॥ पुत्रनाहीं ॥ ४५ ॥ वृक्षारवालेंजाऊनिनाहाती ॥ फळतींझाडेंकरपती ॥
ऐसेनानादोषकरिती ॥ पुत्रलोभाकारणें ॥ ४६ ॥ सांडोनिसकळवैभव ॥ त्यांचावारयावेंघलाजीव ॥ तंवतोपावला-
खंडेराव ॥ आणिकुळस्वामिणी ॥ ४७ ॥ आतांमनोरथपुरती ॥ स्त्रीपुरुषेंआनंदती ॥ सावधहोऊनीश्रोतीं ॥ पुढेंअ-
वधानद्यावें ॥ ४८ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेतृतीयदशकेद्वितीयसंबंधनिरूपणनामतृतीयःसमा-

॥ लेंकुरें उदंड झालीं ॥ तंव ते लक्ष्मी निघोन गेली ॥ बापुडीं भिकेस लागलीं ॥ कांहीं खावया मिळेना ॥ १ ॥ लेंकुरें खेळती धाकुटीं ॥ एकें रांगती एकें पोटीं ॥ ऐसी घर भरी झाली दाटी ॥ कन्या आणि पुत्रांची ॥ २ ॥ दिवसें दिवस खर्च वाढला ॥ यावा होता तो खुंटोनि गेला ॥ कन्या उपवर झाल्या ॥ त्यांस उजवाया द्रव्य नाहीं ॥ ३ ॥ मायबापें होतीं संपन्न ॥ त्यांचें उदंड होतें धन ॥ तेणें करितां प्रतिष्ठा मान ॥ जनीं झाला होता ॥ ४ ॥ भ्रम आहे लोकाचारीं ॥ पहिली नांदणूक नाहीं घरीं ॥ दिवसें दिवस अभ्यंतरीं ॥ दरिद्र आलें ॥ ५ ॥ ऐसी घरवात वाढली ॥ खातीं तोंडें मिळालीं ॥ तेणें प्राणीयांस लागली ॥ काळजी उद्योगाची ॥ ६ ॥ कन्या उपवर जाहल्या ॥ पुत्रासी नोवऱ्या आल्या ॥ आतां उजवण्या केल्या ॥ पाहिजेत कीं ॥ ७ ॥ जरीं मुलें तैसीच राहिलीं ॥ तरी पुन्हा लोकलाज लागली ॥ ह्मणती कासया व्याली ॥ जन्मदरिद्रें ॥ ८ ॥ ऐसी लोकलाज होईल ॥ वडिलांचें नांव जाईल ॥ आतां ऋण कोण देईल ॥ लग्नापुरतें ॥ ९ ॥ मागें ऋण ज्याचें घेतलें ॥ त्याचें परतोन नाहीं दिधलें ॥ ऐसें आभाळ कोसळलें ॥ उद्वेगाचें ॥ १० ॥ आपण खातों अन्नासी ॥ अन्न खातें आपणासी ॥ सर्वकाळ मानसीं ॥ चिंतातुर ॥ ११ ॥ पत अवघीच मोडली ॥ वस्त्र भावगा ह्माण पडली ॥ आहा देवा वेळ आली ॥ आतां दिवाळ्याची ॥ १२ ॥ कांहीं केला ताडामोडा ॥ विकिला घरचा पाडारेडा ॥ कांहीं पैका रोकडा ॥ काळांतरें काढिला ॥ १३ ॥ ऐसें ऋण घेतलें ॥ लौकिकीं दंभ केलें ॥ सकळ ह्मणती नाव राखिलें ॥ वडिलांचें येणें ॥ १४ ॥ ऐसें ऋण उदंड झालें ॥ ऋणाइतीं वेद निघेतलें ॥ मग प्रयाण आरंभिलें ॥ विदेशा मती ॥ १५ ॥ दोन वर्षें बुडी मारिली ॥ नीच सेवा अंगीकारिली ॥ शरीरीं आपदा भोगिली ॥ अतिशयेसी ॥ १६ ॥ कांहीं मेळविलें विदेशीं ॥ जीव लागला मनुष्यांपाशीं ॥ मग पुसोनि यां स्वामीसी ॥ मुरडता झाला ॥ १७ ॥ तंवतीं अत्यंत पीडावलीं ॥ वाट पाहात बैसलीं ॥ ह्मणती दिवस गतका लागली ॥ काय कारणें देवा ॥ १८ ॥ आतां आह्मीं का

यखावें ॥ कितीउपवासीमरावें ॥ ऐसीयाचेसंगतीसदेवें ॥ कांपाघातलें आह्मासी ॥ १९ ॥ ऐसें आपुलेंसौख्यपाहाती-
॥ परीत्याचेंदुःखनेणती ॥ आणिशक्तिगेलीया अंतीं ॥ कोणीचकामान्येती ॥ २० ॥ असोऐसीवाटपाहातां ॥ दृष्टींदे
खिला अवचिता ॥ मुलेंधांवतीनाना ॥ भागलासीह्मणोनी ॥ २१ ॥ स्त्रीदेखोनिआनंदली ॥ ह्मणतीआमुचीदैनाफि
टली ॥ तंवयेरेंदिधली ॥ गांठोडीहातीं ॥ २२ ॥ सकळांसआनंदझाला ॥ ह्मणतीआमुचावडिलआला ॥ तेणेंतरीआ-
ह्माला ॥ आंग्या टोप्या आणिल्या ॥ २३ ॥ ऐसाआनंदचारीदिवस ॥ सवेंचिमांडिलेंकुसमुस ॥ ह्मणतीहेंगेलियाआ
ह्मांस ॥ पुनःआपदालागती ॥ २४ ॥ ह्मणोनिआपिलेंतेंअसावें ॥ येणेंमागुतीविदेशाजावें ॥ आह्मींहेंखाऊंतोंयावें ॥-
द्रव्यमेळवोनी ॥ २५ ॥ ऐसीवासनासकळांची ॥ अवघींसोयरींसौख्याचीं ॥ स्त्रीअत्यंतप्रीतीची ॥ तेहीसौख्याचलागली ॥
२६ ॥ विदेशींबहुतदगदगला ॥ विश्रांतीघ्यावयाघरींआला ॥ श्वासहीनाहींटाकिला ॥ तोंजाणेंबोडवलें ॥ २७ ॥ पुढें-
अपेक्षाजोशीयांची ॥ केलीविवंचनामुहूर्ताची ॥ वृत्तिगुंतलीतयाची ॥ जातांप्रशस्तनवाटे ॥ २८ ॥ मायामात्रासिद्ध
केली ॥ कांहींसामग्रीबांधिली ॥ लेंकुरेंदृष्टीसपाहिलीं ॥ मार्गस्थजाला ॥ २९ ॥ स्त्रियेसींअवलोकिलें ॥ वियोगेंदुः
खबहुतवाटलें ॥ प्रारब्धसूत्रतुटलें ॥ ऋणानुबंधाचें ॥ ३० ॥ कंठसद्गदितजाहला ॥ नसांवरेचिगहिंवरआला ॥ लें
कुराआणिपितयाला ॥ तडातोडीजाहली ॥ ३१ ॥ जरीऋणानुबंधअसेल ॥ तरीमागुतीभेटहोईल ॥ नाहींतरी-
संगतीपुरेल ॥ येचभेटीनेंतुमची ॥ ३२ ॥ ऐसेंबोलोनिस्वारहोय ॥ मागुतीफिरफिरोनिपाहे ॥ वियोगदुःखनसाहे
॥ परंतुकांहींनचले ॥ ३३ ॥ आपुलागांवराहिलामागें ॥ चित्तभ्रमलेंसंसारउद्वेगें ॥ दुःखावलाप्रपंचसंगें ॥ अभि
मानास्तव ॥ ३४ ॥ तेसमयींमाताआठवली ॥ ह्मणेधन्यधन्यतेमाउली ॥ मजकारणेंबहुतकष्टली ॥ परीमीनेणेंचि

मूर्ख ॥ ३५ ॥ आजिजरीतेंअसती ॥ तरीमलाकदांनविसंबती ॥ वियोगहोतांआक्रंदती ॥ तेपोटागीवेगळीच ॥ ३६ ॥ पुत्र वै
मंत्रहीनभिकारी ॥ मानातेसात्रिअंगिकारी ॥ दगदगलादेखोनिअंतरीं ॥ त्याच्यादुःखेंदुखावे ॥ ३७ ॥ प्रपंचविचारें पाहतां
॥ हेंसकळजोडेनजोडेमाता ॥ हेंशरीरजयेकरितां ॥ निर्माणझालें ॥ ३८ ॥ ठावतरीतेमाया ॥ कायकराव्यासहस्रजाया
॥ परिभ्रळोनिगेलेंवांयां ॥ मकरध्वजाचेनी ॥ ३९ ॥ याएकाकामाकारणें ॥ जिवलगांसीद्वंद्वघेणें ॥ सरवींतेचिपिशुनें
॥ ऐशींवाटती ॥ ४० ॥ म्हणोनिधन्यधन्यप्रपंचीजन ॥ जेमायबापाचेंभजन ॥ करितीनकरितीमन ॥ निष्ठुरजिवलगांसी
॥ ४१ ॥ संगतीस्त्रियाबाळकांची ॥ आहेसाठीजन्माची ॥ परीमायबापेंकैंची ॥ मिळतीलपुढें ॥ ४२ ॥ ऐसें पूर्वीहोतेंऐकि
लें ॥ परितेसमयींनाहींकळलें ॥ मनहेंबुडोनगेलें ॥ रतिसुखाच्याडोहीं ॥ ४३ ॥ हींसरवीवाटतीपरिपिशुणें ॥ मिळालीं
वैभवाकारणें ॥ रितेंजातांलाजिरवाणें ॥ अत्यंतवाटे ॥ ४४ ॥ आतांभलतेंसेंकरावें ॥ परिद्रव्यमेळऊनन्यावें ॥ रितेंजातां
स्वभावें ॥ दुःख आहे ॥ ४५ ॥ ऐसीविवंचनाकरी ॥ दुःखवाटलेंअंतरीं ॥ चिंतेचियेमहापुरीं ॥ बुडोनिगेला ॥ ४६ ॥ ऐसा
हादेह आपुला ॥ असतांचिपराधीनकेला ॥ ईश्वरींकानकोंडाझाला ॥ कुटुंबकाबाडी ॥ ४७ ॥ याएकाकामासाठीं ॥ ज
न्मगेला आटाआटी ॥ वयवेंचल्याशेवटीं ॥ एकलेंचिजावें ॥ ४८ ॥ ऐसामनींपस्तावला ॥ क्षणएकउदासझाला ॥ सवें
चिप्राणीझळंबला ॥ मायाजाळें ॥ ४९ ॥ कन्यापुत्रेंआठवलीं ॥ मनींहूनिक्षितीवाटली ॥ म्हणेलेंकुरेंअंतरलीं ॥ माझीं
मज ॥ ५० ॥ मागीलदुःखआठवलें ॥ जेंजेंहोतेंतेंप्राप्तझालें ॥ मगरुदनआरंभिलें ॥ दीर्घस्वरें ॥ ५१ ॥ अरण्यींरुदन
करितां ॥ कोणीनाहींबुझाविना ॥ मगहोयविचारिता ॥ आपुलेमनीं ॥ ५२ ॥ आतांकासयारडावें ॥ प्राप्तहोतेंतेंभोगा
वें ॥ ऐसेंबोलोनियांजीवें ॥ धारिष्टकेलें ॥ ५३ ॥ ऐसादुःखेंदगदगला ॥ मगविदेशाप्रतीगेला ॥ पुढेंप्रसंगवर्तला ॥ तोसा

वधऐका ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेतृतीयदशकेसंपत्तिवेधनिरूपणंनाम चतुर्थःसमासः ॥ ४
॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ पुढेंगेलाविदेशासी ॥ प्राणीलागलाव्यासंगासी ॥ आपुल्याजीवेंसोसी ॥ नानाश्रम ॥ १ ॥
ऐसादुस्तरसंसार ॥ करितांकष्टलाथोर ॥ पुढेंदोनीचारीसंवत्सर ॥ द्रव्यमिळविलें ॥ २ ॥ सवेंचिआलादेशासी ॥ तोंआवर्ष
णपडिलेंदेशीं ॥ तेणेंगुणेंमनुष्यांसी ॥ बहुतकष्टजाले ॥ ३ ॥ एकाच्याबैसल्याअमृतकळा ॥ एकासचंद्रीलागलीडोळां ॥ ए-
केंकांपतीचळचळां ॥ दैन्यवाणीं ॥ ४ ॥ एकेंदीनरूपेंबैसलीं ॥ एकेंसुजलींएकेंमेलीं ॥ ऐसींकन्यापुत्रेंदेखिलीं ॥ अकस्मातडो
ळां ॥ ५ ॥ तेणेंबहुतदुःखीझाला ॥ देखोनियांउभडआला ॥ प्राणीआक्रंदोंलागला ॥ दैन्यवाणा ॥ ६ ॥ तंवतींअवघींसाव
धझालीं ॥ ह्मणतीबाबाबाबाजेऊंघालीं ॥ अन्नालागींमिडकलीं ॥ झडाघालिती ॥ ७ ॥ गांठोडेंसोडोनिपाहाती ॥ हातांपड
लेंतेंचिखाती ॥ कांहींतोंडींकांहींहातीं ॥ प्राणजातीनिघोनियां ॥ ८ ॥ तांतडीतांनडीजेऊंघाली ॥ तोंजेवितांजेवितांकांहीं
मेलीं ॥ कांहींहोतींधादावलीं ॥ तीहींमेलींअजीर्णें ॥ ९ ॥ ऐसींबहुतेकमेलीं ॥ एकदोनमुलेंउरलीं ॥ तीहींदैन्यवाणींझा-
लीं ॥ आपुलेंमातेवांचुनी ॥ १० ॥ ऐसेंअवर्षणआलें ॥ तेणेंघरचींबुडालें ॥ पुढेंदेशींसुभिक्षझालें ॥ अतिशयेंसी ॥ ११
॥ लेंकुरानाहींवाढवितें ॥ अन्नकरावेंलागेआपुलेनिहातें ॥ बहुत्रासघेतलाचित्तें ॥ स्वयंपाकाचा ॥ १२ ॥ लोकींभरीसघा
तलें ॥ पुनःमागुतेंलग्नकेलें ॥ द्रव्यहोतेंतेंवेंचिलें ॥ लग्नाकारणें ॥ १३ ॥ पुनःविदेशासिगेला ॥ द्रव्यमेळवोनिआला ॥ तंवघ
रींकलहोंलागला ॥ सावत्रपुत्रांसी ॥ १४ ॥ स्त्रीझालीन्हातीधुती ॥ पुत्रदेखोनशकती ॥ भ्रताराचीगेलीशक्ति ॥ वृद्धझा-
ला ॥ १५ ॥ सदांभांडणपुत्रांचें ॥ कोणीनायकतीकोणाचें ॥ वनिताअत्यंतप्रीतीचें ॥ प्रीतिपात्र ॥ १६ ॥ किंनबैसलामना ॥ ए
केगाईपडेना ॥ ह्मणोनियांपांचजणा ॥ मेळविलें ॥ १७ ॥ पांचजणवांटेकरिती ॥ तोंतेपुत्रनायकती ॥ निवाडानव्हेचिअंतीं ॥

भांडणलागलें ॥ १८ ॥ बापलेंकां भांडणझालें ॥ लेंकीं बापासमारिलें ॥ तंवतेंमातेनेंघेतलें ॥ शंखतीर्थ ॥ १९ ॥ ऐकोनिमिळाले
लोक ॥ उभेपाहतीकौतुक ॥ ह्मणतीबापासलेंक ॥ कामाआले ॥ २० ॥ ज्याकारणेंकेलेनवस ॥ ज्याकारणेंकेलेसायास
॥ तेपुत्रमातापितयास ॥ मारितीपाहा ॥ २१ ॥ ऐसीआलीपापकळी ॥ आश्चर्यमानिलेंसकळीं ॥ उभेतोडितीकुळी ॥ नगरलोक
॥ २२ ॥ पुढेंबैसोनपांचजण ॥ वांटेकेलेतत्समान ॥ बापलेंकाचेंभाडण ॥ तोडिलेंतेंहीं ॥ २३ ॥ बापासवेगळेंघातलें
॥ कोंपटबांधोनिदिधलें ॥ मनकांतेचेंलागलें ॥ स्वार्थबुद्धी ॥ २४ ॥ कांतातरुणपुरुषवृद्ध ॥ दोघांसपडिलासंबंध ॥ खेदसांडूनिआनंद ॥ मानिलातेहीं ॥ २५ ॥ स्त्रीसांपडलीसुंदर ॥ गुणवंतआणिचतुर ॥ ह्मणेमाझेंभाग्यथोर ॥ वृद्धपणीं ॥
२६ ॥ ऐसाआनंदमानिला ॥ दुःखसर्वहीविसरला ॥ तंवतोगलबलाजाला ॥ परचक्रआलें ॥ २७ ॥ अकस्मातधाडीआली
॥ कांताबंदीधरूनिनेली ॥ वस्तभावहीगेली ॥ प्राणियांची ॥ २८ ॥ तेणेंदुःखजाहलेंभारी ॥ दीर्घस्वरेंरुदनकरी ॥ मनीं
आठवेसुंदरी ॥ गुणवंत ॥ २९ ॥ तंवतिचीवार्त्ताआली ॥ तुमचीकांताभ्रष्टविली ॥ ऐकोनियांआंगघाली ॥ पृथ्वीवरी ॥ ३० ॥
सव्यअपसव्यलोळे ॥ जळेंपाझरतीडोळे ॥ आठवितांचित्तपोळे ॥ दुःखानळें ॥ ३१ ॥ द्रव्यहोतेंमेळविलें ॥ तेंहीलग्नासवेंचिलें
॥ कांतेसहीधरूननेलें ॥ दुराचारीं ॥ ३२ ॥ मजहीवृद्धपणआलें ॥ लेंकींवेगळेंघातलें ॥ आहादवाओढवलें ॥ अदृष्ट
माझें ॥ ३३ ॥ द्रव्यनाहींकांतानाहीं ॥ गवनाहींशक्तीनाहीं ॥ देवामजकोणीचनाहीं ॥ तुजवेगळें ॥ ३४ ॥ पूर्वीदेवनाहींपूजिला
॥ वैभवदेखोनिफुलला ॥ सेखींप्राणीप्रस्तावला ॥ वृद्धपणीं ॥ ३५ ॥ देहअत्यंतखंगलें ॥ सर्वांगवाळोनिगेलें
॥ वातपित्तउसळलें ॥ कंठदाटलाकफें ॥ ३६ ॥ वळेजिव्हेचीबोबडी ॥ कफेंकंठगडगडी ॥ दुर्गंधीसुटलीतोंडीं ॥
नाकींश्लेष्मावाहे ॥ ३७ ॥ मानकांपेचळचळां ॥ डोळेगळतीभळभळां ॥ वृद्धपणींअवकळा ॥ ठाकोनिआली ॥ ३८

॥ दंतपाठीउरवळली ॥ नेणोंबोचरखिंडीपडली ॥ मुखींलाळगळोंलागली ॥ दुर्गंधीची ॥ ३९ ॥ डोळांपाहतां दिसेना ॥ कानींशब्द ऐकेना ॥ दीर्घस्वरेंबोलवेना ॥ दमादाटे ॥ ४० ॥ शक्तीपायांचीराहिली ॥ बैसवेनामुरकुंडीघाली ॥ बृहतीवाजोंलागली ॥ तोंडाच ऐसी ॥ ४१ ॥ क्षुधालागतां आंवरेना ॥ अन्नसमयींमिळेना ॥ मिळालेंतरीचावेना ॥ दांतगेले ॥ ४२ ॥ पित्तें जिरेना अन्न ॥ भक्षितांचीहोयवमन ॥ तैसेंचजायनिघोन ॥ अपानद्वारें ॥ ४३ ॥ विष्ठामूत्रआणिबळस ॥ भोंवतावमनेंकेलानास ॥ दुरोनजातांकोंडेश्वास ॥ विश्वजनाचा ॥ ४४ ॥ नानादुःखेंनानाव्याधी ॥ वृद्धपणींचळेबुद्धी ॥ तरीपुरेनाअवधी ॥ आयुष्याची ॥ ४५ ॥ पांपण्याभोंवयांचेकेश ॥ पिकोनिझडलेनिःशेष ॥ सर्वांगींलोंबलेंमांस ॥ चिरकुटासारिखें ॥ ४६ ॥ देहसर्वपारिखेंझालें ॥ सवगडेनिःशेषराहिले ॥ सकळप्राणिमात्रबोले ॥ मरेनाकां ॥ ४७ ॥ जेजन्मोनिपोशिली ॥ तेचिफिरोनिपडिली ॥ अंतींविषमवेळआली ॥ प्राणियांसी ॥ ४८ ॥ गेलेंतारुण्यगेलेंबळ ॥ गेलेंसंसारीचेंसळ ॥ वाताहातझालेंसकळ ॥ शरीरआणिसंपत्ति ॥ ४९ ॥ जन्मवरीस्वार्थकेला ॥ तितुकाहीव्यर्थगेला ॥ कैसाविषमकाळआला ॥ अंतकाळीं ॥ ५० ॥ सुखाकारणेंझुरला ॥ शेवटींदुःखीकष्टीझाला ॥ पुढेंमागुतीधोकाआला ॥ यमयातनेचा ॥ ५१ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ जन्मदुःखंजरादुःखंनित्यदुःखंपुनःपुनः ॥ संसारसागरंदुःखंतस्माज्जागृहिजागृही ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ जन्मअवघादुःखमूळ ॥ लागतीदुःखाचेंविंगळ ॥ ह्मणोनियांतात्काळ ॥ स्वहितकरावें ॥ ५२ ॥ असोऐसेंवृद्धपण ॥ सकळांसआहेदारुण ॥ ह्मणोनियांशरण ॥ भगवंतासीजावें ॥ ५३ ॥ पुढेंवृद्धासतळतां ॥ गर्भींपस्तावाहोता ॥ तोचिआलामागुता ॥ अंतकाळीं ॥ ५४ ॥ ह्मणोनिमागुतेंजन्मांतर ॥ मासमातेचेंउदर ॥ संसारहाअतिदुर्धर ॥ तोचिठाकोनिआला ॥ ५५ ॥ भगवद्भजनावांचुनी ॥ चुकेनाहेजन्मयोनी ॥ तापत्रयाचीजाचणी ॥ सांगिजेलपुढें ॥ ५६ ॥ ॥ इतिश्रीदास

बोधेगुरुशिष्यसंवादेतृतीयदशकेकांताहरणंनामपंचमःसमासः॥५॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥तापत्रयांचेंलक्षण॥आतांसांगिजेलनिरूपण॥श्रोतींकरावेंश्रवण॥एकाग्रहोउनी॥१॥जोतापत्रयींपोळला॥तोसंतसंगेंनिवाला॥आर्तभूततोषला॥पदार्थेंजेवि॥२॥क्षुधाक्रांतासमिळेअन्न॥तृषाक्रांतासजीवन॥बंदींपडिल्याचेंबंधन॥तोडितांसुख॥३॥महापूरेंजाजावला॥तोपैलतीरासनेला॥कांतोस्वप्नींचाचेईला॥स्वप्नदुःखी॥४॥कोणीएकासीमरण॥येतांदिधलेंजीवदान॥संकटासनिवारण॥केलियासुख॥५॥रोगीयासीऔषध॥सप्रचीतआणिशुद्ध॥तयासीहोयआनंद॥आरोग्यहोतां॥६॥तैसासंसारेंदुखवला॥त्रिविधतापेंपोळला॥तोचिएकअधिकारीजाला॥परमार्थासी॥७॥तेंत्रिविधतापकैसे॥आतांबोलिजैतीतैसे॥त्यांविषयींएकअसे॥वाक्याधार॥८॥

॥श्लोक॥देहेंद्रियैश्चप्राणेन सुखंदुःखंचप्राप्यते॥अयमध्यात्मिकस्तापो जायतेदुःखदोनृणां॥१॥संयोगात्सर्वभूतानां सुखंदुःखंचजायते॥अधिभौतिकतापोयं द्वितीयोदुःखदोनृणां॥२॥पतितेभूतलेदेहे शस्त्राशस्त्रेनकर्मणा॥निरयस्वर्गगतयोभवतीत्यधिदैविकं॥३॥

॥टीका॥

॥एकतापआध्यात्मिक॥दुजातोआधिभौतिक॥तिसराआधिदैविक॥तापजाणावा॥९॥आध्यात्मिकतोकोण॥कैसीत्याचीवोळखण॥आधिभूतिकाचेंलक्षण॥जाणिजेकैसें॥१०॥आधिदैविकतोकैसा॥कवणतयाचीदशा॥हेंहीविशदकेलेऐसा॥विस्तारकीजे॥११॥हांजीह्मणोनिवक्ता॥जाहलाकथाविस्तारिता॥आध्यात्मिकतापआतां॥सावधऐका॥१२॥देहेंद्रियेंआणिप्राण॥याचेनियोगेंआपण॥सुखदुःखेंशिणेजाण॥यानावआध्यात्मिक॥१३॥देहामधूनजेंआलें॥इंद्रियप्राणेंदुःखझालें॥तेंआध्यात्मिकबोलिलें॥तापत्रयीं॥१४॥देहामधूनिकायआलें॥प्राणेंकौणदुःखझालें॥आतांहेंविशदकेलें॥पाहिजेकीं॥१५॥ख

रूजखवडे पुळियानारू ॥ नखुरडें मांजऱ्यादेवीगोंवरू ॥ देहामधील विकारू ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ १६ ॥ कारवमांजरी
केशतोड ॥ वांखटेवर्णकाळफोड ॥ व्याधीमुळव्याधीमहाजड ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ १७ ॥ अंगुळवेढेंगाळफुगी ॥ कंडउ
ठेंजेवाउगी ॥ हिरडीसुजे भरेबळंगी ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ १८ ॥ वाउगेफोडउठती ॥ कांनेसुजे आंगकांति ॥ वात आणि
तिडकालागती ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ १९ ॥ नायटे अंदुगजकरण ॥ पेहाचेंपोटविस्तीर्ण ॥ बैसलेंटाळें फुटतीकर्ण ॥ या
नाव आध्यात्मिक ॥ २० ॥ कुष्ठ आणि ओलाकुष्ठ ॥ पंडरोगे अतिश्रेष्ठ ॥ क्षयरोगाचे अतिकष्ठ ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ २१
॥ वाटीवटकवायगोळा ॥ हातींपायींलागतीकळा ॥ भौंवंडीलागेवेळोवेळां ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ २२ ॥ बोलांडा आणीव
ळ ॥ पोटशूळाचीतळमळ ॥ अर्धशिशीउठेकपाळ ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ २३ ॥ दुखेमाज आणिमान ॥ पृष्ठीग्रीवाआ
णि वदन ॥ अस्थिसांधेदुखतीजाण ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ २४ ॥ कुळीकतरळकामिणी ॥ स्फुरमासफुंदरेंमाळिणी ॥ वि
देशींलागलेंपाणी ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ २५ ॥ जळशोष आणिहिवारें ॥ गिरगिरी आणिआंधारें ॥ ज्वरपंचावा आ
णिशारें ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ २६ ॥ शैत्यऊष्ण आणितृषा ॥ क्षुधानिद्रा आणिदिशा ॥ विषयतृष्णेचीदुर्दशा ॥ या
नावआध्यात्मिक ॥ २७ ॥ आळशीमूर्ख आणि अपेशी ॥ भयउपजे मानसीं ॥ विसराळदुश्चित अहर्निशी ॥ यानावआ
ध्यात्मिक ॥ २८ ॥ मूत्रकोंडे आणिपरमें ॥ रक्तपितीरक्तपरमें ॥ खडाचदाचेनिश्चमें ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ २९ ॥ मुरडा
हगवणउन्हाळे ॥ दिशाकोंडतां आंदोळे ॥ एकव्यथा असोननकळे ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ३० ॥ गांठदळलीझालेंजंत ॥
पडे आंव आणिरक्त ॥ अन्नतैसेंचिपडत ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ ३१ ॥ पोटफुगी आणितडस ॥ भरलाहीरलागलायास
॥ फोडींलागतां कासाविस ॥ यानाव आध्यात्मिक ॥ ३२ ॥ उचकीलागलीउशीतगेला ॥ पित्तउसळलेंउलटझाला ॥ खरे

पडसें आणिखोकला ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ३३॥ उसळलादम आणिधांप ॥ पडजीभदासी आणिकफ ॥ मोवाज्वर आ
णिसंताप ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ३४॥ कोणीसेंदुरयातला ॥ तेणेंप्राणीनिर्बुजला ॥ घशामध्यें फोडआला ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ३५॥ गळसोट्या आणिजीभझडे ॥ सदांमुखींदुर्गंधीपडे ॥ दंतहीनलागतीकिडे ॥ यानावआध्यात्मि
क ॥ ३६॥ जरंडीघोणाळागंडमाळा ॥ अवचितास्वयेंफुटेडोळा ॥ आपणाचिकापीअंगुळा ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ३७
॥ कळातिडकालागती ॥ कांतेंदंतउन्मूळती ॥ अधरजिव्हारगडती ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ३८ ॥ कर्णदुःखनेत्रदुःख
॥ नानादुःखेंघडेशोक ॥ गर्भांध आणिनपुंसक ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ३९॥ फुलेंवडस आणिपडळें ॥ कीडगतीरातांधळें ॥ दुश्चिन्हभ्रमिष्ट आणिखुळें ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ४०॥ मुकेंबधिररारवोंडे ॥ थोंटेंचळलें आणिवेडें ॥ पांगुळ
कुन्हें आणि पावडें ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ४१॥ तारसेंघुलेंकाणेंकेरें ॥ गारोळेंजासुनटाफरें ॥ षडांगुळें गेंगाणें विदरें ॥
यानाव आध्यात्मिक ॥ ४२॥ दांतरें बोंचरें घाणाळ ॥ घ्राणहीनश्रोत्रहीनबरळ ॥ अतिकृशअतिस्थूळ ॥ यानावआध्या
त्मिक ॥ ४३॥ तो नरें बोबडें निर्बळ ॥ रोगीकुरूपकुटीळ ॥ मत्सरीखादाडनपीळ ॥ यानावआध्यात्मिके ॥ ४४॥ संतापीअ
नुतापीमत्सरी ॥ कामिकहेवानिरस्कारी ॥ पापी अवगुणीविकारी ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ४५॥ उसणताढांकरक ॥ आ
वट्लें आणिळचक ॥ सूजीआणिचाळक ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ४६॥ सळआडवेगर्भपात ॥ स्तनगुंतलेंसन्निपात
॥ संसारकोडें अपमृत्य ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ४७॥ नखविष आणि हिंगुरडें ॥ बाष्ट आणिवावडें ॥ उगीचदांतखी
ळपडे ॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ४८॥ झडतीपातींसूजतीभोंवया ॥ नेत्रीं होतीरांजणवडिया ॥ चाळशीलागेप्राणिया
॥ यानावआध्यात्मिक ॥ ४९॥ वांगतिळसूरमेळासे ॥ चामखीळगळंडेमसें ॥ चुकुरहोइजेमानसें ॥ यानावआध्यात्मिक

॥५०॥नानाफुगेआणिआवाळें॥चाईचाटीलाळगळे॥आंगींदुर्गंधीप्रबळे॥यानावआध्यात्मिक॥५१॥नानाचिंतेची
काजळी॥नानादुःखेंचित्तपोळी॥व्याधीवांचूनतळमळी॥यानावआध्यात्मिक॥५२॥वृद्धपणींच्याआपदा॥नाना
रोगहोतीसदा॥देहक्षीणसर्वदा॥यानावआध्यात्मिक॥५३॥नानाव्याधीनानादुःखें॥नानाभोगनानाखांडकें॥
प्राणीतळमळीशोकें॥यानावआध्यात्मिक॥५४॥ऐसाआध्यात्मिकताप॥पूर्वपापाचासंताप॥सांगतांसरेनाअमु-
प॥दुःखसागर॥५५॥बहुतकायबोलावें॥श्रोतींसंकेतेंजाणावें॥पुढेंबोलिजेलस्वभावें॥आधिभौतिक॥५६॥-
॥इतिश्रीदासबोधगुरुशिष्यसंवादेतृतीयदशकेआध्यात्मिकतापनिरूपणंनामषष्ठःसमासः॥६॥ ॥श्रीराम-
समर्थ॥ ॥मागांजालेंनिरूपण॥आध्यात्मिकाचेंलक्षण॥आतांआधिभौतिकतोकोण॥सांगिजेल॥१॥
॥श्लोक॥संयोगात्सर्वभूतानांसुखंदुःखंचजायते॥आधिभौतिकतापोयंद्वितीयोदुःखदोनृणां॥१॥ ॥टीका॥ ॥
सर्वभूतांचेनिसंयोगें॥सुखदुःखउपजोंलागे॥तापहोतांमनभंगे॥यानावआधिभौतिक॥२॥तरीयाआधिभौति-
काचेंलक्षण॥प्रांजळकरूंनिनिरूपण॥जेणेंअनुभवासयेपूर्ण॥वोळखीतापत्रयाची॥३॥ठेंचालागतीमोडतीकांटे
॥वाजतीशस्त्रांचेघायवटे॥सलशिलकाआणिसराटे॥यानावआधिभौतिक॥४॥आग्याआणिकांचकुहिरी॥अ-
वचटलागेशरीरीं॥गांधीलयेउनीदंशकरी॥यानावआधिभौतिक॥५॥मासीगोमासीमोहळमासी॥मुंगीतेलमुं-
गीडांसदंशी॥सोटजळूलागेपांयांशी॥यानावआधिभौतिक॥६॥पिसापिसोळेचांचण॥कुसळेंसुंगलेंढेंकूण॥-
विसीफभोंवरगोंचीडजाण॥यानावआधिभौतिक॥७॥गोमीविंचूआणिविखार॥व्याघ्रलांडगेआणिसूकर॥गो-
सायाळआणिसामर॥यानावआधिभौतिक॥८॥रानगाईरानह्मैसे॥रानशकटआणिरिसें॥रानहस्तीलावपि

सें ॥ यानावआधिभौतिक ॥ ९ ॥ सुसरीनेंवोढूननेलें ॥ कांतें अवचितबुडालें ॥ अथवाखळाळींपडिलें ॥ यानाव आधि
भौतिक ॥ १० ॥ नानाविखारे अजगरें ॥ नानामगरेजळचरें ॥ नानावनचरें अपारें ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ११ ॥ अश्ववृ-
षभ आणिखर ॥ श्वानसूकरजंबूकमार्जार ॥ ऐसींबहुविधेंक्रूर ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ १२ ॥ ऐसींकर्कशेंभयानकें ॥
बहुविधदुःखदायकें ॥ दुःखेंदारुणें अनेकें ॥ यानावआधिभौतिक ॥ १३ ॥ भिंतीमाळवदेंपडती ॥ कुडे भूयरीं कोसळती
॥ वृक्ष आंगावरमोडती ॥ यानावआधिभौतिक ॥ १४ ॥ कोणीएकाचाशापजडे ॥ कोणीएकेंकेलेंचेडें ॥ आधांतरींहोती
वेडे ॥ यानावआधिभौतिक ॥ १५ ॥ कोणीएकेंवाळविलें ॥ कोणीएकेंभ्रष्टविलें ॥ कोणीएकेंधरूनिनेलें ॥ यानावआ
धिभौतिक ॥ १६ ॥ कोणीएकेंदिलेंविष ॥ कोणीएकेंलाविलेदोष ॥ कोणीएकेंघातलेपाश ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ १७
॥ अवचितांशेरलागला ॥ नेणोंबिबवाचिडला ॥ प्राणीधरेंजाजावला ॥ यानावआधिभौतिक ॥ १८ ॥ इंगळावरीपायप
डे ॥ शिळेखालींहातसांपडे ॥ धांवतां अडखळोनिपडे ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ १९ ॥ वापीकूपसरोवर ॥ गर्ताकडानदी
तीर ॥ अवचितेंपडेशरीर ॥ यानावआधिभौतिक ॥ २० ॥ दुर्गखालेंकोसळती ॥ तेणेंदुःखेंआक्रंदती ॥ झाडावरूनिपड-
ती ॥ यानावआधिभौतिक ॥ २१ ॥ शीतेंवोंठतडकती ॥ हातपायटांचाफुटती ॥ चिखल्याजिव्हाळ्यालागती ॥ याव आधि
भौतिक ॥ २२ ॥ अशनपानाचियेवेळे ॥ उष्णरसेंजिव्हापोळे ॥ दांतकस्करें आणिहरळे ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ २३ ॥ परा
धीनबाळपणीं ॥ कुशब्दमारजाचणी ॥ अन्नवस्त्रेंवीणआळणी ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ २४ ॥ सासुरवासगालोरे ॥ उ
पकेळांसणेंचिमोरे ॥ आलेंरुदननधरे ॥ यानावआधिभौतिक ॥ २५ ॥ चुकतांकानपिळिती ॥ कांतोंडाळां हिंगघालिती
॥ सर्वकाळधारकींधरिती ॥ यानावआधिभौतिक ॥ २६ ॥ नानाप्रकारींचेमार ॥ दुर्जनमारितीअपार ॥ दुरीअंतरेमाहेर ॥

या नाव आधिभौतिक ॥२७॥ कर्ण नासिक विंधिलें ॥ बळेंचि धरूनी गोंदिलें ॥ खोडी जाया पोळविलें ॥ या नाव आधिभौतिक ॥२८॥ परचक्रीं धरूनि नेलें ॥ नीच यातीस दिधलें ॥ दुर्दशा होऊनि मेलें ॥ या नाव आधिभौतिक ॥२९॥ नाना रोग उद्भवले ॥ जे आध्यात्मिकीं बोलिले ॥ वैद्य पंचाक्षरी आणिले ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३०॥ नाना व्यथेचें निरसन ॥ ह्मावया औषध दारुण ॥ बळात्कारें देती जाण ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३१॥ नाना वल्लीचे रस ॥ काढे गर्गोटे कर्कश ॥ घेतां होय कासाविस ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३२॥ दाळ आणि डरवाळ देती ॥ पथ्य कठीण सांगती ॥ अनुपान चुकतां विपत्ति ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३३॥ फाड रक्त आणि फासणी ॥ गुळडागाची जाचणी ॥ तेणें दुःखें दुखवे प्राणी ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३४॥ बहु रोग बहु औषधें ॥ सांगतां अपार अगाधें ॥ प्राणी दुखवे तेणें खेदें ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३६॥ बोलाविला पंचाक्षरी ॥ धूरमार पीडा करी ॥ नाना यातना चतुरीं ॥ आधिभौतिक जाणिजे ॥३७॥ दरवडे घालोनियां जना ॥ तस्कर करिती यातना ॥ तेणें दुःख होय मना ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३८॥ अग्नीचें निज्वाळें पोळे ॥ तेणें दुःखें आरंबळे ॥ हानि जालिया विवके ॥ या नाव आधिभौतिक ॥३९॥ नाना मंदिरें सुंदरें ॥ नाना रत्नांचीं भांडारें ॥ दिव्यांबरें मनोहरें ॥ दग्ध होती ॥४०॥ नाना धान्यें नाना पदार्थ ॥ नाना पशू नाना स्वार्थ ॥ नाना पात्रें नाना अर्थ ॥ मनुष्यें भस्म होती ॥४१॥ अग्नी लागला शेतीं ॥ धान्य बणव्या आणि खडकुती ॥ इक्षुदंड जळोनि जाती ॥ अकस्मात ॥४२॥ ऐसा अग्नि लागला ॥ अथवा कोणी लाविला ॥ हानि झाली कां पोळला ॥ या नाव आधिभौतिक ॥४३॥ ऐसें सांगतां बहुत ॥ होती वन्हीचे आघात ॥ तेणें दुःखें दुखवे चित्त ॥ या नाव आधिभौतिक ॥४४॥ हारपे विसरे आणि सांडे ॥ नासे गाहाळे फुटे पडे ॥ असाध्य होय कोणीकडे ॥ या नाव आधिभौतिक ॥४५॥ प्राणी स्थानभ्रष्ट झाले ॥ नाना पशू ते चुकले ॥ कन्यापुत्र गाहाळ-

ले ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ४६ ॥ तस्कर अथवा दावेदार ॥ अवचिते करिती संहार ॥ लुटिती घरें नेती खिल्लार ॥ यानाव
आधिभौतिक ॥ ४७ ॥ नाना धान्यें केळी कापिती ॥ पान मळां मीठ घालिती ॥ ऐसे नाना अघात करिती ॥ यानाव आधिभौतिक
॥ ४८ ॥ मैंद उचले खानोरी ॥ स्रुवर्णपंथी भुररे करी ॥ ठकु सिंत रुवर पे करी ॥ वरपा घालिती ॥ ४९ ॥ गंठीसोड द्रव्य सोडिती
॥ नाना अलंकार काढिती ॥ नाना वस्तू मूषक नेती ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ५० ॥ वीज पडे हिंव पडे ॥ प्राणी पर्जन्यीं
सांपडे ॥ कातो महापुरीं बुडे ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ५१ ॥ भोंवरे वळण आणि धार ॥ वोसणें लाटा अपार ॥ वृश्वी
कगोंबी अजगर ॥ वाहो निजाती ॥ ५२ ॥ तयांमध्यें प्राणी सांपडला ॥ खडकीं बेटीं अडकला ॥ बुडत बुडत वांचला ॥ यानाव
आधिभौतिक ॥ ५३ ॥ मनासारिखा नसे संसार ॥ कुरूप कर्कश स्त्री क्रूर ॥ विधवा कन्या मूर्ख पुत्र ॥ यानाव आधिभौतिक
॥ ५४ ॥ भूतपिशाच लागलें ॥ आंगावरून वारें गेलें ॥ अबद्ध मंत्रें प्राणी चळलें ॥ यानावे आधिभौतिक ॥ ५५ ॥ ब्राह्मणसंबंध शरीरीं ॥ बहुसाल पीडा करी ॥ शनैश्वराचा धोका धरी ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ५६ ॥ नाना ग्रह काळ वार ॥
काळ तिथी घात चंद्र ॥ काळवेळ घात नक्षत्र ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ५७ ॥ शिंक पिंगळा आणि पाली ॥ बोखटें होलाका ककलकली ॥ चित्तीं काळजी लागली ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ५८ ॥ दिवटा सर्वदा भाकून गेला ॥ अंतरीं धोका लागला ॥ स्वप्नदुःखें घाबरा जाला ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ५९ ॥ भालु भुंके श्वान रडे ॥ पाली आंगावरी पडे ॥ नाना चिन्हीं
निंता पवाडे ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ६० ॥ बाहेर निघतां अपशकुन ॥ नाना प्रकारीं विच्छिन्न ॥ तेणें गुणें भंगे मन ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ६१ ॥ प्राणी बंदीं सांपडला ॥ यातनेवर पडा जाला ॥ नाना दुःखें दुखावला ॥ यानाव आधिभौतिक ॥
६२ ॥ प्राणी राजदंड पावत ॥ जेरबंद चाबूक वेत ॥ दरे मार तळवे मार होत ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ६३ ॥ कोरडे पारंब्या

फोंक ॥ बहुप्रकारेंअनेक ॥ बहुताडितीआधिभौतिक ॥ यानावबोलिजे ॥ ६४ ॥ मोगरीमारबुधलेमार ॥ चौरखुरुनिडंगा
रणेंमार ॥ बुक्यागचांड्यागुडघेमार ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ६५ ॥ लाताचपराकाशेणमार ॥ कानखडेदगडमार ॥ नाना
प्रकारींचेमार ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ६६ ॥ टांगणें टिपऱ्या पिच्छोंडे ॥ बेडीबुधनालकोलदांडे ॥ रक्षणनिग्रह चहूंकडे ॥
यानाव आधिभौतिक ॥ ६७ ॥ नाकवणीचुनवणी ॥ मिठवणीरायवणी ॥ गुळवणीयाचीजाचवणी ॥ यानाव आधिभौतिक
॥ ६८ ॥ जळामध्येंबुचकळिती ॥ हस्तीपुढेंबांधोनटाकिती ॥ हांकितीछळितीघातायाती ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ६९ ॥-
कर्णछेदघ्राणछेद ॥ हस्तछेदपादच्छेद ॥ जिव्हाच्छेद अधर च्छेद ॥ यानावआधिभौतिक ॥ ७० ॥ तीरमारशूळींदेती ॥ ने
त्रृषणकाढिती ॥ नखोनखींसूयामारिती ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ७१ ॥ पारड्यामध्येंघालणें ॥ कांकडेलोटकरणें ॥
भांड्यासुरवींउडवणें ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ७२ ॥ कानींखुंट्या आदळिती ॥ अपानींमेखामारिती ॥ खाळकाटोनिटाकि-
ती ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ७३ ॥ भोतआणिबोटोबोटीं ॥ अथवागळघालणेंकंठीं ॥ सांडसलाउनीआटाआटी ॥ याना
वआधिभौतिक ॥ ७४ ॥ शिसेंपाजणेंविषदेणें ॥ अथवाशिरच्छेदकरणें ॥ कांपायांतळींघालणें ॥ यानावआधिभौतिक-
॥ ७५ ॥ सरडमार्जारें भरिती ॥ अथवाफांशीनेऊनदेती ॥ नानापरीपीडाकरिती ॥ यानावआधिभौतिक ॥ ७६ ॥ श्वानप्र
ळयव्याघ्रप्रळय ॥ भूतप्रळयसुसरीप्रळय ॥ शस्त्रप्रळयवीजप्रळय ॥ यानाव आधिभौतिक ॥ ७७ ॥ शिरावोढोनिघेती
॥ टेंभेलाउनीभाजिती ॥ ऐशानानाविपत्ती ॥ यानावआधिभौतिक ॥ ७८ ॥ मनुष्यहानीवित्तहानी ॥ वैभवहानीमहत्वहा
नी ॥ पशुहानीपदार्थहानी ॥ यानावआधिभौतिक ॥ ७९ ॥ बाळपणींमरेमाता ॥ तारुण्यपणींमरेकांता ॥ वृद्धपणींमृ-
त्यसुता ॥ यानावआधिभौतिक ॥ ८० ॥ दुःखदरिद्रआणिऋण ॥ विदेशपळणीनागवण ॥ आपदाअनुपपत्तिकदान्न ॥

यानावआधिभौतिक॥८१॥आकांतवाखाप्रळय॥युद्ध होतांपराजय॥जिवलगांचाहोयक्षय॥यानावआधिभौतिक॥८२॥कठिणकाळआणिदुष्काळ॥साशंकआणिवोखटीवेळ॥उद्वेगचिंतेचेहळहळ॥यानावआधिभौतिक॥८३॥घाणाचरकींशिरकला॥चाकाखालींसांपडला॥नानावन्हींतपडियेला॥यानावआधिभौतिक॥८४॥नानाशस्त्रेंभेदिला॥नानाश्वापदीं भक्षिला॥नानाबंदींपडियेला॥यानावआधिभौतिक॥८५॥नानाकुवासेंनिर्बुजे॥नानाअपमानेंलाजे॥नानाशोकेंप्राणीझिजे॥यानावआधिभौतिक॥८६॥ऐसेसांगतांअपार॥आहेतदुःखाचेडोंगर॥श्रोतींजाणावाविचार॥आधिभौतिकाचा॥८७॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेतृतीयदशकेआधिभौतिकतापनिरूपणंनामसप्तमःसमासः॥७॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥मांगांबोलिलाआध्यात्मिक॥त्याउपरीआधिभौतिक॥आतांबोलिजेलआधिदैविक॥तोसावधऐका॥१॥ ॥श्लोक॥पतितेभूतलेदेहेशुभाशुभेनकर्मणा॥निरयःस्वर्गगतयोभवंतित्यधिदैविकम् ॥१॥ ॥टीका॥शुभाशुभकर्मेंजना॥देहांतींयमयातना॥स्वर्गनरकभोगना॥यानावआधिदैविक॥२॥नानादोषनानापातकें॥मदांधपणेंअविवेकें॥केलींपरीतेदुःखदायकें॥यमयातनाभोगविती॥३॥आंगबळेंद्रव्यबळें॥मनुष्यबळेंराजबळें॥नानासामर्थ्याचेनिबळें॥अकृत्यकरिती॥४॥नीतीसांडोनियांतलवना॥करूनयेतेंचिकरितां॥यमयातनाभोगितां॥जीवजाय॥५॥डोळेझांकुनीस्वार्थबुद्धी॥नानाअभिलाषेंकुबुद्धी॥वृत्तिभूमिसीमासाधी॥द्रव्यदारापदार्थ॥६॥मातलेपणेंउन्मत्त॥जीवघातकुटुंबघात॥अप्रमाणक्रियाकरित॥ह्मणोनियमयातना॥७॥मर्यादासांडोनियांचालती॥ग्रामादंडीग्रामाधिपती॥देशादंडीदेशाधिपती॥नीतिन्यायसांडितां॥८॥देशाधिपतीसीदंडीराव॥रायासीदंडितादेव॥राजानकरितांनीतिन्याव॥ह्मणौनियमयातना॥९

अनीतीनेंस्वार्थपाहे ॥ राजापापीहोऊनिराहे ॥ राज्यांतींनरकआहे ॥ ह्मणोनियां ॥१०॥ राजासांडितांराजनीति ॥ तयासीयमगांजिती ॥ यमनीतिसांडितांधांवती ॥ देवगण ॥११॥ ऐसीमर्यादालाविलीदेवें ॥ ह्मणोनिनीतीनेंवर्तावें ॥ नीतिन्यायसांडितांभोगावें ॥ यमयातनेसी ॥१२॥ देवेंप्रेरिलेयम ॥ ह्मणोनिआधिदैविकनाम ॥ तृतीयतापदुर्गम ॥ यमयातनेचा ॥१३॥ यमदंडयमयातना ॥ शास्त्रींबोलिलेप्रकारनाना ॥ तोभोगकदापीचुकेना ॥ यानावआधिदैविक ॥१४॥ यमयातनेचेखेद ॥ शास्त्रींबोलिलेविशद ॥ शरीरींघालूनअप्रमाद ॥ नानाप्रकारें ॥१५॥ पापपुण्याचींशरीरें ॥ स्वर्गींअसतीकलेवरें ॥ त्यांतघालोनिनानाप्रकारें ॥ पापपुण्यें भोगविती ॥१६॥ नानापुण्यनानाविलास ॥ नानादोषयातनाकर्कश ॥ शास्त्रींबोलिलेअविश्वास ॥ मानूंनिनये ॥१७॥ वेदाज्ञेनेंनचालती ॥ हरिभक्तिनकरिती ॥ त्यांसयमयातनाकरिती ॥ यानावआधिदैविक ॥१८॥ अक्षोभनरकींउदंडजीव ॥ जुनाटकिडेकुरितीरवरव ॥ बांधोनिटाकितीहातपांव ॥ यानावआधिदैविक ॥१९॥ उदंडपैसलाहानसुख ॥ कुंभाकारकुंडएक ॥ दुर्गंधीउकाडाकुंभपाक ॥ यानावआधिदैविक ॥२०॥ तप्तभूमिकाताविती ॥ जळतस्तंभपोटाळविती ॥ नानासांडसलाविती ॥ यानावआधिदैविक ॥२१॥ यमदंडाचेउदंडमार ॥ यातनेचीसामग्रीअपार ॥ भोगभोगितीपापीनर ॥ यानावआधिदैविक ॥२२॥ पृथ्वीमध्येंमारनाना ॥ त्याहूनकठिणयमयातना ॥ मारितांउसंतचिअसेना ॥ यानावआधिदैविक ॥२३॥ चौघेचहूंकडेवोढिती ॥ एकतेझोंकूनपाडिती ॥ ताणितीमारितीवोढूननेती ॥ यानावआधिदैविक ॥२४॥ उठवेनाबेसवेना ॥ रडवेनापडवेना ॥ यातनेवरीयातना ॥ यानावआधिदैविक ॥२५॥ आक्रंदेरडेआणिफुंजे ॥ धक्काधक्कीनेनिर्बुजे ॥ झुरझुरोंनपंजरहोऊनिझिजे ॥ यानावआधिदैविक ॥२६॥ कर्कशवचनेंकर्कशमार ॥ यातनेचेनानाप्रकार ॥ त्रासपावतीदोषीनर ॥

यानावआधिदैविक ॥ २७ ॥ मांगांबोलिलाराजदंड ॥ त्याहूनियमदंडउदंड ॥ तेथीलयातनाप्रचंड ॥ भीमरूपदारुण-
॥ २८ ॥ आध्यात्मिकआणि आधिभौतिक ॥ त्याहूनिविशेषआधिदैविक ॥ अल्पसंकेतेंकांहींएक ॥ कळावयाबोलि-
लें ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेतृतीयदशकेआधिदैविकतापनिरूपणंनाम अष्टमःसमासः ॥ ८ ॥
श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ संसारह्मणजेसवेंचिस्वार ॥ नाहींमरणासीउधार ॥ मापींलागलेंशरीर ॥ घडीनेंघडी ॥ १ ॥ नित्य
काळाचीसंगति ॥ नकळेहोणाराचीगति ॥ कर्मासारिखेप्राणीपडती ॥ नानादेशींविदेशीं ॥ २ ॥ सरतांसंचिताचेंशेष ॥ ना
हींक्षणाचाअवकाश ॥ भरतांनभरतांनिमेष ॥ जाणेंलागे ॥ ३ ॥ अवचितेकाळाचेह्मणियारे ॥ मारीतसुटतीएकसरें ॥
नेऊनघालितीपुढारें ॥ मृत्यपंथें ॥ ४ ॥ होतांमृत्याचीआटाआटि ॥ कोणीघालूंनशकतीपाठी ॥ सर्वत्रांसकुटाकुटी ॥ मा
गेंपुढेंहोतसे ॥ ५ ॥ मृत्यकाळकठिणकीं ॥ बैसेबळियाचेमस्तकीं ॥ महाराजेबळियेलोकीं ॥ राहोंनशकती ॥ ६ ॥ मृत्यन-
ह्मणेकींहाक्रूर ॥ मृत्युनह्मणेहाझुंजार ॥ मृत्यनह्मणेहासंग्रामशूर ॥ समरंगणीं ॥ ७ ॥ मृत्यनह्मणेहाकोपी ॥ मृत्यन
ह्मणेहाप्रतापी ॥ मृत्यनह्मणेहाउग्ररूपी ॥ महाखळ ॥ ८ ॥ मृत्यनह्मणेहाबळाढ्य ॥ मृत्यनह्मणेहाधनाढ्य ॥ मृत्यन
ह्मणेहाआढ्य ॥ सर्वगुणें ॥ ९ ॥ मृत्यनह्मणेहाविख्यात ॥ मृत्यनह्मणेहाश्रीमंत ॥ मृत्यनह्मणेहाअद्भुत ॥ पराक्रमी-
॥ १० ॥ मृत्यनह्मणेहाभूपति ॥ मृत्यनह्मणेहाचक्रवर्ती ॥ मृत्यनह्मणेंहाकरामती ॥ कैवाडजाणे ॥ ११ ॥ मृत्यनह्मणेहा
हयपति ॥ मृत्यनह्मणेहागजपति ॥ मृत्यनह्मणेहानरपति ॥ विख्यातराजा ॥ १२ ॥ मृत्यनह्मणेहावरिष्ठजनीं ॥ मृत्यन
ह्मणेराजकारणी ॥ मृत्यनह्मणेवेतनी ॥ वेतनधर्ता ॥ १३ ॥ मृत्यनह्मणेहादेसाई ॥ मृत्यनह्मणेहाव्यवसायी ॥ मृत्यन-
ह्मणेठाईठाईं ॥ पुंडराजे ॥ १४ ॥ मृत्यनह्मणेमुद्राधारी ॥ मृत्यनह्मणेव्यापारी ॥ मृत्यनह्मणेपरनारी ॥ राजकन्या ॥ १५

मृत्यनह्मणेकार्याकारण ॥ मृत्यनह्मणेवर्णावर्ण ॥ मृत्यनह्मणेहाब्राह्मण ॥ कर्मनिष्ठ ॥१६॥ मृत्यनह्मणेहावित्पन्न ॥ मृ-
त्यनह्मणेहासंपन्न ॥ मृत्यनह्मणेहाविद्वज्जन ॥ समुदायी ॥१७॥ मृत्यनह्मणेहाधूर्त ॥ मृत्यनह्मणेहाबहुश्रुत ॥ मृत्यन-
ह्मणेहापंडित ॥ महाभला ॥१८॥ मृत्यनह्मणेपुराणिक ॥ मृत्यनह्मणेवैदिक ॥ मृत्यनह्मणेयाज्ञिक ॥ अथवाजोशी ॥१९
॥ मृत्यनह्मणेहा अग्निहोत्री ॥ मृत्यनह्मणेहाश्रोत्री ॥ मृत्यनह्मणेहामंत्रयंत्री ॥ पूर्णागमी ॥२०॥ मृत्युनह्मणेशास्त्र-
ज्ञ ॥ मृत्यनह्मणेवेदज्ञ ॥ मृत्यनह्मणेसर्वज्ञ ॥ सर्वजाणें ॥२१॥ मृत्यनह्मणेब्रह्महत्या ॥ मृत्यनह्मणेगोहत्या ॥ मृत्यन-
ह्मणेनानाहत्या ॥ स्त्रीबाळकादिक ॥२२॥ मृत्यनह्मणेरागज्ञानी ॥ मृत्यनह्मणेतालज्ञानी ॥ मृत्यनह्मणेतत्वज्ञानी ॥ त-
त्ववेत्ता ॥२३॥ मृत्यनह्मणेयोगाभ्यासी ॥ मृत्यनह्मणेसंन्यासी ॥ मृत्यनह्मणेकाळासी ॥ वंचूंजाणें ॥२४॥ मृत्यनह्म-
णेहासावध ॥ मृत्यनह्मणेहासिद्ध ॥ मृत्यनह्मणेवैद्यप्रसिद्ध ॥ पंचाक्षरी ॥२५॥ मृत्यनह्मणेहागोसावी ॥ मृत्यनह्मणे
हातपस्वी ॥ मृत्यनह्मणेहामनस्वि ॥ उदासीन ॥२६॥ मृत्यनह्मणेऋषीश्वर ॥ मृत्यनह्मणेकवीश्वर ॥ मृत्यनह्मणेदि-
गंबर ॥ समाधिस्थ ॥२७॥ मृत्यनह्मणेहठयोगी ॥ मृत्यनह्मणेराजयोगी ॥ मृत्यनह्मणेवीतरागी ॥ निरंतर ॥२८॥
मृत्यनह्मणेब्रह्मचारी ॥ मृत्यनह्मणेजटाधारी ॥ मृत्यनह्मणेनिराहारी ॥ योगेश्वर ॥२९॥ मृत्यनह्मणेहासंत ॥ मृ-
त्यनह्मणेहामहंत ॥ मृत्यनह्मणेहागुप्त ॥ होतअसे ॥३०॥ मृत्यनह्मणेस्वाधीन ॥ मृत्यनह्मणेपराधीन ॥ सकळजीवां-
सींप्राशन ॥ मृत्यूचकरी ॥३१॥ एकमृत्यमार्गीलागले ॥ एकींअर्धपंथक्रमिले ॥ एकतेशेवटासगेले ॥ वृद्धपणीं ॥-
३२॥ मृत्यनह्मणेबाळतरुण ॥ मृत्यनह्मणेसुलक्षण ॥ मृत्यनह्मणेविचक्षण ॥ बहुबोलका ॥३३॥ मृत्यनह्मणेहा
धीर ॥ मृत्यनह्मणेहाउदार ॥ मृत्यनह्मणेहासुंदर ॥ चतुरांगजाणें ३४ मृत्युनह्मणेपुण्यपुरुष ॥ मृत्युनह्मणेहरिदास ॥

मृत्युनह्मणेविशेष ॥ सुज्ञनीनर ३५ आतां असोहें बोलणें ॥ मृत्यूपासूनीसुटिजेकोणें ॥ मागेंपुढें विश्वासजाणे ॥ मृत्युपंथें ॥
३६ ॥ चारीखाणीचारीवाणी ॥ चौऱ्यायसीलक्षजीवयोनी ॥ जन्माआलेतितुकेप्राणी ॥ मृत्युपावती ॥ ३७ ॥ मृत्युभेणें-
पळोंजातां ॥ तरीमृत्युसोडीनातत्वतां ॥ मृत्यूसनयेकींचुकवितां ॥ कांहींकेल्या ॥ ३८ ॥ मृत्युनह्मणेहास्वदेशी ॥ मृत्युनह्म
णेहाविदेशी ॥ मृत्युनह्मणेहाउपवासी ॥ निरंतर ॥ ३९ ॥ मृत्युनह्मणेथोरथोर ॥ मृत्युनह्मणेहरिहर ॥ मृत्युनह्मणेअवता
र ॥ भगवंताचे ॥ ४० ॥ श्रोतींकोपनकरावा ॥ हामृत्युलोकसर्वांसठावा ॥ उपजलाप्राणीजाईलअथवा ॥ मृत्युपंथें ॥ ४१ ॥ ए
थेंनमानावाकिंत ॥ हामृत्युलोकविख्यात ॥ प्रगटजाणतीसमस्त ॥ लहानथोर ॥ ४२ ॥ तथापिकिंतमानिजेल ॥ तरीहा
मृत्युलोकनव्हेल ॥ याकारणेंनासेल ॥ उपजलाप्राणी ॥ ४३ ॥ ऐसेंजाणोनियांजीवें ॥ याचेंसार्थकचिकरावें ॥ जनीं
मरोनीउरावें ॥ कीर्तिरूपें ॥ ४४ ॥ येन्हवींप्राणीलहानथोर ॥ मृत्युपावतीहानिर्धार ॥ बोलिलेंहें अन्यथाउत्तर ॥ मानूं
चिनये ॥ ४५ ॥ गेलेबहुतवैभवाचे ॥ गेलेबहुतआयुष्याचे ॥ गेलेअगाधमहिमेचे ॥ मृत्युपंथें ॥ ४६ ॥ गेलेबहुतपरा
क्रमी ॥ गेलेबहुतकपटकर्मी ॥ गेलेबहुतसंग्रामी ॥ संग्रामशूर ॥ ४७ ॥ गेलेबहुताबळाचे ॥ गेलेबताकाळांचे ॥ गेले
बहुताकुळींचे ॥ कुळवंतराजे ॥ ४८ ॥ गेलेबहुतांचेपाळक ॥ गेलेबुद्धीचेचाळक ॥ गेलेयुक्तीचेतार्किक ॥ तर्कवादी ॥-
४९ ॥ गेलेविद्येचेसागर ॥ गेलेबळाचेडोंगर ॥ गेलेधनाचेकुबेर ॥ मृत्युपंथें ॥ ५० ॥ गेलेबहुतपुरुषार्थाचे ॥ गेलेब
हुतविक्रमाचे ॥ गेलेबहुतआटोपाचे ॥ कार्यकर्त्ते ॥ ५१ ॥ गेलेबहुतशस्त्रधारी ॥ गेलेबहुतपरोपकारी ॥ गेलेबहु
तनानापरी ॥ धर्मरक्षकें ॥ ५२ ॥ गेलेबहुतप्रतापाचे ॥ गेलेबहुतसत्कीर्तीचे ॥ गेलेबहुतनीतीचे ॥ नीतिवंतराजे ॥-
५३ ॥ गेलेबहुतमतवादी ॥ गेलेबहुतकार्यवादी ॥ गेलेबहुतेंविवादी ॥ बहुतांपरींचे ॥ ५४ ॥ गेलींपंडितांचींथाटें

॥ गेलींशब्दांचींकचाटें ॥ गेलींवादकेंअचाटें ॥ नानामतें ॥ ५५ ॥ गेलेतापसांचेभार ॥ गेलेसंन्यासीअपार ॥ गेलेवि
चारकर्तेसार ॥ मृत्युपंथें ॥ ५६ ॥ गेलेबहुतसंसारी ॥ गेलेबहुतवेषधारी ॥ गेलेबहुतनानापरी ॥ नानाछंदकरोनी ॥
५७ ॥ गेलेब्राह्मणसमुदाय ॥ गेलेबहुतआचार्य ॥ गेलेबहुतसांगोंकाय ॥ कितीह्मणोनी ॥ ५८ ॥ असोऐसेसकळही
गेले ॥ परंतुएकचिराहिले ॥ जेस्वरूपाकारझाले ॥ आत्मज्ञानी ॥ ५९ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेतृतीयद
शकेमृत्युनिरूपणंनामनवमःसमासः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ संसारह्मणिजेमहापूर ॥ माजीजळचरें
अपार ॥ डंखूंधांवतीविखार ॥ काळसर्प ॥ १ ॥ आशाममतादेहींबेडी ॥ सुसरीकरितातीतुड्यतोडी ॥ नेऊनिदुःखा-
चेसांकडी ॥ मोजीघालिती ॥ २ ॥ अहंकारनक्रेंउडविलें ॥ नेऊनिपाताळींबुडविलें ॥ तेथूनियांसोडविलें ॥ नवचेमा
णी ॥ ३ ॥ काममगरमिठीसुटेना ॥ तिरस्कारलागलातुटेना ॥ मदमत्सरवोहटेना ॥ झळीपडिली ॥ ४ ॥ वासनाधा-
मीणपडलीगळां ॥ घालोनिवेंटाळेंवमीगरळा ॥ जिव्हालाळीवेळोवेळां ॥ भयानक ॥ ५ ॥ माथांप्रपंचाचेंवोझें ॥ घे
ऊनिह्मणेमाझेंमाझें ॥ बुडतांहीनसोडीफुंजे ॥ कुळाभिमानें ॥ ६ ॥ पडिलेंभ्रांतीचेंआंधारें ॥ नागविलेंअभिमानचो-
रें ॥ आलेंअहंतेचेंकाविरें ॥ भूतबाधा ॥ ७ ॥ बहुतेकआवर्तीपडिले ॥ प्राणीवाहातचिगेले ॥ जीहींभगवंतासींबो-
भाइलें ॥ भावार्थबळें ॥ ८ ॥ देवेंआपणघालोनिउडी ॥ तयांसीनेलेंपैलथडी ॥ येरतींअभाविकेंबापुडीं ॥ वाहातचि
गेलीं ॥ ९ ॥ भगवंतभावाचाभुकेला ॥ भावार्थदेखोनिभुलला ॥ संकटींपावेभाविकाला ॥ रक्षितअसे ॥ १० ॥ जया-
भगवंतआवडे ॥ तयाचेंदेवाससांकडें ॥ संसारदुःखसमूळउडे ॥ निजदासाचें ॥ ११ ॥ जेअंकितईश्वराचे ॥ तयांस
सोहळेनिजसुखाचे ॥ धन्यधन्यतेचिदेवाचे ॥ भाविकजन ॥ १२ ॥ जैसाभावजयापाशीं ॥ तैसाचिदेवतयापाशीं

॥जाणेभावअंतरसाक्षी॥प्राणिमात्रांचा॥१३॥जरीभावअसलामाईक॥तरीदेवहोयमहाठक॥नवलतयाचेंकौतुक॥जैशासींतैसा॥१४॥जैसेंजयाचेंभजन॥तैसेंचिदेसमाधान॥भावहोतांकिंचितन्यून॥आपणहीदुरावे॥१५॥दर्पणींप्रतिबिंबदिसे॥जैशासीतैसेंचभासे॥तयाचेंसूत्रअसे॥आपणाचिपाशीं॥१६॥जैसेंआपणकरावें॥तैसेंचितेणेंव्हावें॥जरीडोळेपसरोनिपाहावें॥तरीतेंहीटवकारी॥१७॥भृकुटीसघालूनिआंठी॥पाहातांतेंहीक्रोधेंउठी॥आपणहास्यकरितांपोटीं॥तेंहीआनंदे॥१८॥जैसाभावप्रतिबिंबला॥तैसाचिदेवहीजाला॥जोजैसाभजेलत्याला॥तैसाचिवोळे॥१९॥भावेंपरमार्थाचियावाटा॥वाहातीभक्तीचियापेंठा॥भरलामोक्षाचाचोहटा॥सज्जनसंगें॥२०॥भावेंभजनींलागले॥तेईश्वरींपावनझाले॥भावार्थबळेंउद्धरिले॥पूर्वजतेहीं॥२१॥आपणस्वयेंतरले॥जनासीउपयोगाआले॥कीर्तनींश्रवणेंपावनझाले॥अभक्तभावार्थी॥२२॥धन्यतयांचीजननी॥जेलागलेहरिभजनीं॥तेहींचएकजन्मजनीं॥सार्थककेला॥२३॥तयांचीवर्णूकायथोरी॥जयांचाभगवंतकैवारी॥कांसेलाउनीउतरी॥पारदुःखाचा॥२४॥बहुतजन्मांच्याशेवटीं॥जेणेंचुकेआटाआटी॥तोहानरदेहभेटी॥करीभगवंताचीं॥२५॥ह्मणोनिधन्यतेभाविकजन॥जीहींजोडिलेंहरिनिधान॥अनंतजन्मांतरींचेंपुण्य॥फळासिआलें॥२६॥आयुष्यहेचिरत्नपेटी॥माजीभजनरत्नेंगोमटीं॥ईश्वरींअर्पूनियांलुटी॥स्वानंदाचीकरावी॥२७॥हरिभक्तवैभवेंकेनिष्ठ॥परितोब्रह्मादिकांवरिष्ठ॥सदासर्वदासंतुष्ट॥नैराश्यबोधें॥२८॥धरूनीईश्वराचीकांस॥केलीसंसाराचीनिराशा॥तयाभाविकाजगदीशा॥सबाह्यसांभाळी॥२९॥जयासंसाराचेंदुःख॥विवेकेंवाटेपरमसुख॥संसारसुखाचेंनिपटतमूर्ख॥लोधुनीपडती॥३०॥जयांचाईश्वरींजिव्हाळा॥तेभोगितीस्वानंदसो-

हळा॥जयाचाजनावेगळा॥देवाअक्षयी॥३१॥तेअक्षयसुखेंसुखावले॥संसारदुःखेंविसरले॥विषयरंगींवोरंगले
॥श्रीरंगरंगीं॥३२॥तयासफावलीनरदेहपेटी॥केलीईश्वरेंसिसाटी॥येरेंअभाविकेंकरंटीं॥नरदेहगेला॥३३॥अ-
वचटेंनिधानजोडलें॥तेंकवडीचेबदलनेलें॥तैसेंआयुष्यनिघोनगेलें॥अभाविकांचें॥३४॥बहुतपाच्यासांठा॥ते-
णेंलाधलापरिसगोटा॥परीतोठायींचकरंटा॥भोगूंचिनेणें॥३५॥तैसासंसारासीआला॥मायाजळींगुंडाळळा॥
अंतींएकलाचगेला॥हातझाडोनी॥३६॥यानरदेहाचेसंगती॥बहुतपावलेउत्तमगती॥एकबापुडींयातायाती॥व
रपडींजालीं॥३७॥यानरदेहाचेनिलागवेगें॥सार्थककरावेंसंतसंगें॥नीचयोनीदुःखमागें॥बहुतभागिलें॥३८॥को
णसमयोयेईलकैसा॥याचानकळेकींभरंवसा॥जैसेपक्षीदाहीदिशा॥उडोनिजाती॥३९॥तैसेंवैभवहेंसकळ॥को
णजाणेकैसीवेळ॥पुत्रकलत्रादिसकळ॥विघडोनिजाती॥४०॥पाहिलीघडीनव्हेआपुली॥वयसातरीनिघोनिगे-
ली॥देहपडतांचठेविली॥आहेनीचयोनी॥४१॥श्वानसूकरादिनीचयाति॥भोगणेंघडेनानाविपत्ती॥तेथेंकां-
हींउत्तमगती॥पाविजेतनाहीं॥४२॥मागेंगर्भवासींआटाआटी॥भोगितांजालासिरेहिंपुटी॥तेथोनियांथोरा-
कष्टीं॥सुटलासिदैवें॥४३॥दुःखभोगिलेंआपुलेजीवें॥तेथेंकैंचीं होतीं सर्वें॥तैसेंचिपुढेंएकलेंजावें॥लागेलबा
पा॥४४॥कैंचीमाताकैंचापिता॥कैंचीबहीणकैंचाभ्राता॥कैंचींसुहृदेंकैंचीवनिता॥पुत्रकलत्रादिक॥४५॥हीं
तूंजाणमायेचीं॥अवघींसोयरींसुखाचीं॥हींतुझ्यासुखदुःखाचीं॥सांगातीनव्हती॥४६॥कैंचाप्रपंचकैंचेंकुळ॥
कासयाहोतोसीव्याकुळ॥धनकणलक्ष्मीसकळ॥जाईजणें॥४७॥कैंचेंघरकैंचासंसार॥कासयाकरितोसीजोजा
र॥जन्मवरीवाहोनिभार॥शेखींसांडोनिजासी॥४८॥कैंचेंतारुण्यकैंचेंवैभव॥कैंचेसोहळेहावभाव॥हेंसकळ-

होजाणभाव ॥ मायीकमाया ॥ ४९ ॥ येचक्षणींमरोनजाशी ॥ तरीरघुनाथीं अंतरलासि ॥ माझेंमाझेंह्मणतोसी ॥ ह्मणोनियां ॥ ५० ॥ तुवांभोगिल्यापुनरावृत्ति ॥ ऐसींमायबापेंकिती ॥ स्त्रीकन्यापुत्रहोती ॥ लक्षानुलक्ष ॥ ५१ ॥ कर्मयोगेंसकळमिळालीं ॥ एकेस्थळींजन्मासिआलीं ॥ तींतुवांआपुलींमानिलीं ॥ कैसीरेपढमूरखा ॥ ५२ ॥ तुझेंतुजनव्हेशरीर ॥ तेथेंइतरांचाकोणविचार ॥ आतांएकभगवंतसाचार ॥ धरींभावार्थबळें ॥ ५३ ॥ ऐकादुर्भराकारणें ॥ नानानीचांचीसेवाकरणें ॥ नानास्तुतीआणिस्तवनें ॥ मर्यादाधरावी ॥ ५४ ॥ जोअन्नदेतोउदरासी ॥ शरीरविकावेंलागल्यासी ॥ माजेणेंघातलेंजन्मासी ॥ त्यासिकैसेंविसरावें ॥ ५५ ॥ अहर्निशीज्याभगवंता ॥ सकळजीवांचीलागली चिंता ॥ मेघवर्षेजयाचीसत्ता ॥ सिंधुमर्यादाधरी ॥ ५६ ॥ भूमीधरिलीफणीवरें ॥ प्रगटहोइजेदिनकरें ॥ ऐसीसृष्टीसत्तामात्रें ॥ चालवीजोकां ॥ ५७ ॥ ऐसाकृपाळूदेवाधिदेव ॥ नेणवेजयाचेंलाघव ॥ जोसांभाळी ॥ सकळजीव ॥ कृपाळूपणें ॥ ५८ ॥ ऐसासर्वात्माश्रीराम ॥ सांडूनिधरितीविषयकाम ॥ तेप्राणीदुरात्मेअधम ॥ केलेंपावती ॥ ५९ ॥ रामेंवीणजेजेआस ॥ तितुकीजाणावीनिराशी ॥ माझेंमाझेंसावकाश ॥ शिणचिउरे ॥ ६० ॥ जयासीवाटेशीणव्हावा ॥ तेणेंविषयोचिंतीतजावा ॥ विषयोनमिळतांजीवा ॥ तगबगसुटे ॥ ६१ ॥ सांडूनिरामआनंदघन ॥ ज्याचेंमनींविषय चिंतन ॥ त्यासीकैचेंसमाधान ॥ लोलंगतासी ॥ ६२ ॥ जयासिवाटेसुखचिअसावें ॥ तेणेंरघुनाथभजनींलागावें ॥ स्वजनसकळहीत्यागावे ॥ दुःखमूळजे ॥ ६३ ॥ जेथेंवासनाझोंबोनिपडे ॥ तेणेंचिअपारेंदुःखजडे ॥ ह्मणोनिविषयवासनामोडे ॥ तोएकसुखी ॥ ६४ ॥ विषयजनीतजेंजेंसुख ॥ तेथेंचिहोतेंपरमदुःख ॥ पूर्वीगोडअंतीशोक ॥ नेमस्तआहे ॥ ६५ ॥ गळगिळितांसुखवाटे ॥ वोढोनिघेतांघसाफाटे ॥ कांतेंबापुडेमृगेंआपटे ॥ चाराघेऊनिपळतां ॥ ६६ ॥ ते

सीविषयसुखाचीगोडी ॥ गोडवाटेपरितेकुडी ॥ ह्मणोनियां आवडी ॥ रघुनाथीं धरावी ॥ ६७ ॥ ऐकोनि बोले भाविक
॥ कैसेंनिघडेसार्थक ॥ सांगास्वामीयमलोक ॥ चुकेजेणें ॥ ६८ ॥ देवासीवास्तव्यकोठें ॥ तोमजकैसेंनिभेटे ॥ दुःखमूळ
संसारतुटे ॥ कोणेपरीस्वामी ॥ ६९ ॥ धडफुडीभगवत्प्राप्ति ॥ होऊनिचुके अधोगति ॥ ऐसाउपायकृपामूर्ती ॥ मजदीना
सीकरावा ॥ ७० ॥ वक्ताह्मणेहोएकभावें ॥ भगवद्भजनकरावें ॥ तेणेंहोईलस्वभावें ॥ समाधान ॥ ७१ ॥ कैसेंकरावेंभ
गवद्भजन ॥ कोठेंठेवावेंहेंमन ॥ भगवद्भजनाचेंलक्षण ॥ मजनिरोपावें ॥ ७२ ॥ ऐसाम्लानवदनेंबोले ॥ धरिलींसदृढ
पाउलें ॥ कंठसद्गदीतगळाले ॥ अश्रुपातदुःखें ॥ ७३ ॥ देखोनिशिष्याचीअनन्यता ॥ भावेंवोळलासद्गुरुदाता ॥ -
स्वानंदतुंबळेल आतां ॥ पुढिलीयेसमासीं ॥ ७४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे तृतीयदशकें वैराग्यलक्षणनिरूपणनामदशमःसमासः ॥ १० ॥ ॥ श्रीसीतारामचंद्रार्पणमस्तु ॥ ॥ ओंव्या ॥ ५७८ ॥ ॥ ६ ॥ ॥

अथदासबोधेचतुर्थदशकप्रारंभः

दा॰द॰४
१

श्रीगणेशायनमः॥ ॥जयजयाजीगणनाथा॥ तूंविद्यावैभवेंसमर्था॥ अध्यात्मविद्येच्यापरमार्था॥ मजबोलवा
वें॥१॥ नमोशारदावेदजननी॥सकळसिद्धिजयेचेनी॥ मानसप्रवर्तलेंमननीं॥स्फूर्तिरूपें॥२॥आतांआठऊंसद्गुरू॥
जोपराचाहीपरु॥जयाचेनीज्ञानविचारू॥कळोंलागे॥३॥श्रोतेनेपुसिलेंबरवें॥ भगवद्भजनकैसेंकरावें॥ह्मणोनिबोलि
लेंस्वभावें॥ग्रंथांतरीं॥४॥सावधहोऊनिश्रोतेजन॥ऐकानवविधाभजन॥ सच्छास्त्रीं बोलिलेंपावन॥होइजेयेणें॥
५॥ ॥श्लोक॥ ॥श्रवणंकीर्तनंविष्णोःस्मरणंपादसेवनम्॥अर्चनंवंदनंदास्यंसख्यमात्मनिवेदनं॥१॥ ॥टीका॥ ॥
श्रवणकीर्तनविष्णुस्मरण॥पादसेवनअर्चनवंदन॥दास्यसख्यआत्मनिवेदन॥ऐसेंहेंनवविधा॥६॥नवविधाभजन
बोलिलें॥तेंचिपुढेंप्रांजळकेलें॥श्रोतींअवधानदिधलें॥पाहिजेआतां॥७॥प्रथमभजनऐसेंजाण॥हरिकथापुराण
श्रवण॥नानाअध्यात्मनिरूपण॥ऐकतजावें॥८॥कर्ममार्गउपासनामार्ग॥ज्ञानमार्गसिद्धांतमार्ग॥योगमार्गवैरा-
ग्यमार्ग॥ऐकतजावे॥९॥नानाव्रतांचेमहिमे॥नानातीर्थांचेमहिमे॥नानादानांचेमहिमे॥ऐकतजावे॥१०॥नानामा
हात्मेंनानास्थानें॥नानामंत्रनानासाधनें॥नानातपेंपुरश्चरणें॥ऐकतजावीं॥११॥दुग्धाहारीनिराहारी॥फळाहारीप
र्णाहारी॥तृणाहारीनानाहारी॥कैसेतेऐकावे॥१२॥ऊष्णवासजळवास॥शीतवासअरण्यवास॥भूगर्भआणिआका
शवास॥कैसेतेऐकावे॥१३॥जपीतापीतामसयोगी॥नानानिग्रहीहठयोगी॥शाक्तआगमीअघोरयोगी॥कैसेतेऐका
वे॥१४॥नानामुद्रानानाआसनें॥नानादेखणींलक्षस्थानें॥पिंडज्ञानेंतत्वज्ञानें॥कैसींतेंऐकावीं॥१५॥नानापिंडांची
रचना॥नानाभूगोळरचना॥नानासृष्टींचीरचना॥कैसीतेऐकावी॥१६॥चंद्रसूर्यतारामंडळें॥ग्रहमंडळेंमेघमंडळें॥
एकवीसस्वर्गेंसप्तपाताळें॥कैसींतेंऐकावीं॥१७॥ब्रह्माविष्णुमहेशस्थानें॥इंद्रदेवऋषिस्थानें॥वायोवरुणकुबेरस्था

स॰
१

१

नें ॥ कैसींतेऐकावीं ॥ १८ ॥ नवखंडेचौदाभुवनें ॥ अष्टदिक्पाळाचींस्थानें ॥ नानावनेंउपवनेंगहनें ॥ कैसींतेऐकावीं ॥ १९ ॥ गणगंधर्वविद्याधर ॥ यक्षकिन्नरनारदतुंबर ॥ अष्टनायकासंगीतविचार ॥ कैसातोऐकावा ॥ २० ॥ रागज्ञानतालज्ञान ॥ नृत्यज्ञानवाद्यज्ञान ॥ अमृतवेळाप्रसंगज्ञान ॥ कैसेंतेंऐकावें ॥ २१ ॥ चौदाविद्याचौसष्टीकळा ॥ सामुद्रिकलक्षणेंसकळकळा ॥ बत्तीसलक्षणेंनानाकळा ॥ कैशात्याऐकाव्या ॥ २२ ॥ मंत्रमोहरेतोटगेसिद्धि ॥ नानावल्लीनानाऔषधी ॥ धातुरसायणेंबुद्धि ॥ नाडीज्ञानेंऐकावीं ॥ २३ ॥ कोण्यादोषेंकोणरोग ॥ कोण्यारोगासकोणप्रयोग ॥ कोण्याप्रयोगासकोणयोग ॥ साधेतोऐकावा ॥ २४ ॥ खरवादिकुंभपाक ॥ नानायातनायमलोक ॥ सुखदुःखादिस्वर्गनरक ॥ कैसातोऐकावा ॥ २५ ॥ कैशानवविधाभक्ति ॥ कैशाचतुर्विधामुक्ति ॥ कैसीपाविजेउत्तमगती ॥ ऐसेंहेंऐकावें ॥ २६ ॥ पिंडब्रह्मांडाचीरचना ॥ नानातत्वविवंचना ॥ सारासारविचारणा ॥ कैसीतेऐकावी ॥ २७ ॥ सायोज्यतामुक्तिकैसीहोते ॥ कैसेंपाविजेमोक्षातें ॥ याकारणेंनानामतें ॥ शोधीतजावीं ॥ २८ ॥ वेदशास्त्रेंआणिपुराणें ॥ महावाक्याचींविवरणें ॥ तनुचतुष्टयनिरसनें ॥ कैसींतेऐकावीं ॥ २९ ॥ ऐसेंहेंअवघेंचिऐकावें ॥ परंतुसारशोधूनिघ्यावें ॥ असारतेंजाणोनित्यागावें ॥ यानावश्रवणभक्ति ॥ ३० ॥ सगुणाचींचरित्रेंऐकावीं ॥ कांतेनिर्गुणअध्यात्मेंशोधावीं ॥ श्रवणभक्तीचींजाणावीं ॥ लक्षणेंऐसीं ॥ ३१ ॥ सगुणदेवाचींचरित्रें ॥ निर्गुणाचींतत्वयंत्रें ॥ हींदोन्हींपरमपवित्रें ॥ ऐकतजावीं ॥ ३२ ॥ जयंत्याउपोषणेंनानासाधनें ॥ मंत्रयंत्रजपध्यानें ॥ कीर्तिस्तुतिस्तवनेंभजनें ॥ नानाविधेंऐकावीं ॥ ३३ ॥ ऐसेंश्रवणसगुणाचें ॥ अध्यात्मनिरूपणनिर्गुणाचें ॥ विभक्तिसांडूनभक्तीचें ॥ मूळशोधावें ॥ ३४ ॥ श्रवणभक्तीचेंनिरूपण ॥ निरोपिलेंअसेंजाण ॥ पुढेंकीर्तनभजनाचेंलक्षण ॥ बोलिलेंअसे ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेंगुरुशिष्यसंवादेचतुर्थदशकेश्रवणभक्तिनिरू

पणंनाम प्रथमः समासः ॥१॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥श्रोतीं भगवद्भजन पुसिलें ॥ तें नवविधा प्रकारें बोलिलें
॥ त्यांत प्रथम श्रवण निरोपिलें ॥ दुसरें कीर्तन ऐका ॥१॥ सगुण हरिकथा करावी ॥ भगवत्कीर्ती वाढवावी ॥ अखंड वागीश्वरी
वदवावी ॥ यथायोग्य ॥२॥ बहुत करावें पाठांतर ॥ कंठीं धरावें अर्थांतर ॥ भगवत्कथा निरंतर ॥ करीत जावी ॥३॥ आपुलिया
सुखस्वार्था ॥ केलीच करावी हरिकथा ॥ हरिकथेवीण सर्वथा ॥ राहों चि नये ॥४॥ नित्य नवा हव्यास धरावा ॥ साक्षेप
अत्यंत चि करावा ॥ हरिकीर्तनें भरावा ॥ ब्रह्मगोळ अवघा ॥५॥ मनापासोनि आवडी ॥ जीवापासून अत्यंत गोडी
॥ सदां सर्वदां नांतडी ॥ हरिकीर्तनाची ॥६॥ भगवंतासि कीर्तन प्रिय ॥ कीर्तनें समाधान होय ॥ बहुत जनासि उपाय
॥ हरिकीर्तन कलियुगीं ॥७॥ विविध विचित्रें ध्यानें ॥ वर्णावीं अळंकार भूषणें ॥ ध्यानमूर्ति अंतःकरणें ॥ लक्षून
कथा करावी ॥८॥ यशकीर्ति प्रताप महिमा ॥ आवडी वर्णावा परमात्मा ॥ जेणें भगवद्भक्तांचा आत्मा ॥ संतुष्ट होय ॥९॥
कथान्वय लापणिका ॥ नामघोष करतालिका ॥ प्रसंगें बोलाव्या अनेका ॥ धातमाता नेमस्त ॥१०॥ ताळमृदंग हरिकीर्तन
॥ संगीत नृत्य तानमान ॥ नाना कथा अनुसंधान ॥ तुटों चि नेदावें ॥११॥ करुणाकीर्तनाच्या लोटें ॥ कथा करावी घडघडाटें
॥ श्रोतयांचीं श्रवणपुटें ॥ आनंदें भरावीं ॥१२॥ कंपरोमांच फुराणें ॥ प्रेमाश्रुसहित गाणें ॥ देवद्वारीं लोटांगणें ॥ नमस्कार
घालावे ॥१३॥ पदें दोहरे श्लोक प्रबंध ॥ धाटिमुद्रा अनेक छंद ॥ विरभाटींव विनोद ॥ प्रसंगें करावे ॥१४॥ नाना नवरसिक
शृंगारिक ॥ गद्यपद्यांचें कौतुक ॥ नाना वचनें प्रस्ताविक ॥ शास्त्राधारें बोलावीं ॥१५॥ भक्तिज्ञानवैराग्यलक्षण ॥
नीतिन्याय स्वधर्मरक्षण ॥ साधनमार्ग अध्यात्मनिरूपण ॥ प्रांजळ बोलावें ॥१६॥ प्रसंगें हरिकथा करावी ॥ सगुणीं-
सगुणकीर्ती धरावी ॥ निर्गुणप्रसंगें वाढवावी ॥ अध्यात्मविद्या ॥१७॥ पूर्वपक्ष त्यागून सिद्धांत ॥ निरूपण करावेंने

मस्त ॥ बहुधाबोलणें अस्ताव्यस्त ॥ बोलोंचिनये ॥ १८ ॥ करावेंवेदपारायण ॥ सांगावेंजनासिपुराण ॥ मायाब्रह्मींचें
विवरण ॥ साकल्यवदावें ॥ १९ ॥ ब्राह्मण्यरक्षावेंआदरें ॥ उपासनेचीं भजनद्वारें ॥ गुरुपरंपरानिर्धारें ॥ चळोंचनद्यावी
॥ २० ॥ करावेंवैराग्यरक्षण ॥ रक्षावेंज्ञानाचेंलक्षण ॥ परमदक्षविचक्षण ॥ सर्वहीसांभाळी ॥ २१ ॥ कीर्तनऐकतांसंदेह
पडे ॥ सत्यसमाधानतेंउडे ॥ नीतिन्यायसाधनमोडे ॥ ऐसेंनबोलावें ॥ २२ ॥ सगुणहरिकथायानावकीर्तन ॥ अद्वैतह्मण
जेनिरूपण ॥ सगुणरक्षूननिर्गुण ॥ बोलतजावें ॥ २३ ॥ असोवक्तृत्वाचा अधिकार ॥ अल्पासनघडेसत्योत्तर ॥ वक्तापा
हिजेसाचार ॥ अनुभवाचा ॥ २४ ॥ सकळरक्षूनज्ञानसांगे ॥ जेणेंवेदाज्ञानभंगे ॥ उत्तमसन्मार्गलागे ॥ प्राणिमात्रांसी ॥
२५ ॥ असोहेंसकळहीसांडून ॥ करावेंगुणानुवादकीर्तन ॥ यानावभगवद्भजन ॥ दुसरीभक्ति ॥ २६ ॥ कीर्तनेंमहादो-
षजाती ॥ कीर्तनेंहोयउत्तमगति ॥ कीर्तनेंभगवत्प्राप्ति ॥ यदर्थींसंशयनाहीं ॥ २७ ॥ कीर्तनेंवाचापवित्र ॥ कीर्तनेंहो
यसत्पात्र ॥ हरिकीर्तनेंप्राणिमात्र ॥ सुशीळहोती ॥ २८ ॥ कीर्तनेंअव्यग्रताघडे ॥ कीर्तनेंनिश्चयसांपडे ॥ कीर्तनेंसं
देहउडे ॥ श्रोतयांचा ॥ २९ ॥ सदासर्वदाहरिकीर्तन ॥ ब्रह्मसुतकरीआपण ॥ तेणेंनारदतोचिनारायण ॥ बोलिजेत
आहे ॥ ३० ॥ ह्मणोनकीर्तनाचाअगाधमहिमा ॥ कीर्तनेंसंतोषेपरमात्मा ॥ सकळतीर्थेंआणिजगदात्मा ॥ हरि-
कीर्तनीं वसे ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्थदशकेकीर्तनभजननिरूपणंनामद्वितीयःस-
मासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांनिरोपिलेंकीर्तन ॥ जेंसकळांसीकरीपावन ॥ आतांऐका विष्णु
स्मरण ॥ तिसरीभक्ति ॥ १ ॥ स्मरणदेवाचेंकरावें ॥ अखंडनामजपतजावें ॥ नामस्मरणेंपावावें ॥ समाधान ॥ २ ॥ नि-
त्यनेमप्रातःकाळीं ॥ मध्यान्हकाळींसायंकाळीं ॥ नामस्मरणसर्वकाळीं ॥ करीतजावें ॥ ३ ॥ सुखदुःखउद्वेगचिंता ॥

दा.द.४
३

अथवा आनंदरूप असतां ॥ नामस्मरणेंवीणसर्वथा ॥ राहोंचिनये ॥ ४ ॥ हर्षकाळीं विषमकाळीं ॥ पर्वकाळीं प्रस्ताव
काळीं ॥ विश्रांतिकाळीं निद्राकाळीं ॥ नामस्मरणकरावें ॥ ५ ॥ कोडेंसांकडेंसंकट ॥ नानासंसारखटपट ॥ अवस्थाला
गतांचटपट ॥ नामस्मरणकरावें ॥ ६ ॥ चालतांबोलतांधंदाकरितां ॥ खातांजेवितांसुखीहोतां ॥ नानाउपभोगभो
गितां ॥ नामविसरूंनये ॥ ७ ॥ संपत्तिअथवाविपत्ति ॥ जैसीपडेलकाळगती ॥ नामस्मरणाचीस्थिती ॥ सोडूंचनये ॥ ८
॥ वैभवसामर्थ्य आणिसत्ता ॥ नानापदार्थचालतां ॥ उत्कटभाग्यश्रीभोगितां ॥ नामस्मरणसांडूंनये ॥ ९ ॥ आधींअ
वदसामगदशा ॥ अथवादशेउपरीअवदसा ॥ प्रसंगअसोभलतैसा ॥ परंतुनामसांडूंनये ॥ १० ॥ नामेंसंकटेंनासती ॥
नामेंविघ्नेंनिवारती ॥ नामस्मरणेंपाविजेती ॥ उत्तमपदें ॥ ११ ॥ भूतपिशाचनानाछंदें ॥ ब्रह्मग्रहोब्राह्मणसमंध ॥ मं
त्रचळनानाखेद ॥ नामनिष्ठेंनासती ॥ १२ ॥ नामेंविषबाधाहरती ॥ नामेंचेडेचेटकेंनासती ॥ नामेंहोयउत्तमगति ॥ अं
तकाळीं ॥ १३ ॥ बाळपणींतारुण्यकाळीं ॥ कठिणकाळींवृद्धाप्यकाळीं ॥ सर्वकाळींअंतकाळीं ॥ नामस्मरणकरावें ॥
१४ ॥ नामाचामहिमाजाणेशंकर ॥ जनाउपदेशीविश्वेश्वर ॥ वाराणसीमुक्तिक्षेत्र ॥ रामनामेंकरूनी ॥ १५ ॥ उफरा
ट्यानामासाठीं ॥ वाल्मीकतरलाउठाउठी ॥ भविष्यवदलाशतकोटी ॥ चरित्ररघुनाथाचें ॥ १६ ॥ हरिनामेंप्रल्हाद
तरला ॥ नानाआघातापासूनसुटला ॥ नारायणनामेंपावनझाला ॥ अजामेळ ॥ १७ ॥ नामेंपाषाणतरले ॥ असं
ख्यातभक्तउद्धरले ॥ महापापीतेचिझाले ॥ परमपवित्र ॥ १८ ॥ परमेश्वराचींअनंतनामें ॥ स्मरतांतरिजेनित्यने
में ॥ नामस्मरणकरितांयमें ॥ बाधिजेना ॥ १९ ॥ सहस्रनामामध्येंकोणीएक ॥ ह्मणतांहोतसेसार्थक ॥ नामस्मर
णेंपुण्यश्लोक ॥ होइजेस्वयें ॥ २० ॥ कांहींचनकरूनप्राणी ॥ रामनामजपेवाणी ॥ तेणेंसंतुष्टचक्रपाणी ॥ भक्तां-

स.
३

३

लागींसांभाळीं॥२१॥नामस्मरेनिरंतर॥तेंजाणावेंपुण्यशरीर॥नानादोषांचेगिरिवर॥नामनिष्ठेंनासती॥२२॥अगाधमहिमानवचेवदला॥नामेंबहुतजनउद्धरला॥हळाहळापासूनसुटला॥प्रत्यक्षचंद्रमोळी॥२३॥चहूंवर्णानामाधिकार॥नामींनाहींलहानथोर॥जडमूलपैलपार॥पावतीनामें॥२४॥ह्मणोनिनामअखंडस्मरावें॥रूपमनींआठवावें॥तिसरेभक्तीचेंस्वभावें॥लक्षणऐसें॥२५॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्थदशकेनामस्मरणनिरूपणंनामतृतीयःसमासः॥३॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥मागांजालेंनिरूपण॥नामस्मरणाचेंलक्षण॥आतांऐकापादसेवन॥चौथीभक्ति॥१॥पादसेवनतेंचिजाणावें॥कायावाचामनोभावें॥सद्गुरूपायसेवावे॥सद्गतीकारणें॥२॥यानावपादसेवन॥सद्गुरूपदींअनन्यपण॥निरसावयाजन्ममरण॥यातायाती॥३॥सद्गुरूकृपेवीणकांहीं॥भवतरणोपायतोनाहीं॥यौकारणेंलवलाहीं॥सद्गुरूपायसेवावे॥४॥सद्वस्तूदाखवीसद्गुरू॥सकळसारासारविचारू॥परब्रह्माचानिर्धारू॥अंतरींबाणे॥५॥जेवस्तूदृष्टीसदिसेना॥आणिमनासतेहीभासेना॥संगत्यागेंवीणयेना॥अनुभवासी॥६॥अनुभवघेतांसंगत्यागनसे॥संगत्यागेंअनुभवनदिसे॥हेंअनुभवीयासीचभासे॥येरांगथागोंवी॥७॥संगत्यागआणिनिवेदन॥विदेहस्थितीअलिप्तपण॥सहजस्थितीउन्मनीविज्ञान॥हेसमहीएकरूप॥८॥याहीवेगळींनामाभिधानें॥समाधानाचींसंकेतवचनें॥सकळकांहींपादसेवनें॥उमजोंलागे॥९॥वेदवेदगर्भवेदांत॥सिद्धसिद्धभावगर्भसिद्धांत॥अनुभवअनिर्वाच्यधादांत॥सत्यवस्तू॥१०॥बहुधाअनुभवाचींअंगें॥सकळकळतीसंतसंगें॥चौथेभक्तीचिप्रसंगें॥गौप्यतेंप्रगटे॥११॥प्रगटअसोनिनसे॥गौप्यअसोनिभासे॥भासाअभासाहूनिअनारिसे॥गुरुगम्यमार्ग॥१२॥मार्गहोयपरीअंतरिक्ष॥जेथेंसर्वहीपूर्वपक्ष॥पाहों

जातांअलक्ष॥लक्षवेना॥१३॥लक्षेंजयासीलक्षावें॥ध्यानेंजयासीध्यावें॥तेंगेतेंचिआपणव्हावें॥त्रिविधाप्रची-
ति॥१४॥असोहीं अनुभवाचींद्वारें॥सकळकळतीसारासारविचारें॥सत्संगेंकरूनसत्योत्तरें॥प्रत्ययासीयेती॥
॥१५॥सत्यपाहातांनाहीं असत्य॥असत्यपाहातांनाहींसत्य॥सत्याअसत्याचेंकृत्य॥पाहाणारापासीं॥१६॥पाहा-
णारपाहणेंजयालागलें॥तेंतद्रूपलेंमासझालें॥तरिमगजाणावेंबाणलें॥समाधान॥१७॥नानासमाधानेंपाहतां
॥बाणतीसद्गुरूकरितां॥सद्गुरूवीणसर्वथा॥सन्मार्गनसे॥१८॥प्रयोगसाधनेंसायास॥नानासाक्षेपेंविद्याभ्या-
स॥अभ्यासेंकांहींगुरुगम्यासें॥पाविजेतनाहीं॥१९॥जेंअभ्यासेंअभ्यासितांनये॥जेंसाधनेंअसाध्यहोय॥तेंस-
द्गुरुवीणकाय॥उमजोंजाणे॥२०॥याकारणेंज्ञानमार्गें॥कळायाधरावासत्संग॥सत्संगेंवीणप्रसंग॥बोलोंचिनये
॥२१॥सेवावेसद्गुरूचरण॥यानावपादसेवन॥चौथेभक्तीचेंलक्षण॥तेंहेंनिरोपिलें॥२२॥देवब्राह्मणमहानुभा-
व॥सत्पात्रेंभजनाचेठाव॥ऐसियेठायींसद्भाव॥सदृढधरावा॥२३॥हेंप्रवृत्तीचेंबोलणें॥बोलिलेंरक्षायाकारणें॥
परंतुसद्गुरूपायसेवणें॥यानावपादसेवन॥२४॥पादसेवनचौथीभक्ति॥पावनकरीतसेत्रिजगती॥जयेकरितां
सायोज्यमुक्ति॥साधकासिहोय॥२५॥ह्मणोनिथोराहूनिथोर॥चौथेभक्तीचानिर्धार॥जयेकरितांपैलपार॥
बहुतप्राणीपावती॥२६॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्थदशकेपादसेवनभक्तिनिरूपणंनाम
चतुर्थःसमासः॥४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥मागेंजाहालेंनिरूपण॥चौथेभक्तीचेंलक्षण॥आतां
ऐकासावधान॥पांचवीभक्ति॥१॥पांचवीभक्तितेंअर्चन॥अर्चनह्मणजेदेवतार्चन॥शास्त्रोक्तपूजाविधान॥केलें
पाहिजे॥२॥नानाआसनेंउपकरणें॥वस्त्रेंअळंकारभूषणें॥मानसपूजामूर्तिध्यानें॥यानावपांचवीभक्ति॥३॥

देवब्राह्मण अग्निपूजन ॥ संतसाधुअतिथिपूजन ॥ यतीमहानुभावगायत्रीपूजन ॥ यानावपांचवीभक्ति ॥ ४ ॥ धा
तुपाषाणमृत्तिकापूजन ॥ चित्रलेपसत्पात्रपूजन ॥ आपुले गृहींचें देवतार्चन ॥ यानावपांचवीभक्ति ॥ ५ ॥ शिळास
मांकितनवांकित ॥ शाळग्रामशकलेंचक्रांकित ॥ लिंगेंसूर्यकांतसोमकांत ॥ बाणतांदळेनर्मदे ॥ ६ ॥ भैरवभगव
तीमल्लारी ॥ मुंजानृसिंहबनशंकरी ॥ नागनाणींनानापरी ॥ पंचायतनपूजा ॥ ७ ॥ गणेशशारदाविठ्ठलमूर्ति ॥ रंगनाथ-
जगन्नाथतांडवमूर्ति ॥ श्रीरंगहनुमंतगरुडमूर्ति ॥ देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ ८ ॥ मत्स्यकूर्मवराहमूर्ति ॥ नृसिंहवामन
भार्गवमूर्ति ॥ रामकृष्णहयग्रीवमूर्ति ॥ देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ ९ ॥ केशवनारायणमाधवमूर्ति ॥ गोविंदविष्णुमधुसूदनमू
र्ति ॥ त्रिविक्रमवामनश्रीधरमूर्ति ॥ हृषीकेशपद्मनाभ ॥ १० ॥ दामोदरसंकर्षणवासुदेवमूर्ति ॥ प्रद्युम्नअनिरुद्धपुरु
षोत्तममूर्ति ॥ अधोक्षजनारसिंहअच्युतमूर्ति ॥ जनार्दनआणिउपेंद्र ॥ ११ ॥ हरिहरांच्याअनंतमूर्ति ॥ भगवंतजगदा-
त्मा जगदीशमूर्ति ॥ शिवशक्तींच्याबहुधामूर्ति ॥ देवतार्चनीं पूजाव्या ॥ १२ ॥ अश्वत्थनारायणसूर्यनारायण ॥ लक्ष्मी
नारायण त्रिमल्लनारायण ॥ श्रीहरीनारायणआदिनारायण ॥ शेषशाईपरमात्मा ॥ १३ ॥ ऐशापरमेश्वराच्यामूर्ति
॥ पाहोंजातांउदंड असती ॥ त्यांचेंअर्चनकरावें भक्ति ॥ पांचवीऐसी ॥ १४ ॥ याहीवेगळेकुळधर्म ॥ सोडूंनयेअनुक्रमे ॥
उत्तम अथवामध्यम ॥ करीतजावे ॥ १५ ॥ जाखमातामायराणी ॥ बाळाबगुळामानविणी ॥ पूजामां गिणीजोगिणी
॥ कुळधर्मकरावे ॥ १६ ॥ नानातीर्थीक्षेत्रांसजावें ॥ तेथेंत्यादेवाचें पूजनकरावें ॥ नानाउपचारेंपूजावें ॥ परमात्मया-
सी ॥ १७ ॥ पंचामृतेंगंधाक्षतें ॥ पुष्पेंपरिमळद्रव्यें बहुतें ॥ धूपदीप असंख्यातें ॥ नीरांजनें कर्पूराचीं ॥ १८ ॥ नानारवाद्य
नैवेद्यसुंदर ॥ नानाफळेंतांबूलप्रकार ॥ दक्षिणानानाअळंकार ॥ दिव्यांबरेंवनमाळा ॥ १९ ॥ शिबिकाछत्रेंसुखवास

नें ॥ माहीमेघडंबरें सूर्यपानें ॥ दिंड्यापताका निशाणें ॥ टाळघोळमृदंग ॥ २० ॥ नानावाद्यें नानाउत्साव ॥ नानाभक्त
समुदाय ॥ गातीहरिदाससद्भाव ॥ लागलाभगवंतीं ॥ २१ ॥ वापीकूपसरोवरें ॥ नानादेवाळयें शिखरें ॥ राजांगणें
मनोहरें ॥ वृंदावनें भुयेरीं ॥ २२ ॥ मठमड्याधर्मशाळा ॥ देवद्वारीं पडशाळा ॥ नानाउपकरणें नक्षत्रमाळा ॥ नानावस्त्रें
सामग्री ॥ २३ ॥ नानापडदेमंडपचांदवे ॥ नानारत्नघोंस लोंबतीबरवे ॥ नानादेवालयीं समर्पावे ॥ हस्तीघोडेशकटें
॥ २४ ॥ अलंकारआणिअलंकारपात्रें ॥ द्रव्यआणिद्रव्यपात्रें ॥ अन्नोदकआणिअन्नोदकपात्रें ॥ नानाप्रकारींचीं ॥ २५
॥ वनेंउपवनेंपुष्पवाटिका ॥ तापसांच्यापर्णकुटिका ॥ ऐसीपूजाजगन्नायका ॥ यथासांगसमर्पावी ॥ २६ ॥ शुकसारिका
मयोरें ॥ बदकेंचक्रवाकेंचकोरें ॥ कोकिळाचितळेंसामरें ॥ देवालयींसमर्पावीं ॥ २७ ॥ सुगंधमृगेंआणिमार्जारें ॥
गाईमहिषीवृषभवानरें ॥ नानापदार्थआणिलेंकुरें ॥ देवालयींसमर्पावीं ॥ २८ ॥ कायावाचाआणिमनें ॥ चित्तेंवित्तें
आणिप्राणें ॥ सद्भावेंभगवंतअर्चनें ॥ यानावअर्चनभक्ति ॥ २९ ॥ ऐसेंचिसद्गुरूचेंभजन ॥ करूनिअसावेंअनन्य ॥ यानाव
भगवद्भजन ॥ पांचवीभक्ति ॥ ३० ॥ ऐसीपूजानघडेबरवी ॥ तरीमानस पूजाकरावी ॥ मानसपूजाअगत्यव्हावी
॥ परमेश्वरासी ॥ ३१ ॥ मनेंभगवंतासिपूजावें ॥ कल्पूनसर्वहीसमर्पावें ॥ मानसपूजेचेंजाणावें ॥ लक्षणऐसें ॥ ३२ ॥
जेंजें आपणासिपाहिजे ॥ तेंतेंकल्पूनवाहिजे ॥ येणेंप्रकारेंकीजे ॥ मानसपूजा ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरु
शिष्यसंवादेचतुर्थदशके अर्चनभक्तिनिरूपणंनाम पंचमःसमासः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागां
झालेंनिरूपण ॥ पांचवेभक्तीचेंलक्षण ॥ आतांऐकासावधान ॥ साहावीभक्ति ॥ १ ॥ साहावीभक्तीनेवंदन ॥ करावें
देवासिनमन ॥ संतसाधुआणिसज्जन ॥ नमस्कारीनजावें ॥ २ ॥ सूर्यासीकरावेनमस्कार ॥ देवासिकरावेनमस्का

र ॥ सद्गुरूस करावे नमस्कार ॥ साष्टांगभावें ॥ ३ ॥ साष्टांग नमस्कारासी अधिकारू ॥ नाना प्रतिमा देव गुरु ॥ अन्यभन मना चा
विचारु ॥ अधिकारें करावा ॥ ४ ॥ छपन्न कोटी वसुमती ॥ मध्यें विष्णुमूर्ति असती ॥ तयांस नमस्कार प्रीति ॥ साष्टांग घालावे
॥ ५ ॥ पशुपति श्रीपति आणि गभस्ति ॥ यांचिया दर्शनें दोष जाती ॥ तैसाचि नमावा मारुती ॥ नित्य नेमें विशेष ॥ ६ ॥
॥ श्लोक ॥ ॥ शंकरः शेषशायी च मार्तंडो मारुतिस्तथा ॥ एतेषां दर्शनं पुण्यं नियमेन विशेषतः ॥ १ ॥ ॥ टीका
॥ भक्त ज्ञानी आणि वीतरागी ॥ महानुभाव तापसी योगी ॥ सत्पात्रें देखोनि वेगीं ॥ नमस्कार घालावे ॥ ७ ॥ वेदज्ञ शास्त्र
ज्ञ आणि सर्वज्ञ ॥ पंडीत पुराणीक आणि विद्वज्जन ॥ याज्ञीक वैदीक पवित्र जन ॥ नमस्कारीत जावे ॥ ८ ॥ जेथें दिसती-
विशेष गुण ॥ तें सद्गुरूचें अधिष्ठान ॥ याकारणें तयासि नमन ॥ अत्यादरें करावें ॥ ९ ॥ गणेश शारदा नाना शक्ति ॥ हरिह
रांच्या अनंत मूर्ति ॥ नाना देव सांगों किती ॥ पृथकाकारें ॥ १० ॥ सर्व देवांसि नमस्कारिलें ॥ ते एका भगवंतासि पावलें ॥
यदर्थी वचन बोलिलें ॥ आहे तें ऐका ॥ ११ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ आकाशात्पतितं तोयं यथा गच्छति सागरं ॥ सर्वदे
व नमस्कारः केशवं प्रतिगच्छति ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ याकारणें सर्व देवांसि ॥ नमस्कारावें अत्यादरेंसी ॥ अधिष्ठा
न मानितां देवासि ॥ परम सौख्य वाटे ॥ १२ ॥ देवदेवांचीं अधिष्ठानें ॥ सत्पात्रें सद्गुरूचीं स्थानें ॥ याकारणें नमस्कार क
रणें ॥ उभय मार्गी ॥ १३ ॥ नमस्कारें लीनता घडे ॥ नमस्कारें विकल्प मोडे ॥ नमस्कारें सख्य घडे ॥ नाना सत्पात्रीं ॥
१४ ॥ नमस्कारें दोष जाती ॥ नमस्कारें अन्याय क्षमिति ॥ नमस्कारें मोडलीं जडती ॥ समाधानें ॥ १५ ॥ सीसापरता
नाहीं दंड ॥ ऐसें बोलती उदंड ॥ याकारणें अखंड ॥ देवभक्त वंदावे ॥ १६ ॥ नमस्कारें कृपा उचंबळे ॥ नमस्कारें प्रस
न्नता प्रबळे ॥ नमस्कारें गुरुदेव वोळे ॥ साधकावरी ॥ १७ ॥ विशेष करितां नमस्कार ॥ नासती दोषांचे गिरिवर ॥ आ

णिसुख्यपरमेश्वर॥कृपाकरी॥१८॥नमस्कारेंपतीतपावन॥नमस्कारेंसंतांसिशरण॥नमस्कारेंजन्ममरण॥दुरी
दुरावे॥१९॥परमअन्यायकरूनआला॥आणिसाष्टांगनमस्कारघातला॥तरीतोअन्यायक्षमाकेला॥पाहिजेश्रे
ष्ठीं॥२०॥याकारणेंनमस्कारापरतें॥आणीकनाहींअनुसरतें॥नमस्कारेंप्राणियातें॥सद्बुद्धिलागे॥२१॥नमस्का
रासीवेचावेंनलगे॥नमस्कारासीकष्टावेंनलगे॥नमस्कारासीकांहींचनलगे॥उपकरणसामग्री॥२२॥नमस्काराऐ
सेंनाहींसोपें॥नमस्कारकरावाअनन्यरूपें॥नानासाधनींसाक्षेपें॥कासयासिणावें॥२३॥साधकभावेंनमस्कारघा
ली॥त्याचीचिंतासाधूसलागली॥सुगमपंथेंनेऊनघाली॥जेथीलतेथें॥२४॥याकारणेंनमस्कारश्रेष्ठ॥नमस्का
रेंवोळतीवरिष्ठ॥येथेंसांगीतलीस्पष्ट॥सहावीभक्ति॥२५॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्थदशके-
वंदनभक्तिनिरूपणंनामषष्ठः समासः॥६॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥मागांजाहालेंनिरूपण॥साहावे-
भक्तीचेंलक्षण॥आतांऐकासावधान॥सातवीभक्ति॥१॥सातवेंभजनतेंदास्यजाणावें॥पडिलेंकार्यतितुकेंकरा-
वें॥सदांसन्निधचिअसावें॥देवद्वारीं॥२॥देवाचेंवैभवसांभाळावें॥न्यूनपूर्णपडोंचिनद्यावें॥चढतेंवाढतेंगोडवावें॥
भजनदेवाचें॥३॥भंगलींदेवालयेंकरावीं॥मोडलींसरोवरेंबांधावीं॥सोपेधर्मशाळाचालवावीं॥नूतनचिकार्यें॥४
॥नानारचनाजीर्णजर्जर॥त्यांचेकरावेजीर्णोद्धार॥पडिलेंकार्यतेंसत्वर॥चालवीतजावें॥५॥गजरथतुरंगसिंहा
सनें॥चौकियाशिबिकासुखासनें॥मंचकडोल्हारेविमानें॥नूतनचिकरावीं॥६॥मेघडंबरेंछत्रेंचामरें॥सूर्यपानें
निशाणेंअपारें॥नित्यनूतनअत्यादरें॥सांभाळीतजावीं॥७॥नानाप्रकारींचींयानें॥बैसावयाचींउत्तमस्थानें॥
बहुविधसुवर्णासनें॥यत्नेंकरीतजावीं॥८॥भुवनेंकोठड्यापेट्यामांदुसा॥राजणकोहळींघागरीबहुवसा॥संपूर्णद्र

व्यांशऐसा ॥ अतियत्नेंकरावा ॥ ९ ॥ भुयेरींतळघरेंआणिविवरें ॥ नानास्थळेंगुप्तद्वारें ॥ अनर्घ्यवस्तूचींभांडारें ॥ यत्नेंकरीतजावीं ॥ १० ॥ अळंकारभूषणेंदिव्यांबरें ॥ नानारत्नेंमनोहरें ॥ नानाधातुसुवर्णपात्रें ॥ यत्नेंकरीतजावीं ॥ ११ ॥ पुष्पवाटिकानानावनें ॥ नानातरुवरांचींबनें ॥ पावतींकरावींजीवनें ॥ तयावृक्षांसी ॥ १२ ॥ नानापशूंचियाशाळा ॥ नानापक्षीचित्रशाळा ॥ नानावाद्येंनाटकशाळा ॥ गुणीगायकबहुसाल ॥ १३ ॥ स्वयंपाकगृहें भोजनशाळा ॥ सामग्रीगृहेंधर्मशाळा ॥ निद्रिस्तांकारणेंपडशाळा ॥ विशाळस्थळें ॥ १४ ॥ नानापरिमळद्रव्यांचींस्थळें ॥ नानाखाद्यफळांचींस्थळें ॥ नानारसांचींनानास्थळें ॥ यत्नेंकरीतजावीं ॥ १५ ॥ नानावस्तूचींनानास्थानें ॥ मंगलींकरावींनूतनें ॥ देवाचेंवैभववचनें ॥ कितीह्मणोनसांगावें ॥ १६ ॥ सर्वांठायींअतिसादर ॥ आणिदास्यत्वासहीतत्पर ॥ कार्यभागाचाविसर ॥ पडणारनाहीं ॥ १७ ॥ जयंत्यापर्वेंमहोत्साव ॥ असंभाव्यचालवावेंवैभव ॥ जेंदेखतांस्वर्गींचिदेव ॥ संतुष्टहोती ॥ १८ ॥ ऐसेंवैभवचालवावें ॥ आणिनीचदास्यत्वहीकरावें ॥ पडिलेप्रसंगींसावधअसावें ॥ सर्वकाळ ॥ १९ ॥ जेंजेंकांहींपाहिजे ॥ तेंतेंतत्काळचिदीजे ॥ अत्यंतआवडीकीजे ॥ सकळसेवा ॥ २० ॥ चरणक्षालणेंस्नानेंआचमनें ॥ गंधाक्षतेंवसनेंभूषणें ॥ आसनेंजीवनेंनानासुमनें ॥ धूपदीपनैवेद्य ॥ २१ ॥ शयनाकारणेंउत्तमस्थळें ॥ जळेंठेवावींसुशीतळें ॥ तांबूलगायनेंरसाळें ॥ रागरंगेंकरावीं ॥ २२ ॥ परिमळद्रव्येंआणिफुलेलें ॥ नानासुगंधीकतैलें ॥ खाद्यफळेंबहुसालें ॥ सन्निधचिअसावीं ॥ २३ ॥ सडेसंमार्जनेंकरावीं ॥ उदकपात्रेंउदकेंभरावीं ॥ वसनेंप्रक्षाळूनआणावीं ॥ उत्तमोत्तमें ॥ २४ ॥ सकळांचेंकरावेंपारपत्य ॥ आलियाचेंकरावेंआतिथ्य ॥ ऐसीहेजाणावीसत्य ॥ सातवीभक्ति ॥ २५ ॥ वचनेंबोलावींकरुणेचीं ॥ नानाप्रकारेंस्तुतीचीं ॥ अंतरेंनिवतीसकळांचीं ॥ ऐसेंवदावें ॥ २६ ॥ ऐसीहेसातवीभक्ति ॥ नि-

रोपिलीयथामति ॥ प्रत्यक्षनघडेतरीं चित्तीं ॥ मानसपूजाकरावी ॥ २७ ॥ ऐसेंदास्यकरावेंदेवांचें ॥ येणेंचिप्रकारेंसद्गु
रुत्वें ॥ प्रत्यक्षनघडेतरीमानसपूजेचें ॥ करीतजावें ॥ २८ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्थदशकेदा
स्यभक्तिनिरूपणंनामसप्तमःसमासः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांजाहालेंनिरूपण ॥ सातवे
भक्तीचेंलक्षण ॥ आतांऐकासावधान ॥ आठवीभक्ति ॥ १ ॥ देवासिपरमसख्यकरावें ॥ प्रेमप्रीतीनेंबांधावें ॥ आठवे
भक्तीचेंजाणावें ॥ लक्षणऐसें ॥ २ ॥ देवासजयाचीअत्यंतप्रीति ॥ आपणवर्त्तावेंतेणेंचिरीति ॥ येणेंकरितांभगवंतीं
॥ सख्यघडेनेमस्त ॥ ३ ॥ भक्तिभावआणिभजन ॥ निरूपणआणिकीर्तन ॥ प्रेमळभक्तांचेंगायन ॥ आवडेदेवा ॥
४ ॥ आपणातैसेंचिवर्त्तावें ॥ आपणासितेंचआवडावें ॥ मनासारिखेंहोतांस्वभावें ॥ सख्यघडेनेमस्त ॥ ५ ॥ देवा-
च्यासख्यत्वाकारणें ॥ आपुलेंसौख्यसोडूनदेणें ॥ अनन्यभावेंजीवेंप्राणें ॥ शरीरतेंहीवेंचावें ॥ ६ ॥ सांडूनआपु
लीसंसारव्यथा ॥ करीतजावीदेवाचीचिंता ॥ निरूपणकीर्तनकथावार्त्ता ॥ देवाच्याचसांगाव्या ॥ ७ ॥ देवाच्यास
ख्यत्वासाठीं ॥ पडाव्याजिवलगांसितुटी ॥ सर्वअर्पावेंशेवटीं ॥ प्राणतोहीवेंचावा ॥ ८ ॥ आपुलेंअवघेंचिजावें ॥
परीदेवासिसख्यराहावें ॥ ऐसीप्रीतिजीवेंभावें ॥ भगवंतींलागावी ॥ ९ ॥ देवह्मणजेआपुलाप्राण ॥ प्राणासिन
करावेंनिर्वाण ॥ परमप्रीतीचेंलक्षण ॥ तेंहेंऐसेंअसे ॥ १० ॥ ऐसेंपरमसख्यधरितां ॥ देवासलागेभक्तांचिचिंता ॥
पांडवलाक्षाजोहरींजळतां ॥ विवरद्वारेंकाढिलें ॥ ११ ॥ देवसख्यत्वेंराहेआपणासि ॥ हेंतोंवर्मआपणाचपाशीं ॥-
आपणवचनेंबोलावींजैसीं ॥ तैसींयेतीपडसादें ॥ १२ ॥ आपणअसतांअनन्यभावें ॥ देवतात्काळचिपावे ॥ आप
णत्रासघेतांजिवें ॥ देवहीत्रासे ॥ १३ ॥ ॥ श्लोकार्द्ध ॥ ॥ येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम् ॥ ॥ टीका

जैसेंजयाचेंभजन ॥ तैसाचदेवही आपण ॥ ह्मणोनिहें अवघें जाण ॥ आपणाचिपाशीं ॥ १४ ॥ आपुल्यामनासारिखें
नघडे ॥ तेणेंगुणेंनिष्ठामोडे ॥ तरीगोष्टीआपणाकडे ॥ सहजचिआली ॥ १५ ॥ मेघचातकावरीवोळेना ॥ तरीचातकपाल
टेना ॥ चंद्रवेळेसिउगवेना ॥ तरीचकोर अनन्य ॥ १६ ॥ ऐसें असावेंसख्यत्व ॥ विवेकेंधरावेंसत्व ॥ भगवंतावरीलममत्व ॥
सांडुंचनये ॥ १७ ॥ सखामानावाभगवंत ॥ मातापितागणगोत ॥ विद्यालक्ष्मीधनवित्त ॥ सकळहीपरमात्मा ॥ १८ ॥ देवा
वेगळेंकोणीनाहीं ॥ ऐसेंबोलतीसर्वही ॥ परंतुत्यांचीनिष्ठाकांहीं ॥ तैसीचनसे ॥ १९ ॥ ह्मणोनिऐसेंनकरावें ॥ सख्यतरीं
खरेंचकरावें ॥ अंतरींसदृढधरावें ॥ परमेश्वरासी ॥ २० ॥ आपुलीयामनोगताकारणें ॥ देवावरीक्रोधासियेणें ॥ ऐसीन
व्हेतकींलक्षणें ॥ सख्यभक्तीचीं ॥ २१ ॥ देवाचेंजेंमनोगत ॥ तेंचिआपुलेंउचित ॥ इच्छेसाठीं भगवंत ॥ अंतरूंनयेकीं ॥
२२ ॥ देवाचेइच्छेनेंवर्त्तावें ॥ देवकरीलतेंमानावें ॥ मगसहजचिस्वभावें ॥ कृपाळूदेव ॥ २३ ॥ पाहातांदेवाचेकृपेसि ॥ मा
तेचीकृपाकायसी ॥ मातावधींबाळकासी ॥ विपत्तिकाळीं ॥ २४ ॥ देवेंभक्तकोणवेधिला ॥ कधींदेखिलानाऐकिला ॥ श
रणागतासीदेवझाला ॥ वज्रपंजरू ॥ २५ ॥ देवभक्तांचाकैंवारी ॥ देवपतितांसीतारी ॥ देवहोयसहाकारी ॥ अनाथा
चा ॥ २६ ॥ देवअनाथाचाकैंपक्षी ॥ नानासंकटापासूनरक्षी ॥ धाविन्नलाअंतरसाक्षी ॥ गजेंद्राकारणें ॥ २७ ॥ देवकृपे
चासागर ॥ देवकरुणेचाजळधर ॥ देवासिभक्तांचाविसर ॥ पडणारनाहीं ॥ २८ ॥ देवप्रीतिराखोंजाणे ॥ देवासिकरावें
साजणें ॥ जिवलगें अवघीं पिसुणें ॥ कामानयेती ॥ २९ ॥ सख्यदेवाचेंतुटेना ॥ प्रीतिदेवाचीविटेना ॥ देवकदांपालटे
ना ॥ शरणागतासी ॥ ३० ॥ ह्मणोनिसख्यदेवासिकरावें ॥ हितगुजतयाससांगावें ॥ आठवेभक्तीचेंजाणावें ॥ लक्ष
णऐसें ॥ ३१ ॥ जैसादेवतैसागुरु ॥ शास्त्रींबोलिलाहाविचारू ॥ ह्मणोनिसख्यत्वाचाप्रकारु ॥ सद्गुरूसींअसावा ॥

३२॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्थदशकेसख्यभक्तिनिरूपणंनाम अष्टमः समासः॥८॥ ॥
श्रीरामसमर्थ॥ ॥मागांजाहालेंनिरूपण॥आठवेभक्तीचेंलक्षण॥आतांऐकासावधान॥नववीभक्ति॥
१॥नवमींनिवेदनजाणावें॥आत्मनिवेदनकरावें॥तेंहीसांगिजेलस्वभावें॥प्रांजळकरूनी॥२॥ऐकानिवेदनाचेंल
क्षण॥देवासिवाहावेंआपण॥करावेंतत्वविवरण॥ह्मणिजेकळे॥३॥मीभक्तऐसेंह्मणावें॥आणिविभक्तीपणेंभजा
वें॥हेंअवघेंचिजाणावें॥विलक्षण॥४॥लक्षणअसोनिविलक्षण॥ज्ञानअसोनिअज्ञान॥भक्तअसोनविभक्त
पण॥तेंहेंऐसें॥५॥भक्तह्मणजेविभक्तनव्हे॥आणिविभक्तह्मणजेभक्तनव्हे॥विचारेंवीणकांहींचनव्हे॥समाधा
न॥६॥तस्मात्विचारकरावा॥देवकोणतोओळखावा॥आपलाआपणशोधघ्यावा॥अंतर्यामीं॥७॥मीकोणऐ-
सानिवाडा॥पाहोंजातांतत्वझाडा॥विचारघेतांउघडा॥आपणनाहीं॥८॥तत्वेंतत्वजेव्हांसरे॥तेव्हांआपणकैं
चाउरे॥आत्मनिवेदनयेणेंप्रकारें॥सहजचिझालें॥९॥तत्वरूपसकळभासे॥विवेकपाहातांनिरसे॥प्रकृतिनिरा
सें आत्मा असे॥आपणकैंचा॥१०॥एकमुख्यपरमेश्वर॥दुसरीप्रकृतीजगदाकार॥तिसराआपणकैंचाचोर॥आ-
णिलामध्यें॥११॥ऐसेंहेंसहजचिअसतां॥नाथिलीचलागेदेहअहंता॥परंतुविचारेंपाहतां॥कांहींचिनसे॥१२॥पा-
हतांतत्वता विवंचना॥पिंडब्रह्मांडतत्वरचना॥विश्वाकारेंव्यक्तिनाना॥तत्वेंविस्तारलीं॥१३॥तत्वेंसाक्षत्वेंवोसर
ती॥साक्षित्वनुरेआत्मप्रचीती॥आत्माअसेआदिअंतीं॥आपणकैंचा॥१४॥आत्माएकस्वानंदघन॥आणिअहं
आत्माहेंवचन॥तरीमगआपणकैंचाभिन्न॥उरलातेथें॥१५॥सोहंहंसाहेंउत्तर॥याचेंपाहावेंअर्थांतर॥पाहातां
आत्मयाचाविचार॥आपणकैंचातेथें॥१६॥आत्मानिर्गुणनिरंजन॥तयासिअसावेंअनन्य॥अनन्यह्मणजेना

हीं आन ॥ आपण कैंचा तेथें ॥ १७ ॥ आत्मा ह्मणिजे अद्वैत ॥ जेथें नाहीं द्वैताद्वैत ॥ तेथें मीपणाचा हेत ॥ उरेल कैंचा ॥ १८ ॥ आत्मा पूर्णत्वें परिपूर्ण ॥ तेथें नाहीं गुणागुण ॥ निरवळ निर्गुणीं आपण ॥ कोण कैंचा ॥ १९ ॥ त्वंपद तत्पद असीपद ॥ निरसूनि सकळ भेदाभेद ॥ वस्तू ठाईंची अभेद ॥ आपण कैंचा ॥ २० ॥ निरसितां जीवशिव उपाधी ॥ जीवशीवचि कैंचे आधीं ॥ स्वरूपीं होतां दृढबुद्धि ॥ आपण कैंचा ॥ २१ ॥ आपण मिथ्या साच देव ॥ देव भक्त अनन्यभाव ॥ या वचनाचा अभिप्राव ॥ अनुभवी जाणती ॥ २२ ॥ या नाव आत्मनिवेदन ॥ ज्ञानियांचें समाधान ॥ नववे भक्तीचें लक्षण ॥ निरोपिलें ॥ २३ ॥ पंचभूतांमध्यें आकाश ॥ सकळ देवांमध्यें जगदीश ॥ नवविधा भक्तिमध्यें विशेष ॥ भक्ति नवमी ॥ २४ ॥ नवमी भक्ति आत्मनिवेदन ॥ न होतां न चुके जन्ममरण ॥ हें वचन सत्य प्रमाण ॥ अन्यथा नव्हे ॥ २५ ॥ ऐसी हे नवविधा भक्ति ॥ केलिया पाविजे सायोज्यमुक्ति ॥ सायोज्यमुक्ती सकल्पांतीं ॥ चळण नाहीं ॥ २६ ॥ तिहीं मुक्तीस आहे चळण ॥ सायोज्यमुक्ति अचळ जाण ॥ त्रैलोक्यासहोतां निर्वाण ॥ सायोज्यमुक्ति चळेना ॥ २७ ॥ अवघिया चत्वारि मुक्ति ॥ वेदशास्त्रें बोलती ॥ त्यामध्यें तीन नासती ॥ चौथी ने अविनाश ॥ २८ ॥ पहिली मुक्ती ते सलोकता ॥ दुसरी ते समीपता ॥ तिसरी ते स्वरूपता ॥ चौथी सायोज्यमुक्ति ॥ २९ ॥ ऐसीया चत्वारि मुक्ति ॥ भगवद्भजनें पाविजेति ॥ हें निरूपण प्रांजळ श्रोतीं ॥ सावध पुढें परिसावें ॥ ३० ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे चतुर्थदशके आत्मनिवेदनंनाम नवमः समासः ॥ ९ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ मुळीं ब्रह्म निराकार ॥ तेथें स्फूर्तिरूपें अहंकार ॥ तो पंचभूतांचा विस्तार ॥ ज्ञानदशकीं बोलिला ॥ १ ॥ तो अहंकार वायुरूप ॥ तयावरी तेजाचें स्वरूप ॥ तया तेजाच्या आधारें आप ॥ अवर्णोदक दाटलें ॥ २ ॥ तया अवर्णोदकाच्या आधारें ॥ धरा धरिली फणिवरें ॥ वरती छपन्न-

कोटिविस्तारें ॥ वसुंधराहे ॥ ३ ॥ तियेवरीपरिघसप्तसागर ॥ मध्येंमेरूमहाथोर ॥ अष्टदिक्पाळतोपरिवार ॥ अंतरें
वेष्टितराहिला ॥ ४ ॥ तोसुवर्णाचामहामेरु ॥ पृथ्वीसतयाचाआधारु ॥ चौऱ्यायशीसहस्रविस्तारु ॥ रुंदीतयाची ॥
॥ ५ ॥ उंचतरीमर्यादेवगळा ॥ भूमीमध्येंसहस्रसोळा ॥ तयाभोंवतावेष्टितपाळा ॥ लोकालोकपर्वताचा ॥ ६ ॥ तयाऐ
लीकडेहिमाचळ ॥ जेथेंपांडवगळालेसकळ ॥ धर्मआणितमाळनीळ ॥ पुढेंगेले ॥ ७ ॥ तेथेंजावयामार्गनाहीं ॥ मा
र्गीपसरलेमहाअही ॥ शीतसुखेंसुखावलेतेही ॥ पर्वतरूपभासती ॥ ८ ॥ तयाऐलीकडेशेवटींजाण ॥ बद्रिकाश्र
मबद्रीनारायण ॥ तेथेंमहातापसीनिर्वाण ॥ देहत्यागार्थजाती ॥ ९ ॥ तयाऐलीकडेबद्रिकेदार ॥ पाहोनयेतील-
हानथोर ॥ ऐसाहाअवघाविस्तार ॥ मेरुपर्वताचा ॥ १० ॥ तयामेरुपर्वतापाठारीं ॥ तीनशृंगेंविषमहारी ॥ परिवारेंरा-
हिलेतयावरी ॥ ब्रह्माविष्णुमहेश ॥ ११ ॥ ब्रह्मशृंगतोपर्वताचा ॥ विष्णुशृंगतोमर्गजाचा ॥ शिवशृंगतोस्फटिका-
चा ॥ कैलासनामत्याचें ॥ १२ ॥ वैकुंठनामविष्णुशृंगाचें ॥ सत्यलोकनामब्रह्मशृंगाचें ॥ अमरावतिइंद्राचें ॥ स्थळत्या
खालतें ॥ १३ ॥ तेथेंगणगंधर्वलोकपाल ॥ तेहतीसकोटीदेवसकळ ॥ चौदालोकसुवर्णाचळ ॥ वेष्टितराहिले ॥ १४ ॥
तेथेंकामधेनूचीखिल्लारें ॥ कल्पतरूचींवनेंअपारें ॥ अमृताचींसरोवरें ॥ ठायींठायींउचंबळती ॥ १५ ॥ तेथेंउदंड
चिंतामणि ॥ हिरेपरिसाचियाखाणी ॥ तेथेंसुवर्णमयधरणी ॥ लखलखायमान ॥ १६ ॥ परमरमणीयफांकती
किळा ॥ नवरत्नांचियापाषाणशिळा ॥ तेथेंअखंडहर्षवेळा ॥ आनंदमय ॥ १७ ॥ तेथेंअमृताचींभोजनें ॥ दिव्यगं-
धेंदिव्यसुमनें ॥ अष्टनायकागंधर्वगायनें ॥ निरंतर ॥ १८ ॥ तेथेंतारुण्यवोसरेना ॥ रोगव्याधीहीअसेना ॥ वृद्धा-
प्यआणिमरणयेना ॥ कदांकाळीं ॥ १९ ॥ तेथेंएकाहूनीएकसुंदर ॥ तेथेंएकाहूनीएकचतुर ॥ धीरउदारआणिशूर ॥

मर्यादेवेगळे ॥ २० ॥ तेथें दिव्यदेह ज्योतिरूपें ॥ विद्युल्लतेसारिखीं स्वरूपें ॥ तेथें यशकीर्तिप्रतापें ॥ सीमा सांडिली ॥ २१ ॥ ऐसें तें स्वर्गभुवन ॥ सकळदेवांचें वसतें स्थान ॥ तयास्थळाचें महिमान ॥ बोलिजे तितुकें थोडें ॥ २२ ॥ येथें ज्या देवाचें भजन करावें ॥ तेथें त्या देवलोकीं राहावें ॥ सलोकतामुक्तीचें जाणावें ॥ लक्षण ऐसें ॥ २३ ॥ लोकीं राहावें ते सलोकता ॥ समीप असावें ते समीपता ॥ स्वरूपचि व्हावें ते स्वरूपता ॥ तिसरी मुक्ति ॥ २४ ॥ देवस्वरूप जाहला देहीं ॥ श्रीवत्स कौस्तुभ लक्ष्मी नाहीं ॥ स्वरूपतेचें लक्षण पाहीं ॥ ऐसें असे ॥ २५ ॥ सुकृत आहे तों भोगिती ॥ सुकृत सरल्या ढकलून देती ॥ आपण देवतें असती ॥ जैसे तैसे ॥ २६ ॥ ह्मणोनि तीन मुक्ति नाशिवंत ॥ सायोज्य मुक्ती ते शाश्वत ॥ तेही निरोपिजेल सावचित्त ॥ होऊनि ऐका ॥ २७ ॥ ब्रह्मांड नासेल कल्पांतीं ॥ पर्वतांसहीत जळेल क्षिती ॥ तेव्हां अवघेचि देवजाती ॥ मा मुक्ति कैंच्या तेथें ॥ २८ ॥ तेव्हां निर्गुण परमात्मा निश्चळ ॥ निर्गुण भक्ति तेहि अचळ ॥ सायोज्य मुक्ति केवळ जाणिजे ऐसी ॥ २९ ॥ निर्गुणीं अनन्य असतां ॥ तेणें होय सायोज्यता ॥ सायोज्यता ह्मणजे स्वरूपता ॥ निर्गुण भक्ति ॥ ३० ॥ सगुण भक्ति ते चळे ॥ निर्गुण भक्ति ते न चळे ॥ हें अवघेंचि मांजळ कळे ॥ सद्गुरू केलिया ॥ ३१ ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे चतुर्थदशके मुक्तिचतुष्टयनिरूपणं नाम दशमः समासः ॥ १० ॥ ॥ श्रीरामचंद्रार्पणमस्तु ॥ ॥

॥ शुभं भवतु ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

इतिदासबोधेचतुर्थदशकसमाप्त.

अथदासबोधेपंचमदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥जयजयाजीसद्गुरूपूर्णकामा॥परमपुरुषाआत्मयारामा॥अनिर्वाच्यतुमचामहिमा॥वर्णि
लानवचे॥१॥जेंवेदासिसांकडें॥जेंशब्दासिकानडें॥तेंसच्छिष्यासिरोकडें॥अलभ्यलाभे॥२॥जेंयोगियांचेंनिजवर्म
॥जेंशंकराचेंनिजधाम॥जेंविश्रांतीचानिजविश्राम॥परमगुह्यअगाध॥३॥तेंब्रह्मतुमचेनियोगें॥स्वयेंआपणचि-
होईजेआंगें॥दुर्घटसंसाराचेनिपांगें॥पांगिजेनासर्वथा॥४॥आतांस्वामिचेनिलडिवाळपणें॥गुरुशिष्यांचींलक्षणें
॥सांगिजेतीतेणेंप्रमाणें॥मुमुक्षेंशरणजावें॥५॥गुरुतोसकळांसीब्राह्मण॥जरीतोजालाक्रियाहीन॥तऱ्हींतया-
सीचशरण॥अनन्यभावेंअसावें॥६॥अहोयाब्राह्मणांकारणें॥अवतारघेतलानारायणें॥विष्णूनेंश्रीवत्समिरवि
णें॥तेथेंइतरतेकिती॥७॥ब्राह्मणवचनेंप्रमाण॥होतीशूद्राचेब्राह्मण॥धातुपाषाणींदेवपण॥ब्राह्मणाचेनिमंत्रें
॥८॥मुंजीबंधनाविरहित॥तोशूद्रचिनिभ्रांत॥द्विजन्माह्मणोनिसतत॥द्विजऐसेंनामत्याचें॥९॥सकळांसिपू-
ज्यब्राह्मण॥हेमुख्यवेदाज्ञाप्रमाण॥वेदविरहीतअप्रमाण॥अप्रियभगवंता॥१०॥ब्राह्मणींयोगयागव्रतेंदानें
॥ब्राह्मणींसफळतीर्थाटणें॥कर्ममार्गब्राह्मणाविणें॥होणारनाहीं॥११॥ब्राह्मणवेदमूर्तिमंत॥ब्राह्मणतोचिभग
वंत॥पूर्णहोतीमनोरथ॥विप्रवाक्येंकरूनी॥१२॥ब्राह्मणपूजनेंशुद्धवृत्ति॥होऊनिजडेभगवंतीं॥ब्राह्मणतीर्थें
उत्तमगति॥पावतीप्राणी॥१३॥लक्षभोजनींपूज्यब्राह्मण॥आनयातीसपुसेकोण॥परीभगवंतासिभावप्रमाण॥
येरांचाडनाहीं॥१४॥असोब्राह्मणासुरवरवंदिती॥तेथेंमानवबापुडेंकिती॥जरीब्राह्मणमूढमति॥तऱ्हींतोजग
द्वंद्य॥१५॥अंत्यजशब्दज्ञाताबरवा॥परीतोनेऊनिकायकरावा॥ब्राह्मणासनींपूजावा॥हेंतोघडेना॥१६॥जेंजें
जनावेगळेंकेलें॥तेंतेंवेदेंअव्हेरिलें॥ह्मणोनितयासनावठेविलें॥पाषांडमत॥१७॥असोजोहरिहरदास॥तया

सब्राह्मणींविश्वास ॥ ब्राह्मणभजनेंबहुतांस ॥ पावनकेलें ॥ १८ ॥ ब्राह्मणेंपाविजेदेवाधिदेवा ॥ तऱ्हीकिमर्थसद्गुरू
करावा ॥ ऐसेंह्मणालतरीनिजठेवा ॥ सद्गुरूवीणनाहीं ॥ १९ ॥ स्वधर्मकर्मींपूज्यब्राह्मण ॥ परिज्ञाननव्हेसद्गुरूविणें
॥ ब्रह्मज्ञाननस्तांशिण ॥ जन्ममृत्यकचुकेना ॥ २० ॥ सद्गुरूवीणज्ञानकांहीं ॥ सर्वथाहोणारनाहीं ॥ अज्ञानप्राणीप्रवा
हीं ॥ वाहतचिगेले ॥ २१ ॥ ज्ञानविरहीतजेंजेंकेलें ॥ तेंतेंजन्मासिमूळझालें ॥ ह्मणोनिसद्गुरूचींपाउलें ॥ सदृढधरावीं ॥
२२ ॥ जयासवाटेदेवपाहावा ॥ तेणेंसत्संगधरावा ॥ सत्संगेंवीणदेवाधिदेवा ॥ पाविजेतनाहीं ॥ २३ ॥ नानासाधनेंबा
पुडीं ॥ सद्गुरूवीणकरितीवेडीं ॥ गुरुकृपेवीणकुडकुडी ॥ व्यर्थचिहोती ॥ २४ ॥ कार्तीकिस्नानेंमाघस्नानें ॥ व्रतेंउद्यापनें
दानें ॥ गोरांजनेंधूम्रपानें ॥ साधितीपंचाग्नि ॥ २५ ॥ हरिकथापुराणश्रवण ॥ आदरेंकरितीनिरूपण ॥ सर्वतीर्थेंपरम
कठिण ॥ फिरतीप्राणी ॥ २६ ॥ झळफळीतदेवतार्चनें ॥ स्नानसंध्यादर्भासनें ॥ टिळेमाळागोपिचंदनें ॥ ठसेश्रीमुद्रां
चे ॥ २७ ॥ अर्घ्यपात्रेंसंपुष्टगोकर्णें ॥ मंत्रयंत्रांचींताम्रपर्णें ॥ नानाप्रकारींचींउपकरणें ॥ साहित्यशोभा ॥ २८ ॥ घंटा
घणघणांवाजती ॥ स्तोत्रेंस्तवनेंआणिस्तुति ॥ आसनेंमुद्राध्यानेंकरिती ॥ प्रदक्षिणानमस्कार ॥ २९ ॥ पंचायतन-
पूजाकेली ॥ मृत्तिकेचिंलिंगेंलाखोली ॥ बेलेंनारिकेळेंभरली ॥ संपूर्णसांगपूजा ॥ ३० ॥ उपोषणेंनिष्ठानेम ॥ परमप्र
यासेंकेलेंकर्म ॥ फळचिपावतीवर्म ॥ चुकलेप्राणी ॥ ३१ ॥ यज्ञादिकेंकर्मेंकेलीं ॥ हृदयींफळाशाकल्पिली ॥ आपुले-
इच्छेनेंघेतली ॥ स्फूतिजन्माची ॥ ३२ ॥ करूनिनानासायास ॥ केलाचौदाविद्यांचाअभ्यास ॥ रिद्धिसिद्धीसावकाश
॥ वोळल्याजरी ॥ ३३ ॥ तरीसद्गुरूकृपेविरहित ॥ सर्वथानघडेस्वहित ॥ यमपुरींचाअनर्थ ॥ चुकेनायेणें ॥ ३४ ॥ जं-
वनाहींज्ञानप्राप्ति ॥ तंवचुकेनायातायाती ॥ गुरुकृपेवीणअधोगति ॥ गर्भवासचुकेना ॥ ३५ ॥ ध्यानधारणामुद्राआ

सन ॥ भक्तिभाव आणि भजन ॥ सकळही फोल ब्रह्मज्ञान ॥ जंव तें प्राप्त नाहीं ॥ ३६ ॥ सद्गुरूकृपा न जोडे ॥ आणि भ
लती कडे वावडे ॥ जैसें आंधळें चांचरूनि पडे ॥ गारीं आणि गडदरीं ॥ ३७ ॥ जैसें नेत्रीं घालितां अंजन ॥ पडे दृष्टीस नि
धान ॥ तैसा सद्गुरुवचनें ज्ञान ॥ प्रकाश होय ॥ ३८ ॥ सद्गुरुवीण जन्म निर्फळ ॥ सद्गुरूवीण दुःख सकळ ॥ सद्गुरूवीण
तळमळ ॥ जाणार नाहीं ॥ ३९ ॥ सद्गुरूचेनि अभयकरें ॥ प्रगट होइजे ईश्वरें ॥ जन्मदुःखें अपारें ॥ नासोनि जाती ॥-
४० ॥ मागां जाले थोर थोर ॥ संत महंत मुनेश्वर ॥ तयांसही ज्ञानविचार ॥ सद्गुरुचेनि ॥ ४१ ॥ श्रीरामकृष्णादिकरूनी ॥
अति तत्पर गुरुभजनीं ॥ सिद्ध साधु आणि सज्जनीं ॥ गुरुदास्य केलें ॥ ४२ ॥ सकळ सृष्टीचे चाळक ॥ हरिहर ब्रह्मादिक
॥ तेही सद्गुरुपदीं रंक ॥ महत्ता चढती ॥ ४३ ॥ असो जयास मोक्ष व्हावा ॥ तेणें सद्गुरू करावा ॥ सद्गुरुविणें मोक्ष पावावा ॥
हें कल्पांतीं न घडे ॥ ४४ ॥ आतां सद्गुरू ते कैसे ॥ नव्हेत इतरां गुरू ऐसे ॥ जयाचे कृपेनें प्रकाशे ॥ शुद्ध ज्ञान ॥ ४५ ॥ त्या सद्गु
रूची वोळखण ॥ पुढिले समासीं निरूपण ॥ बोलिलें असे श्रवण ॥ अनुक्रमें करावें ॥ ४६ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे गुरु
शिष्यसंवादे पंचमदशके ॥ गुरुनिश्चयनिरूपणंनाम प्रथमः समासः ॥ १ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ जे कु
रामती दाखविती ॥ तेही गुरु ह्मणिजेती ॥ परंतु सद्गुरू नव्हेती ॥ मोक्षदाते ॥ १ ॥ सभामोहन भुररें चेटकें ॥ साबरमंत्र कौ
टाळें अनेकें ॥ नाना चमत्कार कौतुकें ॥ असंभाव्य सांगती ॥ २ ॥ सांगती औषधीप्रयोग ॥ कांसुवर्णधातूचा मार्ग ॥ दृष्टि
बंधन लागवेग ॥ अभिलाषाचा ॥ ३ ॥ साहित्य संगीत रागज्ञान ॥ गीत नृत्य तानमान ॥ नाना वाद्यें सिकविती जन ॥ तेहि
एक गुरू ॥ ४ ॥ विद्या सिकविती पंचाक्षरी ॥ ताडे तोडे नानापरी ॥ कांपोट भरे जयावरी ॥ ते विद्या सिकविती ॥ ५ ॥ जे याती-
चा जो व्यापार ॥ शिकविती भरावया उदर ॥ तेही गुरु परि साचार ॥ सद्गुरु नव्हेती ॥ ६ ॥ आपुली माता आणि पिता ॥ ते

हीगुरूचितलता॥ परिपैलपारपावविना॥ तोसद्गुरूवेगळाचि॥७॥ गायत्रीमंत्राचाउच्चारु॥ सांगेतोसाचारकुळगुरु॥
परीज्ञानेंवीणपैलपारु॥ पाविजेतनाहीं॥८॥ जोब्रह्मज्ञानउपदेशी॥ अज्ञानअंधारेंनिरशी॥ जीवात्मयाशिवा तया
शी॥ ऐक्यताकरी॥९॥ विघडलेदेव आणिभक्त॥ जीवशिवपणेंद्वैत॥ तयादेवभक्तां एकांत॥ करीतोसद्गुरू॥१०॥
भवव्याघ्रेंघालूनिउडी॥ गोवत्सासतडातोडी॥ केलीदेखोनिशीघ्रसोडी॥ तोसद्गुरुजाणावा॥११॥ प्राणीमायाज-
ळींपडिले॥ संसारदुःखेंदुखवले॥ ऐसेजेणेंमुक्तकेले॥ तोसद्गुरुस्वामी॥१२॥ गर्भवासअतिसांकडी॥ इच्छाबंधना
चीबेडी॥ ज्ञानदेऊनिशीघ्रसोडी॥ तोसद्गुरूस्वामी॥१३॥ वासनानदीमहापुरीं॥ प्राणीबुडतांग्लानीकरी॥ तेथेंउडी-
घालुनीतारी॥ तोसद्गुरूजाणावा॥१४॥ फोडूनिशब्दाचेंअंतर॥ वस्तूदाखवीनिजसार॥ तोचिसद्गुरूमाहेर॥ अना
थाचें॥१५॥ जीवएकदेशीबापुडें॥ तयासिब्रह्मचिकरीरोकडें॥ फेडीसंसारसांकडें॥ वचनमात्रें॥१६॥ जेंवेदाचेंअ
भ्यंतरीं॥ तेंकाढूनिअपत्यापरी॥ शिष्यश्रवणींकवळभरी॥ उद्गारवचनें॥१७॥ वेदशास्त्रमहानुभाव॥ पाहातांए
कचिअनुभव॥ तोचिएकगुरुराव॥ ऐक्यरूपें॥१८॥ संदेहनिःशेषजाळी॥ स्वधर्मआदरेंप्रतिपाळी॥ वेदविरहित
टवाळी॥ करूंचिनेणें॥१९॥ जेंजेंमनअंगिकारी॥ तेंतेंस्वयेंमुक्तकरी॥ तोगुरुनव्हेभिकारी॥ झडेआला॥२०॥ शि
ष्यांसिनलावितीसाधन॥ नकरवितीइंद्रियदमन॥ ऐसेगुरुअडक्याचेतिन॥ मिळालेतरीटाकावे॥२१॥ जोकोणीज्ञा
नबोधी॥ समूळअविद्याछेदी॥ इंद्रियदमनप्रतिपादी॥ तोचिसद्गुरूजाणावा॥२२॥ एकद्रव्याचेविकिले॥ एकशिष्या-
चेआंखिले॥ ऐसेदुराशेनेंकेले॥ दीनरूप॥२३॥ जेंजेंरुचेशिष्यांमनीं॥ तैसीचकरीमनधरणी॥ ऐसीकामनापापि-
णी॥ पडिलीगळां॥२४॥ जोगुरूभोंडसारू॥ तोअधमाहुनीअधमथोरू॥ चोरटामैंदपामरू॥ द्रव्यभोंदू॥२५॥ जें-

सावैद्यदुराचारी ॥ केलीसर्वस्वेंबोहरी ॥ आणिशेखीं भीड़ करी ॥ घानघेणा ॥ २६ ॥ तैसासद्गुरुनसावा ॥ जेणें अंत
रपडेदेवा ॥ भीडकरूनियांगोंवा ॥ घालीबंधनाचा ॥ २७ ॥ जेथेंशब्दब्रह्मज्ञान ॥ आणिस्थूळक्रियेचेंसाधन ॥ तो-
न्हिगुरूनिधान ॥ दाखवीडोळां ॥ २८ ॥ देखणींदाखवितीआदरें ॥ मंत्रफुंकितीकर्णद्वारें ॥ इतुकेंचज्ञानतोंपामरें ॥ अंत
रलींभगवंता ॥ २९ ॥ बाणेतिहींचीखूण ॥ तोन्हिगुरूसलक्षण ॥ तेथेंन्हिरिघावेंशरण ॥ अत्यादरेंमुमुक्षीं ॥ ३० ॥ अद्वै-
तनिरूपणीं अगाधवक्ता ॥ परिविषयींलोलंगता ॥ ऐसियागुरूचेनिसार्थकता ॥ होणारनाहीं ॥ ३१ ॥ जैसानिरूपण-
समयो ॥ तैसेंचिमनहिकरीवायो ॥ कृतबुद्धीचानिश्चयो ॥ जाहलाचिनाहीं ॥ ३२ ॥ निरूपणींसामर्थ्यसिद्धी ॥ श्रवण
होतांदुराशाबाधी ॥ नानाचमत्कारेंबुद्धि ॥ दंडळोंलागे ॥ ३३ ॥ पूर्वीज्ञानेविरक्तभक्त ॥ जयांससादृश्यभगवंत ॥-
आणिसामर्थ्यहीअद्भुत ॥ सिद्धिचेनियोगें ॥ ३४ ॥ ऐसेंनयांचेंसामर्थ्य ॥ आमुचेंज्ञाननुसतेंव्यर्थ ॥ ऐसासामर्थ्यांचा-
स्वार्थ ॥ अंतरींवसे ॥ ३५ ॥ निःशेषदुराशातुटे ॥ तरीचभगवंतभेटे ॥ दुराशाधरितीतेखोटे ॥ शब्दज्ञानेकामिक ॥ ३६ ॥
बहुतज्ञातीनागवली ॥ कामनेनेवेडीकेली ॥ कामनाइच्छितांचमेली ॥ बापुडींमूर्खें ॥ ३७ ॥ निशेषकामनारहित ॥ ऐसा
तोविरळासंत ॥ अवघियांवेगळेंमन ॥ अक्षयज्याचें ॥ ३८ ॥ अक्षयठेवासकळांचा ॥ परीपांगडाफिटेनाशरीराचा ॥
तेणेंमार्गईश्वराचा ॥ चुकोनिजाती ॥ ३९ ॥ सिद्धि आणिसामर्थ्यजाहालें ॥ सामर्थ्यें देहासमहत्वआलें ॥ पुढेंबेचाड
बलकावलें ॥ देहबुद्धीचें ॥ ४० ॥ सांडुनि अक्षयसुख ॥ सामर्थ्यइच्छितीतेमूर्ख ॥ कामनेंसारिखेंदुःख ॥ आणीकना
हीं ॥ ४१ ॥ ईश्वरेंविणजेकामना ॥ तेणेंगुणेंनानायातना ॥ पावतेहोतीपतना ॥ वरपडेप्राणी ॥ ४२ ॥ होतांशरीरासअं
त ॥ सामर्थ्यहीनिघोनजात ॥ शेखिंअंतरलाभगवंत ॥ कामनागुणें ॥ ४३ ॥ ह्मणोनिनिःकामनाविचारु ॥ दृढबुद्धी

चानिर्धारु ॥ तोचिसद्गुरू पैलपारु ॥ पाववी भवाचा ॥ ४४ ॥ मुख्यसद्गुरूचेंलक्षण ॥ आधिंपाहिजे विमळज्ञान ॥ नि
श्चयाचेंसमाधान ॥ स्वरूपस्थिति ॥ ४५ ॥ याहिवरी वैराग्यप्रबळ ॥ वृत्तिउदासीनकेवळ ॥ विशेषआचारें निर्मळ
॥ स्वधर्मविषयीं ॥ ४६ ॥ याहिवरीअध्यात्मश्रवण ॥ हरिकथानिरूपण ॥ जेथेंपरमार्थविवरण ॥ निरंतर ॥ ४७ ॥
जेथेंसारासार विचार ॥ तेथेंहोयजगदोद्धार ॥ नवविधाभक्तीचाआधार ॥ बहुतजनासीं ॥ ४८ ॥ ह्मणोनिनवविधा
भजन ॥ जेथेंप्रतिष्ठिलेंसाधन ॥ हेंसद्गुरूचेंलक्षण ॥ श्रोतींवोळखावें ॥ ४९ ॥ अंतरींशब्दब्रह्मज्ञान ॥ बाह्यनिष्ठेचें
भजन ॥ तेथेंबहुतभक्तजन ॥ विश्रांतिपावती ॥ ५० ॥ नाहींउपासनेचाआधार ॥ तोपरमार्थनिराधार ॥ कर्मेंवीण
आचार ॥ भ्रष्टहोती ॥ ५१ ॥ ह्मणोनिज्ञानवैराग्य आणि भजन ॥ स्वधर्मकर्म आणिसाधन ॥ कथानिरूपणश्रवण
मनन ॥ नीतिन्यायमर्यादा ॥ ५२ ॥ यामध्येंयेकउणें असे ॥ तेणेंतेंविलक्षणदिसे ॥ ह्मणोनिसर्वहीविलसे ॥ सद्गुरू
पासीं ॥ ५३ ॥ जोबहुतांचेंपाळणकर्ता ॥ त्यासबहुतांचीअसेचिंता ॥ नानासाधनेंसमर्था ॥ सद्गुरुपासीं ॥ ५४ ॥ सा
धनेंविणपरमार्थप्रतिष्ठे ॥ तोमागुतासवेंचिभ्रष्टे ॥ याकारणेंदुरीदृष्टें ॥ महानुभाव ॥ ५५ ॥ आचारउपासनासोडिती
॥ तेभ्रष्टअसक्तदिसती ॥ जळोतयांचीमहंती ॥ कोणपुसे ॥ ५६ ॥ कर्मउपासनेचाअभाव ॥ तेथेंभकाधेंशीझालाठा
व ॥ तोकानकोंडासमुदाव ॥ प्रपंचीहांसती ॥ ५७ ॥ नीचयातीचागुरु ॥ तोहीकानकोंडाविचारु ॥ ब्रह्मसभेसिजैसाचो
रु ॥ तैसादडे ॥ ५८ ॥ ब्रह्मसभेदेखतां ॥ तयाचेंतीर्थनयेघेतां ॥ अथवाप्रसादसेवितां ॥ प्रायश्चित्तपडे ॥ ५९ ॥ तीर्थप्र
सादाचीसांडीकेली ॥ तेथेंनीचतादिसोनआली ॥ गुरुभक्तितेसटवली ॥ एकाएकीं ॥ ६० ॥ गुरूचीमर्यादाराखतां ॥ ब्रा
ह्मणक्षोभतीतत्वतां ॥ तेथेंब्राह्मण्यरक्षूंजातां ॥ गुरुक्षोभघडे ॥ ६१ ॥ ऐसीसांकडीदोहींकडे ॥ तेथेंप्रस्तावापडे ॥ नीच

यानीससद्गुरुलनघडे ॥ याकारणें ॥ ६२ ॥ तथापिआवडीघेतलीजीवें ॥ तरिआपणचिभ्रष्टावें ॥ बहुतजनासभ्रष्टवा
वें ॥ हेंदूषणचिकीं ॥ ६३ ॥ आतांअसोहाविचारु ॥ स्वयानिचा पाहिजेगुरू ॥ नाहींतरीभ्रष्टाकारू ॥ नेमस्तघडे ॥ ६४ ॥ जे
जेकांहींउत्तमगुण ॥ तेंतेंसद्गुरूचेंलक्षण ॥ तथापिसांगोंवोलखण ॥ होयेजणें ॥ ६५ ॥ एकगुरूएकमंत्रगुरू ॥ एकयंत्रगु-
रू एकतंत्रगुरु ॥ एकवस्तादगुरूएकराजगुरु ॥ ह्मणतीजनीं ॥ ६६ ॥ एककुळगुरूएकमानिलागुरू ॥ एकविद्यागुरुएक
कुविद्यागुरू ॥ एकअसद्गुरू एकयातिगुरू ॥ दंडकर्ते ॥ ६७ ॥ एकमातागुरूएकपितागुरू ॥ एकराजागुरूएकदेवगुरू ॥ ए
कबोलिजेजगद्गुरू ॥ सकळकळा ॥ ६८ ॥ ऐसेहेसत्रागुरू ॥ याहीवेगळेआणीकगुरू ॥ ऐकतयांचाविचारू ॥ सांगिजेल ॥
६९ ॥ एकस्वप्नगुरूएकदीक्षागुरू ॥ एकह्मणतीप्रतिमागुरू ॥ एकह्मणतीस्वयेंगुरू ॥ आपुलाआपण ॥ ७० ॥ जेजेयाती
चाजोजोव्यापारू ॥ तेतेयातिचेंतितुकेगुरू ॥ याचापाहातांविचारू ॥ उदंडआहे ॥ ७१ ॥ असोऐसेउदंडगुरू ॥ नानाम-
तांचाविचारु ॥ परिमोक्षदातासद्गुरु ॥ तोवेगळाचिअसे ॥ ७२ ॥ नानासद्विद्येचेंगुण ॥ याहीवरीकृपाळूपण ॥ हेंसद्गुरू
चेंलक्षण ॥ जाणिजेश्रोतीं ॥ ७३ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे पंचमदशकेसद्गुरुलक्षणंनाम द्वितीयःस
मासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांसद्गुरूचेंलक्षण ॥ विशदकेलेंनिरूपण ॥ आतांसच्छिष्याची
वोळखण ॥ सावधऐका ॥ १ ॥ सद्गुरूविणसच्छिष्य ॥ तोवायांजायनिशेष ॥ कांसच्छिष्यंवीणविशेष ॥ सद्गुरूशिणे
॥ २ ॥ उत्तमभूमीशोधिलीशुद्ध ॥ तेथेंबीजपेरिलेंकीडखाद ॥ कांतेंउत्तमबीजपरीसंबंध ॥ खडकेंसिपडिला ॥ ३ ॥ तै
सासच्छिष्यतोसत्पात्र ॥ परिगुरुसांगेमंत्रतंत्र ॥ तेथेंअरत्रनापरत्र ॥ कांहींचनाहीं ॥ ४ ॥ अथवागुरुपूर्णकृपाक-
री ॥ परीशिष्यअनाधिकारी ॥ भाग्यपुरुषाचाभिकारी ॥ पुत्रजैसा ॥ ५ ॥ तैसेंएकाबीणएक ॥ होतअसेनिरर्थक ॥ प

श्लोकींचेंजेंसार्थक ॥ तेंदुरिदुरावे ॥ ६ ॥ ह्मणोनिसद्गुरू आणिसच्छिष्य ॥ तेथेंनलागतीसायास ॥ त्याउभयतांचाह-
व्यास ॥ पुरेएकसरां ॥ ७ ॥ सुभूमिआणिउत्तमकण ॥ उगवेनापर्जन्येंवीण ॥ तैसेंआध्यात्मनिरूपण ॥ नस्तांहोय ॥ ८ ॥
शेतपेरिलेंआणिउगवलें ॥ परंतुनिगेवीणगेलें ॥ साधनेंवीणतैसेंजालें ॥ साधकासी ॥ ९ ॥ जोंवरीपीकआपणासिभो
गे ॥ तोंवरीअवघेंचिकरणेंलागे ॥ पिकआलियाहिउगें ॥ राहोंचनये ॥ १० ॥ तैसेंआत्मज्ञानझालें ॥ तऱ्हींसाधनपाहिजे
केलें ॥ येकवेळउदंडजेविलें ॥ तऱ्हींसामग्रीपाहिजे ॥ ११ ॥ ह्मणोनिसाधनअभ्यासआणिसद्गुरू ॥ सच्छिष्यआणि-
सच्छास्त्रविचारु ॥ सत्कर्मआणिसद्वासनापारु ॥ पावविभवाचा ॥ १२ ॥ सदुपासनासत्कर्म ॥ सत्क्रियाआणिस्वध
र्म ॥ सत्संगआणिनित्यनेम ॥ निरंतर ॥ १३ ॥ ऐसेंहेंअवघेंचिमिळे ॥ तरीचविमळज्ञाननिवळे ॥ नाहींतरीपाषांडसं
चरे ॥ बळेंसमुदाईं ॥ १४ ॥ येथेंशब्दनाहींशिष्यासी ॥ हेंअवघेंसद्गुरूपाशीं ॥ सद्गुरूपालटिअवगुणासी ॥ नानाय-
त्नेंकरूनी ॥ १५ ॥ सद्गुरूचेनिअसच्छिष्यपालटे ॥ परंतुसच्छिष्येंअसद्गुरूनपालटे ॥ कांजेथोरपणतुटे ॥ ह्मणोनि
यां ॥ १६ ॥ याकारणेंसद्गुरूपाहिजे ॥ तरीचसन्मार्गलाहिजे ॥ नाहींतरीहोईजे ॥ पाषांडावरपडें ॥ १७ ॥ येथेंसद्गुरू
चकारण ॥ येरसर्वनिःकारण ॥ तथापिसांगोंवोळखण ॥ सच्छिष्यांची ॥ १८ ॥ मुख्यसच्छिष्याचेंलक्षण ॥ सद्गु
रूवचनींविश्वासपूर्ण ॥ अनन्यभावेंशरण ॥ त्यानावसच्छिष्य ॥ १९ ॥ शिष्यपाहिजेनिर्मळ ॥ शिष्यपाहिजेआचा
रशीळ ॥ शिष्यपाहिजेकेवळ ॥ विरक्तअनुतापी ॥ २० ॥ शिष्यपाहिजेनिष्ठावंत ॥ शिष्यपाहिजेशुचिष्मंत ॥ शिष्यपा
हिजेनेमस्त ॥ सर्वप्रकारीं ॥ २१ ॥ शिष्यपाहिजेसाक्षपीविशेष ॥ शिष्यपाहिजेपरमदक्ष ॥ शिष्यपाहिजेअलक्ष्य ॥
लक्षीऐसा ॥ २२ ॥ शिष्यपाहिजेअतिधीर ॥ शिष्यपाहिजेअतिउदार ॥ शिष्यपाहिजेअतितत्पर ॥ परमार्थविषईं ॥ २३

॥शिष्यपाहिजेपरोपकारी॥शिष्यपाहिजेनिर्मत्सरी॥शिष्यपाहिजेअर्थांतरीं॥प्रवेशकर्त्ता॥२४॥शिष्यपाहिजे
परमशुद्ध॥शिष्यपाहिजेपरमसावध॥शिष्यपाहिजेअगाध॥उत्तमगुणाचा॥२५॥शिष्यपाहिजेप्रज्ञावंत॥शिष्यपाहिजेप्रेमळभक्त॥शिष्यपाहिजेनीतिवंत॥मर्यादेचा॥२६॥शिष्यपाहिजेयुक्तिवंत॥शिष्यपाहिजेबुद्धिवंत
॥शिष्यपाहिजेसंतासंत॥विचारघेता॥२७॥शिष्यपाहिजेधारिष्टाचा॥शिष्यपाहिजेदृढव्रताचा॥शिष्यपाहिजेउत्तमकुळींचा॥पुण्यशीळ॥२८॥शिष्यअसावासात्विक॥शिष्यअसावाभजक॥शिष्यअसावासाधक॥साधनकर्त्ता॥२९॥शिष्यअसावाविश्वासी॥शिष्यअसावाकायाक्लेशी॥शिष्यअसावापरमार्थासी॥वाढऊंजाणे॥३०॥शिष्यअसावास्वतंत्र॥शिष्यअसावाजगमित्र॥शिष्यअसावासत्पात्र॥सर्वगुणें॥३१॥शिष्यअसावासद्विद्येचा॥शिष्यअसावासद्भावाचा॥शिष्यअसावाअंतरींचा॥परमशुद्ध॥३२॥शिष्यनसावाअविवेकी
॥शिष्यनसावागर्भसुखी॥शिष्यअसावासंसारदुःखी॥संतप्तदेहीं॥३३॥जोसंसारदुःखेंदुखवला॥जोत्रिविधतापेंपोळला॥तोचिएकअधिकारीझाला॥परमार्थासी॥३४॥बहुतदुःखसोशिलेंजेणें॥तयासीचपरमार्थबाणे॥संसारदुःखाचेनिगुणें॥वैराग्यउपजे॥३५॥जयाससंसाराचात्रास॥तयासीचउपजेविश्वास॥विश्वासबळेंदृढकास॥धरिलीसद्गुरूची॥३६॥अविश्वासेंकाससोडिली॥ऐसींबहुतेकभवींबुडालीं॥नानाजळचरीं
तोडिलीं॥मध्येंचिसुखदुःखें॥३७॥याकारणेंदृढविश्वास॥तोचिजाणावासच्छिष्य॥मोक्षाधिकारीविशेष॥अग्रगण्यु॥३८॥जोसद्गुरुवचनेंनिवाला॥तोसायुज्यतेचाआंखिला॥संसारपांगेंपांगिला॥नवचेकदा॥३९॥सद्गुरूहूनिदेवमोठा॥जयासवाटेतोशिष्यकरंटा॥फुटलावैभवाचाफांटा॥सामर्थ्यपिसें॥४०॥सद्गुरूस्वरूपतेंसंत॥

आणिदेवांसमांडेलकल्पांत ॥ तेथेंकैंचेंउरेलसामर्थ्य ॥ हरिहरांचें ॥ ४१ ॥ ह्मणोनिसद्गुरूसामर्थ्यअधिक ॥ जेथेंआ
टतीब्रह्मादिक ॥ अल्पबुद्धिमानवविरंक ॥ तयासीहेंकळेना ॥ ४२ ॥ गुरुदेवाबराबरी ॥ कैरितोशिष्यदुराचारी ॥ भ्रांती-
बैसलीअभ्यंतरीं ॥ सिद्धांतनेणवे ॥ ४३ ॥ देवमनुषींभाविला ॥ मंत्रींदेवपणासिआणिला ॥ सद्गुरूतोनवचेकल्पिला ॥
ईश्वराचेनी ॥ ४४ ॥ ह्मणोनिसद्गुरूपूर्णपणें ॥ देवाहुनिअधिककोटिगुणें ॥ जयासवर्णितांभांडणें ॥ वेदशास्त्रींलाग-
लीं ॥ ४५ ॥ असोसद्गुरूपदापुढें ॥ दुजेंकांहींचनचढे ॥ देवसामर्थ्यतेंकेवढें ॥ मायाजनित ॥ ४६ ॥ अहोसद्गुरूकृपाज-
यासी ॥ सामर्थ्यनचलेतयापाशीं ॥ ज्ञानबळेंवैभवासि ॥ तृणतुल्यकेलें ॥ ४७ ॥ सद्गुरूकृपेचेनिबळें ॥ अपरोक्षज्ञाना
चेनिउसाळें ॥ मायेसहीतब्रह्मांडसगळें ॥ दृष्टीसनये ॥ ४८ ॥ ऐसेंसच्छिष्याचेंवैभव ॥ सद्गुरूवचनींदृढभाव ॥ तेणेंगु
णेंदेवराव ॥ स्वयेंचिहोती ॥ ४९ ॥ अंतरींअनुतापेंतापले ॥ तेणेंअंतरशुद्धझालें ॥ पुढेंसद्गुरूवचनेंनिवाले ॥ सच्छि
ष्यऐसे ॥ ५० ॥ लागतांसद्गुरूवचनपंथें ॥ झालेंब्रह्मांडपालथें ॥ तऱ्हींजयाच्याशुद्धभावार्थें ॥ पालटनधरिजे ॥ ५१
॥ शरणसद्गुरूसिगेले ॥ सच्छिष्यऐसेनिवडले ॥ क्रियापालटेंझाले ॥ पावनईश्वरीं ॥ ५२ ॥ ऐसासद्भावअंतरीं ॥ ने-
चिमुक्तीचेवाटेकरी ॥ येरमाईकवेषधारी ॥ असच्छिष्य ॥ ५३ ॥ वाटेविषयांचेंसुख ॥ परमार्थसंपादणेंलौकिक ॥ दे
खोवेखिपटनमूर्ख ॥ शरणगेले ॥ ५४ ॥ झालीविषयींवृत्तिअनावर ॥ दृढधरिलासंसार ॥ परमार्थचर्चेचाविचार ॥ म-
लीनजाहला ॥ ५५ ॥ मोडघेनलापरमार्थाचा ॥ हव्यासधरिलाप्रपंचाचा ॥ भारवाहीकुटुंबाचा ॥ काबाडीजाहला ॥ ५६
॥ मानिलाप्रपंचींआनंद ॥ केलापरमार्थींविनोद ॥ भ्रांतमूढमतिमंद ॥ लोधलाकामीं ॥ ५७ ॥ सूकरपूजिलेंविलेपनें ॥ हें
सामर्दिलाचंदनें ॥ तैसाविषयीब्रह्मज्ञानें ॥ विवेकेंबोधिला ॥ ५८ ॥ रासभउकरडांलोळे ॥ तयासपरिमळसोहळे ॥ उलूक

आंधारीपळे ॥तयाकेवीहंसपंक्ति ॥५९॥ तैसाविषयदारींचाबराडी ॥ घालीअधःपतनींउडी ॥ तयासभगवंतींआव
डी ॥ सत्संगकैंचा ॥६०॥ वर्तीकरूनदांताळी ॥श्वानपुत्रहाडेंचघळी ॥ तैसाविषयीतळमळी ॥ विषयसुखाकारणें ॥६१
॥ तयाश्वानासुखींपरमान्न ॥मर्कटासीसिंहासन ॥ तैसेंविषयसक्ताज्ञान ॥जिरेलकैंचें ॥ ६२॥ रासभेंरारवतांजन्मगे
ला ॥तोपंडितांमध्येंप्रतिष्ठिला ॥नवचेतैसाअसक्ताला ॥ परमार्थनाहीं ॥ ६३॥ मिळालाराजहंसाचामेळा ॥ तेथेंआला
डोंबकावळा ॥लक्षूनियांविष्टेचागोळा ॥ हंसह्मणवी ॥ ६४॥ तैसेसज्जनाचेनिसंगती ॥ विषयीसज्जनह्मणविती ॥ वि
षयअमेध्यचित्तीं ॥ गोळालक्षिला ॥ ६५॥ कांरवेघेऊनियांदारा ॥ह्मणेमजसंन्यासीकरा ॥ तैसाविषयीसैरावैरा ॥ ज्ञान
बडबडी ॥ ६६॥ असोऐसेपढतमूर्ख ॥ तेकायजाणतीअद्वैतसुख ॥ नारकीप्राणीनरक ॥ भोगितीस्वइच्छा ॥ ६७॥ वे
श्येचीकरीलसेवा ॥ तोकैसामंत्रीह्मणावा ॥ तैसाविषयदासमानावा ॥ भक्तराजकेवी ॥ ६८॥ तैसेविषयीबापुडे ॥तयां
सज्ञानकोणीकडे ॥वाचाळशाब्दिकबडबडे ॥वरपडेजाहले ॥ ६९॥ ऐसेशिष्यपरमनष्ट ॥ कनिष्ठामध्येंकनिष्ठ ॥ही
न अविवेकी आणिदुष्ट ॥खळखोटेदुर्जन ॥ ७०॥ ऐसेजेपापरूप ॥ दीर्घदोषीवज्रलेप ॥ तयांसप्रायश्चित्तअनुताप
॥उद्भवतांआहे ॥ ७१॥ तेहींपुनःशरणजावें ॥सद्गुरूशींसंतोषवावें ॥ कृपादृष्टीझालियाव्हावें ॥पुनःशुद्ध ॥ ७२॥ स्वा
मिद्रोहोजयासघडे ॥ तोयावच्चंद्रसूर्यनरकींपडे ॥ तयासिंउपावचिनघडे ॥स्वामितुष्टल्यावांचुनी ॥ ७३॥ स्मशान
वैराग्यआलें ॥ह्मणोनलोटांगणघातलें ॥ तेणेंगुणेंउपतिष्ठलें ॥ नाहींचज्ञान ॥ ७४॥ भावआणिलाजायाचा ॥ मंत्रघे
तलागुरूचा ॥ शिष्यझालादोदिवसांचा ॥ मंत्राकारणें ॥ ७५॥ ऐसेकेलेगुरुउदंड ॥ शब्दसिकलापाषांड ॥ झालातों
डाळतरमुंड ॥ महापाषांडी ॥ ७६॥ घडीएककरडेआणिपडे ॥घडिएकवैराग्यचढे ॥ घडिएकअहंभावजडे ॥ज्ञातेपणा

चा ॥ ७७ ॥ घडी एक विश्वास धरी ॥ सवेंचि घडी एक गुर्गुरी ॥ ऐसे नाना छंद करी ॥ पिसाट जैसा ॥ ७८ ॥ कामक्रोधमदमत्सर ॥ लोभमोहो नाना विकार ॥ अभिमान कापट्य तिरस्कार ॥ हृदयीं नांदती ॥ ७९ ॥ अहंकार आणि देहपांग ॥ अनाचार आणि विषयसंग ॥ संसारप्रपंचउद्वेग ॥ अंतरीं वसे ॥ ८० ॥ दीर्घद्वेषी कृतघ्न पापी ॥ कुकर्मी कुतर्की विकल्पी ॥ अभक्त अभाविक शीघ्रकोपी ॥ निष्ठुर परघातकी ॥ ८१ ॥ हृदयशून्य आणि आळशी ॥ अविवेकी आणि अविश्वासी ॥ अधीर अविचार संदेहासीं ॥ दृढ धर्ता ॥ ८२ ॥ आशा ममता तृष्णा कल्पना ॥ कुबुद्धि दुर्वृत्ति दुर्वासना ॥ अल्पबुद्धि विषयकामना ॥ हृदईं वसे ॥ ८३ ॥ ईषणा असूया तिरस्कारें ॥ निंदसीं प्रवर्त्ते आदरें ॥ देहाभिमानें हुंबरें ॥ जाणपणें ॥ ८४ ॥ क्षुधा तृषा आवरेना ॥ निद्रा सहसा धरेना ॥ कुटुंबचिंता वोसरेना ॥ भ्रांति पडिली ॥ ८५ ॥ शाब्दिक बोले उदंड वाचा ॥ लेश नाहीं वैराग्याचा ॥ अनुताप धारिष्ट साधनाचा ॥ मार्ग न धरी ॥ ८६ ॥ भक्ति विरक्ति ना शांती ॥ सद्वृत्ती लीनता ना दांती ॥ कृपा दया ना तृप्ति ॥ सद्बुद्धि असेचिना ॥ ८७ ॥ कायाक्लेशी शारीरहीन ॥ धर्माविषयीं परम कृपण ॥ क्रिया पालटेना कठिण ॥ हृदय जयाचें ॥ ८८ ॥ आर्जव नाहीं जनासीं ॥ जो अप्रिय सज्जनासीं ॥ जयाचे जीवीं अहर्निशीं ॥ परन्यून वसे ॥ ८९ ॥ सदा सर्वकाळ लटिका ॥ बोले मायीक लापणिका ॥ क्रियाविचार पाहातां येका ॥ वचनीं सत्य नाहीं ॥ ९० ॥ परपीडे विषयीं तत्पर ॥ जैसा विंचु आणि विखार ॥ तैसा कुशब्दें जिव्हार ॥ भेदी सकळांचें ॥ ९१ ॥ आपुले झांकी अवगुण ॥ पुढिलांसी बोले कठिण ॥ मिथ्या गुणदोषें विण ॥ दोष लावी ॥ ९२ ॥ स्वयें पापात्मा अंतरीं ॥ पुढिलांची कणव न करी ॥ जैसा हिंसक दुराचारी ॥ परदुःखें शिणेना ॥ ९३ ॥ दुःख पराव्याचें नेणती ॥ दुर्जन गांजिलेंचि गांजिती ॥ श्रमपावतां आनंदती ॥ आपुले मनीं ॥ ९४ ॥ स्वदुःखें झुरे अंतरीं ॥ आणि परदुःखें हास्य करी ॥ तयास प्राप्त यमपुरी ॥ यम

दूतताडिती ॥ ९५॥ असोऐसेमदांधबापुडे ॥ तयांसभगवंतकैंचाजोडे ॥ जयाससुबुद्धिनावडे ॥ पूर्वपातकेंकरूनी ॥
९६॥ तयासदेहाच्याअंतीं ॥ गात्रेंक्षीणतापावती ॥ आणिजिवलगेंवोसंडिती ॥ जाणवेलतेव्हां ॥ ९७॥ असोऐसे
गुणावेगळे ॥ तेसच्छिष्यआगळे ॥ दृढभावार्थेंसोहळे ॥ भोगितीस्वानंदाचे ॥ ९८॥ जयेंस्थूळींविकल्पजागे ॥ कु
ळाभिमानपाठीलागे ॥ तेप्राणीप्रपंचसंगें ॥ हिंपुटीहोती ॥ ९९॥ जेणेंकरितांदुःखझालें ॥ तेंचिमनींदृढधरिलें ॥ ते
णेंगुणेंप्राप्तझालें ॥ पुनःदुःख ॥१००॥ संसारसंगेंसुखझालें ॥ ऐसेंदेखिलेंनाऐकिलें ॥ ऐसेंजाणोनिअनहित-
केलें ॥ तेदुःखीहोतीस्वयें ॥ १॥ संसारींसुखमानिती ॥ तेप्राणीमूढमती ॥ जाणोनिडोळेझांकिती ॥ तेपढतमूर्ख ॥
॥२॥ प्रपंचसुखेंकरावा ॥ परीकांहींपरमार्थवाढवावा ॥ परमार्थअवघाचबुडवावा ॥ हेंविहितनव्हे ॥ ३॥ मागां-
झालेंनिरूपण ॥ गुरुशिष्यांचीओळखण ॥ आतांउपदेशाचेंलक्षण ॥ सांगिजेल ॥ १०४॥ ॥ इतिश्रीदास-
बोधेगुरुशिष्यसंवादेपंचमदशकेशिष्यलक्षणंनामतृतीयःसमासः ॥ ३॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥
ऐकाउपदेशाचींलक्षणें ॥ बहुविधेंकोणकोणें ॥ सांगतांतेअसाधारणें ॥ परीकांहींएकसांगों ॥ १॥ बहुतमंत्रउपदे
शिती ॥ कोणीनाममंत्रसांगती ॥ एकतेजपकरविती ॥ ओंकाराचा ॥ २॥ शिवमंत्रभवानीमंत्र ॥ विष्णुमंत्रमहाल
क्ष्मीमंत्र ॥ अवधूतमंत्रगणेशमंत्र ॥ मार्तंडमंत्रसांगती ॥ ३॥ मच्छकूर्मवराहमंत्र ॥ नृसिंहमंत्रवामनमंत्र ॥ भार्गव
मंत्ररघुनाथमंत्र ॥ कृष्णामंत्रसागती ॥ ४॥ भैरवमंत्रमल्हारीमंत्र ॥ हनुमंतमंत्रयक्षणीमंत्र ॥ नारायणमंत्रपांडुरं
गमंत्र ॥ अघोरमंत्रसांगती ॥ ५॥ शेषमंत्रगरुडमंत्र ॥ वायोमंत्रवेताळमंत्र ॥ झोटिंगमंत्रबहुधामंत्र ॥ कितीह्मणो-
निसांगावे ॥ ६॥ बाळामंत्रबगळामंत्र ॥ काळीमंत्रकंकाळीमंत्र ॥ बटुकमंत्रनानामंत्र ॥ नानाशक्तिचे ॥ ७॥ पृथ-

काकारेंस्वतंत्र ॥ जितुकेदेवतितुकेमंत्र ॥ सोपेअवघडविचित्र ॥ खेचरदारूणबीजांचे ॥ ८ ॥ पाहोंजातांपृथ्वीवरी
॥ देवांचीगणनाकोणकरी ॥ तितुकेमंत्रवैखरी ॥ कितीह्मणोनिवदवावी ॥ ९ ॥ असंख्यातमंत्रमाळा ॥ येकाहूनीये
कआगळा ॥ विचित्रमायेचीकळा ॥ कोणजाणे ॥ १० ॥ कित्येकमंत्रींभूतेंजाती ॥ कित्येकमंत्रेंव्यथानासती ॥ किते
कमंत्रेंउत्तरती ॥ शितेंविंचूविखार ॥ ११ ॥ ऐसेनानापरीचेमंत्रीं ॥ उपदेशितीकर्णपात्रीं ॥ जपध्यानपूजायंत्रीं ॥ वि-
धानयुक्तसांगती ॥ १२ ॥ एकशिवशिवसांगती ॥ एकहरिहरिह्मणविती ॥ एकतेउपदेशिती ॥ विठ्ठलविठ्ठलह्मणोनी
॥ १३ ॥ एकसांगतीकृष्णकृष्णु ॥ एकसांगतीविष्णुविष्णु ॥ एकनारायणनारायणु ॥ ह्मणोनिउपदेशिती ॥ १४ ॥ ए
कह्मणतीअच्युतअच्युत ॥ एकह्मणतीअनंतअनंत ॥ एकसांगतीदत्तदत्त ॥ ह्मणतजावें ॥ १५ ॥ एकसांगतीरा
मराम ॥ एकसांगतीओमओम ॥ एकह्मणतीमेघश्याम ॥ बहुतानामींस्मरावा ॥ १६ ॥ एकसांगतीगुरुगुरू ॥ एक
सांगतीपरमेश्वरू ॥ एकह्मणतीविघ्नहरू ॥ चिंतीतजावा ॥ १७ ॥ एकसांगतीसाम्मराज ॥ एकसांगतीगरुडध्वज ॥ ए
कसांगतीअधोक्षज ॥ ह्मणतजावें ॥ १८ ॥ एकसांगतीदेवदेव ॥ एकह्मणतीकेशवकेशव ॥ एकह्मणतीभार्गवभार्गव ॥
ह्मणतजावें ॥ १९ ॥ एकविश्वनाथह्मणविती ॥ एकमल्हारीसांगती ॥ एकतेजपकरविती ॥ तुकाईतुकाईह्मणोनी ॥ २० ॥ हें
कितीह्मणोनिसांगावें ॥ शिवशक्तीचींअनंतनावें ॥ इच्छेसारिखेंस्वभावें ॥ उपदेशिती ॥ २१ ॥ एकसांगतीमुद्राचारी ॥-
खेचरीभूचरीचाचरीअगोचरी ॥ एकआसनेंपरोपरी ॥ उपदेशिती ॥ २२ ॥ एकदाखवितीदेखणी ॥ एकअनुहतध्वनी
॥ एकगुरूपिंडज्ञानी ॥ पिंडज्ञानसांगती ॥ २३ ॥ एकसांगतीकर्ममार्ग ॥ एकसांगतीउपासनामार्ग ॥ एकसांगतीअष्टांग
योग ॥ नानाचक्रें ॥ २४ ॥ एकतपेंसांगती ॥ एकअजपानिरूपिती ॥ एकतत्वेंविस्तारिती ॥ तत्वज्ञानी ॥ २५ ॥ एकसांगती

सगुण॥एकनिरूपितीनिर्गुण॥एकउपदेशितीतीर्थाटण॥फिरावेंह्मणोनि॥२६॥एकमहावाक्यसांगती॥त्याचाजप-
करावाह्मणती॥एकउपदेशकरिती॥सर्वब्रह्मह्मणोनी॥२७॥एकशाक्तमार्गसांगती॥एकमुक्तमार्गप्रतिष्ठिती॥एकइं-
द्रियपूजनकरविती॥एकाभावें॥२८॥एकसांगतीवशीकरण॥स्तंभनमोहनउच्चाटण॥नानाचेटकेंआपण॥स्वयेंनि
रोपिती॥२९॥ऐसीउपदेशाचीस्थिती॥पुरेआतांसांगोंकिती॥ऐसेउपदेशआसती॥असंख्यात॥३०॥ऐसेउपदेशअ
नेक॥परिज्ञानेंवीणनिरर्थक॥येविशींअसेएक॥भगवद्वचन॥३१॥ ॥श्लोकार्द्ध॥नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिह
विद्यते॥ ॥टीका॥याकारणेंज्ञानासमान॥पवित्रउत्तमनदिसेआन॥यास्तवआधींआत्मज्ञान॥साधिलेंपाहिजे
॥३२॥सकळउपदेशींविशेष॥आत्मज्ञानाचाउपदेश॥एतद्विषयींजगदीश॥बहुताठायींबोलिला॥३३॥आत्म-
ज्ञानाचामहिमा॥नेणेचतुर्मुखब्रह्मा॥प्राणीबापुडाजीवात्मा॥कायजाणें॥३४॥सकळतीर्थांचीसंगती॥स्नानदाना
चीफलश्रुति॥त्याहुनीज्ञानाचीस्थिती॥विशेषकोटिगुणें॥३५॥ ॥श्लोका॥ ॥पृथिव्यांयानितीर्थानिस्नानदाने
षुयत्फलम्॥तत्फलंकोटिगुणितंब्रह्मज्ञानसमंभवेत्॥१॥ ॥टीका॥ह्मणोनजेंआत्मज्ञान॥तेंगहनाहुनगहन॥ऐ-
कतयाचेंलक्षण॥पुढेंसांगिजेल॥३६॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेपंचमदशकेउपदेशलक्षणंनामचतु-
र्थःसमासः॥४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥जंवतेंज्ञाननाहींप्रांजळ॥तंवसर्वकांहींनिर्फळ॥ज्ञानरहितत
ळमळ॥जाणारनाहीं॥१॥ज्ञानह्मणतांवाटेभ्रम॥कायरेबाअसेलवर्म॥ह्मणोनिहाअनुक्रम॥सांगिजेलआतां॥
२॥भूतभविष्यवर्तमान॥ठाउकेंआहेपरिच्छिन्न॥त्यासीचह्मणिजेतेंज्ञान॥परीतेंज्ञाननव्हे॥३॥बहुतकेलेंविद्या
पठण॥संगीतशास्त्ररागज्ञान॥वैदिकशास्त्रवेदाध्ययन॥तेंहींज्ञाननव्हे॥४॥नानाव्यवसायाचेंज्ञान॥नानादीक्षे

चेंज्ञान ॥ नानापरीक्षेचेंज्ञान ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥५॥ नानावनितांचीपरीक्षा ॥ नानासरितांचीपरीक्षा ॥ नानामनुष्यांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥६॥ नानाअश्वांचीपरीक्षा ॥ नानागजांचीपरीक्षा ॥ नानाश्वापदांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥७॥ नानापशूंचीपरीक्षा ॥ नानापक्ष्यांचीपरीक्षा ॥ नानाभूतांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥८॥ नानायानांचीपरीक्षा ॥ नानावस्त्रांचीपरीक्षा ॥ नानाशस्त्रांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥९॥ नानाधातूंचीपरीक्षा ॥ नानानाण्यांचीपरीक्षा ॥ नानारत्नांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१०॥ नानापाषाणपरीक्षा ॥ नानाकाष्ठांचीपरीक्षा ॥ नानावाद्यांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥११॥ नानाभूमीचीपरीक्षा ॥ नानाजळांचीपरीक्षा ॥ नानासतेजपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१२॥ नानारसांचीपरीक्षा ॥ नानाबीजांचीपरीक्षा ॥ नानाअंकुरपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१३॥ नानापुष्पांचीपरीक्षा ॥ नानाफळांचीपरीक्षा ॥ नानावल्लींचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१४॥ नानादुःखांचीपरीक्षा ॥ नानारोगांचीपरीक्षा ॥ नानाचिन्हांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१५॥ नानामंत्रांचीपरीक्षा ॥ नानायंत्रांचीपरीक्षा ॥ नानामूर्तींचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१६॥ नानाक्षेत्रांचीपरीक्षा ॥ नानागृहांचीपरीक्षा ॥ नानापात्रांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१७॥ नानाहोणारपरीक्षा ॥ नानासमयांचीपरीक्षा ॥ नानातर्कांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१८॥ नानाअनुमानपरीक्षा ॥ नानानेमस्तपरीक्षा ॥ नानाप्रकारींचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥१९॥ नानाविद्यांचीपरीक्षा ॥ नानाकळांचीपरीक्षा ॥ नानाचातुर्यपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥२०॥ नानाशब्दांचीपरीक्षा ॥ नानाअर्थांचीपरीक्षा ॥ नानाभाषांचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥२१॥ नानास्वरांचीपरीक्षा ॥ नानावर्णांचीपरीक्षा ॥ नानालेखनपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥२२॥ नानामतांचीपरीक्षा ॥ नानाज्ञानाचीपरीक्षा ॥ नानावृत्तींचीपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥२३॥ नानारूपांचीपरीक्षा ॥ नानारसांचीपरीक्षा ॥ नानासुगंधपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥२४॥ नानासृष्टींचीपरीक्षा ॥ नानाविस्तारपरीक्षा ॥

नानापदार्थपरीक्षा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥ २५ ॥ नेमकेंचिबोलणें ॥ तत्काळचिप्रतिवचनदेणें ॥ शीघ्रचिकवित्वकरणें ॥ हेंज्ञाननं
व्हे ॥ २६ ॥ नेत्रपल्लवीनादकळा ॥ करपल्लवीभेदकळा ॥ स्वरपल्लवीसंकेतकळा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥ २७ ॥ काव्यकुशळसंगीत-
कळा ॥ गीतप्रबंधनृत्यकळा ॥ सभाचातुर्यशब्दकळा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥ २८ ॥ वाग्विलासमोहनकळा ॥ रम्यरसाळगायन-
कळा ॥ हास्यविनोदकाम्यकळा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥ २९ ॥ नानालाघवेंचित्रकळा ॥ नानावाद्येंसंगीतकळा ॥ नानाप्रकारेंवि
चित्रकळा ॥ हेंज्ञाननव्हे ॥ ३० ॥ आदींकरूनीचवसष्टीकळा ॥ याहीवेगळ्यानानाकळा ॥ चौदाविद्यासिद्धिकळा ॥ हेंज्ञा
ननव्हे ॥ ३१ ॥ असोसकळकळाप्रवीण ॥ विद्यामात्रपरिपूर्ण ॥ तरीतेंकौशल्यपरीज्ञान ॥ ह्मणोंचिनये ॥ ३२ ॥ हेंज्ञानहो
यसेंभासे ॥ परंतुमुख्यज्ञानतेंअनारिसें ॥ जेथेंप्रकृतीचेंपिसें ॥ समूळवाव ॥ ३३ ॥ जाणावेंदुसऱ्याचेजीवींचें ॥ हेंज्ञान-
वाटेसाचें ॥ परंतुहेंआत्मज्ञानाचें ॥ लक्षणनव्हे ॥ ३४ ॥ महानुभावमहाभला ॥ मानसपूजाकरितांचुकला ॥ कोणीएकें
पाचारिला ॥ ऐसेंनव्हेह्मणोनी ॥ ३५ ॥ ऐसीजाणेअंतरस्थिति ॥ तयासपरमज्ञाताह्मणती ॥ परंतुजेणेंमोक्षप्राप्ति ॥ तें
हेंज्ञाननव्हे ॥ ३६ ॥ बहुताप्रकारींचींज्ञानें ॥ सांगोंजातांअसाधारणें ॥ सायोज्यप्राप्तीहोयजेणें ॥ तेंज्ञानवेगळेंचि ॥ ३७
तरीतेंकैसेंआहेज्ञान ॥ समाधानाचेंलक्षण ॥ ऐसेंहेंविशदकरून ॥ मजनिरोपावें ॥ ३८ ॥ ऐसेंशुद्धज्ञानपुशिलें ॥ तेंपुढि
लेसमासींनिरोपिलें ॥ श्रोतींअवधानदीधलें ॥ पाहिजेपुढें ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेपंचमदशके
बहुधाज्ञाननिरूपणंनामपंचमःसमासः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ऐकज्ञानाचेंलक्षण ॥ ज्ञानह्मणि-
जेआत्मज्ञान ॥ पाहावेंआपणासआपण ॥ यानावज्ञान ॥ १ ॥ मुख्यदेवासजाणावें ॥ सत्यस्वरूपओळखावें ॥ नित्या
नित्यविचारावें ॥ यानावज्ञान २ जेथेंदृश्यप्रकृतीसरे ॥ पंचभूतिकतेंवोसरे ॥ समूळद्वैतनिवारे ॥ यानावज्ञान ॥ ३ ॥ म

न बुद्धि अगोचर ॥ न चले तर्कांचा विचार ॥ उल्लेख परेहुन पर ॥ यानाव ज्ञान ॥ ४ ॥ जेथें नाहीं दृश्य भान ॥ जेथें जाणीव हें अज्ञान ॥ विमळ शब्दस्वरूपज्ञान ॥ यांसि बोलिजे ॥ ५ ॥ सर्वसाक्षिणी अवस्था तुर्या ॥ ज्ञान ऐसें ह्मणती तया ॥ परी तें जाणिजे वायां ॥ पदार्थज्ञान ॥ ६ ॥ दृश्य पदार्थ जाणिजे ॥ त्यास पदार्थज्ञान बोलिजे ॥ शब्द स्वरूप जाणिजे ॥ यानाव स्वरूपज्ञान ॥ ७ ॥ जेथें सर्वचि नाहीं ठाईंचें ॥ तेथें सर्वसाक्षित्व कैंचें ॥ ह्मणोनि शब्दज्ञान तुर्येचें ॥ मानूंचि नये ॥ ८ ॥ ज्ञान ह्मणिजे अद्वैत ॥ तुर्या ह्मणजे प्रत्यक्ष द्वैत ॥ ह्मणोनि शब्दज्ञान तें सतत ॥ वेगळेंचि असे ॥ ९ ॥ ऐक शब्दज्ञानाचें लक्षण ॥ शब्दस्वरूपचि आपण ॥ यानाव शब्दस्वरूपज्ञान ॥ जाणिजे श्रोतीं ॥ १० ॥ महावाक्य उपदेश भला ॥ परी त्याचा जप नाहीं बोलिला ॥ तेथींचा तो विचार केला ॥ पाहिजे साधकें ॥ ११ ॥ महावाक्यउपदेशसार ॥ परी घेतला पाहिजे विचार ॥ त्याच्या जपें अंधःकार ॥ न फिटे भ्रांतीचा ॥ १२ ॥ महावाक्याचा अर्थ घेतां ॥ आपण वस्तूचि तत्वतां ॥ त्याचा जप करितां वृथा ॥ सिणचि होय ॥ १३ ॥ महावाक्याचें विवरण ॥ हें मुख्य ज्ञानाचें लक्षण ॥ शब्दलक्षांशें आपण ॥ वस्तूचि आहे ॥ १४ ॥ आपला आपणासि लाभ ॥ हें ज्ञान परम दुर्लभ ॥ जें आदिअंतीं स्वयंभ ॥ स्वरूपचि स्वयें ॥ १५ ॥ जेथुनी हें सवही प्रगटे ॥ आणि सकळही जेथें आटे ॥ तें ज्ञान झालिया फिटे ॥ भ्रांति बंधनाची ॥ १६ ॥ मतें आणि मतांतरें ॥ जेथें होती निर्विकारें ॥ अतिसूक्ष्म विचारें ॥ पाहतां ऐक्य ॥ १७ ॥ जें या चराचराचें मूळ ॥ शब्दस्वरूपचि निर्मळ ॥ यानाव ज्ञान केवळ ॥ वेदांतमतें ॥ १८ ॥ शोधितां आपुलें मूळस्थान ॥ सहजचि उडे अज्ञान ॥ यानाव ह्मणिजे ब्रह्मज्ञान ॥ मोक्षदायक ॥ १९ ॥ आपणासी ओळखों जातां ॥ आंगीं बाणे सर्वज्ञता ॥ तेणें येकदेशिवार्ता ॥ निशेष उडे ॥ २० ॥ मी कोण ऐसा हेत ॥ धरूनि पाहतां देहातीत ॥ अवलोकितां नेमस्त ॥ स्वरूपचि होय ॥ २१ ॥ असो पूर्वी थोर थोर ॥ जेणें ज्ञानें पैलपार

॥पावलेतेसाचांर॥ऐकआतां॥२२॥व्यासवसिष्ठमहामुनि॥शकनारदसमाधानी॥जनकादिकमहाज्ञानी॥येणेंविज्ञानें॥२३॥वामदेवादिकयोगेश्वर॥वाल्मीकअत्रीऋषेश्वर॥शौनकादिअध्यात्मसार॥वेदांतमतें॥२४॥सनकादिकमुख्यकरूनी॥आदिनाथमिनगोरक्षमुनी॥आणीकबोलतांवचनीं॥अगाधअसती॥२५॥सिद्धमुनीमहानुभाव॥सकळांचाजोअंतर्भाव॥जेणेंसुखेंमहादेव॥डुल्लतसदां॥२६॥जेंवेदशास्त्रांचेंसार॥सिद्धांतधादांतविचार॥ज्याचीप्राप्तीभाग्यानुसार॥भाविकांसिहोय॥२७॥साधुसंतआणिसज्जन॥भूतभविष्यवर्तमान॥सर्वत्रांचेंगुह्यज्ञान॥सांगिजेलआतां॥२८॥तीर्थेंव्रतेंतपेंदानें॥जेंनजोडेधूम्रपानें॥पंचाग्नीगोरांजनें॥जेंप्राप्तनव्हे॥२९॥सकळसाधनाचेंफळ॥ज्ञानाचीशीगचिकेवळ॥जेणेंसंशयाचेंमूळ॥ निःशेषतुटे॥३०॥छपन्नभाषातितुकेग्रंथ॥आदीकरूनिवेदांत॥याइतुक्यांच्यागहनार्थ॥तोएकचिआहे॥३१॥जेंनेणवेपुराणीं॥जेथेंशिणल्यावेदवाणी॥तेंचिआतांयेचक्षणीं॥बोधिनगुरुरूपें॥३२॥पाहिलेंनसतांसंस्कृतीं॥रीगनाहींमहाराष्ट्रग्रंथीं॥हृदयींवसिल्याकृपामूर्ति॥सद्गुरूस्वामी॥३३॥आतांनलगेसंस्कृत॥अथवाग्रंथप्राकृत॥माझास्वामीकृपेसहित॥हृदयींवसे॥३४॥नकरितांवेदाभ्यास॥अथवाश्रवणसायास॥प्रयत्नेंविणसौरस॥सद्गुरुकृपा॥३५॥ग्रंथमात्रमहाराष्ट्र॥त्याहूनसंस्कृतश्रेष्ठ॥त्यासंस्कृतामध्येंस्पष्ट॥थोरतोवेदांत॥३६॥त्यावेदांतापरतेंकाहीं॥सर्वथाश्रेष्ठनाहीं॥जेथेंवेदगर्भसर्वही॥प्रगटजाहला॥३७॥असोऐसाजोवेदांत॥त्यावेदांताचाहीमथितार्थ॥अतिगहनजोपरमार्थ॥तोतूंएकआतां॥३८॥अरेगहनाचेंहीगहन॥तेंतूंजाणसद्गुरुवचन॥सद्गुरुवचनेंसमाधान॥नेमस्तआहे॥३९॥सद्गुरुवचनतोचि वेदांत॥सद्गुरुवचनतोचिसिद्धांत॥सद्गुरुवचनतोचिधादांत॥समचीन आतां॥४०॥जेंअत्यंतगहन॥माझ्यास्वामीचेंवचन

जेणेंमाझेंसमाधान॥अत्यंतजाहाले॥४१॥तेंहेंमाझेंजीवींचेंगुज॥मीसांगेनह्मणतोंतुज॥जरीअवधानदेशीमज॥तरीआतांयेचक्षणीं॥४२॥तंवशिष्यम्लानवदनेंबोले॥धरिलीसदृढपाउलें॥मगबोलोंआरंभिलें॥गुरुदेवें॥४३॥अहंब्रह्मास्मिमहावाक्य॥येथींचाअर्थअतर्क्य॥तोहीसांगतोंऐक्य॥गुरुशिष्यजेथें॥४४॥ऐकशिष्यायेथींचेंवर्म॥स्वयेंतूंचिआहेसिब्रह्म॥येविषयींसंदेहभ्रम॥धरूंचनको॥४५॥नवविधाप्रकारेंभजन॥त्यांतमुख्यआत्मनिवेदन॥तेंसमग्रप्रकारेंकथन॥किजेलआतां॥४६॥निर्माणपंचभूतेंइयें॥कल्पांतींनासतीयथान्वयें॥प्रकृतिपुरुषेंजियें॥तेहींब्रह्महोती॥४७॥दृश्यपदार्थआटतां॥आपणहीनुरेतत्वतां॥ऐक्यरूपेंऐक्यता॥मुळींचआहे॥४८॥सृष्टीचीनाहींवार्ता॥तेथेंमुळींचऐक्यता॥पिंडब्रह्मांडपाहोंजातां॥दिसेलकोठें॥४९॥ज्ञानवन्हीप्रगटे॥तेणेंदृश्यकेरआटे॥तदाकारेंमूळतुटे॥भिन्नत्वाचें॥५०॥मिथ्यत्वेंवृत्तिफिरे॥तोंदृश्यअसतांचवोसरे॥सहजचियेणेंप्रकारें॥झालेंआत्मनिवेदन॥५१॥आतांहेंचिदृढीकरण॥व्हावयाकरिसद्गुरुभजन॥सद्गुरुभजनेंसमाधान॥नेमस्तआहे॥५२॥असोसद्गुरूचेठायींअनन्यता॥तरीतुजकायरेचिंता॥वेगळपणेंअभक्ता॥उरोंचिनको॥५३॥यानावशिष्याआत्मज्ञान॥येणेंपाविजेसमाधान॥भवभयाचेंबंधन॥समूळमिथ्या॥५४॥देहमीवाटेज्यानरा॥तोजाणावाआत्महत्यारा॥देहाभिमानेंयेरझारा॥भोगिल्याचभोगी॥५५॥असोचौदेहांवेगळा॥जन्मकर्माशीनिराळा॥सकळअबळागोबळा॥सबाह्यतूं॥५६॥कोणासीचनाहींबंधन॥भ्रांतिस्तवभ्रमलेजन॥दृढघेतलादेहाभिमान॥ह्मणोनियां॥५७॥शिष्याएकांतींबैसावें॥स्वरूपींविश्रांतीसजावें॥तेणेंगुणेंदृढावे॥परमार्थहा॥५८॥अखंडघडेश्रवणमनन॥तरींचपाविजेसमाधान॥पूर्णझालियाब्रह्मज्ञान॥वैराग्यभरेआंगीं॥५९॥शिष्यासुक्त-

पणें अनर्गळ ॥ करिसीइंद्रियेंबाष्कळ ॥ तेणेंतुझीतळमळ ॥ जाणारनाहीं ॥ ६० ॥ विषयींवैराग्यउपजलें ॥ तयासी
च पूर्णज्ञानझालें ॥ मणीटाकितांलाधलें ॥ राज्यजेवीं ॥ ६१ ॥ मणीहोताशिंगटाचा ॥ लोभधरूनतयाचा ॥ मू-
र्खपणेंराज्याचा ॥ अव्हेरकेला ॥ ६२ ॥ ऐकशिष्यासावधान ॥ आतांभविष्यमीसांगेन ॥ जयापुरुषासजें-
ध्यान ॥ तयासितेंचिग्रास ॥ ६३ ॥ म्हणोनिजेअविद्या ॥ सांडुनीधरावीसुविद्या ॥ तेणेंगुणेंजगद्वंद्या ॥ पाविजेशीघ्र
॥ ६४ ॥ सन्नीपाताचेनिदुःखें ॥ भयानकदृष्टीसदेखें ॥ औषधघेतांचिसुखें ॥ आनंदपावे ॥ ६५ ॥ तैसें अज्ञानसन्निपा
तें ॥ मिथ्यादृष्टीसदिसतें ॥ ज्ञानऔषधघेतांचित्तें ॥ मुर्छाचनाहीं ॥ ६६ ॥ मिथ्यास्वप्नेंवोसणला ॥ तोजागृतीसआ-
णिला ॥ तेणेंपूर्वदशापावला ॥ निर्भयजे ॥ ६७ ॥ मिथ्याचपरीसत्यवाटलें ॥ तेणेंगुणेंदुःखझालें ॥ मिथ्याआणि
निरसलें ॥ हेंतोंघडेना ॥ ६८ ॥ मिथ्याआहेजागृतासी ॥ परीवेडलाविलेंनिद्रिस्तासी ॥ जागाझालियातयासी ॥-
भयचिनाहीं ॥ ६९ ॥ परीअविद्याझोंपयेतांभरें ॥ भरेसर्वांगींकाविरें ॥ पूर्णजागृतीश्रवणद्वारें ॥ मननकरावें ॥ ७० ॥
जागृतीचीवोळखण ॥ ऐकतयेचेंलक्षण ॥ जो विषयींविरक्तपूर्ण ॥ अंतरापासूनी ॥ ७१ ॥ जेणेंविरक्तीसनयावें ॥
तोसाधकऐसेंजाणावें ॥ तेणेंसाधनकरावें ॥ थोरीवसांडुनी ॥ ७२ ॥ साधननमनेजयाला ॥ तोसिद्धपणेंबद्धज्ञा-
ला ॥ त्याहुनीमुमुक्षुभला ॥ ज्ञानाधिकारी ॥ ७३ ॥ तंवशिष्यें केलाप्रश्न ॥ कैसेंबद्धमुमुक्षाचेंलक्षण ॥ साधकसिद्ध
वोळखण ॥ कैसीजाणावी ॥ ७४ ॥ याचेंउत्तरश्रोतयांसी ॥ दिधलेंपुढिलेसमासीं ॥ सावधश्रोतींकथेसी ॥ अव-
धानद्यावें ॥ ७५ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेपंचमदशके शुद्धलक्षणनिरूपणंनाम षष्ठः समासः
॥ ६ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ सृष्टीजेकाचराचर ॥ जीवदाटलेअपार ॥ परीतेअवघेचच्यार ॥ बो

ळिजेती ॥ १ ॥ ऐकतयांचें लक्षण ॥ चत्वार ते कोण कोण ॥ बद्ध मुमुक्ष साधक जाण ॥ चौथा तो सिद्ध ॥ २ ॥ याचौघांवि
रहीत कांहीं ॥ सचराचरीं पांचवा नाहीं ॥ आतां असो हें सर्वही ॥ विशद करूं ॥ ३ ॥ बद्ध ह्मणिजे तो कोण ॥ कैसें मुमुक्षू
चें लक्षण ॥ साधक सिद्ध ओळखण ॥ कैसी जाणावी ॥ ४ ॥ श्रोतीं व्हावें सावध ॥ प्रस्तुत ऐका बद्ध ॥ मुमुक्षू साधक सि-
द्ध ॥ पुढें निरोपिले ॥ ५ ॥ आतां बद्ध तो जाणिजे ऐसा ॥ अंधारींचा अंध जैसा ॥ चक्षूवीण दाही दिशा ॥ शून्याकार ॥ ६ ॥
भक्त ज्ञाते तापसी ॥ योगी वीतरागी संन्यासी ॥ पुढें देखतां दृष्टीसी ॥ येणार नाहीं ॥ ७ ॥ नदिसे नेणे कर्माकर्म ॥ नदिसे ने-
णे धर्माधर्म ॥ नदिसे नेणे सुगम ॥ परमार्थपंथ ॥ ८ ॥ तयास नदिसे सच्छास्त्र ॥ सत्संगती सत्पात्र ॥ सन्मार्ग जो कां पवि
त्र ॥ तोही नदिसे ॥ ९ ॥ नकळे सारासार विचार ॥ नकळे स्वधर्म आचार ॥ नकळे कैसा परोपकार ॥ दानपुण्य ॥ १० ॥ नाहीं पो
टीं भूतदया ॥ नाहीं शुचिष्मंत काया ॥ नाहीं जनासीं निववावया ॥ वचन मृदु ॥ ११ ॥ नकळे भक्ति नकळे ज्ञान ॥ नकळे वैरा
ग्य नकळे ध्यान ॥ नकळे मोक्ष नकळे साधन ॥ यानाव बद्ध ॥ १२ ॥ नकळे देव निश्चयात्मक ॥ नकळे संतांचा विवेक ॥ नक-
ळे मायेचें कौतुक ॥ यानाव बद्ध ॥ १३ ॥ नकळे परमार्थाची खुण ॥ नकळे अध्यात्मनिरूपण ॥ नकळे आपणासी आपण
॥ यानाव बद्ध ॥ १४ ॥ नकळे जीवाचें जन्ममूळ ॥ नकळे साधनांचें फळ ॥ नकळे तत्वता केवळ ॥ यानाव बद्ध ॥ १५ ॥ नक-
ळे कैसें तें बंधन ॥ नकळे मुक्तीचें लक्षण ॥ नकळे वस्तु विलक्षण ॥ यानाव बद्ध ॥ १६ ॥ नकळे शास्त्रार्थ बोलिला ॥ नक
ळे निजस्वार्थ आपुला ॥ नकळे संकल्पें बांधिला ॥ यानाव बद्ध ॥ १७ ॥ जयास नाहीं आत्मज्ञान ॥ हें मुख्य बद्धाचें ल-
क्षण ॥ तीर्थव्रत दानपुण्य ॥ कांहींच नाहीं ॥ १८ ॥ दया नाहीं करुणा नाहीं ॥ आर्जव नाहीं मैत्री नाहीं ॥ शांती नाहीं क्ष-
मा नाहीं ॥ यानाव बद्ध ॥ १९ ॥ जें ज्ञाना विशीं उणें ॥ तेथें कैचीं ज्ञानाचीं लक्षणें ॥ बहुसाल कुलक्षणें ॥ यानाव बद्ध ॥ २०

॥ नानाप्रकारींचेदोष ॥ करितांवाटेपरमसंतोष ॥ बाष्कळपणाचाहव्यास ॥ यानावबद्ध ॥ २१ ॥ बहुकामबहुक्रोध
॥ बहुगर्वबहुमद ॥ बहुदंभबहुखेद ॥ यानावबद्ध ॥ २२ ॥ बहुदर्पबहुदंभ ॥ बहुविषयबहुलोभ ॥ बहुकर्कशबहुअ
शुभ ॥ यानावबद्ध ॥ २३ ॥ बहुग्रामणीबहुमत्सर ॥ बहुअसूयातिरस्कार ॥ बहुपापीबहुविकार ॥ यानावबद्ध ॥ २४
बहुअभिमानबहुताठा ॥ बहुअहंकारबहुफांदा ॥ बहुकुकर्मांचासांठा ॥ यानावबद्ध ॥ २५ ॥ बहुकापट्यवादविवाद-
॥ बहुकुतर्कभेदाभेद ॥ बहुक्रूररूपामंद ॥ यानावबद्ध ॥ २६ ॥ बहुनिंदाबहुद्वेष ॥ बहुअधर्मबहुअभिलाष ॥ बहु-
प्रकारींचेदोष ॥ यानावबद्ध ॥ २७ ॥ बहुभ्रष्टअनाचार ॥ बहुनष्टएकंकार ॥ बहुअनीतिअविचार ॥ यानावबद्ध ॥-
२८ ॥ बहुनिष्ठुरबहुघातकी ॥ बहुहत्याराबहुपातकी ॥ तपिळकुविद्याअनेकी ॥ यानावबद्ध ॥ २९ ॥ बहुदुराशाबहु-
स्वार्थी ॥ बहुकलहबहुअनर्थी ॥ बहुडाईकदुर्मती ॥ यानावबद्ध ॥ ३० ॥ बहुकल्पनाबहुकामना ॥ बहुतृष्णाबहुवा-
सना ॥ बहुममताबहुभावना ॥ यानावबद्ध ॥ ३१ ॥ बहुविकल्पीबहुविषादी ॥ बहुमूर्खबहुसंबंधी ॥ बहुप्रपंचीबहु
उपाधी ॥ यानावबद्ध ॥ ३२ ॥ बहुवाचाळबहुपाषांडी ॥ बहुदुर्जनबहुथोतांडी ॥ बहुपैशून्यबहुखोडी ॥ यानावबद्ध ॥
३३ ॥ बहुअभावबहुभ्रम ॥ बहुभ्रांतीबहुतम ॥ बहुविक्षेपबहुविराम ॥ यानावबद्ध ॥ ३४ ॥ बहुकृपणबहुखंदस्ती-
॥ बहुअदेखणाबहुमस्ती ॥ बहुअसत्क्रियावेस्ति ॥ यानावबद्ध ॥ ३५ ॥ परमार्थाविषयींअज्ञान ॥ प्रपंचाचेंउदंड-
ज्ञान ॥ नेणेस्वयेंसमाधान ॥ यानावबद्ध ॥ ३६ ॥ परमार्थाचाअनादर ॥ प्रपंचाचाअत्यादर ॥ संसारभारजोजार ॥ या-
नावबद्ध ॥ ३७ ॥ सत्संगाचीनाहींगोडी ॥ संतनिंदेचीआवडी ॥ देहबुद्धीचीघातलीबेडी ॥ यानावबद्ध ॥ ३८ ॥ हातींद्र-
व्याचीजपमाळ ॥ कांताध्यानसर्वकाळ ॥ सत्संगाचादुष्काळ ॥ यानावबद्ध ॥ ३९ ॥ नेत्रींद्रव्यदारापाहावी ॥ श्रवणीं

द्रव्यदारा ऐकावी ॥ चिंतनीं द्रव्यदारा चिंतावी ॥ यानाव बद्ध ॥ ४० ॥ कायावाचा आणि मन ॥ चित्त वित्त जीव प्राण ॥ द्रव्यदारेचें करी भजन ॥ यानाव बद्ध ॥ ४१ ॥ इंद्रियें करूनी निश्चळ ॥ चंचळ होऊं नेदी पळ ॥ द्रव्यदारेसीं लावी सकळ ॥ यानाव बद्ध ॥ ४२ ॥ द्रव्यदारा तेंचि तीर्थ ॥ द्रव्यदारा तोचि परमार्थ ॥ द्रव्यदारा सकळ स्वार्थ ॥ यानाव बद्ध ॥ ४३ ॥ व्यर्थ जाऊं नेदी काळ ॥ संसारचिंता सर्वकाळ ॥ कथावार्ता तेचि सकळ ॥ यानाव बद्ध ॥ ४४ ॥ नाना चिंता नाना उद्वेग ॥ नाना दुःखाचे संसर्ग ॥ करी परमार्थाचा त्याग ॥ यानाव बद्ध ॥ ४५ ॥ घटिनिमिष्य पळभरी ॥ दुश्चित न व्हतां अंतरीं ॥ सर्वकाळ ध्यान धरी ॥ द्रव्य दाराप्रपंचाचें ॥ ४६ ॥ तीर्थयात्रा दानपुण्य ॥ भक्ति कथा निरूपण ॥ मंत्र पूजा जप ध्यान ॥ सर्वही द्रव्यदारा ॥ ४७ ॥ जागृतीं स्वप्नीं रात्रंदिवस ॥ ऐसा लागला विषयीं ध्यास ॥ नाहीं क्षणाचा अवकाश ॥ यानाव बद्ध ॥ ४८ ॥ ऐसें बद्धाचें लक्षण ॥ मुमुक्षूपणीं पालटे जाण ॥ एकतें ही वोळखण ॥ पुढिले समासीं ॥ ४९ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे पंचमदशके बद्धलक्षणनाम सप्तमः समासः ॥७॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥

॥ संसारमदाचे निगुणें ॥ नाना हिनें कुलक्षणें ॥ जयाचेनि मुखावलोकनें ॥ दोषचि लागे ॥ १ ॥ ऐसा प्राणी जो कां बद्ध ॥ संसारीं वर्ततां अबद्ध ॥ तयास प्राप्त झाला खेद ॥ काळांतरीं ॥ २ ॥ संसारदुःखें दुखवला ॥ त्रिविधतापें पोळला ॥ निरूपणें पालटला ॥ अंतर्यामीं ॥ ३ ॥ झाला प्रपंचीं उदास ॥ मनें घेतला विषयत्रास ॥ ह्मणे आतां पुरे सोस ॥ संसारींचा ॥ ४ ॥ प्रपंच जाईल सकळ ॥ येथील श्रम तो निर्फळ ॥ आतां कांहीं आपुला काळ ॥ सार्थक करूं ॥ ५ ॥ ऐसी बुद्धी प्रस्तावली ॥ पोटीं अवस्था लागली ॥ ह्मणे माझी वयसा गेली ॥ व्यर्थचि अवघी ॥ ६ ॥ पूर्वी नाना दोष केले ॥ ते अवघेच आठवले ॥ पुढें येऊनी उभे ठेले ॥ अंतर्यामीं ॥ ७ ॥ आठवे यमाची यातना ॥ तेणें भयचि वाटे मना ॥ नाहीं पापाशीं

गणना॥ह्मणोनियां॥८॥नाहींपुण्याचाविचार॥झालेपापाचेडोंगर॥आतांदुस्तरहासंसार॥कैसातरूं॥९॥आप
लेदोषआच्छादिले॥भल्यासगुणदोषलाविले॥देवाम्यांव्यर्थचिनिंदिले॥संतसाधुसज्जन॥१०॥निंदेऐसानाहीं
दोष॥तोमजघडलाविशेष॥माझेअवगुणींआकाश॥बुडोंपाहे॥११॥नाहींवोळखिलेसंत॥नाहींअर्चिलाभगवंत
॥नाहींअतीतअभ्यागत॥संतुष्टकेले॥१२॥पूर्वपापवोढवलें॥मजपुण्यनाहींघडलें॥मनअव्हांटींपडिलें॥सर्वकाळ
॥१३॥नाहींकष्टविलेंशरीर॥नाहींकेलापरोपकार॥नाहींरक्षिलाआचार॥काममदें॥१४॥भक्तिमाताहेबुडविली॥
शांतिविश्रांतिमोडिली॥मूर्खपणेंम्याविघडिली॥सद्बुद्धिसद्वासना॥१५॥आतांकैसेंघडेलसार्थक॥दोषकेलेनिरर्थक॥
पाहोंजातांविवेक॥उरलानाहीं॥१६॥कोणउपायकरावा॥कैसापरलोकपावावा॥कोण्यागुणेंदेवाधिदेवा
॥पाविजेल॥१७॥नाहींसद्भाववउपजला॥अवघालौकिकसंपादिला॥दंभवरपंगेंकेला॥खटाटोपकर्माचा॥१८॥कीर्त
नकेलेंपोटासाठीं॥देवमांडिलेहाटवटीं॥आहादेवाबुद्धिखोटी॥माझीमीनजाणे॥१९॥पोटींधरूनिअभिमान॥शा
ब्दिकबोलिलोंनिरभिमान॥अंतरींवांछुनियांधन॥ध्यानस्तजाहालों॥२०॥वित्पत्तीनेंलोकभोंदिले॥पोटासाठींसं
तनिंदिले॥माझेपोटींदोषभरले॥नानाप्रकारीं॥२१॥सत्यतेंचिउच्छेदिलें॥मिथ्यातेंचिप्रतिपादिलें॥ऐसेंनानाक
र्मकेलें॥उदरभरायाकारणें॥२२॥ऐसापोटींप्रस्तावला॥निरूपणेंपालटला॥तोचिमुमुक्षबोलिला॥ग्रंथांतरीं॥
२३॥पुण्यमार्गपोटींधरी॥सत्संगाचीवांछाकरी॥विरक्तझालासंसारीं॥यानावमुमुक्ष॥२४॥गेलेराजेचक्रवर्ति॥
माझेंवैभवतेंकिती॥ह्मणेधरूंसत्संगती॥यानावमुमुक्ष॥२५॥आपलेअवगुणदेखे॥विरक्तीबळेंवोळखे॥आपणासी
निंदीदुःखें॥यानावमुमुक्ष॥२६॥ह्मणेमीकायअनुपकारी॥ह्मणेमीकायदंभधारी॥ह्मणेमीकायअनाचा

री ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ २७ ॥ ह्मणे मी पतीत चांडाळ ॥ ह्मणे मी दुराचारी खळ ॥ ह्मणे मी पापी केवळ ॥ यानाव मुमुक्षु ॥
२८ ॥ ह्मणे मी अभक्त दुर्जन ॥ ह्मणे मी हीनाहुनी हीन ॥ ह्मणे मी जन्मलों पाषाण ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ २९ ॥ ह्मणे मी दुरा
भिमानी ॥ ह्मणे मी तपीळ जनीं ॥ ह्मणे मी नाना व्यसनी ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३० ॥ ह्मणे मी आळशी आंगचोर ॥ ह्मणे मी क
पटी कातर ॥ ह्मणे मी मूर्ख अविचार ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३१ ॥ ह्मणे मी निकामी वाचाळ ॥ ह्मणे मी पाषांडी तोंडाळ ॥ ह्मणे
मी कुबुद्धि कुटिळ ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३२ ॥ ह्मणे मी कांहींच नेणें ॥ ह्मणे मी सकळाहुनी उणें ॥ आपलीं वर्णी कुलक्षणें ॥ या
नाव मुमुक्षु ॥ ३३ ॥ ह्मणे मी अनधिकारी ॥ ह्मणे मी कुश्चिळ अघोरी ॥ ह्मणे मी नीच नानापरी ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३४ ॥ ह्म
णे मी काय आपस्वार्थी ॥ ह्मणे मी काय अनर्थी ॥ ह्मणे मी नव्हे परमार्थी ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३५ ॥ ह्मणे मी अवगुणाची
राशी ॥ ह्मणे मी व्यर्थ आलों जन्मासी ॥ ह्मणे मी भार झालों भूमीसी ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३६ ॥ आपणास निंदी सावकाश
॥ पोटीं संसाराचा त्रास ॥ धरी सत्संगाचा हव्यास ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३७ ॥ नाना तीर्थें धुंडाळिलीं ॥ शमदमादि साधनें के
लीं ॥ नाना ग्रंथांतरें पाहिलीं ॥ शोधूनियां ॥ ३८ ॥ तेणें नव्हे समाधान ॥ वाटे अवघाचें अनुमान ॥ ह्मणे रिघूं संतांस श
रण ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ३९ ॥ देहाभिमान कुलाभिमान ॥ द्रव्याभिमान मानाभिमान ॥ सांडूनीं संतचरणीं अनन्य ॥
यानाव मुमुक्षु ॥ ४० ॥ अहंता सांडूनि दुरी ॥ आपणासी निंदी नानापरी ॥ मोक्षाची अपेक्षा करी ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ४१
ज्याचें थोरपण लाजे ॥ जो परमार्थी कारणें झिजे ॥ संतांपायीं विश्वास उपजे ॥ यानाव मुमुक्षु ॥ ४२ ॥ स्वार्थ सांडूनी-
प्रपंचाचा ॥ हव्यास धरिला परमार्थाचा ॥ अंकीत होईन सज्जनांचा ॥ ह्मणे तो मुमुक्षु ॥ ४३ ॥ ऐसा मुमुक्षु जाणिजे ॥
संकेत चिन्हें ओळखिजे ॥ पुढें श्रोतीं अवधान दीजे ॥ साधकलक्षणीं ॥ ४४ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवा

दे पंचमदशकेमुमुक्षलक्षणंनाम अष्टमःसमासः॥८॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥मागांमुमुक्षाचेंलक्षण-
॥संकेतेंकेलेंकथन॥ आतांपरिसासावधान॥साधकतोकैसा॥१॥ अवगुणाचाकरूनित्याग॥जेणेंधरिलासंतसं
ग॥तयासिबोलिजेमग॥साधकऐसा॥२॥जोसंतांशीशरणगेला॥संतजनीं आश्वासिला॥मगतोसाधकबोलि
ला॥ग्रंथांतरीं॥३॥उपदेशिलें आत्मज्ञान॥तुटलेंसंसारबंधन॥दृढतेकारणेंकरीसाधन॥यानावसाधक॥४॥
धरीश्रवणाचीआवडी॥अद्वैतनिरूपणाचीगोडी॥मननें अर्थांतरकाढी॥यानावसाधक॥५॥होतांसारासारवि
चार॥ऐकेहोऊनितत्पर॥संदेहछेदुनीदृढोत्तर॥आत्मज्ञानपाहे॥६॥नानासंदेहनिवृत्ति॥व्हावयाधरीसत्संगति॥
आत्मशास्त्रगुरुप्रचीति॥ऐक्यतेसीं आणी॥७॥देहबुद्धीविवेकेंवारी॥आत्मबुद्धीसदृढधरी॥श्रवणमननकेलेंचि
करी॥यानावसाधक॥८॥विवंचुनीदृश्यभान॥दृढधरीआत्मज्ञान॥विचारेंराखेसमाधान॥यानावसाधक॥९॥
तोडुनीद्वैताचीउपाधि॥अद्वैतवस्तुसाधनेंसाधि॥लावीऐक्यतेचीसमाधी॥यानावसाधक॥१०॥आत्मज्ञानजीर्णज
र्जर॥त्याचाकरीजीर्णोद्धार॥विवेकेंपावेपैलपार॥यानावसाधक॥११॥उत्तमेंसाधूचींलक्षणें॥अंगिकारीनिरूप-
णें॥बळेंचिस्वरूपाकारहोणें॥यानावसाधक॥१२॥असत्क्रियातेसोडिली॥आणिसत्क्रियातेवाढविली॥स्वरूप
स्थितीबळावली॥यानावसाधक॥१३॥अवगुणत्यागीदिवसेंदिवस॥करीउत्तमगुणाचा अभ्यास॥स्वरूपींला-
वीनिजध्यास॥यानावसाधक॥१४॥दृढनिश्चयाचेनिबळें॥दृश्यअसतांचनाडळे॥सदांस्वरूपींमिसळे॥यानाव
साधक॥१५॥प्रत्यक्षमायाअलक्षकरी॥अलक्षवस्तुलक्षी अंतरीं॥आत्मस्थितीचीधारणाधरी॥यानावसाधक॥
१६॥जेंयाजनासचोरलें॥मनासिनवचेअनुमानलें॥तेंचिजेणेंदृढकेलें॥यानावसाधक॥१७॥जेंबोलतांचवाचाध-

री ॥ जेंपाहातांचिअंधकरी ॥ तेंचिसाधीनानापरी ॥ यानावसाधक ॥ १८ ॥ जेंसाधूंजातांसाधवेना ॥ जेंलक्षूंजातांलक्षवेना ॥ तेंचिअनुभवेंआणीमना ॥ यानावसाधक ॥ १९ ॥ जेथेंमनचिमावळे ॥ जेथेंतर्कचिपांगुळे ॥ तेंचिअनुभवाआणीबळें ॥ यानावसाधक ॥ २० ॥ स्वानुभवाचेनियोगें ॥ वस्तुसाधिलागवेगें ॥ तेचिवस्तुहोयआंगें ॥ यानावसाधक ॥ २१ ॥ अनुभवाचीं आंगेंजाणें ॥ योगियांचेंखुणेंबाणें ॥ कांहींचनहोऊनअसणें ॥ यानावसाधक ॥ २२ ॥ परतीसारूनिउपाधि ॥ असाध्यवस्तुसाधनेंसाधी ॥ स्वरूपींकरीदृढबुद्धि ॥ यानावसाधक ॥ २३ ॥ देवाभक्तांचेंमूळ ॥ शोधूनिपाहेसकळ ॥ साध्यचिहोयतात्काळ ॥ यानावसाधक ॥ २४ ॥ विवेकबळेंगुप्तझाला ॥ आपेंआपमावळला ॥ दिसतोपरीदेखिला ॥ नाहींचकोण्हीं ॥ २५ ॥ मीपणमागेंसांडिलें ॥ स्वयेंआपणासिधुंडिलें ॥ तुर्येसहीतवोलांडिलें ॥ यानावसाधक ॥ २६ ॥ पुढेंउन्मनीच्याशेवटीं ॥ आपलीआपणासअखंडभेटी ॥ अखंडअनुभवींज्याचीदृष्टि ॥ यानावसाधक ॥ २७ ॥ द्वैताचातटकातोडिला ॥ भासाचाभासमोडिला ॥ देहींअसोनिविदेहीझाला ॥ यानावसाधक ॥ २८ ॥ जयासअखंडस्वरूपस्थिति ॥ नाहींदेहाचीअहंकृति ॥ सकळसंदेहनिवृत्ति ॥ यानावसाधक ॥ २९ ॥ पंचभूतांचाविस्तार ॥ जयासवाटेस्वप्नाकार ॥ निर्गुणींजयाचानिर्धार ॥ यानावसाधक ॥ ३० ॥ स्वप्नींभयजेंवाटलें ॥ तेंजागृतीसनाहींआलें ॥ सकळमिथ्यानिर्धारिलें ॥ यानावसाधक ॥ ३१ ॥ मायेचेंजेंप्रत्यक्षपण ॥ जनासवाटेहेंप्रमाण ॥ स्वानुभवेंअप्रमाण ॥ साधकेंकेलें ॥ ३२ ॥ निद्रासांडूनिचेइराझाला ॥ तोस्वप्नभयापासूनिसुटला ॥ मायासांडूनितैसागेला ॥ साधकस्वरूपीं ॥ ३३ ॥ ऐसीअंतरस्थितीबाणली ॥ बाह्यनिस्पृहताअवलंबिली ॥ संसारउपाधित्यागिली ॥ यानावसाधक ॥ ३४ ॥ कामापासूनीसुटला ॥ क्रोधापासूनीपळाला ॥ मदमत्सरसांडिला ॥ एकीकडे ॥ ३५ ॥-

कुळाभिमानासिसांडिलें ॥ लोकलाजेसीलाजविलें ॥ परमार्थासीमाजविलें ॥ विवेकबळें ॥ ३६ ॥ अविद्येपासूनिफडकला ॥
प्रपंचापासूनिनिष्टला ॥ लोभाचेहातींचागेला ॥ अकस्मात ॥ ३७ ॥ थोरपणासिपाडिलें ॥ वैभवासिलिथाडिलें ॥
महत्वासीझिंजाडिलें ॥ विरक्तीबळें ॥ ३८ ॥ भेदाचामडगामोडिला ॥ अहंकारझोडूनिपाडिला ॥ पायींधंरूनिआपटिला ॥
संदेहशत्रु ॥ ३९ ॥ विकल्पाचाकेलावधु ॥ थापेंमारिलाभवसिंधु ॥ सकळभूतांचाविरोधु ॥ तोडूनिटाकिला ॥
४० ॥ भवभयासिभडकाविलें ॥ काळाचेंडांगेंमोडिलें ॥ मस्तकहाणोनिफोडिलें ॥ जन्ममृत्याचें ॥ ४१
॥ देहसमंधावरीलोटला ॥ संकल्पावरीउठावला ॥ कल्पनेचाघातकेला ॥ अकस्मात ॥ ४२ ॥ अपधाकासिंताडिलें ॥
लिंगदेहासिविभांडिलें ॥ पाषांडासिपछाडिलें ॥ विवेकबळें ॥ ४३ ॥ गर्वावरीगर्वकेला ॥ स्वार्थअनर्थींघातला ॥ अनर्थतोहीनिर्दाळिला ॥
नीतिन्यायें ॥ ४४ ॥ मोहासिमध्येंचितोडिलें ॥ दुःखासिदुधडचिकेलें ॥ शोकासिखिरडूनिसांडिलें ॥
एकीकडे ॥ ४५ ॥ द्वेषकेलादेशधडी ॥ अभावाचीचेपिलीनरडी ॥ धाकेंउदरतडाडी ॥ कुतर्काचें ॥ ४६ ॥ ज्ञानेंविवेकमाजला ॥
तेणेंनिश्चयबळावला ॥ अवगुणाचासंहारकेला ॥ वैराग्यबळें ॥ ४७ ॥ अधर्मासस्वधर्मेंलुटिलें ॥ कुकर्माससत्कर्मेंझगटिलें ॥
लोटूनिवाटलाविलें ॥ विचारें अविचारासी ॥ ४८ ॥ तिरस्कारतोचिरडिला ॥ द्वेषखिरडूनसांडिला ॥ विषादअविषादेंघातला ॥
पायांतळीं ॥ ४९ ॥ कोपावरीघालणेंघातलें ॥ कापट्यअंतरींकुटिलें ॥ सखें आपुलेंमानिलें ॥ विश्वजन ॥
५० ॥ प्रवृत्तीचाकेलात्याग ॥ सुहृदांचासोडिलासंग ॥ निवृत्तिपंथेंज्ञानयोग ॥ साधिताजाहला ॥ ५१ ॥ विषयमैंदासिसिंतरिलें ॥
कुविद्येसीवेढालाविलें ॥ आपणासिसोडविलें ॥ आप्ततस्करापासूनी ॥ ५२ ॥ पराधीनतेवरीकोपला ॥ ममतेवरीसंतापला ॥
दुराशेचात्यागकेला ॥ एकाएकीं ॥ ५३ ॥ स्वरूपीं घातलेंमना ॥ यातनेसीकेलीयातना ॥ साधन आणिप्र

यत्ना ॥ प्रतिष्ठिलें ॥ ५४ ॥ अभ्यासाचा संग धरिला ॥ साक्षेपासरिसा निघाला ॥ प्रयत्न सांगातीं घेतला ॥ साधनपंथें ॥
५५ ॥ सावधदक्ष तो साधक ॥ पाहे नित्यानित्य विवेक ॥ संगत्यागुनी येक ॥ सत्संग धरी ॥ ५६ ॥ बळेंचि सारिला संसार ॥
विवेकें टाकिला जोजार ॥ शुद्धाचारें अनाचार ॥ भ्रष्टविला ॥ ५७ ॥ विसरास विसरला ॥ आळसाचा आळस केला ॥ सावधनाहीं
दुश्चित झाला ॥ दुश्चितपणासी ॥ ५८ ॥ आतां असो हें बोलणें ॥ अवगुण सांडी निरूपणें ॥ तो साधक ऐसा येणें ॥
प्रमाणें बुझावा ॥ ५९ ॥ बळेंचि अवघा त्याग कीजे ॥ ह्मणोनि साधक बोलिजे ॥ आतां सिद्ध तोचि जाणिजे ॥ पुढिले समासीं
॥ ६० ॥ येथें संशय उठिला ॥ निस्पृह तोचि साधक झाला ॥ त्याग न घडे संसारिकाला ॥ तऱ्हीं तो साधक नव्हे कीं ॥ ६१ ॥ ऐसें
श्रोतयांचें उत्तर ॥ त्याचें कैसें प्रत्योत्तर ॥ पुढिले समासीं तत्पर ॥ होऊनि ऐका ॥ ६२ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्य
संवादे पंचमदशके साधकलक्षणंनाम नवमः समासः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागां बोलिला संसारिक
॥ त्यागेंवीण नव्हे कीं साधक ॥ ऐका हो याचा विवेक ॥ ऐसा असे ॥ १ ॥ सन्मार्ग तोचि जीवीं धरणें ॥ आनमार्गाचा
त्याग करणें ॥ संसारिकां त्याग येणें ॥ प्रकारें ऐसा ॥ २ ॥ कुबुद्धि त्यागाविणें कांहीं ॥ सुबुद्धी लागणार नाहीं ॥ संसारिकां
त्याग पाहीं ॥ ऐसा असे ॥ ३ ॥ प्रपंचीं वीट मानिला ॥ मनें विषयत्याग केला ॥ तरीच पुढें अवलंबिला ॥ परमार्थमार्ग ॥
४ ॥ त्याग घडे अभावाचा ॥ त्याग घडे संशयाचा ॥ त्याग घडे अज्ञानाचा ॥ शनैः शनैः ॥ ५ ॥ ऐसा सूक्ष्म अंतर्त्याग ॥ उभयतांस
घडे सांग ॥ निःस्पृहास बाह्यत्याग ॥ विशेष घडे ॥ ६ ॥ संसारिका गर्यांठाईं ॥ बाह्यत्याग घडे कांहीं ॥ नित्यनेम
श्रवण नाहीं ॥ त्यागेंविण ॥ ७ ॥ फिटली अशंका स्वभावें ॥ त्यागेंवीण साधक नव्हे ॥ पुढें कथेचा अन्वय ॥ सावध ऐका
॥ ८ ॥ मागां झालें निरूपण ॥ साधकाची वोळखण ॥ आतां सांगिजेल खुण ॥ सिद्धलक्षणाची ॥ ९ ॥ साधु वस्तु होऊ

निठेला ॥ संशयब्रह्मांडाबाहेरीगेला ॥ निश्चयोचळेनाऐसाझाला ॥ यानावसिद्ध ॥ १० ॥ बद्धपणाचे अवगुण ॥ मुमुक्ष-
पणींनसतीजाण ॥ मुमुक्षपणाचेंलक्षण ॥ साधकपणींनाहीं ॥ ११ ॥ साधकाससंदेहवृत्ति ॥ पुढेंहोतसेनिवृत्ति ॥ या
कारणेंनिःसंदेहश्रोतीं ॥ साधुवोळखावा ॥ १२ ॥ संशयरहितजेंज्ञान ॥ तेंचिसाधूचेंलक्षण ॥ सिद्धाआंगींसंशयहीन
॥ लागेलकैसा ॥ १३ ॥ कर्ममार्गसंशयभरला ॥ साधनींसंशयकालवला ॥ सर्वांमध्येंसंशयभरला ॥ साधुतोनिःसंदेह
॥ १४ ॥ संशयाचेंज्ञानखोटें ॥ संशयाचेंवैराग्यपोरटें ॥ संशयाचेंभजनखोटें ॥ निर्फळहोय ॥ १५ ॥ व्यर्थसंशयाचादेव ॥ व्यर्थसंश
याचाभाव ॥ व्यर्थसंशयाचास्वभाव ॥ सर्वकांहीं ॥ १६ ॥ व्यर्थसंशयाचेंव्रत ॥ व्यर्थसंशयाचेंतीर्थ ॥ व्यर्थसंशयाचापरमा
र्थ ॥ निश्चयेंविण ॥ १७ ॥ व्यर्थसंशयाचीभक्ति ॥ व्यर्थसंशयाचीप्रीति ॥ व्यर्थसंशयाचीसंगती ॥ संशयवादवी ॥ १८
॥ व्यर्थसंशयाचेंजिणें ॥ व्यर्थसंशयाचेंधरणें ॥ व्यर्थसंशयाचेंकरणें ॥ सर्वकांहीं ॥ १९ ॥ व्यर्थसंशयाचीपोथी ॥ व्य
र्थसंशयाचीवित्पत्ति ॥ व्यर्थसंशयाचीगति ॥ निश्चयेंविण ॥ २० ॥ व्यर्थसंशयाचादक्ष ॥ व्यर्थसंशयाचापक्ष ॥ व्य-
र्थसंशयाचामोक्ष ॥ होणारनाहीं ॥ २१ ॥ व्यर्थसंशयाचासंत ॥ व्यर्थसंशयाचापंडित ॥ व्यर्थसंशयाचाबहुश्रुत ॥ नि
श्चयेंविण ॥ २२ ॥ व्यर्थसंशयाचीश्रेष्ठता ॥ व्यर्थसंशयाचीवित्पन्नता ॥ व्यर्थसंशयाचाज्ञाता ॥ निश्चयेंविण ॥ २३ ॥ नि
श्चयेंवीणसर्वकांहीं ॥ अणुमात्रतेंप्रमाणनाहीं ॥ व्यर्थचिपडिजेप्रवाहीं ॥ संदेहाचे ॥ २४ ॥ निश्चयेंवीणजेंबोलणें ॥ तें-
अवघेंचिकंटाळवाणें ॥ बाष्कळबोलिजेवाचाळपणें ॥ निरर्थक ॥ २५ ॥ असोनिश्चयेंवीणवल्गना ॥ तेअवघीचविटंब
ना ॥ संशयेंकांहींसमाधाना ॥ उरीनाहीं ॥ २६ ॥ ह्मणोनिसंदेहरहितज्ञान ॥ निश्चयाचेंसमाधान ॥ तेंचिसिद्धाचेंलक्ष
ण ॥ निश्चयेंसी ॥ २७ ॥ तंवश्रोताकरीप्रश्न ॥ निश्चयकरावाकवण ॥ मुख्यनिश्चयाचेंलक्षण ॥ मजनिरोपावें ॥ २८ ॥

ऐकनिश्चयतोऐसा ॥ मुख्यदेवआहेकैसा ॥ नानादेवांचावळसा ॥ करूंचिनये ॥ २९॥ जेणेंनिर्मिलेंचराचर ॥ त्याचाकरावाविचार ॥ शुद्धविवेकेंपरमेश्वर ॥ वोळखावा ॥ ३०॥ मुख्यदेवतोकोण ॥ भक्तांचेंकैसेंलक्षण ॥ असत्यसांडूनवोळखण ॥ सत्याचीधरावी ॥ ३१॥ आपल्यादेवासवोळखावें ॥ मगमीकोणऐसेंपाहावें ॥ संगत्यागूनराहावें ॥ वस्तुरूप ॥ ३२॥ तोडावाबंधनाचासंशयो ॥ करावामोक्षाचानिश्चयो ॥ पाहावाभूतांचाअन्वयो ॥ व्यतिरेकेंशी ॥ ३३॥ पूर्वपक्षेंसिंसिद्धांत ॥ पाहावाप्रकृतीचाअंत ॥ मगपावावानिवांत ॥ निश्चयोदेवाचा ॥ ३४॥ देहाचेनियोगेंसंशयो ॥ करीसमाधानाचाक्षयो ॥ तरींचळोंनद्यावानिश्चयो ॥ आत्मत्वाचा ॥ ३५॥ सिद्धअसतांआत्मज्ञान ॥ संदेहवाढवीदेहाभिमान ॥ याकारणेंसमाधान ॥ आत्मनिश्चयेंराखावें ॥ ३६॥ आठवतांदेहबुद्धि ॥ उडेविवेकाचीशुद्धि ॥ याकारणेंआत्मबुद्धि ॥ सदृढधरावी ॥ ३७॥ आत्मबुद्धिनिश्चयाची ॥ तेचिदशामोक्षश्रीची ॥ अहमात्माहेकधींची ॥ विसरोंनये ॥ ३८॥ निरोपिलेंनिश्चयाचेंलक्षण ॥ परीहेंनकळेसत्संगेंविण ॥ संतांसिगेलियाशरण ॥ संशयतुटती ॥ ३९॥ आतांअसोहेंबोलणें ॥ ऐकासिद्धाचींलक्षणें ॥ मुख्यनिःसंदेहपणें ॥ सिद्धबोलिजे ॥ ४०॥ सिद्धस्वरूपींनाहींदेहो ॥ तेथेंकैंचाहोसंदेहो ॥ याकारणेंसिद्धपाह्माहो ॥ निःसंदेही ॥ ४१॥ देहसंबंधाचेनिगुणें ॥ लक्षणासिकायउणें ॥ देहातीतांचींलक्षणें ॥ कायह्मणोनिसांगावीं ॥ ४२॥ जेंलक्षवेनाचक्षूसि ॥ त्याचींलक्षणेंसांगावींकैशीं ॥ निर्मळवस्तुसिद्धत्यासी ॥ लक्षणेंकैंचीं ॥ ४३॥ लक्षणेंह्मणिजेकेवळगुण ॥ वस्तुठाईंचीनिर्गुण ॥ तेंचिसिद्धाचेंलक्षण ॥ वस्तुरूप ॥ ४४॥ तथापिज्ञानदशकींबोलिलें ॥ ह्मणोनिवल्कलआटोपिलें ॥ न्यूनपूर्णक्षमाकेलें ॥ पाहिजेश्रोतीं ॥ ४५॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेपंचमदशकेसिद्धलक्षणनामदशमःसमासः ॥ १० ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥

इतिदासबोधेपंचमदशकसमास.

अथदासबोधेषष्टदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥चित्तसावचित्तकरावें॥बोलिलेंतेंजीवींधरावें॥सावधहोऊनबैसावें॥निमिष्यएक॥१॥कोणी
एकेग्रामींअथवादेशीं॥राहाणेंआहेआपणासीं॥नभेटतांतेथिल्याप्रभूशी॥सौख्यकैंचें॥२॥ह्मणोनज्यासजेथेंरा
हाणें॥तेणेंत्याप्रभूचीभेटघेणें॥ह्मणिजेहोयश्लाघ्यवाणें॥सर्वकाहीं॥३॥प्रभूचीभेटीनघेतां॥तेथेंकैंचीमान्यता॥
आपुलेंमहत्वजातां॥वेळनाहीं॥४॥ह्मणोनरायापासूनरंक॥कोणीतरीएकनायक॥त्यासभेटणेंहाविवेक॥विवेकी
जाणती॥५॥त्यासनभेटतांत्याचेनगरीं॥राहातांधरितीलबेगारी॥तेथेंनकरितांचोरी॥आंगींलागे॥६॥याकारणें
जोशाहाणा॥तेणेंप्रभूसीभेटावेंजाणा॥ऐसेंनकरितांदैन्यवाणा॥संसारत्याचा॥७॥ग्रामींथोरग्रामाधिपति॥त्या
हूनथोरदेशाधिपति॥देशाधिपतीहूननृपति॥थोरजाणावा॥८॥राष्ट्राचाप्रभूतोराजा॥बहुराष्ट्रतोमहाराजा॥त्या
महाराजांचाहीराजा॥तोचक्रवर्ती॥९॥एकनरपतिएकगजपति॥एकहयपतिएकभूपति॥सकळांमध्येंचक्रवर्ती
थोरराजा॥१०॥असोऐसीयासमस्तां॥एकब्रह्मानिर्माणकर्ता॥त्याब्रह्म्यासहीनिर्मिता॥कोणआहे॥११॥ब्रह्माविष्णु
आणिहर॥त्यांसिनिर्मितातोचिथोर॥तोवोळखावापरमेश्वर॥नानायत्नें॥१२॥तोदेवठायींपडेना॥तरीयम
यातनाचुकेना॥ब्रह्मांडनायकचोजवेना॥हेंबरेंनव्हे॥१३॥जेणेंसंसारींघातलें॥अवघेंब्रह्मांडनिर्माणकेलें॥त्यासि
नाहींवोळखिलें॥तोचिपतीत॥१४॥ह्मणोनिदेववोळखावा॥जन्मसार्थकचिकरावा॥नकळेतरीसत्संगधरावा॥
ह्मणाजेकळे॥१५॥जोजाणेलभगवंत॥तयानावबोलिजेसंत॥जोशाश्वतआणिअशाश्वत॥निवाडाकरी॥१६
चळेनाटळेनादेव॥ऐसाज्याचाअंतर्भाव॥तोचिजाणिजेमहानुभाव॥संतसाधु॥१७॥जोजनामध्येंवागे॥परीज-
नावेगळीगोष्टीसांगे॥ज्याचेअंतरींज्ञानजागे॥तोचिसाधु॥१८॥जाणिजेपरमात्मानिर्गुण॥त्यासीचह्मणावेंज्ञान॥

त्यावेगळें अज्ञान ॥ सर्व कांहीं ॥ १९ ॥ पोट भरावयाकारणें ॥ नाना विद्या अभ्यास करणें ॥ त्यास विज्ञान ह्मणती परी तेणें ॥ सार्थक नव्हे ॥ २० ॥ देव वोळखावा एक ॥ तें विज्ञान तें चि सार्थक ॥ येर ते अवघेंच निरार्थक ॥ पोट विद्या ॥ २१ ॥ जन्मवरी पोट भरिलें ॥ तेणें देहाचें संरक्षण केलें ॥ पुढें अवघेंचि व्यर्थ गेलें ॥ अंतकाळीं ॥ २२ ॥ एवं पोट भरायाची विद्या ॥ तयेसि ह्मणों नये सद्विद्या ॥ सर्वव्यापक वस्तु सद्या ॥ पाविजे तें ज्ञान ॥ २३ ॥ ऐसें जयापाशीं ज्ञान ॥ तो निजात्पावास सज्ञान ॥ तयापाशीं समाधान ॥ पुशिलें पाहिजे ॥ २४ ॥ अज्ञानास भेटतां अज्ञान ॥ तेथें कैंचें सांपडेल ज्ञान ॥ करंट्यास करंट्याचें दर्शन ॥ होतां भाग्य कैंचें ॥ २५ ॥ रोग्यापाशीं रोगी गेला ॥ तेथें कैंचें आरोग्य त्याला ॥ निर्बळापाशीं निर्बळाला ॥ पाठी कैंची ॥ २६ ॥ पिशाच्यापाशीं पिशाच्य गेलें ॥ तेथें कोण सार्थक झालें ॥ उन्मत्तास उन्मत्त भेटलें ॥ त्यास उमजवी कवणु ॥ २७ ॥ भिकाऱ्यापाशीं मागतां भिक्षा ॥ दीक्षाहीनापाशीं दीक्षा ॥ उजेड पाहतां कृष्णपक्षा ॥ पाविजे कैंचा ॥ २८ ॥ अबद्धापाशीं गेला अबद्ध ॥ तो कैसेनि होईल सुबुद्ध ॥ बद्धास भेटतां बद्ध ॥ सिद्ध नव्हे ॥ २९ ॥ देह्यापाशीं गेला देही ॥ तो कैसेनि होईल विदेही ॥ ह्मणोनि ज्ञात्यावांचूनि नाहीं ॥ ज्ञानमार्ग ॥ ३० ॥ याकारणें ज्ञाता पाहावा ॥ त्याचा अनुग्रह घ्यावा ॥ सारासार विचारें जीवा ॥ मोक्षप्राप्ति ॥ ३१ ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे षष्ठदशके देवशोधननाम प्रथमः समासः ॥ १ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ ऐका उपदेशाचीं लक्षणें ॥ सायोज्यप्राप्ति होय जेणें ॥ नाना मतांचें पेरवणें ॥ कामा नये सर्वथा ॥ १ ॥ ब्रह्मज्ञानेंवीण उपदेश ॥ तो ह्मणों नये विशेष ॥ धान्येंवीण जैसें भूस ॥ खातां नये ॥ २ ॥ नाना काबाड बडविलें ॥ नान रीत तक्र चि घुसळिलें ॥ अथवा धूण चि सेविलें ॥ सावकाश ॥ ३ ॥ नाना साळी भक्षिल्या ॥ अथवा चोइट्या चोखिल्या ॥ खोबरें सांडून खादल्या ॥ नरोट्या जैशा ॥ ४ ॥ तैसा ब्रह्मज्ञा

नेविण ॥ नानाउपदेशांचाशिण ॥ सारसांडून असारकोण ॥ शाहाणासेवी ॥ ५ ॥ आतांब्रह्मजेंका निर्गुण ॥ तेंचिक
रूंनिरूपण ॥ सावचित्तकरावें अंतःकरण ॥ श्रोतेजनीं ॥ ६ ॥ सकळसृष्टीचीरचना ॥ तेहेपंचभूतीकजाणा ॥ परंतुहे-
तगेना ॥ सर्वकाळ ॥ ७ ॥ आदिअंतींब्रह्मनिर्गुण ॥ तेंचिशाश्वताचीखूण ॥ येरपंचभूतीकसगुण ॥ नाशिवंत ॥ ८ ॥
येरवींहींपाहातांभूतें ॥ देवकैसेंह्मणावेंत्यांतें ॥ भूतह्मणतां मनुष्यांतें ॥ विषादवाटे ॥ ९ ॥ मातोंजगज्जनकपरमात्मा
॥ त्यासिआणिभूतउपमा ॥ ज्याचाकळेनामहिमा ॥ ब्रह्मादिकांसी ॥ १० ॥ भूतांऐसाजगदीश ॥ ह्मणतांउत्पन्नहोतो-
दोष ॥ याकारणेंमहापुरुष ॥ सर्वजाणती ॥ ११ ॥ पृथ्वीआपतेजवायोआकाश ॥ यासबाह्यजगदीश ॥ पंचभूतांस
आहेनाश ॥ आत्माअविनाशरूपी ॥ १२ ॥ जेंजेंरूपआणिनाम ॥ तोतोअवघाचभ्रम ॥ नामरूपातीतवर्म ॥ अनुभवें
जाणावें ॥ १३ ॥ पंचभूतेंआणित्रिगुण ॥ ऐसीअष्टधाप्रकृतिजाण ॥ अष्टधाप्रकृतीसनामाभिधान ॥ दृश्यऐसें ॥ १४
॥ तेंहेंदृश्यनाशिवंत ॥ ऐसेंवेदश्रुतिबोलत ॥ निर्गुणब्रह्मतेंशाश्वत ॥ जाणतीज्ञानी ॥ १५ ॥ जेंशस्त्रेंतोडितांतुटेना ॥
जेंपावकेंजाळितांजळेना ॥ जेंकालवितांकालवेना ॥ आपेंकरूनी ॥ १६ ॥ जेंवायोचेनिउडेना ॥ जेंपडेनानाझडेना ॥ जें
घडेनानादडेना ॥ परब्रह्मतें ॥ १७ ॥ ज्यासीवर्णचिनसे ॥ जेंसर्वांहुनीअनारिसें ॥ परंतुअसतचिअसे ॥ सर्वकाळ ॥ १८
॥ दिसेनातरीकायझालें ॥ परंतुतेंसर्वत्रसंचलें ॥ सूक्ष्मचिकोंदाटलें ॥ जेथेंतेथें ॥ १९ ॥ दृष्टीसलागलीसंवे ॥ जेंदि-
सेलतेंचिपाहावें ॥ परंतुगूजतेंजाणावें ॥ गोप्यआहे ॥ २० ॥ प्रगटतेंजाणावेंअसार ॥ आणिगुप्ततेंजाणावेंसार ॥
गुरुमुखेंहाविचार ॥ उमजोंलागे ॥ २१ ॥ जेंउमजेनातेंउमजवावें ॥ जेंदिसेनातेंचिपाहावें ॥ जेंकळेनातेंचिजाणावें ॥ विवे
कबळें ॥ २२ ॥ गुप्ततेंचिप्रगटवावें ॥ असाध्यतेंचिसाधावें ॥ कानडेंचिअभ्यासावें ॥ सावकाश ॥ २३ ॥ वेदविरंचिआ

णिशोष ॥ जेथेंशिणलेनिःशोष ॥ तेंचिसाधावेंविशेष ॥ परब्रह्म ॥ २४ ॥ तरीतेंकोणेंपरीसाधावें ॥ तेंचिबोलिलेंस्व-
भावें ॥ अध्यात्मश्रवणेंपावावें ॥ परब्रह्मतें ॥ २५ ॥ पृथ्वीनव्हेआपनव्हे ॥ तेजनव्हेवायुनव्हे ॥ वर्णव्यक्तिऐसेंनव्हे ॥
अव्यक्ततें ॥ २६ ॥ तयासह्मणावेंदेव ॥ वरकडलोकांचास्वभाव ॥ जितुकेगांवतितुकेदेव ॥ जनाकारणें ॥ २७ ॥ ऐसादेवा
चानिश्चयोझाला ॥ देवनिर्गुणप्रत्यया आला ॥ आतांआपणचिआपला ॥ शोधघ्यावा ॥ २८ ॥ माझेंशरीरऐसेंह्मणतो
॥ तरीतोजाणदेहावेगळाचितो ॥ मनमाझेंऐसेंजाणतो ॥ तरीतोमनहीनव्हे ॥ २९ ॥ पाहतांदेहाचाविचार ॥ अवघात
त्वांचाविस्तार ॥ तत्वेंतत्वझाडितांसार ॥ आत्माचिउरे ॥ ३० ॥ आपणासिठावचिनाहीं ॥ येथेंपाहणेंनलगेकांहीं ॥ न
लेंठाईंच्याठाईं ॥ विभागूनिगेलीं ॥ ३१ ॥ बांधलीआहेतोंगांठोडी ॥ जोकोणीविचारेंसोडी ॥ विचारपाहतांगांठोडी ॥
आढळेना ॥ ३२ ॥ तत्वांचेंगांठोडेंशरीर ॥ त्याचापाहतांविचार ॥ एकआत्मानिरंतर ॥ आपणनाहीं ॥ ३३ ॥ आपणा
सीठावचिनाहीं ॥ जन्ममृत्यकैंचेकाई ॥ पाहातांवस्तूच्याठाईं ॥ पापपुण्यनसे ॥ ३४ ॥ पापपुण्ययमयातना ॥ हेंनि-
र्गुणींतो असेचिना ॥ आपणतोंचितरीजन्ममरणा ॥ ठावकैंचा ॥ ३५ ॥ देहबुद्धीनेंबांधला ॥ तोविवेकेंमोकळाकेला
देहातीतहोतांपावला ॥ मोक्षपद ॥ ३६ ॥ झालेंजन्माचेंसार्थक ॥ निर्गुणआत्माआपणएक ॥ परंतुहाविवेक ॥ पा
हिलाचिपाहावा ॥ ३७ ॥ जागेंहोतांस्वप्नसरे ॥ विवेकपाहतांदृश्यवोसरे ॥ स्वरूपानुसंधानेंतरे ॥ प्राणिमात्र ॥-
३८ ॥ आपणासनिवेदावें ॥ आपणविवेकेंनुरावें ॥ आत्मनिवेदनजाणावें ॥ याचेंनाव ॥ ३९ ॥ आधींअध्यात्मश्र-
वण ॥ मगसद्गुरूपादसेवन ॥ पुढेंआत्मनिवेदन ॥ सद्गुरुप्रसादें ॥ ४० ॥ आत्मनिवेदनाउपरी ॥ निखळवस्तु-
निरंतरीं ॥ अहंआत्मा अंतरीं ॥ बोधजाहला ॥ ४१ ॥ त्यौब्रह्मबोधेंब्रह्मचिझाला ॥ संसारखेदतोउडाला ॥ देह

प्रारब्धीं टाकिला ॥ सावकाश ॥ ४२ ॥ यासी ह्मणिजे आत्मज्ञान ॥ येणें पाविजे समाधान ॥ परब्रह्मीं अभिन्न ॥ भक्तचि जाहला ॥ ४३ ॥ आतां होणार तें होयना कां ॥ आणि जाणार तें जायना कां ॥ तुटली मनांतील आशंका ॥ जन्ममृत्याची ॥ ४४ ॥ संसारीं पडावें चुकलें ॥ देवां भक्तां ऐक्य झालें ॥ मुख्य देवास वोळखिलें ॥ सत्संगें करूनी ॥ ४५ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे षष्ठदशके ब्रह्मप्रतिपादनंनाम द्वितीयः समासः ॥ २ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥

निर्गुण आत्मा तो निश्चळ ॥ जैसें आकाश अंतराळ ॥ घनदाट निर्मळ निश्चळ ॥ सदोदित ॥ १ ॥ जें खंडलेंचि नाहीं अखंड ॥ जें उदंडाहुनी उदंड ॥ जें गगनाहुनी वाड ॥ आणि सूक्ष्म ॥ २ ॥ जें दिसेना ना भासेना ॥ जें उपजेना ना नासेना ॥ जें येईना ना जाईना ॥ परब्रह्म तें ॥ ३ ॥ जें चळेना ना ढळेना ॥ जें तुटेना ना फुटेना ॥ जें रचेना ना खचेना ॥ परब्रह्म तें ॥ ४ ॥ जें सन्मुखचि सर्वकाळ ॥ जें निष्कलंक आणि निखळ ॥ सर्वांतर आकाश पाताळ ॥ व्यापूनि असे ॥ ५ ॥ अविनाश तें ब्रह्म निर्गुण ॥ नासे तें माया सगुण ॥ सगुण आणि निर्गुण ॥ कालवलें ॥ ६ ॥ या कर्दमाचा विचार ॥ करूं जाणती योगेश्वर ॥ जैसें क्षीर आणि नीर ॥ राजहंस निवडिती ॥ ७ ॥ जड सबळ पंचभूतिक ॥ त्यामध्यें आत्मा व्यापक ॥ तो नित्यानित्यविवेक ॥ पाहतां कळे ॥ ८ ॥ ऊंसामधील घेइजे रस ॥ येर तें सांडिजे बाकस ॥ तैसा जगामध्यें जगदीश ॥ विवेकें वोळखावा ॥ ९ ॥ रस नाशिवंत पातळ ॥ आत्मा शाश्वत निश्चळ ॥ रस अपूर्ण आत्मा केवळ ॥ परिपूर्ण जाणावा ॥ १० ॥ आत्म्यासारिखें एक असावें ॥ मा तें दृष्टांता सिद्यावें ॥ दृष्टांतमिषें समजावें ॥ कैसें तरीं ॥ ११ ॥ ऐसी आत्मस्थिति संचली ॥ तेथें माया कैसी झाली ॥ जैशी आकाशीं वाहिली ॥ झुळूक वायूची ॥ १२ ॥ वायोपासोन तेज झालें ॥ तेजापासून आप निपजलें ॥ आपापासून आकारलें ॥ भूमंडळ ॥ १३ ॥ भूमंडळापासून उत्पत्ति ॥ जीव नेणों झाले किती ॥ परंतु ब्रह्म-

आदि अंतीं ॥ व्यापुनी आहे ॥ १४ ॥ जें जें कांहीं निर्माण झालें ॥ तें तें अवघेंचि नासलें ॥ परी शुद्धीं ब्रह्म तें संचलें ॥ जैसें तैंसें ॥ १५ ॥ घटापूर्वीं आकाश असे ॥ घटामध्यें ही आकाश भासे ॥ घट फुटतां न नासे ॥ आकाश जैसें ॥ १६ ॥ तैसें परब्रह्म केवळ ॥ अचळ आणि अढळ ॥ मध्यें होत जात सकळ ॥ सचराचर ॥ १७ ॥ जें जें कांहीं निर्माण झालें ॥ तें तें आधीं ब्रह्में व्यापिलें ॥ सर्व नासतां उरलें ॥ अविनाश ब्रह्म ॥ १८ ॥ ऐसें ब्रह्म अविनाश ॥ तेंचि सेविती ज्ञाते पुरुष ॥ तत्वनिरसनें आपणास ॥ आपण लाभे ॥ १९ ॥ तत्वें तत्व मेळविलें ॥ त्यासी देह ऐसें नाम ठेविलें ॥ तें जाणते पुरुषीं शोधिलें ॥ तत्वीं तत्व ॥ २० ॥ तत्वझाडा निःशेष होतां ॥ तेथें निमाली देहअहंता ॥ निर्गुण ब्रह्मीं ऐक्यता ॥ विवेकें जाहली ॥ २१ ॥ विवेकें देहाकडे पाहिलें ॥ तों तत्वें तत्व वोसरलें ॥ आपणा कांहीं नाहीं आलें ॥ प्रत्ययासी ॥ २२ ॥ आपला आपण शोध घेतां ॥ आपुली तों मायीक वार्ता ॥ तत्वांतीं उरलें तत्वता ॥ निर्गुण ब्रह्म ॥ २३ ॥ आपणाविण निर्गुण ब्रह्म ॥ हेंचि निवेदनाचें वर्म ॥ तत्वासरिसा गेला भ्रम ॥ मी तूं पणाचा ॥ २४ ॥ मीपण पाहतां आढळेना ॥ निर्गुण ब्रह्म तें चळेना ॥ आपण तेंचि परी कळेना ॥ सद्गुरूविण ॥ २५ ॥ सारासार अवघें शोधिलें ॥ तों असार तें निघून गेलें ॥ पुढें सार तें उरलें ॥ निर्गुण ब्रह्म ॥ २६ ॥ आधीं ब्रह्म निरोपिलें ॥ तेंचि सकळांमध्यें व्यापलें ॥ सकळ अवघेंचि नासलें ॥ उरलें तें केवळ ब्रह्म ॥ २७ ॥ होतां विवेकें संहार ॥ तेथें निवडे सारासार ॥ आपला आपणासि विचार ॥ ठाईं पडे ॥ २८ ॥ आपण कल्पिलें मीपण ॥ मीपण शोधितां झुरे जाण ॥ मीपण गेलिया निर्गुण ॥ आत्माचि स्वयें ॥ २९ ॥ जालिया तत्वांचें निरसन ॥ निर्गुण आत्मा तोचि आपण ॥ कां दाखवावें मीपण ॥ तत्वनिरसनाउपरी ॥ ३० ॥ तत्वांमध्यें मीपण गेलें ॥ तरी निर्गुण सहजचि उरलें ॥ सोहंभावें प्रत्यया आलें ॥ आत्मनिवेदन ॥ ३१ ॥ आत्मनिवेदन होतां ॥ देवाभक्तांस ऐक्यता ॥ साचार भक्त विभक्तता ॥ सांडूनि जाहला ॥ ३२ ॥ नि-

गुणासीनाहींजन्ममरण ॥ निर्गुणासिनाहींपापपुण्य ॥ निर्गुणीं अनन्यहोतां आपणा ॥ मुक्तजाहला ॥ ३३ ॥ तत्वीं वें
टाळूनिघेतला ॥ प्राणीसंशयेंगुंडाळला ॥ आपणास आपण भुलला ॥ कोहंह्मणे ॥ ३४ ॥ तत्वींगुंतलाह्मणेकोहं ॥-
विवेकपाहतांह्मणेसोहं ॥ अनन्यहोतां अहंसोहं ॥ मावळली ॥ ३५ ॥ याउपरीउर्वरीत ॥ तेंचिस्वरूपसंत ॥ देहीं अ-
सोनिदेहातीत ॥ जाणिजेऐसा ॥ ३६ ॥ संदेहवृत्तितेनभंगे ॥ ह्मणोनिबोलिलेंचबोलावेंलागे ॥ आह्मासिहेंउघडलेंप्र
संगें ॥ श्रोतींक्षमाकेलीपाहिजे ॥ ३७ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे षष्ठदशके मायोद्भवनिरूपणंनाम तृ
तीयःसमासः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ कृतयुगसत्रालक्ष अठावीससहस्त्र ॥ त्रेतायुगबारालक्षश
हाण्णवसहस्त्र ॥ द्वापारआठलक्षचौसष्टीसहस्त्र ॥ आतांकलियुगऐका ॥ १ ॥ कलियुगचारीलक्षबत्तीससहस्त्र ॥ च-
तुर्युगेंत्रेचाळीसलक्षवीससहस्त्र ॥ ऐसींचतुर्युगेंसहस्त्र ॥ तोब्रह्मयाचाएकदिवस ॥ २ ॥ ऐसेब्रह्मेसहस्त्रलेखा ॥ ते
व्हांविष्णूचीएकघटिका ॥ विष्णुसहस्त्रहोतांएका ॥ पळएकईश्वराचें ॥ ३ ॥ ईश्वरजायसहस्त्रवेळ ॥ तेव्हांशक्तीचें-
अर्धपळ ॥ ऐसीसंख्याबोलिलीसकळ ॥ शास्त्रांतरीं ॥ ४ ॥ ॥ श्लोकार्द्ध ॥ चतुर्युगसहस्त्राणिब्रह्मणोदिनमुच्यते
॥ ॥ ऐशाअनंतशक्तिहोती ॥ अनंतरचनाहोतीजाती ॥ तरीअखंडखंडेनास्थिति ॥ परब्रह्माची ॥ ५ ॥ परब्रह्मासि
कैंचीस्थिति ॥ परीहेबोलावयाचीरिती ॥ वेदश्रुतिनेतिनेति ॥ परब्रह्मीं ॥ ६ ॥ चारीसहस्त्रसातशेंसाठी ॥ इतुकींकलि
युगाचीराहाटी ॥ उरल्याकलियुगाचीगोष्टी ॥ ऐसीअसे ॥ ७ ॥ चारीलक्षसत्ताविससहस्त्र ॥ दोनशेंचाळीस संवत्स
र ॥ पुढेंअन्योन्यवर्णसंकर ॥ होणारआहे ॥ ८ ॥ ऐसेंरचलेंचराचर ॥ येथेंएकाहुनीएकथोर ॥ पाहतांयेथींचाविचा
र ॥ अंतनलगे ॥ ९ ॥ एकह्मणतीविष्णुथोर ॥ एकह्मणतीरुद्रथोर ॥ एकह्मणतीशक्तिथोर ॥ सकळांमध्यें ॥ १०

ऐसें आपुलाल्येपरी बोलती ॥ परंतु अवघेंचि नासेल कल्पांतीं ॥ यद्दृष्टंतन्नष्टंहेश्रुति ॥ बोलतसे ॥ ११ ॥ आपुलाली
उपासना ॥ अभिमान लागलाजना ॥ याचा निश्चयनिवडेना ॥ साधुविण ॥ १२ ॥ साधुनिश्चयकरितीएक ॥ आत्मासर्वत्र
व्यापक ॥ येरहें अवघेंचमायिक ॥ सचराचर ॥ १३ ॥ चित्रींलिहिली उदंडसेना ॥ त्यांतकोणथोरकोणसाना ॥ हेंकां
तुह्मीविचारानां ॥ आपुलेठायीं ॥ १४ ॥ स्वप्नींउदंडदेखिलें ॥ लहानथोरहीकल्पिलें ॥ परंतुजागेंझालियाझालें ॥ कैसें
पाहा ॥ १५ ॥ पाहतांजागृतीचाविचार ॥ कैंचेलहानकैंचेंथोर ॥ झालाअवघाविस्तार ॥ स्वप्नरचनेचा ॥ १६ ॥ अवघाचि
मायीकविचार ॥ कैंचेंलहानकैंचेंथोर ॥ लहानथोरहानिर्धार ॥ जाणतीज्ञानी ॥ १७ ॥ जोजन्मासयेऊनगेला ॥ तोमी
थोरह्मणतचिमेला ॥ परीयाचाविचारपाहिला ॥ पाहिजेश्रेष्ठीं ॥ १८ ॥ जयांसझालेंआत्मज्ञान ॥ तेचिथोरमहाजन ॥
वेदशास्त्रेंपुराण ॥ साधुसंतबोलती ॥ १९ ॥ एवंसकळांमध्यें थोर ॥ तोएकचिपरमेश्वर ॥ तयामध्येंहरिहर ॥ होतीजा
ती ॥ २० ॥ तोनिर्गुणनिर्विकार ॥ तेथेंनाहींउत्पत्तिस्थितिसंहार ॥ स्थानमानाचाविचार ॥ ऐलीकडे ॥ २१ ॥ नावरूप
स्थानमान ॥ हातो अवघाचि अनुमान ॥ तथापिहोईलनिदान ॥ ब्रह्मप्रळयीं ॥ २२ ॥ ब्रह्मप्रळयावेगळें ॥ ब्रह्मनावरू
पानिराळें ॥ ब्रह्मकोणीएक्याकाळें ॥ जैसेंतैसें ॥ २३ ॥ करितीब्रह्मनिरूपण ॥ जाणतीब्रह्मसंपूर्ण ॥ तेचिजाणावेब्रा
ह्मण ॥ ब्रह्मविद ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषष्ठदशकेब्रह्मनिरूपणंनामचतुर्थःसमासः ॥ ४ ॥
॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ श्रोतेपुसतीऐसें ॥ मायाब्रह्मतेंकैसें ॥ श्रोत्यावक्त्याचेमिसें ॥ निरूपणऐका ॥ १ ॥ ब्रह्म
निर्गुणनिराकार ॥ मायासगुणसाकार ॥ ब्रह्मासिनाहींपारावार ॥ मायेसी आहे ॥ २ ॥ ब्रह्मनिर्मळनिश्चळ ॥ मायाचं
चळचपळ ॥ ब्रह्मनिरुपाधीकेवळ ॥ मायाउपाधिरूपी ॥ ३ ॥ मायादिसेब्रह्मदिसेना ॥ मायाभासेब्रह्मभासेना ॥ मा

यानासेब्रह्मनासेना॥ कल्पांतकाळीं॥४॥ मायारचेब्रह्मरचेना॥ मायाखचेब्रह्मखचेना॥ मायारुचेब्रह्मरुचेना॥अज्ञानासी
५ मायाउपजेब्रह्मउपजेना॥ मायामरेब्रह्ममरेना॥ मायाधरेब्रह्मधरेना॥ धारणेसी॥६॥ मायाफुटेब्रह्मफुटेना
॥ मायातुटेब्रह्मतुटेना॥ मायाविटेब्रह्मविटेना॥ अविटतें॥७॥ मायाविकारीब्रह्मनिर्विकारी॥ मायासर्वकरी
ब्रह्मकांहींचनकरी॥ मायानानारूपेंधरी॥ ब्रह्मतें अरूप॥८॥ मायापंचभूतिकअनेक॥ ब्रह्मतेंशाश्वतएक॥
मायाब्रह्माचाविवेक॥ विवेकीजाणती॥९॥ मायालहानब्रह्मथोर॥ मायाअसारब्रह्मसार॥ मायाअर्तिपारावार॥
ब्रह्मासनाहीं॥१०॥ सकळमायाविस्तारली॥ ब्रह्मस्थितिआच्छादिली॥ परीतेनिवडूनघेतली॥ साधुजनीं॥११॥ गोंडाळसांडूननीरघेईजे
॥ नीरसांडूनक्षीरसेविजे॥ मायासांडूनअनुभविजे॥ परब्रह्मतैसें॥१२॥ ब्रह्मआकाशाऐसेंनिवळ
॥ मायावसुंधराडहुळ॥ ब्रह्मसूक्ष्मकेवळ॥ मायास्थूळरूपी॥१३॥ ब्रह्मतेंअप्रत्यक्षअसे॥ मायाप्रत्यक्षदिसे
॥ ब्रह्मतेंसमचिअसे॥ मायाविषमरूपी॥१४॥ मायालक्षब्रह्मअलक्ष्य॥ मायासाक्षब्रह्मअसाक्ष॥ मायेमध्येंदोनीपक्ष
॥ ब्रह्मींपक्षचिनाहीं॥१५॥ मायापूर्वपक्षब्रह्मसिद्धांत॥ मायाअसंतब्रह्मसंत॥ ब्रह्मासिनाहींकरणेंहेत
॥ मायेसिआहे॥१६॥ ब्रह्मअखंडघनदाट॥ मायापंचभूतिकपोंचट॥ ब्रह्मनिरंतरनिघोट॥ मायातेजुनीजर्जरी
॥१७॥ मायाघडेब्रह्मघडेना॥ मायापडेब्रह्मपडेना॥ मायाविघडेब्रह्मविघडेना॥ जैसेंतैसें॥१८॥ ब्रह्मअसतचिअसे
॥ मायानिरसितांचनिरसे॥ ब्रह्मासकल्पांतनसे॥ मायेसिआहे॥१९॥ मायाकठिणब्रह्मकोमळ॥ मायाअल्प
ब्रह्मविशाळ॥ मायानसेसर्वकाळ॥ ब्रह्मचिअसे॥२०॥ वस्तुनव्हेबोलिजेऐशी॥ मायाजैसीबोलिजेतैसी॥ काळपावेनावस्तुसी
॥ मायेसीझडपी॥२१॥ नानारूपेंनानारंग॥ तितुकामायेचाप्रसंग॥ मायाभंगेब्रह्मअभंग॥ जैसेंतैसें

॥२२॥ आतां असो हा विस्तार ॥ चालत जातें सचराचर ॥ तितुकी माया परमेश्वर ॥ सबाह्य अभ्यंतरीं ॥२३॥ सकळउपाधीवेगळा ॥ तो परमात्मा निराळा ॥ जळीं असोन नातळे जळा ॥ आकाश जैसें ॥२४॥ मायाब्रह्मींचें विवरण ॥ करितां चुके जन्ममरण ॥ संतांसि गेलिया शरण ॥ मोक्षलाभे ॥२५॥ अरे या संतांचा महिमा ॥ बोलावया नाहीं सिमा ॥ जयाचेनि जगदात्मा ॥ अंतरींच होय ॥२६॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे षष्ठदशके मायाब्रह्मनिरूपणंनाम पंचमः समासः ॥५॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥ सृष्टीपूर्वीं ब्रह्म असे ॥ तेथें सृष्टी मुळींच नसे ॥ आतां सृष्टि दिसतसे ॥ हे सत्य कीं मिथ्या ॥१॥ तुह्मी सर्वज्ञ गोसावी ॥ माझी आशंका फेडावी ॥ ऐसा श्रोता विनवी ॥ वक्तयासि ॥२॥ आतां ऐका प्रत्योत्तर ॥ कथेसि व्हावें तत्पर ॥ वक्ता सर्वज्ञ उदार ॥ बोलता जाहला ॥३॥ जीवभूत सनातन ॥ ऐसें गीतेचें वचन ॥ येणें वाक्यें सत्यपण ॥ सृष्टीस आलें ॥४॥ यद्दृष्टं तन्नष्टं येणें ॥ वाक्यें सृष्टि मिथ्यापणें ॥ सत्यमिथ्य ऐसें कोणें ॥ निवडावें ॥५॥ सत्य ह्मणों तरी हे नासे ॥ मिथ्या ह्मणों तरी हे दिसे ॥ आतां जैसें आहे तैसें ॥ बोलिजेल ॥६॥ सृष्टीमध्यें बहुत जन ॥ अज्ञान आणि सज्ञान ॥ ह्मणोनि यांस समाधान ॥ होत नाहीं ॥७॥ ऐका अज्ञानाचें मत ॥ सृष्टि आहे ते शाश्वत ॥ देव धर्म तीर्थ व्रत ॥ सत्यचि आहे ॥८॥ बोले सर्वज्ञाचा राजा ॥ मूर्खस्य प्रतिमा पूजा ॥ ब्रह्ममळयाच्या पैजा ॥ घालूं पाहे ॥९॥ तंव बोले तो अज्ञान ॥ तरी कां करिसी संध्यास्नान ॥ गुरुभजन तीर्थाटण ॥ कासयाशीं ॥१०॥

॥श्लोक॥ ॥ तीर्थे तीर्थे निर्मलं ब्रह्मवृंदं वृंदे वृंदे तत्वचिंतानुवादः ॥ वादे वादे जायते तत्वबोधो बोधे बोधे भासते चंद्रचूडः ॥१॥

॥ ऐसें चंद्रचूडाचें वचन ॥ सद्गुरूचें उपासन ॥ गुरुगीता निरूपण ॥ बोलिलें हरें ॥११॥ गुरूसि कैसें भजावें ॥ आधीं तयासि ओळखावें ॥ त्याचें समाधान घ्यावें ॥ विवेकें स्वयें ॥१२॥ ॥श्लोक॥-

॥ब्रह्मानंदंपरमसुखदंकेवलंज्ञानमूर्तिं द्वंद्वातीतंगगनसदृशंतत्त्वमस्यादिलक्ष्यं॥ एकंनित्यंविमलमचलंसर्वधीसाक्षिभूतं भावातीतंत्रिगुणरहितंसद्गुरुंतंनमामि॥१॥ ॥गुरुगीतेंचेंवचन॥ ऐसेंसद्गुरूचेंध्यान॥तेथेंसृष्टिमिथ्याभान॥उरेलकैंचें॥१३॥ऐसेंसज्ञानबोलिला॥सद्गुरूतोवोळखिला॥सृष्टिमिथ्याऐसाकेला॥निश्चितार्थ॥१४॥श्रोताऐसेंनमनीकदां॥अधीकउठिलावेवादा॥ह्मणेकैसारेगोविंदा॥अज्ञानह्मणतोसी॥१५॥जीवभूतसनातन॥ऐसेंगीतेचेंवचन॥तयासीतूंअज्ञान॥ह्मणतोसिकैसा॥१६॥ऐसाश्रोताअक्षेपकरी॥ विषादमानिलाअंतरीं॥याचेंप्रत्युत्तरचतुरीं॥सावधपरिसावें॥१७॥गीतेंतबोलिलागोविंद॥त्याचानकळेतूजभेद॥ह्मणोनियांव्यर्थखेद॥वाहातोसिबापा॥१८॥ ॥श्लोक॥ ॥अश्वत्थःसर्ववृक्षाणां॥ ॥टीका॥माझीविभूतीपिंपळ॥ह्मणोनिबोलिलागोपाळ॥वृक्षतोडितांतात्काळ॥तुटतआहे॥१९॥ ॥श्लोक॥ ॥नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपावकः॥नचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुतः॥१॥ ॥टीका॥शस्त्रांचेनेनीतुटेना॥अग्नीचेनिजळेना॥उदकांमध्येंकालवेना॥स्वरूपमाझें॥२०॥पिंपळतुटेशस्त्रानें॥पिंपळजळेपावकानें॥पिंपळकालवेउदकानें॥नाशिवंत॥२१॥तुटेजळेबुडेउडे॥आतांऐक्यकैसेंघडे॥ह्मणोनिहेंउजेडे॥सद्गुरूमुखें॥२२॥इंद्रियाणांमनश्चास्मि॥कृष्णाह्मणेमनतोमी॥तरीकांआवरावीऊर्मी॥चंचलमनाची॥२३॥ऐसेंकृष्णाकांबोलिला॥साधनमार्गदाखविला॥खडेमांडूनिशिकविला॥ओनामाजेवीं॥२४॥ऐसाआहेवाक्यभेद॥ सर्वजाणेतोगोविंद॥देहबुद्धीचाविवाद॥कामानये॥२५॥वेदशास्त्रश्रुतिस्मृति॥तेथेंहीवाक्यभेदपडती॥तेसर्वहीनिवडती॥सद्गुरूवचनें॥२६॥वेदशास्त्रांचेंभांडण॥शास्त्रंतोडीऐसाकोण॥हेंनिवडेनासाधुविण॥कदांकल्पांतीं॥२७॥पूर्वपक्षआणिसिद्धांत॥

शास्त्रीं बोलिला संकेत ॥ याचा होय निश्चितार्थ ॥ साधुसुखें ॥ २८ ॥ येऱ्हवीं वादाचीं उत्तरें ॥ येकाहुनी येक थोरें ॥ बो
लें जातां अपारें ॥ वेदशास्त्रीं ॥ २९ ॥ ह्मणोनि वादविवाद ॥ सांडुनि कीजे संवाद ॥ तेणें होय ब्रह्मानंद ॥ स्वानुभवें ॥ ३०
॥ येके कल्पनेचे पोटीं ॥ होती जाती अनंत सृष्टि ॥ तया सृष्टीचीं गोष्टी ॥ साच केवी ॥ ३१ ॥ कल्पनेंचा केला देव ॥ तेथें
झाला दृढभाव ॥ देवालागीं येतां खेव ॥ भक्त दुःखें दुखवला ॥ ३२ ॥ पाषाणाचा देव केला ॥ एके दिशीं भंगोनि गेला ॥
॥ तेणें भक्त दुखवला ॥ रडे पडे आक्रंदे ॥ ३३ ॥ देव हारपला घरीं ॥ एक देव नेला चोरीं ॥ एक देव दुराचारीं ॥ फोडिला बळें
॥ ३४ ॥ एक देव जापाणिला ॥ येक देव उदकीं टाकिला ॥ एक देव नेऊन घातला ॥ पायांतळीं ॥ ३५ ॥ काय सांगों तीर्थम
हिमा ॥ मोडोनि गेला दुरात्मा ॥ थोर सत्व होतें तें मा ॥ काय जाहालें कळेना ॥ ३६ ॥ देव घडिला सोनारीं ॥ देव वोतिला वो
तारीं ॥ एक देव घडिला पाथरीं ॥ पाषाणाचा ॥ ३७ ॥ नर्मदागंडिकातिरीं ॥ देव पडिले लक्षवरी ॥ त्यांची संख्या कोण क
री ॥ असंख्यात गोटे ॥ ३८ ॥ चक्रतीर्थीं चक्रांकित ॥ देव असती असंख्यात ॥ नाहीं मनीं निश्चितार्थ ॥ एका देवाचा ॥
३९ ॥ बाण तांदळे ताम्रनाणें ॥ स्फटिक देव्हारां पूजणें ॥ ऐसे देव कोण जाणें ॥ खरे कीं खोटे ॥ ४० ॥ देव रेशिमाचा केला
॥ तोही तुटोनियां गेला ॥ आतां नवा नेम धरिला ॥ मृत्तिकेचा ॥ ४१ ॥ आमचा देव बहु सत्य ॥ आह्मांस आकांतीं पाव
त ॥ पूर्ण करी मनोरथ ॥ सर्वकाळ ॥ ४२ ॥ आतां याचें सत्व गेलें ॥ मास होतें तेसें झालें ॥ मास न वचे पालटिलें ॥ ईश्वराचे
नी ॥ ४३ ॥ धातु पाषाण मृत्तिका ॥ चित्रलेप काष्ठ देखा ॥ तेथें देव कैंचा मूर्खा ॥ भ्रांति पडिली ॥ ४४ ॥ हे आपुली कल्पना
॥ माया ऐसी फळें जाणा ॥ परी त्या देवाचिया खुणा ॥ वेगळ्या चि ॥ ४५ ॥ ह्मणोनि हें माया भ्रमणें ॥ सृष्टि मिथ्या कों
हि गुणें ॥ वेदशास्त्रें पुराणें ॥ ऐसेंचि बोलती ॥ ४६ ॥ साधुसंत महानुभाव ॥ त्यांचा ऐसाच अनुभव ॥ पंचभूतातीत दे-

व ॥ सृष्टिमिथ्या ॥ ४७ ॥ सृष्टिपूर्वींसृष्टिचालनां ॥ सृष्टिअवघीसंहारतां ॥ शाश्वतदेवतत्वता ॥ आदिअंतीं ॥ ४८
॥ ऐसासंतांचानिश्चयो ॥ यदर्थीनाहींसंशयो ॥ व्यतिरेकआणिअन्वयो ॥ कल्पनारूप ॥ ४९ ॥ ऐकेकल्पनेचेपोटीं ॥
बोलिजेतिअष्टसृष्टि ॥ तयेसृष्टीचीगोष्टी ॥ सावधऐका ॥ ५० ॥ एककल्पनेचीसृष्टि ॥ दुसरीशाब्दिकसृष्टि ॥ तिसरी
प्रत्यक्षसृष्टि ॥ जाणतीसर्व ॥ ५१ ॥ चौथीचित्रलेपसृष्टि ॥ पांचवीस्वप्नसृष्टि ॥ साहावीगंधर्वसृष्टि ॥ ज्वरसृष्टिसात
वी ॥ ५२ ॥ आठवीदृष्टिबंधन ॥ ऐशाअष्टसृष्टिजाण ॥ तयांमध्येंसृष्टिकोण ॥ सत्यमानावी ॥ ५३ ॥ ह्मणोनसृष्टिना
शिवंत ॥ जाणतीसंतमहंत ॥ सगुणींभजावेंनेमस्त ॥ निश्चयाकारणें ॥ ५४ ॥ सगुणाचेनिआधारें ॥ निर्गुणपाविजे
निर्धारें ॥ सारासारविचारें ॥ संतसंगें ॥ ५५ ॥ आतांअसोहेंबहुत ॥ संतसंगेंकळेनेमस्त ॥ येरवींचित्तदुश्चित ॥ संश
यींपडे ॥ ५६ ॥ तंवशिष्येंआक्षेपिलें ॥ सृष्टिमिथ्याऐसेंकळलें ॥ परीहेंअवघेंनाथिलें ॥ तरीदिसतेंकां ॥ ५७ ॥ दृश्यप्र
त्यक्षदिसतें ॥ ह्मणोनिसत्यचिवाटतें ॥ यासीकायकरावें तें ॥ सांगास्वामी ॥ ५८ ॥ याचेंप्रत्योत्तरभलें ॥ पुढिलेसमासीं
बोलिलें ॥ श्रोतींश्रवणकेलें ॥ पाहिजेपुढें ॥ ५९ ॥ एवंसृष्टिमिथ्याजाण ॥ जाणोनरक्षावेंसगुण ॥ ऐसीहेअनुभवाची
खुण ॥ अनुभवीजाणती ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषष्ठदशकेसृष्टिकथननामषष्ठःसमासः ॥
६ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ज्ञानेंदृश्यमिथ्याझालें ॥ तरींकांपाहिजेभजनकेलें ॥ तेणेंकायप्राप्तझालें
॥ हेंमजनिरोपावें ॥ १ ॥ ज्ञानाहुनश्रेष्ठअसेना ॥ तरीकांपाहिजेउपासना ॥ उपासनेनेंजना ॥ कायप्राप्त ॥ २ ॥ मुख्यसा
रतेंनिर्गुण ॥ तेथेंदिसेचिनासगुण ॥ भजनकेलियाचागुण ॥ मजनिरोपावा ॥ ३ ॥ जेंप्रत्यक्षनाशिवंत ॥ त्यासिभजा
वेंकिंनिमित्य ॥ सत्यसांडूनअसत्य ॥ कासयाभजावें ॥ ४ ॥ असत्याचाप्रत्ययआला ॥ तरीमगनेमकांलागला ॥ स

त्यासांडूनगलबला ॥ कासयाकरावा ॥ ५ ॥ निर्गुणानेंमोक्षहोतो ॥ प्रत्यक्षप्रत्यययेतो ॥ सगुणकायदेऊंपाहातो ॥ सांगास्वामी ॥ ६ ॥ सगुणनाशिवंत ऐसेंसांगतां ॥ पुनः भजनकरावेंह्मणतां ॥ तरीकासयासाठीं आतां ॥ भजनकरूं ॥ ७ ॥ स्वामीचेंभिडेनेंबोलवेना ॥ येन्हवींहेंकांहींचमानेना ॥ साध्यचिझालियासाधना ॥ कांप्रवर्तावें ॥ ८ ॥ ऐसें श्रोतयाचेंबोलणें ॥ शब्दबोलेनिर्बुजलेपणें ॥ याचेंउत्तरऐकणें ॥ ह्मणेवक्ता ॥ ९ ॥ गुरूचेंवचनप्रतिपाळूण ॥ हेंमुख्यपरमार्थाचेंलक्षण ॥ वचनभंगकरितांविलक्षण ॥ सहजचिजाहलें ॥ १० ॥ ह्मणोनिआज्ञेसिवंदावें ॥ सगुण भजनमानावें ॥ श्रोताह्मणेहेंदेवें ॥ कांमयोजिलें ॥ ११ ॥ कायमानिलाउपकार ॥ कोणझालासाक्षात्कार ॥ किंवाप्रारब्धाचेंअक्षर ॥ पुसिलेंदेवें ॥ १२ ॥ होणारहेंतोपाळटेना ॥ भजनेंकायकरावेंजना ॥ हेंतोपाहातांअनुमाना ॥ कांहींचनये ॥ १३ ॥ स्वामीचीआज्ञाप्रमाण ॥ कोणकरीलअप्रमाण ॥ परंतुयाचाकायगुण ॥ मजनिरोपावा ॥ १४ ॥ वक्ता ह्मणेसावधपणें ॥ सांगज्ञानाचींलक्षणें ॥ तुजकांहींलागेकरणें ॥ किंवानाहीं ॥ १५ ॥ करणेंलागेभोजन ॥ करणेंलागेउदकप्राशन ॥ मलमूत्रत्यागलक्षण ॥ तेंहीसुटेना ॥ १६ ॥ जनाचेंसमाधानराखावें ॥ आपुलेंपारिखेंवोळखावें ॥ आणिभजनचिमोडावें ॥ हेंकोणज्ञान ॥ १७ ॥ ज्ञानेंविवेकेंमिथ्याझालें ॥ परंतुअवघेंनाहींटाकिलें ॥ तरीमगभजनेंचिकायकेलें ॥ सांगबापा ॥ १८ ॥ साहेबासलोटांगणीजावें ॥ नीचासारिखेंव्हावें ॥ आणिदेवासनमानावें ॥ हेंकोणज्ञान ॥ १९ ॥ हरिहरब्रह्मादिक ॥ हेजयाचेआज्ञाधारक ॥ तूंएकमानवीरंक ॥ भजेसिनातरीकायगेलें ॥ २० ॥ आमुचेकुळींरघुनाथ ॥ रघुनाथआमुचापरमार्थ ॥ जोसमर्थाचाहीसमर्थ ॥ देवांसोडविता ॥ २१ ॥ त्याचेआह्मीसेवकजन ॥ सेवकरितांझालेंज्ञान ॥ तेथेंअभावधरितांपतन ॥ पाविजेलकीं ॥ २२ ॥ गुरूसांगतीसारासार ॥ त्यासकैसें

ह्मणावें असार ॥ तुज काय सांगणें विचार ॥ शाहाणे जाणती ॥ २३ ॥ समर्थाचें मनीं चें तुटे ॥ तें चि जाणावें अदृष्ट खोटें ॥ राज्यपदापासून करंटें ॥ चेवलें जैसें ॥ २४ ॥ मी थोर वाटे मनीं ॥ तो नव्हे ब्रह्मज्ञानी ॥ विचार पाहतां देहाभिमानी ॥ प्रत्यक्ष दिसे ॥ २५ ॥ वस्तु भजन करीना ॥ ना न करीं ऐसें ही ह्मणेना ॥ तरी हे जाणावी कल्पना ॥ दडोन राहिली ॥ २६ ॥ नातें ज्ञान नातें भजन ॥ उगाचि आला देहाभिमान ॥ येथें नाहीं कीं अनुमान ॥ प्रत्यय तुझा ॥ २७ ॥ तरीं आतां ऐसें न करावें ॥ रघुनाथभजनीं लागावें ॥ तेणें ज्ञान बोलावें ॥ चळेना ऐसें ॥ २८ ॥ करी दुर्जनाचा संहार ॥ भक्तजनाचा आधार ॥ ऐसा हा तो चमत्कार ॥ रोकडा चाले ॥ २९ ॥ मनीं धरावें तें होतें ॥ विघ्न अवघें चि नासोनि जातें ॥ कृपा केलिया रघुनाथें ॥ प्रचीत येते ॥ ३० ॥ रघुनाथभजनें ज्ञान झालें ॥ रघुनाथभजनें महत्व वाढलें ॥ ह्मणोनि यां तुवां केलें ॥ पाहिजे आधीं ॥ ३१ ॥ हें तो आहे सप्रचीत ॥ आणि तुज वाटे नाप्रचीत ॥ तरी साक्षात्कारें नेमस्त ॥ प्रत्ययो करावा ॥ ३२ ॥ रघुनाथस्मरोन कार्य करावें ॥ तें तात्काळचि सिद्धि पावे ॥ कर्ता राम हें असावें ॥ अभ्यंतरीं ॥ ३३ ॥ कर्ता राम मी नव्हे आपण ॥ ऐसें सगुण निवेदन ॥ निर्गुणीं तें अनन्य ॥ निर्गुणचि होइजे ॥ ३४ ॥ मी कर्त्ता ऐसें ह्मणतां ॥ कांहींच घडेना सर्वथा ॥ प्रचीत पाहासी तरी आतां ॥ शीघ्रचि आहे ॥ ३५ ॥ मी कर्त्ता ऐसें ह्मणसी ॥ तेणें तूं कष्टीच होसी ॥ राम कर्ता ह्मणतां पावसी ॥ यश कीर्ति प्रताप ॥ ३६ ॥ येकें भावनेसाठीं ॥ देवासि पडे तुटी ॥ कां ते होय कृपादृष्टी ॥ देव कर्ता भावितां ॥ ३७ ॥ आपण आहे दों दिवसांचा ॥ आणि देव बहुतां काळांचा ॥ आपण थोडे वोळखीचा ॥ देवास त्रैलोक्य जाणे ॥ ३८ ॥ या कारणें रघुनाथभजन ॥ त्यासी मानिती बहुत जन ॥ ब्रह्मादिक आदिकरून ॥ रामभजनीं तत्पर ॥ ३९ ॥ ज्ञानबळें उपासना ॥ आह्मीं भक्त जरी मानूंना ॥ तरी यां दोषाचिया पतना ॥ पावों अभक्तपणें ॥ ४० ॥ देव

उपेक्षीथोरपणें ॥ तरीमगत्यानें तोचिजाणें ॥ अप्रमाणतेंश्लाघ्य वाणे ॥ नव्हेचिकीं श्रेष्ठां ॥ ४१ ॥ देहासलागलीउ-
पासना ॥ आपणविवेकेंउरेना ॥ ऐसीस्थितीसज्जना ॥ अंतरींची ॥ ४२ ॥ सकळमिथ्याहोऊनजातें ॥ हेंरामभजनेंक
ळोंयेतें ॥ दृश्यज्ञानियांचेनिमतें ॥ स्वप्नजेसें ॥ ४३ ॥ मिथ्यास्वप्नविवंचना ॥ तैसीहेसृष्टीचीरचना ॥ दृश्यमिथ्यासाधु
जनां ॥ कळोंआलें ॥ ४४ ॥ आक्षेपझालाश्रोतयांसी ॥ मिथ्यातरीकांदिसतें आह्मासी ॥ याचेंउत्तरपुढिलेसमासीं ॥
बोलिलें असे ॥ ४५ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषष्ठदशकेसगुणभजननिरूपणंनामसप्तमःसमासः ॥ ७
॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांश्रोतींपुसिलेंहोतें ॥ दृश्यमिथ्यातरींकांदिसतें ॥ त्याचेंउत्तरबोलिजेतें ॥ तेंसा-
वधऐका ॥ १ ॥ देखिलेंतेंसत्यचिमानावें ॥ हेंज्ञात्याचेंदेखणेंनव्हे ॥ जडमूढअज्ञानजीवें ॥ हेंसत्यमानिजे ॥ २ ॥ येक्यादे
खिल्यासाठीं ॥ लटिक्याकराव्याग्रंथकोटी ॥ संतांमहंतांच्यागोष्टी ॥ त्याहिमिथ्यामानाव्या ॥ ३ ॥ माझेंदिसतेंहेंचिख
रें ॥ येथेंचालेनादुसरें ॥ ऐशियासंशयाच्याभरें ॥ भरोंचिनये ॥ ४ ॥ मृगेंदेखिलेंमृगजळ ॥ तेथेंधांवतेंबरळ ॥ जळन-
व्हेमिथ्यासकळ ॥ त्यापशूंसिकोणेंह्मणावे ॥ ५ ॥ रात्रींस्वप्नदेखिलें ॥ बहुतद्रव्यप्राप्तझालें ॥ बहुतजनांसिवेव्हारिलें
॥ तेंखरेंकैंसेनी ॥ ६ ॥ कुशळचितारीविचित्र ॥ तेणेंनिर्माणकेलेंचित्र ॥ देखतांउठेप्रीतिमात्र ॥ परंतुतेथेंमृत्तिका ॥ ७
॥ नानावनिताहत्तीघोडे ॥ रात्रींदेखतांमनबुडे ॥ दिवसापाहतांकातडें ॥ कंटाळवाणें ॥ ८ ॥ काष्ठींपाषाणींपुतळ्या ॥ ना
नाठकारेंनिर्मिल्या ॥ परमसुंदरवाटल्या ॥ परंतुतेथेंपाषाण ॥ ९ ॥ नानागोपुरींपुतळ्याअसती ॥ वक्रांगेंवक्रदृष्टीपाहा
ती ॥ लाघवदेखतांभरेवृत्ति ॥ परंतुतेथेंचित्रभाग ॥ १० ॥ खेळतांनटकेंदशावतारी ॥ तेथेंदिसतीसुंदरनारी ॥ नेत्रमोडि
तीकळाकुसरी ॥ परीतेंअवघेंधटिंगण ॥ ११ ॥ सृष्टिबहुरंगीअसत्य ॥ बहुरूपाचेंबहुकृत्य ॥ तुजवाटेदृश्यसत्य ॥ परीतें

जाण अविद्या ॥ १२ ॥ मिथ्या साचासारिखें देखिलें ॥ परी तें पाहिजे विचारिलें ॥ दृष्टी नरकळतां भासलें ॥ तें साच कैसें
मानावें ॥ १३ ॥ वरी पाहतां पालथें आकाश ॥ उदकीं पाहतां उताणें आकाश ॥ मध्यें चांदण्यां चाही प्रकाश ॥ परी तें अवघें
मिथ्या ॥ १४ ॥ नृपतीनें चितारी आणिले ॥ ज्यानें त्या ऐसे पुतळे केले ॥ पाहतां तेंचि ऐसे गमले ॥ परी तें अवघे मायीक
॥ १५ ॥ नेत्रीं कांहीं बाहुली नसे ॥ जेव्हां जें पाहावें तेव्हां तें भासे ॥ डोळां प्रतिबिंब दिसे ॥ तें साच कैसेनी ॥ १६ ॥
जितुके बुडबुडे उठती ॥ तितुक्यां मध्यें रूपें दिसती ॥ क्षणा मध्यें फुटोन जाती ॥ रूपें मिथ्या ॥ १७ ॥ लघु दर्पणें दोनी
चारी हातीं ॥ तितुकीं मुखें प्रतिबिंबती ॥ परी तें मिथ्या आदिअंतीं ॥ येकचि मुख ॥ १८ ॥ नदीतीरें भार जातां ॥ दुसरा
भार दिसे पालथा ॥ कां पडसादाचा अवचिता ॥ गजर उठे ॥ १९ ॥ वापी सरोवराचें तीर ॥ तेथें पशु पक्षी नर वानर ॥ नाना
पात्रें वृक्ष विस्तार ॥ दिसे दोहींसवा ॥ २० ॥ एक शस्त्र झाडूं जातां ॥ दोनी दिसती तलता ॥ नाना तंतु टणत्कारितां ॥ द्विधा
भासती ॥ २१ ॥ कांते दर्पणाचे मंदिरीं ॥ बैसली सभा दिसे दुसरी ॥ बहुत दीपांचिये हारी ॥ बहुत छाया दिसती ॥
२२ ॥ ऐसें हें बहुविध भासे ॥ साचासारिखें दिसे ॥ परी हें सत्य ह्मणोन कैसें ॥ विश्वासावें ॥ २३ माया मिथ्या बाजिगिरी
॥ दिसे साचीचि येपरी ॥ परी हे जाण त्यानें खरी ॥ मानूं नये ॥ २४ ॥ लटिकें साचा ऐसें भावावें ॥ तरी पारखी कासया
असावें एवं ये अविद्येचे गोंवे ॥ ऐसेचि भासती ॥ २५ ॥ मनुष्यांची बाजिगिरी ॥ बहुत जना सवादे खरी ॥ शेवट पाहतां
निर्धारीं ॥ मिथ्या होय ॥ २६ ॥ तैशीच मावराक्षसांची ॥ देवांसही वाटे साची ॥ पंचवटिके सिमृगाची ॥ पाठी घेतली
रामें ॥ २७ ॥ पूर्वकाया पालटिती ॥ येकाचे चि बहुत होती ॥ रक्तबिंदीं जन्मती ॥ रजनीचर ॥ २८ ॥ नाना पदार्थ फळेंचि
झाले ॥ द्वारकेमध्यें प्रवेशले ॥ कृष्णें दैत्य किती वधिले ॥ कपटरूपी ॥ २९ ॥ कैसें कपट रावणाचें ॥ शरीर केलें मावेचें ॥ का-

ळनेमीच्या आश्रमातें ॥ अपूर्व कैसें ॥ ३० ॥ नानादैत्य कपटमति ॥ जे देवांसही नाटोपती ॥ मग निर्माण होऊन शक्ति-
॥ संहार केला ॥ ३१ ॥ ऐसी राक्षसांची माव ॥ जाणोंन शकती देव ॥ कपटविद्येचें लाघव ॥ अघटित ज्यांचें ॥ ३२ ॥ मनुष्यां
ची बाजिगरी ॥ राक्षसांची वोडंबरी ॥ भगवंताची नानापरी ॥ विचित्र माया ॥ ३३ ॥ हें साचासारिखें दिसे ॥ विचारितां वि
निरसे ॥ मिथ्यात्वपरी आभासे ॥ निरंतर ॥ ३४ ॥ साच ह्मणावी तरी हे नासे ॥ मिथ्या ह्मणावी तरी हे दिसे ॥ दोहीं पदार्थी
अविश्वासे ॥ सांगतां मन ॥ ३५ ॥ परंतु हे नव्हे साचार ॥ मायेचा मिथ्या विचार ॥ दिसतें हें स्वप्नाकार ॥ जाण बापा ॥-
३६ ॥ तथापि आजून तुजला ॥ भास चि सत्य वाटला ॥ तरी येथें चुका पडिला ॥ ऐक बापा ॥ ३७ ॥ दृश्यभास अविद्या-
त्मक ॥ तुझा ही देह तदात्मक ॥ ह्मणोनि हा अविवेक ॥ संचरला तेथें ॥ ३८ ॥ दृष्टीनें दृश्य देखिलें ॥ मन भासावरी बैसलें ॥
तरी तें लिंगदेह झालें ॥ अविद्यात्मक ॥ ३९ ॥ अविद्येनें अविद्या देखिली ॥ ह्मणोन गोष्टी विश्वासली ॥ तुझी काया अ-
वघी संचली ॥ अविद्येची ॥ ४० ॥ ते चि काया मी आपण ॥ देहबुद्धीचें लक्षण ॥ येणें करितां झालें प्रमाण ॥ दृश्य अवघें ॥
४१ ॥ इकडे सत्य मानिला देहो ॥ तिकडे दृश्य सत्य हा निर्वाहो ॥ दोहीं मध्यें महा संदेहो ॥ पैसावला बळें ॥ ४२ ॥ देहबुद्धि के-
ली बळकट ॥ आणि ब्रह्म पाहों गेला धीट ॥ तों दृश्यानें रुधिली वाट ॥ परब्रह्माची ॥ ४३ ॥ तेथें साच मानिलें दृश्याला ॥ नि
श्चय चि बाणोनि गेला ॥ पाहा हो केव्हडा चुका पडिला ॥ अकस्मात ॥ ४४ ॥ मी कोण हें जाणावें ॥ तत्वांचें शोधन करावें ॥
संग त्यागोन भरावें ॥ परब्रह्मीं ॥ ४५ ॥ आतां असो हें बोलणें ॥ ब्रह्म न पाविजे मीपणें ॥ देहबुद्धीचीं लक्षणें ॥ दृश्य भावि
ती ॥ ४६ ॥ अस्थींचा देह मांसाचा डोळा ॥ पाहे न ह्मणे ब्रह्मींचा गोळा ॥ तो ज्ञाता न व्हे आंधळा ॥ केवळ मूर्ख ॥ ४७ ॥ दृष्टीस
दिसे मनास भासे ॥ तितुकें काळांतरीं नासे ॥ ह्मणोनि दृश्यातीत असे ॥ परब्रह्म तें ॥ ४८ ॥ परब्रह्म तें शाश्वत ॥ मायातें

चिअशाश्वत॥ऐसाबोलिलानिश्चितार्थ॥नानाशास्त्रीं॥४९॥आतांपुढेंनिरूपण॥देहबुद्धीचेंलक्षण॥चुकापडि
लातोमीकोण॥बोलिलेंअसे॥५०॥मीकोणहेंजाणावें॥मीपणत्यागूनअनन्यव्हावें॥मगसमाधानस्वभावें॥आं
गींबाणें॥५१॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषष्ठदशकेदृश्यनिरसनंनामअष्टमःसमासः॥८॥ ॥
श्रीरामसमर्थ॥ ॥गुप्तआहेउदंडधन॥कायजाणतीसेवकजन॥तयासआहेतेंज्ञान॥बाल्याकाराचें॥१॥गु
प्तठेविलेउदंडअर्थ॥आणिप्रगटदिसतीपदार्थ॥शाहाणेशोधितीस्वार्थ॥अंतरींअसे॥२॥तैसेंदृश्यहेंमायिक॥
पाहातअसतीसकळलोक॥परीजयासठाउकाविवेक॥तेतदंतरजाणती॥३॥द्रव्यठेऊनजळसोडिलें॥लोकह्मण
तीसरोवरभरलें॥तयाचेंअभ्यंतरकळलें॥समर्थजनासी॥४॥तैसेज्ञातेजेसमर्थ॥तिहींवोळखिलापरमार्थ॥
इतरतेकरितीस्वार्थ॥दृश्यपदार्थांचा॥५॥काबाडीवाहतीकाबाड॥श्रेष्ठभोगितीरत्नेंजाड॥हेंजयाचेंत्यासगो-
ड॥कर्मयोगें॥६॥येककाष्ठस्वार्थकरितीं॥येकरुभायेकवदिती॥तैसेनव्हेतकींनृपति॥सारभोक्ते॥७॥जयां
सआहेविचार॥तेसुखासनींझालेस्वार॥इतरतेजवळीभार॥वाहातचिगेले॥८॥एकदिव्यान्नेंभक्षिती॥एक
विष्ठासांवडिती॥आपणवर्तल्याचाघेती॥साभिमान॥९॥सारसेविजेश्रेष्ठीं ॥असारसेविजेवृथापुष्टीं॥सा
रासाराच्यागोष्टी॥ साधुजाणती॥१०॥गुप्तपरीसचिंतामणी॥प्रगटखडेकाचमणी॥गुप्तहेमरत्नखाणी॥प्र
गटपाषाणमृत्तिका॥११॥अव्हाशंखअव्हावेल॥गुप्तवनस्पतिअमोल्य॥एरंडधोत्रेबहुसाल॥प्रगटशिंपी॥१२
॥कोठेंदिसेनाकल्पतरू॥उदंडशेरांचाविस्तारू॥पाहातांनाहींमैलागरू॥बोरीबाभळींउदंड॥१३॥कामधेनुजा
जिजेइंद्रें॥सृष्टींतउदंडखिल्लारें॥महद्भाग्यभोगिजेनृपवरें॥इतरांकर्मानुसार॥१४॥नानाव्यापारकरितीजन

॥अवघेंचह्मणतीसकांचन॥परंतुकुबेराचेंमहिमान॥कोणासींचनये॥१५॥तैसाज्ञानीयोगेश्वर॥गुप्तार्थ-
लाभाचाईश्वर॥इतरतेपोटाचेकिंकर॥नानामतेंधुंडिती॥१६॥तस्मात्सारतेंदिसेना॥आणिअसारतेंदिसेज
ना॥सारासारविवंचना॥साधुजाणति॥१७॥इतरांसहेंकायसांगणें॥खरेखोटेंकोणजाणे॥साधुसंतांचिये
खुणे॥साधुसंतजाणती॥१८॥दिसेनाजेंगुप्तधन॥तयासकरणेंलागेअंजन॥गुप्तपरमात्मासज्जन॥संगतिशोधा
वा॥१९॥रायाचेसन्निधहोतां॥सहजचिलाभेश्रीमंतता॥तैसाहासत्संगधरितां॥सद्वस्तुलाभे॥२०॥सद्वस्तूसला
भेसद्वस्तु॥अव्यवस्तासीअव्यवस्तु॥पाहातांप्रशस्तासीप्रशस्तु॥विचारलाभे॥२१॥ह्मणोनिहेंदृश्यजात॥अव
घेंचिआहेअशाश्वत॥परमात्माअच्युतअनंत॥तोयादृश्यावेगळा॥२२॥दृश्यावेगळादृश्याअंतरीं॥सर्वात्मातो
सचराचरीं॥विचारपाहातांअंतरीं॥निश्चयबाणे॥२३॥संसारत्यागनकरितां॥प्रपंचउपाधीनसोडितां॥जनाम-
ध्येंसार्थकता॥विचारेंचिहोय॥२४॥हेंप्रचीतीचेंबोलणें॥विवेकेंप्रचीतपाहणें॥प्रचीतपाहातीलतेशाहाणे॥अ-
न्यथानव्हे॥२५॥प्रचीतआणिअनुमान॥उधारआणिरोकडेंधन॥मानसपूजाप्रत्यक्षदर्शन॥यासमहदांतर॥
२६॥पुढेंजन्मांतरींहोणार॥हातोअवघाचउधार॥तैसेंनव्हेसारासार॥तात्काळचिलाभे॥२७॥तात्काळचिलाभ
होतो॥प्राणीसंसारींसुटतो॥संशयअवघाचितुटतो॥जन्ममरणाचा॥२८॥याचीजन्मींयेणेंचिकाळें॥संसारींहो
इजेनिराळें॥मोक्षपाविजेनिश्चळें॥स्वरूपाकारें॥२९॥येगोष्टीसकरीअनुमान॥तोशीघ्रचिपावेलपतन॥मिथ्या-
वदेलत्यासआण॥उपासनेची॥३०॥हेंयथार्थचिआहेबोलणें॥विवेकेंशीघ्रचिमुक्तहोणें॥असोनिकांहींचन
सणें॥जनामध्यें॥३१॥देवपदआहेनिर्गुण॥देवपदींअनन्यपण॥हाचिअर्थपाहतांपूर्ण॥समाधानबाणे॥३२

॥देहींचविदेहीहोणें॥करूनकांहींचनकरणें॥जीवन्मुक्तांचींलक्षणें॥जीवन्मुक्तजाणती॥३३॥येरवींहेंखरेंनवाटे॥
अनुमानेंनिसंदेहदाटे॥संदेहाचेंमूळतुटे॥सद्गुरूवचनें॥३४॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषष्ठदशके-
सारशोधननामनवमःसमासः॥९॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥समाधानपुसतांकांहीं॥ह्मणतीबोलिजेऐसें
नाहीं॥तरीतेंकैसेंआहेसर्वही॥मजनिरोपावें॥१॥सुक्यानेंगूळखादला॥गोडीनयेसांगायाला॥याचाअभिप्रा
वसमजला॥निरोपणकीजे॥२॥अनुभवहीपुसोंजातां॥ह्मणतीनयेकींसांगतां॥तरींकोणापाशींपुसोंआतां॥स-
माधान॥३॥जेतेंअगम्यसांगती॥नयेमाझियेप्रचीती॥विचारबैसेमाझेचित्तीं॥ऐसेंकरावें॥४॥ऐसेंश्रोतयाचेंउ-
त्तर॥याचेंकैसेंप्रत्युत्तर॥निरोपिजेलतत्पर॥होऊनऐका॥५॥जेंसमाधानाचेंस्थळ॥कींतोअनुभवचिकेवळ॥तें
निस्वरूपप्रांजळ॥बोलोंनदाऊं॥६॥जेंबोलासआकळेना॥बोलिल्यावीणहीकळेना॥जयासकल्पितांकल्पना॥हिंपुटीहोय॥
७॥तेंजाणावेंपरब्रह्म॥जेंवेदांचेंगुह्यपरम॥धरितांसंतसमागम॥सर्वहीकळे॥८॥तेंचिआतांसांगिजेल॥जेंसमाधानसखो-
ल॥एकअनुभवाचेबोल॥अनिर्वाच्यवस्तु॥९॥सांगतांनयेतेंसांगणें॥गोडीकळायागूळदेणें॥ऐसेंहेंसद्गुरूविणें
॥होणारनाहीं॥१०॥सद्गुरूकृपाकळेज्यासि॥जोशोधीलआपणासी॥पुढेंकळेलअनुभवासी॥आपोआपवस्तु
॥११॥दृढकरूनियांबुद्धि॥आधींघ्यावीआपुलीशुद्धि॥तेणेंलागेसमाधि॥अकस्मात॥१२॥आपुलेंमूळबरेंशो-
धितां॥आपुलीतोमायीकवार्ता॥पुढेंवस्तूचनलतां॥समाधान॥१३॥आत्माआहेसर्वसाक्षी॥हेंबोलिजेपूर्वपक्षी
॥जोकोणीसिद्धांतलक्षी॥तोचिसिद्ध॥१४॥सिद्धांतवस्तूलक्षूंजातां॥सर्वसाक्षिणीतेअवस्था॥आत्मात्याहूनप-
र्ता॥अवस्थातीत॥१५॥पदार्थज्ञानजेव्हांसरे॥द्रष्टाद्रष्टपणेंनुरे॥तेसमयींफुंजउनरे॥मीपणाचा॥१६॥जेथें

मुरालेंमीपण ॥ तेचिअनुभवाचीखूण ॥ अनिर्वाच्यसमाधान ॥ याकारणेंबोलिजे ॥ १७ ॥ अत्यंतविचाराचेबोल ॥ नरीतेमाधिकचिफोल ॥
शब्दासबाह्यसखोल ॥ अर्थचिअवघा ॥ १८ ॥ शब्दाकरितांकळेअर्थ ॥ अर्थपाहतांशब्दव्य
र्थ ॥ शब्दसांगेयथार्थ ॥ परीआपणमिथ्या ॥ १९ ॥ शब्दाकरितांवस्तुभासे ॥ वस्तुपाहतांशब्दनासे ॥ शब्दफोलअर्थ
असे ॥ घनवटपणें ॥ २० ॥ भुसाकरितांधान्यनिपजे ॥ धान्यघेऊनभूसटाकिजे ॥ तैसाभूसशब्दजाणिजे ॥ अर्थधान्य ॥ २१ ॥
पोंचटांमध्येंघनवट ॥ घनवटींउडेपोंचट ॥ तैसाशब्दहाफलगट ॥ परब्रह्मीं ॥ २२ ॥ शब्दबोलोनिराहे ॥ अर्थ
शब्दापूर्वींचआहे ॥ याकारणेंनसाहे ॥ उपमातयाअर्थासी ॥ २३ ॥ भूससांडूनकणघ्यावा ॥ तैसावाच्यांशत्यजावा ॥
कणलक्षांशलक्षावा ॥ शुद्धस्वानुभवें ॥ २४ ॥ दृश्यावेगळेंबोलिजे ॥ त्यासवाच्यांशह्मणिजे ॥ त्याचाअर्थतोजाणिजे ॥
शुद्धलक्ष्यांश ॥ २५ ॥ ऐसाजोशुद्धलक्ष्यांश ॥ तोहीजाणावापूर्वपक्ष ॥ स्वानुभवतोअलक्ष ॥ लक्षिलानवचे ॥
२६ ॥ जेथेंगाळूनसांडिलेंनभा ॥ जोअनुभवाचागाभा ॥ ऐसानोहीउभा ॥ कल्पितकेला ॥ २७ ॥ मिथ्याकल्पनेपासून
झाला ॥ खरेपणकैसेंअसेलत्याला ॥ ह्मणोनितेथेंअनुभवाला ॥ ठावचिनाहीं ॥ २८ ॥ दुजेवीणअनुभव ॥ हेंबोलणें
चितोवाव ॥ याकारणेंनाहींठाव ॥ अनुभवासी ॥ २९ ॥ अनुभवेंत्रिपुटीउपजे ॥ अद्वैतींद्वैतचिलाजे ॥ ह्मणोनियांबोलणेंसाजे ॥
अनिर्वाच्य ॥ ३० ॥ दिवसरजनीचेंपरिमित ॥ करावयामूळआदित्य ॥ तोआदित्यगेलियाउर्वरीत ॥ त्या
सीकायह्मणावें ॥ ३१ ॥ शब्दमौन्याचाविचार ॥ व्हावयामूळओंकार ॥ तोवोंकारगेलियाउच्चार ॥ कैसाकरावा ॥ ३२ ॥
अनुभवआणिअनुभविता ॥ सकळयेमायेचिकरितां ॥ तेमायासुद्धींचनसतां ॥ त्यासकायह्मणावें ॥ ३३ ॥ वस्तुए
कआपणएक ॥ ऐसीअसतीवेगळीक ॥ तरीअनुभवाचाविवेक ॥ बोलोंयेतांसरवें ॥ ३४ ॥ वेगळेपणाचीवार्ता ॥ तेल

टिकेवं ध्येचीस्फुना ॥ ह्मणोनियां अभिन्नता ॥ मुळींच आहे ॥ ३५ ॥ अजन्मा होता निजेला ॥ तेणें स्वप्नीं स्वप्न देखिला
॥ सद्गुरूशीं शरण गेला ॥ संसार दुःखें ॥ ३६ ॥ सद्गुरु कृपें स्तव ॥ झाला संसार वाव ॥ ज्ञान झालिया ठाव ॥ पुसे अज्ञा
नाचा ॥ ३७ ॥ आहे तितुकें नाहीं झालें ॥ नाहीं नाहींपणें निमालें ॥ आहे नाहीं जाऊन उरलें ॥ नसोन कांहीं ॥ ३८ ॥ शू
न्यातीत शुद्धज्ञान ॥ तेणें झालें समाधान ॥ ऐक्यरूपें अभिन्न ॥ सहजस्थिति ॥ ३९ ॥ अद्वैतनिरूपण होतां ॥ निमा-
ली द्वैताची वार्ता ॥ ज्ञानचर्चा बोलों जातां ॥ जागृती आली ॥ ४० ॥ श्रोतीं व्हावें सावधान ॥ अर्थीं घालावें मन ॥ खु
ण पावतां समाधान ॥ अंतरीं कळे ॥ ४१ ॥ तेणें जितुकें ज्ञान कथिलें ॥ तितुकें स्वप्नावारी गेलें ॥ अनिर्वाच्य सुख उर
लें ॥ शब्दातीत ॥ ४२ ॥ तेथें शब्देंवीण ऐक्यता ॥ अनुभवना अनुभविता ॥ ऐसा निवांत तो मागुता ॥ जागृतीस आ
ला ॥ ४३ ॥ तेणें स्वप्नीं स्वप्न देखिला ॥ जागा होऊन जागृतीस आला ॥ तेथें शब्द कुंठित जाहला ॥ अंत न लगे ॥ ४४
॥ या निरूपणाचें मूळ ॥ केलेंच करूं मांजळ ॥ तेणें अंतरीं निवळ ॥ समाधान कळे ॥ ४५ ॥ तंव शिष्यें विनविलें ॥ जीं
हें आतां निरोपिलें ॥ तेंचि पाहिजे बोलिलें ॥ मागुतें स्वामी ॥ ४६ ॥ मज कळाया कारणें ॥ केलेंच करावें निरूपण ॥ तेथी
ल जे का निजखुण ॥ ते मज अनुभवावी ॥ ४७ ॥ अजन्मा तो सांग कवण ॥ तेणें देखिलें कैसें स्वप्न ॥ तेथें कैसें निरूपण
बोलिलें आहे ॥ ४८ ॥ जाणोनि शिष्याचा आदर ॥ स्वामी देती प्रत्योत्तर ॥ तेंचि आतां अति तत्पर ॥ श्रोतीं येथें परि
सावें ॥ ४९ ॥ ऐक शिष्या सावधान ॥ अजन्मा तो तूंचि जाण ॥ तुवां देखिला स्वप्नीं स्वप्न ॥ तोहि आतां सांगतों ॥ ५० ॥
स्वप्नीं स्वप्नाचा विचार ॥ तो तूं जाण हा संसार ॥ येथें तुवां सारासार ॥ विचार केला ॥ ५१ ॥ रिघोनि सद्गुरूसी शरण ॥ न
काढून शुद्ध निरूपण ॥ याची करिसी ऊणखूण ॥ प्रत्यक्ष आतां ॥ ५२ ॥ याचा घेतां अनुभव ॥ बोलणें तितुकें होतें

वाव ॥ निवांतविश्रांतीचाठाव ॥ तेतूंजाणजागृती ॥ ५३ ॥ ज्ञानगोष्टीचागलबला ॥ सरोनअर्थप्रगटला ॥ याचावि
चारपाहतांआला ॥ अंतरींअनुभव ॥ ५४ ॥ तूजवाटेहेजागृति ॥ मजझालीअनुभवप्राप्ती ॥ यानांवकेवळभ्रांति
॥ फिटलीचनाहीं ॥ ५५ ॥ अनुभवअनुभवीविराला ॥ अनुभवेंवीणअनुभवआला ॥ हाहीस्वप्नींचाचेइला ॥ नाहींसबापा
॥ ५६ ॥ जागाझालियास्वप्नऊर्मी ॥ स्वप्नींह्मणशीअजन्मातोमी ॥ जागेपणेंस्वप्नऊर्मी ॥ गेलीचनाहीं ॥
५७ ॥ स्वप्नींवाटेजागेपण ॥ तैसीअनुभवाचीखूण ॥ आलीपरीतेंसत्यस्वप्न ॥ भ्रमरूप ॥ ५८ ॥ जागृतीयापैलीक
डे ॥ तेंसांगणेंकेंविघडे ॥ जेथेंधारणाचिमोडे ॥ विवेकाची ॥ ५९ ॥ ह्मणोनितेंसमाधान ॥ बोलतांचिनयेजाण ॥ निः
शब्दाचीऐसीखूण ॥ वोळखावी ॥ ६० ॥ ऐसेंआहेसमाधान ॥ बोलतांचनयेजाण ॥ इतुकेनबाणलीखूण ॥ निःश
ब्दाची ॥ ६१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषष्ठदशकेअनिर्वाच्यनिरूपणंनामदशमःसमासः ॥ १०
॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

इतिदासबोधेषष्ठदशकसमाप्त.

अथदासबोधेसप्तमदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ विद्यावंतांचापूर्वजु॥मत्ताननुएकद्विजु॥त्रिनयनचतुर्भुजु॥परशुपाणी॥१॥कुबेरापासून-
अर्थ॥वेदांपासूनपरमार्थ॥लक्ष्मीपासूनसमर्थ॥भाग्यासिआले॥२॥तैशामंगळमूर्तीआद्या॥पासूनझाल्या-
सकळविद्या॥तेणेंकविलाघवगद्या॥सत्पात्रेंजाहले॥३॥जैसींसमर्थाचीं लेंकुरें॥नानाअळंकारेंसुंदरें॥मूळपुरु
षाचेनिद्वारें॥तैसेकवि॥४॥नमूंऐसीयागणेंद्रा॥विद्याप्रकाशेंपूर्णचंद्रा॥जयाचेनिबोधसमुद्रा॥भरितेंदाटेबळें॥
५॥जोकर्तृत्वासआरंभ॥मूळपुरुषमूळारंभ॥जोपरात्परस्वयंभ॥आदिअंतीं॥६॥तयापासूनप्रमदा॥इच्छाकुमा-
रीशारदा॥आदित्यापासूनगोदा॥मृगजळवाहे॥७॥जेमिथ्याह्मणतांचगोंवि॥मायीकपणेंलाघवी॥वक्तयासवेढा
लावी॥वेगळेपणें॥८॥जेद्वैताचीजननी॥कींतेंअद्वैताचीखाणी॥मूळमायागवसणी॥अनंतब्रह्मांडांची॥९॥कींते-
औदुंबरीवल्ली॥अनंतब्रह्मांडींलगडली॥मूळपुरुषाचीमाउली॥दुहितारूपें॥१०॥वंदूंऐसीवेदमाता॥आदिपुरुषा-
चीजेसत्ता॥आतांआठवीनसमर्था॥सद्गुरूसी॥११॥जयाचेनिकृपादृष्टी॥होयआनंदाचीवृष्टी॥तेणेंसुखेंसर्वसृष्टि॥
आनंदमय॥१२॥कींतोआनंदाचाजनक॥सायोज्यमुक्तीचानायक॥कैवल्यपदाचादायक॥अनाथबंधु॥१३॥मुमु-
क्षुचातर्कीसुस्वर॥करुणापाहिजेअंबर॥बोलेकृपेचाजळधर॥साधकांवरी॥१४॥कींतोभवार्णवींचेंतारूं॥बो-
धेंपाववीपैलपारू॥महा अवर्तीआधारू॥भाविकांसी॥१५॥कींतोकाळाचानियंता॥नातरींसंकटींसोडविता॥कींते
भाविकांचीमाता॥परमस्नेहाळु॥१६॥कींतोपरत्रींचाआधारु॥कींतोविश्रांतीचाथारु॥नातरीसुखाचेंमाहेरु॥सु
खस्वरूप॥१७॥ऐसासद्गुरूपूर्णपणीं॥तुटेभेदाचीकडसणी॥देहेंवीणलोटांगणीं॥तयाप्रभूसी॥१८॥साधुसंत
आणिसज्जन॥वंदूनियांश्रोतेजन॥आतांकथानुसंधान॥सावधऐका॥१९॥संसारहाचिदीर्घस्वप्न॥लोभेंवोस-

णतीजन ॥ माझीकांता माझेंधन ॥ कन्यापुत्रमाझे ॥ २० ॥ ज्ञानसूर्यमावळला ॥ तेणेंप्रकाशलोपला ॥ अंधकारें पूर्णझा
ला ॥ ब्रह्मगोळ अवघा ॥ २१ ॥ नाहींसत्याचेंचांदणें ॥ कांहींमार्ग दिसेजेणें ॥ सर्वभ्रांतिचेनिगुणें ॥ आपेंआपनदिसे ॥ २२
॥ देहबुद्धि अहंकारें ॥ निजेलींघोरतीघोरें ॥ दुःखें आक्रंदतीथोरें ॥ विषयसुखाकारणें ॥ २३ ॥ निजेलेअसतांमेले
॥ पुनः उपजतांच निजेले ॥ ऐसे आलेआणिगेले ॥ बहुतलोक ॥ २४ ॥ निदसुरेपणेंचिसैरा ॥ बहुतींकेल्यायेरझारा ॥ ने
णोनियां परमेश्वरा ॥ भोगिलेकष्ट ॥ २५ ॥ तयाकष्टांचें निरसन ॥ व्हावयापाहिजे आत्मज्ञान ॥ ह्मणोनिहें निरूपण ॥ अ
ध्यात्मग्रंथ ॥ २६ ॥ सकळविद्येमध्यें सार ॥ अध्यात्मविद्येचाविचार ॥ दशमाध्यायीं शारंगधर ॥ भगवद्गीतेंत बोलि
ला ॥ २७ ॥ ॥ श्लोकार्ध ॥ ॥ अध्यात्मविद्याविद्यानां वादः प्रवदतामहम् ॥ ॥ याकारणें अद्वैतग्रंथ ॥ अध्यात्मवि
द्येचापरमार्थ ॥ पावावयातोचिसमर्थ ॥ जोसर्वांगेंश्रोता ॥ २८ ॥ जयाचेंचंचळहृदय ॥ तेणेंग्रंथसोडूंचिनये ॥ सोडि-
तां अलभ्यहोय ॥ अर्थयेथींचा ॥ २९ ॥ जयासजोडला परमार्थ ॥ तेणेंपाहावाहाग्रंथ ॥ अर्थशोधितांपरमार्थ ॥ नि
श्चयबाणे ॥ ३० ॥ जयासनाहींपरमार्थ ॥ तयासनकळेयेथींचा अर्थ ॥ नेत्रेंवीणनिधानस्वार्थ ॥ अंधासनकळे ॥ ३१
एकह्मणतीमराठेंकाय ॥ हेंतों भल्यानेंऐकोंनये ॥ तेमूर्खनेणतीसोय ॥ अर्थान्वयाची ॥ ३२ ॥ लोहाचीमांदूसकेली
॥ माजीरत्नेंसांठविलीं ॥ तीअभाग्यानेंत्यागिली ॥ लोखंडह्मणोनी ॥ ३३ ॥ तैसीभाषाप्राकृत ॥ अर्थवेदांतआणि-
सिद्धांत ॥ नेणोनित्यागितीभ्रांत ॥ मंदबुद्धीस्तव ॥ ३४ ॥ आहाचसांपडतांधन ॥ त्यागकरणेंमूर्खपण ॥ द्रव्यघ्यावें
सांठवण ॥ पाहोंचिनये ॥ ३५ ॥ परीसदेखिलाआंगणीं ॥ मार्गींसांपडलाचिंतामणी ॥ अव्हावेलमेहागुणी ॥ कुपामध्यें
॥ ३६ ॥ तैसेप्राकृतीं अद्वैत ॥ सुगमआणिसप्रचीत ॥ अध्यात्मलाभेअकस्मात ॥ तरीअवश्यघ्यावें ॥ ३७ ॥ नकरितां-

वित्पत्तीचाश्रम॥सकळशास्त्रार्थहोयसुगम॥सत्समागमाचेंवर्म॥तेंहेंऐसेंअसे॥३८॥जेंवित्पत्तीनेंनकळे॥तेंस
त्समागमेंकळे॥सकळशास्त्रार्थआकळे॥स्वानुभवासी॥३९॥ह्मणोनिकारणसत्समागम॥तेथेंनलगेचिवित्प
त्तीश्रम॥जन्मसार्थकाचेंवर्म॥वेगळेंचिआहे॥४०॥ ॥श्लोक॥ ॥भाषाभेदाश्चवर्तंतेअर्थएकोनसंशयः॥
द्वैतपात्रेयथाखाद्यंस्वादभेदोनविद्यते॥१॥ ॥टीका॥ ॥भाषापालटेंकांहीं॥अर्थवांयांजातनाहीं॥कार्यसि
द्धीतेसर्वहीं॥अर्थाचपासीं॥४१॥तथापिप्राकृताकरितां॥संस्कृताचीसार्थकता॥येऱ्हवींत्यागुप्तार्था॥कोणजा
णे॥४२॥आतांअसोहेंबोलणें॥भाषात्यागूनअर्थघेणें॥उत्तमघेऊनत्यागकरणें॥सालीटरफलांचा॥४३॥अ
र्थसारभाषापोंचट॥अभिमानेंकरावीखटपट॥नानाअहंतेनेंवाट॥रुधिलीमोक्षाची॥४४॥शोधघेतांलक्ष्यांशा
चा॥तेथेंआधींवाच्यांशकैंचा॥अगाधमहिमाभगवंताचा॥कळलापाहिजे॥४५॥मुकेपणाचेंबोलणें॥हेंजया
चेंनोचिजाणें॥स्वानुभवाचियेखुणें॥स्वानुभवीपाहिजे॥४६॥अर्थजाणेअध्यात्माचा॥ऐसाश्रोतामिळेलकें
चा॥जयासिबोलतांवाचेचा॥हव्यासचिपुरे॥४७॥परीक्षवंतापुढेंरत्न॥ठेवितांहोयसमाधान॥तैसेंज्ञानियापु
ढेंज्ञान॥बोलावेंवाटे॥४८॥मायाजाळेंदुश्चित्तहोय॥तोनिरूपणींकामानये॥संसारिकांकळेकाय॥अर्थयेथींचा
॥४९॥ ॥व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरुनंदन॥बहुशाखाह्यनंताश्चबुद्धयोव्यवसायिनाम्॥१॥ ॥टीका॥
॥व्यवसायींजोमळीन॥त्यासिनकळेनिरूपण॥येथेंपाहिजेसावधपण॥अतिशयेंसी॥५०॥नानारत्नेंनानाना-
णीं॥दुश्चितपणेंघेतांहानि॥परीक्षानेणतांप्राणी॥ठकलातेथें॥५१॥तैसेंनिरूपणींजाणा॥आहाचपाहातांक
ळेना॥मराठेंचिउमजेना॥कांहींकेल्या॥५२॥जेथेंनिरूपणाचेबोल॥आणिअनुभवाचीबोल॥तेंसंस्कृतापरी-

सरबोल ॥ अध्यात्मश्रवण ॥ ५३ ॥ मायाब्रह्मवोळखावें ॥ तयास अध्यात्मह्मणावें ॥ तरीतेंमायेचेंजाणावें ॥ स्वरूपआधीं ॥ ५४ ॥ मायासगुणसाकार ॥ मायासर्वस्वविकार ॥ मायाजाणिजेविस्तार ॥ पंचभूतांचा ॥ ५५ ॥ मायादृश्यदृष्टीसदिसे ॥ मायाभासमनासभासे ॥ मायाक्षणभंगूरनासे ॥ विवेकेंपाहतां ॥ ५६ ॥ माया अनेकविश्वरूप ॥ मायाविष्णूचेंस्वरूप ॥ मायेचीसीमाअमुप ॥ बोलिजेतितुकी ॥ ५७ ॥ मायाबहुरूपीबहुरंग ॥ मायाईश्वराचासंग ॥- मायापाहतांअभंग ॥ अखिलवाटे ॥ ५८ ॥ मायासृष्टीचीरचना ॥ माया आपुलीकल्पना ॥ मायातोडितांतुटेना ॥ ज्ञानेविण ॥ ५९ ॥ ऐसीमायानिरोपिली ॥ स्वल्पसंकेतेंबोलिली ॥ पुढेंवृत्तिसावधकेली ॥ पाहिजेश्रोतीं ॥ ६० ॥ पुढेंब्रह्मनिरोपण ॥ निरोपिलेंब्रह्मज्ञान ॥ जेणेंतुटेमायाभान ॥ एकसरें ॥ ६१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशकेमंगलाचरणनाम प्रथमः समासः ॥ १ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ब्रह्मनिर्गुणनिराकार ॥ ब्रह्मनिःसंगनिर्विकार ॥ ब्रह्मासनाहींपारावार ॥ बोलतीसाधु ॥ १ ॥ ब्रह्मसर्वींव्यापक ॥ ब्रह्मअनेकींएक ॥ ब्रह्मशाश्वतहाविवेक ॥ बोलिलाशास्त्रीं ॥ २ ॥ ब्रह्मअच्युतअनंत ॥ ब्रह्मसदोदीतसंत ॥ ब्रह्मकल्पनेरहित ॥ निर्विकल्प ॥ ३ ॥ ब्रह्मयादृश्यावेगळें ॥ ब्रह्मशून्यत्वासीनिराळें ॥ ब्रह्मइंद्रियांच्यामेळें ॥ चोजवेना ॥ ४ ॥ ब्रह्मदृष्टीसदिसेना ॥ ब्रह्ममूर्खासअसेना ॥ ब्रह्मसाधुवीणयेईना ॥ अनुभवासी ॥ ५ ॥ ब्रह्मसकळांहूनीथोर ॥ ब्रह्माऐसेंनाहींसार ॥ ब्रह्मसूक्ष्मअगोचर ॥ ब्रह्मादिकांसी ॥ ६ ॥ ब्रह्मशब्दींऐसेंतैसें ॥ बोलिजेत्याहूनीअनारिसें ॥ परीतेंश्रवणअभ्यासें ॥ पाविजेब्रह्म ॥ ७ ॥ ब्रह्मासनावेंअनंत ॥ परीतेंब्रह्मनामातीत ॥ ब्रह्मासहेतदृष्टांत ॥ देतांनशोभती ॥ ८ ॥ ब्रह्मासारिखेंदुसरें ॥ पाहातांकायआहेखरें ॥ ब्रह्मदृष्टांतउत्तरें ॥ कदांनसाहे ॥ ९ ॥ ॥ श्रुति ॥ ॥ यतोवाचोनिवर्तंते ॥ अप्राप्यमनसासह ॥ ॥ जेथें-

वाचानिवर्तती ॥ मनासनाहींब्रह्मप्राप्ति ॥ ऐसीबोलिलीश्रुति ॥ सिद्धांतवचन ॥ १० ॥ कल्पनारूपमन पाहीं ॥ ब्र
ह्मींकल्पनाचिनाहीं ॥ ह्मणोनिहेंवाक्यकांहीं ॥ अन्यथानव्हे ॥ ११ ॥ आतांमनासजें अप्राप्त ॥ तेंकैसेनिहोईलप्रा
प्त ॥ ऐसेंह्मणालतरींकृत्य ॥ सद्गुरूवीणनाहीं ॥ १२ ॥ भांडारगृहेंभरलीं ॥ परीअसतीअडकलीं ॥ हातासनयेता-
किल्ली ॥ सर्वहीअप्राप्त ॥ १३ ॥ तरीतेकिल्लीतेकवण ॥ मजकरावींनिरूपण ॥ ऐसाश्रोतापुसेखूण ॥ वक्त्यासी ॥
१४ ॥ सद्गुरूकृपातेचिकिल्ली ॥ तेणेंबुद्धिप्रकाशली ॥ द्वैतकपाटेंउघडलीं ॥ एकसरां ॥ १५ ॥ तेथेंसुखअसेवाड ॥ -
नाहींमनासीपवाड ॥ मनेंवीणकैवाड ॥ साधनाचा ॥ १६ ॥ त्याचीमनेंविणप्राप्ति ॥ कींवासनेंवीणतृप्ति ॥ तेथेंनचले
वित्पत्ति ॥ कल्पनेची ॥ १७ ॥ तेंपरेहुनीपर ॥ मनबुद्धिअगोचर ॥ संगसोडितांसत्वर ॥ पाविजेतें ॥ १८ ॥ संगसोडावा
आपुला ॥ मगपहावेंतयाला ॥ अनुभवीतोयाबोला ॥ सुखावेलगा ॥ १९ ॥ आपणह्मणिजेमीपण ॥ मीपणह्मणिजे
जीवपण ॥ जीवपणह्मणिजेअज्ञान ॥ संगजडला ॥ २० ॥ सोडितांतयासंगासी ॥ ऐक्यहोयनिःसंगासी ॥ कल्पने-
वीणप्राप्तीसी ॥ अधिकारऐसा ॥ २१ ॥ मीकोणऐसेंनेणिजे ॥ तयानावअज्ञानबोलिजे ॥ अज्ञानगेलियापाविजे ॥
परब्रह्मतें ॥ २२ ॥ देहबुद्धीनेंथोरपण ॥ परब्रह्मींनचलेजाण ॥ तेथेंहोतसेनिर्वाण ॥ अहंभावासी ॥ २३ ॥ उंचनीचना
हींपरी ॥ रायारंकाएकचसरी ॥ झालापुरुषअथवानारी ॥ तरीएकचिपद ॥ २४ ॥ ब्राह्मणाचेंब्रह्मतेंसोंवळें ॥ शूद्राचें
ब्रह्मतेंवोंवळें ॥ ऐसेंवेगळेंआगळें ॥ तेथेंअसेचिना ॥ २५ ॥ उंचब्रह्मतेंरायासी ॥ नीचब्रह्मपरिवारांसी ॥ ऐसाभेद
तयापासीं ॥ सुर्कींचनाहीं ॥ २६ ॥ सकळांसमिळोनब्रह्मएक ॥ तेथेंनाहींहेंअनेक ॥ रंकअथवाब्रह्मादिक ॥ तेथेंचि
जाती ॥ २७ ॥ स्वर्गमृत्युआणिपाताळ ॥ तिहींलोकींचेज्ञानेसकळ ॥ सकळांसिमिळोनिएकचिस्थळ ॥ विश्रांतिचें ॥

२८॥ गुरुशिष्या एकचि पद॥ तेथें नाहीं भेदाभेद॥ परी या देहाचा संबंध॥ तोडिला पाहिजे॥ २९॥ देहबुद्धीच्या अंतीं॥ सकळांसि एकचि प्राप्ति॥ एक ब्रह्म द्वितीय नास्ति॥ हें श्रुतिवचन॥ ३०॥ साधु दिसती वेगळाले॥ परी ते स्वरूपीं मिळाले॥ अवघे मिळोनि एकचि झाले॥ देहातीत वस्तु॥ ३१॥ ब्रह्म नाहीं नवें जुनें॥ ब्रह्म नाहीं अधिक उणें॥ उणें भाविलतें स्फुणें॥ देहबुद्धिनें॥ ३२॥ देहबुद्धीचा संशयो॥ करी निश्चयाचा क्षयो॥ चुके समाधानसमयो॥ देहबुद्धियोगें॥ ३३॥ देहाचें जें थोरपण॥ तेंचि देहबुद्धीचें लक्षण॥ मिथ्या जाणोन विचक्षण॥ निंदिती देहो॥ ३४॥ देह पावे जंववरी मरण॥ तववरी धरी देहाभिमान॥ पुनः दाखवी पुनरागमन॥ देहबुद्धि मागुती॥ ३५॥ देहाचेनि थोरपणें॥ समाधानासि आणिलें उणें॥ देह पडेल कोण्या गुणें॥ हेंही कळेना॥ ३६॥ हित आहे देहातीत॥ ह्मणोनि निरोपिती संत॥ देहबुद्धीनें अनहीत॥ होऊंचि लागे॥ ३७॥ सामर्थ्यबळें देहबुद्धि॥ योगियांस तेही बाधी॥ देहबुद्धीची उपाधि॥ पैसावों लागे॥ ३८॥ ह्मणोन देहबुद्धी झडे॥ तरीच परमार्थ घडे॥ देहबुद्धीनें विघडे॥ ऐक्यता ब्रह्मींची॥ ३९॥ विवेक वस्तुकडे वोढी॥ देहबुद्धि तेथूनि पाडी॥ अहंता लावूनि निवडी॥ वेगळेपणें॥ ४०॥ विचक्षणें या कारणें॥ देहबुद्धि त्यजावी श्रवणें॥ सत्य ब्रह्मीं साचारपणें॥ मिळोन जावें॥ ४१॥ सत्य ब्रह्म तें कवण॥ ऐसा श्रोता करी प्रश्न॥ प्रत्योत्तर दे आपण॥ वक्ता श्रोतयासी॥ ४२॥ ह्मणे ब्रह्म एकचि असे॥ परी तें बहुविध भासे॥ अनुभव देहीं अनारिसे॥ नानामतीं॥ ४३॥ जें जें जयास अनुभवलें॥ तेंचि तयासी मानलें॥ तेथेंचि त्याचें विश्वासलें॥ अंतःकरण॥ ४४॥ ब्रह्म नामरूपातीत॥ असोनि नामें बहुत॥ निर्मळ निश्चळ निवांत॥ निजानंद॥ ४५॥ अरूप अलक्ष्य अगोचर॥ अच्युत अनंत अपरंपार॥ अदृश्य अतर्क्य अपार॥ ऐसीं नामें॥ ४६॥ नादरूप ज्योतिरूप॥ चैतन्यरूप सत्तारूप॥ स्वस्वरूप साक्षरूप॥ ऐसीं नामें॥ ४७

॥शून्य आणि सनातन॥ सर्वेश्वर आणि सर्वज्ञ॥ सर्वात्मा जगजीवन॥ ऐसीं नामें॥ ४८॥ सहज आणि सदोदित
॥शुद्ध बुद्ध सर्वातीत॥ शाश्वत आणि शब्दातीत॥ ऐसीं नामें॥ ४९॥ विशाळ विस्तीर्ण विश्वंभर॥ विमळ वस्तु व्योमाकार॥
आत्मा परमात्मा परमेश्वर॥ ऐसीं नामें॥ ५०॥ परमात्मा ज्ञानघन॥ एकरूप पुरातन॥ चिद्रूप चिन्मात्र जाण॥
नामें अनाम्याचीं॥ ५१॥ ऐसीं नामें असंख्यात॥ परी तो परेश नामातीत॥ त्याचा करावया निश्चितार्थ॥ ठेविलीं
नामें॥ ५२॥ तो विश्रांतिचा विश्राम॥ आदिपुरुष आत्माराम॥ तें येकचि परब्रह्म॥ दुसरें नाहीं॥ ५३॥ तेंचि कळाया
कारणें॥ चौदा ब्रह्मांचीं लक्षणें॥ सांगिजेती तेणें श्रवणें॥ निश्चय बाणे॥ ५४॥ खोटें निवडितां एकसरें॥ उरलें तें चि ब्रह्म
खरें॥ चौदा ब्रह्में शास्त्राधारें॥ बोलिजेति॥ ५५॥ ॥इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे सप्तदशके ब्रह्मनिरूपणं
नाम द्वितीयः समासः॥ २॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥श्रोतीं व्हावें सावधान॥ आतां सांगतों ब्रह्मज्ञान॥
जेणें होय समाधान॥ साधकांचें॥ १॥ रत्नें साधाया कारणें॥ मृत्तिका लागे येक वदणें॥ चौदा ब्रह्मांचीं लक्षणें॥ जाणिजे
तैसीं॥ २॥ पदार्थें वीण संकेत॥ हें तो वेगळा दृष्टांत॥ पूर्वपक्षें वीण सिद्धांत॥ बोलतांच नये॥ ३॥ आधीं मिथ्या
उभारावें॥ मग तें वोळखोन सोडावें॥ पुढें सत्य तें चि स्वभावें॥ अंतरीं बाणे॥ ४॥ ह्मणोन चौदा ब्रह्मांचा संकेत॥ बोलिला
कळावया सिद्धांत॥ येथें श्रोतीं सावचित्त॥ क्षण एक असावें॥ ५॥ पहिलें तें शब्दब्रह्म॥ दुजें ओमित्येकाक्षरब्रह्म॥
तिसरें खंब्रह्म॥ बोलिली श्रुति॥ ६॥ चौथें जाण सर्वब्रह्म॥ पांचवें चैतन्यब्रह्म॥ साहावें सत्ताब्रह्म॥ साक्षब्रह्म
सातवें॥ ७॥ आठवें सगुणब्रह्म॥ नववें निर्गुणब्रह्म॥ दाहावें वाच्यब्रह्म॥ जाणावें पैं॥ ८॥ अनुभवतें अकरावें॥
आनंदब्रह्म तें बारावें॥ तदाकार तें तेरावें॥ चौदावें अनिर्वाच्य॥ ९॥ ऐसीं हें चौदा ब्रह्में॥ यांचीं निरोपिलीं नामें॥ आतां

स्वरूपाचींवर्मे ॥ संकेतेंदाऊं ॥ १० ॥ अनुभवेंविण भ्रम ॥ यानावशब्दब्रह्म ॥ आतांओमित्येकाक्षरब्रह्म ॥ तेंएका
क्षर ॥ ११ ॥ खंशब्दें आकाशब्रह्म ॥ महदाकाशव्यापक धर्म ॥ आतांबोलिजेलसुगम ॥ सर्वब्रह्म ॥ १२ ॥ पंचभू-
तांचेंकुवाडे ॥ जेंजेंतलदृष्टीसपडे ॥ तेंतेंब्रह्मनिरोकडें ॥ बोलिजेत आहे ॥ १३ ॥ यानावसर्वब्रह्म ॥ श्रुतिआश्रया-
चेंवर्म ॥ आतांचैतन्यब्रह्म ॥ बोलिजेल ॥ १४ ॥ पंचभूतादिमायेतें ॥ चैतन्यचिचेतवितें ॥ ह्मणोनियांचैतन्यानें ॥ चै-
तन्यब्रह्मबोलिजे ॥ १५ ॥ चैतन्यासज्याचीसत्ता ॥ तेसत्ताब्रह्मतत्वता ॥ तयेसत्तेसजाणता ॥ त्यानावसाक्षब्रह्म-
॥ १६ ॥ साक्षत्वजयापासूनी ॥ तेंहिआकळिलेंगुणीं ॥ सगुणब्रह्महेवाणी ॥ तयासीवदे ॥ १७ ॥ जेथेंनाहींगुणवा
र्ता ॥ तेंनिर्गुणब्रह्मतत्वता ॥ वाच्यब्रह्मतेंही आतां ॥ बोलिजेल ॥ १८ ॥ जेंवाचे बोलतां आलें ॥ तेंवाच्यब्रह्मबोलिलें
॥ अनुभवासिकथिलें ॥ नवचेसर्वथा ॥ १९ ॥ यानावअनुभवब्रह्म ॥ आनंदवृत्तीचाधर्म ॥ परंतुयाचेंहिवर्म ॥ बो-
लवेना ॥ २० ॥ ऐसेंहेंब्रह्मआनंद ॥ तदाकारतेंअभेद ॥ अनिर्वाच्यींसंवाद ॥ तुटोनिगेला ॥ २१ ॥ ऐसींहींचौदाब्रह्में
॥ निरोपिलीं अनुक्रमें ॥ साधकेंपाहतांभ्रमें ॥ बाधिजेना ॥ २२ ॥ ब्रह्मजाणावेंशाश्वत ॥ मायातेंचिअशाश्वत ॥
चौदाब्रह्मांचासिद्धांत ॥ होईलआतां ॥ २३ ॥ शब्दब्रह्मतेंशाब्दिक ॥ अनुभवेंचीणमायीक ॥ शाश्वताचाविवेक ॥ ते
थेंनाहीं ॥ २४ ॥ जेथेंक्षरनाअक्षर ॥ तेथेंकैंचें ओमित्येकाक्षर ॥ शाश्वताचाविचार ॥ तेथेंहीनदिसे ॥ २५ ॥ खंब्रह्मएं
सेंवचन ॥ तरीशून्यातेंनासीज्ञान ॥ शाश्वताचेंअधिष्ठान ॥ तेथेंनदिसे ॥ २६ ॥ सर्वत्रांसहोतोअंत ॥ सर्वब्रह्मना
शिवंत ॥ प्रळयबोलिलानिश्चित ॥ वेदांतशास्त्रीं ॥ २७ ॥ ब्रह्मप्रळयमांडेलजेथें ॥ भूतान्वयकैंचातेथें ॥ ह्मणोनि
सर्वब्रह्मातें ॥ नाशआहे ॥ २८ ॥ अचळासिआणीचळण ॥ निर्गुणासलावितांगुण ॥ ओंकारासविचक्षण ॥ मानीतना

॥२९॥ जें निर्माण पंचभूत ॥ तें प्रत्यक्ष नाशिवंत ॥ सर्वब्रह्म हें मात ॥ घडेचिना ॥ ३०॥ असो आतां हें बहुत ॥ सर्वब्रह्म
नाशिवंत ॥ वेगळेपणास अंत ॥ पाहाणें कैंचा ॥ ३१॥ आतां जयास चेतवावें ॥ तें चि मायीक स्वभावें ॥ तेथें चैतन्या
स्यानावें ॥ नाश आला ॥ ३२॥ परिवारेंवीण सत्ता ॥ ते सत्ता नव्हे तत्वतां ॥ पदार्थेंवीण साक्षता ॥ तेही मिथ्या ॥ ३३
॥ सगुणास नाश आहे ॥ प्रत्यक्षास प्रमाण काय ॥ सगुण ब्रह्म निश्चयें ॥ नाशिवंत ॥ ३४॥ निर्गुण ऐसें जें नाव ॥ त्या-
नावास कैंचा ठाव ॥ गुणेंवीण गौरव ॥ येईल कैंचें ॥ ३५॥ माया जैसें मृगजळ ॥ ऐसें बोलती सकळ ॥ कां तें कल्पनेचें-
आभाळ ॥ नाथिलेंचि ॥ ३६॥ ग्रामो नास्ति कुतो सीमा ॥ जन्मेंवीण जीवात्मा ॥ अद्वैतासि उपमा ॥ द्वैताची केवी ॥ ३७
॥ मायेविरहित सत्ता ॥ पदार्थेंवीण जाणता ॥ अविद्येवीण चैतन्यता ॥ कोणास आली ॥ ३८॥ सत्ता चैतन्यता साक्षी
॥ सर्वही गुणाचपाशीं ॥ ठाईंचें निर्गुण त्यासी ॥ गुण कैंचे ॥ ३९॥ ऐसें जें गुणरहित ॥ तेथें नामाचा संकेत ॥ तो चि जाण
वा अशाश्वत ॥ निश्चयेंसी ॥ ४०॥ निर्गुण ब्रह्मासि संकेतें ॥ नामें ठेविलीं बहुतें ॥ तें वाच्य ब्रह्म त्यातें ॥ नाश आहे ॥ ४१
॥ आनंदाचा अनुभव ॥ हा ही वृत्तीचा च भाव ॥ ॥ तदाकारीं ठाव ॥ वृत्तीस नाहीं ॥ ४२॥ अनिर्वाच्य या कारणें ॥ संके
तवृत्तीच्या गुणें ॥ तया संकेतास उणें ॥ निवृतीने आणिलें ४३॥ अनिर्वाच्य ते निवृत्ति ॥ ते चि उन्मनीची स्थिति ॥ नि
रोपाधि विश्रांति ॥ योगियांची ॥ ४४॥ वस्तु जे कां निरुपाधी ॥ ते चि सहज समाधि ॥ जेणें तुटे आधिव्याधि ॥ भव
दुःखाची ॥ ४५॥ जो उपाधिचा अंत ॥ तो चि जाणावा सिद्धांत ॥ सिद्धांत आणि वेदांत ॥ धादांत आत्मा ॥ ४६॥ असो
ऐसें जें शाश्वत ब्रह्म ॥ जेथें नाहीं मायाभ्रम ॥ अनुभवी जाणे वर्म ॥ स्वानुभवें ॥ ४७॥ आपुलेनि अनुभवें ॥ कल्पने
सी मोडावें ॥ मग सुकाळीं पडावें ॥ अनुभवाचे ॥ ४८॥ निर्विकल्पासी कल्पावें ॥ कल्पना मोडे स्वभावें ॥ मग नसो नि

असावें ॥ कल्पकोटी ॥ ४९ ॥ कल्पनेचें एकबरें ॥ मोहरितांच मोहरे ॥ स्वरूपीं घालितां भरे ॥ निर्विकल्पीं ॥ ५० ॥ निर्विकल्पास
कल्पितां ॥ कल्पनेची तुरे वार्ता ॥ निःसंगास भेटों जातां ॥ निःसंगचि होइजे ॥ ५१ ॥ पदार्थी ऐसें ब्रह्म नव्हे ॥
मातें हातीं धरूनि द्यावें ॥ असो हें अनुभवावें ॥ सद्गुरुमुखें ॥ ५२ ॥ पुढें कथेचा अन्वय ॥ केलाचि करूं निश्चय ॥
जेणें अनुभवास येय ॥ केवळ ब्रह्म ॥ ५३ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे सप्तमदशके चतुर्दशब्रह्मनिरू
पणंनाम तृतीयः समासः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ब्रह्म नभाहूनि निर्मळ ॥ पाहतां तें संच पोकळ ॥
अरूप आणि विशाळ ॥ मर्यादेवेगळें ॥ १ ॥ एकवीस स्वर्ग सप्त पाताळ ॥ मिळोनि येक ब्रह्मगोळ ॥ ऐसें अनंत तें निर्मळ
॥ व्यापून असे ॥ २ ॥ अनंत ब्रह्मांडांखालतें ॥ अनंत ब्रह्मांडावरुतें ॥ तेणेंवीण स्थळ रितें ॥ अणुमात्र नाहीं ॥ ३ ॥
जळीं स्थळीं काष्ठीं पाषाणीं ॥ ऐसी वदे लोकवाणी ॥ तेणेंवीण रिता प्राणी ॥ एकही नाहीं ॥ ४ ॥ जळचरांस जैसें जळ ॥
सबाह्य अभ्यंतरीं निखिळ ॥ तैसें ब्रह्म हें केवळ ॥ जीवमात्रांसी ॥ ५ ॥ जळावेगळा ठाव आहे ॥ ब्रह्मा बाहेरी जातां न
ये ॥ ह्मणोनि उपमान साहे ॥ जळाची तया ॥ ६ ॥ आकाशा बाहेरी पळों जातां ॥ पुढें आकाशचि तत्वतां ॥ तैसा तया अ
नंता ॥ अंतचि नाहीं ॥ ७ ॥ परी जें अखंड भेटलें ॥ सर्वांगास ळिगडिलें ॥ अतीनिकट परी चोरलें ॥ सकळांसि जें ॥ ८
॥ तयामध्यें चि आसिजे ॥ परी तयासी नेणिजे ॥ उमजे भास नुमजे ॥ परब्रह्म तें ॥ ९ ॥ आकाशामध्यें आभाळ ॥ ते
णें आकाश वाटे डहुळ ॥ परी तें मिथ्या निवळ ॥ आकाशचि असे ॥ १० ॥ न्याहारदेतां आकाशीं ॥ चक्रें दिसती डोळ
यांसी ॥ तैसें दृश्य ज्ञानियासी ॥ मिथ्यारूप ॥ ११ ॥ मिथ्याचि परी अभासे ॥ निद्रिस्तासी स्वप्न जैसें ॥ जागा झालि
या आपैसें ॥ बुझों लागे ॥ १२ ॥ तैसें आपुलेनि अनुभवें ॥ ज्ञानें जागृतीस यावें ॥ मग मायिक स्वभावें ॥ बुझों लागे ॥

॥१३॥ आतांअसोहेंकुवाडें॥ जेंब्रह्मांडापैलीकडे॥ तेंचिआतांनिवाडें॥ उमजोनदाऊं॥१४॥ ब्रह्मब्रह्मांडींकालवलें
॥ पदार्थमात्रासीव्यापूनि ठेलें॥ सर्वांमध्येंविस्तारलें॥ संचलेपणें॥१५॥ ब्रह्मामध्येंसृष्टिभासे॥ सृष्टिमध्यें ब्रह्म
असे॥ अनुभवघेतांआभासे॥ अंशमात्रें॥१६॥ अंशमात्रेंसृष्टीभीतरी॥ बाहेरीमर्यादाकोणकरी॥ सगळें
ब्रह्मब्रह्मांडोदरीं॥ मायीलकैसें॥१७॥ अमूर्त्तिमध्येंआकाश॥ सगळेंसाठवितांप्रयास॥ ह्मणोनतयाचाअंश॥ बोलिजेतो
॥१८॥ ब्रह्मतैसेंकालवलें॥ परीतेंनाहींहालवलें॥ सर्वांमध्येंपरीसंचलें॥ संचलेपणें॥१९॥ पंचभूतींअसे
मिश्रित॥ परंतुतेंपंचभूतातीत॥ पंकींआकाशअलिप्त॥ असोनिजेंसें॥२०॥ ब्रह्मासदृष्टांतनघडे॥ बुझावयादेणेंघडे॥ परीदृष्टांतींसाहित्यपडे॥ विचारितांआकाश॥२१॥ खंब्रह्मऐसीश्रुति॥ गगनसदृशंहेस्मृति॥ ह्मणोन
ब्रह्मासदृष्टांतीं॥ आकाशघडे॥२२॥ काळिमानसतांपितळ॥ मगतेंसोनेंचिकेवळ॥ शून्यत्वनसतांनिवळ॥ आकाशब्रह्म
॥२३॥ ह्मणोनब्रह्मजैसेंगगन॥ आणिमायाजैसापवन॥ आडळेपरीदर्शन॥ नव्हेत्याचें॥२४॥ शब्दसृष्टीचीरचना॥ होतजातक्षणक्षणां॥ परंतुतेस्थिरावेना॥ वायुऐसी॥२५॥ असोऐसीमायामायीक॥ शाश्वततें
ब्रह्मएक॥ पाहोंजातांअनेक॥ व्यापूनअसे॥२६॥ पृथ्वीसिभेदुनीआहे॥ परीतेंब्रह्मकठिणनव्हे॥ दुजीउपमान
साहे॥ तयामृदुत्वासी॥२७॥ पृथ्वीहूनिमृदुजळ॥ जळाहूनितोअनळ॥ अनळाहूनिकोमळ॥ वायोजाणावा॥२८
॥ वायोहूनितेंगगन॥ अत्यंतचिमृदूजाण॥ गगनाहुनीमृदुपूर्ण॥ ब्रह्मजाणावें॥२९॥ वज्रासअसेभेदलें॥ परीमृदुत्व
नाहींगेलें॥ उपमेरहितसंचलें॥ कठिणनामृदु॥३०॥ पृथ्वीमध्येंव्यापूनिअसे॥ पृथ्वीनासेतेंननासे॥ जळशोषेनें
नशोषे॥ जळींअसोनी॥३१॥ तेजींअसेपरीजळेना॥ पवनींअसेपरीचळेना॥ गगनींअसेपरीकळेना॥ परब्र-

ह्यतें ॥ ३२ ॥ शरीरीं अवघें व्यापलें ॥ परी तें नाहीं आडुळलें ॥ जवळीच दुरावलें ॥ नवल कैसें ॥ ३३ ॥ सन्मुखचि चहूं-
कडे ॥ तयामध्यें पाहाणें घडे ॥ बाह्य अभ्यंतरीं रोकडें ॥ सिद्धचि आहे ॥ ३४ ॥ तयामध्येंचि आपण ॥ आपणास बा-
ध्यतेंचि जाण ॥ दृश्यावेगळी खूण ॥ गगनासारिखी ॥ ३५ ॥ कांहीं नाहीं सें वाटलें ॥ तेथेंचि तें कोंदाटलें ॥ जैसें न-
दिसे आपुलें ॥ आपणासि धन ॥ ३६ ॥ जो जो पदार्थ दृष्टीस पडे ॥ तें त्या पदार्था पैलीकडे ॥ अनुभवें हें कुवाडें ॥ उक-
लावें ॥ ३७ ॥ मागें पुढें आकाश ॥ पदार्थेंवीण पैस ॥ पृथ्वीवीण भकाश ॥ येकरूप ॥ ३८ ॥ जें जें रूप आणि नाम ॥ तो
तो नाथिलाचि भ्रम ॥ नामरूपातीत वर्म ॥ अनुभवी जाणें ॥ ३९ ॥ नभीं धूम्राचे डोंगर ॥ उचलती थोर थोर ॥ तैसें दा-
वी वोडंबर ॥ मायादेवि ॥ ४० ॥ ऐसी माया अशाश्वत ॥ ब्रह्म जाणावें शाश्वत ॥ सर्वां ठायीं सदोदीत ॥ भरलें असे ॥ ४१
॥ पोथी वाचूं जातां पाहे ॥ मातृकामध्यें भरलें आहे ॥ नेत्रीं रिघोनि या राहे ॥ मृदुपणें ॥ ४२ ॥ श्रवणें शब्द ऐकतां ॥ मनें
विचार पाहतां ॥ मनास बाह्य न खतां ॥ परब्रह्मतें ॥ ४३ ॥ चरणें चालतां मार्गीं ॥ जें आडळे सर्वांगीं ॥ करें घेतां वस्तू-
लागीं ॥ आडवें ब्रह्म ॥ ४४ ॥ असो इंद्रियसमुदाव ॥ तयामध्यें वर्ते सर्व ॥ जाणों जातां मोडे हाव ॥ इंद्रियांची ॥ ४५ ॥
तें जवळीच असे ॥ पाहों जातां न दिसे ॥ न दिसोन वसे ॥ कांहीं एक ॥ ४६ ॥ जें अनुभवेंचि जाणावें ॥ सृष्टिचेनि अभा-
वें ॥ आपुलेनि स्वानुभवें ॥ पाविजे ब्रह्म ॥ ४७ ॥ ज्ञानदृष्टीचें देखणें ॥ चर्मदृष्टि पाहों नेणें ॥ अंतरवृत्तीचि येखुणें ॥
अंतरवृत्तिसाक्ष ॥ ४८ ॥ जाणें ब्रह्म जाणे माया ॥ जाणे अनुभवाच्या ठाया ॥ ते एक जाणावी तुर्या ॥ सर्वसाक्षिणी-
॥ ४९ ॥ साक्षत्व वृत्तीचें कारण ॥ उन्मनि तें निवृत्ति जाण ॥ जेथें विरे जाणपण ॥ विज्ञान तें ॥ ५० ॥ जेथें अज्ञान सरे-
॥ ज्ञान तें ही नुरे ॥ विज्ञानवृत्ति मुरे ॥ परब्रह्मीं ॥ ५१ ॥ ऐसें ब्रह्म शाश्वत ॥ जेथें कल्पनेसि अंत ॥ योगीजनाचा एकां

त॥अनुभवेंजाणावा॥५२॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तमदशकेविमलब्रह्मनिरूपणंनाम
चतुर्थःसमासः॥४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥केवळब्रह्मजेंबोलिलें॥तेंअनुभवासआलें॥आणिमायेचें-
हीलागलें॥अनुसंधान॥१॥ब्रह्मअंतरींप्रकाशे॥आणिमायाहीप्रत्यक्षदिसे॥आतांहेंद्वैतनिरसे॥कवणेपरी॥
२॥तरींआतांसावधान॥एकाग्रकरूनियांमन॥मायाब्रह्महेंकवण॥जाणताहे॥३॥सत्यब्रह्माचासंकल्प॥मि-
थ्यामायेचाविकल्प॥ऐसीयाद्वैताचाजल्प॥मनचिकरी॥४॥जाणेंब्रह्मजाणेमाया॥तेंयेकजाणावीतुर्या॥स-
र्वजाणेह्मणोनियां॥सर्वसाक्षिणी॥५॥एकतुर्येचेंलक्षण॥जेथेंसर्वजाणपण॥सर्वचिनाहींतेंकवण॥जाणेल-
गा॥६॥संकल्पविकल्पाचीसृष्टि॥झालीमनाचियेपोटीं॥तेंमनचिमिथ्याशेवटीं॥साक्षीकवणु॥७॥साक्षत्व
चैतन्यसत्ता॥हेगुणब्रह्माचियामाथां॥आरोपिलेजाणवृथा॥मायागुणें॥८॥घटामठाचेनिगुणें॥त्रिविध-
आकाशबोलणें॥मायेचेनिखरेपणें॥गुणब्रह्मीं॥९॥जंवखरेपणमायेसी॥तंवचिसाक्षत्वब्रह्मासि॥माया-
अविद्येचेनिरासी॥साक्षत्वकैंचें॥१०॥ह्मणोनसर्वसाक्षीमन॥तेंचिझालियाउन्मन॥मगतुर्यारूपज्ञान॥तेंमा-
वळोनगेलें॥११॥जयासद्वैतभासलें॥तेंमनउन्मनझालें॥द्वैताद्वैताचेंतुटलें॥अनुसंधान॥१२॥एवंद्वैतआ-
णिअद्वैत॥हाहीवृत्तीचासंकेत॥वृत्तिझालियानिवृत्त॥द्वैतकैंचें॥१३॥वृत्तिविरहितजेंज्ञान॥तेंचिपूर्णसमा-
धान॥जेथेंतुटेअनुसंधान॥मायाब्रह्मींचें॥१४॥मायाब्रह्मऐसाहेत॥मनेंकल्पिलासंकेत॥ब्रह्मकल्पनेरहि-
त॥जाणतीज्ञानी॥१५॥जेंमनबुद्धिअगोचर॥जेंकल्पनेहूनपर॥तेंअनुभवितांसाचार॥द्वैतकैंचें॥१६॥द्वैत
पाहतांब्रह्मनसे॥ब्रह्मपाहतांद्वैतनासे॥द्वैताद्वैतभासे॥कल्पनेसी॥१७॥कल्पनामायानिवारी॥कल्पनाब्र-

ह्म थावरी ॥ संशयधरी आणिवारी ॥ तेही कल्पना ॥१८॥ कल्पनाकरीबंधन ॥ कल्पनादेसमाधान ॥ ब्रह्मींलावी अ
नुसंधान ॥ तेही कल्पना ॥१९॥ कल्पना द्वैताचीमाता ॥ कल्पनाज्ञप्तितत्वता ॥ बद्धता आणि मुक्तता ॥ कल्पनागुणें ॥
२०॥ कल्पना अंतरीसबळ ॥ नस्तेदावीब्रह्मगोळ ॥ क्षणाएकातें निर्मळ ॥ स्वरूपकल्पी ॥२१॥ क्षणाएका धोका वाहे
॥ क्षणाएकास्थीरराहे ॥ क्षणाएकापाहे ॥ विस्मितहोऊनी ॥२२॥ क्षणाएकातेंउमजे ॥ क्षणाएकातेंनिबुजे ॥ नाना
विकारकरिजे ॥ तेकल्पनाजाणावी ॥२३॥ कल्पनाजन्माचेंमूळ ॥ कल्पना भक्तीचेंफळ ॥ कल्पनातेंचि केवळ ॥ मोक्ष
दाती ॥२४॥ असो ऐसीहे कल्पना ॥ साधनेंदेसमाधाना ॥ येन्हवीं हे पतना ॥ मूळचकीं ॥२५॥ ह्मणोनि सर्वांचेंमूळ ॥
तेहे कल्पना चिकेवळ ॥ इचेंकेलिया निर्मूळ ॥ ब्रह्मप्राप्ति ॥२६॥ श्रवण आणिमनन ॥ निजध्यासें समाधान ॥ मिथ्या
कल्पनेचें भान ॥ उडोनिजाय ॥२७॥ शब्दब्रह्माचानिश्चयो ॥ करीकल्पनेचाजयो ॥ निश्चितार्थेंसंशयो ॥ तुटोनिजाय
॥२८॥ मिथ्याकल्पनेचेंकोडें ॥ कैसेंराहील साचापुढें ॥ जैसें सूर्याचे निउजेडें ॥ नासेतम ॥२९॥ तैसें ज्ञानाचें निप्रकाशें
॥ मिथ्याकल्पना हे नासे ॥ मग हें तुटे आपैसे ॥ द्वैतानुसंधान ॥३०॥ कल्पनेनें कल्पना उडे ॥ जैसामृगेंमृगसांपडे ॥ कांश
रेंशर आतुडे ॥ आकाशमार्गीं ॥३१॥ शब्दकल्पनेचेंबळ ॥ झालियानासेसबळ ॥ हेंचिवचनप्रांजळ ॥ सावधऐका
॥३२॥ शब्दकल्पनेचीखूण ॥ स्वयेंकल्पिजे निर्गुण ॥ स्वस्वरूपीं विस्मरण ॥ पडोंचिनेदी ॥३३॥ सदांस्वरूपानुसंधा
न ॥ करीद्वैताचें निरसन ॥ अद्वयनिश्चयाचें ज्ञान ॥ तेचि शब्दकल्पना ॥३४॥ अद्वैतकल्पितेशब्द ॥ द्वैतकल्पितेंअ
शब्द ॥ अशब्दनेंचिप्रसिद्ध ॥ सबळजाणावी ॥३५॥ शब्दकल्पनेचा अर्थ ॥ अद्वैताचानिश्चितार्थ ॥ आणिसबळ
तेंव्यर्थ ॥ द्वैतकल्पी ॥३६॥ अद्वैत कल्पनाप्रकाशे ॥ तेंचक्षणींद्वैतनासे ॥ द्वैतासरिसीनिरसे ॥ सबळकल्पना ॥३७॥

कल्पनेनेंकल्पनासरे ॥ ऐसी जाणावीचतुरें ॥ सबळगेलियानंतरें ॥ शब्दउरली ॥ ३८ ॥ शुद्धकल्पनेचेंरूप ॥ तेंचि
जेंकल्पीस्वरूप ॥ स्वरूपकल्पितातद्रूप ॥ होय आपण ॥ ३९ ॥ कल्पनेसीं मिथ्यत्वआलें ॥ सहजचितद्रूपझालें
॥ आत्मनिश्चयेंनाशिलें ॥ कल्पनेसी ॥ ४० ॥ जेनिक्षणीं निश्चयचळे ॥ तेचिक्षणीं द्वैतउफाळे ॥ जैसा अस्तमानीं प्र-
बळे ॥ अंधकार ॥ ४१ ॥ तैसेंज्ञानहोतांमळीण ॥ अज्ञानप्रबळेंजाण ॥ याकारणेंश्रवण ॥ अखंड असावें ॥ ४२ ॥ आ
तांअसोहेंबोलणेंझालें ॥ अशंकाफेडूंएकाबोलें ॥ जयासद्वैतभासलें ॥ तेंतूंनव्हेसीसर्वथा ॥ ४३ ॥ मागील अशंका
फीटली ॥ इतुकेनहेंकथासंपली ॥ पुढेंवृत्ति सावधकेली ॥ पाहिजेश्रोतीं ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्य
संवादे सप्तमदशके अद्वैतकल्पनानिदर्शननाम पंचमःसमासः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ अद्वैतब्रह्म-
निरोपिलें ॥ जेंकल्पनेरहितसंचलें ॥ क्षणएकतदाकारकेलें ॥ मजयानिरूपणें ॥ १ ॥ परीम्यातदाकारव्हावें ॥ ब्रह्मचिहो
ऊन असावें ॥ पुनःसंसारासनयावें ॥ चंचळपणेंसर्वथा ॥ २ ॥ कल्पनेरहितजेंसुख ॥ तेथेंनाहींसंसारदुःख ॥ ह्मणोनि
तेंचिएक ॥ होऊन असावें ॥ ३ ॥ ब्रह्मचिहोइजेश्रवणें ॥ पुनःवृत्तीवरीलागेयेणें ॥ ऐसेंसदांयेणेंजाणें ॥ चुकेनाकीं ॥ ४ ॥
मनें अंतरिक्षजावें ॥ क्षणएकब्रह्मचिव्हावें ॥ पुनःतेथूनकोसळावें ॥ वृत्तीवरीमागुती ॥ ५ ॥ मत्यावृत्तिसैरावैरा ॥ कि-
तीकरूंयेरझारा ॥ पाईंलाऊनियांदोरा ॥ कीटकजैसा ॥ ६ ॥ उपदेशकाळीं तदाकार ॥ होतांपडावेंहेंशरीर ॥ अथवानें
णेंआपपर ॥ ऐसेंझालेंपाहिजे ॥ ७ ॥ ऐसेंनसतांजेंबोलणें ॥ तेंचिवाटेलाजीरवाणें ॥ ब्रह्महोऊनसंसारकरणें ॥ हेंविप
रीतदिसे ॥ ८ ॥ जोस्वयेंब्रह्मचिझाला ॥ तोमागुताकैसाआला ॥ ऐसेंज्ञानमाझेंमजला ॥ प्रशस्तनवाटे ॥ ९ ॥ ब्रह्मचि
होऊनजावें ॥ कींतेंसंसारींच असावें ॥ दोहींकडेभरंगळावें ॥ कितीह्मणोनी ॥ १० ॥ निरूपणीं ज्ञानप्रबळे ॥ उठोन

जातांनें मावळे ॥ मागुता कामक्रोध खवळे ॥ ब्रह्मरूपासी ॥ ११ ॥ ऐसा कैसा ब्रह्म झाला ॥ दोहींकडे अंतरला ॥ वीड
गस्तपणें निगेला ॥ संसार त्याचा ॥ १२ ॥ येतां ब्रह्मसुखाची गोडी ॥ संसारीक मागें वोढी ॥ संसार करितां आवडी ॥ ब्र
ह्मीं उपजे मागुती ॥ १३ ॥ ब्रह्मसुख नेलें संसारें ॥ संसार गेला ज्ञानद्वारें ॥ दोन्हीं अपुरीं पुरें ॥ येक ही नाहीं ॥ १४ ॥ या
कारणें माझें चित्त ॥ चंचळ झालें दुश्चित ॥ काय करणें निश्चित ॥ येक ही नाहीं ॥ १५ ॥ ऐसा श्रोता करी विनंति ॥ आतां
राहावें कोणे रिती ॥ ह्मणे अखंड माझी मति ॥ ब्रह्माकार नाहीं ॥ १६ ॥ आतां याचें प्रत्योत्तर ॥ वक्ता देईल सुंदर ॥ श्रो-
तीं व्हावें निरोत्तर ॥ क्षण एक आतां ॥ १७ ॥ ब्रह्मचि होऊन जे पडिले ॥ ते चि मुक्तिपदास गेले ॥ येर ते काय बुडाले ॥ व्या
सादिक ॥ १८ ॥ श्रोता विनंति करी पुढती ॥ शुको मुक्तो वामदेवो वा हे श्रुति ॥ दोघे चि मुक्त आदिअंतीं ॥ बोलत असे ॥
१९ ॥ वेदें बद्ध केले सर्व ॥ मुक्त शुक वामदेव ॥ वेदवचनीं अभाव ॥ कैसा धरावा ॥ २० ॥ ऐसा श्रोता वेदाधारें ॥ देता-
झाला प्रत्योत्तरें ॥ दोघे चि मुक्त अत्यादरें ॥ प्रतिपाद्य केले ॥ २१ ॥ वक्ता बोले या उपरी ॥ दोघे चि मुक्त सृष्टीवरी ॥ ऐसें बो
लतां उरी ॥ कोणास आहे ॥ २२ ॥ बहु ऋषि बहु मुनि ॥ सिद्ध योगी आत्मज्ञानी ॥ झाले पुरुष समाधानी ॥ असंख्यात
॥ २३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ प्रल्हादनारदपराशरपुंडरीकव्यासांबरीषशुकशौनकभीष्मदाल्भ्यां ॥ रुक्मांगदार्जु
नवसिष्ठबिभीषणादीन्पुण्यानिमान्परमभागवतान्स्मरामि ॥ १ ॥ कविर्हरीरंतरिक्षः प्रबुद्धः पिप्पलायनः ॥ आवि
र्होत्रोथद्रुमिलश्चमसः करभाजनः ॥ २ ॥ ॥ याही वेगळे थोर थोर ॥ ब्रह्माविष्णुमहेश्वर ॥ आदि करून दिगंबर ॥
विदेहादिक ॥ २४ ॥ शुक वामदेव मुक्त झाले ॥ येर हे अवघे च बुडाले ॥ या वचना विश्वासले ॥ ते पढतमूर्ख ॥ २५ ॥ तरी
वेद कैसें बोलिला ॥ तो काय तुह्मीं मिथ्या केला ॥ ऐको न वक्ता देता झाला ॥ प्रत्योत्तर ॥ २६ ॥ वेद बोलिला पूर्वपक्ष ॥

मूर्खतेथेंचिलावीलक्ष ॥ साधु आणि वित्पन्नदक्ष ॥ त्यांसहेंनमाने ॥ २७ ॥ तथापिजरीहें मानलें ॥ तरीवेदसाम
र्थ्यबुडालें ॥ वेदानेनिउद्धरिलें ॥ नवचेकोणा ॥ २८ ॥ वेदाअंगींसामर्थ्यनसे ॥ तरीयावेदासीकोणपुसे ॥ ह्मणोनि
वेदींसामर्थ्यअसे ॥ जनउद्धरावया ॥ २९ ॥ वेदाक्षरघडेज्यासी ॥ तोबोलिजेपुण्यराशी ॥ ह्मणोनिवेदींसामर्थ्यींसी ॥
कायउणें ॥ ३० ॥ वेदशास्त्रपुराण ॥ भाग्येंझालियाश्रवण ॥ तेणेंहोइजेपावन ॥ बोलतिसाधु ॥ ३१ ॥ श्लोकअथवा
श्लोकार्ध ॥ नाहींतरीश्लोकपाद ॥ श्रवणहोतांएकशब्द ॥ नानादोषजाती ॥ ३२ ॥ वेदशास्त्रींपुराणीं ॥ ऐशावाक्या
च्याआयणी ॥ अगाधमहिमाव्यासवाणी ॥ वदोनिगेली ॥ ३३ ॥ एकाक्षरहोतांश्रवण ॥ तात्काळचिहोईजेपावन ॥
ऐसेंग्रंथानेंमहिमान ॥ ठायींठायींबोलिलें ॥ ३४ ॥ दोहींवेगळानिजातुहुरे ॥ तरीमहिमाकैंचाउरे ॥ असोहेंजाणिजे
चतुरें ॥ येरांगाथागोवी ॥ ३५ ॥ वेदशास्त्रेंपुराणें ॥ कैसींहोतीअप्रमाणें ॥ दोघांवांचूनितिसराकोणें ॥ उद्धरावा ॥
३६ ॥ ह्मणसीकाष्ठहोऊनिपडिला ॥ तोचियेकमुक्तझाला ॥ शुकतोहीअनुवादला ॥ नानानिरूपणें ॥ ३७ ॥ शुकमु
क्तऐसेंवचन ॥ वेदबोलिलाहेंप्रमाण ॥ परीतोनव्हताअचेतन ॥ ब्रह्मकार ॥ ३८ ॥ अचेतनब्रह्माकार ॥ असताशुक
योगेश्वर ॥ तरीसारासारविचार ॥ बोलणेंनघडे ॥ ३९ ॥ जोब्रह्माकारझाला ॥ तोकाष्ठहोऊनपडिला ॥ शुकभागवत
बोलिला ॥ परीक्षितीपुढें ॥ ४० ॥ निरूपणींसारासार ॥ बोलिलापाहिजेविचार ॥ धांडोळावेंसचराचर ॥ दृष्टांताका
रणें ॥ ४१ ॥ क्षणएकब्रह्मचिव्हावें ॥ क्षणएकदृश्यधांडोळावें ॥ नानादृष्टांतींसंपादावें ॥ वस्तुलासी ॥ ४२ ॥ असो
भागवतनिरूपण ॥ शुकबोलिलाआपण ॥ तयाअंगींबहुपण ॥ लाऊंनयेकीं ॥ ४३ ॥ ह्मणोनिबोलतांचालतां ॥-
निचेष्टितपडिलेंनसतां ॥ मुक्तिलाभेसायोज्यता ॥ सद्गुरुबोधें ॥ ४४ ॥ येकमुक्तयेकनित्यमुक्त ॥ येकजाणावेजीव-

न्मुक्त ॥ एकयोगी विदेहमुक्त ॥ समाधानी ॥ ४५ ॥ सचेतन ते जीवन्मुक्त ॥ अचेतन ते विदेहमुक्त ॥ दोहींवेगळे नित्यमुक्त
॥ योगेश्वर जाणावे ॥ ४६ ॥ स्वरूपबोधें स्तब्धता ॥ ते जाणावी ताटस्तता ॥ ताटस्तता आणि स्तब्धता ॥ हा देहसंबंधु ॥ ४७
॥ येथें अनुभवासी कारण ॥ येर सर्व निःकारण ॥ तृप्ति पावावी आपण ॥ आपुल्या स्वानुभवें ॥ ४८ ॥ कंठमर्यादि जेविला
॥ त्यास ह्मणती भकेला ॥ तेणें शब्दें जाजावला ॥ हें तों घडेना ॥ ४९ ॥ स्वरूपीं नाहीं देहो ॥ तेथें काइसा संदेहो ॥ बद्धमुक्त
ऐसा भावो ॥ देहान्तकडे ॥ ५० ॥ देहबुद्धि धरूनि चित्तीं ॥ मुक्त ब्रह्मादिक न होती ॥ तेथें शुकाची कोण गति ॥ मुक्तपणाचो-
॥ ५१ ॥ मुक्तपण हें चि बद्ध ॥ मुक्तबद्ध हें अबद्ध ॥ स्वस्वरूप स्वतःसिद्ध ॥ बद्ध ना मुक्त ॥ ५२ ॥ मुक्तपणाची पोटीं शिळा ॥ बां
धितां जाइजे पाताळा ॥ देहबुद्धीचा आगळा ॥ स्वरूपीं न संटे ॥ ५३ ॥ मीपणापासून सुटला ॥ तो चि एक मुक्त झाला ॥
मुका अथवा बोलिला ॥ तरी तो मुक्त ॥ ५४ ॥ जयास बाधावें तें वाव ॥ तेथें कैंचा मुक्तभाव ॥ पाहों जातां सकळ वाव ॥ गुण
वार्ता ॥ ५५ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ बद्धो मुक्त इति व्याख्या गुणतो मे न वस्तुतः ॥ गुणस्य मायामूलत्वान्न मे मोक्षो न बंधनम्
॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ तत्वज्ञाता परमशुद्ध ॥ तयासी नाहीं मुक्त बद्ध ॥ मुक्तबद्ध हा विनोद ॥ मायागुणें ॥ ५६ ॥ जेथें ना
वरूप हें सरे ॥ तेथें मुक्तपण कैंचें उरे ॥ मुक्तबद्ध हें विसरे ॥ विसरलेपणासी ॥ ५७ ॥ बद्धमुक्त झाला कोण ॥ तो तरी नव्हे-
कीं आपण ॥ बाधक जाणावें मीपण ॥ धर्त्यास बाधी ॥ ५८ ॥ एवं हा अवघा भ्रम ॥ अहंतेचा जाणा श्रम ॥ मायातीत-
जो विश्राम ॥ सेविला नाहीं ॥ ५९ ॥ असो बद्धता आणि मुक्तता ॥ आली कल्पनेच्या माथां ॥ ते कल्पना तरी तत्वता ॥
साच आहे ॥ ६० ॥ ह्मणोनि हें मृगजळ ॥ माया नाथिलें आभाळ ॥ स्वप्नमिथ्या तात्काळ ॥ जागृती सहोय ॥ ६१ ॥ स्व
प्नीं बद्धमुक्त झाला ॥ तो जागृतीस नाहीं आला ॥ कैंचा कोण काय झाला ॥ कांहीं कळेना ॥ ६२ ॥ ह्मणोन मुक्त विश्व-

जन॥जयासझालेंआत्मज्ञान॥शब्दज्ञानेंमुक्तपण॥समूळवाव॥६३॥बद्धमुक्तहासंदेहो॥धरीकल्पनेचादेहो॥
साधुसदांनिःसंदेहो॥देहातीतवस्तु॥६४॥आतांअसोहेंपुढती॥पुढेंराहावेंकोणेरिती॥तेंचिनिरूपणश्रोतीं
॥सावधपरिसावें॥६५॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तमदशकेबद्धमुक्तनिरूपणंनामषष्ठःस
मासः॥६॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥वस्तुसीजरीकल्पावें॥तरीतेंनिर्विकल्पस्वभावें॥तेथेंकल्पनेच्यानावें-
॥शून्याकार॥१॥तथापिकल्पूंजातां॥नयेकल्पनेच्याहाता॥वोळखीठाईंनपडेचित्ता॥भ्रंशपडे॥२॥कांहींदृष्टी
सचिनदिसे॥मनासतेंहीनभासे॥नभासेनदिसेतेंकैसें॥वोळखावें॥३॥पाहोंजातांनिराकार॥मनासिपडेशू-
न्याकार॥कल्पूंजातांअंधकार॥भरलावाटे॥४॥कल्पूंजातांवाटेकाळें॥ब्रह्मतेंकाळेंनापिवळें॥आरक्तनिळेंनाध
वळें॥वर्णरहित॥५॥जयासवर्णव्यक्तिनसे॥भासाहूनिअनारिसें॥रूपचिनाहींकैसें॥वोळखावें॥६॥नदि
सतांवोळखण॥कितीधरावीआपण॥हेंतोभ्रमासीचेंकारण॥होतअसे॥७॥जोनिर्गुणगुणातीत॥जोअ
दृश्यअव्यक्त॥जोअचिंत्यचिंतनातीत॥परमपुरुष॥८॥ ॥श्लोक॥ ॥अचिंत्याव्यक्तरूपायनिर्गुणायगुणा
त्मने॥समस्तजगदाधारमूर्तयेब्रह्मणेनमः॥१॥ ॥टीका॥ ॥अचिंत्यतेंचिचिंतावें॥अव्यक्तासआठवावें॥नि
र्गुणासवोळखावें॥कोणेपरी॥९॥जेंदृष्टीसचिनपडे॥जेंमनासहीनातुडे॥तयासकैसेंपाहाणेंघडे॥निर्गुणासी
॥१०॥असंगाचासंगधरणें॥निरावलंबींवासकरणें॥निशब्दासिअनुवादणें॥कोणेपरी॥११॥अचिंत्यासीचिं
तूंजातां॥निर्विकल्पासीकल्पितां॥अद्वैताचेंध्यानकरितां॥द्वैतचिउठे॥१२॥आतांध्यानचिसोडावें॥अनुसं
धानतेंमोडावें॥तरिमागुतेंपडावें॥महासंशईं॥१३॥द्वैताच्याभेणेंअंतरीं॥वस्तुनपाहिजेतरी॥तेणेंसमाधा-

नाउरी ॥ कदां असेचिना ॥ १४ ॥ संवेला विनां संवे पडे ॥ संवे पडतां वस्तु आतुडे ॥ नित्यानित्य विचारें घडे ॥ समाधान ॥ १५ ॥ वस्तु चिंतितां द्वैत उपजे ॥ सांडी करितां कांहींच नुमजे ॥ शून्यत्व संदेहीं पडिजे ॥ विवेकेंविण ॥ १६ ॥ ह्मणोनि विवेक धरावा ॥ ज्ञानें प्रपंच सारावा ॥ अहंभाव वोसरावा ॥ परी तो वोसरेना ॥ १७ ॥ परब्रह्म तें अद्वैत ॥ कल्पितांच उठे द्वैत ॥ तेथें हेत आणि दृष्टांत ॥ कांहींच न चले ॥ १८ ॥ तें आठवितां विसरिजे ॥ कां तें विसरोन आठविजे ॥ जाणोनियां नेणिजे ॥ परब्रह्म तें ॥ १९ ॥ त्यास न भेटतां होय भेटी ॥ भेटों जातां पडे तुटी ॥ ऐसी हे नवल गोष्टी ॥ मुकेपणाची ॥ २० ॥ तें साधुं जातां साधवेना ॥ नातरी सोडितां सुटेना ॥ लागला संबंध तुटेना ॥ निरंतर ॥ २१ ॥ तें असतंचि सदां असे ॥ नातरी पाहतां दुराशे ॥ न पाहतां प्रकाशे ॥ जेथें तेथें ॥ २२ ॥ जेथें उपाय तोचि अपाय ॥ आणि अपाय तोचि उपाय ॥ हें अनुभवेंवीण काय ॥ उमजों जाणे ॥ २३ ॥ तें नुमजतांचि उमजे ॥ उमजोन कांहींच नुमजे ॥ तें वृत्तीवीण पाविजे ॥ निवृत्तिपद ॥ २४ ॥ तें ध्यानीं धरितां नये ॥ चिंतनीं चिंतावें तें काय ॥ मनामध्यें न समाय ॥ परब्रह्म तें ॥ २५ ॥ त्यास उपमे द्यावें जळ ॥ तरि तें निर्मळ निश्चळ ॥ विश्व बुडालें सकळ ॥ परी तें कोरडेंचि असे ॥ २६ ॥ नव्हे प्रकाशासारिखें ॥ अथवा नव्हे काळोखें ॥ आतां तें कासयासारिखें ॥ सांगावें हो ॥ २७ ॥ ऐसें ब्रह्म निरंजन ॥ कदां नव्हे दृश्यमान ॥ लावावें तें अनुसंधान ॥ कोणे परी ॥ २८ ॥ अनुसंधान लाऊं जातां ॥ कांहीं नाहीं वाटे आतां ॥ तेणें मनाचिये माथां ॥ संदेह वाजे ॥ २९ ॥ लटिकेंचि काय पाहावें ॥ कोठें जाऊन राहावें ॥ अभाव घेतला जीवें ॥ सत्य स्वरूपाचा ॥ ३० ॥ अभावचि ह्मणों सत्य ॥ तरी वेदशास्त्र कैसें मिथ्य ॥ आणि व्यासादिकांचें कृत्य ॥ वाउगें नव्हे ॥ ३१ ॥ ह्मणोनि मिथ्या ह्मणतां नये ॥ बहुत ज्ञानाचे उपाये ॥ बहुतीं निर्मिले तें काय ॥ मिथ्या ह्मणावें ॥ ३२ ॥ अद्वैत ज्ञानाचा उपदेश ॥ गुरुगी-

तातोमहेश ॥ सांगतांहोयपार्वतीश ॥ पार्वतीप्रती ॥ ३३ ॥ अवधूतेंगीताकेली ॥ गोरक्षासनिरूपिली ॥ तेंअवधूतगीताबोलिली ॥ ज्ञानमार्ग ॥ ३४ ॥ विष्णुहोऊनराजहस ॥ विधीसकेलाउपदेश ॥ तेंहंसगीताजगदीश ॥ बोलिलास्वसुखें ॥ ३५ ॥ ब्रह्मानारदाउपदेशीत ॥ चतुःश्लोकीभागवत ॥ पुढेंव्याससुखेंबहुत ॥ विस्तारलें ॥ ३६ ॥ वसिष्ठसारवसिष्ठऋषि ॥ सांगताझालारघुनाथासी ॥ कृष्णासांगेअर्जुनासी ॥ सप्तश्लोकीगीता ॥ ३७ ॥ ऐसेंसांगावेंतेंकिती ॥ बहुतांसबोलिलेंबहुतीं ॥ अद्वैतज्ञानआदिअंतीं ॥ सत्यचिअसे ॥ ३८ ॥ ह्मणोनमिथ्याआत्मज्ञान ॥ ह्मणतांपाविजेपतन ॥ प्रज्ञेरहितजेंजन ॥ तयासहेंकळेना ॥ ३९ ॥ जेथेंशेषाचीप्रज्ञामंदली ॥ श्रुतीसमौन्यमुद्रापडली ॥ जाणपणेंनवचेवदली ॥ स्वरूपस्थिति ॥ ४० ॥ आपणासनुमजेबरवें ॥ ह्मणोनिमिथ्याकैसेंकरावें ॥ नातरीसदृढधरावें ॥ सद्गुरूसुखें४१मिथ्यातेंचिसत्यझालें ॥ सत्यअसोनिमिथ्याकेलें ॥ संदेहसागरींबुडालें ॥ अकस्मातमन ॥ ४२ ॥ मनासकल्पायाचीसवे ॥ मनेंकल्पिलेंतेंनव्हे ॥ तेणेंगुणेंसंदेहधांवे ॥ मीपणाचेनिपंथें ॥ ४३ ॥ तरीतोपंथचिमोडावा ॥ मगपरमात्माजोडावा ॥ समूळसंदेहतोडावा ॥ साधुचेनिसंगती ॥ ४४ ॥ मीपणशस्त्रेंतुटेना ॥ मीपणफोडितांफुटेना ॥ मीपणसोडितांसुटेना ॥ कांहींकेल्या ॥ ४५ ॥ मीपणेंवस्तुनाकळे ॥ मीपणेंभक्तिमावळे ॥ मीपणेंशक्तिगळे ॥ वैराग्याची ॥ ४६ ॥ मीपणेंप्रपंचनघडे ॥ मीपणेंपरमार्थबुडे ॥ मीपणेंसकळहोउडे ॥ यशकीर्तिप्रताप ॥ ४७ ॥ मीपणेंमैत्रीतुटे ॥ मीपणेंप्रीतिआटे ॥ मीपणेंकलीगटे ॥ अभिमानआंगीं ॥ ४८ ॥ मीपणेंविकल्पउठे ॥ मीपणेंकलहस्फुटे ॥ मीपणेंसंमोहफुटे ॥ ऐक्यतेचा ॥ ४९ ॥ मीपणकोणासीचनसाहे ॥ तेंभगवंतींकैसेंनिसाहे ॥ ह्मणूनमीपणसांडूनराहे ॥ तोचिसमाधानी ॥ ५० ॥ मीपणकैसेंत्यागावें ॥ ब्रह्मकैसेंअनुभवावें ॥ स

माधानकैसेंपावावें ॥ कोण्याप्रकारें ॥ ५१ ॥ मीपणजाणोनत्यागावें ॥ ब्रह्महोऊनअनुभवावें ॥ समाधानतेंपावावें ॥ निसंगपणें ॥ ५२ ॥ आणीकयेकसमाधान ॥ मीपणेंवीणसाधन ॥ करूंजाणेंतोचिधन्य ॥ समाधानी ॥ ५३ ॥ मीतोब्रह्मचिझालोंस्वतां ॥ साधनकोणकरीलआतां ॥ ऐसेंमनींकल्पूंजातां ॥ कल्पनाचिउठे ॥ ५४ ॥ ब्रह्मींकल्पनानसाहे ॥ तेंचितेथेंउभीराहे ॥ तयेसीशोधूनिपाहे ॥ तोचिसाधु ॥ ५५ ॥ निर्विकल्पासिकल्पावें ॥ परीकल्पितेंआपणनव्हावें ॥ मीपणासत्यागावें ॥ येणेंरिती ॥ ५६ ॥ याब्रह्मविद्येच्याळपणीं ॥ कांहींचनव्हावेंअसोनि ॥ दक्षआणिसमाधानी ॥ तोचिहेंजाणें ॥ ५७ ॥ जयासआपणकल्पावें ॥ तेंचिआपणस्वभावें ॥ येथेंकल्पनेच्यानावें ॥ शून्यआलें ॥ ५८ ॥ पदींहूनचळोंनये ॥ करावेंसाधनउपाय ॥ तरींचसापडेसोय ॥ अलिप्तपणाची ॥ ५९ ॥ राजाराज्यपदींअसतां ॥ उगीचचालेसर्वसत्ता ॥ साध्यचिहोऊनतत्वता ॥ साधनकरावें ॥ ६० ॥ साधनआलेंदेहाच्यामाथा ॥ आपणदेहनव्हेसर्वथा ॥ ऐसाकरूनअकर्ता ॥ सहजचिआहे ॥ ६१ ॥ देहआपणऐसेंकल्पावें ॥ तरीचसाधनत्यागावें ॥ देहातीतअसतांस्वभावें ॥ देहकेंचा ॥ ६२ ॥ नातेंसाधननातोदेह ॥ आपलाआपणनिःसंदेह ॥ देहींचअसोनविदेह ॥ स्थितिऐसी ॥ ६३ ॥ साधनेंवीणब्रह्महोतां ॥ लागोंपाहेदेहममता ॥ आळसप्रबळेतत्वता ॥ ब्रह्मज्ञानमिसें ॥ ६४ ॥ परमार्थमिसेंअर्थजागे ॥ ध्यानमिसेंनिद्रालागे ॥ मुक्तिमिसेंदोषभोगे ॥ अनर्गळता ॥ ६५ ॥ निरूपणमिसेंनिंदाघडे ॥ संवादमिसेंवादपडे ॥ उपाधीमिसेंयेऊनजडे ॥ अभिमानआंगीं ॥ ६६ ॥ तैसाब्रह्मज्ञानमिसें ॥ आळसअंतरींप्रवेशे ॥ ह्मणेसाधनाचेंपिसें ॥ कायकरावें ॥ ६७ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ किंकरोमिक्कगच्छामिकिंगृण्हामित्यजामिकिं ॥ आत्मनापूरितंसर्वंमहाकल्पांबुनायथा ॥ १ ॥ ॥ वचनआधारींलाविलें ॥ जैसेंशस्त्रफिरविलें ॥ स्वतां-

हाणोनिघेनलें ॥ जयापरी ॥ ६८ ॥ तैसाउपायाचाअपाय ॥ विपरीतपणेंस्वहितजाय ॥ साधनसोडितांहोय ॥ मुक्त
पणेंबद्ध ॥ ६९ ॥ साधननकरितांचसिद्धपण ॥ हातींचेंजाईलनिघोन ॥ तेणेंगुणेंसाधन ॥ करूंचनावडे ॥ ७० ॥ लोकह्म
णतीहासाधक ॥ हेंचिलज्जावाटेएक ॥ साधनकरितीब्रह्मादिक ॥ हेंठाउकेंनाहीं ॥ ७१ ॥ आतांअसोहेअविद्या ॥ अभ्या
ससारिणीविद्या ॥ अभ्यासेंपाविजेआद्या ॥ पूर्णब्रह्म ॥ ७२ ॥ अभ्यासकरावाकवण ॥ ऐसाश्रोताकरीप्रश्न ॥ परमार्था
चेंसाधन ॥ बोलिलेंपाहिजे ॥ ७३ ॥ याचेंउत्तरश्रोतयांसी ॥ दिधलेंपुढिलियेसमासीं ॥ निरोपिलेंसाधनासी ॥ परमा
र्थाच्या ॥ ७४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे सप्तमदशके साधनप्रतिष्ठानिरूपणंनाम सप्तमः समासः
॥ ७ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ एकपरमार्थाचेंसाधन ॥ जेणेंहोयसमाधान ॥ तेंतूंजाणगाश्रवण ॥ निश्च-
येंसीं ॥ १ ॥ श्रवणेंआतुडेभक्ति ॥ श्रवणेंउद्भवेविरक्ति ॥ श्रवणेंतुटेआसक्ति ॥ विषयांची ॥ २ ॥ श्रवणेंघडेचित्तशु-
द्धि ॥ श्रवणेंहोयदृढबुद्धि ॥ श्रवणेंतुटेउपाधी ॥ अभिमानाची ॥ ३ ॥ श्रवणेंनिश्चयोघडे ॥ श्रवणेंममतामोडे ॥ श्रव-
णेंअंतरींजडे ॥ समाधान ॥ ४ ॥ श्रवणेंअशंकाफिटे ॥ श्रवणेंसंशयोतुटे ॥ श्रवणहोतांपालटे ॥ पूर्वगुणआपुला ॥ ५
॥ श्रवणेंआवरेमन ॥ श्रवणेंघडेसमाधान ॥ श्रवणेंतुटेबंधन ॥ देहबुद्धीचें ॥ ६ ॥ श्रवणेंमीपणजाय ॥ श्रवणेंधोका
नये ॥ श्रवणेंनानाअपाय ॥ भस्महोती ॥ ७ ॥ श्रवणेंहोयकार्यसिद्धि ॥ श्रवणेंलागेसमाधि ॥ श्रवणेंघडेसर्वसिद्धि ॥
समाधानाची ॥ ८ ॥ सत्संगावरीश्रवण ॥ तेणेंकळेनिरूपण ॥ श्रवणेंहोइजेआपण ॥ तदाकार ॥ ९ ॥ श्रवणेंप्रबोध
वाढे ॥ श्रवणेंप्रज्ञाचढे ॥ श्रवणेंविषयांचेवोढे ॥ तुटोनजाती ॥ १० ॥ श्रवणेंविचारकळे ॥ श्रवणेंज्ञानहेंप्रबळे ॥ श्रव
णेंवस्तुहेनिवळे ॥ साधकांसी ॥ ११ ॥ श्रवणेंसद्बुद्धिलागे ॥ श्रवणेंविवेकजागे ॥ श्रवणेंमनहेंमागे ॥ भगवंतासि ॥

॥१२॥ श्रवणेंकुसंगतुटे ॥ श्रवणेंकामबोहटे ॥ श्रवणेंक्रोधआटे ॥ एकसरां ॥१३॥ श्रवणेंमोहोनासे ॥ श्रवणेंस्फूर्तिप्रकाशे ॥ श्रवणेंसद्वस्तुभासे ॥ निश्चयात्मक ॥१४॥ श्रवणेंहोयउत्तमगति ॥ श्रवणेंआतुडेशांति ॥ श्रवणेंपाविजेनिवृत्ति ॥ अचळपद ॥१५॥ श्रवणाऐसेंसारनाहीं ॥ श्रवणेंघडेसर्वकांहीं ॥ भवनदीच्याप्रवाहीं ॥ तरणोपावश्रवणें ॥१६॥ श्रवणभजनाचाआरंभ ॥ श्रवणसर्वांसिसर्वारंभ ॥ श्रवणेंहोयस्वयंभ ॥ सर्वकांहीं ॥१७॥ प्रवृत्तिअथवानिवृत्ति ॥ श्रवणेंवीणनघडेप्राप्ति ॥ हेतोसकळांसप्रचीति ॥ प्रत्यक्षआहे ॥१८॥ ऐकिल्यावीणकळेना ॥ हेंठाउकेंआहेजना ॥ याकारणेंमूळप्रयत्ना ॥ श्रवणआधीं ॥१९॥ जेंजन्मींऐकिलेंचिनाहीं ॥ तेथेंपडिजेसंदेहीं ॥ ह्मणोनियांदुजेंकांहीं ॥ साम्यतानघडे ॥२०॥ बहुतसाधनेंपाहतां ॥ श्रवणासनघडेसाम्यता ॥ श्रवणेंवीणतत्वता ॥ कार्यनचले ॥२१॥ नदेखतांदिनकर ॥ पडेअवघाअंधकार ॥ श्रवणेंवीणप्रकार ॥ तैसाहोय ॥२२॥ कैसीनवविधाभक्ति ॥ कैसीचतुर्विधामुक्ति ॥ कैसीआहेसहजस्थिति ॥ हेंश्रवणेंवीणनकळे ॥२३॥ नकळेषट्कर्माचरण ॥ नकळेकैसेंपुरश्चरण ॥ नकळेकैसेंउपासन ॥ विधियुक्त ॥२४॥ नानाव्रतेंनानादानें ॥ नानातपेंनानासाधनें ॥ नानायोगतीर्थाटणें ॥ श्रवणेंवीणनकळती ॥२५॥ नानाविद्यापिंडदान ॥ नानातत्वांचेंशोधन ॥ नानाकळाब्रह्मज्ञान ॥ श्रवणेंवीणनकळे ॥२६॥ अठराभारवनस्पति ॥ येकाजळेंप्रबळती ॥ येकारसेंउत्पत्ति ॥ सकळजीवांची ॥२७॥ सकळजीवांएकपृथ्वी ॥ सकळजीवांएकरवि ॥ सकळजीवांवर्तवी ॥ एकवायो ॥२८॥ सकळजीवांएकपैस ॥ जयासबोलिजेआकाश ॥ सकळजीवांचावास ॥ एकापरब्रह्मीं ॥२९॥ तैसेंसकळजीवांसमिळोन ॥ सारएकचिसाधन ॥ तेंहेंजाणावेंश्रवण ॥ प्राणिमात्रांसी ॥३०॥ नानादेशभाषामतें ॥ भूमंडळींअसंख्यातें ॥ सर्वांसश्रवणापरतें ॥ साधन-

विनाहीं ॥ ३१ ॥ श्रवणेंघडेउपरति ॥ बद्धाचेमुमुक्षुहोती ॥ मुमुक्षाचेंसाधक अती ॥ नेमेंसीचालती ॥ ३२ ॥ साधका
चेहोतीसिद्ध ॥ आंगींबाणतांप्रबोध ॥ हेंतोंआहेप्रसिद्ध ॥ सकळांसठाउकें ॥ ३३ ॥ ठाईंचेखळचांडाळ ॥ तेचिहो
तीपुण्यशीळ ॥ ऐसाहागुणतात्काळ ॥ श्रवणाचा ॥ ३४ ॥ जोदुर्बुद्धीदुरात्मा ॥ तोचिहोयपुण्यात्मा ॥ अगाधश्र
वणाचामहिमा ॥ बोलिलानवचे ॥ ३५ ॥ तीर्थव्रतांचीफळश्रुति ॥ पुढेंहोणारसांगती ॥ तैसेंनव्हेहातींचाहातीं
॥ समप्रचीतश्रवण ॥ ३६ ॥ नानारोगनानाव्याधि ॥ तात्काळतोडिजेऔषधी ॥ तैसीआहेश्रवणसिद्धि ॥ अनुभवीजा
णती ॥ ३७ ॥ श्रवणाचाविचारकळे ॥ तरीचभाग्यश्रीप्रबळे ॥ मुख्यपरमात्माआकळे ॥ स्वानुभवासी ॥ ३८ ॥ यानाव-
जाणावेंमनन ॥ अर्थालागींसावधान ॥ निजध्यासेंसमाधान ॥ होत असे ॥ ३९ ॥ बोलिल्याचाअर्थकळे ॥ तरीचस-
माधाननिवळे ॥ अकस्मात अंतरींवोळे ॥ निःसंदेहता ॥ ४० ॥ संदेहजन्माचेंमूळ ॥ तेंश्रवणेंहोयनिर्मूळ ॥ पुढेंसहजचि
प्रांजळ ॥ समाधान ॥ ४१ ॥ जेथेंनाहींश्रवणमनन ॥ तेथेंकैंचेंसमाधान ॥ मुक्तपणाचेंबंधन ॥ जडलेंपाईं ॥ ४२ ॥ मुमु
क्षुसाधकअथवासिद्ध ॥ श्रवणेंवीणतोअबद्ध ॥ श्रवणमननेंशुद्ध ॥ चित्तवृत्तिहोय ॥ ४३ ॥ जेथेंनाहींनित्यश्रवण ॥ तें
जाणावेंविलक्षण ॥ तेथेंसाधकें एकक्षण ॥ क्रमूनयेसर्वथा ॥ ४४ ॥ जेथेंनाहींश्रवणस्वार्थ ॥ तेथेंकैंचाहोपरमार्थ ॥
मागेंकेलेंतितुकेंव्यर्थ ॥ श्रवणेंवीणहोय ॥ ४५ ॥ तस्मात् श्रवणकरावें ॥ साधनमनींधरावें ॥ नित्यनेमेंतरावें ॥ संसार
सागरीं ॥ ४६ ॥ सेविलेंचिसेवावें अन्न ॥ घेतलेंचिघ्यावें जीवन ॥ तैसेंश्रवणमनन ॥ केलेंचकरावें ॥ ४७ ॥ श्रवणा-
चाअनादर ॥ आळसेंकरीजोनर ॥ त्याचाहोयअपहार ॥ स्वहितविषयीं ॥ ४८ ॥ आळसाचेंसंरक्षण ॥ परमार्थाची-
बुडवण ॥ याकारणेंश्रवण ॥ केलेंचिपाहिजे ॥ ४९ ॥ आतांश्रवणकैसेंकरावें ॥ कोण्याग्रंथासपाहावें ॥ पुढिलियेस

मासीं आघवें ॥ सांगिजेल ॥५०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तमदशकेश्रवणनिरूपणंनाम अष्टमः समासः ॥८॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥आतांश्रवणकैसेंकरावें ॥ तेंहिसांगिजेलअघवें ॥ श्रोतीं अवधानद्यावें ॥ एकचित्तें ॥१॥ एकवक्तृत्वश्रवणींपडे ॥ तेणेंझालेंसमाधानमोडे ॥ केलानिश्चयविघडे ॥ अकस्मात ॥२॥ तेंवक्तृत्वत्यागावें ॥ जेंमायीकस्वभावें ॥ जेथेंनिश्चयाच्यानावें ॥ शून्याकार ॥३॥ एक्याग्रंथींनिश्चयकेला ॥ तोदुजयानेंउडविला ॥ तेणेंसंशयचिवाढला ॥ जन्मवरी ॥४॥ जेथेंसंशयतुटती ॥ होयअशंकानिवृत्ति ॥ अद्वैतग्रंथपरमार्थी ॥ श्रवणकरावे ॥५॥ जोमोक्षाचाअधिकारी ॥ तोपरमार्थपंथधरी ॥ प्रीतीलागलीअंतरीं ॥ अद्वैतग्रंथाची ॥६॥ जेणेंसोडिलाइहलोक ॥ जोपरलोकींचासाधक ॥ तेणेंपाहावाविवेक ॥ अद्वैतशास्त्रीं ॥७॥ जयासपाहिजेअद्वैत ॥ तयापुढेंवदितांद्वैत ॥ तेणेंक्षोभलेंउठेचित्त ॥ तयाश्रोतयांचें ॥८॥ आवडीसारिखेंमिळे ॥ तेणेंसुखचिउचंबळे ॥ नाहींतरींकंटाळे ॥ मानसऐकतां ॥९॥ ज्याचीउपासनाजैसी ॥ त्यासीप्रीतिवाढेतैसी ॥ तेथेंवर्णितांदुजयासी ॥ प्रशस्तनवाटे ॥१०॥ प्रीतीचेंलक्षणऐसें ॥ अंतरींउठेअनयासें ॥ पाणीपाणवाटांजैसें ॥ आपणचिधांवे ॥११॥ तैसाजोआत्मज्ञानी नर ॥ तयासनावडेइतर ॥ तेथेंपाहिजेसारासार ॥ विचारणाते ॥१२॥ जेथेंकुळदेव्याभगवत्ति ॥ तेथेंपाहिजेसप्तशति ॥ इतरदेवांचीस्तुति ॥ कामानयेसर्वथा ॥१३॥ घेतांअनंताच्याव्रता ॥ तेथेंनलगेभगवद्गीता ॥ साधुजनासीवार्ता ॥ फलाशेची नाहीं ॥१४॥ वीरकंकणघालितांनाकीं ॥ परीतेशोभापावेनाकीं ॥ जेथीलतेथेंआणिकीं ॥ कामानयेसर्वथा ॥१५॥ नानामाहात्म्येंबोलिलीं ॥ जेथीलतेथेंवंद्यझालीं ॥ विपरीतकरूनवाचिलीं ॥ तरींतेंविलक्षण ॥१६॥ मल्हारीमाहात्म्यद्वारकेसी ॥ द्वारकामाहात्म्यनलेंकाशी ॥ काशीमाहात्म्यवेंकटेशीं ॥ शोभानपवे ॥१७॥ ऐसेंसांगतांअसेवाड ॥

परीजेथीलतेथेंचिगोड ॥ तैसीज्ञानियांसचाड ॥ अद्वैतग्रंथाची ॥ १८ ॥ योगियांपुढेंराहाण ॥ परीक्षवंतापुढेंपाषाण ॥ पंडितांपुढेंडफगाणें ॥ शोभानपवे ॥ १९ ॥ वेदज्ञापुढेंजती ॥ निस्पृहापुढेंफलश्रुति ॥ ज्ञानियापुढेंपोथी ॥ कोकशास्त्राची ॥ २० ॥ ब्रह्मचर्यापुढेंनाचणी ॥ रासक्रीडानिरूपणी ॥ राजहंसापुढेंपाणी ॥ ठेविलेंजैसें ॥ २१ ॥ तैसेंअंतनिष्ठापुढें ॥ ठेविलेंशृंगारीकटीपडें ॥ तेणेंत्याचेंकैसेंघडे ॥ समाधान ॥ २२ ॥ रायासरंकाचीआशा ॥ तक्रसांगणेंपीयूषा ॥ संन्यासासवोवसा ॥ उच्छिष्टचांडाळीचा ॥ २३ ॥ कर्मनिष्ठावशीकरण ॥ पंचाक्षरीनिरूपण ॥ तेणेंभंगेअंतःकरण ॥ सहजचित्याचें ॥ २४ ॥ तैसेपरमार्थीकजन ॥ त्यासनसतांआत्मज्ञान ॥ ग्रंथवाचितांसमाधान ॥ होणारनाहीं ॥ २५ ॥ आतांअसोहेंबोलणें ॥ जयासस्वहितकरणें ॥ तेणेंसदांविवरणें ॥ अद्वैतग्रंथीं ॥ २६ ॥ आत्मज्ञानीएकचित्त ॥ तेणेंपाहावेंअद्वैत ॥ एकांतस्थळींनिवांत ॥ समाधान ॥ २७ ॥ बहुतप्रकारेंपाहतां ॥ ग्रंथनाहींअद्वैतापरता ॥ परमार्थासतत्वता ॥ तारूंचकीं ॥ २८ ॥ इतरजेप्रपंचीक ॥ हास्यविनोदनवरसिक ॥ हीतनव्हेतपुस्तकं ॥ परमार्थासी ॥ २९ ॥ जेणेंपरमार्थवाढे ॥ अंगींअनुतापचढे ॥ भक्तिसाधनआवडे ॥ त्यानावग्रंथ ॥ ३० ॥ जोऐकतांचगर्वगळे ॥ कांतेभ्रांतीचमावळे ॥ नातरीएकसरेंवोळे ॥ मनभगवंतीं ॥ ३१ ॥ जेणेंहोयउपरति ॥ जेणेंअवगुणपालटती ॥ जेणेंचुकेअधोगति ॥ त्यानावग्रंथ ॥ ३२ ॥ जेणेंधारिष्टचढे ॥ जेणेंपरोपकारघडे ॥ जेणेंविषयवासनामोडे ॥ त्यानावग्रंथ ॥ ३३ ॥ जेणेंपरत्रसाधन ॥ जेणेंग्रंथेंहोयज्ञान ॥ जेणेंहोइजेपावन ॥ त्यानावग्रंथ ॥ ३४ ॥ ग्रंथबहुतअसती ॥ नानाविधानेंफलश्रुति ॥ जेथेंनुपजेविरक्तिभक्ति ॥ तोग्रंथचिनव्हे ॥ ३५ ॥ मोक्षेंवीणफलश्रुति ॥ तेदुराशेचीपोथी ॥ ऐकतांऐकतांपुढती ॥ दुराशावाढे ॥ ३६ ॥ श्रवणींलोभउपजेलजेथें ॥ विवेककैंचाअसेलतेथें ॥ बैसलींदुराशेचींभूतें ॥ तयाअधोगति ॥

३७॥ ऐकोनीच फळश्रुति ॥ पुढेंनरीपावोंह्मणती ॥ तयाजन्म अधोगति ॥ सहजचिजाहली ॥ ३८॥ नानाफळें पक्षी
स्वाती ॥ तेणेंचितसांहोयतृप्ति ॥ परीत्याचकोरांचेचित्तीं ॥ अमृतवसे ॥ ३९॥ तैसेंसंसारीकमनुष्य ॥ पाहेसंसाराची
वास ॥ परीजेभगवंताचे अंश ॥ तेभगवंतइच्छिती ॥ ४०॥ ज्ञानियांसपाहिजेज्ञान ॥ भजकासपाहिजेभजन ॥ सा
धकासपाहिजेसाधन ॥ इच्छेसारिखें ॥ ४१॥ परमार्थ्यांसपरमार्थ ॥ स्वार्थ्यासपाहिजेस्वार्थ ॥ कृपणासपाहिजे
अर्थ ॥ मनापासूनी ॥ ४२॥ योगियासपाहिजेयोग ॥ भोगियासपाहिजेभोग ॥ रोगियासपाहिजेरोग ॥ हर्ति
मात्रा ॥ ४३॥ कवीसपाहिजेप्रबंध ॥ तार्किकासतर्कवाद ॥ भाविकांससंवाद ॥ गोडवाटे ॥ ४४॥ पंडितांसपाहिजेव्युत्प
त्ति ॥ विद्वांसास अध्ययनप्रीति ॥ कलावंता आवडती ॥ नानाकळा ॥ ४५॥ हरिदासाआवडेकीर्तन ॥ शुचिर्भूतांस
संध्यास्नान ॥ कर्मनिष्ठाविधिविधान ॥ पाहिजेतें ॥ ४६॥ प्रेमळासपाहिजेकरुणा ॥ दक्षतापाहिजेविचक्षणा
॥ चातुर्यपाहेशाहाणा ॥ आदरेंसी ॥ ४७॥ भक्तपाहेमूर्तिध्यान ॥ संगीतपाहेतालज्ञान ॥ रागज्ञानीतानमान ॥-
मूर्च्छनापाहे ॥ ४८॥ योगाभ्यासीपिंडज्ञान ॥ तत्वज्ञासीतत्वज्ञान ॥ नाडिज्ञानीमात्राज्ञान ॥ पाहातसे ॥ ४९॥ का
मीकपाहेकोकशास्त्र ॥ चेटकीपाहेचेटकमंत्र ॥ यंत्रीपाहेनानायंत्र ॥ आदरेंसी ॥ ५०॥ टवाळासीआवडेविनोद
॥ उन्मत्तासनानाछंद ॥ तामसासप्रमाद ॥ गोडवाटे ॥ ५१॥ मूर्खहोयनादलुब्धी ॥ निंदकपाहेउणीसंधी ॥ पापी
पाहेपापबुद्धी ॥ लाऊन आंगीं ॥ ५२॥ एकांपाहिजेरसाळ ॥ एकांपाहिजेपाल्हाळ ॥ एकांपाहिजेकेवळ ॥ साब
डीभक्ति ॥ ५३॥ आगमीपाहेआगम ॥ शूरपाहेसंग्राम ॥ एकपाहतीनानाधर्म ॥ इच्छेसारिखे ॥ ५४॥ मुक्तपा
हेमुक्तलीला ॥ सर्वज्ञपाहेसर्वकळा ॥ ज्योतिषीभविष्यपिंगळा ॥ वर्मपाहे ॥ ५५॥ ऐसेंसांगावेंतें किती ॥ आवडी-

सारिखें ऐकती ॥ नानापुस्तकें वाचिती ॥ सर्वकाळ ॥ ५६ ॥ परीपरत्रसाधनेंविण ॥ ह्मणोंनयेतें श्रवण ॥ जेथेंनाहीं
आत्मज्ञान ॥ तयानावक्रमणूक ५७ ॥ गोडीवीणगोडपण ॥ नाकेंवीणसुलक्षण ॥ ज्ञानेंवीणनिरूपण ॥ बोलोंचि
नये ॥ ५८ ॥ आतां असोहें बहुत ॥ ऐकावापरमार्थग्रंथ ॥ परमार्थग्रंथेंविणव्यर्थ ॥ गाथागोवी ॥ ५९ ॥ ह्मणोनिनि
त्यानित्यविचार ॥ जेथेंबोलिलासारासार ॥ तोचिग्रंथपैलपार ॥ पाववीविवेकें ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरु-
शिष्यसंवादेसप्तमदशके श्रवणनिरूपणंनाम नवमः समासः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मिथ्यातें
चिझालेंसत्य ॥ सत्यतेंचि झालें असत्य ॥ मायाविभ्रमाचेंकृत्य ॥ ऐसें असेपाहातां ॥ १ ॥ सत्यकळायाकारणें ॥ बोलि
लींनानानिरूपणें ॥ तरीउठनाधरणें ॥ असत्याचें ॥ २ ॥ असत्य अंतरींबिंबलें ॥ नसांगतांतेंदृढझालें ॥ सत्य असो-
नहरपलें ॥ जेथीलतेथें ॥ ३ ॥ वेदशास्त्रेंपुराणेंसांगती ॥ सत्याचानिश्चयकरिती ॥ तरीनये आत्मप्रचीति ॥ सत्यस्व
रूप ॥ ४ ॥ सत्य असोन आच्छादलें ॥ मिथ्या असोनसत्यझालें ॥ ऐसेंविपरीतवर्तलें ॥ देखतदेखतां ॥ ५ ॥ ऐसीमा-
येचीकरणी ॥ कळों आलीतत्क्षणीं ॥ संतसंगेंनिरूपणीं ॥ विचारघेतां ॥ ६ ॥ मागांझालेंनिरूपण ॥ देखिलें आप
णासी आपण ॥ तेणेंबाणलीखूण ॥ परमार्थाची ॥ ७ ॥ तेणेंसमाधानझालें ॥ चित्तचैतन्यींमिळालें ॥ निजरूपें-
वोळखिलें ॥ निजवस्तूसी ॥ ८ ॥ प्रारब्धींटाकिलादेहो ॥ बोधेंफिटलासंदेहो ॥ आतांचिपडो अथवाराहो ॥ मिथ्या
कलेवर ॥ ९ ॥ ज्ञानियांचेंजेंशरीर ॥ तेंमिथ्यत्वेंनिर्विकार ॥ जेथेंपडे तेंचिसार ॥ पुण्यभूमी ॥ १० ॥ साधुदर्शनें पाव
नतीर्थ ॥ पुरतीत्याचेमनोरथ ॥ साधूनयेतांजिणेंव्यर्थ ॥ तयापुण्यक्षेत्राचें ॥ ११ ॥ पुण्यनदीचेंजेंतीर ॥ तेथेंचिपडा
वेंहेंशरीर ॥ हाइतरजनाचाविचार ॥ साधुनित्यमुक्त ॥ १२ ॥ उत्तरायणतें उत्तम ॥ दक्षणायनतें अधम ॥ हासंदे-

हींवसेभ्रम ॥ साधुनोनिःसंदेही ॥ १३ ॥ शुक्लपक्षउत्तरायण ॥ ग्रहींदीपदिवामरण ॥ अंतींराहावेंस्मरण ॥ गतीका
रणें ॥ १४ ॥ इतुकेंनलगेयोगियांसी ॥ तोजिताचिमुक्तपुण्यराशी ॥ तिळांजुळीपापपुण्यासी ॥ दिधलीतेणें ॥ १५ ॥
देहासअंतबराआला ॥ देहस्वस्वरूपगेला ॥ त्यासह्मणतीधन्यझाला ॥ अज्ञानजन ॥ १६ ॥ जनानेंविपरीतमत
॥ अंतींभेटतोभगवंत ॥ ऐसेंकल्पूनघात ॥ करितीआपुलास्वयें ॥ १७ ॥ जितांसार्थक नाहींकेलें ॥ व्यर्थआयुष्यनि
घोनगेलें ॥ मुळींधान्यचिनाहींपेरिलें ॥ तेंउगवेलकैचें ॥ १८ ॥ जरींकेलेंईश्वरभजन ॥ तरीचहोइजेपावन ॥ जैसें
वेव्हारितांधान्य ॥ रासीमाथांलाभे ॥ १९ ॥ दिधल्याविणपाविजेना ॥ पेरिल्याविणउगवेना ॥ ऐसेंहेंवाक्यजना-
॥ ठाउकेंचिआहे ॥ २० ॥ नकरितांसेवेचाव्यापारा ॥ स्वामीसह्मणेकोठेंमुशारा ॥ तैसें अंतीं अभक्तनरा ॥ स्वहीत
नघडे ॥ २१ ॥ जितानाहींभगवद्भक्ति ॥ मेल्याकैंचीहोईलमुक्ति ॥ असोजेजेजैसेंकरिती ॥ तेतेपावतीतैसें ॥ २२ ॥
एवंनकरितांभगवद्भजन ॥ अंतींनहोइजेपावन ॥ जरींआलेंबरवेंमरण ॥ तरीभक्तिविणअधोगति ॥ २३ ॥ ह्मणोन
साधूनेंआपुलें ॥ जीतअसतांचसार्थककेलें ॥ शरीरकारणींलागलें ॥ धन्यत्याचें ॥ २४ ॥ जेकांजीवन्मुक्तज्ञानी ॥
त्यांचेंशरीरपडोरानीं ॥ अथवापडोस्मशानीं ॥ तरीतेंधन्यझालें ॥ २५ ॥ साधूचादेहखितपला ॥ अथवाश्वानादि-
कीं भक्षिला ॥ हेंप्रशस्तनवाटेजनाला ॥ मंदबुद्धीस्तव ॥ २६ ॥ अंतबरानव्हेचिह्मणोन ॥ कष्टीहोतीइतरजन ॥ परी
तेबापुडेअज्ञान ॥ नेणतीवर्म ॥ २७ ॥ जोजन्मलाचिनाहींठाईंचा ॥ त्यासमृत्युयेईलकैंचा ॥ विवेकबळेंजन्ममृत्या-
चा ॥ घोटभरिलाजेणें ॥ २८ ॥ स्वरूपानुसंधानबळें ॥ सगळीचमायानाडळे ॥ जयाचापारनकळे ॥ ब्रह्मादिकांसी ॥ २९
तोजित चि असतांमेला ॥ मरणासमारूनज्याला ॥ जन्ममृत्युनस्मरेत्याला ॥ विवेकबळें ॥ ३० ॥ तोजनींदीसतोप-

रीवेगळा ॥ वर्ततांभासेनिराळा ॥ दृश्यपदार्थत्यानिर्मळा ॥ स्पर्शिलाचिनाहीं ॥ ३१ ॥ असोऐसेसाधुजन ॥ त्यांचेंघडलियाभजन ॥ तेणेंभजनेंपावन ॥ इतरजनहोती ॥ ३२ ॥ सद्गुरूचाजोअंकीतसाधक ॥ तेणेंकेलाचकरावाविवेक ॥ विवेककेलियातर्के ॥ फुटेनिरूपणीं ॥ ३३ ॥ हेंचिसाधकासीनिरवणें ॥ अद्वैतप्रांजळनिरूपणें ॥ तुमचेंहिसमाधानबाणें ॥ साधूचऐसें ॥ ३४ ॥ जोसंतांसशरणगेला ॥ तोसंतचिहोऊनठेला ॥ इतरजनाउपयोगाआला ॥ कृपाळूपणें ॥ ३५ ॥ ऐसेंसंतांचेंमहिमान ॥ संतसंगेंहोतेंज्ञान ॥ सत्संगापरतेंसाधन ॥ आणीकनाहीं ॥ ३६ ॥ गुरुभजनाचेनिआधारें ॥ निरूपणाचेनिविचारें ॥ क्रियाशुद्धनिर्धारें ॥ पाविजेपद ॥ ३७ ॥ परमार्थाचेंजन्मस्थान ॥ तेंचिसद्गुरूचेंभजन ॥ सद्गुरूभजनेंसमाधान ॥ अकस्मातबाणे ॥ ३८ ॥ देहमिथ्याजाणोनिजीवें ॥ याचेंसार्थकचिकरावें ॥ भजनभावेंतोषवावें ॥ चित्तसद्गुरूचें ॥ ३९ ॥ शरणागतांचीवाहेचिंता ॥ तोएकसद्गुरूदाता ॥ जैसेंबाळकवाढवीमाता ॥ नानायत्नेंकरूनी ॥ ४० ॥ ॥ यस्यदेवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौइति ॥ ॥ ह्मणोनसद्गुरूचेंभजन ॥ जयासघडेतोचिधन्य ॥ सद्गुरूवीणसमाधान ॥ आणीकनाहीं ॥ ४१ ॥ सरलीशब्दाचीखटपट ॥ आं लाग्रंथाचाशेवट ॥ येथेंसांगितलेंस्पष्ट ॥ सद्गुरूभजन ॥ ४२ ॥ सद्गुरूभजनापरतेंकांहीं ॥ मोक्षदायकदुसरेंनाहीं ॥ जयासनमनेनेहीं ॥ अवलोकावीगुरुगीता ॥ ४३ ॥ तेथेंनिरोपिलेंबरवें ॥ पार्वतीप्रतिसदाशिवें ॥ याकारणेंसद्भावें ॥ सद्गुरूपायसेवावे ४४ जोयेग्रंथींचाविवेक ॥ विवंचूनपाहेसाधक ॥ तयाससांपडेएक ॥ निश्चयज्ञानाचा ॥ ४५ ॥ जेग्रंथींबोलिलेंअद्वैत ॥ तेंह्मणूंनयेप्राकृत ॥ सत्यजाणावावेदांत ॥ अर्थविषयीं ॥ ४६ ॥ प्राकृतेंवेदांतकळे ॥ सकळशास्त्रींपाहतांमिळे ॥ आणिसमाधाननिवळे ॥ अंतर्यामीं ॥ ४७ ॥ तेंप्राकृतह्मणोंनये ॥ जेथेंज्ञानाचाउपाय ॥ मूर्खासिहेंकळेका-

य ॥ मर्कटानारिकेळ जैसें ॥ ४८ ॥ आतां असो हें बोलणें ॥ अधिकारपरत्वें घेणें ॥ शिंपीमधील मुक्त उणें ॥ ह्मणोंनये ॥ ४९ ॥ जेथें नेति नेति श्रुति ॥ तेथें न चले भाषावित्पत्ती ॥ परब्रह्म आदि अंतीं ॥ अनिर्वाच्य ॥ ५० ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे सप्तमदशके देहांतनिरूपणंनाम दशमः समासः ॥ १० ॥ ॥ ७ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ शुभं भवतु ॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ ७ ॥ ॥

इतिश्रीदासबोधेसप्तमदशकःस०

अथदासबोधे अष्टमदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥श्रोतींव्हावेंसावध ॥ विमळज्ञानबाळबोध ॥ गुरुशिष्यांचासंवाद ॥ अतिसुगमपरिस-
सा ॥१॥ नानाशास्त्रेंधांडोळितां ॥ आयुष्यपुरेनासर्वथा ॥ अंतरींसंशयाचीव्यथा ॥ वाढोंचिलागे ॥२॥ नानातीर्थेंथो
रथोरें ॥ सृष्टिमध्यें अपारें ॥ सुगमें दुर्गमें दुष्करें ॥ पुण्यदायकें ॥३॥ ऐसींतीर्थेंसर्वहीकरी ॥ ऐसाकोणरेसंसारीं ॥ फि
रोंजातांजन्मवरी ॥ आयुष्यपुरेना ॥४॥ नानातपेंनानादानें ॥ नानायोगनानासाधनें ॥ हींसर्वहीदेवाकारणें ॥ करिजे
तआहेत ॥५॥ पावावयादेवाधिदेवा ॥ बहुविधश्रमकरावा ॥ तेणेंदेवठाईंपडावा ॥ हेंसर्वमत्त ॥६॥ पावावया भगवंता
तें ॥ नानापंथनानामतें ॥ तयादेवाचेंस्वरूपतें ॥ कैसेंआहे ॥७॥ बहूतदेवसृष्टीवरी ॥ त्यांचीगणनाकोणकरी ॥ एकदे-
वकोणेंपरी ॥ ठाईंपडेना ॥८॥ बहुविधउपासना ॥ ज्याचीजेथेंपुरेकामना ॥ तोतेथेंचिराहिलामना ॥ सदृढकरूनी-
॥९॥ बहुदेवबहुभक्त ॥ इच्छाझालेआसक्त ॥ बहुऋषिबहुमत ॥ वेगळालें ॥१०॥ बहुनिवडितांनिवडेना ॥ एकनिश्च
यघडेना ॥ शास्त्रेंभांडतीपडेना ॥ निश्चयोठायी ॥११॥ बहुतशास्त्रींबहुतभेद ॥ मतोमतांसीविरोध ॥ ऐसाकरितां-
विवाद ॥ बहूतगेले ॥१२॥ सहस्त्रांमध्येंकोणीएक ॥ पाहेदेवाचाविवेक ॥ परीत्यादेवाचेंकौतुक ॥ ठायींनपडे ॥१३॥ ठा
ईंनपडेकैसेंह्मणतां ॥ तेथेंचिलागली अहंता ॥ देवराहिलापरता ॥ अहंतागुणें ॥१४॥ आतांअसोहेंबोलणें ॥ नाना
योगज्याकारणें ॥ तोदेवकोण्यागुणें ॥ ठाईंपडे ॥१५॥ देवकोणासीह्मणावें ॥ कैसेंतयासीजाणावें ॥ तेंचिबोलणेंस्व
भावें ॥ बोलिजेल ॥१६॥ जेणेंकेलेंचराचर ॥ केलेसृष्ट्यादिव्यापार ॥ सकळकर्तानिरंतर ॥ नामजयाचें ॥१७॥ जेणेंके
ल्यामेघमाळा ॥ चंद्रबिंबीं अमृतकळा ॥ तेजदिधलेंरविमंडळा ॥ जयादेवें ॥१८॥ ज्याचीमर्यादासागरा ॥ जेणेंस्था
पिलेंफणिवरा ॥ जयाचेनिगुणेंतारा ॥ अंतरिक्ष ॥१९॥ च्यारीखाणीच्यारीवाणी ॥ चौऱ्यायशींलक्षजीवयोनी ॥ जे

पें निर्मिले लोक तिन्ही ॥ तयानांव देव ॥२०॥ ब्रह्माविष्णु आणि हर ॥ हे जयाचे अवतार ॥ तोचि देव हा निर्धार ॥ निश्चयेंसी ॥२१॥ देव्हारांचा उठोनि देव ॥ करूं नेणें सर्व जीव ॥ तयाचेनी ब्रह्मकटाव ॥ निर्मिला नवचे ॥२२॥ ठायींठायीं देव असती ॥ तेहीं नाहीं केली क्षिती ॥ चंद्रसूर्यताराजीमूती ॥ तयांचेनि नव्हे ॥२३॥ सर्वकर्ता तोचि देव ॥ पाहूं जातां निरावेव ॥ ज्याची कळा लीला लाघव ॥ नेणती ब्रह्मादिक ॥२४॥ येथें अशंका उठली ॥ ती पुढिलीये समासीं फिटली ॥ आतां वृत्ति सावध केली ॥ पाहिजे श्रोतीं ॥२५॥ पैस अवकाश आकाश ॥ कांहींच नाहीं भकाश ॥ तया निर्मळीं वायूस ॥ जन्म जाहला ॥२६॥ वायूपासूनि झाला वन्हि ॥ वन्हीपासून झालें पाणी ॥ ऐसी जयाची करणी ॥ अघटीतघडेली ॥२७॥ उदकापासून सृष्टि झाली ॥ स्तंभेंवीण उभारली ॥ ऐसी विचित्र कळा केली ॥ त्यानांव देव ॥२८॥ देवें निर्मिली हे क्षिती ॥ तिचे पोटीं पाषाण होती ॥ तयासीच देव ह्मणती ॥ विवेकहीन ॥२९॥ जो सृष्टिनिर्माण कर्ता ॥ तो ये सृष्टिपूर्वीं होता ॥ मग हे तयाची सत्ता ॥ निर्माण जाहली ॥३०॥ कुलाल पात्रा पूर्वीं आहे ॥ पात्र कांहीं कुलाल नव्हे ॥ तैसा देव पूर्वींच आहे ॥ पाषाण नव्हे सर्वथा ॥३१॥ मृत्तिकेचें सैन्य केलें ॥ कर्ते वेगळें राहिलें ॥ कार्यकारण एक केलें ॥ तऱ्ही होणार नाहीं ॥३२॥ तथापि होईल पंचभूतिक ॥ निर्गुण नव्हे कांहीं एक ॥ कार्यकारणाचा विवेक ॥ भूतांपरता नाहीं ॥३३॥ अवघी सृष्टि जो कर्त्ता ॥ तो ने सृष्टिहूनि परता ॥ येथें संशयाची वार्ता ॥ काहूंच नये ॥३४॥ खांबसूत्रींची बाहुली ॥ जेणें पुरुषें नाचविली ॥ तोचि बाहुली हे बोली ॥ घडे कैवी ॥३५॥ छायामंडपींची सेना ॥ सृष्टिसारिखेंच रचना ॥ सूत्रें चाळी परि तो नाना ॥ व्यक्ती नव्हे ॥३६॥ तैसाच सृष्टिकर्ता देव ॥ परी तो नव्हे सृष्टिभाव ॥ जेणें केले नाना जीव ॥ तो जीव कैसेनी ॥३७॥ जेंजें जया करणें पडे ॥ तें तें तो हे कैसें घडे ॥ ह्मणोनि वायां चि बापुडे ॥ संदेहीं

पडती ॥ ३८ ॥ सृष्टिऐसेंचिस्वभावें ॥ गोपूरनिर्मिलेंबरवें ॥ परीतोगोपूरकर्त्तानव्हे ॥ निश्चयेंसी ॥ ३९ ॥ तैसेंजगनि
र्मिलेंजेणें ॥ तोवेगळापूर्णपणें ॥ एकह्मणतीमूर्खपणें ॥ जगतोचिजगदीश ॥ ४० ॥ एवंजगदीशातोवेगळा ॥ जग
निर्माणत्याचीकळा ॥ तोसर्वांमध्येंनिराळा ॥ असोनिसर्वी ॥ ४१ ॥ ह्मणोनिभूतांचाकर्दमू ॥ त्यासिअलिप्तआत्मा
रामू ॥ अविद्यागुणेंमायाभ्रमु ॥ सत्यचिवाटे ॥ ४२ ॥ मायोपाधीजगडंबर ॥ आहेसर्वहीसाचार ॥ ऐसाहाविपरी-
तविचार ॥ कोठेंचिनाहीं ॥ ४३ ॥ ह्मणोनिजगमिथ्यासाच आत्मा ॥ सर्वांपरजोपरमात्मा ॥ अंतर्बाह्यअंतरात्मा ॥
व्यापूनिअसे ॥ ४४ ॥ तयासह्मणावेंदेव ॥ येरहेंअवघेंचिवाव ॥ ऐसाआहेअंतर्भाव ॥ वेदांतींचा ॥ ४५ ॥ पदार्थव-
स्तुनाशिवंत ॥ हेंतोअनुभवासयेत ॥ याकारणेंभगवंत ॥ पदार्थावेगळा ॥ ४६ ॥ देवनिर्मळआणिअचळ ॥ शा-
स्त्रेंबोलतीसकळ ॥ तयानिश्चळासचंचळ ॥ ह्मणोंनयेसर्वथा ॥ ४७ ॥ देवआलादेवगेला ॥ देवउपजलादेवमे-
ला ॥ ऐसेंबोलतांदुरिताला ॥ कायउणें ॥ ४८ ॥ जन्ममरणाचीवार्ता ॥ देवासनलागेसर्वथा ॥ देवअमरजयाची-
सत्ता ॥ त्यासमृत्युकैसेनी ॥ ४९ ॥ उपजणेंआणिमरणें ॥ येणेंजाणेंदुःखभोगणें ॥ हेंत्यादेवाचेंकरणें ॥ तोकारण
वेगळा ॥ ५० ॥ अंतःकरणपंचप्राण ॥ बहुतत्वींपिंडज्ञान ॥ यासर्वांसआहेचळण ॥ ह्मणोनिदेवनव्हती ॥ ५१ ॥
एवंकल्पनेरहित ॥ तयानावभगवंत ॥ देवपणाचीमात ॥ तेथेंनाहीं ॥ ५२ ॥ तंवशिष्यें आक्षेपिलें ॥ तरीकैसेंब्र
ह्मांडकेलें ॥ कर्तेपणेंकारणपडिलें ॥ कार्यामध्यें ॥ ५३ ॥ द्रष्टेपणेंद्रष्टादृशीं ॥ जैसापडेअनायासीं ॥ कर्तेपणेंनि
र्गुणासी ॥ गूणतैसें ॥ ५४ ॥ ब्रह्मांडकर्त्ताकवण ॥ कैसीत्याचीवोळखण ॥ देवसगुणकींनिर्गुण ॥ मजनिरोपा-
वा ॥ ५५ ॥ एकेह्मणतीत्याब्रह्मातें ॥ इच्छामात्रेंसृष्टिकर्ते ॥ सृष्टिकर्तेंत्यापर्तें ॥ कोणआहे ॥ ५६ ॥ आतांअसो

हेबहुबोली ॥ सकळमायाकोठूनिझाली ॥ तेहे आतांनिरूपिली ॥ पाहिजेस्वामी ॥ ५७ ॥ ऐसेंऐकूनवचन ॥ व
क्ताह्मणेसावधान ॥ पुढिलीयेसमासीं निरूपण ॥ सांगिजेल ॥ ५८ ॥ ब्रह्मींमायाकैसी झाली ॥ पुढें असेनिरो-
पिली ॥ श्रोतींवृत्तिसावधकेली ॥ पाहिजे आतां ॥ ५९ ॥ पुढेंहेंचिनिरूपण ॥ विशदकेलेंश्रवण ॥ जेणेंहोयसमा
धान ॥ साधकांचें ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे अष्टमदशके देवदर्शननाम प्रथमः समासः
॥ १ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांश्रोतीं आक्षेपिलें ॥ तेंपाहिजेनिरोपिलें ॥ निरावेवीं कैसें झालें ॥ स
चराचर ॥ १ ॥ याचें ऐसें प्रतिवचन ॥ ब्रह्मजेंकासनातन ॥ तेथेंमायामिथ्याभान ॥ विवर्तरूपभासे ॥ २ ॥ आदि
एकपरब्रह्म ॥ नित्यमुक्तअक्रियपरम ॥ तेथे अव्याकृतसूक्ष्म ॥ जाहलीमूळमाया ॥ ३ ॥ ॥ श्लोकार्ध ॥ ॥ आद्यमेकं
परब्रह्मनित्यमुक्तमविक्रियम् ॥ ॥ एकब्रह्मनिराकार ॥ मुक्तअक्रियनिर्विकार ॥ तेथेंमायावोडंबर ॥ कोठूनिजा
हाली ॥ ४ ॥ ब्रह्मअखंडनिर्गुण ॥ तेथें इच्छाकरीकोण ॥ निर्गुणींसगुणेंवीण ॥ इच्छानाहीं ॥ ५ ॥ मुळीं असेंचिनास
गूण ॥ ह्मणोनिनामेंनिर्गुण ॥ तेथेंझालेंसगुण ॥ कोणेपरी ॥ ६ ॥ निर्गुणचिगुणाआलें ॥ ऐसेंजरी अनुवादलें ॥ तरी
लागोंपाहयेणेंबोलें ॥ मूर्खपण ॥ ७ ॥ एकह्मणतीनिरावेव ॥ करूनअकर्तादेव ॥ त्याचीलीळाबापुडेजीव ॥ कायजा
णती ॥ ८ ॥ एकह्मणतीतोपरमात्मा ॥ कोणजाणेंत्याचामहिमा ॥ प्राणीबापुडाजीवात्मा ॥ कायजाणे ॥ ९ ॥ उगाच
महिमासांगतीशास्त्रार्थअवघालोपिती ॥ बळेंचनिर्गुणासह्मणती ॥ करूनअकर्त्ता ॥ १० ॥ मुळींनाहींकर्तव्यता ॥
कोणकरूनअकर्त्ता ॥ कर्ताअकर्ताहेवार्ता ॥ समूळमिथ्या ॥ ११ ॥ जेंठाईंचेंनिर्गुण ॥ तेथेंकैंचेंकर्तेपण ॥ तरीहेइ
च्छाधरीकोण ॥ सृष्टीरचावयाची ॥ १२ ॥ इच्छापरमेश्वराची ॥ ऐसीयुक्तीबहुतेकांची ॥ परीत्यानिर्गुणासइच्छा

कैंची ॥ हें कळेना ॥ १३॥ तरीहेंइतुकेंकोणेंकेलें ॥ किंवा आपणचिझालें ॥ देवेंवीण उभारलें ॥ कोणेपरी ॥ १४ ॥ देवेंवी
ण झालेंसर्व ॥ मगदेवासकैंचाठाव ॥ येथेंदेवाचा अभाव ॥ दिसोनआला ॥ १५ ॥ देवह्मणोंसृष्टिकर्ता ॥ तरीयेऊंपाहे
सगुणता ॥ निर्गुणपणाचीवार्ता ॥ देवाचीबुडाली ॥ १६॥ देवठाईंचा निर्गुण ॥ तरींसृष्टिकर्ताकोण ॥ कर्तेपणाचेंसगु-
ण ॥ नाशिवंत ॥ १७ ॥ येथेंपडिलाकींविचार ॥ कैसेंझालेंचराचर ॥ मायाह्मणोंस्वतंत्र ॥ तरीहेंविपरीतदिसे ॥ १८ ॥ मा
या कोणीनाहींकेली ॥ हे आपणचिविस्तारली ॥ ऐसेंबोलतांबुडाली ॥ वार्तादेवाची ॥ १९॥ देवनिर्गुणस्वतःसिद्ध ॥
त्यासीमायेसीकायसंबंध ॥ ऐसेंबोलतांविरुद्ध ॥ दिसोनआलें ॥ २०॥ सकळकांहींकर्तव्यता ॥ आलीमायेच्याचि
माथां ॥ तरीभक्तांसिउद्धरिता ॥ देवनाहींकीं ॥ २१॥ देवेंवीणनुस्तीमाया ॥ कोणनेईलविलया ॥ आह्मांभक्तांससां
भाळाया ॥ कोणीचनाहीं ॥ २२॥ ह्मणोनिमायास्वतंत्र ॥ ऐसानघडेकीं विचार ॥ मायेसीनिर्मितासर्वेश्वर ॥ तोएक-
चि आहे ॥ २३॥ तरीतोकैसा आहेसर्वेश्वर ॥ मायेचाकैसाविचार ॥ हेंचिआतांसविस्तर ॥ बोलिलेंपाहिजे ॥ २४॥
श्रोतीं व्हावेंसावधान ॥ एकाग्रकरूनियांमन ॥ आतांकथानुसंधान ॥ सावधऐका ॥ २५॥ एकेंअशंकेचाभाव ॥ ज
नीं वेगळाले अनुभव ॥ तेही बोलिजेतीसर्व ॥ यथानुक्रमें ॥ २६ ॥ एकह्मणतीदेवेंकेली ॥ ह्मणोनि हे विस्तारली ॥ दे
वासइच्छानस्तीझाली ॥ तरीहेमायाकैंची ॥ २७॥ एकह्मणतीदेवनिर्गुण ॥ तेथेंइच्छाकरीकोण ॥ मायामिथ्या-
हे आपण ॥ जाहलीचनाहीं ॥ २८ ॥ एकह्मणतीप्रत्यक्षदिसे ॥ तयेसीनाहीं ह्मणतांकैसें ॥ मायाहे अनादि असे ॥-
शक्तीईश्वराची ॥ २९॥ एकह्मणतीसाचअसे ॥ तरीहेज्ञानेंकैसीनिरसे ॥ साचासारिखीचदिसे ॥ परीहे मिथ्या ॥
३०॥ एकह्मणती मिथ्यास्वभावें ॥ तरीसाधनकासयाकरावें ॥ भक्तिसाधनबोलिलेंदेवें ॥ मायात्यागाकारणें ॥

३१॥ एकह्मणतीमिथ्यादिसतें ॥ भय अज्ञानसन्निपातें ॥ साधनऔषधयेइजेतें ॥ परिहेंदृश्यमिथ्या ॥ ३२॥ अनंतसाधनेंबोललीं ॥ नानामतेंभांबावलीं ॥ तरीमायानवचेत्यागिली ॥ मिथ्याकैसीह्मणावी ॥ ३३॥ मिथ्याबोले योगवाणी ॥ मिथ्यावेदशास्त्रींपुराणीं ॥ मिथ्यानानानिरूपणीं ॥ बोलिलीमाया ॥ ३४॥ मायामिथ्याह्मणतां गेली ॥ हेवार्तानाहींऐकिली ॥ मिथ्याह्मणतांचलागली ॥ समागमें ॥ ३५॥ जयाचेअंतरींअज्ञान ॥ नाहींवोळखिलेसज्जन ॥ तयासमायामिथ्याभान ॥ सत्यचिवाटे ॥ ३६॥ जेणेंजैसानिश्चयकेला ॥ तयासितैसाचफावला ॥ पाहेतोंचिदिसेबिंबला ॥ तैसीमाया ॥ ३७॥ एकह्मणतीमायाकैंची ॥ आहेतेंसर्वब्रह्मचि ॥ थिजल्याबिघुरल्याघृताचि ॥ ऐक्यतानमोडे ॥ ३८॥ थिजलेंआणिविघुरलें ॥ हेंस्वरूपींनाहींबोलिलें ॥ साहित्यभंगलेंयेणेंबोलें ॥ ह्मणतीएक ॥ ३९॥ एकह्मणतीसर्वब्रह्म ॥ हेंनकळेज्यासीवर्म ॥ तयाचेअंतरींचाभ्रम ॥ गेलाचिनाहीं ॥ ४०॥ एकह्मणतीएकचिदेव ॥ तेथेंकैंचेंआणिलेंसर्व ॥ सर्वब्रह्महेंअपूर्व ॥ आश्चिर्यवाटे ॥ ४१॥ एकह्मणतीएकचिखरें ॥ तेथेंअनुनाहींदुसरें ॥ सर्वब्रह्मयेणेंप्रकारें ॥ सहजचिजाहलें ॥ ४२॥ सर्वमिथ्याएकसरें ॥ उरलेंतेंचिब्रह्मखरें ॥ ऐसींवाक्यें शास्त्राधारें ॥ बोलतीएक ॥ ४३॥ अलंकारआणिसूवर्ण ॥ तेथेंनाहींभिन्नपण ॥ आटाआटीव्यर्थशीण ॥ ह्मणतीएक ॥ ४४॥ हीनउपमाएकदेशी ॥ कैसीसाहेलवस्तूसी ॥ वर्णव्यक्तिअव्यक्तासी ॥ साम्यतानघडे ॥ ४५॥ सूवर्णीदृष्टीघालितां ॥ मुळींचआहेव्यक्तता ॥ अलंकारसोनेंपाहातां ॥ सोनेंचिअसे ॥ ४६॥ मुळींसोनेंचिव्यक्त ॥ जडएकदेशीपित ॥ पूर्णासअपूर्णाचादृष्टांत ॥ केविघडे ॥ ४७॥ दृष्टांततितुकाएकदेशी ॥ देणेंघडेकळायासी ॥ सिंधुआणिलहरीसी ॥ भिन्नत्वकैंचें ॥ ४८॥ उत्तममध्यमकनिष्ठ ॥ एकादृष्टांतेंकळेस्पष्ट ॥ एकादृष्टांतेंनष्ट ॥ संदेहवाटे ॥ ४९॥ कैं

चासिंधुकैंचीलहरी ॥ अचळासचळाचीसरी ॥ साचाऐसीवोडंबरी ॥ मानूंचनये ॥ ५० ॥ वोडंबरीहेकल्पना ॥ नानाभासदाखवीजना ॥ येरव्हींहेंजाणा ॥ ब्रह्मचि असे ॥ ५१ ॥ ऐसावाद एकमेकां ॥ लागतांराहिली अशंका ॥ तेंचि आतांपुढें ऐका ॥ सावधहोउनी ॥ ५२ ॥ मायामिथ्याकळों आली ॥ परीतेब्रह्मींकैसीझाली ॥ ह्मणावीतेनिर्गुणें केली ॥ तरीतेमुळींचमिथ्या ॥ ५३ ॥ मिथ्याशब्देंकांहींचनाहीं ॥ तेथेंकेलेंकोणेंकाई ॥ करणें निर्गुणाचाठाईं ॥ हेंही अघटीत ॥ ५४ ॥ कर्ताठाईंचाअरूप ॥ केलेंतेंही मिथ्यारूप ॥ तथापिफेडूं आक्षेप ॥ श्रोतयांचा ॥ ५५ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे अष्टमदशके अशंकानामद्वितीयःसमासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ अरेजेंझालेंचिनाहीं ॥ त्याचीवार्त्तापुसशीकाई ॥ तथापिसांगोंजेणेंकांहीं ॥ संशयतुटे ॥ १ ॥ दोरीकरितां भुजंग ॥ जळाकरितांतरंग ॥ मार्तंडाकरितांचांग ॥ मृगजळवाहे ॥ २ ॥ कल्पनेकरितांस्वप्नदिसे ॥ शिंपीकरितांरूपेंभासे ॥ जळाकरितांगारवसे ॥ निमिष्यएक ॥ ३ ॥ मातीकरितांभिंतीझाली ॥ सिंधूकरितांलहरीआली ॥ तिळाकरितांपुतळी ॥ दिसोंलागे ॥ ४ ॥ सोन्याकरितांअळंकार ॥ तंतूकरितांझालेंचीर ॥ कांसवाकरितां विस्तार ॥ हातापायांचा ॥ ५ ॥ तूपहोतेंतरींथिजलें ॥ निराकरितांमीठझालें ॥ बिंबाकरितांबिंबलें ॥ प्रतिबिंब ॥ ६ ॥ पृथ्वीकरितांझालेंझाड ॥ झाडाकरितांछायावाड ॥ धातूकरितांपवाड ॥ उंचनीचवर्णांचा ॥ ७ ॥ आतां असोहेदृष्टांत ॥ अद्वैतासकैंचेंद्वैत ॥ द्वैतेंवीण अद्वैत ॥ बोलतांचनये ॥ ८ ॥ भासाकरितांभासभासे ॥ दृश्याकरितांदृश्यदिसे ॥ अदृश्यासउपमानसे ॥ ह्मणोनिनिरोपम ॥ ९ ॥ कल्पनेविरहितहेत ॥ दृश्यावेगळादृष्टांत ॥ द्वैतावेगळेंद्वैत ॥ कैसेंजाहलें ॥ १० ॥ विचित्रभगवंताचीकरणी ॥ वर्णवेनासहस्त्रफणी ॥ तेणेंकेलीउभवणी ॥ अनंतब्रह्मांडांची ॥ ११ ॥ परमात्मापरमेश्वरु ॥ सकळकर्ताजोईश्वरु ॥ तयापासूनिविस्तारु ॥ सकळजाहाला ॥ १२ ॥ ऐसीं अनंतना-

मेंधरी ॥ अनंतशक्तीनिर्माणकरी ॥ तोचिजाणावाचतुरीं ॥ मूळपुरुष ॥ १३ ॥ त्यामूळपुरुषाचीवोळखण ॥ तेमूळमायाचआपण ॥ सकळकांहींकर्तेपण ॥ तेथेंचिआलें ॥ १४ ॥ ॥ श्लोकार्द्ध ॥ ॥ कार्यकारणकर्तृत्वेहेतुःप्रकृतिरुच्यते ॥ ॥ हेंउघडबोलतांनये ॥ मोडोंपाह्यानीउपाय ॥ येन्हवींहेंपाहातांकाय ॥ सांचआहे ॥ १५ ॥ देवापासूनसकळझालें ॥ हेंसर्वांसिमानलें ॥ परीत्यादेवासवोळखिलें ॥ पाहिजेकीं ॥ १६ ॥ सिद्धान्तेंजेंनिरूपण ॥ तेंसाधकांनमनेंजाण ॥ पक्वनाहीं अंतःकरण ॥ ह्मणोनियां ॥ १७ ॥ अविद्यागुणेंबोलिजेजीव ॥ मायागुणेंबोलिजेशिव ॥ मूळमायागुणेंदेव ॥ बोलिजताहे ॥ १८ ॥ ह्मणोनिकारणमूळमाया ॥ अनंतशक्तिधरावया ॥ तेथींचाअर्थजाणावया ॥ अनुभवीपाहिजे ॥ १९ ॥ मूळमायातोचिमूळपुरुष ॥ तोचिसर्वांचाईश ॥ अनंतनामींजगदीश ॥ तयासीचबोलिजे ॥ २० ॥ अवघीमायाविस्तारली ॥ परीहेनिःशेषनाथिली ॥ ऐसीयावचनाचीखोली ॥ विरळाजाणें ॥ २१ ॥ ऐसें अनिर्वाच्यबोलिजे ॥ परिहें स्वानुभवेंजाणिजे ॥ संतसंगेंवीणनुमजे ॥ कांहींकेल्या ॥ २२ ॥ मायातोचिमूळपुरुष ॥ साधकांनमनेहेंविशेष ॥ परीअनंतनामींजगदीश ॥ कोणासह्मणावें ॥ २३ ॥ नामरूपमायेसलागलें ॥ तरीहेंबोलणेंनीटचिझालें ॥ येथेंश्रोतींअनुमानिलें ॥ कासयासी ॥ २४ ॥ आतांअसोहेसकळबोली ॥ मागीलआशंकाराहिली ॥ निराकारींकैशीझाली ॥ मूळमाया ॥ २५ ॥ दृष्टिबंधनमिथ्यासकळ ॥ परीतोकैसाझालाखेळ ॥ हें आतांअवघेंनिवळकरूनदाऊं ॥ २६ ॥ आकाशअसतांनिश्चळ ॥ मध्येंवायोझालाचंचळ ॥ तैसीजाणावीकेवळ ॥ मूळमाया ॥ २७ ॥ रूपवायोचेंझालें ॥ तेणेंआकाशभंगलें ॥ ऐसेंहेंसत्यमानलें ॥ नवचेकीं कदां ॥ २८ ॥ तैसीमूळमायोझाली ॥ आणिनिर्गुणतासंचली ॥ येणेंदृष्टांतेंतुटली ॥ मागीलअशंका ॥ २९ ॥ वायुनव्हेपुरातन ॥ तैसीमूळमायाजाण ॥ सा

ह्मणतांपुनःलीन ॥ होतअसे ॥ ३० ॥ वायोरूपेंकैसा आहे ॥ तैसीमूळमायापाहें ॥ भासेपरितेंनलाहे ॥ रूपन-
येचें ॥ ३१ ॥ वायोसत्यह्मणोंजातां ॥ परीतोनयेदाखवितां ॥ तयाकडेपाहोंजातां ॥ धुळीच दिसे ॥ ३२ ॥ तैसीमूळ
मायाभासे ॥ भासेपरीतेंनदिसे ॥ पुढेंविस्तारलीअसे ॥ माया अविद्या ॥ ३३ ॥ जैसेंवायोचेनियोगें ॥ दृश्यउडेगग
नमार्गें ॥ मूळमायेच्या संयोगें ॥ तैसेंजग ॥ ३४ ॥ गगनींआभाळनाथिलें ॥ अकस्मातउद्भवलें ॥ मायेचेनिगुणें
झालें ॥ तैसेंजग ॥ ३५ ॥ नाथिलेंचिगगनींनव्हतें ॥ अकस्मातआलेंतेथें ॥ एवंदृश्यझालेंयेथें ॥ तैसीयापरी ॥ ३६
॥ परीतयाआभाळाकरितां ॥ गगनाचीगेलीनिश्चळता ॥ वाटेपरीतेंनत्वता ॥ तैसेंचिआहे ॥ ३७ ॥ तैसें मायेकरि
तांनिर्गुण ॥ वाटेझालेंसगुण ॥ परीतेंपाहातांसंपूर्ण ॥ जैसेंतैसें ॥ ३८ ॥ आभाळआलेंआणिगेलें ॥ तरीगगनतें
संचलें ॥ तैसेंगुणानाहींआलें ॥ निर्गुणब्रह्म ॥ ३९ ॥ नभमाथांलागलेंदिसे ॥ परीतेंजैसेंतैसेंअसे ॥ तैसेंजाणावेंवि
श्वासें ॥ निर्गुणब्रह्म ॥ ४० ॥ ऊर्ध्वपाहातांआकाश ॥ निळिमादिसेसावकाश ॥ परीतोजाणिजेमिथ्याभास ॥ भास
लाअसे ॥ ४१ ॥ आकाशपालथेंघातलें ॥ चहूंकडेआरोपिलें ॥ वाटेविश्वासकोंडिलें ॥ परीतेंमोकळेंचि असे ॥ ४२
॥ पर्वतींनिळारंगदिसे ॥ परीतोतयालागलानसे ॥ अलिप्तजाणावेंतैसें ॥ निर्गुणब्रह्म ॥ ४३ ॥ रथधांवतांपृथ्वी
चंचळ ॥ वाटेपरीतेअसेनिश्चळ ॥ तैसेंपरब्रह्मकेवळ ॥ निर्गुणजाणावें ॥ ४४ ॥ आभाळाकरितांमयंक ॥ वाटे
धांवतोनिःशंक ॥ परीतेंअवघेंमायीक ॥ आभाळचळे ॥ ४५ ॥ जळअथवाअग्निज्वाळ ॥ तेणेंकंपितदिसेअंत
राळ ॥ वाटेपरीतेंनिश्चळ ॥ जैसेंतैसें ॥ ४६ ॥ तैसेंस्वरूपहेंसंचलें ॥ अस्तांवाटेगुणाआलें ॥ ऐसेंकल्पनेंसिगमलें
परीतेंमिथ्या ॥ ४७ ॥ दृष्टिबंधनाचाखेळ ॥ तैसीहेमायाचंचळ ॥ वस्तुशाश्वतनिश्चळ ॥ जैसीतैसी ॥ ४८ ॥ ऐसीव

स्तु निरावेव ॥ माया दाखवी अवेव ॥ इचा ऐसा निस्वभाव ॥ नाथिली च हे ॥ ४९ ॥ माया पाहतां मुळींच नसे ॥ परी हे साचा ऐसी भासे ॥ उद्भवे आणि निरसे ॥ आभाळ जैसें ॥ ५० ॥ ऐसी माया उद्भवली ॥ वस्तु निर्गुण संचली ॥ अहं ऐसी स्फूर्ति झाली ॥ ते चि माया ॥ ५१ ॥ गुण मायेचे पवाडे ॥ निर्गुणीं हें कांहींच न घडे ॥ परी हें घडे आणि मोडे ॥ स्वस्वरूपीं ॥ ५२ ॥ जैसी दृष्टी तरळली ॥ तेणें सेनाच भासली ॥ पाहातां आकाशींच झाली ॥ परी ते मिथ्या ॥ ५३ ॥ मिथ्या मायेचा खेळ ॥ उद्भव बोलिला सकळ ॥ नाना तत्वांचा पाल्हाळ ॥ सांडुनियां ॥ ५४ ॥ तत्वें मुळींच आहेती ॥ ओंकार वायोची गती ॥ तेथींचा अर्थ जाणती ॥ दक्ष ज्ञानी ॥ ५५ ॥ मूळमायेचें चळण ॥ तें चि वायोचें लक्षण ॥ सूक्ष्म तत्वें ते चि जाण ॥ जडत्व पावली ५६ ऐसीं पंचमहाभूतें ॥ पूर्वीं होतीं अव्यक्तें ॥ पुढें झालीं व्यक्तें ॥ स्थिररचनेसी ॥ ५७ ॥ मूळमायेचें लक्षण ॥ तें पंचभूतीक जाण ॥ तयाची पाहें ओळखण ॥ सूक्ष्मदृष्टी ॥ ५८ ॥ आकाशीं वायोविण ॥ इच्छा शब्द करी कोण ॥ इष्टी च्छाशक्ति ते चि जाण ॥ तेजस्वरूप ॥ ५९ ॥ मृदुपण ते चि जळ ॥ जडत्व पृथ्वी केवळ ॥ ऐसी मूळमाया सकळ ॥ पंचभूतिक जाणावी ॥ ६० ॥ येकयेका भूतापोटीं ॥ पंचभूतांची राहाटी ॥ सर्व कळे सूक्ष्मदृष्टी ॥ घालून पाहातां ॥ ६१ ॥ पुढें जडत्वास आलीं ॥ तरी आसती कालवलीं ॥ ऐसी माया विस्तारली ॥ पंचभूतिक ॥ ६२ ॥ मूळमाया पाहतां मुळीं ॥ अथवा अविद्या भूमंडळीं ॥ स्वर्ग मृत्यु पाताळीं ॥ पांच चि भूतें ॥ ६३ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ स्वर्गे मृत्यौ च पाताले यत्किंचित्सचराचरम् ॥ सर्वं तत्पांच भौतिक्यं षष्ठं किंचिन्न दृश्यते ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ सत्यस्वरूप आदि अंतीं ॥ मध्यें पंचभूतें वर्तती ॥ पंचभूतीक जाणिजे श्रोतीं ॥ मूळमाया ॥ ६४ ॥ येथें उठली आशंका ॥ सावध होऊन ऐका ॥ पंचभूतें झालीं एका ॥ तमोगुणापासूनी ॥ ६५ ॥ मूळमाया गुणापरती ॥ तेथें भूतें कैंचीं होती ॥ ऐसी अशंका श्रोतीं ॥ घेतली मागां ॥ ६६

॥ ऐसेंश्रोतीं आक्षेपिलें ॥ संशयासउभेंकेलें ॥ याचेंउत्तरदीधलें ॥ पुढिलियेसमाशीं ॥ ६७॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे
गुरुशिष्यसंवादे अष्टमदशके सूक्ष्मआशंकानाम तृतीयः समासः ॥ ३॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागील
आशंकेचेंमूळ ॥ आतांहोईलप्रांजळ ॥ वृत्तिकरावीनिवळ ॥ निमिष्यएक ॥ १॥ ब्रह्मींमूळमायाझाली ॥ तिच्यापो
टामाया आली ॥ मगतेगुणासप्रसवली ॥ ह्मणोनिगुणाक्षोभिणी ॥ २॥ पुढेंतिजपासावकोण ॥ सत्वरजतमोगु
ण ॥ तमोगुणापासूननिर्माण ॥ जाहलींपंचभूतें ॥ ३॥ ऐसींभूतेंउद्भवलीं ॥ पुढेंतत्वेंविस्तारलीं ॥ एवंतमोगुणापासूनझालीं
॥ पंचमहाभूतें ॥ ४॥ मूळमायागुणापरती ॥ तेथेंभूतेंकैंचींहोतीं ॥ ऐसीआशंकाश्रोतीं ॥ घेतली
मागां ॥ ५॥ आणीकएकेंएकेंभूतीं ॥ पंचभूतेंआसती ॥ तेहीआतांकैशीस्थिती ॥ प्रांजळकरूं ॥ ६॥ सूक्ष्मदृ
ष्टीचेंकौतुक ॥ मूळमायापंचभूतिक ॥ श्रोतींविमळविवेक ॥ केलापाहिजे ॥ ७॥ आधींभूतेंतोजाणावीं ॥ रूपेंकैसीं
वोळखावीं ॥ मगतेंशोधूनपाहावीं ॥ सूक्ष्मदृष्टि ॥ ८॥ वोळखीनाहींअंतरीं ॥ तेवोळखावींकोणेपरी ॥ ह्मणोनि
भूतांचीवोळखीचतुरीं ॥ नावेकपरिसावी ॥ ९॥ जेंजेंजडआणिकठिण ॥ तेंतेंपृथ्वीचेंलक्षण ॥ मृदुआणिवो
लेपण ॥ तितुकेंआप ॥ १०॥ जेंजेंऊष्णआणिसतेज ॥ तेंतेंजाणावेंतेज ॥ आतांवायोहीसहज ॥ निरूपिजेल ॥
११॥ चैतन्यआणिचंचळ ॥ तोह्मावायोनिकेवळ ॥ शून्यत्वअवकाशनिश्चळ ॥ आकाशजाणावें ॥ १२॥ ऐसींपंचमहाभूतें
॥ ओळखीधरावीसंकेतें ॥ आतांएकींपंचभूतें ॥ सावधऐका ॥ १३॥ जेंत्रिगुणाहुनीपर ॥ त्याचासूक्ष्मविचार
॥ यालागींअतितत्पर ॥ होऊनिऐका ॥ १४॥ सूक्ष्मआकाशींकैसीपृथ्वी ॥ तेचिआधींनिरोपावी ॥ येथेंधा
रणाधरावी ॥ श्रोतेजनीं ॥ १५॥ आकाशह्मणजेअवकाशशून्य ॥ शून्यह्मणिजेतेंअज्ञान ॥ अज्ञानह्मणिजेजड

ळज्ञाण ॥ तेचि पृथ्वी ॥ १६ ॥ आकाश स्वयें आहे मृद ॥ तेंचि आप स्वतःसिद्ध ॥ आतां तेज तेंही विशद ॥ करून दा
ऊं ॥ १७ ॥ अज्ञानें भासला भास ॥ तोचि तेजाचा प्रकाश ॥ आतां वायो सावकाश ॥ साकल्य सांगों ॥ १८ ॥ वायो आ
काशा नाहीं भेद ॥ आकाशा इतुका असे स्तब्ध ॥ तथापि आकाशीं जो निरोध ॥ तोचि वायो ॥ १९ ॥ आकाशीं आ-
काश मिसळलें ॥ हें तों न लगे कीं बोलिलें ॥ येणें प्रकारें निरोपिलें ॥ आकाश पंचभूत ॥ २० ॥ वायोमध्यें पंचभूतें ॥
तेही एका एक चित्तें ॥ जे बोलिजेती समस्तें ॥ यथान्वयें ॥ २१ ॥ हळू फूल तरी जड ॥ हळु वारा तरी निबिड ॥ वायो लाग
तां कडाड ॥ मोडती झाडें ॥ २२ ॥ तोलेंवीण झाड मोडे ॥ ऐसें हें कांहींचि न घडे ॥ तोल तोंचि तयें जडे ॥ पृथ्वीचा अंश ॥-
२३ ॥ येथें श्रोते आशंका घेती ॥ तेथें केंवीं झाडें होतीं ॥ झाडें नव्हतीं तरी शक्ति ॥ कठिणरूपें आहे ॥ २४ ॥ वन्हि स्फुलिंग-
लाहान ॥ कांहीं तरी असे ऊष्ण ॥ तैसें सूक्ष्मीं जडपण ॥ सूक्ष्मरूपें ॥ २५ ॥ मृदपण तेंचि आप ॥ भासे तेजाचें स्वरूप ॥ वायो
तेथें चंचळरूप ॥ सहजचि आहे ॥ २६ ॥ सकळांस मिळोन आकाश ॥ सहजचि आहे अवकाश ॥ पंचभूतांचे अंश ॥ वा-
योमध्यें निरोपिले ॥ २७ ॥ आतां तेजाचें लक्षण ॥ भासलेपण तें कठिण ॥ तेजीं ऐसी वोळखण ॥ पृथ्वीयेची ॥ २८ ॥ भा-
सला भास वाटे मृद ॥ तेंचि आप तेजीं प्रसिद्ध ॥ तेजीं तेज स्वतःसिद्ध ॥ सांगणेंचि न लगे ॥ २९ ॥ तेजीं वायो तो चंचळ ॥ ते
जीं आकाश निश्चळ ॥ तेजीं पंचभूतें सकळ ॥ निरोपिलीं ॥ ३० ॥ आतां आपाचें लक्षण ॥ आप तेंचि जें मृदपण ॥ मृदप-
ण तें कठीण ॥ तेचि पृथ्वी ॥ ३१ ॥ आपीं आप सहजचि असे ॥ तेज मृदपणें भासे ॥ वायो स्तब्धपणें दिसे ॥ मृदला आंगीं ॥
३२ ॥ आकाश न लगे सांगावें ॥ तें व्यापकचि स्वभावें ॥ आपीं पंचभूतांचीं नावें ॥ सूक्ष्में निरोपिलीं ॥ ३३ ॥ आतां पृथ्वीचें
लक्षण ॥ कठिण पृथ्वी आपण ॥ कठिणत्वीं मृदपण ॥ तेंचि आप ॥ ३४ ॥ कठिणत्वाचा जो भास ॥ तो चि तेजाचा प्रकाश

॥ कठिणत्वीं जो निरोधांश ॥ तोचि वायो ॥ ३५ ॥ आकाश सकळांस व्यापक ॥ हा तों प्रगटचि विवेक ॥ आकाशीं न कांहीं
एक ॥ भास भासे ॥ ३६ ॥ आकाश तोडितां तुटेना ॥ आकाश फोडितां फुटेना ॥ आकाश परतें होयना ॥ तिळमात्र ॥ ३७ ॥-
असो आतां पृथ्वी आंत ॥ दाविला भूतांचा संकेत ॥ एके भूतीं पंच भूत ॥ तें हें निरोपिलें ॥ ३८ ॥ परी हें आहाच पाहातां नातु
डे ॥ बळेंच पोटीं संदेह पडे ॥ भ्रांति रूपें अहंता चढे ॥ अकस्मात ॥ ३९ ॥ सूक्ष्म दृष्टीनें पहातां ॥ वायोचीवाढे तत्वता ॥ सूक्ष्म
वायो शोधूं जातां ॥ पंच भूतें दिसती ॥ ४० ॥ एवं पंच भूतीक पवन ॥ तेचि मूळमाया जाण ॥ माया आणि सूक्ष्म त्रिगुण ॥ तें
हीं पंच भूतिक ॥ ४१ ॥ भूतें त्रिगुण मेळविजे ॥ त्यांसि अष्टधा बोलिजे ॥ एवं पंच भूतीक जाणिजे ॥ अष्टधा प्रकृति ४२ ॥ शो
धून पाहिल्याविण ॥ संदेह धरणें मूर्खपण ॥ याची पाहावी वोळखण ॥ सूक्ष्म दृष्टी ॥ ४३ ॥ पुढें गुणापासून भूतें ॥ पाव-
लीं स्पष्ट दशेतें ॥ जडत्वा येऊनि समस्तें ॥ नसें जाहालीं ॥ ४४ ॥ पुढें तत्व विवंचना ॥ पिंड ब्रह्मांड तत्व रचना ॥ बोलिली
असे तें जना ॥ प्रगटचि आहे ॥ ४५ ॥ हा भूतकर्दम बोलिला ॥ सूक्ष्म संकेतें दाविला ॥ ब्रह्मगोळ भाराहिला ॥ तत्पूर्वी
॥ ४६ ॥ ब्रह्मांडापैलीकडील गोष्टी ॥ जैं झाली नव्हती सृष्टि ॥ मूळमाया सूक्ष्म दृष्टी ॥ वोळखावी ॥ ४७ ॥ सप्त कंचूक प्र
चंड ॥ झालें नव्हतें ब्रह्मांड ॥ माया अविद्येचें बंड ॥ ऐलीकडे ॥ ४८ ॥ ब्रह्मा विष्णु महेश्वर ॥ हा ही ऐलीकडील विचा
र ॥ पृथ्वी मेरू सप्त सागर ॥ ऐलीकडे ॥ ४९ ॥ नाना लोक नाना स्थानें ॥ चंद्र सूर्य तारांगणें ॥ सप्त द्वीपें चौदा भुवनें ॥ ऐ
लीकडे ॥ ५० ॥ शेष कूर्म सप्त पाताळ ॥ एकवीस स्वर्ग अष्ट दिक्पाळ ॥ तेतीस कोटी देव सकळ ॥ ऐलीकडे ॥ ५१ ॥ बारा-
आदित्य अकरा रूद्र ॥ नव नाग सप्त ऋषेश्वर ॥ नाना देवांचे अवतार ॥ ऐलीकडे ॥ ५२ ॥ मेघ मनु चक्रवर्ति ॥ नाना जी
वांची उत्पत्ति ॥ आतां असो सांगों किती ॥ विस्तार हा ॥ ५३ ॥ सकळ विस्ताराचें मूळ ॥ ते मूळमायाच केवळ ॥ मागां निरो

पिलीसकळ ॥ पंचभूतीक ॥ ५४ ॥ सूक्ष्मभूतेंजेबोलिलीं ॥ तेंचिपुढेंजडत्वाआलीं ॥ तेहेसकळहीबोलिलीं ॥ पुढिलियेसमासीं ॥ ५५ ॥ पंचभूतेंपृथकाकारें ॥ पुढेंनिरोपिलीविस्तारें ॥ वोळखीकारणेंअत्यादरें ॥ श्रोतींश्रवणकरावीं ॥ ५६ ॥ पंचभूतीकब्रह्मगोळ ॥ जेणेंकेलेहामांजळ ॥ दृश्यसांडूनकेवळ ॥ वस्तूचिपाविजे ॥ ५७ ॥ महाद्वारवोलांडावें ॥ मगदेवदर्शनघ्यावें ॥ तैसेंदृश्यहेंसांडावें ॥ जाणोनियां ॥ ५८ ॥ ह्मणोनिदृश्याचेपोटीं ॥ आहेपंचभूतांचीदाटी ॥ एकपणेंपडलीमिठी ॥ दृश्यपंचभूतां ॥ ५९ ॥ एवंपंचभूतांचेंदृश्य ॥ सृष्टिरचिलीसावकाश ॥ श्रोतींकरूनिअवकाश ॥ श्रवणकरावें ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे अष्टमदशके सूक्ष्मपंचभूतनिरूपणंनामचतुर्थःसमासः ॥ ४ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ केवळमूर्खनेणे ॥ ह्मणोनिघडलेंसांगणें ॥ पंचभूतांचींलक्षणें ॥ विशदकरूनी ॥ १ ॥ पंचभूतांचाकर्दमजाहला ॥ आतांनवेंचेवेगळाकेला ॥ परंतुकांहींएकवेगळाला ॥ करूनदाऊं ॥ २ ॥ पर्वतपाषाणशिळाशिखरें ॥ नानावर्णलहानथोरें ॥ खडेगुंडेबहुप्रकारें ॥ जाणिजेपृथ्वी ॥ ३ ॥ नानारंगांचीमृत्तिका ॥ नानास्थळोस्थळींजेकां ॥ वाळुकेंवाळूअनेका ॥ मिळोनपृथ्वी ॥ ४ ॥ पुरेंपट्टणेंमनोहरें ॥ नानामंदिरेंदामोदरें ॥ नानादेवालयेंशिखरें ॥ मिळोनपृथ्वी ॥ ५ ॥ सप्तद्वीपवतीपृथ्वी ॥ कितीह्मणोनिसांगावी ॥ नवखंडेंमिळोनीजाणावी ॥ वसुंधरा ॥ ६ ॥ नानादेशनानानृपती ॥ नानाभाषानानारिती ॥ लक्षचौऱ्यायशीउत्पत्ती ॥ मिळोनपृथ्वी ॥ ७ ॥ नानाउदूसेंजेवनें ॥ नानातरुवरांचींबनें ॥ गिरिकंदरेंनानास्थानें ॥ मिळोनपृथ्वी ॥ ८ ॥ नानारचनाकेलीदेवीं ॥ जेजेनिर्मिलीमानवीं ॥ सकळमिळोनपृथ्वी ॥ जाणिजेश्रोतीं ॥ ९ ॥ नानाधातुसुवर्णादिक ॥ नानारत्नेंजींअनेक ॥ नानाकाष्ठेंवृक्षादिक ॥ मिळोनपृथ्वी ॥ १० ॥ आतांअसोहेंबहुवस ॥ जडांशआणिकठिणांश ॥ सकळपृथ्वी-

हा विश्वास ॥ मानिलापाहिजे ॥ ११ ॥ बोलिलेंपृथ्वीचेंरूप ॥ आतांसांगिजेलआप ॥ श्रोतींओळखावेंस्वरूप ॥ सा
वधहोउनी ॥ १२ ॥ वापीकूपसरोवर ॥ नानासरितांचेंजेंनिर ॥ मेघआणिससागर ॥ मिळोनआप ॥ १३ ॥ ॥
श्लोकार्ध ॥ ॥ क्षारक्षीरसुरासर्पिर्दधीइक्षुजलस्तथा ॥ ॥ क्षारसमुद्रदिसताहे ॥ सकळजनदृष्टीसपाहे ॥
जेथेंलवणहोतआहे ॥ तोचिक्षारसिंधु ॥ १४ ॥ एकदुग्धाचासागर ॥ त्यानावक्षीरसागर ॥ देवेंदिधलानिरंतर ॥ उ
पमन्यासी ॥ १५ ॥ एकसमुद्रमद्याचा ॥ एकजाणावाघृताचा ॥ एकनिरवळदह्यांचा ॥ समुद्रअसे ॥ १६ ॥ एकउसा-
च्यारसाचा ॥ एकतोशुद्धजळाचा ॥ ऐसासातांसमुद्रांचा ॥ वेढापृथ्वीसी ॥ १७ ॥ एवंभूमंडळींचेंजळ ॥ नानास्थळीं
चेंजेंसकळ ॥ अवघेंमिळोनकेवळ ॥ आपबोलिजे ॥ १८ ॥ पृथ्वीगर्भींकितीक ॥ पृथ्वीतळींआवरणोदक ॥ तिहींलो-
कींचेंउदक ॥ मिळोनआप ॥ १९ ॥ नानावल्लीबहुवस ॥ नानातरुवरांचेरस ॥ मद्पाराअमृतविष ॥ मिळोनआप ॥
२० ॥ नानारसस्नेहादिक ॥ याहीवेगळेअनेक ॥ जळाऐसेंअवश्यक ॥ आपबोलिजे ॥ २१ ॥ सार्द्रआणिशीतळ ॥
जळासारिखेंपातळ ॥ शुक्रशोणितमूत्रलाळ ॥ आपबोलिजे ॥ २२ ॥ आपसंकेतेंजाणावें ॥ पातळओलेंओळखा
वें ॥ मृदुशीतळस्वभावें ॥ आपबोलिजे ॥ २३ ॥ झालाआपाचासंकेत ॥ पातळओलेंगुळगुळीत ॥ स्वेदश्लेष्माअ
श्रुसमस्त ॥ आपबोलिजे ॥ २४ ॥ तेजऐकासावधपणें ॥ चंद्रसूर्यतारांगणें ॥ दिव्यदेहसतेजपणें ॥ यानांवतेज
॥ २५ ॥ वन्हिमेघींविद्युल्लता ॥ वन्हिसृष्टिसंहारिता ॥ वन्हिसागराजाळिता ॥ वडवानळ ॥ २६ ॥ वन्हिशंकराचेने
त्रींचा ॥ वन्हिकाळाचेस्कंधेंचा ॥ वन्हिपरिघभूगोळाचा ॥ तेजबोलिजे ॥ २७ ॥ जेंजेंसतेजप्रकाशरूप ॥ तेंतेंतेजा
चेंस्वरूप ॥ शोषकऊष्णादिआरोप ॥ तेजजाणावें ॥ २८ ॥ वायोजाणावाचंचळ ॥ चैतन्यचेतवीकेवळ ॥ बोलणें

चाळणेंसकळ ॥ वायोमुळें ॥ २९ ॥ हालेडोलेतितुकापवन ॥ कांहींनचलेपवनेंविण ॥ सृष्टिचालावया कारण ॥ मू-
ळनोवायु ॥ ३० ॥ चळणवळणप्रसरण ॥ निरोधनआणिआकुंचन ॥ सकळजाणावापवन ॥ चंचळरूपी ॥ ३१ ॥
प्राणापानआणिव्यान ॥ चौथाउदानपांचवासमान ॥ नागकूर्मकृकलजाण ॥ देवदत्तधनंजय ॥ ३२ ॥ जितुकेंकां-
हींहोतेंचळण ॥ तितुकेंवायोचेंलक्षण ॥ चंद्रसूर्यतारांगण ॥ वायोचिधर्ता ॥ ३३ ॥ आकाशजाणावेंपोकळ ॥ नि-
र्मळआणिनिश्चळ ॥ अवकाशरूपसकळ ॥ आकाशजाणावें ॥ ३४ ॥ आकाशासकळांसव्यापक ॥ आकाशअने-
कींएक ॥ आकाशामध्येंकौतुक ॥ चहूंभूतांचें ॥ ३५ ॥ आकाशाऐसेंनाहींसार ॥ आकाशसकळांहूनीथोर ॥ पाहातां
आकाशाचाविचार ॥ स्वरूपासारिखा ॥ ३६ ॥ तंवश्रोतींकेलाआक्षेप ॥ दोहींचेंसारखेंचिरूप ॥ तरीआकाशचिस्वरू-
प ॥ कांह्मणोंनये ॥ ३७ ॥ आकाशास्वरूपानाहींभेद ॥ पाहातांदिसतीअभेद ॥ आकाशवस्तुस्वतःसिद्ध ॥ कांनह्मणा-
वी ॥ ३८ ॥ वस्तुअचळअटळ ॥ वस्तुनिर्मळनिश्चळ ॥ तैसेंचआकाशकेवळ ॥ वस्तुसारिखें ॥ ३९ ॥ ऐकोनिवक्ताबोले
वचन ॥ वस्तुनिर्गुणपुरातन ॥ आकाशाआंगींसमगुण ॥ शास्त्रींनिरोपिले ॥ ४० ॥ कामक्रोधशोकमोहो ॥ भयअ-
ज्ञानशून्यत्वपाहो ॥ ऐसासप्तविधस्वभावो ॥ आकाशाचा ॥ ४१ ॥ ऐसेंशास्त्रकारबोलिले ॥ ह्मणोनिआकाशभू-
तझालें ॥ स्वरूपनिर्विकारसंचलें ॥ उपमेरहित ॥ ४२ ॥ कांचबंदीआणिजळ ॥ सारिखेंचिवाटेसकळ ॥ परीएककां-
चएकजळ ॥ शाहाणेजाणती ॥ ४३ ॥ रुवामध्येंस्फटीकपडिला ॥ लोकींतद्रूपदेखिला ॥ तेणेंकपाळमोक्षझाला
॥ कापूसनकरी ॥ ४४ ॥ तांदुळांमध्येंश्वेतखडे ॥ तांदुळांसारिखेवांकुडे ॥ चौंऊंजातांदांतपडे ॥ तेव्हांकळे ॥ ४५ ॥
त्रिभागामध्येंखडाअसे ॥ त्रिभागासारिखाचिभासे ॥ शोधूंजातांवेगळादिसे ॥ कठिणपणें ॥ ४६ ॥ गुळासारिखा

गुळदगड ॥ परी तो कठिण निवाड ॥ नागकांडीं आणि वेखंड ॥ एक ह्मणों नये ॥ ४७॥ सोनें आणि सोनपितळ ॥ एक
निवाटती केवळ ॥ परी पितळेस लागतां ज्वाळ ॥ काळिमा चढे ॥ ४८॥ असो हे हीन दृष्टांत ॥ आकाश ह्मणिजे केवळ
भूत ॥ तें भूत आणि अनंत ॥ एक कैसें ॥ ४९॥ वस्तूसी वर्णचि नसे ॥ आकाश शामवर्ण भासे ॥ दोहींस साम्यता कैंसे
॥ करिती विचक्षण ॥ ५०॥ श्रोते ह्मणती कैंचें रूप ॥ आकाश ठाईचें अरूप ॥ आकाश वस्तूच तद्रूप ॥ भेद नाहीं ॥
५१॥ चहूं भूतांस नाश आहे ॥ आकाश कैसें नासताहे ॥ आकाशासीं नसाहे ॥ वर्णव्यक्ति विकार ॥ ५२॥ आकाश
अचळ दिसतें ॥ त्याचें काय नासों पाहातें ॥ पाहातां आमुचे नमतें ॥ आकाश शाश्वत ॥ ५३॥ ऐसें ऐकोन वचन ॥ वक्ता
बोले प्रतिवचन ॥ ऐका आतां लक्षण ॥ आकाशाचें ॥ ५४॥ आकाश तमापासून झालें ॥ ह्मणोनि कामक्रोधें वेष्टिलें
॥ अज्ञानशून्यत्व बोलिलें ॥ नाम तयाचें ॥ ५५॥ अज्ञानें कामक्रोधादिक ॥ मोहो भय आणि शोक ॥ हा अज्ञानाचा
विवेक ॥ आकाशागुणें ॥ ५६॥ नास्तीक नकार वचन ॥ तेंचि शून्याचें लक्षण ॥ तयास ह्मणती हृदयशून्य ॥ अज्ञान
प्राणी ॥ ५७॥ आकाश स्तब्धपणें शून्य ॥ शून्य ह्मणिजे तें अज्ञान ॥ अज्ञान ह्मणिजे कठिण ॥ रूप तयाचें ॥ ५८॥
कठिण शून्य विकारवंत ॥ तयास कैसें ह्मणावें संत ॥ मनास वाटे हें तद्रूत ॥ आहाच दृष्टि ॥ ५९॥ अज्ञानकाळवळें
आकाशीं ॥ तया कर्दमा ज्ञान नाशी ॥ ह्मणोनियां आकाशासी ॥ नाश आहे ॥ ६०॥ तैसें आकाश आणि स्वरूप ॥ पाहातां
वाटती एकरूप ॥ परी दोहीं मध्यें विक्षेप ॥ शून्यत्वाचा ॥ ६१॥ आहाच पाहातां कल्पनेसी ॥ सारिखेंच वाटे
निश्चयेसी ॥ परी आकाश स्वरूपासी ॥ भेद आहे ॥ ६२॥ उन्मनी आणि सुषुप्ति अवस्था ॥ सारिखीचि वाटे तत्वतां
॥ परी विवंचून पाहूं जातां ॥ भेद आहे ॥ ६३॥ खोटें खऱ्यासारिखें भाविती ॥ परी परीक्षवंत निवडिती ॥ कांकुरंगें

देखोनि भुलती ॥ मृगजळासी ॥ ६४ ॥ आतां असोत हे दृष्टांत ॥ बोलिलों कळायासंकेत ॥ ह्मणोनि भूत आणि अनंत ॥ एक नव्हेती ॥ ६५ ॥ आकाश वेगळेपणें पहावें ॥ स्वरूपीं स्व स्वरूप चि व्हावें ॥ वस्तूचें पाहाणें स्वभावें ॥ ऐसें असे ॥ ६६ ॥ येथें अशंका फिटली ॥ संदेहवृत्ति मावळली ॥ भिन्नपणें नवचे अनुभविली ॥ स्वरूपस्थिति ॥ ६७ ॥ आकाश अनुभवायेतें ॥ स्वरूप अनुभवापरतें ॥ ह्मणोनियां आकाशातें ॥ साम्यता न घडे ॥ ६८ ॥ दुग्धासारिखा जळांश ॥ निवडूं जाणती राजहंस ॥ तैसें स्वरूप आणि आकाश ॥ संत जाणती ॥ ६९ ॥ सकळमायागाथागोवी ॥ संतसंगें हे उगवावी ॥ पाविजे मोक्षाची पदवि ॥ सत्समागमें ॥ ७० ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे अष्टमदशके पंचमहाभूतें स्वरूपाकाशभेदनिरूपणंनाम पंचमः समासः ॥ ५ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ श्रोता विनवी वक्तयासी ॥ सत्संगाची महिमा कैसी ॥ मोक्षलाभे किती दिवशीं ॥ हें मज निरोपावें ॥ १ ॥ धरितां साधूची संगति ॥ किती दिवसां होते मुक्ति ॥ ह्या निश्चय कृपामूर्ती ॥ मज दिनास करावा ॥ २ ॥ मुक्ति लाभे तत्क्षणीं ॥ विश्वासतां निरूपणीं ॥ दुश्चीतपणें हानि ॥ होत असे ॥ ३ ॥ स्फूतिपणें दुश्चीत ॥ मन होतें अकस्मात ॥ त्यास करावें निवांत ॥ कोणेपरी ॥ ४ ॥ मनाच्या तोडून वोढी ॥ श्रवणीं बैसावें आवडी ॥ सावधपणें घडीनें घडी ॥ काळ सार्थक करावा ॥ ५ ॥ अर्थप्रमेय ग्रंथांतरीं ॥ शोधूनि घ्यावें अभ्यंतरीं ॥ दुश्चितपण आलें तरी ॥ पुनः श्रवण करावें ॥ ६ ॥ अर्थांतर पाहिल्याविण ॥ उगेंचि करी जो श्रवण ॥ तो श्रोता नव्हे पाषाण ॥ मनुष्यवेषें ॥ ७ ॥ येथें श्रोते मानिती शीण ॥ आह्मासि केलें पाषाण ॥ तरी पाषाणाचें लक्षण ॥ सावध ऐका ॥ ८ ॥ वांकुडा तिकुडा फोडिला ॥ पाषाण घडून नीट केला ॥ दुसरे वेळेस पाहिला ॥ तरी तो तैसाचि असे ॥ ९ ॥ टांकीनें खपली फोडिली ॥ ते मागुती नाहीं जडली ॥ मनुष्याची कुबुद्धि

झाडिली ॥ नरितेंपुनःलागे ॥ १० ॥ सांगतां अवगुणगेला ॥ पुनःमागुताजडला ॥ याकारणेंम्हाभला ॥ पाषाण-
गोटा ॥ ११ ॥ ज्याचा अवगुण झडेना ॥ तोपाषाणाहूनउणा ॥ पाषाण आगळाजाणा ॥ कोटिगुणें ॥ १२ ॥ कोटिगुणें-
कैसापाषाण ॥ त्याचेंहीऐका लक्षण ॥ श्रोतींकरावें श्रवण ॥ सावधहोउनी ॥ १३ ॥ माणीकमोतींप्रवाळ ॥ पाच-
वैडूर्यवज्रनीळ ॥ गोमेदमणि परीसकेवळ ॥ पाषाणबोलिजे ॥ १४ ॥ याहीवेगळेबहुत ॥ सूर्यकांतसोमकांत ॥ ना
ना मोहोरेसप्रचीत ॥ औषधाकारणें ॥ १५ ॥ याहीवेगळे पाषाण भले ॥ नानातीर्थी जेलागले ॥ वापीकूपशेखीं-
झाले ॥ हरिहरमूर्ती ॥ १६ ॥ याचा पाहातां विचार ॥ पाषाणाऐसेंनाहींसार ॥ मनुष्य तेंकाय पामर ॥ पाषाणापुढें ॥
१७ ॥ नरीतोऐसानव्हेपाषाण ॥ जोअपवित्रनिःकारण ॥ तयासारिखा देहजाण ॥ दुश्चीतअभक्ताचा ॥ १८ ॥ आ
तां असोहेंबोलणें ॥ घातहोतोदुश्चितपणें ॥ दुश्चितपणाचेनिगुणें ॥ प्रपंचनापरमार्थ ॥ १९ ॥ दुश्चीतपणेंकार्यना
से ॥ दुश्चीतपणेंचिंतावसे ॥ दुश्चीतपणेंस्मरणनसे ॥ क्षणएकपाहतां ॥ २० ॥ दुश्चीतपणेंशत्रुजिणें ॥ दुश्चीतपणेंज-
न्ममरणें ॥ दुश्चीतपणाचेनिगुणें ॥ हानिहोय ॥ २१ ॥ दुश्चीतपणेंनव्हेसाधन ॥ दुश्चीतपणेंनघडेभजन ॥ दुश्चीतप-
णेंनव्हेज्ञान ॥ साधकासी ॥ २२ ॥ दुश्चीतपणेंनव्हेनिश्चयो ॥ दुश्चीतपणेंनघडेजयो ॥ दुश्चीतपणेंहोयक्षयो ॥ आपु
ल्यास्वहिताचा ॥ २३ ॥ दुश्चीतपणेंनघडेश्रवण ॥ दुश्चीतपणेंनव्हेविवरण ॥ दुश्चीतपणेंनिरूपण ॥ हातींचेंजाय ॥ २४
॥ दुश्चीतपणेंबैसला दि से ॥ परितोअसतचिनसे ॥ चंचळचक्रींपडिलें असे ॥ मानसजयाचें ॥ २५ ॥ वेडेंपिशाच्यनि
रंतर ॥ अंधमुकेंआणिबधीर ॥ तैसाजाणावासंसार ॥ दुश्चितप्राणियांचा ॥ २६ ॥ सावधअसोनिउमजेना ॥ श्रवण
असोनऐकेना ॥ ज्ञान असोन कळेना ॥ सारासारविचार ॥ २७ ॥ ऐसाजोदुश्चित आळशी ॥ परलोककैंचा त्यासी ॥

जयाचे जीवीं अहर्निशी ॥ आळस वसे ॥ २८ ॥ दुश्चीतपणापासून सुटला ॥ तरी तो सर्वांनि आळस आला ॥ आळसाहातीं प्राणियाला ॥ उसंतचि नाहीं ॥ २९ ॥ आळसें राहिला विचार ॥ आळसें बुडाला आचार ॥ आळसें नव्हे पाठांतर ॥ कांहीं केल्या ॥ ३० ॥ आळसें घडेना श्रवण ॥ आळसें नव्हे निरूपण ॥ आळसें परमार्थाची खूण ॥ मळीण जाहली ॥ ३१ ॥ आळसें नित्यनेम राहिला ॥ आळसें अभ्यास बुडाला ॥ आळसें आळस वाढला ॥ असंभाव्य ॥ ३२ ॥ आळसें गेली धारणा धृति ॥ आळसें मलीन झाली वृत्ति ॥ आळसें विवेकाची गति ॥ मंद जाहाली ॥ ३३ ॥ आळसें निद्रा वाढली ॥ आळसें वासना विस्तारली ॥ आळसें शून्याकार झाली ॥ सद्बुद्धी निश्चयाची ॥ ३४ ॥ दुश्चीतपणासवें आळस ॥ आळसें निद्राविलास ॥ निद्राविलासें केवळ नाश ॥ आयुष्याचा ॥ ३५ ॥ निद्रा आळस दुश्चीतपण ॥ हें चि मूर्खाचें लक्षण ॥ येणें करितां निरूपण ॥ उमजेचिना ॥ ३६ ॥ हीं तिन्हीं लक्षणें जेथें ॥ विवेक कैंचा असेल तेथें ॥ अज्ञानास यापरतें ॥ सुखचि नाहीं ॥ ३७ ॥ क्षुधा लागतां च जेविला ॥ जेऊन उठतां आळस आला ॥ आळस येतां च निजेला ॥ सावकाश ॥ ३८ ॥ निजोन उठतां च दुश्चीत ॥ कदां नाहीं सावचित्त ॥ तेथें कैंचें आत्महित ॥ निरूपणीं ॥ ३९ ॥ मर्कटापाशीं दिलें रत्न ॥ पिशाच्या हातीं निधान ॥ दुश्चितापुढें निरूपण ॥ तैसें होय ॥ ४० ॥ आतां असो हे उपपत्ति ॥ आशंकेची कोण गती ॥ किती दिवसां होते मुक्ति ॥ सज्जनाचे निसंगें ॥ ४१ ॥ ऐका याचें प्रत्योत्तर ॥ कथेसी व्हावें तत्पर ॥ संतसंगाचा विचार ॥ ऐसा असे ॥ ४२ ॥ लोहो परिसासी लागला ॥ थेंबुटा सागरीं बुडाला ॥ गंगे सरिते संगम झाला ॥ तत्क्षणीं ॥ ४३ ॥ सावध साक्षपि आणि दक्ष ॥ तयास तत्काळ चि मोक्ष ॥ इतरांसी नें अलक्ष ॥ लक्षिलें न वचे ॥ ४४ ॥ येथें शिष्य प्रज्ञावंत केवळ ॥ प्रज्ञावंता न लगे वेळ ॥ अनन्यास तत्काळ ॥ मोक्षलाभे ॥ ४५ ॥ प्रज्ञावंत आणि आनन्य ॥ तयास

नलगेएकक्षण ॥ अनन्यभावार्थेंविण ॥ प्रज्ञारखोटी ॥ ४६ ॥ प्रज्ञेवीणअर्थनकळे ॥ विश्वासेंवीणवस्तुनाकळे ॥
प्रज्ञाविश्वासेंगळे ॥ देहाभिमान ॥ ४७ ॥ देहाभिमानाचेअंतीं ॥ सहजचिवरक्तप्राप्ति ॥ सत्संगेंसद्गति ॥ विलं-
बचिनाहीं ॥ ४८ ॥ सावधसाक्षपीविशेष ॥ प्रज्ञावंतआणिविश्वास ॥ तयाससाधनीसायास ॥ करणेंचि-
नलगे ॥ ४९ ॥ इतरभाविकसाबडे ॥ तयांससाधनेंमोक्षजोडे ॥ साधुसंगेंतत्काळउघडे ॥ विवेकदृष्टी ॥ ५० ॥ परीतें
साधनमोडूंनये ॥ निरूपणाचाउपाय ॥ निरूपणेंलागेसोय ॥ सर्वत्रांसीं ॥ ५१ ॥ आतांमोक्षआहेकैसा ॥ कै-
सीस्वरूपींचीदशा ॥ त्याचेप्राप्तीचाभरवसा ॥ सत्संगेंकेवी ॥ ५२ ॥ ऐसेंनिरूपणप्रांजळ ॥ पुढेंबोलिलेंअसेस-
कळ ॥ श्रोतींहोवोनिनिश्चळ ॥ अवधानद्यावें ॥ ५३ ॥ अवगुणत्यागाव्याकारणें ॥ न्यायनिष्ठुरलागेबोलणें ॥
श्रोतींकोपनधरणें ॥ ऐसियावचनाचा ॥ ५४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे अष्टमदशकेदुश्चित-
निरूपणंनामषष्ठःसमासः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांश्रोतयांचापक्ष ॥ कितीदिवसांहोतो
मोक्ष ॥ तेंचिकथाश्रोतेदक्ष ॥ होऊनऐका ॥ १ ॥ मोक्षासकैसेंजाणावें ॥ मोक्षकोणासह्मणावें ॥ सत्संगेंपावावें ॥-
मोक्षासकैसें ॥ २ ॥ तरीबद्धह्मणिजेतोबांधला ॥ आणिमोक्षह्मणिजेमोकळाझाला ॥ तोसत्संगेंकैसालाधला ॥
तेंहीऐका ॥ ३ ॥ प्राणिसंकल्पेंबांधला ॥ जीवपणेंबद्धझाला ॥ तोविवेकेंमुक्तकेला ॥ साधुजनीं ॥ ४ ॥ मीजीवऐ-
सासंकल्प ॥ दृढधरितांगेलेकल्प ॥ तेणेंप्राणीझालाअल्प ॥ देहबुद्धिचा ॥ ५ ॥ मीजीवमजबंधन ॥ मजआहेज-
न्ममरण ॥ केल्याकर्माचेंफळआपण ॥ भोगीनआतां ॥ ६ ॥ पापाचेंफळतेंदुःख ॥ आणिपुण्याचेंफळतेंसुख ॥-
पापपुण्यअवश्यक ॥ भोगणेंलागे ॥ ७ ॥ पापपुण्यभोगसुटेना ॥ आणिगर्भवासहीतुटेना ॥ ऐसीजयाचीक-

ल्पना ॥ सहृदजाहाली ॥ ८ ॥ तयानावबांधला ॥ जीवपणेंबद्धझाला ॥ जैसास्वयेंबांधोनकोसला ॥ मूर्खपावे ॥
९ ॥ तैसाप्राणीतोअज्ञान ॥ नेणेभगवंताचेंज्ञान ॥ ह्मणेमाझेंजन्ममरण ॥ सुटेचिना ॥ १० ॥ आतांकांहींदानक-
रूं ॥ पुढिलियाजन्मास आधारू ॥ तेणेंसुखरूपसंसारू ॥ होईलमाझा ॥ ११ ॥ पूर्वींदाननाहींकेलें ॥ ह्मणोनिदरि
द्रप्राप्तझालें ॥ आतांतरीकांहींकेलें ॥ पाहिजेकीं ॥ १२ ॥ ह्मणोनिदिलेंवरुअर्जुनें ॥ आणिएकताम्रनाणें ॥ ह्मणेआ
तांकोटिगुणें ॥ पावेनपुढें ॥ १३ ॥ कुशावर्तीकुरुक्षेत्रीं ॥ महिमाऐकोनदानकरी ॥ आशाधरिलीअभ्यंतरीं ॥ कोटि
गुणाची ॥ १४ ॥ रुकाअडकादानकेला ॥ अतीतासतुकडाघातला ॥ ह्मणेमाझादीगझाला ॥ कोटितुकड्यांचा ॥ १५
॥ तोसीखाईनपुढिलेजन्मीं ॥ ऐसेंकल्पीअंतर्यामीं ॥ वासनागुंतलीजन्मकर्मीं ॥ प्राणियांची ॥ १६ ॥ आतांजेंमीदेईं
न ॥ तेंपुढिलेजन्मींपावेन ॥ ऐसेंकल्पितोअज्ञान ॥ बहूजाणावा ॥ १७ ॥ बहुतांजन्मांचेअंतीं ॥ होयनरदेहाचीप्राप्ति
॥ येथेंनहोतांज्ञानेंसद्गति ॥ गर्भवासचुकेना ॥ १८ ॥ गर्भवासनरदेहींचघडे ॥ ऐसेंहेंसर्वथानघडे ॥ अकस्मातभो-
गणेंपडे ॥ पुनःनीचयोनि ॥ १९ ॥ ऐसानिश्चयशास्त्रांतरीं ॥ बहुतींकेलाबहुतांपरी ॥ नरदेहसंसारीं ॥ परमदुर्ल
भअसे ॥ २० ॥ पापपुण्यसमताघडे ॥ तरीचनरदेहजोडे ॥ येरवींजन्मनघडे ॥ व्यासवचनभागवतीं ॥ २१ ॥ ॥
श्लोक ॥ ॥ नृदेहमाद्यंसुलभंसुदुर्लभंप्लवंसुकल्पंगुरुकर्णधारम् ॥ मयानुकूलेननभस्वतेरितंपुमान्भवा-
ब्धिंनतरेत्सआत्महा ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ नरदेहपरमदुर्लभ ॥ अल्पसंकल्पाचालाभ ॥ गुरुकर्णधारीस्वयंभ ॥
सुखपाववी ॥ २२ ॥ देवअनुकूलनव्हेजया ॥ स्वयेंपापितोप्राणिया ॥ भवाब्धिननरवेतया ॥ आत्महत्याराबोलि
जे ॥ २३ ॥ ज्ञानेंवीणप्राणियासी ॥ जन्ममृत्युलक्षचौऱ्यांशीं ॥ तितुक्याआत्महत्यात्यासी ॥ ह्मणोनिआत्महत्या

रा॥२४॥नरदेहींज्ञानेंविण॥कदांनचुकेजन्ममरण॥भोगणेंलागतीदारुण॥नानानीचयोनि॥२५॥रीसमर्क-
टश्वानसूकर॥अश्ववृषभह्मैसाखर॥काककुक्कुटजंबूकमार्जार॥सरडेबेडूकमक्षिका॥२६॥इत्यादीकनीचयो
नि॥ज्ञाननसतांभोगणेंजनीं॥आशाधरीमूर्खप्राणी॥पुढिलियाजन्माची॥२७॥ह्यानरदेहपडतां॥तोंचिपावि-
जेमागुता॥ऐसाविश्वासधरितां॥लाजनाहीं॥२८॥कोणपुण्याचासंग्रहो॥जेपुनःपाविजेनरदेहो॥दुराशाधरि
लीपाहो॥पुढिलियाजन्माची॥२९॥ऐसेमूर्खअज्ञानजन॥केलेंसंकल्पेंबंधन॥शत्रुआपणासआपण॥हो
ऊनिठेले॥३०॥ ॥श्लोकार्द्ध॥आत्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनः॥ ॥टीका॥ऐसेंसंकल्पाचेंबंधन॥
संतसंगेंतुटेजाण॥ऐकतयाचेंलक्षण॥सांगिजेल॥३१॥पांचांभूतांचेंशरीर॥निर्माणझालेंसचराचर॥प्रकृति
स्वभावेंजगदाकार॥वर्त्तोंलागे॥३२॥देहअवस्थाअभिमान॥स्थानेंभोगमात्रागुण॥शक्तिआदीकरूनिलक्ष
ण॥चौपुटीतत्वाचें॥३३॥ऐसीपिंडब्रह्मांडरचना॥विस्तारेंवाढलीकल्पना॥निर्धारितांतत्वज्ञाना॥मतेंभांबा
वलीं॥३४॥नानामतींनानाभेद॥भेदेंवाढतीविवाद॥परीतोऐक्यतेचासंवाद॥साधुजाणती॥३५॥तयासं
वादाचेंलक्षण॥पंचभूतीकदेहजाण॥तयादेहामध्येंकारण॥आत्मावोळखावा॥३६॥देहअंतींनासोनिजा-
य॥त्यासआत्माह्मणोंनये॥नानातत्वांचासमुदाय॥देहामध्येंआला॥३७॥अंतःकरणप्राणादिक॥विष
यइंद्रियेंदशक॥हासूक्ष्माचाविवेक॥बोलिलाशास्त्रीं॥३८॥घेतांसूक्ष्माचीशुद्धि॥भिन्नअंतःकरणमनबु-
द्धि॥नानातत्वांचेंउपाधी॥वेगळाआत्मा॥३९॥स्थूळसूक्ष्मकारण॥महाकारणविराटहिरण्य॥अव्याकृ
तमूळप्रकृतिजाण॥ऐसेअष्टदेह॥४०॥चारीपिंडींचारीब्रह्मांडीं॥ऐसीअष्टदेहाचीमोडी॥प्रकृतिपुरुषा

चीवादी ॥ दशदेह बोलिजे ॥ ४१ ॥ ऐसें नत्वांचें लक्षण ॥ आत्मा साक्षी विलक्षण ॥ कार्य कर्ता कारण ॥ दृश्य तयाचें ॥
४२ ॥ जीव शिव पिंड ब्रह्मांड ॥ माया अविद्येचें बंड ॥ हें सांगतां असे उदंड ॥ परी आत्मा वेगळा ॥ ४३ ॥ पाहों जातां
आत्मे चारी ॥ त्यांचें लक्षण अवधारीं ॥ हें जाणोनि अभ्यंतरीं ॥ सहृद धरावें ॥ ४४ ॥ एक जीवात्मा दुसरा शिवात्मा ॥
तिसरा परमात्मा जो विश्वात्मा ॥ चौथा जाणिजे निर्मळात्मा ॥ ऐसे चारी आत्मे ॥ ४५ ॥ भेद उंचनीच भासती ॥ परी
चारी एकचि असती ॥ येविशीं दृष्टांतसंमती ॥ सावध ऐका ॥ ४६ ॥ घटाकाश मठाकाश ॥ महदाकाश चिदाकाश ॥
अवघें मिळोन आकाश ॥ एकचि असे ॥ ४७ ॥ तैसा जीवात्मा आणि शिवात्मा ॥ परमात्मा आणि निर्मळात्मा ॥ अव
घा मिळोन आत्मा ॥ एकचि असे ॥ ४८ ॥ घटीं व्यापक जें आकाश ॥ तयानाव घटाकाश ॥ पिंडीं व्यापक जो ब्रह्मांश
॥ त्यासि जीवात्मा बोलिजे ॥ ४९ ॥ मठीं व्यापक जें आकाश ॥ तयानाव मठाकाश ॥ तैसा ब्रह्मांडीं जो ब्रह्मांश ॥ त्यासि
शिवात्मा बोलिजे ॥ ५० ॥ मग बाहेरील आकाश ॥ तयानाव महदाकाश ॥ ब्रह्मांडाबाहेरील जो ब्रह्मांश ॥ त्या
सि परमात्मा बोलिजे ॥ ५१ ॥ उपाधिवेगळें जें आकाश ॥ तयानाव चिदाकाश ॥ तैसा निर्मळात्मा परेश ॥ उपाधि
वेगळा ॥ ५२ ॥ उपाधियोगें वाटे भिन्न ॥ परी तें आकाश अभिन्न ॥ तैसा आत्मा स्वानंदघन ॥ एकचि असे ॥ ५३ ॥ दृ
श्यास बाह्य अंतरीं ॥ सूक्ष्मात्मा निरंतरीं ॥ त्याची वर्णावया थोरी ॥ शेष समर्थ नव्हे ॥ ५४ ॥ ऐसें आत्म्याचें लक्षण
॥ जाणतां नाहीं जीवपण ॥ उपाधि शोधितां अभिन्न ॥ मुळींच आहे ॥ ५५ ॥ जीवपण एकदेशी ॥ अहंकारें जन्मसे
शी ॥ विवेक पाहतां प्राणियासीं ॥ जन्म कैंचा ॥ ५६ ॥ जन्ममृत्यापासून सुटला ॥ या नाव जाणिजे मोक्ष झाला ॥ न
लें शोधितां पावला ॥ तत्वतां वस्तु ॥ ५७ ॥ तेंचि वस्तु तें आपण ॥ हें महावाक्याचें लक्षण ॥ साधु करिती निरूपण

॥ आपुलेनिमुखें ॥ ५८ ॥ जेनिक्षणींअनुग्रहकेला ॥ तेनिक्षणींमोक्षझाला ॥ बंधनकांहीं आत्मयाला ॥ बोलोंचि
नये ॥ ५९ ॥ आतांआशंकाफीटली ॥ संदेहवृत्तिमावळली ॥ संतसंगेंतात्काळझाली ॥ मोक्षपदवि ॥ ६० ॥ स्वप्ना
मध्येंजोबांधला ॥ तोजागृतीनेंमोकळाकेला ॥ ज्ञानविवेकेंप्राणियाला ॥ मोक्षप्राप्ति ॥ ६१ ॥ अज्ञाननिशीच्या अं-
तीं ॥ संकल्पदुःखेंनासती ॥ तेणेंगुणेंहोयप्राप्ति ॥ तत्काळमोक्षाची ॥ ६२ ॥ तोडावयास्वप्नबंधन ॥ नलगेआणीक
साधन ॥ तयासप्रयत्नजागृतीविण ॥ बोलोंचिनये ॥ ६३ ॥ तैसासंकल्पें बांधलाजीव ॥ त्यासआणीकनाहींउपा
व ॥ विवेकेंपाहातांवाव ॥ बंधनहोय ॥ ६४ ॥ विवेकपाहिल्याविण ॥ जोजोउपावतोतोशिण ॥ विवेकेंपाहतांआप
ण ॥ आत्माचअसे ॥ ६५ ॥ आत्मयाच्याठायींकांहीं ॥ बंधमोक्षदोनीनाहीं ॥ जन्ममृत्यहेंसर्वही ॥ आत्मत्वींनघडे
६६ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टमदशकेमोक्षलक्षणंनामसप्तमः समासः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरामसम
र्थ ॥ ॥ मागांझालेंनिरूपण ॥ परमात्मातोतूंविजाण ॥ तयापरमात्मयाचेंलक्षण ॥ तेंहेंऐसेंअसे ॥ १ ॥ जन्मना
हीं मृत्यनाहीं ॥ येणेंनाहींजाणेंनाहीं ॥ बंधमोक्षदोन्हींनाहीं ॥ परमात्मयासी ॥ २ ॥ परमात्मानिर्गुणनिराकार ॥ पर
मात्माअनंतअपार ॥ परमात्मानित्यनिरंतर ॥ जैसातैसा ॥ ३ ॥ परमात्मासर्वांसिव्यापक ॥ परमात्माअनेकींएक-
॥ परमात्मयाचाविवेक ॥ अतर्क्यआहे ॥ ४ ॥ ऐसीपरमात्मयाचीस्थिति ॥ बोलिलातिवेदश्रुति ॥ परमात्मापाविजे
भक्ति ॥ येथेंसंशयनाहीं ॥ ५ ॥ तयेभक्तीचेंलक्षण ॥ भक्तिनवविधाभजन ॥ नवविधाभजनेंपावन ॥ बहुतभक्तजा
हाले ॥ ६ ॥ तयेनवविधेमध्येंसार ॥ आत्मनिवेदनथोर ॥ तयेचाकरावाविचार ॥ स्वानुभवेंस्वयें ॥ ७ ॥ आपुलीयास्वा
नुभवें ॥ आपणासनिवेदावें ॥ आत्मनिवेदनजाणावें ॥ ऐसेंअसे ॥ ८ ॥ महत्पूजेच्याअंतीं ॥ देवासमस्तकवाहाती ॥

तैसीआहेनिकटभक्ति॥आत्मनिवेदनाची॥९॥आपणासनिवेदिती॥ऐसेभक्तथोडेअसती॥तयासपर्मात्मामुक्ति॥तात्काळदेतो॥१०॥आपणासकैसेंनिवेदावें॥कोठेंजाऊनपडावें॥किंवामस्तकतोडावें॥देवापुढें॥११॥ऐसेंऐकोनबोलणें॥वक्तावदेसर्वज्ञपणें॥श्रोतींअवधानदेणें॥एकाग्रचित्तें॥१२॥आत्मनिवेदनाचेंलक्षण॥आधींपाहावेंमीकोण॥मगपरमात्मानिर्गुण॥तोवोळखावा॥१३॥देवाभक्ताचेंशोधन॥करितांहोतेंआत्मनिवेदन॥देवआहेपुरातन॥भक्तपाहे॥१४॥देवासओळखोंजातां॥तेथेंझालीतद्रूपता॥देवभक्तविभक्तता॥मुळींचनाहीं॥१५॥विभक्तनाहींह्मणोनभक्त॥बद्धनाहींह्मणोनमुक्त॥अयुक्तनाहींबोलणेंयुक्त॥शास्त्राधारें॥१६॥देवांभक्तांचेंपाहातांमूळ॥होयभेदाचेंनिर्मूळ॥एकपरमात्मासकळ॥दृश्यावेगळा॥१७॥तयासिहोतांमिळणी॥उरीनाहींदुजेपणीं॥देवभक्तहेकडसणी॥निरसोनिगेली॥१८॥आत्मनिवेदनाच्याअंतीं॥जेकांघडलीअभेदभक्ति॥तयेनांवसायोज्यमुक्ति॥सत्यजाणावी॥१९॥जोसंतांसिशरणगेला॥अद्वैतनिरूपणेंबोधला॥मगजरीवेगळाकेला॥तरीहोणारनाहीं॥२०॥नदीमिळालीसागरीं॥तेनिवडावीकोणेपरी॥लोहसोनेहोतांमाघारी॥काळिमानये॥२१॥तैसाभगवंतींमिळाला॥तोनवचेवेगळाकेला॥देवभक्तआपणझाला॥विभक्तनव्हे॥२२॥देवभक्तदोनीएक॥ज्यासीकळलाहाविवेक॥साधुजनींमोक्षदायक॥तोचिजाणावा॥२३॥आतांअसोहेंबोलणें॥देवपहावाभक्तपणें॥तेणेंत्याचेंऐश्वर्यबाणे॥तोत्काळआंगीं॥२४॥देहचिहोऊनिराहिजे॥तेणेंदेहदुःखसाहिजे॥देहातीतहोतांपाविजे॥परब्रह्मतें॥२५॥देहातीतकैसेंहोणें॥कैसेंपरब्रह्मपावणें॥ऐश्वर्याचींलक्षणें॥कवणसांगिजे॥२६॥ऐसेंश्रोतींआक्षेपिलें॥याचेंउत्तरकायबोलिलें॥तेंचिआतांनिरोपिलें॥सावधऐका॥२७॥देहातीतवस्तु

आहे ॥ तेंतूंपरब्रह्मपाहें ॥ देहसंगनसाहे ॥ तुजविदेहासी ॥ २८ ॥ ज्याचीबुद्धिहोयऐसी ॥ वेदवर्णिनीतयासी ॥ शो
धितांनानाशास्त्रांसी ॥ नपडेठाईं ॥ २९ ॥ ऐश्वर्यऐसेंतत्त्वता ॥ बाणेदेहबुद्धिसोडितां ॥ देहमीऐसेंभाविनां ॥ अधोग
ति ॥ ३० ॥ याकारणेंसाधुवचन ॥ मानूंनयेअप्रमाण ॥ मिथ्यामानितांदूषण ॥ लागोंपाहे ॥ ३१ ॥ साधुवचनतेंकैसें
॥ कायधरावेंविश्वासें ॥ एकवेळस्वामीऐसें ॥ मजनिरोपावें ॥ ३२ ॥ सोहंआत्मास्वानंदघन ॥ अजन्मातोतूंविजा
ण ॥ हेंचिसाधूचेंवचन ॥ सदृढधरावें ॥ ३३ ॥ महावाक्याचेंअंतर ॥ तूंचिब्रह्मनिरंतर ॥ ऐशीयावचनाचाविसर ॥ प
डोंचनये ॥ ३४ ॥ देहासहोईलअंत ॥ मगमीपावेनअनंत ॥ ऐसेंबोलणेंनिभ्रांत ॥ मानूंचनये ॥ ३५ ॥ एकमूर्खऐसें
ह्मणती ॥ मायानासेलकल्पांतीं ॥ मगआह्मांसब्रह्मप्राप्ति ॥ येरवींनाहीं ॥ ३६ ॥ मायेसीहोईलकल्पांत ॥ अथवादेहा
सयेईलअंत ॥ तेव्हांपावेननिवांत ॥ परब्रह्मीं ॥ ३७ ॥ हेंबोलणेंअप्रमाण ॥ ऐसेंनव्हेसमाधान ॥ समाधानाचेंलक्ष
ण ॥ वेगळेंचिअसे ॥ ३८ ॥ सैन्यअवघेंमरावें ॥ मगराज्यपदप्राप्तव्हावें ॥ सैन्यअसतांचराज्यकरावें ॥ हेंकळेना ॥ ३९ ॥-
मायाअसोनीचनाहीं ॥ देहअसतांचविदेही ॥ ऐसेंसमाधानकांहीं ॥ वोळखावें ॥ ४० ॥ राज्यपदहातासिआलें ॥ मगप
रिवारेंकायकेलें ॥ परिवारदेखतांराज्यगेलें ॥ हेंतोंघडेना ॥ ४१ ॥ प्राप्तझालियाआत्मज्ञान ॥ तैसेंदृश्यदेहभान ॥ दृष्टी
सपडतांसमाधान ॥ जाणारनाहीं ॥ ४२ ॥ मार्गींसुळीसर्पाकार ॥ देखतांभयझालेंथोर ॥ कळतांतेथींचाविचार ॥ मग
मारणेंकाय ॥ ४३ ॥ तैसीमायाभयानक ॥ विचारपाहतांमायीक ॥ मगतयेचाधाक ॥ कासयाधरावा ॥ ४४ ॥ देखतां
मृगजळाचेंपूर ॥ ह्मणेकैसापाऊंपैलपार ॥ कळतांतेथींचाविचार ॥ मगसांकडेंकैचें ॥ ४५ ॥ देखतांस्वप्नभयानक ॥ स्व
प्नींवाटेपरमधाक ॥ जागृतीआलियासाशंक ॥ कासयाव्हावें ॥ ४६ ॥ तथापिमायाकल्पनेसिदिसे ॥ आपणकल्पना

तीत असे ॥ तेथें उद्वेग कायसे ॥ निर्विकल्पासी ॥ ४७ ॥ अंतीं मति तेचि गति ॥ ऐसें सर्वत्र बोलती ॥ तुझ्या अंतीं तुझी
प्राप्ति ॥ सहजचि झाली ॥ ४८ ॥ चौदेहांचा अंत ॥ आणि जन्ममूळाचा प्रांत ॥ अंतामांतासी अलिप्त ॥ तो तूं आत्मा
॥ ४९ ॥ जयास ऐसी आहे मति ॥ तयास ज्ञानें आत्मगति ॥ गति आणि अवगति ॥ वेगळा चितूं ॥ ५० ॥ मति खुंटली
वेदांची ॥ तेथें गति आणि अवगति कैंची ॥ आत्मशास्त्रगुरुप्रचीतीची ॥ ऐक्यता झाली ॥ ५१ ॥ जीवपणाची फिटली भ्रांति
॥ वस्तु आलि आत्मप्रचीती ॥ प्राणी पावला उत्तमगति ॥ सद्गुरूबोधें ॥ ५२ ॥ सद्गुरूबोध जेव्हां झाला ॥ चौदेहांस
अंत आला ॥ तेणें निज ध्यास लागला ॥ स्वस्वरूपीं ॥ ५३ ॥ तेणें निज ध्यासें प्राणी ॥ ध्येयचि झाला निर्वाणीं ॥ सायोज्य
मुक्तीचा धनी ॥ होऊनि बैसला ॥ ५४ ॥ दृश्य पदार्थ वोसरतां ॥ अवघा आत्माचि निवळता ॥ तेह दृन विचारें पाहतां
दृश्य मुळींच नाहीं ॥ ५५ ॥ मिथ्या मिथ्यत्वें पाहिलें ॥ मिथ्यापणें अनुभवास आलें ॥ श्रोतीं पाहिजे ऐकिलें ॥ यानांव
मोक्ष ॥ ५६ ॥ सद्गुरूवचन हृदयीं धरी ॥ तोचि मोक्षाचा अधिकारी ॥ श्रवणमनन केलेंचि करी ॥ अत्यादरें ॥ ५७ ॥ जेथें
आटती दोन्ही पक्ष ॥ तेथें लक्ष ना अलक्ष ॥ यानांव जाणिजे मोक्ष ॥ नेमस्त आत्मा ॥ ५८ ॥ जेथें ध्यान धारणा सरे
॥ कल्पना निर्विकल्पीं मुरे ॥ केवळ ज्ञप्तिमात्र उरे ॥ सूक्ष्मब्रह्म ॥ ५९ ॥ भवमृगजळ आटलें ॥ लटिकें बंधन तुटलें
॥ अजन्मास मुक्त केलें ॥ जन्मदुःखापासुनी ॥ ६० ॥ निःसंगाची संगव्याधि ॥ विदेहाची देहबुद्धि ॥ विवेकें तोडिली
उपाधि ॥ निःप्रपंचाची ॥ ६१ ॥ अद्वैताचें तोडिलें द्वैत ॥ एकांतासि दिधला एकांत ॥ अनंतास दिधला अंत ॥ अनंताचा
॥ ६२ ॥ जागृतीस चेवविलें ॥ चेइल्यास सावध केलें ॥ निजबोधासि प्रबोधिलें ॥ आत्मज्ञानें ॥ ६३ ॥ अमृतास
केलें अमर ॥ मोक्षास मुक्तीचें घर ॥ संयोगास निरंतर ॥ योग केला ॥ ६४ ॥ निर्गुणास निर्गुण केलें ॥ सार्थकाचें सा-

र्थक झालें ॥ बहुतां दिसां भेटलें ॥ आपणास आपण ॥ ६५ ॥ तुटला द्वैताचा पडदा ॥ अभेदें तोडिलें भेदा ॥ म्हूनपंच
कांची बाधा ॥ निरसोनि गेली ॥ ६६ ॥ झालें साधनांचें फळ ॥ निश्चळ आसकेलें निश्चळ ॥ निर्मळाचा गेला मळ ॥ विवे
क बळें ॥ ६७ ॥ होतें संनिध चुकलें ॥ ज्याचें त्यास प्राप्त झालें ॥ आपणा देखतां फिटलें ॥ जन्मदुःख ॥ ६८ ॥ दुःस्व-
प्नें जाजावला ॥ ब्राह्मण नीचयाती पावला ॥ आपणासी आपण सांपडला ॥ जागेपणें ॥ ६९ ॥ ऐसें जयास झालें-
ज्ञान ॥ तया पुरुषाचें लक्षण ॥ पुढिले समासीं निरूपण ॥ बोलिलें असे ॥ ७० ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्य
संवादे अष्टमदशके आत्मनिदर्शननिरूपणंनाम अष्टमः समासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ अंतरींगे
लिया अमृत ॥ बाहेरी काया लखलखित ॥ अंतरस्थिति बाणतां संत ॥ लक्षणें कैसीं ॥ १ ॥ झालें आत्मज्ञान बरवें ॥-
हें कैसें निजाणावें ॥ ह्मणोनि बोलिलीं स्वभावें ॥ साधुलक्षणें ॥ २ ॥ ऐका सिद्धाचें लक्षण ॥ सिद्ध ह्मणिजे स्वरूप जा-
ण ॥ तेथें पाहातां वेगळेपण ॥ मुळींच नाहीं ॥ ३ ॥ स्वरूप होऊनि राहिजे ॥ तया नाव सिद्ध बोलिजे ॥ सिद्ध स्वरूपींच सा
जे ॥ सिद्धपण ॥ ४ ॥ वेदशास्त्रीं जें प्रसिद्ध ॥ स्वस्वरूप स्वतःसिद्ध ॥ तयासींच बोलिजे सिद्ध ॥ अन्यथा नव्हे ॥ ५ ॥
तथापि बोलों कांहीं एक ॥ साधका कळावया विवेक ॥ सिद्धलक्षणांचें कौतुक ॥ तें हें ऐसें ॥ ६ ॥ अंतरस्थिति स्वरूप
झाली ॥ पुढें काया कैसी वर्तली ॥ जैशी स्वप्नींची नाथिली ॥ स्वप्नरचना ॥ ७ ॥ तथापि सिद्धांचें लक्षण ॥ कांहीं करूं
निरूपण ॥ जेणें बाणे अंतरखूण ॥ परमार्थाची ॥ ८ ॥ सदा स्वरूपानुसंधान ॥ हें मुख्य साधूचें लक्षण ॥ जनीं अ-
सोनि आपण ॥ जनावेगळा ॥ ९ ॥ स्वरूपीं दृष्टी पडतां ॥ तुटोन गेली संसारचिंता ॥ पुढें लागली ममता ॥ निरूपणा १५
ची ॥ १० ॥ हें साधकाचें लक्षण ॥ परी सिद्धा आंगीं असे जाण ॥ सिद्धलक्षण साधनेंविण ॥ बोलोंचि नये ॥ ११ ॥ बा-

ह्यसाधकाचेपरी ॥ आणिस्वरूपाकार अंतरीं ॥ सिद्धलक्षणतेंचतुरीं ॥ जाणिजेऐसें ॥ १२ ॥ संदेहरहितसाधन ॥ तें
चिसिद्धाचेंलक्षण ॥ अंतर्बाह्यसमाधान ॥ चळेनाऐसें ॥ १३ ॥ अचळझालीअंतरस्थिति ॥ तेथेंचळणासकैंचीगति
॥ स्वरूपींलागतांवृत्ति ॥ स्वरूपचिजाहली ॥ १४ ॥ मगतोचळतांचअचळ ॥ चंचळपणेंनिश्चळ ॥ निश्चळआसोनिचं
चळ ॥ देहत्याचा ॥ १५ ॥ स्वरूपींस्वरूपचिझाला ॥ मगतोपडोनीचराहिला ॥ अथवाउठोनपळाला ॥ तरीतोचळेना
॥ १६ ॥ येथेंकारणअंतरस्थिति ॥ अंतरींचपाहिजेनिवृत्ति ॥ अंतरलागलेंभगवंतीं ॥ तोचिसाधु ॥ १७ ॥ बाह्यभल
तैसेंअसावें ॥ परीअंतरस्वरूपींलागावें ॥ मगलक्षणेंदिसतीस्वभावें ॥ साधुआंगीं ॥ १८ ॥ राज्यींबसतांअवलीळा
॥ आंगींबाणेराज्यकळा ॥ स्वरूपींलागतांजिह्वाळा ॥ लक्षणेंबाणती ॥ १९ ॥ येरवीं अभ्यासकरितां ॥ हातानचढती
सर्वथा ॥ स्वरूपींराहावेंतत्वता ॥ स्वरूपहोऊनी ॥ २० ॥ अभ्यासाचामुगुटमणि ॥ वृत्तिराहावीनिर्गुणीं ॥ संत
संगेंनिरूपणीं ॥ स्थितिबाणे ॥ २१ ॥ ऐसींलक्षणेंबरवीं ॥ स्वरूपाकारेंअभ्यासावीं ॥ स्वरूपसोडितांगोसावी ॥ भां
बावती ॥ २२ ॥ आतांअसोहेंबोलणें ॥ ऐकासाधूचींलक्षणें ॥ जेणेंसमाधानबाणे ॥ साधुआंगीं ॥ २३ ॥ ॥ श्लोक
॥ अक्रोधवैराग्यजितेंद्रियलंक्षमादयाशांतिजनप्रियलम् ॥ निर्लोभदाताभयशोकहर्त्ताज्ञानस्यचिन्हंदशलक्षणान्वितम् ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ स्वरूपींभरतांकल्पना ॥ तेथेंकैंचीउरेलकामना ॥ ह्मणोनियांसाधुजना ॥ काम
विनाहीं ॥ २४ ॥ कल्पिलाविषयहातांचाजावा ॥ तेणेंगुणेंक्रोधयावा ॥ साधुजनाचाअक्षयीठेवा ॥ जाणारनाहीं ॥
२५ ॥ ह्मणोनितेक्रोधरहित ॥ जाणतीस्वरूपसंत ॥ नाशिवंतहेपदार्थ ॥ सांडुनियां ॥ २६ ॥ जेथेंनाहींदुसरीपरी ॥
क्रोधयावाकोणावरी ॥ क्रोधरहितसचराचरीं ॥ साधुजनवर्तती ॥ २७ ॥ आपुलाआपणस्वानंद ॥ कोणावरीकरावा

मद ॥ याकारणेंवादविवाद ॥ तुटोनिगेला ॥ २८ ॥ साधुस्वरूपनिर्विकार ॥ तेथेंकैंचातिरस्कार ॥ आपलाआपणम
त्सर ॥ कोणावरीकरावा ॥ २९ ॥ साधुवस्तुअनायासें ॥ याकारणेंमत्सरनसे ॥ मदमत्सराचेंपिसें ॥ साधूसिनाहीं ॥
३० ॥ साधुस्वरूपस्वयंभ ॥ तेथेंकैंचाअसेलदंभ ॥ जेथेंद्वैताचाआरंभ ॥ जाहलाचिनाहीं ॥ ३१ ॥ जेणेंदृश्यकेलेंवि-
संच ॥ तयासकैंचाहोप्रपंच ॥ याकारणेंनिःप्रपंच ॥ साधुजाणावा ॥ ३२ ॥ अवघेंब्रह्मांडत्याचेंघर ॥ पंचभूतीकहा
जोजार ॥ मिथ्याजाणोनिसत्वर ॥ त्यागकेला ॥ ३३ ॥ याकारणेंलोभनसे ॥ साधुसदानिर्लोभअसे ॥ जयाचीवास-
नासमरसे ॥ शुद्धस्वरूपीं ॥ ३४ ॥ आपलाआपणआघवा ॥ स्वार्थकोणाचाकरावा ॥ ह्मणोनिसाधुतोजाणावा ॥
शोकरहित ॥ ३५ ॥ दृश्यसांडुनिनाशिवंत ॥ स्वरूपसेविलेंशाश्वत ॥ याकारणेंशोकरहित ॥ साधुजाणावा ॥ ३६ ॥
शोकेंदुखवावीवृत्ति ॥ तरीतेंझालीनिवृत्ति ॥ ह्मणोनिसाधुआदिअंतीं ॥ शोकरहित ॥ ३७ ॥ मोहेंझळंबावेंमन ॥
तरीतेंमनचिझालेंउन्मन ॥ याकारणेंसाधुजन ॥ मोहातीत ॥ ३८ ॥ साधुवस्तुअद्वय ॥ तेथेंकैंचेंवाटेलभय ॥ पर-
ब्रह्मतेंनिर्भय ॥ तोचिसाधु ॥ ३९ ॥ याकारणेंभयातीत ॥ साधुनिर्भयनिवांत ॥ सकळांसमांडेलअंत ॥ साधुअनं
तरूपी ॥ ४० ॥ सत्यस्वरूपींअमरझाला ॥ भयकैंचेंवाटेलत्याला ॥ याकारणेंसाधुजनाला ॥ भयचिनाहीं ॥ ४१ ॥
जेथेंनाहींद्वैतभेद ॥ आपलाआपणअभेद ॥ तेथेंकैंचाउठेलखेद ॥ देहबुद्धीचा ॥ ४२ ॥ बुद्धीनेंनेमिलेंनिर्गुणा ॥ त्या
सकोणीचनेईना ॥ याकारणेंसाधुजना ॥ खेदचिनाहीं ॥ ४३ ॥ आपणएकलाठाईंचा ॥ स्वार्थकरावाकोणाचा ॥
दृश्यनसतांस्वार्थाचा ॥ ठावचिनाहीं ॥ ४४ ॥ साधुआपणचिएक ॥ तेथेंकैंचादुःखशोक ॥ दुजेवीणअविवेक ॥ येण
रनाहीं ॥ ४५ ॥ आशाधरितांपरमार्थाची ॥ दुराशातुटलीस्वार्थाची ॥ ह्मणोनिनैराश्यतासाधूची ॥ ओळखण ॥ ४६

मृदुपणेंजैसेंगगन ॥ तैसेंसाधूचेंलक्षण ॥ याकारणेंसाधुवचन ॥ कठीणनाहीं ॥ ४७ ॥ स्वरूपाच्यासंयोगीं ॥ स्वरूपेंचिझालायोगी ॥ याकारणेंवीतरागी ॥ निरंतर ॥ ४८ ॥ स्थितिबाणतांस्वरूपाची ॥ चिंतासोडिलीदेहाची ॥ याकारणेंहोणाराची ॥ चिंतानसे ॥ ४९ ॥ स्वरूपींलागतांबुद्धि ॥ तुटेअवघीउपाधि ॥ याकारणेंनिरूपाधी ॥ साधुजन ॥ ५० ॥ साधुस्वरूपींनराहे ॥ तेथेंसंगचिनसाहे ॥ ह्मणोनिसाधुतोनपाहे ॥ मानापमान ॥ ५१ ॥ अलक्षासलावितीलक्ष ॥ ह्मणोनसाधुपरमदक्ष ॥ वोढूंजाणतीकैपक्ष ॥ परमार्थाचा ॥ ५२ ॥ स्वरूपींनसाहेमळ ॥ ह्मणोनिसाधुतोनिर्मळ ॥ साधुस्वरूपचिकेवळ ॥ ह्मणोनियां ॥ ५३ ॥ सकळधर्मामध्येंधर्म ॥ स्वरूपींराहाणेंहास्वधर्म ॥ हेंचिजाणिजेमुख्यवर्म ॥ साधुलक्षणांचें ॥ ५४ ॥ धरितांसाधूचीसंगति ॥ आपैशाचलागेस्वरूपस्थिति ॥ स्वरूपस्थितीनेंबाणती ॥ लक्षणेंआंगीं ॥ ५५ ॥ ऐसींसाधूचींलक्षणें ॥ आंगींबाणतीनिरूपणें ॥ परंतुस्वरूपींराहाणें ॥ निरंतर ॥ ५६ ॥ निरंतरस्वरूपींराहातां ॥ स्वरूपचिहोइजेतत्वता ॥ मगलक्षणेंआंगींबाणतां ॥ वेळनाहीं ॥ ५७ ॥ स्वरूपींराहिल्यामति ॥ अवगुणअवघेचसांडती ॥ परंतुयासींसत्संगती ॥ निरूपणपाहिजे ॥ ५८ ॥ सकळसृष्टीच्याठायीं ॥ अनुभवएकचिनाहीं ॥ तोबोलिजेलसर्वही ॥ पुढिलेसमासीं ॥ ५९ ॥ कोणेस्थितीनेंराहती ॥ कैसाअनुभवपाहती ॥ रामदासह्मणेश्रोतीं ॥ अवधानद्यावें ॥ ६० ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टमदशकेसिद्धलक्षणंनामनवमःसमासः ॥ ९ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ जनाचेअनुभवपुसतां ॥ कलहउठलाअवचिता ॥ हाकथाकल्लोळश्रोतां ॥ कौतुकेंऐकावें ॥ १ ॥ एकह्मणतीहासंसारु ॥ करितांपाविजेपैलपारु ॥ आपलानव्हेकींजोजारु ॥ जीवदेवाचे ॥ २ ॥ एकह्मणतीहेंनघडे ॥ लोभयेऊनिआंगींजडे ॥ पोटस्तेंकरणेंघडे ॥

सेवाकुटुंबाची ॥ ३॥ एकह्मणतीस्वभावें ॥ संसारकरावासुखेंनावें ॥ कांहींदानपुण्यकरावें ॥ सद्गतीकारणें ॥ ४
॥ एकह्मणतीहासंसारखोटा ॥ वैराग्यें घ्यावादेशवटा ॥ तेणेंस्वर्गींच्यावाटा ॥ मोकळ्याहोती ॥ ५॥ एकह्मणती
कोठेंजावें ॥ उगेंचकासयाहिंडावें ॥ आपुलेआश्रमींचअसावें ॥ आश्रमधर्मकरूनी ॥ ६॥ एकह्मणतीकैंचाधर्म
॥ अवघाहोतसेअधर्म ॥ येसंसारींनानाकर्म ॥ करणेंलागे ॥ ७॥ एकह्मणतीबहुतांपरी ॥ वासनाअसावीबरी
॥ येणेंचितरीजेसंसारीं ॥ अनायासें ॥ ८॥ एकह्मणतीकारणभाव ॥ भावेंचिपाविजेदेव ॥ येरहें अवघेंचवाव ॥
गाथागोंवी ॥ ९॥ एकह्मणतीवडिलेंजीवीं ॥ अवघींदेवचिमानावीं ॥ मायबापेंपूजितजावीं ॥ एकाभावें ॥ १०॥
एकह्मणतीदेवब्राह्मण ॥ त्यांचेंकरावेंपूजन ॥ मायबापनारायण ॥ विश्वजनाचा ॥ ११॥ एकह्मणतीशास्त्रपाहावें
॥ तेथेंनिरोपिलेंदेवें ॥ तेणेंप्रमाणेंचिजावें ॥ परलोकासीं ॥ १२॥ एकह्मणतीअहोजना ॥ शास्त्रपाहतांपुरवेना ॥
याकारणेंसाधुजना ॥ शरणजावें ॥ १३॥ एकह्मणतीसांडागोष्टी ॥ वायांचिकरितांचावटी ॥ सर्वांसकारणपोटीं
॥ भूतदयाअसावी ॥ १४॥ एकह्मणतीएकचिबरवें ॥ आपुलेआचारें असावें ॥ अंतकाळींनामघ्यावें ॥ सर्वोत्तमाचें
॥ १५॥ एकह्मणतीपुण्यअसेल ॥ तरीचवाचेनामयेईल ॥ नाहींतरीभुलीपडेल ॥ अंतकाळीं ॥ १६॥ एकह्मणती
जीतअसावें ॥ तंवचिसार्थककरावें ॥ एकह्मणतीफिरावें ॥ तीर्थाटण ॥ १७॥ एकह्मणतीहेआटाआटी
॥ पाणिपाषाणाचीभेटी ॥ बुचकुळ्यामारितांहिंपुटी ॥ कासावीसव्हावें ॥ १८॥ एकह्मणतीसांडावाचाळी ॥ अगाधमहिमाभूमंडळीं ॥ दर्शनमात्रेंहोयहोळी ॥ महापातकांची ॥ १९॥ एकह्मणतीतीर्थस्वभावें ॥ कारणमनचिअवरावें ॥ एकह्मणतीकीर्तनकरावें ॥ सावकाश ॥ २०॥ एकह्मणतीयोगबरवा ॥ मुख्यतोचिआधिंसाधा

वा ॥ देह अमर चि करावा ॥ अकस्मात ॥ २१ ॥ एक ह्मणती ऐसें काय ॥ काळवंचना करूं नये ॥ एक ह्मणती धरावी सोय ॥ भक्ति मार्गाची ॥ २२ ॥ एक ह्मणती ज्ञान बरवें ॥ एक ह्मणती साधन करावें ॥ एक ह्मणती मुक्त असावें ॥ निरंतर ॥ २३ ॥ एक ह्मणती अनर्गळा ॥ धरीं पापाचा कंटाळा ॥ एक ह्मणती रे मोकळा ॥ मार्ग आमुचा ॥ २४ ॥ एक ह्मणती हें विशेष ॥ करूं नये निंदा द्वेष ॥ एक ह्मणती सावकाश ॥ दुष्टसंग त्यागावा ॥ २५ ॥ एक ह्मणती ज्याचें खावें ॥ त्यासन्मुख चि मरावें ॥ तेणें तत्काळ चि पावावें ॥ मोक्षपद ॥ २६ ॥ एक ह्मणती सांडा गोष्टी ॥ आधीं पाहिजे तेरोटी ॥ मग करावी चावटी ॥ सावकाश ॥ २७ ॥ एक ह्मणती पाऊस असावा ॥ मग सकळ योग बरवा ॥ कारण दुष्काळ न पडावा ॥ ह्मणिजे बरें ॥ २८ ॥ एक ह्मणती तपोनिधी ॥ होतां वोळती सकळ सिद्धि ॥ एक ह्मणती रे आधीं ॥ इंद्रपद साधावें ॥ २९ ॥ एक ह्मणती आगम पाहावा ॥ वेताळ प्रसन्न करून घ्यावा ॥ तेणें गुणें पाविजे देवा ॥ स्वर्गलोकीं ॥ ३० ॥ एक ह्मणती अघोर मंत्र ॥ तेणें होइजे स्वतंत्र ॥ श्रीहरीची जे कलत्र ॥ ते चि वोळे ॥ ३१ ॥ तिज लागले सर्व धर्म ॥ तेथें कैंचें क्रियाकर्म ॥ एक ह्मणती कुकर्म ॥ तिच्यामदें ॥ ३२ ॥ एक ह्मणती कीं साक्षेप ॥ करावा मृत्युंजयाचा जप ॥ तेणें गुणें सर्व संकल्प ॥ सिद्धि तें पावती ॥ ३३ ॥ एक ह्मणती बटु भैरव ॥ तेणें पाविजे वैभव ॥ एक ह्मणती झोटिंग सर्व ॥ पुरवितसे ॥ ३४ ॥ एक ह्मणती काळी ॥ एक ह्मणती भद्रकाळी ॥ एक ह्मणती उच्छिष्टचांडाळी ॥ साध्य करावी ॥ ३५ ॥ एक ह्मणती विघ्नहर ॥ एक ह्मणती भोळा शंकर ॥ एक ह्मणती सत्वर ॥ पावे भगवती ॥ ३६ ॥ एक ह्मणती मल्लारी ॥ सत्वर चि सभाग्य करी ॥ एक ह्मणती महाबरी ॥ भक्ति व्यंकटेशाची ॥ ३७ ॥ एक ह्मणती पूर्वदेवा ॥ एक ह्मणती प्रयत्न करावा ॥ एक ह्मणती भार घालावा ॥ देवावरी ॥ ३८ ॥ एक ह्मणती देव कैंचा ॥ अंत चि पाहातो भल्याचा ॥ एक ह्मणती हा युगाचा ॥ युगधर्म ॥ ३९ ॥ एक आश्चर्य मानिती ॥ एक विस्मयो करिती ॥ एकक-

टाळोनह्मणती ॥ कायहोईलतेंपाहावें ॥ ४० ॥ ऐसेप्रपंचीकजन ॥ लक्षणेंसांगतांगहन ॥ परंतुकांहींएकचिन्ह ॥
अल्पमात्रबोलिलें ॥ ४१ ॥ आतांअसोहास्वभाव ॥ ज्ञात्याचाकैसाअनुभव ॥ तोहीसांगिजेलसर्व ॥ सावधऐ
का ॥ ४२ ॥ एकह्मणतीकरावीभक्ति ॥ श्रीहरीदेईलसद्गति ॥ एकह्मणतीब्रह्मप्राप्ति ॥ कर्मेंचिहोय ॥ ४३ ॥ एक
ह्मणतीभोगसुटेना ॥ जन्ममरणहेंतुटेना ॥ एकह्मणतीउर्मीनाना ॥ अज्ञानाच्या ॥ ४४ ॥ एकह्मणतीसर्वब्रह्म
॥ तेथेंकैंचेंक्रियाकर्म ॥ एकह्मणतीहाअधर्म ॥ बोलोंचनये ॥ ४५ ॥ एकह्मणतीसर्वनाशें ॥ उरलेंतेंचिब्रह्म-
असे ॥ एकह्मणतीऐसेंनसे ॥ समाधान ॥ ४६ ॥ सर्वब्रह्मकेवळब्रह्म ॥ दोनीपूर्वपक्षाचेभ्रम ॥ अनुभवाचेंवे
गळेंवर्म ॥ ह्मणतीएक ॥ ४७ ॥ एकह्मणतीहेंनघडे ॥ अनिर्वाच्यवस्तुनजोडे ॥ जेंबोलतांचमौन्यपडे ॥ वेदशा-
स्त्रांसी ॥ ४८ ॥ तंवश्रोताअनुवादला ॥ ह्मणेनिश्चयकोणकेला ॥ सिद्धांतमतेंअनुभवाला ॥ उरीकैंची ॥ ४९ ॥-
अनुभवदेहींवेगळाले ॥ हेंपूर्वींचिबोलिलें ॥ आतांकांहींएककेलें ॥ नवचेकीं ॥ ५० ॥ एकसाक्षत्वेंवर्तती ॥ साक्षी-
वेगळाचिह्मणती ॥ आपणद्रष्टाऐसीस्थिति ॥ स्वानुभवाची ॥ ५१ ॥ दृश्यापासूनद्रष्टावेगळा ॥ ऐसीअलिप्तप-
णाचीकळा ॥ आपणसाक्षत्वेंनिराळा ॥ स्वानुभवें ॥ ५२ ॥ सकळपदार्थजाणता ॥ तोपदार्थाहूनिपर्ता ॥ देहींअ
सोनिअलिप्तता ॥ सहजचिजाहली ॥ ५३ ॥ एकऐसेंस्वानुभवें ॥ ह्मणतीसाक्षित्वेंवर्तावें ॥ दृश्यअसोनिवेगळें
व्हावें ॥ द्रष्टेपणें ॥ ५४ ॥ एकह्मणतीनाहींभेद ॥ वस्तुठाईंचीअभेद ॥ तेथेंकैंचामतिमंद ॥ द्रष्टाआणिला ॥ ५५ ॥
अवघीसाकरचीस्वभावें ॥ तेथेंकडूकायनिवडावें ॥ द्रष्टाकैंचास्वानुभवें ॥ अवघेंचिब्रह्म ॥ ५६ ॥ प्रपंचपरमा
र्थअभेद ॥ भेदवादीमानितीभेद ॥ परीहाआत्मास्वानंद ॥ आकारला ॥ ५७ ॥ विघुरलेंतूपथिजलें ॥ तैसेंनि-

र्गुणनिर्गुणा आलें ॥ तेथें काय वेगळें केलें ॥ द्रष्टेपणें ॥ ५८॥ ह्मणोनि द्रष्टा आणि दृश्य ॥ अवघा एकचि जगदीश ॥ द्र-
ष्टेपणाचे सायास ॥ कासयासी ॥ ५९॥ ब्रह्मचि आकारलें सर्व ॥ ऐसा एकाचा अनुभव ॥ ऐसे दोनी स्वभाव ॥ निरोपि-
लें ॥ ६० ॥ अवघा आत्मा आकारला ॥ आपण भिन्न कैंचा उरला ॥ दुसरा अनुभव बोलिला ॥ ऐसी यापरी ॥ ६१॥ ऐ-
क तिसरा अनुभव ॥ प्रपंच सारुनियां सर्व ॥ कांहीं नाहीं तोचि देव ॥ ऐसें ह्मणती ॥ ६२॥ दृश्य अवघें वेगळें केलें ॥ केव-
ळ अदृश्य निउरलें ॥ तेंचि ब्रह्म अनुभविलें ॥ ह्मणती एक ॥ ६३॥ परी तें ब्रह्म ह्मणों नये ॥ उपाया सारिखा अपाय ॥ शू-
न्यत्वास ब्रह्म काय ॥ ह्मणों येईल ॥ ६४॥ दृश्य अवघें वोलांडिलें ॥ अदृश्य शून्यत्वीं पडिलें ॥ ब्रह्म ह्मणोनि सुरडलें ॥-
तेथूनचि मागें ॥ ६५॥ इकडे दृश्य तिकडे देव ॥ मध्यें शून्यत्वाचा ठाव ॥ तयास मंदबुद्धीस्तव ॥ प्राणी ब्रह्म ह्मणे ॥ ६६
॥ रायासि नाहीं वोळखिलें ॥ सेवकास रावसें कल्पिलें ॥ परी तें अवघें व्यर्थ गेलें ॥ राजा देखतां ॥ ६७॥ तैसें शून्यत्व
कल्पिलें ब्रह्म ॥ पुढें देखतां परब्रह्म ॥ शून्यत्वाचा अवघा भ्रम ॥ तुटोनि गेला ॥ ६८॥ परी हा सूक्ष्म अडताळा ॥ वारी
विवेकें वेगळा ॥ जैसें दुग्ध घेऊनि जळा ॥ राजहंस सांडिती ॥ ६९॥ आधीं दृश्य हें सोडिलें ॥ मग शून्यत्व वोलांडिलें ॥
मूळमायेपरतें देखिलें ॥ परब्रह्म ॥ ७०॥ वेगळेपणें पाहाणें घडे ॥ तेणें वृत्ति शून्यत्वीं पडे ॥ पोटीं संदेह पवाडे ॥ शून्य-
त्वाचा ॥ ७१॥ भिन्नपणें अनुभविलें ॥ तयास शून्य ऐसें बोलिलें ॥ वस्तु लक्षितां अभिन्न झालें ॥ पाहिजे आधीं ॥ ७२॥
वस्तु आपण विहीणें ॥ ऐसें वस्तूचें पाहाणें ॥ निश्चयेंसी भिन्नपणें ॥ शून्यत्व लाभे ॥ ७३॥ याकारणें शून्य कांहीं ॥
परब्रह्म होणार नाहीं ॥ वस्तुरूप होऊनि पाहीं ॥ स्वानुभवें ॥ ७४॥ आपण वस्तु सिद्धचि आहे ॥ मनमी ऐसें कल्पूं
नये ॥ साधु सांगती उपाय ॥ तूंचि आत्मा ॥ ७५॥ मनमी ऐसें नाथिलें ॥ संतीं नाहीं निरोपिलें ॥ मानावें कोणाच्या बो-

लें ॥ मनमीऐसें ॥ ७६ ॥ संतवचनींठेवितांभाव ॥ तोचिशब्दस्वानुभव ॥ मनाचातैसाचस्वभाव ॥ आपणवस्तु
॥७७॥ जयाचाघ्यावाअनुभव ॥ तोचिआपणनिरावेव ॥ आपुलालाघेतीअनुभव ॥ विश्वजन ॥ ७८ ॥ लोभी-
धनसाधूंगेलें ॥ तंवतेंलोभीधनचिझालें ॥ मगतेंभाग्यपुरुषींभोगिलें ॥ सावकाश ॥ ७९ ॥ तैसेंदेहबुद्धीसोडितां-
॥ साधकासझालेंतत्वतां ॥ अनुभवाचीमुख्यवार्ता ॥ नेहेऐसी ॥ ८० ॥ आपणवस्तुमुळींचएक ॥ ऐसाज्ञानाचावि
वेक ॥ येथूनहाज्ञानदशक ॥ संपूर्णजाहला ॥ ८१ ॥ आत्मज्ञाननिरोपिलें ॥ यथामतीनेंबोलिलें ॥ न्यूनपूर्णक्षमा
केलें ॥ पाहिजेश्रोतीं ॥ ८२ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टमदशकेशून्यत्वनिरसनंनामदशमः
समासः ॥१०॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

अथदासबोधनवमदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥निराकारह्मणिजेकाय॥निराधारह्मणिजेकाय॥निर्विकल्पह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥१॥निराकारह्मणिजेआकारनाहीं॥निराधारह्मणिजेआधारनाहीं॥निर्विकल्पह्मणिजेकल्पनानाहीं॥परब्रह्माशी॥२॥निरामयह्मणिजेकाय॥निराभासह्मणिजेकाय॥निरावेवह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥३॥निरामयह्मणिजेआमयनाहीं॥निराभासह्मणिजेभासचिनाहीं॥निरावेवह्मणिजेअवयवनाहीं॥परब्रह्माशी॥४॥निःप्रपंचह्मणिजेकाय॥निःकलंकह्मणिजेकाय॥निरुपाधीह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥५॥निःप्रपंचह्मणिजेप्रपंचनाहीं॥निःकलंकह्मणिजेकलंकनाहीं॥निरुपाधीह्मणिजेउपाधीनाहीं॥परब्रह्माशी॥६॥निरुपमह्मणिजेकाय॥निरालंबह्मणिजेकाय॥निरापेक्षह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥७॥निरुपमह्मणिजेउपमानाहीं॥निरालंबह्मणिजेअवलंबनाहीं॥निरापेक्षह्मणिजेअपेक्षानाहीं॥परब्रह्मासी॥८॥निरंजनह्मणिजेकाय॥निरंतरह्मणिजेकाय॥निर्गुणह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥९॥निरंजनह्मणिजेजनचिनाहीं॥निरंतरह्मणिजेअंतरनाहीं॥निर्गुणाह्मणिजेगुणाचिनाहीं॥परब्रह्मासी॥१०॥निःसंगह्मणिजेकाय॥निर्मळह्मणिजेकाय॥निश्चळह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥११॥निःसंगह्मणिजेसंगचिनाहीं॥निर्मळह्मणिजेमळचिनाहीं॥निश्चळह्मणिजेचळननाहीं॥परब्रह्मासी॥१२॥निःशब्दह्मणिजेकाय॥निर्दोषह्मणिजेकाय॥निवृत्तिह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥१३॥निःशब्दह्मणिजेशब्दचिनाहीं॥निर्दोषह्मणिजेदोषचिनाहीं॥निवृत्तिह्मणिजेवृत्तिनाहीं॥परब्रह्मासी॥१४॥निःकामह्मणिजेकाय॥निर्लेपह्मणिजेकाय॥निःकर्मह्मणिजेकाय॥मजनिरोपावें॥१५॥निःकामह्मणिजेकामचिनाहीं॥निर्लेपह्मणिजेलेपचिनाहीं॥निःकर्मह्मणिजेकर्मचिनाहीं॥परब्रह्मासी॥१६॥अनाम

ह्मणिजेकाय॥ अजन्माह्मणिजेकाय॥ अप्रत्यक्षह्मणिजेकाय॥ मजनिरोपावें॥१७॥ अनामह्मणिजेनामविनाहीं॥ अजन्माह्मणिजेजन्मचिनाहीं॥ अप्रत्यक्षह्मणिजेप्रत्यक्षनाहीं॥ परब्रह्मतें॥१८॥ अगणितह्मणिजेकाय॥ अकर्तव्यह्मणिजेकाय॥ अक्षयह्मणिजेकाय॥ मजनिरोपावें॥१९॥ अगणितह्मणिजेगणितनाहीं॥ अकर्तव्यह्मणिजेकर्तव्यनाहीं॥ अक्षयह्मणिजेक्षयचिनाहीं॥ परब्रह्मासी॥२०॥ अरूपह्मणिजेकाय॥ अलक्षह्मणिजेकाय॥ अनंतह्मणिजेकाय॥ मजनिरोपावें॥२१॥ अरूपह्मणिजेरूपचिनाहीं॥ अलक्षह्मणिजेलक्षचिनाहीं॥ अनंतह्मणिजेअंतचिनाहीं॥ परब्रह्मासी॥२२॥ अपारह्मणिजेकाय॥ अदळह्मणिजेकाय॥ अतर्क्यह्मणिजेकाय॥ मजनिरोपावें॥२३॥ अपारह्मणिजेपारचिनाहीं॥ अदळह्मणिजेदळचिनाहीं॥ अतर्क्यह्मणिजेतर्कतनाहीं॥ परब्रह्मतें॥२४॥ अद्वैतह्मणिजेकाय॥ अदृश्यह्मणिजेकाय॥ अच्युतह्मणिजेकाय॥ मजनिरोपावें॥२५॥ अद्वैतह्मणिजेद्वैतचिनाहीं॥ अदृश्यह्मणिजेदृश्यचिनाहीं॥ अच्युतह्मणिजेच्यवतनाहीं॥ परब्रह्मतें॥२६॥ अच्छेद्यह्मणिजेकाय॥ अदाह्यह्मणिजेकाय॥ अक्लेद्यह्मणिजेकाय॥ मजनिरोपावें॥२७॥ अच्छेद्यह्मणिजेछेदेना॥ अदाह्यह्मणिजेजळेना॥ अक्लेद्यह्मणिजेकोलवेना॥ परब्रह्मतें॥२८॥ परब्रह्मह्मणजेसकळांपरतें॥ तयासपाहतांआपणचितें॥ हेंकळेअनुभवमतें॥ सद्गुरूकेलिया॥२९॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेनवमदशकेअशंकानिरूपणंनामप्रथमःसमासः॥१॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥जेंजेंकाहींसाकारदिसे॥ तेंतेंकल्पांतींनासे॥ स्वरूपतेंअसतचिअसे॥ सर्वकाळ॥१॥ जेंसकळांमध्येंसार॥ मिथ्यानव्हेतेंसाचार॥ जेंकानित्यनिरंतर॥ संचलेंचिअसे॥२॥ तेंभगवंताचेंनिजरूप॥ त्यासिबोलिजेस्वरूप॥ याहीवेगळीं असुप॥ ना-

मेंतयाचीं ॥ ३ ॥ त्यासनामाचासंकेत ॥ कळावयाहेतदृष्टांत ॥ परीतेंस्वरूपनामातीत ॥ असतचिअसे ॥ ४ ॥
दृश्यासबाह्यसंचलें ॥ परीतेंविश्वासचोरलें ॥ जवळीचनाहींसेंझालें ॥ असतचिकैसें ॥ ५ ॥ ऐसाऐकोनियां
देव ॥ उठेदृष्टीचास्वभाव ॥ पाहोंजातांदिसेसर्व ॥ दृश्यचिअवघें ॥ ६ ॥ दृष्टीचाविषयोदृश्य ॥ तेंचिझालियां-
सादृश्य ॥ तेणेंदृष्टिपावेसंतोष ॥ परीतेंदेखणेंनव्हे ॥ ७ ॥ दृष्टीसदिसेतेंनासे ॥ एतद्विषयींश्रुतिअसे ॥ ह्मणो
निजेंदृष्टीसदिसे ॥ तेंस्वरूपनव्हे ॥ ८ ॥ स्वरूपतेंनिराभास ॥ आणिदृश्यभासलेंसाभास ॥ भासासबोलिला
नाश ॥ वेदांतशास्त्रीं ॥ ९ ॥ आणिपाहतांदृश्यचिभासे ॥ वस्तुदृश्यावेगळीअसे ॥ स्वानुभवेंपाहतांदिसे ॥ दृ-
श्यासबाह्य ॥ १० ॥ जेंनिराभासनिर्गुण ॥ त्याचीकायसांगावीखूण ॥ परीतेंस्वरूपजाण ॥ सन्निधचिअसे-
॥ ११ ॥ जैसाआकाशींभासलाभास ॥ आणिसकळांमध्येंतेंआकाश ॥ तैसाजाणिजेजगदीश ॥ सबाह्यअ-
भ्यंतरीं ॥ १२ ॥ उदकामध्येंपरीभिजेना ॥ पृथ्वीमध्येंपरीझिजेना ॥ वन्हीमध्येंपरीजळेना ॥ स्वरूपदेवाचें ॥ १३
॥ तेंरेंद्यामध्येंपरीबुडेना ॥ तेंवायोमध्येंपरीउडेना ॥ सुवर्णीअसेपरीघडेना ॥ सुवर्णासारिखें ॥ १४ ॥ ऐसें-
जेंसंचलेंसर्वदा ॥ परीतेंआकळेनाकदा ॥ अभेदामाजीवाढवीभेदा ॥ तेहेअहंता ॥ १५ ॥ तिच्यास्वरूपाची-
खूण ॥ सांगोंकांहींवोळखण ॥ अहंतेचेंनिरूपण ॥ सावधऐका ॥ १६ ॥ जेंस्वरूपाकडेपावे ॥ अनुभवासवेंझें
पावे ॥ अनुभवाचेशब्दआघवे ॥ बोलोनदावी ॥ १७ ॥ ह्मणेआतांमीचस्वरूप ॥ तेंचिअहंतेचेंरूप ॥ निराकारीं-
आपेंआप ॥ वेगळीपडे ॥ १८ ॥ स्वयेंमीचआहेंब्रह्म ॥ ऐसाअहंतेचाभ्रम ॥ ऐसीयेसूक्ष्मींसूक्ष्म ॥ पाहातांदिसे
॥ १९ ॥ कल्पनाआकळीहेत ॥ स्वरूपतेंकल्पनातीत ॥ ह्मणोननाकळेअंत ॥ अनंताचा ॥ २० ॥ अन्वयआणिव्य

व्यतिरेक॥हाशब्दभेदकोणीएक॥निःशब्दाचाअंतर्विवेक॥शोधिलापाहिजे॥२१॥आधींशोधिजेवाच्यांश॥मगवोळखिजेलक्ष्यांश॥लक्ष्यांशींपाहतांवाच्यांश॥असेलकैंचा॥२२॥सर्वब्रह्मआणिविमळब्रह्म॥हाहीवाच्यांशाचाअनुक्रम॥शोधितांलक्ष्यांशाचेंवर्म॥वाच्यांशनसे॥२३॥सर्वविमळदोन्हीपक्ष॥वाच्यांशींअटतीप्रत्यक्ष॥लक्ष्यांशींलावितांलक्ष॥पक्षपातघडे॥२४॥हेंलक्ष्यांशेंअनुभवणें॥येथेंनलगेवाच्यांशबोलणें॥मुख्यअनुभवाचेखुणे॥वाचारंभकैंचा॥२५॥परापश्यंतीमध्यमावैखरी॥जेथेंवोसरतीचारी॥तेथेंशब्दकुळाकुसरी॥कोणकाज॥२६॥शब्दबोलतांसवेंचिनासे॥तेथेंशाश्वतताकोठेंअसे॥प्रत्यक्षासप्रमाणनसे॥बरेंपाहीं॥२७॥शब्दप्रत्यक्षनाशिवंत॥ह्मणोनघडेपक्षपात॥सर्वविमळऐसाहेत॥अनुभवींनाहीं॥२८॥ऐकअनुभवाचेंलक्षण॥अनुभवह्मणिजेअनन्यपण॥ऐकअनन्याचेंलक्षण॥ऐसेंअसे॥२९॥अनन्यह्मणिजेआननसे॥आत्मनिवेदनजैसें॥संगभंगेंअसतचिअसे॥आत्माआत्मपणें॥३०॥आत्म्यासनाहींआत्मपण॥हेंचिनिःसंगाचेंलक्षण॥हेंवाच्यांशेंबोलिलेंजाण॥कळावयाकारणें॥३१॥येन्हवींलक्ष्यांशतोवाच्यांशें॥सांगिजेलहेंघडेकैसें॥वाक्यविवरणेंआपैसें॥कळोंलागे॥३२॥करावेंतत्वविवरण॥शोधावेंब्रह्मनिर्गुण॥पाहावेंआपणासआपण॥ह्मणजेकळे॥३३॥हेंनबोलतांचिविवरिजे॥विवरोनविवरोनराहिजे॥मगअबोलणेंसाजे॥महापुरुषीं॥३४॥शब्दचिनिःशब्दहोती॥श्रुतिनेतिनेतिह्मणती॥हेंतोंआलेंआत्मप्रचीति॥प्रत्यक्षआतां॥३५॥प्रचीतआलियाअनुमान॥हातोंप्रत्यक्षदुराभिमान॥तरीमीआतांअज्ञान॥मजकांहींचनकळे॥३६॥मीलटिकामाझेंबोलणेंलटिकें॥मीलटिकामाझेंचालणेंलटिकें॥मीमाझेंअवघेंचिलटिकें॥

कल्पनिक ॥ ३७ ॥ मजसुळींचनाहींठाव ॥ माझेंबोलणेंअवघेंचिवाव ॥ हाप्रकृतीचास्वभाव ॥ प्रकृतिलटिकी ॥ ३८ ॥
प्रकृति आणि पुरुष ॥ यादोहींसजेथेंनिरास ॥ तेथेंमीपणविशेष ॥ हेंकैंचिघडे ॥ ३९ ॥ जेथेंसर्वही अशेषझालें ॥ तें
थेंविशेषकैंचें आलें ॥ मीमौनीह्मणतांभंगलें ॥ मौनजैसें ॥ ४० ॥ आतांमौन नभंगावें ॥ करूनकांहींचनकरावें ॥ अ-
सोननिःशेषनसावें ॥ विवेकबळें ॥ ४१ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे नवमदशकेब्रह्मनिरूपणंनामद्वितीयःस
मासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ श्रोतींकेला अनुमान ॥ ऐसेंकैसेंब्रह्मज्ञान ॥ कांहींच नाहीं असोन ॥ हेंकै
वींचिघडे ॥ १ ॥ सकळकरूनिअकर्त्ता ॥ सकळभोगूनअभोक्ता ॥ सकळांमध्यें अलिप्तता ॥ येईलकैसी ॥ २ ॥ तथापितु-
ह्मीह्मणतां ॥ योगीभोगूनअभोक्ता ॥ तरीस्वर्गनरकही आतां ॥ येणेंचिन्यायें ॥ ३ ॥ जन्ममृत्यु भोगिलेच भोगी ॥ परीतो
भोगूनअभोक्तायोगी ॥ यातनाहीतयालागीं ॥ येणेंचिपाडें ॥ ४ ॥ कुडुननाहींकुटिला ॥ रडोननाहींरडला ॥ कुंथोनना
हींकुंथला ॥ योगेश्वर ॥ ५ ॥ जन्मनसोनघातला ॥ पतितनसोनझाला ॥ यातनानसोनपावला ॥ परोपरी ॥ ६ ॥ ऐसा
श्रोतयांचा अनुमान ॥ श्रोतींघेतलेंआडरान ॥ आतांयाचेंसमाधान ॥ केलेंपाहिजे ॥ ७ ॥ वक्ताह्मणेसावधव्हावें ॥ तु
ह्मींबोलतांबरवें ॥ परीहेंतुमच्या अनुभवें ॥ तुह्मासचघडे ॥ ८ ॥ ज्याचाअनुभवजैसा ॥ तोतोबोलतोतैसा ॥ संपदेवी-
णजोधीवसा ॥ तोनिरार्थक ॥ ९ ॥ नाहींज्ञानाचीसंपदा ॥ अज्ञानदरिद्रेंआपदा ॥ भोगिल्याचभोगीसदां ॥ शब्दज्ञानें ॥
१० ॥ योगीओळखावायोगेश्वरें ॥ ज्ञानीओळखावाज्ञानेश्वरें ॥ महाचतुरतोचतुरें ॥ ओळखावा ॥ ११ ॥ अनुभविअनुभवीयांसि
कळे, अलिप्तअलिप्तपणेंनिवळे ॥ विदेहाचादेहभावगळे ॥ विदेहीदेखतां ॥ १२ ॥ बद्धासारिखासिद्ध ॥ आणिसिद्धासारिखाबद्ध ॥
एकभावीलतोअबद्ध ॥ ह्मणावाचनलगे ॥ १३ ॥ झडपलातोदेहधारी ॥ आणिदेहधारीपंचाक्षरी ॥ परंतुदोघांएकसरी ॥

कैसी करावी ॥ १४ ॥ तैसा अज्ञान तो पतीत ॥ आणि ज्ञानी तो जीवन्मुक्त ॥ समान मानील तो युक्त ॥ कैसा ह्मणावा ॥ १५ ॥ आतां असो तहे दृष्टांत ॥ प्रचीत बोलों कांहीं हेत ॥ येथें श्रोतीं सावचित्त ॥ क्षण एक असावें ॥ १६ ॥ जो ज्ञानें गुप्त झाला ॥ जो विवेकें विराला ॥ जो अनन्यपणें उरला ॥ नाहींच कांहीं ॥ १७ ॥ तयास कैसें गवसावें ॥ शोधूं जातां तोचि व्हावें ॥ तोचि होतां ह्मणावें ॥ नलगे कांहीं ॥ १८ ॥ देहीं पाहतां दिसेना ॥ तत्वें शोधितां भासेना ॥ परब्रह्मचि आहे निवडेना ॥ कांहीं केल्या ॥ १९ ॥ दिसतो तरी देहधारी ॥ परी कांहींच नाहीं अंतरीं ॥ तयास पाहतां वरिवरि ॥ कळेल कैसा ॥ २० ॥ कळाया शोधावें अंतर ॥ तंव तो नित्य निरंतर ॥ जयास धुंडितां विकार ॥ निर्विकार होती ॥ २१ ॥ तो परमात्मा केवळ ॥ तयास नाहीं माया मळ ॥ अखंड हेतूंचा विटाळ ॥ झालाच नाहीं ॥ २२ ॥ ऐसा जो कां योगिराज ॥ तो आत्मा सहजीं सहज ॥ पूर्ण ब्रह्म वेदबीज ॥ देहाकारें कळेना ॥ २३ ॥ देह भावितां देहचि दिसे ॥ परी अंतर अनारिसें असे ॥ तयास शोधितां नसे ॥ जन्ममरण ॥ २४ ॥ जयास जन्ममरण व्हावें ॥ तें तो न व्हे चि स्वभावें ॥ नाहीं तें चि आणावें ॥ कोठून कैचें ॥ २५ ॥ निर्गुणास जन्म कल्पिला ॥ अथवा निर्गुणा उडविला ॥ तरी उडाला आणि जन्मला ॥ आपला आपणें ॥ २६ ॥ मध्यान्हीं थुकतां सूर्यावरी ॥ तो थुंका पडे आपणाच वरी ॥ दुसऱ्यास चिंतितां अंतरीं ॥ आपणास घडे ॥ २७ ॥ समर्थरायाचें महिमान ॥ जाणतां होतें समाधान ॥ परंतु भुंकों लागे श्वान ॥ तरी तें श्वानचि असे ॥ २८ ॥ ज्ञानी तो सत्यस्वरूप ॥ अज्ञान देखे मनुष्यरूप ॥ भावासारिखा फळद्रूप ॥ देव तैसा ॥ २९ ॥ देव निराकार निर्गुण ॥ लोक भाविती पाषाण ॥ पाषाण फुटे तो निर्गुण ॥ फुटेल कैसा ॥ ३० ॥ देव सदोदीत संचला ॥ लोकीं बहुविध केला ॥ परंतु बहुविध झाला ॥ हें तों घडेना ॥ ३१ ॥ तैसा साधु आत्मज्ञानी ॥ बोधें पूर्ण समाधानी ॥ विवेकें आत्मनिवेदनी ॥ आत्मरूप ॥ ३२ ॥ जळो न काष्ठाचा आका

र॥अग्निदिसेकाष्ठाकार॥परीकाष्ठहोईलहाविचार॥बोलोंचनये॥३३॥कर्पूर असेतोजळतांदिसे॥तैसाज्ञानीदेहभासे॥तयासिजन्मवितांकैसे॥कर्दळीउदरीं॥३४॥बीजभाजलेंउगवेना॥वस्त्रजळालेंउकलेना॥बोधनिवडितांनिवडेना॥गंगेमध्यें॥३५॥बोधगंगेमागेंदिसे॥गंगाएकदेशीअसे॥साधुकांहींनभासे॥आत्मासर्वगत॥३६॥सुवर्णनव्हेलोखंड॥साधूसजन्मथोतांड॥अज्ञानप्राणीजडमूढ॥तयासीहेंउमजेना॥३७॥अंधासकांहींचनदिसे॥तरीतेलोकआंधळेकैसे॥सन्निपातेंबरळतसे॥सन्निपाति॥३८॥जोस्वप्नामध्यें भ्याला॥तोस्वप्नभयेंवोसणला॥तेंभयजागत्याला॥केंविलागे॥३९॥सुळीसर्पाकारदेखिली॥एकभ्यालाएकेंवोळखिली॥दोघांची अवस्थालेखिली॥एकचिकैसी॥४०॥हातींधरतांहीडसेना॥हेंएकासभासेना॥तरीतेत्याचीकल्पना॥तयासीचबाधी॥४१॥विंचूसर्पडसला॥तेणेंतोचिजाजावला॥तयाचेनिलोकझाला॥कासावीसकैसा॥४२॥आतांतुटलाअनुमान॥ज्ञानियांसकळेज्ञान॥अज्ञानासजन्ममरण॥चुकेनाकीं॥४३॥एकाजाणण्यासाठीं॥लोकपडिलेआटाआटी॥नेणपणेंहिंपुटी॥होतीजन्ममृत्यें॥४४॥तेंचिकथानुसंधान॥पुढेंकेलेंपरिछिन्न॥सावधानसावधान॥ह्मणेवक्ता॥४५॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेनवमदशकेनिःसंदेहनिरूपणंनामतृतीयःसमासः॥३॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥पृथ्वीमध्येंलोकसकळ॥एकसंपन्नएकदुर्बळ॥एकनिर्मळएकवोंगळ॥कायनिमित्य॥१॥कित्येकराजेनांदती॥कित्येकदरिद्रभोगिती॥कित्येकांचीउत्तम स्थिति॥कित्येकअधमाधम॥२॥ऐसेंकायनिमित्यझालें॥हेंमजपाहिजेनिरोपिलें॥याचेंउत्तरऐकिलें॥पाहिजेश्रोतीं॥३॥हेंसकळगुणापासींगति॥सगुणभाग्यश्रीभोगिती॥अवगुणासदरिद्रप्राप्ति॥यदर्थीसंदेहनाहीं॥४॥जो-

जो जेथें उपजला ॥ तो तो तें व्यवसाईं उमजला ॥ तयास लोक ह्मणती भला ॥ कार्यकर्त्ता ॥ ५ ॥ जाणता तो कार्य करी ॥ नेणता कांहींच न करी ॥ जाणता तो पोट भरी ॥ नेणता भीक मागे ॥ ६ ॥ हें तो प्रगटचि असे ॥ जनीं पाहतां प्रत्यक्ष वसे ॥ विद्येवीण करंटा दिसे ॥ विद्यातो भाग्यवंत ॥ ७ ॥ आपुली विद्या न सिकसी ॥ तरी काय भीक मागसी ॥ जेथें तेथें बुद्धि ऐसी ॥ वडिलें सांगती ॥ ८ ॥ वडील आहे करंटा ॥ आणि समर्थ होय धाकुटा ॥ कां जो विद्येनें मोटा ॥ ह्मणोनियां ॥ ९ ॥ विद्या नाहीं बुद्धि नाहीं ॥ विवेक नाहीं साक्षेप नाहीं ॥ कुशळता नाहीं व्याप नाहीं ॥ ह्मणोन प्राणी करंटे ॥ १० ॥ हें इतुकें ही जेथें वसे ॥ तेथें वैभव उणें नसे ॥ वैभव सोडितां आपैसें ॥ पाठी लागे ॥ ११ ॥ वडील समर्थ धाकुटा भिकारी ॥ ऐकायाची कैसी परी ॥ वडिला ऐसा व्याप न करी ॥ ह्मणोनियां ॥ १२ ॥ जैसी विद्या तैसी हांव ॥ जैसा व्याप तैसें वैभव ॥ नोळासारिखा हावभाव ॥ लोक करिताती ॥ १३ ॥ विद्या नसे वैभव नसे ॥ तेथें निर्मळ कैंचा असे ॥ करंटपणें वोखटा दिसे ॥ वोंगळ आणि विकारी ॥ १४ ॥ पशु पक्षी गुणवंत ॥ त्यास लूपा करिती समर्थ ॥ गुण नसतां जिणें व्यर्थ ॥ प्राणिमात्रांचें ॥ १५ ॥ गुण नाहीं गौरव नाहीं ॥ सामर्थ्य नाहीं महत्व नाहीं ॥ कुशलता नाहीं तर्क नाहीं ॥ प्राणिमात्रांसी ॥ १६ ॥ या कारणें उत्तम गुण ॥ तेंचि भाग्याचें लक्षण ॥ लक्षणेंवीण अवलक्षण ॥ सहजचि झालें ॥ १७ ॥ जनामध्यें जो जाणता ॥ त्यास आहे मान्यता ॥ कोणी एक विद्या असतां ॥ महत्व पावे ॥ १८ ॥ प्रपंच अथवा परमार्थ ॥ जाणता तोचि समर्थ ॥ नेणता जाणिजे व्यर्थ ॥ निःकारण ॥ १९ ॥ नेणतां विंचू सर्प डसे ॥ नेणतां जीवघात असे ॥ नेणतां कार्य नासे ॥ कांहीं एक ॥ २० ॥ नेणतां प्राणी सिंतरे ॥ नेणपणें तन्हे भरे ॥ नेणपणें ठकें विसरे ॥ पदार्थ कांहीं ॥ २१ ॥ नेणतां वैरी जिंकिती ॥ नेणतां अपाईं पडती ॥ नेणतां संहार घडती ॥ जीवनाश ॥ २२ ॥ आपुलें स्वहीत न क-

ळेजना ॥ तेणें भोगिती यातना ॥ ज्ञानेंवीण तो अज्ञाना ॥ अधोगति ॥ २३ ॥ मायाब्रह्म जीवशिव ॥ सारासार भावाभाव ॥ जाणिल्यासाठीं होतें नाव ॥ जन्ममरण ॥ २४ ॥ कोणा कर्त्ता निश्चयेंसी ॥ बंधमोक्ष तो कोणासी ॥ ऐसें जाणतां प्राणियासी ॥ स्फूटका घडे ॥ २५ ॥ जाणिजे देव निर्गुण ॥ जाणिजे मी तो कोण ॥ जाणिजे अनन्य लक्षण ॥ ह्मणिजे मुक्त ॥ २६ ॥ जितुकें जाणोन सांडिलें ॥ तितुकें दृश्य वोलांडिलें ॥ जाणात्यास जाणतां तुटलें ॥ मूळ मीपणाचें ॥ २७ ॥ न जाणतां परोपरी ॥ साधनें केलीं कोटिवरी ॥ तरी मोक्षास अधिकारी ॥ होणार नाहीं ॥ २८ ॥ मायाब्रह्म वोळखावें ॥ आपणास आपण जाणावें ॥ इतुक्यासाठीं स्वभावें ॥ चुके जन्म ॥ २९ ॥ जाणतां समर्थाचें अंतर ॥ प्रसंगें वर्ते तदनंतर ॥ भाग्यवैभव अपार ॥ तेणें चि पावे ॥ ३० ॥ ह्मणोन जाणणें नव्हे सामान्य ॥ जाणतां होइजे सर्वमान्य ॥ कांहींच नेणतां अमान्य ॥ सर्वत्र करिती ॥ ३१ ॥ पदार्थ देखोन भूत भावि ॥ नेणतें झडपोन प्राण ठेवी ॥ मिथ्या आहे उठाठेवी ॥ जाणते जाणती ॥ ३२ ॥ जाणत्या सकळ वर्म ॥ नेणत्याचें खोटें कर्म ॥ सकळ कांहीं धर्माधर्म ॥ जाणतां कळती ॥ ३३ ॥ नेणत्यास यमयातना ॥ जाणत्यास कांहींच लागेना ॥ सकळ जाणोन विवंचना ॥ करी तो मुक्त ॥ ३४ ॥ नेणतां कांहीं राजकारण ॥ अपमान करून घेती प्राण ॥ नेणतां कठीण वर्तमान ॥ समस्तांस होय ॥ ३५ ॥ ह्मणोनियां नेणणें खोटें ॥ नेणते प्राणी ते करंटे ॥ जाणतां विवरतां तुटे ॥ जन्ममरण ॥ ३६ ॥ ह्मणोन अलक्ष करूं नये ॥ जाणणें हाचि उपाय ॥ जाणतां सांपडे सोय ॥ परलोकाची ॥ ३७ ॥ जाणणें सकळांस प्रमाण ॥ मूर्खास वाटे अप्रमाण ॥ परंतु अलिप्तपणाची खूण ॥ जाणतां कके ॥ ३८ ॥ एक जाणणें करून परतें ॥ कोण सोडील प्राणियांतें ॥ कोणी एक कार्य जेंतें ॥ जाणिल्यावीण न कळे ॥ ३९ ॥ जाणणें ह्मणिजे स्मरण ॥ नेणणें ह्मणिजे विस्मरण ॥ दोहीं मध्यें कोण प्रमाण ॥ शाहाणे जाणती ॥ ४० ॥ जाणते लो

कतेशाहाणे ॥ नेणतेवेडे दैन्यवाणे ॥ विज्ञानतेंहीजाणपणें ॥ कळों आलें ॥ ४१ ॥ जेंथें जाणपणखुंटलें ॥ तेथें बोलणेंहीतुटलें ॥ हेतूरहितझालें ॥ समाधान ॥ ४२ ॥ श्रोतेह्मणती हें प्रमाण ॥ झालेंपरमसमाधान ॥ परीपिंडब्रह्मांड ऐक्यलक्षण ॥ हें निरोपावें ॥ ४३ ॥ ब्रह्मांडीं तेंचिपिंडीं असे ॥ बहुतबोलती ऐसें ॥ परंतुयाचा प्रत्ययविलसे ॥ ऐसेंकेलें पाहिजे ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे नवमदशके जाणपणनिरूपणंनाम चतुर्थः समासः ॥ ४ ॥ ॥

श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ पिंडासारिखी ब्रह्मांडरचना ॥ नये आमुच्या अनुमाना ॥ प्रचीतपाहतांनाना ॥ मतें भांबावती ॥ १ ॥ जेंपिंडीं तेंचिब्रह्मांडीं ॥ ऐसी बोलावयाची प्रौढी ॥ हें वचन घडीनें घडी ॥ तत्वज्ञबोलती ॥ २ ॥ पिंडब्रह्मांड एकराहाटी ॥ ऐसी लोकांची लोकधाटी ॥ परीप्रत्ययाचेपरिपाठी ॥ तगोंनशके ॥ ३ ॥ स्थूळसूक्ष्मकारणमहाकारण ॥ हे पिंडींचे च्यारदेह जाण ॥ विराटहिरण्य अव्याकृत मूळप्रकृती हे खूण ॥ ब्रह्मांडींची ॥ ४ ॥ हे शास्त्रधाटी जाणावी ॥ परीप्रचीती कैसी आणावी ॥ प्रचीत पाहातां गाथागोवी ॥ होतआहे ॥ ५ ॥ पिंडीं आहे अंतःकरण ॥ तरीं ब्रह्मांडीं विष्णुजाण ॥ पिंडीं बोलिजे तें मन ॥ तरी ब्रह्मांडीं चंद्रमा ॥ ६ ॥ पिंडीं बुद्धि ऐसें बोलिजे ॥ तरी ब्रह्मांडीं ब्रह्मा जाणिजे ॥ पिंडीं चित्त ब्रह्मांडीं वोळखिजे ॥ नारायणु ॥ ७ ॥ पिंडीं बोलिजे अहंकार ॥ ब्रह्मांडीं रुद्र ह्या निर्धार ॥ ऐसा बोलिला विचार ॥ शास्त्रांतरीं ॥ ८ ॥ तरी कोण विष्णूचें अंतःकरण ॥ कैसें चंद्राचें मन ॥ ब्रह्मयाचें बुद्धिलक्षण ॥ मज निरोपावें ॥ ९ ॥ नारायणाचें कैसें चित्त ॥ रुद्र अहंकाराचा हेत ॥ हा विचार पाहोन नेमस्त ॥ मज निरोपावा ॥ १० ॥ प्रचीत निश्चयापुढें अनुमान ॥ जैसें सिंहापुढें आलें श्वान ॥ खर्‍यापुढें खोटें प्रमाण ॥ होईल कैसें ॥ ११ ॥ परी यासी पारखी पाहिजे ॥ पारखीनें निश्चय लाहिजे ॥ परीक्षा नसतां राहिजे ॥ अनुमान संशयीं ॥ १२ ॥ विष्णु चंद्रमा आणि ब्रह्मा ॥

नारायण आणिरुद्रनामा ॥ यापांचांचें अंतःकरणपंचकआह्मा ॥ स्वामीनिरोपावें ॥ १३ ॥ येथेंप्रचीतहेंप्रमाण ॥ नलगेशास्त्राचाअनुमान ॥ अथवाशास्त्रींतरींपाहोन ॥ प्रत्यय आणावा ॥ १४ ॥ प्रचीतीवीण जें बोलणें ॥ तें अवघेंच कंटाळवाणें ॥ तोंडपसरोन जैसें सुणें ॥ रडोनगेलें ॥ १५ ॥ तेथें कायहो ऐकावें ॥ आणि कायशोधूनि पाहावें ॥ जेथें प्रत्ययाच्यानावें ॥ शून्याकार ॥ १६ ॥ अवघे आंधळेचि मिळाले ॥ तेथें डोळसाचें कायचाले ॥ अनुभवाचे नेत्रगेले ॥ तेथें अंधकार ॥ १७ ॥ नाहींदूधनाहींपाणी ॥ केलीविष्ठेचीसारणी ॥ तेथें निवडायाचे धणी ॥ ते एकडोंबकावळे ॥ १८ ॥ आपुले इच्छेनें बोलिलें ॥ पिंडाऐसें ब्रह्मांडकल्पिलें ॥ परीनें प्रचीतीस आलें ॥ कोण्याप्रकारें ॥ १९ ॥ ह्मणोन हा अवघाच अनुमान ॥ अवघें कल्पनेचें रान ॥ भल्यानीं नघ्यावें आडरान ॥ तस्करीं घ्यावें ॥ २० ॥ कल्पून निर्मिले मंत्र ॥ देवते कल्पनामात्र ॥ देव नाहींत स्वतंत्र ॥ मंत्राधीन पैं ॥ २१ ॥ येथें नबोलतांच जाणावें ॥ बोलणें विवेका आणावें ॥ आंधळीं पाडळीं ओळखावें ॥ विचक्षणीं ॥ २२ ॥ जयास जैसें भावलें ॥ तेणें तैसें कवित्व केलें ॥ परी हें पाहिजे निवडिलें ॥ प्रचीतीनें ॥ २३ ॥ ब्रह्म्यानें सकळ निर्मिलें ॥ ब्रह्म्यास कोणें निर्माण केलें ॥ विष्णूनें विश्वपाळिलें ॥ विष्णूस पाळिता कवणु ॥ २४ ॥ रुद्र विश्वसंहारकर्ता ॥ परी रुद्रास कोण संहारिता ॥ कोण काळाचा नियंता ॥ कळलें पाहिजे ॥ २५ ॥ याचा कळेना विचार ॥ तों अवघा अंधकार ॥ ह्मणोनियां सारासार ॥ विचार करणें ॥ २६ ॥ ब्रह्मांड स्वभावेंचि झालें ॥ परंतु पिंडाकार कल्पिलें ॥ कल्पिलें परीनें प्रत्यया आलें ॥ नाहीं कदा ॥ २७ ॥ पाहतां ब्रह्मांडाची प्रचीती ॥ कित्येक संशय उठती ॥ हें कल्पनीक श्रोतीं ॥ नेमस्त जाणावें ॥ २८ ॥ पिंडासारिखी ब्रह्मांडरचना ॥ कोण आणि तो अनुमाना ॥ ब्रह्मांडीं पदार्थ नाना ॥ ते पिंडीं कैंचे ॥ २९ ॥ औटकोटी भुतावळी ॥ औट-

कोटीतीर्थावळी ॥ औटकोटीमंत्रावळी ॥ पिंडींकोठें ॥ ३०॥ तेहतीसकोटीसुरवर ॥ अठ्यायशींसहस्त्रऋषेश्वर ॥ नवकोटी कात्यायनीचाविचार ॥ पिंडिंकोठें ॥ ३१॥ चामुंडाछपन्नकोटी ॥ कित्येकजीवकोट्यानकोटी ॥ चौऱ्यायशी लक्षयोनीचीदाटी ॥ पिंडींकोठें ॥ ३२॥ ब्रह्मांडींपदार्थनिर्माणझाले ॥ पृथकाकारेंवेगळाले ॥ तितुकेंहीदाखविले ॥ पाहिजेतपिंडीं ॥ ३३॥ जितुक्याऔषधीतितुकींफळें ॥ नानाप्रकारेंरसाळें ॥ नानाबीजेंधान्येंसकळें ॥ पिंडींनिरोपावीं ॥ ३४॥ हेंसांगतांपुरवेना ॥ तरींउगेंचबोलवेना ॥ बोलिलेंनयेतांअनुमाना ॥ लाजीरवाणें ॥ ३५॥ तरींहेंनिरोपिलें नवचे ॥ फुकटबोलतांकायवेंचे ॥ याकारणें अनुमानाचें ॥ कार्यनाहीं ॥ ३६॥ पांचभूतेंतेंब्रह्मांडीं ॥ आणि पांचविवर्ततिपिंडीं ॥ याची पाहावीरोकडी ॥ प्रचीतआतां ॥ ३७॥ पांचांभूतांचेंब्रह्मांड ॥ आणिपंचभूतीकहेंपिंड ॥ यावेगळेंहेंउदंड ॥ अनुमानज्ञान ॥ ३८॥ जितुकेंअनुमानाचेंबोलणें ॥ तितुकेंवमनभायत्यागणें ॥ निश्चयात्मकतेंबोलणें ॥ प्रत्ययाचें ॥ ३९॥ जेंपिंडींतेंचिब्रह्मांडीं ॥ प्रचीतनाहींकींरोकडी ॥ पंचभूतांचीतांतडी ॥ दोहींकडे ॥ ४०॥ ह्मणोनिदेहींचठाणमान ॥ हातोअवघाचिअनुमान ॥ आतांऐकसमाधान ॥ सुखव्यतेंकैसें ॥ ४१॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेनवमदशकेअनुमाननिरसनंनामपंचमःसमासः ॥ ५॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥

आकाशजेसेंनिराकार ॥ तैसाब्रह्माचाविचार ॥ तेथेंवायोचाविकार ॥ तैसीमूळमाया ॥ १॥ हेंदासबोधींअसेबोलिलें ॥ ज्ञानदशकींप्रांजळकेलें ॥ मूळमायेतेंदाखविलें ॥ पंचभूतिक ॥ २॥ तेथेंजाणीवतोसत्वगुण ॥ मध्यमतोरजोगुण ॥ नेणीवतोतमोगुण ॥ जाणिजेश्रोतीं ॥ ३॥ ह्मणालतेथेंकैचीजाणीव ॥ तरींएकायाचाअभिप्राव ॥ पिंडीं महाकारणदेहींसर्व ॥ साक्षिणीअवस्था ॥ ४॥ तैसीमूळमायाब्रह्मांडीचें ॥ देहमहाकारणसाचें ॥ ह्मणोनितेथें

जाणिवेचें ॥ अधिष्ठान आलें ॥ ५ ॥ असो मूळमायेभीतरी ॥ गुप्त त्रिगुणवासकरी ॥ स्पष्ट होती संधिचतुरीं ॥ गुण
क्षोभिणी जाणावी ॥ ६ ॥ जैसा तृणाचा पोठरा कुळा ॥ पुढें उकलोन होय मोकळा ॥ तैसी मूळमाया अवलीळा ॥ गु
णा प्रसवली ॥ ७ ॥ मूळमाया वायोस्वरूप ॥ ऐका गुणक्षोभिणीचें रूप ॥ गुणविकार होतांच अल्प ॥ गुणक्षो-
भिणी बोलिजे ॥ ८ ॥ पुढें जाणीव मध्यस्थ नेणीव ॥ मिश्रीत चालिला स्वभाव ॥ तेथें मातृकांस ठाव ॥ शब्द जाह
ला ॥ ९ ॥ तो शब्द गुण आकाशींचा ॥ ऐसा अभिप्राव येथींचा ॥ शब्दें चिवेद शास्त्रांचा ॥ आकार जाहला ॥ १० ॥
पंचभूतें त्रिगुणाकार ॥ अवघा वायूचा विकार ॥ जाणीव नेणिवेचा विचार ॥ वायूचि करितां ॥ ११ ॥ वायून स्तां-
कैंची जाणीव ॥ जाणीव नसतां कैंची नेणीव ॥ जाणिवे नेणिवे सिंठाव ॥ वायु करितां ॥ १२ ॥ जेथें मुळींच नाहीं चळ-
ण ॥ तेथें कैंचें जाणीव लक्षण ॥ ह्मणोन हा वायूचा गुण ॥ नेमस्त जाणावा ॥ १३ ॥ एकापासून एक झालें ॥ हें उगेंच दि
सोन आलें ॥ स्वरूप मुळींच भासलें ॥ त्रिगुण भूतांचें ॥ १४ ॥ असो हा मूळमायेचा कर्दम ॥ पुढें स्पष्ट तेचा अनुक्र
म ॥ सांगतां एकापासून एक उगम ॥ हें ही खरें ॥ १५ ॥ वायूचा कर्दम बोलिला ॥ तयापासून अग्नि झाला ॥ तो ही-
पाहतां देखिला ॥ कर्दमरूप ॥ १६ ॥ अग्नीपासून झालें आप ॥ तेंही कर्दमस्वरूप ॥ आपापासून पृथ्वीचें रूप ॥
तेंही कर्दमरूपी ॥ १७ ॥ येथें आशंका उठली ॥ भूतांस जाणीव कोठें देखिली ॥ तरी भूतांन जाणीव ऐकिली ॥
नाहींच वार्ता ॥ १८ ॥ जाणीव ह्मणजे जाणते चळण ॥ तेंचि वायूचें लक्षण ॥ वायू आंगीं सकळ गुण ॥ मागां नि
रोपिले ॥ १९ ॥ ह्मणोन जाणीव नेणीव मिश्रित ॥ अवघें चालिलें पंचभूत ॥ ह्मणोनियां भूतांत ॥ जाणीव असे
॥ २० ॥ कोठें दिसे कोठें न दिसे ॥ परी ते भूतीं व्यापून असे ॥ तीक्ष्णबुद्धि करितां भासे ॥ स्थूल सूक्ष्म ॥ २१ ॥ पंचभू

तें आकारलीं ॥ भूतीं भूतें कालवलीं ॥ तरी पाहतां भासलीं ॥ एकस्थूळ एक सूक्ष्म ॥ २२ ॥ निरोधवायुन भासे ॥ तैसीजाणीव न दिसे ॥ न दिसे परी तें असे ॥ भूतरूपें ॥ २३ ॥ काष्ठीं अग्नि दिसेना ॥ निरोधवायू भासेना ॥ जाणीव तैसी लक्षेना एकाएकीं ॥ २४ ॥ भूतें वेगळालीं दिसती ॥ पाहातां एकचि भासती ॥ बहुत धूर्तपणें प्रचीती ॥ वोळखावी ॥ २५ ॥ ब्रह्मापासून मूळमाया ॥ मूळमायेपासून गुणमाया ॥ गुणमायेपासून तया ॥ गुणास जन्म ॥ २६ ॥ गुणापासूनियां भूतें ॥ पावलीं स्पष्टदशेतें ॥ ऐसीयांचीं रूपें समस्तें ॥ निरोपिलीं ॥ २७ ॥ आकाश गुणापासून झालें ॥ हें कदापि नाहीं घडलें ॥ शब्दगुणास कल्पिलें ॥ आकाशवांयां ॥ २८ ॥ एक सांगतां एकचि भावी ॥ उगीच करी गाथागोंवी ॥ तयावेड्याची उगवी ॥ कोणें करावी ॥ २९ ॥ सिकविल्याही कळेना ॥ उमजविल्याही उमजेना ॥ दृष्टांतेंही तर्केना ॥ मंदरूपी ॥ ३० ॥ भूतांहून भूत थोर ॥ हाही दाखविला विचार ॥ परी भूतां वडील स्वतंत्र ॥ कोण आहे ॥ ३१ ॥ जेथें मूळमाया पंचभूतिक ॥ तेथें काय राहिला विवेक ॥ मूळमायेपरतें एक ॥ निर्गुण ब्रह्म ॥ ३२ ॥ ब्रह्मीं मूळमाया झाली ॥ तिची लीला परिक्षिली ॥ तंव ते निरवळ वोतिली ॥ त्रिगुण भूतांची ॥ ३३ ॥ भूतें विकारवंत चत्वार ॥ आकाश पाहतां निर्विकार ॥ आकाश भूत हा विचार ॥ उपाधीकरितां ॥ ३४ ॥ पिंडीं व्यापक ह्मणोन जीव ॥ ब्रह्मांडीं व्यापक ह्मणोन शिव ॥ तैसाचि हाही अभिप्राव ॥ आकाशाचा ॥ ३५ ॥ उपाधीमध्यें सांपडलें ॥ सूक्ष्म पाहतां भासलें ॥ इतुक्यासाठीं आकाश बोलिलें ॥ भूतरूप ॥ ३६ ॥ आकाश अवकाश तो प्रकाश ॥ परब्रह्म तें निराभास ॥ उपाधी नसतां जें आकाश ॥ तेंचि ब्रह्म ॥ ३७ ॥ जाणीव नेणीव मध्यमान ॥ हें चि गुणाचें प्रमाण ॥ येथें निरोपिलें त्रिगुण ॥ रूपेंसहित ॥ ३८ ॥ प्रकृती पावली विस्तारातें ॥ पुढें एकाचें एकचि होतें ॥ विकारवंत चि तयातें ॥ नेम कैंचा ॥ ३९ ॥ काळें पांढरें मेळवितां ॥ पारवें होय तत्वतां ॥ काळें-

पिंवळें मेळवितां॥ हिरवें होय॥ ४०॥ ऐसे रंग नाना परी॥ मेळवितां पालट धरी॥ तैसें दृश्य विकारी॥ विकारवंत॥
४१॥ एका जीवनें नाना रंग॥ उमटों लागती तरंग॥ पालटाचा लागवेग॥ किती ह्मणोन सांगावा॥ ४२॥ एका उदका
चे विकार॥ पाहतां दिसती अपार॥ पांचा भूतांचे विस्तार॥ चौऱ्यायशीं लक्ष योनी॥ ४३॥ नाना देहांचें बीज उदक
॥ उदकापासून सकळ लोक॥ किडा मुंगी श्वापदादिक॥ उदकेंचि होती॥ ४४॥ शुक्रशोणित ह्मणिजे नीर॥ त्यानी-
रानें हें शरीर॥ नखें दंत अस्थिमात्र॥ उदकाच्याच होती॥ ४५॥ मुळ्यांचे बारीक पांगोरे॥ तेणें पथें उदक भरे॥ त्या
उदकेंचि विस्तारे॥ वृक्षमात्र॥ ४६॥ आम्रवृक्ष मोहरा आले॥ अवघे उदका करितां झाले॥ फळीं फुलीं लगडले॥
सावकाश॥ ४७॥ खोड फोडून आंबे पाहातां॥ तेथें दिसती ना सर्वथा॥ खांद्यांचे धपले कादितां॥ ओलीं साले॥
४८॥ मूळापासून शेवटवरी॥ फळ नाहीं तदनंतरीं॥ जळरूप फळ चतुरीं॥ विवेकें जाणावें॥ ४९॥ तेंचि जळ शेंड्या-
चढे॥ तेव्हां वृक्षमात्र लगडे॥ एकाचें एक निघडे॥ येणें प्रकारें॥ ५०॥ पत्रें पुष्पें फळें भेद॥ किती करावा अनुवाद॥
सूक्ष्मदृष्टीनें विशद॥ होत आहे॥ ५१॥ भूतांचे विकार सांगों किती॥ क्षणक्षणां पालटती॥ एकाचे एकचि होती॥
नानावर्ण॥ ५२॥ त्रिगुणभूतांची लटपट॥ पाहों जातां हे खटपट॥ बहुरूप बहु पालट॥ किती ह्मणोन सांगावा॥ ५३
॥ ये प्रकृतीचा निरास॥ विवेकें करावा सावकाश॥ मग परमात्मा परेश॥ अनन्यभावें भजावा॥ ५४॥ ॥ इति श्रीदा-
सबोधे गुरुशिष्यसंवादे नवमदशके गुणरूपनिरूपणं नाम षष्ठः समासः॥ ६॥ ॥ श्रीरामसमर्थ॥ ॥
आधीं स्थूल आहे एक॥ तरी मग अंतःकरणपंचक॥ जाणतेपणाचा विवेक॥ स्थूळाकरितां॥ १॥ तैसीं ब्रह्मांडेंवीण
कांहीं॥ मूळमायेसी जाणीव नाहीं॥ स्थूळाच्या आधारें सर्व ही॥ कार्य चाले॥ २॥ तें स्थूळचि नसतां निर्माण॥ को

ठेंराहील अंतःकरण ॥ ऐसा श्रोतीं केला प्रश्न ॥ याचें प्रत्योत्तर आइका ॥ ३ ॥ कोसले अथवा कांटे घरें ॥ नाना पृष्ठ भा-
गीं चालती घरें ॥ जीव करिती ल्हान थोरें ॥ शक्तिनुसार ॥ ४ ॥ शंख शिंपी घुले कवडे ॥ आधीं त्यांचें घर घडे ॥ किंवा
आधीं निर्माण किडे ॥ हें विचारावें ॥ ५ ॥ आधीं प्राणी ते होती ॥ मग घरें निर्माण करिती ॥ हें तो प्रगट प्रचीती ॥ सांग-
णें न लगे ॥ ६ ॥ तैसें आधीं सूक्ष्म जाण ॥ मग स्थूळ होतें निर्माण ॥ येणें दृष्टांतें प्रश्न ॥ फिटला श्रोतयांचा ॥ ७ ॥ तंव
श्रोता पुसे आणीक ॥ जी आठवलें कांहीं एक ॥ जन्ममृत्याचा विवेक ॥ मज निरोपावा ॥ ८ ॥ कोण जन्मास घालितो
॥ आणि मागुता कोण जन्म घे तो ॥ हा प्रत्यया कैसा येतो ॥ कोण्या प्रकारें ॥ ९ ॥ ब्रह्मा जन्मास घालितो ॥ विष्णु प्र-
तिपाळ करितो ॥ रुद्र अवघें संहारितो ॥ ऐसें बोलती ॥ १० ॥ तरी हें प्रवृत्तीचें बोलणें ॥ प्रत्ययास आणीउणें ॥ प्र-
त्यय पाहतां श्लाघ्यवाणें ॥ होणार नाहीं ॥ ११ ॥ ब्रह्म्यास कोणें जन्मास घातलें ॥ विष्णूस कोणें प्रतिपाळिलें ॥ रुद्रा-
स कोणें संहारिलें ॥ महाप्रळयीं ॥ १२ ॥ ह्मणोनि हा सृष्टिभाव ॥ अवघा मायेचा स्वभाव ॥ कर्ता ह्मणों निर्गुण देव
॥ तरी तो निर्विकार ॥ १३ ॥ ह्मणावें माया जन्मास घाली ॥ तरी हे आपणचि विस्तारली ॥ आणी विचारितां थारली ॥
हें ही घडेना ॥ १४ ॥ आतां जन्मतो तो कोण ॥ कैसी त्याची वोळखण ॥ आणि संचिताचें लक्षण ॥ तें ही निरोपावें ॥
१५ ॥ पुण्याचें कैसें रूप ॥ आणि पापाचें कैसें स्वरूप ॥ याही शब्दाचा आक्षेप ॥ कोण कर्ता ॥ १६ ॥ हें कांहीं चनये अनु-
माना ॥ ह्मणती जन्म घेते वासना ॥ तरी ते पाहतां दिसेना ॥ ना धरितां नये ॥ १७ ॥ वासना कामना आणि कल्पना ॥-
हेतु भावना मति नाना ॥ ऐशा अनंत वृत्ति जाणा ॥ अंतःकरण पंचकाच्या ॥ १८ ॥ असो हें अवघें जाणीव यंत्र ॥ जाणी-
व ह्मणजे स्मरणमात्र ॥ त्या स्मरणास जन्मसूत्र ॥ कैसें लागे ॥ १९ ॥ देह निर्माण पांचा भूतांचा ॥ वायु चाळक तया-

चा ॥ जाणपणें ह्मामनाचा ॥ मनोभाव ॥ २० ॥ ऐसेंहेंसहजचिघडलें ॥ तळाचेंगुंताडेंझालें ॥ कोणासकोणेंजन्मविलें
॥ कोण्याप्रकारें ॥ २१ ॥ तरीहेंपाहतांदिसेना ॥ ह्मणोनिजन्मचिअसेना ॥ उपजलाप्राणीयेईना ॥ मागुताजन्मा ॥ २२
॥ कोणासींचजन्मनाहीं ॥ तरीसंतसंगेंकेलेंकायी ॥ ऐसाअभिप्रावसर्वही ॥ श्रोतयांचा ॥ २३ ॥ पूर्वीस्मरणनाविस्मरण
॥ मध्येंचिहेंझालें निर्माण ॥ अंतर्यामीअंतःकरण ॥ जाणतीकळा ॥ २४ ॥ सावधआहेतोंस्मरण ॥ विकळ
होतांविस्मरण ॥ विस्मरणपडतांचमरण ॥ पावतीप्राणी ॥ २५ ॥ स्मरणविस्मरणराहिलें ॥ मगदेहासमरणआलें
॥ पुढेंजन्मासघातलें ॥ कोणासकोणें ॥ २६ ॥ ह्मणोनिजन्मचिअसेना ॥ आणियातनाहीदिसेना ॥ अवघीव्यर्थ
चिकल्पना ॥ बळावली ॥ २७ ॥ ह्मणोनिजन्मचिनाहींकोणासीं ॥ श्रोतयांचीआशंकाऐसी ॥ मरोनगेलेंतेंजन्मासि
॥ मागुतेंनये ॥ २८ ॥ वाळलेंकाष्ठहिरवाळेना ॥ पडिलेंफळतेंपुनःलागेना ॥ तैसेंपडिलेंशरीरयेईना ॥ मागुतें
जन्मा ॥ २९ ॥ मडकेंअवचितेंफुटलें ॥ फुटलेंतेंफुटोनीचगेलें ॥ तैसेंचिपुनःजन्मलें ॥ नाहींचप्राणी ॥ ३० ॥ येथेंअज्ञान
आणिसज्ञान ॥ सारिखेंचिझालेंसमान ॥ ऐसाबळावलाअनुमान ॥ श्रोतयांचा ॥ ३१ ॥ वक्ताह्मणेहोऐका
॥ अवघेपाषांडकरूंनका ॥ अनुमानअसेतरीविवेका ॥ अवलोकावें ॥ ३२ ॥ प्रयत्नेंवीणकार्यझालें ॥ जेविल्या
वीणपोटभरलें ॥ ज्ञानेंवीणमुक्तझालें ॥ हेंतोघडेना ॥ ३३ ॥ स्वयेंआपणजेविला ॥ त्यासवाटेलोकधाला ॥ परंतु
हेंसमस्तांला ॥ घडलेंपाहिजे ॥ ३४ ॥ पोहणेंसिकलातोतरेल ॥ पोहणेंनेणेंतोबुडेल ॥ येथेंहीअनुमानकरील ॥
ऐसाकवणु ॥ ३५ ॥ तैसेंजयासज्ञानझालें ॥ तेतितुकेचतरले ॥ ज्याचेंबंधनतुटलें ॥ तोचिमुक्त ॥ ३६ ॥ मोकळा
ह्मणेनाहींबंधन ॥ आणिप्रत्यक्षबंदीपडिलेजन ॥ त्याचेंकैसेंसमाधान ॥ तेंतुह्मींपाहा ॥ ३७ ॥ नेणेंदुसऱ्याची

तळमळ ॥ तेंमनुष्यपरदुःखशीतळ ॥ तैसाचिहाहीकेवळ ॥ अनुभवजाणावा ॥ ३८ ॥ जयासआत्मज्ञानझालें ॥ तळेंतत्वविवंचिलें
॥ खुणेसीपावतांबाणलें ॥ समाधान ॥ ३९ ॥ ज्ञानेंचुकेजन्ममरण ॥ सगटबोलणेंअप्रमाण ॥ वेदशास्त्र
आणिपुराण ॥ मगकासयासी ॥ ४० ॥ वेदशास्त्रविचारबोली ॥ महानुभावांचीमंडळी ॥ भूमंडळींलोकसकळी ॥
त्यासीमानीतना ॥ ४१ ॥ अवघेंहोतांअप्रमाण ॥ मगआपलेंचकायप्रमाण ॥ ह्मणोनिजेथेंआत्मज्ञान ॥ तोचिमुक्त
॥ ४२ ॥ अवघेचमुक्तपाहतांनर ॥ हाहीज्ञानाचाउद्धार ॥ ज्ञानेंवीणतोउद्धार ॥ होणारनाहीं ॥ ४३ ॥ आत्मज्ञानकळोंआलें
॥ ह्मणोनिदृश्यमिथ्याझालें ॥ परंतुवेदांलाविलें ॥ सकळांसयेणें ॥ ४४ ॥ आतांप्रश्नहाफिटला ॥ ज्ञानीज्ञानेंमुक्तझाला
॥ अज्ञानतोबांधला ॥ आपलेकल्पनेनें ॥ ४५ ॥ विज्ञानासारिखेंअज्ञान ॥ आणिमुक्तासारिखेंबंधन ॥ निश्चयासारिखाअनुमान
॥ मानूंचिनये ॥ ४६ ॥ बंधनह्मणिजेकांहींचनाहीं ॥ परीवेदांलाविलेंसर्वही ॥ यासिउपावचिनाहीं
॥ कळल्यावांचुनी ॥ ४७ ॥ कांहींचनाहींआणिबाधी ॥ हेंचिनवलपाहाआधीं ॥ मिथ्याजाणिजेनाबुद्धि
॥ ह्मणोनिबद्ध ॥ ४८ ॥ भोळाभावसिद्धीसजाव ॥ हाउधाराचाउपाव ॥ रोकडामोक्षाचाअभिप्राव ॥ विवेकेंजाणावा
॥ ४९ ॥ प्राणीव्हावयामोकळा ॥ आधींपाहिजेजाणीवकळा ॥ सकळजाणतांनिराळा ॥ सहजचिहोय ॥ ५० ॥
कांहींचनेणिजेतेंअज्ञान ॥ सकळजाणिजेतेंज्ञान ॥ जाणीवराहतांविज्ञान ॥ स्वयेंचिआत्मा ॥ ५१ ॥ अमृतसेऊन
अमरझाला ॥ तोह्मणेमृत्युकैसायेतोजनाला ॥ तैसाविवेकीह्मणेबद्धझाला ॥ जन्मतोकैसा ॥ ५२ ॥ जाणताह्मणेजनातें
॥ तुह्मासभूतकेसेंझडपितें ॥ तुह्मांसवीषकेसेंचढतें ॥ निर्विषह्मणे ॥ ५३ ॥ आधींबद्धासारिखेंव्हावें ॥ मगहेंनलगेचिपुसावें
॥ विवेकदूरीठेऊनपाहावें ॥ लक्षणबद्धाचें ॥ ५४ ॥ निजेल्यासचेइलातो ॥ ह्मणेहाकांरेवोस

पातो॥अनुभवपाहाणेंचिआहेतो॥तरीमगनिजोनपाहावें॥५५॥ज्ञात्याचीउगवलीवृत्ति॥बद्धाऐसीनपडेगुंती॥
भ्रकेल्याचीअनुभवप्राप्ति॥धाल्यासकैंची॥५६॥इतुकेनेंअशंकातुटली॥ज्ञानेंमोक्षप्राप्तिझाली॥विवेकपाहतांबा
णली॥अंतरस्थिति॥५७॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे नवमदशके विकल्पनिरसननिरूपणंनामसप्त
मःसमासः॥७॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥ज्ञानीसुटलाज्ञानमतें॥परंतु जन्मकैसा बद्धातें॥बद्धाचेंकायजन्म
तें॥अंतकाळीं॥१॥बद्धप्राणीमरोनगेलें॥तेथेंकांहींचनाहींउरलें॥जाणिवेचेंविस्मरणझालें॥मरणापूर्वीं॥२॥ऐसी
घेतलीअशंका॥याचेंउत्तरऐका॥आतांदुश्चीतहोऊंनका॥ह्मणेवक्ता॥३॥पंचप्राणस्थळेंसोडिती॥प्राणरूपवासना
वृत्ति॥वासनामिश्रीतप्राणजाती॥देहसोडूनियां॥४॥वायुससरिसीवासनागेली॥तेवायुरूपेंविराहिली॥पुनःज-
न्मघेऊनिआली॥हेतुपरत्वें॥५॥कित्येकप्राणीनिःशेषमरती॥पुनःमागुतेजीवयेती॥दकळूनदिलेंतेणेंदुखवती-
॥हस्तपादादिक॥६॥सर्पदृष्टिझालियावरी॥तीदिवसांउठवीधन्वंतरी॥तेव्हांतेमाघारी॥वासनायेतेकीं॥७॥कि-
त्येकशवहोऊनपडती॥कित्येकतयांसउठविती॥यमलोकींहूनआणिती॥माघारेप्राणी॥८॥कित्येकपूर्वींशापिले
॥तेशापदेहपावले॥उःशापकाळींपुनःआले॥पूर्वदेहीं॥९॥कित्येकींबहुजन्मघेतले॥कित्येकपरकायाप्रवेशले-
॥ऐसेआलेआणिगेले॥बहुतलोक॥१०॥फुंकिल्यासरिसा वायुगेला॥तेथेंवायुसूतनिर्माणझाला॥ह्मणोनवा-
युरूपवासनेला॥जन्मआहे॥११॥मनाच्यावृत्तिनाना॥त्यांतजन्मघेतेवासना॥वासनापाहतांदिसेना॥परंतु आ
हे॥१२॥वासनाजाणिजेजाणीवहेतु॥जाणीवमुळींचामूळतंतु॥मूळमायेंतअसेमिश्रितु॥कारणरूपें॥१३॥का-
रणरूपेंआहेब्रह्मांडीं॥कार्यरूपेंवर्त्तेपिंडीं॥अनुमानितांतांतडी॥अनुमानेना॥१४॥परंतुआहेसूक्ष्मरूप॥जैसें

वायूचेंस्वरूप ॥ सकळदेववायुरूप ॥ आणिभूतसृष्टि ॥ १५ ॥ वायुमध्येंविकारनाना ॥ वायुतरीपाहतांदिसेना ॥ तैसीजाणावीवासना ॥ अतिसूक्ष्म ॥ १६ ॥ त्रिगुणआणिपंचभूतें ॥ हेंवायुमध्येंमिश्रितें ॥ अनुमाननाह्मणोनित्यातें ॥ मिथ्याह्मणोंनये ॥ १७ ॥ सहजवायुचाले ॥ तरींसुगंधदुर्गंधकळोंआले ॥ उष्णोंशीतळेंतक्षनिवालें ॥ प्रत्यक्षप्राणी ॥ १८ ॥ वायूचेनिमेघबोळती ॥ वायूचेनिनक्षत्रेंचालती ॥ सकळसृष्टीचीवर्ततीगति ॥ सकळतोवायु ॥ १९ ॥ वायुरूपेंदेवतेंभुतें ॥ आंगींभरतीअकस्मातें ॥ विधकेलियाप्रेतें ॥ सावधहोती ॥ २० ॥ राहूणेंब्राह्मणसंमंधजातीं ॥ राहणेंठेवणींसांपडती ॥ नानागुंतलेंउगवती ॥ प्रत्यक्षराहाणें ॥ २१ ॥ वारेंनिराळेंनबोले ॥ देहामध्येंभरोनडोले ॥ आळीघेऊनजन्माआले ॥ कित्येकप्राणी ॥ २२ ॥ ऐसावायूचाविकार ॥ एवंचकळेनाविस्तार ॥ सकळकांहींचराचर ॥ वायुमुळें ॥ २३ ॥ वायुस्तब्धरूपेंसृष्टिधर्त्ता ॥ वायुचंचळरूपेंसृष्टिकर्त्ता ॥ नकळेतरीविचारींप्रवर्त्ता ॥ ह्मणिजेकळे ॥ २४ ॥ मुळापासूनशेवटवरी ॥ वायूचिसकळकांहींकरी ॥ वायुवेगळेंकर्त्तृत्वचतुरीं ॥ मजनिरोपावें ॥ २५ ॥ जाणीवरूपमूळमाया ॥ जाणीवजातेआपुल्याठायां ॥ गुप्तप्रगटहोऊनियां ॥ विश्वींवर्ते ॥ २६ ॥ कोठें गुप्तकोठेंप्रगटे ॥ जैसेंजीवनउफाळेआटे ॥ पुनःमागुतावोघलोटे ॥ भूमंडळीं ॥ २७ ॥ तैसाचवायूमध्येंजाणीवप्रकार ॥ उमटेआटेनिरंतर ॥ कोठेंविकारकोठेंसमीर ॥ उगाचवाजे ॥ २८ ॥ वारींअंगावरूनजाती ॥ तेणेंहातपायवाळती ॥ वारावाजतांकरपती ॥ आलींपिकें ॥ २९ ॥ नानारोगांचीनानावारीं ॥ पिडाकरितीपृथ्वीवरी ॥ वीजकडाडीअंबरीं ॥ वायुबळें ॥ ३० ॥ वायुकरितांरागोद्धार ॥ कळेबोळखीचानिर्धार ॥ दीपलागेमेघपडेहाचमत्कार ॥ रागोद्धारीं ॥ ३१ ॥ वायुफुंकितांभुलीपडती ॥ वायुफुंकितांखांडकेंकरपति ॥ वायुकरितांचालती ॥ नानामंत्र ॥ ३२

॥ मंत्रेंदेवप्रगटती ॥ मंत्रेंभूतेंआकर्षिती ॥ बाजीगरीवोडंबरीकरिती ॥ मंत्रसामर्थ्यें ॥ ३३ ॥ राक्षसांचीमावरचना ॥ देवांसहीकळेना ॥ विचित्रसामर्थ्येंनाना ॥ स्तंभनमोहनादिकें ॥ ३४ ॥ धडचिपिसेंकरावें ॥ पिसेंचउमजवावें ॥ नानाविकारसांगावे ॥ कितीह्मणोनी ॥ ३५ ॥ मंत्रींसंग्रामदेवांचा ॥ मंत्रींसाभिमानऋषींचा ॥ महिमामंत्रसामर्थ्याचा ॥ कोणजाणे ॥ ३६ ॥ मंत्रींपक्षीआटोपिती ॥ मूषकेंश्वापदेंबांधिती ॥ मंत्रीमहासर्परिवळिती ॥ आणिधनलाभ ॥ ३७ ॥ आतांअसोहाप्रसंगझाला ॥ बद्धाचाजन्मप्रत्ययाआला ॥ मागीलप्रश्नफिटला ॥ श्रोतयांचा ॥ ३८ ॥ ॥

इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेनवमदशकेदेहातीतनिरूपणंनामअष्टमःसमासः ॥ ८ ॥

॥ श्रीरामसम० ॥ ब्रह्मवारितांवारेना ॥ ब्रह्मसारितांसरेना ॥ ब्रह्मकांहींवोसरेना ॥ एकीकडे ॥ १ ॥ ब्रह्मभेदितांभेदेना ॥ ब्रह्मछेदितांछेदेना ॥ ब्रह्मपरतेंहोईना ॥ केलेंतरी ॥ २ ॥ ब्रह्मखंडेनाअखंड ॥ ब्रह्मींनाहींदुसरेबड ॥ तरींकैसेंहेंब्रह्मांड ॥ शिरकलेंमध्यें ३ पर्वतपाषाणशिळाशिखरें ॥ नानास्थळेंस्थळांतरें ॥ भूगोळरचनाकोण्याप्रकारें ॥ झालीपब्रह्मीं ॥ ४ ॥ भूगोळआहेब्रह्मामध्यें ॥ ब्रह्मआहेभूगोळामध्यें ॥ पाहतांएकमेकामध्यें ॥ प्रत्यक्षदिसे ॥ ५ ॥ ब्रह्मींभूगोळेंपैसकेला ॥ आणिभूगोळहीब्रह्मेंभेदिला ॥ विचारपाहतांप्रत्ययोआला ॥ प्रत्यक्षआतां ॥ ६ ॥ ब्रह्मेंब्रह्मांडभेदिलें ॥ हेंतोपाहतांनीटचिझालें ॥ परीब्रह्मासब्रह्मांडेंभेदिलें ॥ हेंविपरीनदिसे ॥ ७ ॥ भेदिलेंनाहींह्मणावें ॥ तरीब्रह्मींब्रह्मांडस्वभावें ॥ हेंतोसकळांसअनुभवें ॥ दिसतचिआहे ॥ ८ ॥ तरीहेंआतांकैसेंझालें ॥ विचारूनपाहिजेबोलिलें ॥ ऐसेंश्रोतींआक्षेपिलें ॥ आक्षेपवचन ॥ ९ ॥ आतांयाचेंप्रत्योत्तर ॥ सावधऐकानिरोत्तर ॥ येथेंपडिलेकींविचार ॥ संदेहाचे ॥ १० ॥ ब्रह्मांडनाहींह्मणोतरींदिसे ॥ आणिदिसेह्मणोंतरीनासे ॥ आतांहेसमजतीकैसें ॥ श्रोते

११

जन ॥ ११ ॥ तंव श्रोते झाले उदित ॥ अहो ह्मणती सावचित्त ॥ प्रसंगें बोलों उचित ॥ प्रत्योत्तर ॥ १२ ॥ आकाशीं दीपासि लाविलें ॥ दीपें आकाश परतें केलें ॥ हें तों घडेना पाहिलें ॥ पाहिजे श्रोतीं ॥ १३ ॥ आप तेज अथवा पवन ॥ सारूं न शकती गगन ॥ गगन पाहतां सघन ॥ चळेल कैसें ॥ १४ ॥ अथवा कठिण झाली मेदिनी ॥ तरी गगनें केली चाळणी ॥ पृथ्वीचें सर्वांग भेदुनी ॥ राहिलें गगन ॥ १५ ॥ याची प्रचीत ऐसी असे ॥ जें जडला आलें तितुकें नासे ॥ आकाश जैसें तैसें असे ॥ चळणार नाहीं ॥ १६ ॥ वेगळेपणें पहावें ॥ तयास आकाश ह्मणावें ॥ अभिन्न होतां स्वभावें ॥ आकाश ब्रह्म ॥ १७ ॥ तस्मात आकाश चळेना ॥ भेद गगनाचा कळेना ॥ भासलें ब्रह्म तयास जाणा ॥ आकाश ह्मणावें ॥ १८ ॥ निर्गुण ब्रह्मसें भासलें ॥ कल्पूं जातां अनुमानलें ॥ ह्मणोन आकाश बोलिलें ॥ कल्पनेसाठीं ॥ १९ ॥ कल्पनेसी भासे भास ॥ तितुकें जाणावें आकाश ॥ परब्रह्म निराभास ॥ निर्विकल्प ॥ २० ॥ पंचभूतामध्यें वास ॥ ह्मणोनि बोलिजे आकाश ॥ भूतांतरीं जो ब्रह्मांश ॥ तें चि गगन ॥ २१ ॥ प्रत्यक्ष होतें आणि जातें ॥ अचळ कैसें ह्मणावें त्यातें ॥ ह्मणोनियां गगनातें ॥ भेदिलें चि नाहीं ॥ २२ ॥ पृथ्वी विरोन उरे जीवन ॥ जीवन नसतां उरे अग्न ॥ अग्नि विझतां उरे पवन ॥ तो ही नासे ॥ २३ ॥ मिथ्या आलें आणि गेलें ॥ तेणें खरें तें भंगलें ॥ ऐसें हें प्रचीतीस आलें ॥ कोणेपरी ॥ २४ ॥ भ्रमें प्रत्यक्ष दिसतें ॥ विचार पाहतां काय तेथें ॥ भ्रम मूळ या जगातें ॥ खरें कैसें ह्मणावें ॥ २५ ॥ भ्रम शोधितां कांहीं च नाहीं ॥ तेथें भेदिलें कोणें कायी ॥ भ्रमें भेदिलें ह्मणतां ठाईं ॥ भ्रम चि मिथ्या ॥ २६ ॥ भ्रमाचें रूप मिथ्या झालें ॥ मग स्करवें ह्मणावें भेदिलें ॥ सुर्डी लटिकें त्याणें केलें ॥ तें ही तैसें चि ॥ २७ ॥ लटिक्यानें उदंड केलें ॥ तरी आमुचें काय गेलें ॥ केलें ह्मणतां नाथिलें ॥ शाहाणे जाणती ॥ २८ ॥ सागरामध्यें खसखस ॥ तैसें परब्रह्मीं दृश्य ॥

मतीसारिखामतिप्रकाश ॥ अंतरींवाढे ॥२९॥ मतिकरितांविशाळ ॥ कवळोंलागेअंतराळ ॥ पाहातांभासेब्रह्म-
गोळ ॥ कवीटजेंसें ॥ ३०॥ वृत्तित्याहुनीविशाळ ॥ करितांब्रह्मांडबद्रिफळ ॥ ब्रह्माकारहोतांकेवळ ॥ कांहींच नाहीं ॥-
३१॥ आपणविवेकेंविशाळला ॥ मर्यादेवेगळाझाला ॥ मृगब्रह्मगोळदेखिला ॥ वटबीजन्यायें ॥ ३२॥ होतांत्याहू-
नविस्तीर्ण ॥ वटबीजकोटिप्रमाण ॥ आपणहोतांपरिपूर्ण ॥ कांहींचनाहीं ॥ ३३॥ आपणभ्रमेंलाहानाळला ॥
केवळदेहधारीझाला ॥ तरीमगब्रह्मांडत्याला ॥ कवळेलकैसें ॥ ३४॥ वृत्तिऐसीवाढवावी ॥ पसरून नाहींच करावी-
॥ पूर्णब्रह्मासपुरवावी ॥ चहूंकडे ॥ ३५॥ जवएकसुवर्णआणितां ॥ तेणेंब्रह्मांडमढवितां ॥ कैसेंहोईलतेंतत्वता ॥ ब
रेंपाहा ॥ ३६॥ वस्तूवृत्तीसतेंकळे ॥ तेणेंवृत्तिफाटोनवितुळे ॥ निर्गुणआत्मानिवळे ॥ जैसातैसा ॥ ३७॥ येथें
फिटलीअशंका ॥ श्रोतेहोसंदेहधरूंनका ॥ अनुमानअसेलतरींविवेका ॥ अवलोकावें ॥ ३८॥ विवेकेंतुटेअनु-
मान ॥ विवेकेंहोयसमाधान ॥ विवेकेंआत्मनिवेदन ॥ मोक्षलाभे ॥ ३९॥ केलीमोक्षाचीउपेक्षा ॥ विवेकेंसारिलें
पूर्वपक्षा ॥ सिद्धांतआत्माप्रत्यक्षा ॥ प्रमाणनलगे ॥ ४०॥ हेप्रचीतीचींउत्तरें ॥ कळतीसारासारविचारें ॥ मनन-
ध्यासेंसाक्षात्कारें ॥ पावनहोइजे ॥ ४१॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे नवमदशके संदेहवारणं नाम
नवमः समासः ॥ ९॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ देउळामध्येंजगन्नायक ॥ आणिदेउळावरीबैसलाका
क ॥ परीतोदेवाहूनआधीक ॥ ह्मणोंनयेकीं ॥ १॥ सभाबैसलीराजद्वारीं ॥ मर्कटगेलेंस्तंभावरी ॥ परीतेंसभेहूनश्रेष्ठ-
चतुरीं ॥ कैसेंमानावें ॥ २॥ ब्राह्मणस्नानसंध्याकरूनगेले ॥ आणिबकतैसेचिबैसले ॥ परीतेब्राह्मणापरीसभले ॥
कैसेमानावे ॥ ३॥ ब्राह्मणामध्येंकोपीनेमस्त ॥ कोणीझालेअस्ताव्यस्त ॥ आणिश्वानसदांध्यानस्त ॥ परीतेंउत्त

मनव्हे ॥ ४॥ ब्राह्मण लक्षमुद्रानेणें ॥ मार्जार लक्ष विषयीं शाहाणें ॥ परी तें ब्राह्मणापरीस विशेष कोणें ॥ ह्मणावें
तयासीं ॥ ५॥ ब्राह्मणपाहे भेदाभेद ॥ मक्षिका सर्वांशीं अभेद ॥ परीतोसज्ञालाज्ञानबोध ॥ हेंतोघडेना ॥ ६॥ उं
चवस्त्रें नीचल्याला ॥ आणिसमर्थउघडानबैसला ॥ परीतो आहेपरिक्षिला ॥ परीक्षवंतीं ॥ ७॥ बाह्याकारकेला
अधिक ॥ परीतो अवघा लौकिक ॥ येथें पाहिजेमुख्यएक ॥ अंतर्निष्ठा ॥ ८॥ लौकीकबरासंपादिला ॥ परीअंत
रींसावधनाहींझाला ॥ मुख्यदेवासचुकला ॥ तोआत्मघातकी ॥ ९॥ देवांस भजतांदेवलोक ॥ पितरांसभजतां पितृ
लोक ॥ भूतांस भजतां भूतलोक ॥ पाविजेतो ॥ १०॥ जेणें जयासभजावें ॥ तेणेंत्यालोकासजावें ॥ निर्गुणीं भजतां
व्हावें ॥ निर्गुणचिस्वयें ॥ ११॥ निर्गुणाचें कैसें भजन ॥ निर्गुणीं असावें अनन्य ॥ अनन्यहोतांहोइजेधन्य ॥ निश्च
येंसी ॥ १२॥ सकळकेलियाचेंसार्थक ॥ देव ओळखावा एक ॥ आपणकोणहाविवेक ॥ पाहिलापाहिजे ॥ १३॥ देवपा
हतांनिराकार ॥ आपलातोमायीक विचार ॥ सोहंआत्माहानिर्धार ॥ बाणोनगेला ॥ १४॥ आतां अनुमानतोकाई ॥ व
स्तु आहे वस्तूत्याठायीं ॥ देहभावकांहींचनाहीं ॥ धांडोळितां ॥ १५॥ सिद्धास आणिसाधन ॥ हातोअवघाच अनुमा
न ॥ मुक्तास आणिबंधन ॥ आढळेना ॥ १६॥ साधनेंजेंकाहींसाधावें ॥ तेंतोआपणचिस्वभावें ॥ आतांसाधनाच्या
नावें ॥ शून्याकार ॥ १७॥ कुलालपावलाराज्यपदवी ॥ आतांरासभेंकासयाराखावीं ॥ कुलालपणाचीउठाठेवी ॥
कासयापाहिजे ॥ १८॥ तैसा अवघावृत्तिभाव ॥ नानासाधनांचाउपाव ॥ साध्यहोतांकैंचाठाव ॥ साधनासी ॥ १९॥
साधनेंकायसाधावें ॥ नेमेंकायफळघ्यावें ॥ आपणवस्तुभरंगळावें ॥ कासयासी ॥ २०॥ देहतरींपांचाभूतांचा ॥
जीवतरीं अंशब्रह्मींचा ॥ परमात्मातरीअनन्याचा ॥ ठावपाहा ॥ २१॥ उगेंचपाहतांमीपणादिसे ॥ शोधघेतांकांहीं

नसे ॥ तत्वेंतत्वनिरसे ॥ पुढेंनिखिलआत्मा ॥२२॥ आत्माआहेआत्मपणें ॥ जीवआहेजीवपणें ॥ मायाआहेमा-
यीकपणें ॥ विस्तारली ॥२३॥ ऐसेंहें अवघेंचि आहे ॥ आणि आपणहीकोणीएकआहे ॥ हेंसकळशोधूनपाहे ॥
तोविज्ञानी ॥२४॥ शोधूंजाणेंसकळांसी ॥ परीपाहोंनेणेंआपणासि ॥ ऐसाज्ञानीएकदेशी ॥ वृत्तिरूपें ॥२५॥ तेंवृत्ति
रूपेंजरीपाहिलें ॥ तरीमगकांहींचनाहींराहिलें ॥ प्रकृतिनिरासें अवघेंचिगेलें ॥ विकारवंत ॥२६॥ उरलेंतेंनिखिळ-
निर्गुण ॥ विवंचितांतेंचिआपण ॥ ऐसीहेपरमार्थाचीखूण ॥ अगाधआहे ॥२७॥ फळएकआपणएक ॥ ऐसानाहीं
हा विवेक ॥ फळाचेंफळकोणीएक ॥ स्वयेंचिहोइजे ॥२८॥ रंकहोतातोराजाझाला ॥ बरेंपाहतांप्रत्ययआला ॥ रंकप
णाचागलबला ॥ रंकींकरावा ॥२९॥ वेदशास्त्रपुराणें ॥ नानासाधनेंनिरूपणें ॥ सिद्धसाधूज्याकारणें ॥ नानासा-
यासकरिती ॥३०॥ तेंब्रह्मआपणचिआंगें ॥ सारासारविचारप्रसंगें ॥ करणेंनकरणेंवाउगें ॥ कांहींचनाहीं ॥३१॥
रंकराजआज्ञेसीभ्यालें ॥ तेंचिपुढेंराजाझालें ॥ मगतेंभयचिउडालें ॥ रंकपणाचें ॥३२॥ वेदेंवेदाज्ञेनेंचालावें ॥ स
च्छास्त्रेंशास्त्रअभ्यासावें ॥ कींतीर्थेंतीर्थासजावें ॥ कोण्याप्रकारें ॥३३॥ अमृतेंसेवावेंअमृत ॥ अनंतेंपाहावाअ-
नंत ॥ भगवंतेंलक्षावाभगवंत ॥ कोण्याप्रकारें ॥३४॥ संतेंअसंतत्यागावें ॥ निर्गुणेंनिर्गुणासभोगावें ॥ स्वरूपें
स्वरूपींरंगावें ॥ कोण्याप्रकारें ॥३५॥ अंजनेंल्यावेंअंजन ॥ धनेंसाधावेंधन ॥ निरंजनेंनिरंजन ॥ कैसेंअनुभवा
वें ॥३६॥ साध्येंकरावेंसाधनासिं ॥ ध्येयेंधरावेंध्यानासी ॥ उन्मनेंआवरावेंमनासी ॥ कोण्याप्रकारें ॥३७॥ ॥
इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेनवमदशकेशांतिलक्षणनिरूपणंनामदशमःसमासः ॥१०॥ ॥श्रीरा
मसमर्थ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥

अथश्रीदासबोधेदशमदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥सकळांचेंअंतःकरणएक॥ किंवाएकनव्हेअनेक॥ ऐसेंहेंनिश्चयात्मक॥ मजनिरोपावें
॥१॥ ऐसेंश्रोतयानेंपुशिलें॥ अंतःकरणएककींवेगळालें॥ याचेंउत्तरऐकिलें॥ पाहिजेश्रोतीं॥२॥ समस्तांचेंअंतः
करणएक॥ निश्चयोजाणावानेमक॥ हाप्रत्ययाचाविवेक॥ तुजनिरोपिला॥३॥ श्रोताह्मणेवक्तयासीं॥ अंतःकरण
एकसमस्तांसी॥ तरीमिळेनाएकएकासीं॥ कायनिमित्यें॥४॥ एकजेवितांअवघेधाले॥ एकनिवतांअवघेनिवाले॥
एकमरतांअवघेमेले॥ पाहिजेतर्की॥५॥ एकसुखीएकदुःखी॥ ऐसेंवर्ततेंलौकिकीं॥ एकअंतःकरणाचीवोळखी॥
कैसीजाणावी॥६॥ जनींवेगळालीभावना॥ कोणासकोणीचमिळेना॥ ह्मणोनहेंअनुमाना॥ येतनाहीं॥७॥ अंतः
करणएकआसतें॥ तरींएकाचेंएकासकळोंयेतें॥ कांहींचोरितांचनयेतें॥ गौप्यगुह्य॥८॥ याकारणेंअनुमानेना॥
अंतःकरणएकहें घडेना॥ विरोधलागलाजना॥ कायनिमित्य॥९॥ सर्पडसायायेतो॥ प्राणीभिऊनपळतो॥ एक-
अंतःकरणतरितो॥ विरोधकां॥१०॥ ऐसीश्रोतयांचीअशंका॥ वक्ताह्मणेचळोंनका॥ सावधहोऊनऐका॥ निरूप
ण॥११॥ अंतःकरणह्मणिजेजाणीव॥ जाणीवजाणतास्वभाव॥ देहरक्षणाचाउपाव॥ जाणतीकळा॥१२॥ सर्प
जाणोनीडंखूंआला॥ प्राणीजाणोनिपळाला॥ दोहींकडेजाणिवेला॥ बरेंपाहा॥१३॥ दोहींकडेजाणिवेसींपाहिलें॥
तरीअंतःकरणएकचिझालें॥ विचारितांप्रत्ययाआलें॥ जाणीवरूपें॥१४॥ जाणीवरूपअंतःकरण॥ सकळांचेंए
कहेंप्रमाण॥ जीवमात्रांसजाणपण॥ एकचिअसे॥१५॥ एकदृष्टीचेंदेखणें॥ एकजिव्हेचेंचाखणें॥ ऐकणेंस्पर्शणें
वासघेणें॥ सर्वत्रांसएक॥१६॥ पशुपक्षीकिडामुंगी॥ जीवमात्रनिर्माणजगीं॥ जाणीवकळासर्वांलागीं॥ एकचि
असे॥१७॥ सर्वांशींजळतेंशीतळ॥ सर्वांशीअग्नितेंजाळ॥ सर्वांसीअंतःकरणकेवळ॥ जाणतीकळा॥१८॥ आव

डेनावडेऐसेंझालें॥ तरीतेंदेहस्वभावावरीगेलें॥ परंतुहें कळों आलें॥ अंतःकरणयोगें॥१९॥ सर्वांचें अंतःकरण एक॥ ऐसानिश्चयो निश्चयात्मक॥ जाणतयाचें कौतुक॥ चहूंकडे॥२०॥ इतुकेनें फिटली अशंका॥ आतां अनुमान करूंनका॥ जाणणेंतितुकें एका॥ अंतःकरणाचें॥२१॥ जाणोन जीवचाराघेती॥ जाणोन भितीलपती॥ जाणोनियांपळोनजाती॥ प्राणिमात्र॥२२॥ किडामुंगीपासूनब्रह्मादिक॥ समस्तांचें अंतःकरण एक॥ येगोष्टीचें कौतुक॥ प्रत्ययेंजाणावें॥२३॥ थोरल्हानतरी अग्नि॥ थोडेंबहुत तरीपाणी॥ न्यूनपूर्णतरीप्राणी॥ अंतःकरणजाणती॥२४॥ कोठेंउणेंकोठें अधीक॥ परंतुजिनसमासलाएक॥ जंगमप्राणीकौणीएक॥ जाणिल्यावीणनाहीं॥२५॥ जाणीवह्मणिजे अंतःकरण॥ अंतःकरणविष्णूचा अंशजाण॥ विष्णुकरिताहेपाळण॥ येणेंप्रकारें॥२६॥ नेणतांप्राणीसंहारतो॥ नेणीवतमोगुणबोलिजे तो॥ तमोगुणेंरुद्रसंहारितो॥ येणेंप्रकारें॥२७॥ कांहीं जाणीवकांहीं नेणीव॥ हारजोगुणाचास्वभाव॥ जाणतांनेणतां जीव॥ जन्मासयेती॥२८॥ जाणिवेनें होतेंसुख॥ नेणिवेनें होतें दुःख॥ सुखदुःखअवश्यक॥ उत्पत्तिगुणें॥२९॥ जाणण्यानेणण्याची बुद्धि॥ तोचि देहीं जाणावा विधि॥ स्थूळदेहीं ब्रह्मात्रिशुद्धि॥ उत्पत्तिकर्ता॥३०॥ ऐसाउत्पत्तिस्थितिसंहार॥ प्रसंगेंबोलिला विस्तार॥ परंतुयाचा विचार॥ प्रत्ययेंपाहावा॥३१॥

॥इतिश्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे दशमदशके अंतःकरणएकनिरूपणंनाम प्रथमःसमासः॥१॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥स्वामिनें विचारदाखविला॥ येथें विष्णूचा अभावदिसोन आला॥ ब्रह्माविष्णुमहेशाला॥ उरीनाहीं॥१॥ उत्पत्तिस्थितिसंहार॥ ब्रह्माविष्णुमहेश्वर॥ याचापाहतांविचार॥ प्रत्ययोनाहीं॥२॥ ब्रह्माउत्पत्तिकर्ताचौंमुखांचा॥ येथें प्रत्ययोनाहींत्याचा॥ पालनकर्ता विष्णूचौभुजांचा॥ तोही ऐकोनिजाणों

॥ ३॥ महेशसंहारकरितो ॥ हाहीप्रत्ययकैसायेतो ॥ लिंगपुराणींमहिमातो ॥ विपरीतबोलिला ॥ ४॥ मूळमायेसकोणेंकेलें ॥ हेंतोपाहिजेकळलें ॥ तिहींदेवांचेंरूपझालें ॥ ऐलीकडे ॥ ५॥ मूळमायालोकजननी ॥ तयेपासूनगुणक्षोभिणी ॥ गुणक्षोभिणीपासूनत्रिगुणी ॥ जन्मदेवां ॥ ६॥ ऐसेंबोलतीशास्त्रकारक ॥ आणिप्रवृत्तीचेहेलोक ॥ प्रत्ययपुसतांकित्येक ॥ आकांतकरिती ॥ ७॥ ह्मणोनित्यांसपुसवेना ॥ त्यांचेनिप्रत्ययोआणवेना ॥ प्रत्ययेंवीणप्रयत्ननाना ॥ ठकाठकी ॥ ८॥ प्रचीतवीणवैद्यह्मणवी ॥ उगीचकरीउठाठेवी ॥ तयामूर्खलागोंवी ॥ प्राणिमात्र ॥ ९॥ तैसाचहाहीविचार ॥ प्रत्ययेंकरावानिर्धार ॥ प्रत्ययनसतांअंधकार ॥ गुरुशिष्यांशीं ॥ १०॥ बरेंलोकांसींकायह्मणावें ॥ लोकह्मणतीतेंनिबरवें ॥ परंतुस्वामिनेंसांगावें ॥ विशदकरूनी ॥ ११॥ ह्मणोंदेवींमायाकेली ॥ तरीदेवांचींरूपेंमायेतआलीं ॥ जरीह्मणोंमायेनेंमायाकेली ॥ तरीदुसरीनाहीं ॥ १२॥ जरींह्मणोंभूतींकेली ॥ तरींतेभूतांचीचवळली ॥ ह्मणावीजरीपरब्रह्में केली ॥ तरीब्रह्मींकर्तुत्वनाहीं ॥ १३॥ आणिमायाखरीअसावी ॥ तरीब्रह्मींकर्तृत्वाचीगोवी ॥ मायामिथ्याऐसीजाणावी ॥ तरीकर्तृत्वकैंचें ॥ १४॥ आतांहेंअवघेंचउगवे ॥ आणिमनासीप्रत्ययोफावे ॥ ऐसेंकेलेंपाहिजेदेवें ॥ कृपाळुपणें ॥ १५॥ शब्दमातृकावीणनाहीं ॥ मातृकादेहावीणनाहीं ॥ देहनिर्माणहोतनाहीं ॥ देहावीन ॥ १६॥ तयादेहामध्येंनरदेहो ॥ नरदेहांतब्राह्मणदेहो ॥ तयाब्राह्मणदेहासपाहो ॥ अधिकारवेदीं ॥ १७॥ असोवेदकोठूनझाले ॥ देहकासयानेंकेले ॥ देवकैसेप्रगटले ॥ कोण्याप्रकारें ॥ १८॥ ऐसाबळावलाअनुमान ॥ केलेंपाहिजेसमाधान ॥ वक्ताह्मणेसावधान ॥ होईंआतां ॥ १९॥ प्रत्ययपाहातांसांकडी ॥ अवघीहोतेविघडाविघडी ॥ अनुमानितांघडीनेंघडी ॥ काळजातो ॥ २०॥ लोकधाटीशास्त्रनिर्णय ॥ येथेंबहुविधनिश्चय ॥ ह्मणोनियांएकप्रत्यय ॥ येणारनाहीं ॥

२१॥ आतांशास्त्राचीभीडधरावी॥ तरीहेस्फुटेनागाथागोंवी॥ गाथागोंवीहेउगवावी॥ तरींशास्त्रभेददिसे॥ २२॥
शास्त्ररक्षूनप्रत्यय आणिला॥ पूर्वपक्षत्यागूनसिद्धांतपाहिला॥ शाहाणांमूर्खसमजाविला॥ एकाचिवचनें॥
२३॥ शास्त्रींचपूर्वपक्षबोलिला॥ पूर्वपक्षह्मणावेंलटिक्याला॥ विचारपाहातां आह्याला॥ शब्दनाहीं॥ २४॥ तथा
पिबोलोंकांहींएक॥ शास्त्ररक्षूनकौतुक॥ श्रोतींसादरविवेक॥ केलापाहिजे॥ २५॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरु
शिष्यसंवादेदशमदशके देहअशंकानाम द्वितीयःसमासः॥ २॥ ॥ श्रीरामसमर्थ॥ ॥ उपाधीविणेंजें
आकाश॥ तेंचिब्रह्मनिराभास॥ तेनिराभासींमूळमायेस॥ जन्मजाहला॥ १॥ तेमूळमायेचें लक्षण॥ वायोस्वरूप
चिजाण॥ पंचभूतेंआणित्रिगुण॥ वायोआंगीं॥ २॥ आकाशापासूनवायोझाला॥ तोवायोदेवबोलिला॥ वायोपा
सोन अग्निझाला॥ तोअग्निदेव॥ ३॥ अग्नीपासूनझालेंआप॥ तेंनारायणाचेंस्वरूप॥ आपापासूनपृथ्वीचेंरूप॥ तें
बीजाकारें॥ ४॥ तेपृथ्वीचेपोटीं पाषाण॥ बहुदेवांचेंलक्षण॥ नानाप्रचीतप्रमाण॥ पाषाणदेवी॥ ५॥ नानावृक्ष-
पाषाणमृत्तिका॥ प्रचीतरोकडीविश्वलोकां॥ समस्तदेवांचा थाराएका॥ वायोमध्यें॥ ६॥ देवयक्षिणीकात्याय-
णी॥ चामुंडाजखिणीमानविणी॥ नानाशक्तिनानास्थानीं॥ देशपरत्वें॥ ७॥ पुरुषनामेंकितीएक॥ देवअसतीअ
नेक॥ भूतेंदेवतेंनपुंसक॥ नामेंबोलिजेति॥ ८॥ देवदेवताभूतेंदेवतें॥ पृथ्वीमध्यें असंख्यातें परंतुयासमस्तांतें॥
वायोस्वरूपबोलिजे॥ ९॥ वायोस्वरूपसदां आसणें॥ प्रसंगेंनानादेहधरणें॥ गुप्तप्रगटहोणेंजाणें॥ समस्तांसी॥
१०॥ वायुस्वरूपेंविचरती॥ वायोमध्येंजगज्योती॥ जाणतीकळावासनावृत्ति॥ नानाभेदें॥ ११॥ आकाशापासून
वायुझाला॥ तोदोंप्रकारें विभागला॥ सावधपणेंविचारकेला॥ पाहिजेश्रोतीं॥ १२॥ एकवारासकळजाणती॥ एक

वायोमधीलजगज्योति ॥ जगज्योतीच्या अनंतमूर्ती ॥ देवदेवतांच्या ॥ १३ ॥ वायोबहुतविकारला ॥ परंतुदोंप्रकारें विभागला ॥ आतांविचारऐकिला ॥ पाहिजेतेजाचा ॥ १४ ॥ वायोपासून तेजझालें ॥ ऊष्णशीतळप्रकाशलें ॥ द्विधारूपऐकिलें ॥ पाहिजेतेजाचें ॥ १५ ॥ उष्णापासून झाला भानु ॥ प्रकाशरूपदेदीप्यमानु ॥ सर्व भक्षहुताशनु ॥ आणिविद्युल्लता ॥ १६ ॥ शीतळापासून आप अमृत ॥ चंद्रतारा आणिशीत ॥ आतांपरिसा सावचित्त ॥ होऊनश्रोते ॥ १७ ॥ तेज बहुतविकारलें ॥ परंतुद्विधावबोलिलें ॥ आपहीद्विधाचनिरोपिलें ॥ आप आणिअमृत ॥ १८ ॥ ऐकपृथ्वीचाविचार ॥ पाषाणमृत्तिका निरंतर ॥ आणीकदुसरा प्रकार ॥ सुवर्णपरीसनानारत्नें ॥ १९ ॥ बहुरत्नावसुंधरा ॥ कोण खोटाकोणखरा ॥ अवघेकळेविचारा ॥ रूढहोता ॥ २० ॥ मनुष्यें कोठून झालीं ॥ हेमुख्य अशंकाराहिली ॥ पुढें वृत्तिसावधकेली ॥ पाहिजेश्रोतीं ॥ २३ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेदशमदशके देह अशंकानिरूपणनामतृतीयःसमासः ॥ ३ ॥

॥ श्रीसमसमर्थ ॥

॥ आतांपाहोंजानांउत्पत्ति ॥ मनुष्यापासूनमनुष्यंहोती ॥ पशूपासूनपशूनिपजति ॥ प्रत्यक्ष आतां ॥ १ ॥ खेचरें आणिभूचरें ॥ वनचरें आणिजळचरें ॥ नानाप्रकारिचीं शरीरें ॥ शरीरापासूनहोती ॥ २ ॥ प्रत्यक्षास आणिप्रमाण ॥ निश्चयास आणिअनुमान ॥ मार्गसांडून आडरान ॥ घेऊंचनये ॥ ३ ॥ विपरीतापासूनविपरीतेंहोती ॥ परीशरीरेंचिबोलिजेति ॥ शरीरावांचूनउत्पत्ति ॥ होणारनाहीं ॥ ४ ॥ तरीहेउत्पत्तिकैसीझाली ॥ कासयाचीकोणेंकेली ॥ जेणेंकेलीत्याचीनिर्मिली ॥ कायाकोणें ॥ ५ ॥ ऐसेंपाहतांउदंडलांबलें ॥ परीमुळींशरीरकैसेंझालें ॥ कासयाचेंउभारिलें ॥ कोणेंकैसें ॥ ६ ॥ ऐसीहेमागीलअशंका ॥ राहतगेलीतेऐका ॥ कदापिजाजुघेऊंनका ॥ प्रत्ययआळियानें ॥ ७ ॥ प्रत्ययोचिआहेप्रमाण ॥

मूर्खासवादे अप्रमाण ॥ पिंडें प्रचीत शब्दें जाण ॥ विश्वासाची ॥ ८ ॥ ब्रह्मीं मूळमाया झाली ॥ तेचि अष्टधा प्रकृति बोलिली ॥ भूतीं त्रिगुणी कालवली ॥ मूळमाया ॥ ९ ॥ ते मूळमाया वायोस्वरूप ॥ वायोमध्यें जाणिवेचें रूप ॥ तेंचि इच्छा परी आरोप ॥ ब्रह्मीं न घडे ॥ १० ॥ तथापि ब्रह्मीं कल्पिला ॥ तरी तो शब्दचि वायां गेला ॥ आत्मा निर्गुण संचला ॥ शब्दातीत ॥ ११ ॥ आत्मा निर्गुण वस्तु ब्रह्म ॥ नाममात्र तितुका भ्रम ॥ कल्पून लाविला संभ्रम ॥ तरी लागणार नाहीं ॥ १२ ॥ तथापि आग्रहें लाविला ॥ तरीं धोंडा मारिला आकाशाला ॥ आकाशोवरी कुंथिला ॥ तरी तें तुटेना ॥ १३ ॥ तैसें ब्रह्म निर्विकार ॥ निर्विकारीं लाविती विकार ॥ विकार नासे निर्विकार ॥ जैसें तैसें ॥ १४ ॥ आतां ऐकावा प्रत्ययो ॥ जाणोनि धरावा निश्चयो ॥ तरीच पाविजे जयो ॥ अनुभवाचा ॥ १५ ॥ माया ब्रह्मीं जो समीर ॥ त्यांत जाणता तो ईश्वर ॥ ईश्वर आणि सर्वेश्वर ॥ तयासीच बोलिजे ॥ १६ ॥ तोचि ईश्वर गुणास आला ॥ त्याचा त्रिविध भेद झाला ॥ ब्रह्मा विष्णु महेश उपजला ॥ तये ठायीं ॥ १७ ॥ सत्व रज आणि तम ॥ हे त्रिगुण उत्तमोत्तम ॥ यांच्या स्वरूपाचा अनुक्रम ॥ मागां निरूपिला ॥ १८ ॥ जाणता विष्णु भगवान ॥ जाणता नेणता चतुरानन ॥ नेणता महेश पंचानन ॥ अत्यंत भोळा ॥ १९ ॥ त्रिगुण त्रिगुणीं कालवले ॥ कैसे होती वेगळाले ॥ परी विशेष न्यून भासले ॥ ते बोलावे लागती ॥ २० ॥ वायोमध्यें विष्णु होता ॥ तो वायोस्वरूप चितत्वता ॥ पुढें झाला देहधर्ता ॥ चतुर्भुज ॥ २१ ॥ तैसाच ब्रह्मा आणि महेश ॥ देह धरिती सावकाश ॥ गुप्त प्रकट होतां तयास ॥ वेळ नाहीं ॥ २२ ॥ आतां रोकडी प्रचीति ॥ मनुष्यें गुप्त प्रगट होती ॥ मा त्या देवांच्या मूर्ती ॥ सामर्थ्यवंत ॥ २३ ॥ देव देवता भूतें दैवतें ॥ चढतें सामर्थ्य आहे तेथें ॥ येणेंचि न्यायें राक्षसांतें ॥ सामर्थ्य कळा ॥ २४ ॥ झोटिंग वायोस्वरूप आसती ॥ सवेंचि खुळखुळा चालती ॥ खोबरीं खारिका टाकूनि देती ॥ अकस्मात्

त ॥ २५ ॥ अवघेंचन्याल अभावें ॥ तरीं हें बहुतांस आहे ठावें ॥ आपुलाल्या अनुभवें ॥ विश्वलोक जाणती ॥ २६ ॥ मनुष्यें धरिती शरीरवेष ॥ नानापरकायाप्रवेश ॥ मा तो परमात्मा जगदीश ॥ कैसा न धरी ॥ २७ ॥ ह्मणोन वायोस्वरूप देह धरिले ॥ ब्रह्माविष्णुमहेश प्रगटले ॥ पुढें तेंचि विस्तारलें ॥ पुत्रपौत्रीं ॥ २८ ॥ अंतरींच स्त्रिया कल्पिल्या ॥ तों त्या कल्पितांच निर्माण झाल्या ॥ परी तयांपासून प्रजा निर्मिल्या ॥ नाहींत कदां ॥ २९ ॥ इच्छून पुत्र कल्पिले ॥ तों ते प्रसंगें निर्माण झाले ॥ येणें प्रकारें वर्तले ॥ हरीहरादिक ॥ ३० ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ महर्षयः सप्त पूर्वे चत्वारो मनवस्तथा ॥ मद्भावा मानसा जाता येषां लोक इमाः प्रजाः ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ पुढें ब्रह्मयानें सृष्टि कल्पिली ॥ इच्छेसरिसी निर्माण झाली ॥ जीवसृष्टि निर्माण केली ॥ ब्रह्मदेवें ॥ ३१ ॥ नानाप्रकारीं प्राणी कल्पिले ॥ इच्छेसरिसे निर्माण झाले ॥ अवघे जोडेचि उदेले ॥ अंडज जारज आदिक ॥ ३२ ॥ एक जळस्वेदापासून झाले ॥ ते प्राणी स्वेदज बोलिले ॥ एक वायो करितां झाले ॥ अकस्मात उद्भिज ॥ ३३ ॥ मनुष्याची गोडी विद्या ॥ राक्षसांची वोडंबरी विद्या ॥ ब्रह्मयाची सृष्टिविद्या ॥ येणें प्रकारें ॥ ३४ ॥ कांहीं एक मनुष्याची ॥ त्याहून विशेष राक्षसांची ॥ त्याहून विशेष ब्रह्मयाची ॥ सृष्टिविद्या ॥ ३५ ॥ जाणते नेणते प्राणी निर्मिले ॥ वेद वदोन मार्गीं लाविले ॥ ब्रह्मयानें निर्माण केले ॥ येणें प्रकारें ॥ ३६ ॥ मग शरीरापासून शरीरें ॥ सृष्टि वाढली विस्तारें ॥ सकळ शरीरें येणें प्रकारें ॥ निर्माण जाहलीं ॥ ३७ ॥ येथें अशंका फिटली ॥ सकळ सृष्टि विस्तारली ॥ विचार पाहतां प्रत्यया आली ॥ यथान्वयें ॥ ३८ ॥ ऐसी सृष्टि निर्माण केली ॥ पुढें विष्णूनें कैसी प्रतिपाळिली ॥ हेही विवंचना पाहिली ॥ पाहिजे श्रोतीं ॥ ३९ ॥ सकळ प्राणी निर्माण झाले ॥ ते मूळरूपें जाणोन पाळिले ॥ शरीरें दैत्य निर्दाळिले ॥ नानाप्रकारें ॥ ४० ॥ नाना अवतार धरणें ॥ दुष्टांचा संहार करणें ॥ ध

र्मस्थापावयाकरणें ॥ विष्णूसजन्म ॥ ४१॥ ॥श्लोक॥ ॥परित्राणायसाधूनां विनाशायचदुष्कृतां ॥ धर्मसं
स्थापनार्थाय संभवामियुगेयुगे॥ १॥ ॥टीका॥ ह्मणोन धर्मस्थापनेचेनर ॥ तेहीविष्णूचे अवतार ॥ अभक्तदु
र्जनरजनीचर ॥ सहजचिजाहले॥ ४२॥ आतांप्राणीजेजन्मले ॥ तेनेणोनसंहारले॥ मूळरूपेंसंहारिले॥ येणेंप्र-
कारें॥ ४३॥ शरीरेंरुद्रखवळेल ॥ तेंजीवसृष्टिसंहारेल॥ अवघेंब्रह्मांडचिजळेल॥ संहारकाळीं॥ ४४॥ एवंउत्पत्ति-
स्थितीसंहार॥ याचाऐसाआहेविचार॥ श्रोतींहोऊनतत्पर॥ अवधानद्यावें॥ ४५॥ कल्पांतींसंहारघडेल॥ तोचि
पुढेंसांगिजेल॥ पंचप्रळयओळखेल॥ तोचिज्ञानी॥ ४६॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेदशमदशके-
बीजलक्षणनामचतुर्थःसमासः॥ ४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥ऐका प्रळयाचेंलक्षण॥ पिंडींदोनीप्रळ
यजाण॥ एकनिद्राएकमरण॥ देहांतसमय॥ १॥ देहधारकतिनीमूर्ती॥ निद्राजेव्हांसंपादिती॥ तोनिद्राप्रळयश्रो-
तीं॥ ब्रह्मांडींचाजाणावा॥ २॥ तिहींमूर्तींसिमांडेलअंत॥ ब्रह्मांडासहोईलकल्पांत॥ तेव्हांजाणावानेमस्त॥ महाप्र-
ळयजाहला॥ ३॥ दोनीपिंडींदोनीब्रह्मांडीं॥ चारीप्रळयनवखंडीं॥ पांचवाप्रळयउदंडी॥ जाणिजेविवेकाचा॥ ४॥
ऐसेहेपांचप्रळय॥ सांगितलेयथान्वयें॥ आतांहेंअनुभवासये॥ ऐसेंकरूं॥ ५॥ निद्राजेव्हांसंचरे॥ तेव्हांजागृती-
व्यापारसरे॥ सुषुप्तीअथवास्वप्नभरे॥ अकस्मांतआंगीं॥ ६॥ यानावनिद्राप्रळय॥ जागृतीचाहोयक्षय॥ आतांऐ
कादेहांतसमय॥ ह्मणिजेमृत्युप्रळय॥ ७॥ देहींरोगबळावती॥ अथवाकठीणप्रसंगपडती॥ तेणेंपंचप्राणजाती॥
स्थळेंसांडुनि॥ ८॥ तिकडेगेलामनपवनु॥ इकडेराहिलीनुस्तीतनु॥ दुसराप्रळयअनुमानु॥ असेंचिना॥ ९॥ तिसराब्र
ह्मानिजेला॥ तेव्हांमृत्युलोकगोळाझाला॥ अवघाव्यापारखुंटला॥ प्राणिमात्रांचा॥ १०॥ तेव्हांप्राणियांचेसूक्ष्मांश

॥ वायोचक्रींकरितीवास ॥ कित्येककाळजातांब्रह्मयास ॥ जागृतीघडे ॥ ११ ॥ पुनःमागुतीसृष्टिरची ॥ विसंचलेजीव
मागुतेसंची ॥ सिमाहोतांआयुष्याची ॥ ब्रह्मप्रळयमांडे ॥ १२ ॥ शतवरुषेंमेघजाती ॥ तेणेंप्राणीमृत्युपावती ॥ असंभा
व्यतकेंक्षिती ॥ मर्यादेवेगळी ॥ १३ ॥ सूर्यतपेबाराकळीं ॥ तेणेंपृथ्वीचीहोयहोळी ॥ अग्निपावतांपाताळीं ॥ शेषवीष
वमी ॥ १४ ॥ आकाशींसूर्याच्याज्वाळा ॥ पाताळींशेषवमीगरळा ॥ दोहींकडूनजळतांभूगोळा ॥ उरीकैंची ॥ १५ ॥ सूर्या
सखडतरताचटे ॥ हलकालोळचहूंकडे ॥ कोसळतीमेरूचेकडे ॥ घडघडायमान ॥ १६ ॥ अमरावतीसत्यलोक ॥ वैकुंठ-
कैलासादिक ॥ याहीवेगळेनानालोक ॥ भस्मोनजाती ॥ १७ ॥ मेरूअवघाचघसरे ॥ तेथीलमहिमासर्ववोसरे ॥ देवस-
मुदायबावरे ॥ वायोचक्रीं ॥ १८ ॥ भस्मझालियाधरित्री ॥ पर्जन्यपडेशुंडाधारीं ॥ महीविरेजळांतरीं ॥ निमिषमात्रें ॥
१९ ॥ पुढेंतुस्तेंउरलेंजळ ॥ तयासशोषील अनळ ॥ पुढेंएकवटतील ज्वाळ ॥ मर्यादेवेगळे ॥ २० ॥ समुद्रींचावडवानळ ॥
शिवनेत्रींचानेत्रानळ ॥ सप्तकंचुकींचा अवर्णानळ ॥ सूर्यआणि विद्युल्लता ॥ २१ ॥ ऐसेज्वाळएकवटती ॥ तेणेंदेवदेह-
सोडिती ॥ पूर्वरूपेंमिळोनजाती ॥ प्रभंजनीं ॥ २२ ॥ तोबाराझडपीवैश्वानरा ॥ वन्हिविझेलएकसरां ॥ वायोधांवेसैरा
वैरा ॥ परब्रह्मीं ॥ २३ ॥ धूम्रविनळेआकाशीं ॥ तैसेंहोईलसमिरासी ॥ बहुतांमध्येंथोडियासीं ॥ नाशबोलिला ॥ २४ ॥
वायोविनळतांजाण ॥ सूक्ष्मभूतेंआणित्रिगुण ॥ ईश्वरसांडीअधिष्ठान ॥ निर्विकारीं ॥ २५ ॥ तेथेंजाणीवराहिली ॥
आणिजगज्योतिनिमाली ॥ शब्दसारांशउरली ॥ स्वरूपस्थिति ॥ २६ ॥ जितुकींकांहींनामाभिधानें ॥ तयेप्रकृतीचे
निर्गुणें ॥ प्रकृतिनसतांबोलणें ॥ कैसेंबोलावें ॥ २७ ॥ प्रकृतिअसतांविवेककीजे ॥ त्यासविवेकप्रळयबोलिजे ॥ पांच
हीप्रळयवोजे ॥ तुजनिरोपिले ॥ २८ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेदशमदशकेपंचप्रळयनिरूपणंनाम-

पंचमःसमासः॥५॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥

॥उत्पतिस्थितिसंहार॥ याचानिरोपिलाप्रकार॥ परमात्मानिर्गुणनिराकार॥ जैसातैसा॥१॥ होतेंवर्ततें आणिजातें॥ याचासंबंधनाहींत्यातें॥ आदिमध्येंअवसानींतें॥ संचलेंचिअसे॥२॥ परब्रह्मअसतचिअसे॥ मध्येंचिहाभ्रमभासे॥ भासेपरंतुअवघानासे॥ काळांतरीं॥३॥ उत्पत्तिस्थितिसंहारत॥ मध्येंहीअखंडहोतजात॥ पुढेंशेवटींकल्पांत॥ सकळांसआहे॥४॥ यामध्येंज्यासविवेकआहे॥ तोआधींचजाणताहे॥ सारासारविचारेंपाहे॥ ह्मणोनियां॥५॥ बहुतभ्रमिष्टमिळाले॥ त्यांतउमजल्याचेंकायचाले॥ सृष्टीमध्येंउमजले॥ ऐसेथोडे॥६॥ त्याउमजल्याचेंलक्षण॥ कांहींकरूननिरूपण॥ भ्रमाहूनविलक्षण॥ महापुरुष॥७॥ भ्रमहानसेळजयासी॥ मनींबोळखावेंतयासी॥ ऐकआतांभ्रमासीं॥ निरोपिजेल॥८॥ एकपरब्रह्मसंचलें॥ कदापिनाहींविकारलें॥ त्यावेगळेंजेंभासलें॥ तेंभ्रमरूप॥९॥ जयासबोलिलाकल्पांत॥ त्रिगुणआणिपंचभूत॥ हेंअवघेंचसमस्त॥ भ्रमरूप॥१०॥ मींतूंपणहाभ्रम॥ उपासनाहाहीभ्रम॥ ईश्वरभावहाभ्रम॥ निश्चयेंसीं॥११॥ ॥श्लोक॥ ॥भ्रमेणाहंभ्रमेणत्वंभ्रमेणोपासकाजनाः॥ भ्रमेणेश्वरभावत्वंभ्रममूलमिदंजगत्॥१॥ ॥टीका॥ ॥याकारणेंसृष्टिभासत॥ परंतुहाभ्रमचिसमस्त॥ यामध्येंजेविचारवंत॥ तेचिधन्य॥१२॥ आतांभ्रमाचाविचारु॥ अत्यंतचिप्रांजळकरूं॥ दृष्टांतद्वारेंविवरूं॥ श्रोतयांसी॥१३॥ भ्रमणकरितांदूरदेशीं॥ दिशाभुलीआपणासी॥ कांओळखीमोडेजिवलगांसी॥ यानावभ्रम॥१४॥ कांउन्मत्तद्रव्यसेविलें॥ तेणेंअनेकभासोंलागलें॥ नानाव्यथाकांभूतेंझडपिलें॥ यानावभ्रम॥१५॥ दशावतारीवाटतीनारी॥ कांतेमांडलीबाजीगरी॥ उगाचसंदेहअंतरीं॥ यानावभ्रम॥१६॥ ठेविलाठावतोविसरला॥ कांमार्गींजातांमार्गचुक-

ला ॥ पट्टणामध्यें भांबावला ॥ यानाव भ्रम ॥ १७ ॥ वस्तु आपणापासीं असतां ॥ गेली ह्मणोन होय श्चिंता ॥ आप
लें आपण विसरतां ॥ यानाव भ्रम ॥ १८ ॥ कांहीं पदार्थ विसरोन गेला ॥ कां जें शिकला तें चि विसरला ॥ स्वप्नदुःखें घा
बरा झाला ॥ यानाव भ्रम ॥ १९ ॥ दुश्चिन्ह अथवा अपशकुन ॥ मिथ्या वार्त्तेनें भंगे मन ॥ वंचके पदार्थ देखोन ॥ यानाव
भ्रम ॥ २० ॥ वृक्ष काष्ठ पशु देखिले ॥ मनांत वाटे भूत आलें ॥ कांहींच नसतां हडबडिलें ॥ यानाव भ्रम ॥ २१ ॥ कां चह्म
णोन उदकांत पडे ॥ कां सभा देखोन दर्पणीं वावडे ॥ द्वार च्चुकोन भलतीकडे ॥ जाणें यानाव भ्रम ॥ २२ ॥ एक असतां एक
वाटे ॥ एक सांगतां एक निवटे ॥ एक दिसतां एक उठे ॥ यानाव भ्रम ॥ २३ ॥ आतां जें जें देइजेतें ॥ तें तें पुढें पाविजेतें ॥ मे-
लें माणूस भोजना येतें ॥ यानाव भ्रम ॥ २४ ॥ ये जन्मींचें पुढिले जन्मीं ॥ कांहीं एक पावेन मी ॥ प्रीती गुंतली मनुष्याचे
नामीं ॥ यानाव भ्रम ॥ २५ ॥ मेलें मनुष्य स्वप्ना आलें ॥ तेणें कांहीं मागीतलें ॥ मनीं अखंड बैसलें ॥ यानाव भ्रम ॥ २६ ॥
अवघें मिथ्या ह्मणोन बोले ॥ आणि मनसामर्थ्यावरी चाले ॥ ज्ञाने वैभवें दडपले ॥ यानाव भ्रम ॥ २७ ॥ कर्मठपणें ज्ञा-
न विटे ॥ कां ज्ञातेपणें बळेंचि भ्रष्टे ॥ कोणी एक सीमा फिटे ॥ यानाव भ्रम ॥ २८ ॥ देहाभिमान कर्माभिमान ॥ जात्या
भिमान कुळाभिमान ॥ ज्ञानाभिमान मोक्षाभिमान ॥ यानाव भ्रम ॥ २९ ॥ कैसा न्याय तो न कळे ॥ केला अन्याय तो ना
टळे ॥ उगाच अभिमानें खवळे ॥ यानाव भ्रम ॥ ३० ॥ मागील कांहीं आठवेना ॥ पुढील कांहींच सूचेना ॥ अखंड आरू
ढ अभिमाना ॥ यानाव भ्रम ॥ ३१ ॥ प्रचीतीवीण औषध घेणें ॥ प्रचीत नसतां पथ्य करणें ॥ प्रचीतीवीण ज्ञान सांगणें
॥ यानाव भ्रम ॥ ३२ ॥ फळश्रुतीवीण प्रयोग ॥ ज्ञानेंवीण नुसता योग ॥ उगाच शरीरें भोगी भोग ॥ यानाव भ्रम ॥ ३३ ॥
ब्रह्मा लिहितो अदृष्टीं ॥ आणि वाचून जात्ये सटी ॥ ऐसा प्रकारींच्या गोष्टी ॥ यानाव भ्रम ॥ ३४ ॥ उदंड भ्रम विस्तारला

॥ अज्ञान जनीं पैसावला ॥ अल्पसंकेतें बोलिला ॥ कळावया कारणें ॥ ३५ ॥ भ्रमरूप विश्वस्वभावें ॥ तेथें काय म्हणोन सांगावें ॥ निर्गुणब्रह्मावेगळें आघवें ॥ भ्रमरूप ॥ ३६ ॥ ज्ञात्यास नाहीं संसार ॥ ऐसें बोलती अपार ॥ गत ज्ञात्यांचे चमत्कार ॥ यानाव भ्रम ॥ ३७ ॥ येथें अशंका उठिली ॥ ज्ञात्याची समाधी पूजिली ॥ तेथें कांहीं प्रचीत आली ॥ किंवा नाहीं ॥ ३८ ॥ तैसेचि अवतार संपले ॥ त्यांचें हि सामर्थ्य उदंड चाले ॥ तरीं ते काय माघुते आले ॥ वासना धरूनी ॥ ३९ ॥ ऐसी अशंका उद्भवली ॥ समर्थें पाहिजे निरूपिली ॥ इतुकेन हे संपली ॥ कथा भ्रमाची ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे दशमदशके भ्रमनिरूपणनाम षष्ठः समासः ॥ ६ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ अवतारादिक ज्ञानी संत ॥ सारासारविचारें मुक्त ॥ त्यांचें सामर्थ्य चालत ॥ कोण्या प्रकारें ॥ १ ॥ हे श्रोतयांची आशंका ॥ पाहातां प्रश्न केला निका ॥ सावध होऊन ऐका ॥ म्हणे वक्ता ॥ २ ॥ ज्ञानी मुक्त होऊन गेले ॥ मागें त्यांचें सामर्थ्य चाले ॥ परंतु ते नाहींत आले ॥ वासना धरूनी ॥ ३ ॥ लोकांस होतो चमत्कार ॥ लोक मानिती साचार ॥ परंतु याचा विचार ॥ पाहिला पाहिजे ॥ ४ ॥ जित असतां नेणों किती ॥ जनामध्यें चमत्कार चालती ॥ ऐसी याची सद्यःप्रचीति ॥ रोकडी पाहावी ॥ ५ ॥ तो तरी आपण नाहीं गेला ॥ लोकीं प्रत्यक्ष देखिला ॥ ऐसा हा चमत्कार झाला ॥ यास काय म्हणावें ॥ ६ ॥ तरीं हा लोकांचा भावार्थ ॥ भाविकां देव यथार्थ ॥ अन्यत्र कल्पना व्यर्थ ॥ कुतर्काची ॥ ७ ॥ आवडे तें स्वप्न देखिलें ॥ तरी काय तेंथूनि आलें ॥ म्हणाल तेणें आठविलें ॥ तरीं द्रव्य कां दिसे ॥ ८ ॥ एवं आपलीच कल्पना ॥ स्वप्नीं येती पदार्थ नाना ॥ तरी ते पदार्थ चालतीना ॥ अथवा आढळूनाहीं ॥ ९ ॥ येथें तुटली आशंका ॥ ज्ञात्यास जन्म कल्पूं नका ॥ उमजेना तरी विवेका ॥ अवलोकावें ॥ १० ॥ ज्ञानी मुक्त होऊन गेले ॥ त्यांचें सामर्थ्य उगेंचि चाले ॥ कां जे पुण्यमार्गें चालिले ॥ म्हणोनियां ॥ ११

॥याकारणेंपुण्यमार्गेंचालावें॥भजनदेवाचेंवाढवावें॥न्यायसोडुननजावें॥अन्यायपंथें॥१२॥नानापुरश्चरणें
करावीं॥नानातीर्थाटणेंफिरावीं॥नानासामर्थ्येंवाढवावीं॥वैराग्यबळें॥१३॥निश्चयबैसेवस्तूकडे॥तरीज्ञान
मार्गेंहीसामर्थ्यचढे॥कोणीएकएकांतमोडे॥ऐसेंनकरावें॥१४॥एकगुरूएकदेव॥कोठेंतरीअसावाभाव॥भा
वार्थनसतांवाव॥सर्वकांहीं॥१५॥निर्गुणींज्ञानझालें॥म्हणोनसगुणअलक्षकेलें॥तरीतेंज्ञानतेनागवलें॥दोहीं-
कडे॥१६॥नाहींभक्तिनाहींज्ञान॥मध्येंचिपैसावलाअनुमान॥म्हणोनियांजपध्यान॥सांडूंचिनये॥१७॥सांडी
लसगुणभजनासि॥तरीतोज्ञानापरीअपेशी॥म्हणोनियांसगुणभजनासी॥सांडूंचिनये॥१८॥निःकामबुद्धी-
चियाभजना॥त्रैलोकींनाहींतुळणा॥सामर्थ्येंवीणघडेना॥निःकामभजन॥१९॥कामनेनेंफळघडे॥निःकामभ
जनेंभगवंतजोडे॥फळभगवंतासीकोणीकडे॥महदांतर॥२०॥नानाफळेंदेवापाशीं॥आणिफळअंतरीभगवं-
तासी॥याकारणेंपरमेश्वरासी॥निःकामबुद्धिभजावें॥२१॥निःकामभजनाचेंफळआगळें॥सामर्थ्यचढेमर्यादे-
वेगळें॥तेथेंबापुडींफळें॥कोणीकडे॥२२॥भक्तेंजेंमनींधरावें॥तेंदेवेंआपणचिकरावें॥तेथेंवेगळेंभावावें॥नल
गेचिकांहीं॥२३॥दोनीसामर्थ्येंएकहोतां॥काळासिनाटोपेसर्वथा॥तेथेंइतरांचीकायकथा॥कीटकन्यायें॥२४॥
म्हणोनिनिःकामभजन॥वरीविशेषब्रह्मज्ञान॥तयासतुळितांत्रिभुवन॥उणेंवाटे॥२५॥येथेंबुद्धीचाप्रकाश॥
आणिकनचढेविशेष॥प्रतापकीर्तिआणियश॥निरंतर॥२६॥निरूपणाचाविचार॥आणिहरिकथेचागजर॥
तेथेंहोतीतत्पर॥प्राणिमात्र॥२७॥जेथेंभ्रष्टाकारघडेना॥तोपरमार्थहीदडेना॥समाधानविघडेना॥निश्चयाचें
॥२८॥सारासारविचारकरणें॥न्यायअन्यायअखंडपाहाणें॥बुद्धिभगवंताचेंदेणें॥पालटेना॥२९॥भक्तभगवं

तीं अनन्य ॥ त्यासि बुद्धि देतो आपण ॥ यदर्थीं भगवद्वचन ॥ सावध ऐका ॥ ३० ॥ ॥ श्लोकार्द्ध ॥ ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते ॥ ॥ टीका ॥ ह्मणोन सगुण भजन ॥ वरी विशेष ब्रह्मज्ञान ॥ प्रत्ययाचें समाधान ॥ दुर्लभ जगीं ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे दशमदशके सगुणभजननिरूपणंनाम सप्तमः समासः ॥ ७ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ ऐका प्रचीतीचीं लक्षणें ॥ प्रचीत पाहातील ते शाहाणे ॥ येर वेडे दैन्यवाणे ॥ प्रचीतीविण ॥ १ ॥ नानारत्नें नाना नाणीं ॥ परीक्षून न घेतां होय हानि ॥ प्रचीत न येतां निरूपणीं ॥ बैसोंच नये ॥ २ ॥ तुरंग शस्त्र दमून पाहिलें ॥ बरें पाहातां प्रचीतीस आलें ॥ तरी मग पाहिजे घेतलें ॥ जाणते पुरुषीं ॥ ३ ॥ बीज उगवलेंसें पाहावें ॥ तरी मग द्रव्य घालून घ्यावें ॥ प्रचीत आलिया ऐकावें ॥ निरूपण ॥ ४ ॥ देहीं आरोग्यता झाली ॥ ऐशी स्वयें प्रचीत आली ॥ तरी मग अगत्य घेतली ॥ पाहिजे मात्रा ॥ ५ ॥ प्रचीतीवीण औषध घेणें ॥ तरी मग धडचि विघडणें ॥ अनुमानें जें कार्य करणें ॥ तें मूर्खपण ॥ ६ ॥ प्रचीतीस नाहीं आलें ॥ आणि सुवर्ण करविलें ॥ तरी मग जाणावें भोंदिलें ॥ देखत देखतां ॥ ७ ॥ शोधून पाहिल्यावीण ॥ कांहीं नरी एक राजकारण ॥ होणार नाहीं निर्वाण ॥ प्राणास घडे ॥ ८ ॥ ह्मणोन अनुमानाचें कार्य ॥ भल्यानें कदापि करूं नये ॥ उपाय पाहातां अपाय ॥ नेमस्त घडे ॥ ९ ॥ पाण्यांतील ह्मैसीची साठी ॥ करणें हेंचि बुद्धि खोटी ॥ शोधिल्यावीण हिंपुटी ॥ होणें घडे ॥ १० ॥ विश्वासें घर घेतलें ॥ ऐसें किती नाहीं ऐकिलें ॥ मैंदें मैंदावें केलें ॥ परी तें शोधिलें पाहिजे ॥ ११ ॥ शोधिल्यावीण अन्नवस्त्र घेणें ॥ तेणें प्राणास मुकणें ॥ ठकियाचा विश्वास धरणें ॥ हेंचि मूर्खपण ॥ १२ ॥ संगती चोराची धरितां ॥ घात होईल तत्वता ॥ ठकसिं न रूशोधितां ॥ ठायीं पडे ॥ १३ ॥ गैरसाळ तांबगिरी ॥ कोणी नवी मुद्रा करी ॥ नाना कपट परोपरी ॥ शोधिलें पाहिजे ॥ १४ ॥ दिवाळखोराचा मांड ॥ पाहातां वैभव दिसे उदंड ॥ परी तें

अवघेंथोतांड ॥ भंडपुढें ॥ १५ ॥ तैसेंप्रचीतीवीणज्ञान ॥ तेथेंनाहींसमाधान ॥ करूनबहुतांचाअनुमान ॥ अनहि-
तझालें ॥ १६ ॥ मंत्रयंत्रउपदेशिले ॥ नेणतेप्राणीगोंविले ॥ जैसेझांकूनमारिले ॥ दुखणाईत ॥ १७ ॥ वैद्यपाहिला
परीकच्चा ॥ तरीचप्राणगेलापोराचा ॥ येथेंउपायदुसऱ्याचा ॥ कायेचाले ॥ १८ ॥ दुःखेंअंतरीं झिजे ॥ आणि वै-
द्यें पुसतांलाजे ॥ तरीमगतयासिसाजे ॥ आत्महत्यारपणा ॥ १९ ॥ जाणत्यावरीगर्वगेला ॥ तरीतोनेणत्याकरितां-
बुडाला ॥ येथेंकोणाचाघातझाला ॥ बरेंपाहा ॥ २० ॥ पापाचीखंडनाझाली ॥ जन्मयातनाचुकली ॥ ऐसीस्वयेंप्रची-
तआली ॥ ह्मणिजेबरें ॥ २१ ॥ परमेश्वरासींओळखिलें ॥ आपणकोणऐसेंकळलें ॥ आत्मनिवेदनझालें ॥ ह्मणिजे
बरें ॥ २२ ॥ ब्रह्मांडकोणेंकेलें ॥ कासयाचेंउभारलें ॥ मुख्यकर्त्यासओळखिलें ॥ ह्मणिजेबरें ॥ २३ ॥ येथेंअनुमानरा-
हिला ॥ तरीपरमार्थकेलातोवांयांगेला ॥ प्राणीसंशयींबुडाला ॥ प्रचीतिविण ॥ २४ ॥ हेंपरमार्थाचेंवर्म ॥ लटिकेंबो-
लेलतोअधम ॥ लटिकेंमानीलतोअधमाधम ॥ यथार्थजाणावें ॥ २५ ॥ येथेंबोलण्याचीझालीसिमा ॥ नेणतां
नकळेपरमात्मा ॥ असत्यनाहींसर्वोत्तमा ॥ तूंचिजाणसी ॥ २६ ॥ माझेउपासनेचाबडिवार ॥ ज्ञानसांगावेंसाचार ॥
मिथ्याबोलतांउत्तर ॥ प्रभूसिलागे ॥ २७ ॥ ह्मणोनिसत्यचिबोलिलें ॥ कर्त्यासपाहिजेओळखिलें ॥ मायोद्भवा-
चेंशोधिलें ॥ पाहिजेमूळ ॥ २८ ॥ तेंचिपुढेंनिरूपण ॥ बोलिलेंचिबोलिजेप्रमाण ॥ श्रोतींसावधअंतःकरण ॥-
घातलेंचिघालावें ॥ २९ ॥ सूक्ष्मनिरूपणलागलें ॥ तेथेंबोलिलेंचिमागुतीबोलिलें ॥ श्रोतयांसपाहिजेउमजलें
॥ ह्मणोनियां ॥ ३० ॥ प्रचीतपाहतांनिकट ॥ उडोनजातोपरीपाठ ॥ ह्मणोनहेखटपट ॥ करणेंलागे ॥ ३१ ॥ परी
पाठेंचिजरीबोलिलें ॥ तरीप्रचीतसमाधानबुडालें ॥ प्रचीतसमाधानराखिलें ॥ तरीपरिपाठउडे ॥ ३२ ॥ ऐसी

सांकडींदोहींकडे॥ ह्मणोनीबोलिलेंचिबोलणेंघडे॥ दोन्हींराखोनियांकोडें॥ उकलूनदाऊं॥ ३३॥ परिपाठआणिप्रचीतप्रमाण॥ दोन्हींराखोननिरूपण॥ श्रोतेपरमविचक्षण॥ परिसोनपुढें॥ ३४॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे दशमदशके प्रचीतनिरूपणंनाम अष्टमःसमासः॥ ८॥

॥ श्रीरामसमर्थ॥ ॥

आकाशींवायोझालानिर्माण॥ तैसीब्रह्मींमूळमायाजाण॥ त्यावायोमध्येंत्रिगुण॥ आणिपंचभूतें॥ १॥ वटबीजीं असेवाड॥ फोडूनपाहतांनदिसेझाड॥ नानावृक्षांचेजुंबाड॥ बीजापासूनहोती॥ २॥ तैसीबीजरूपमूळमाया॥ विस्तारझालातेथूनियां॥ तिचेंस्वरूपशोधूनियां॥ बरेंपाहा॥ ३॥ तेथेंदोनीभेददिसती॥ विवेकेंपाहावीप्रचीती॥ निश्चळींजेंचंचळेस्थिति॥ तोचिवायो॥ ४॥ तयामध्येंजाणीवकळा॥ जगज्योतीचाजिव्हाळा॥ वायोजाणीवमिळोनमेळा॥ मूळमायाबोलिजे॥ ५॥ सरिताह्मणतांबायकोभासे॥ तेथेंपाहतांपाणीचअसे॥ विवेकीहोसमजातैसें॥ मूळमायेसी॥ ६॥ वायोजाणीवजगज्योति॥ तयेसमूळमायाह्मणती॥ पुरुषआणिप्रकृति॥ त्याचेंचनाव॥ ७॥ वायोसह्मणिजेप्रकृति॥ आणिपुरुषह्मणजेजगज्योति॥ पुरुषप्रकृतिशिवशक्ति॥ त्याचेंचनाव॥ ८॥ वायोमध्येंजाणीवविशेष॥ तोचिप्रकृतिमध्येंपुरुष॥ येगोष्टीचाविश्वास॥ धरिलापाहिजे॥ ९॥ वायोशक्तिजाणीवईश्वर॥ अर्धनारीनटेश्वर॥ लोकह्मणतीनिरंतर॥ येणेंप्रकारें॥ १०॥ वायोमध्येंजाणीवगुण॥ तेंचिईश्वराचेंलक्षण॥ तयापासूनत्रिगुण॥ पुढेंजाहलें॥ ११॥ तयागुणामध्येंसत्वगुण॥ निरवळजाणीवलक्षण॥ त्याचादेहधारीआपण॥ विष्णुजाहला॥ १२॥ त्याच्याअंशेंजगचाले॥ ऐसेंभगवद्गीताबोले॥ गुंतलेंचिउगवलें॥ विचारपाहतां॥ १३॥ एकजाणीववांटली॥ प्राणिमात्रासविभागली॥ जाणजाणोंवांचविली॥ सर्वकाया॥ १४॥ तयेचेंनावजगज्ज्योति

॥प्राणिमात्रतिचेनजगति॥याचीप्रत्यक्षप्रचीति॥रोकडीपाहावी॥१५॥पक्षीश्वापदकिडामुंगी॥कोणीएक-
प्राणीजगीं॥जाणीवरखेले त्याचेआंगीं॥ निरंतर॥१६॥जाणोनकायापळविती॥तेणेंगुणेंवांचती॥दडती आणि
लपती॥जाणजाणों॥१७॥अवघ्याजगासवांचविती॥ह्मणोननामेंजगज्जोती॥तेगेलियाप्राणीमरती॥जेथील-
तेथें॥१८॥मुळींचेजाणिवेचाविकार॥पुढेंझालासेविस्तार॥जैसेउदकाचेतुषार॥अनंतरेणु॥१९॥तैसींदेवदेवता-
भूतेंदेवतें॥मिथ्याह्मणोंनयेत्यातें॥आपुलाल्यासामर्थ्यें॥सृष्टीमध्यें फिरती॥२०॥सदांविचरतीवायोस्वरूपें॥स्व
इच्छापालटतीरूपें॥अज्ञानप्राणीभ्रमेंसंकल्पें॥त्यांसींबाधिती॥२१॥ज्ञात्याससंकल्पचि असेना॥ह्मणोनत्यांचेन
बाधवेना॥याकारणेंआत्मज्ञाना॥अभ्यासावें॥२२॥अभ्यासिल्याआत्मज्ञान॥सर्वकर्माहोयखंडन॥हेंरोकडी
प्रचीतप्रमाण॥अन्यथानव्हे॥२३॥ज्ञानेवीणकर्मविघडे॥हेतोकल्पांतींनघडे॥सद्गुरूवीणज्ञाननजोडे॥हेंहीअघ
टित॥२४॥ह्मणोनसद्गुरूकरावा॥सत्संगशोधूनधरावा॥तत्वविचारविवरावा॥अंतर्यामीं॥२५॥तत्वेंतत्व निर
सोनजातां॥आपलाआपणचितत्वतां॥अनन्यभावेंसार्थकता॥सहजचिजाहली॥२६॥विचारनकरितांजेंजें-
केलें॥तेंतेंवाउगेंव्यर्थगेलें॥ह्मणोनीविचारींप्रवर्तलें॥पाहिजेआधीं॥२७॥विचारपाहीलतोपुरुषु॥विचारनपा-
हीलतोपशु॥ऐसींवचनेंसर्वेशु॥ठाईंठाईंबोलिला॥२८॥सिद्धांतसाधावयाकारणें॥पूर्वपक्षलागेउडवणें॥परं
तुसाधकांनिरूपणें॥साक्षात्कार॥२९॥श्रवणमनननिजध्यास॥प्रचीतीनेंबाणतांविश्वास॥सेंकडासाक्षात्कार
सायास॥करणेंचिनलगे॥३०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेदशमदशकेप्रकृतिपुरुषनिदर्शनंनामन-
वमःसमासः॥९॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥गगनासारिखेंब्रह्मपोंकळ॥उदंडउंचअंतराळ॥निर्गुणनि

र्मळ निश्चळ ॥ सदोदित ॥ १ ॥ त्यासी परमात्मा ह्मणती ॥ आणीक नामें नेणों किती ॥ परी तें जाणिजे आदि अंतीं ॥ जैसें तैसें ॥ २ ॥ विस्तीर्ण पसरला पैस ॥ भोंवता दाटला अवकाश ॥ भास चि नाहीं निराभास ॥ जैसें तैसें ॥ ३ ॥ चहूंकडे पाताळा तळीं ॥ अंत चि नाहीं अंतराळीं ॥ कल्पांत काळीं सर्व काळीं ॥ संचलें चि असे ॥ ४ ॥ ऐसें कांहीं एक अचंचळ ॥ ते अचंचळीं भासे चंचळ ॥ त्यासी नामें हीं पुष्कळ ॥ त्रिविधा प्रकारें ॥ ५ ॥ न दिसतां नाम ठेवणें ॥ न देखतां खूण सांगणें ॥ असो हें जाणाया कारणें ॥ नामाभिधानें ॥ ६ ॥ मूळमाया मूळप्रकृति ॥ मूळपुरुष ऐसें ह्मणती ॥ शिवशक्ति नामें किती ॥ नाना प्रकारें ॥ ७ ॥ परी जे नामें ठेविलीं जया ॥ आधीं ओळखावें तया ॥ प्रचीतीवीण कासया ॥ वल्गना करावी ॥ ८ ॥ रूपाचीन धरितां सोय ॥ नामा सरिसें भरंगळों नये ॥ प्रत्ययें वीण गळंगा होय ॥ अनुमानज्ञानें ॥ ९ ॥ निश्चळ गगनीं चंचळ वारा ॥ वाजों लागला भरारां ॥ परी त्या गगना आणि समीरा ॥ भेद आहे ॥ १० ॥ तैसें निश्चळ परब्रह्म ॥ चंचळ माया भासला भ्रम ॥ त्या भ्रमाचा संभ्रम ॥ करून दाऊं ॥ ११ ॥ जैसा गगनीं चालिला पवन ॥ तैसें निश्चळीं झालें चळण ॥ इच्छा स्फूर्ती लक्षण ॥ स्फुरणरूपें ॥ १२ ॥ अहंपणें जाणीव झाली ॥ ते चि मूळप्रकृति बोलिली ॥ महाकारण काया रचिली ॥ ब्रह्मांडींची ॥ १३ ॥ महामाया मूळप्रकृति ॥ कारण तें अव्याकृति ॥ सूक्ष्म हिरण्यगर्भ ह्मणती ॥ विराट तें स्थूळ ॥ १४ ॥ ऐसें पंचीकरण शास्त्रप्रमेय ॥ ईश्वर तनु चतुष्टय ॥ ह्मणोन हें बोलणें होय ॥ जाणीव मूळमाया ॥ १५ ॥ परमात्मा परमेश्वरु ॥ परेश ज्ञानघन ईश्वरु ॥ जगदीश जगदात्मा जगदीश्वरु ॥ पुरुषनामें ॥ १६ ॥ सत्तारूप ज्ञानस्वरूप ॥ प्रकाशरूप ज्योतिरूप ॥ कारणरूप चिद्रूप ॥ शुद्ध सूक्ष्म अलिप्त ॥ १७ ॥ आत्मा अंतरात्मा विश्वात्मा ॥ द्रष्टा साक्षी सर्वात्मा ॥ क्षेत्रज्ञ जीवात्मा शिवात्मा ॥ देही कूटस्थ बो-

लिजे ॥ १८ ॥ इंद्रात्माब्रह्मात्माहरिहरात्मा ॥ यमात्माधर्मात्मानैर्ऋत्यात्मा ॥ वरुणवायोकुबेरात्मा ॥ ऋषीदेवमुनीधर्ता ॥ १९ ॥ गणगंधर्वविद्याधर ॥ यक्षकिन्नरनारदतुंबर ॥ सर्वलोकांचें अंतर ॥ तोसर्वात्माबोलिजे ॥ २० ॥ चंद्रसूर्यतारामंडळें ॥ भूमंडळेंमेघमंडळें ॥ एकवीसस्वर्गेंसप्तपाताळें ॥ अंतरात्माचवर्तवी ॥ २१ ॥ गुप्तवल्लीपाल्हाळली ॥ तिचींपुरुषनामेंघेतलीं ॥ आतांस्त्रीनामेंऐकिलीं ॥ पाहिजेतश्रोतीं ॥ २२ ॥ मूळमायाजगदीश्वरी ॥ परमविद्यापरमेश्वरी ॥ विश्ववंद्याविश्वेश्वरी ॥ त्रैलोक्यजननी ॥ २३ ॥ अंतर्हेतूअंतर्कळा ॥ मौन्यगर्भजाणीवकळा ॥ चपळाजगज्योतीजीवनकळा ॥ परापश्यंतीमध्यमा ॥ २४ ॥ युक्तिबुद्धिमतिधारणा ॥ सावधानतानानाचाळणा ॥ भूतभविष्यवर्तमाना ॥ उकलूनदावी ॥ २५ ॥ जागृतीस्वप्नसुषुप्तिजाणें ॥ तुर्यानाटस्थना अवस्थाजाणें ॥ सुखदुःखसकळजाणें ॥ मानापमान ॥ २६ ॥ तेपरमकठीणकृपाळू ॥ तेपरमकोमळस्नेहाळू ॥ तेपरमक्रोधीलोभाळू ॥ मयादिवेगळी ॥ २७ ॥ शांतिक्षमाविरक्तिभक्ति ॥ अध्यात्मविद्यासायोज्यमुक्ति ॥ विचारणासहजस्थिति ॥ जयेचेनी ॥ २८ ॥ पूर्वींपुरुषनामेंबोलिलीं ॥ उपरीस्त्रीनामेंनिरोपिलीं ॥ आतांनपुंसकनामेंऐकिलीं ॥ पाहिजेतचंचळाचीं ॥ २९ ॥ जाणपेंअंतःकरणचित्त ॥ श्रवणमननचैतन्यजीवित ॥ येतेंजातेंसूचित ॥ होऊनऐका ॥ ३० ॥ मीपणतूंपणजाणपण ॥ ज्ञातेपणसर्वज्ञपण ॥ जीवपणशीवपणईश्वरपण ॥ अलिप्तपणबोलिजे ॥ ३१ ॥ ऐसींनामेंउदंडअसती ॥ परीतेएकचिजगज्योति ॥ विचारवंततेजाणती ॥ सर्वींअंतरात्मा ॥ ३२ ॥ आत्माजगज्योतीसर्वज्ञपण ॥ तिन्हींमिळोनीएकचिजाण ॥ अंतर्कळाचिप्रमाण ॥ ज्ञप्तिमात्र ॥ ३३ ॥ ढीगझालेपदार्थांचे ॥ पुरुषस्त्रीनपुंसकनामात्रे ॥ परंतुसृष्टिरचनेचे ॥ कितीह्मणोनसांगावे ॥ ३४ ॥ सकळांसीचाळिताएक ॥ अंतरात्मावर्तवीअनेक ॥ भुंगीपा

सूनब्रह्मादिक ॥ तेणेंचि चालती ॥ ३५ ॥ तो अंतरात्मा आहे कैसा ॥ प्रस्तुत ओळखावा ना अमासा ॥ नानाप्रकारीं चातमासा ॥ तेथेंचि आहे ॥ ३६ ॥ तो कळतो परी दिसेना ॥ प्रचीत येते परी भासेना ॥ शरीरीं असे परी वसेना ॥ एकेठायीं ॥ ३७ ॥ तीक्ष्णपणें गगनीं भरे ॥ सरोवर देखतांच पसरे ॥ पदार्थ लक्षून उरे ॥ चहूंकडे ॥ ३८ ॥ जैसा पदार्थ दृष्टी दिसतो ॥ तो त्यासारिखाच होतो ॥ वायोहून विशेष तो ॥ चंचळ विषयीं ॥ ३९ ॥ कितेक दृष्टीने देखे ॥ कित्येक रसनेनें चाखे ॥ कित्येक ते बोळखे ॥ मनें करूनीं ॥ ४० ॥ श्रोत्रीं बैसोन शब्द ऐकतो ॥ घ्राणेंद्रियें वास घेतो ॥ त्वचेंद्रियें जाणतो ॥ शीतोष्णादिक ॥ ४१ ॥ ऐसा जाणे अंतरकळा ॥ सकळांमध्यें परी निराळा ॥ पाहातां त्याची अगाधलीला ॥ तोचि जाणें ॥ ४२ ॥ तो पुरुष ना सुंदरी ॥ बाळ तारुण्य ना कुमारी ॥ नपुंसकाचा देहधारी ॥ परी नपुंसक नव्हे ॥ ४३ ॥ तो चालवी सकळ देहांसीं ॥ करून अकर्ता ह्मणती त्यासी ॥ तो क्षेत्रज्ञ क्षेत्रवासी ॥ देहीं कूटस्थ बोलिजे ॥ ४४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च ॥ क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोक्षर उच्यते ॥ १ ॥ उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः ॥ ॥ टीका ॥ ॥ दोनीं पुरुष लोकीं असती ॥ क्षराक्षर बोलिजेती ॥ सर्व भूतें क्षर ह्मणती ॥ अक्षर कूटस्थ बोलिजे ॥ ४५ ॥ उत्तम पुरुष तो आणीक ॥ निःप्रपंच निःकळंक ॥ निरंजन परमात्मा एक ॥ निर्विकारी ॥ ४६ ॥ चारी देह निरसावे ॥ साधकें देहातीत व्हावें ॥ देहातीत होतां जाणावें ॥ अनन्यभक्त ॥ ४७ ॥ देहमात्र निरसोन गेला ॥ तेथें अंतरात्मा कैंचा उरला ॥ निर्विकारीं विकाराला ॥ ठावचि नाहीं ॥ ४८ ॥ निश्चळ परब्रह्म एक ॥ चंचळ जाणावें मायीक ॥ ऐसा प्रत्यय निश्चयात्मक ॥ विवेकें पाहावा ॥ ४९ ॥ येथें बहुतनलोगे खळखळ ॥ एक चंचळ एक निश्चळ ॥ शाश्वत कोणतें केवळ ॥ ज्ञानें ओळखावें ॥ ५० ॥ असार त्यागून घेइजे सार ॥

ह्मणोनसारासारविचार ॥ नित्यानित्यनिरंतर ॥ पाहातीज्ञानी ॥ ५१ ॥ जेथेंज्ञानाचेंहोतेंविज्ञान ॥ जेथेंमनचिहोतेंउन्मन ॥
तेथेंकैंचेंचंचळपण ॥ आत्मयासीं ॥ ५२ ॥ सांगणोंवांगणींचेंकामनव्हे ॥ आपुल्याअनुभवेंजाणावें ॥ प्रत्ययेंवीण
शिणावें ॥ तेंचिपाप ॥ ५३ ॥ सत्यायेवढेंसुकृतनाहीं ॥ असत्यायेवढेंपापनाहीं ॥ प्रचीतीवीणकोठेंचिनाहीं
समाधान ॥ ५४ ॥ सत्यह्मणिजेस्वरूपजाण ॥ असत्यमायाहेंप्रमाण ॥ येथेंनिरोपिलेंपापपुण्य ॥ रूपेंसहित ॥ ५५ ॥
दृश्यपापवोसरलें ॥ पुण्यपरब्रह्मउरलें ॥ अनन्यहोतांचझालें ॥ नामातीत ॥ ५६ ॥ आपणवस्तुस्वतःसिद्ध ॥ तेथेंनाहीं
देहसंबंध ॥ पापरासीहोतीदग्ध ॥ येणेंप्रकारें ॥ ५७ ॥ येन्हवींब्रह्मज्ञानेंविण ॥ जेंजेंसाधनतोंतोंसिण ॥ नानादोषांचेंक्षाळण
॥ होईलकैसें ॥ ५८ ॥ पापाचेंवळलेंशरीर ॥ पापचिघडेतदनंतर ॥ अंतरींरोगवरीउपचार ॥ कायकरी ॥
५९ ॥ नानाक्षेत्रींहेंमुंडिलें ॥ नानातीर्थींहेंदंडिलें ॥ नानानिग्रहींखंडिलें ॥ ठायींठायीं ॥ ६० ॥ नानामृत्तिकेनेंघांसिलें ॥
अथवातप्तमुद्रेनेंडासिलें ॥ जरीहेंवरीवरीतासिलें ॥ तरीशुद्धनव्हे ॥ ६१ ॥ शेणाचेगोळेगिळिले ॥ गोमूत्राचेमोघेघेतले
॥ माळारुद्राक्षघातले ॥ काष्ठमणी ॥ ६२ ॥ वेषवरिवरीकेला ॥ परीअंतरींदोषभरला ॥ त्यादोषाच्यादहनाला ॥ आत्मज्ञान
पाहिजे ॥ ६३ ॥ नानाव्रतेंनानादानें ॥ नानायोगतीर्थाटणें ॥ सर्वांहूनकोटिगुणें ॥ महिमाआत्मज्ञानाचा ॥ ६४ ॥ आत्मज्ञान
पाहेसदा ॥ त्याच्यापुण्यासनाहींमर्यादा ॥ दृश्यपातकाचीबाधा ॥ निरसोनगेली ॥ ६५ ॥ वेदशास्त्रींसत्यस्वरूप
॥ तेंचिज्ञानियांचेंरूप ॥ पुण्यझालेंअमुप ॥ सुकृतेंसीमासांडिली ॥ ६६ ॥ ह्याप्रचीतीच्यागोष्टी ॥ प्रचीतपहावीआत्मदृष्टी
॥ प्रचीतीवेगळेंकष्टी ॥ होऊंचनये ॥ ६७ ॥ अगाहेप्रचीतीचेलोकहो ॥ प्रचीतनसतांअवघाशोकहो ॥ रघुनाथकृपेनेंराहो
॥ प्रत्ययनिश्चयाचा ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीदा॰गु॰द॰दशकेचळाचळनिरूपणंनामदशमःसमासः ॥ १० ॥ ॥ श्रीरा॰ ॥

अथश्रीदासबोधेएकादशदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥आकाशापासूनवायुहोतो॥ हातोप्रत्ययायेतो॥ वायूपासून अग्निजोतो॥ सावधऐका॥
१॥ वायोचीकठीणघसणी॥ तेथेंनिर्माणझालावन्ही॥ मंदवायोसीतळपाणी॥ तेथुनीजाहलें॥२॥ आपापासून
झालीपृथ्वी॥तेनानाबीजरूपजाणावी॥ बीजापासूनिउत्पत्तिव्हावी॥ हास्वभावचिआहे॥३॥ मुळींसृष्टिकल्पनेची॥
कल्पनाआहेमुळींची॥ जयेपासूनदेवत्रयांची॥ कायाजाहली॥४॥ निश्चळामध्येंचंचळ॥ तेचिकल्पनाकेवळ॥
अष्टधाप्रकृतीचेंमूळ॥कल्पनारूप ५कल्पनातेचिअष्टधाप्रकृति॥ ॥अष्टधातेचिकल्पनामूर्ति॥मुळाग्रापासून
उत्पत्ति॥अष्टधाजाणावी॥६॥ पंचभूतेंतीनगुण॥ आठझालींदोनीमिळोन॥ ह्मणोनिअष्टधाप्रकृतिजाण॥बोलिजेते॥
७॥ ॥श्लोक॥ ॥भूमिरापोनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच॥ अहंकारइतीयंमे भिन्नाःप्रकृतिरष्टधा॥ १॥
॥टीका॥ ॥मुळींकल्पनारूपझाली॥ पुढेंतेचिफांपावली॥ केवळजडत्वासीआली॥ सृष्टिरूपें॥८॥ मुळींझालीतेमूळमाया॥
त्रिगुणझालेतेगुणमाया॥ जडत्वापावलीतेअविद्यामाया॥ सृष्टिरूपें॥९॥ पुढेंचारीखाणीझाल्या॥
चारीवाणीविस्तारल्या॥ नानायोनीप्रगटल्या॥ नानाव्यक्ति॥१०॥ ऐशीझालीउभारणी॥ आतांऐकासंहारणी॥
मागिलेदशकीं विशदकरूनी॥ बोलिलेंअसे॥११॥ परंतुआतांसंकळित॥ बोलिजेलसंहारसंकेत॥ श्रोतेवक्तेयेथेंचित्त॥
देऊनऐका॥१२॥ शतवरुषेंअनावृष्टि॥ तेणें आटेलजीवसृष्टि॥ ऐशाकल्पांतींच्यागोष्टी॥ शास्त्रींनिरोपिल्या॥
१३॥ बाराकळींतपेसूर्य॥ तेणेंपृथ्वीचीरक्षाहोय॥ मगतेरक्षाविरोनजाय॥ जळांतरीं॥१४॥ तें
जळशोषीलवैश्वानर॥ वन्हीसझडपीलसमीर॥ समीरवितुळेनिराकार॥ जैसेंतैसें॥१५॥ ऐशीसृष्टीसंहारिणी
झाली॥ मागेंविस्तारेंबोलिली॥ मायानिरासेंउरली॥ स्वरूपस्थिति॥१६॥ तेथेंजीवशिवपिंडब्रह्मांड॥ आटोनि

गेलेंथोतांड ॥ मायेअविद्येचेंबंड ॥ वितळोनगेलें ॥ १७ ॥ विवेकेंनिबोलिलाक्षय ॥ ह्मणोनविवेकप्रळय ॥ विवेकीजाणतीसोय ॥ मूर्खासकळेना ॥ १८ ॥ सृष्टिशोधितांसकळ ॥ एकचंचळएकनिश्चळ ॥ चंचळासकर्ता चंचळ ॥ चंचळरूपी ॥ १९ ॥ जोसकळशरीरींवर्ते ॥ सकळकर्तृत्वासप्रवर्ते ॥ करूनअकर्ताहावर्ते ॥ शब्दजया ॥ २० ॥ रावरंकब्रह्मादिक ॥ सकळांमध्येंवर्ते एक ॥ नानाशरीरेंचाळक ॥ इंद्रियद्वारें ॥ २१ ॥ त्यासपरमात्माबोलती ॥ सकळकर्ताऐसेंह्मणती ॥ परीतोनासेळप्रचीति ॥ विवेकेंपाहावी ॥ २२ ॥ जोश्वानांमध्येंगुरगुरितो ॥ सूकरामध्येंकुरकुरितो ॥ गाढवींभरोनभुंकितो ॥ अट्टाहास्यें ॥ २३ ॥ लोकनानादेहदेखती ॥ विवेकीदेहाआंतपाहाती ॥ पंडीतसमदर्शनेंघेती ॥ येणेंप्रकारें ॥ २४ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ विद्याविनयसंपन्नेब्राह्मणेगविहस्तिनि ॥ शुनिचैवश्वपाकेचपंडिताःसमदर्शिनाः ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥ ॥ देहपाहतांवेगळाले ॥ परंतुअंतरएकचिझालें ॥ प्राणिमात्रासीदेखिलें ॥ एकांतरें ॥ २५ ॥ अनेकप्राणीनिर्माणहोती ॥ परीएकचिकळावर्तती ॥ तयेंनावजगज्योती ॥ जाणतीकळा ॥ २६ ॥ श्रोत्रींनानाशब्दजाणे ॥ त्वचेमध्येंशीतोष्णजाणे ॥ चक्षूमध्येंपाहोंजाणें ॥ नानापदार्थ ॥ २७ ॥ रसनेमध्येंरसजाणे ॥ घ्राणामध्येंवासजाणें ॥ कर्मेंद्रियांमध्येंजाणें ॥ नानाविषयस्वाद ॥ २८ ॥ सूक्ष्मरूपेंस्थूळरक्षी ॥ नानासुखदुःखेंपरीक्षी ॥ त्यासह्मणती अंतरसाक्षी ॥ अंतरात्मा ॥ २९ ॥ आत्मा अंतरात्मा विश्वात्मा ॥ चैतन्यसर्वात्मा सूक्ष्मात्मा ॥ जिवात्मा शिवात्मापरमात्मा ॥ द्रष्टासाक्षीसत्तारूप ॥ ३० ॥ विकारांमधील विकारी ॥ अखंडनानाविकारकरी ॥ तयासवस्तु ह्मणतीभिकारी ॥ परमहीन ॥ ३१ ॥ सर्वएकचिदेखती ॥ अवघाएकंकारकरिती ॥ अवघीमायीकस्थिति ॥ चंचळामध्यें ॥ ३२ ॥ चंचळमायानेमायीक ॥ निश्चळपरब्रह्मएक ॥ नित्यानित्यविवेक ॥ याकारणें ॥ ३३ ॥ जाणताजो

वतोज्ञान ॥ नेणताजीवतोअज्ञान ॥ जन्मतोजीवतोजाण ॥ वासनात्मक ॥ ३४ ॥ ऐक्यजीवतोब्रह्मांश ॥ जेथेंपिंडब्रह्मांडनिरास ॥ येथेंसांगीतलेविशेष ॥ चत्वारजीव ॥ ३५ ॥ असोहेंअवघेंचंचळ ॥ चंचळजाईलसकळ ॥ निश्चळतेंनिश्चळ ॥ आदिअंतीं ॥ ३६ ॥ आद्यमध्यअवसान ॥ जेवस्तुसमसमान ॥ निर्गुणनिर्विकारीनिरंजन ॥ निःसंगनिःप्रपंच ॥ ३७ ॥ उपाधिनिरासेंतत्वता ॥ जीवशिवासऐक्यता ॥ विवंचूनपाहूंजातां ॥ उपाधिकैंची ॥ ३८ ॥ असोजाणणेंतितुकेंज्ञान ॥ परंतुहोतसेविज्ञान ॥ मनेंओळखावेंउन्मन ॥ कोणेपरी ॥ ३९ ॥ वृत्तीसनकळेनिवृत्ति ॥ गुणासकैंचीनिर्गुणप्राप्ति ॥ गुणातीतसाधकसंतीं ॥ विवेकेंकेलें ॥ ४० ॥ श्रवणापरीसमननथोर ॥ मननेंकळेसारासार ॥ निजध्यासेंसाक्षात्कार ॥ निःसंगवस्तु ॥ ४१ ॥ निर्गुणींजेअनन्यता ॥ तेचिमुक्तिसायोज्यता ॥ लक्षांशवाच्यांशआतां ॥ पुरेझाला ॥ ४२ ॥ अलक्षींराहिलेंलक्ष ॥ सिद्धांतींकैंचापूर्वपक्ष ॥ अप्रत्यक्षासकैंचेंप्रत्यक्ष ॥ असोननाहीं ॥ ४३ ॥ असोनमायीकउपाधि ॥ तेचिसहजसमाधि ॥ श्रवणेंबळावलीबुद्धि ॥ निश्चयाची ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकादशदशकेसिद्धांतनिरूपणंनामप्रथमःसमासः ॥ १ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ एकनिश्चळएकचंचळ ॥ चंचळींगुंतलेंसकळ ॥ निश्चळतेंनिश्चळ ॥ जैसेंतैसें ॥ १ ॥ पाहेनिश्चळाचाविवेक ॥ ऐसालक्षांमध्येंएक ॥ निश्चळाऐसानिश्चयात्मक ॥ निश्चळचितो ॥ २ ॥ यानिश्चळच्यागोष्टीसांगती ॥ पुनःचंचळाकडेधांवती ॥ चंचळचक्रींनिघोनजाती ॥ ऐसेथोडे ॥ ३ ॥ चंचळींचंचळजन्मलें ॥ चंचळामध्येंवाढलें ॥ अवघेंचंचळचिबिंबलें ॥ जन्मवरी ॥ ४ ॥ पृथ्वीअवघीचंचळाकडे ॥ करणेंतितुकेंचंचळींघडे ॥ चंचळसांडूननिश्चळींपवाडे ॥ ऐसाकैंचा ॥ ५ ॥ चंचळकांहींनिश्चळेना ॥ निश्चळकदापिचळेना ॥ नित्यानित्यविवेकेंजना ॥

उमजेकांहीं ॥६॥ कांहींउमजलेंतरीनुमजे ॥ कांहींसमजलेंतरीनसमजे ॥ कांहींबुझेनरींनिर्बुजे ॥ किंचितमात्र ॥७
संदेह अनुमान आणिभ्रम ॥ अवघाचंचळामध्येंभ्रम ॥ निश्चळींकदापिनाहींवर्म ॥ समजलेंपाहिजे ॥८॥ चंचळक
रीतितुकीमाया ॥ मायीकजाईलविलया ॥ लहानथोरह्मणावया ॥ कार्यनाहीं ॥९॥ सगटमायाविस्तारली ॥ अष्टधा
प्रकृतिफांपावली ॥ चित्रविचित्रविकारली ॥ नानारूपें ॥१०॥ नानाउत्पत्तिनानाविकार ॥ नानाप्राणीलहानथोर ॥
नानापदार्थप्रकार ॥ नानारूपें ॥११॥ विकारवंतविकारलें ॥ सूक्ष्मजडत्वास आलें ॥ अमर्याद दिसोंलागलें ॥ कांहीं
च्याबाहीं ॥१२॥ मगनानाशरीरेंनिर्माणझालीं ॥ नानानामाभिधानेंठेविलीं ॥ भाषापरलेंकळों आलीं ॥ कांहींकांहीं
॥१३॥ मगनानारीतिनानादंडक ॥ आचारएकाहूनिएक ॥ वर्त्तोंलागतीसकळलोक ॥ लोकाचारें ॥१४॥ अष्टधाप्र
कृतीचीं शरीरें ॥ निर्माणझालींलहानथोरें ॥ पुढें आपल्याप्रकारें ॥ वर्तोंलागती ॥१५॥ नानामतेंनिर्माणझालीं ॥
नानापाषांडेवाढलीं ॥ नानाप्रकारींचींउठिलीं ॥ नानाबंडें ॥१६॥ जैसाप्रवाहपडिला ॥ तैसाचलोकचालिला ॥ को
णवारीलकोणाला ॥ एकनाहीं ॥१७॥ पृथ्वीचाझालागळहाटा ॥ एकाहूनएकमोठा ॥ कोणखराकोणखोटा ॥ को
णजाणें ॥१८॥ आचारबहुचकितपडिला ॥ कित्येकपोटासाठींबुडाला ॥ अवघावरपंगचिझाला ॥ साभिमानें ॥-
१९॥ देवझालेउदंड ॥ देवांचेंमां डलेंबंड ॥ भूतांदेवनांचेंथोतांड ॥ एकचिजाहलें ॥२०॥ मुख्यदेवतोकळेना ॥ कशा
सकांहींचमिळेना ॥ एकासएकवळेना ॥ अनावर ॥२१॥ ऐसानासलाविचार ॥ कोणपाहतोसारासार ॥ कैंचाल-
हानकैंचाथोर ॥ कळेचिना ॥२२॥ शास्त्रांचाबाजारभरला ॥ देवांचागलबलाझाला ॥ लोककामनेच्याव्रताला ॥
झांबोनपडती ॥२३॥ ऐसेंअवघेंचिनासलें ॥ सत्यासत्यहारपलें ॥ अवघें अनायकझालें ॥ चहूंकडे ॥२४॥ मत्ता-

मनांचागलबला ॥ कोणीपुसेनाकोणाला ॥ जोजेमतींसांपडला ॥ तयासितेंचिथोर ॥ २५ ॥ असत्याचासाभिमान
॥ तेणेंपाविजेपतन ॥ ह्मणोनियांज्ञातेजन ॥ सत्यशोधिती ॥ २६ ॥ लोकवर्ततीसकळ ॥ तेंज्ञात्यासकरतळामळ ॥
आतांऐकाकेवळ ॥ विवेकीहो ॥ २७ ॥ लोककोण्यापंथेंजाती ॥ आणिकोण्यादेवासभजती ॥ ऐसीहेरोकडीप्रचीति
सावधऐका ॥ २८ ॥ मृत्तिकाधातुपाषाणादिक ॥ ऐसीयाप्रतिमाअनेक ॥ बहुतेकलोकांचादंडक ॥ प्रतिमादेवीं ॥ २९ ॥ नाना
देवांचेअवतार ॥ चरित्रेंऐकतीएकनर ॥ जपध्याननिरंतर ॥ करितीपूजा ३० एकसकळांचाअंतरात्मा ॥ विश्वींवर्तेतोविश्वात्मा
द्रष्टासाक्षीज्ञानात्मा ॥ मानितीएक ॥ ३१ ॥ एकतेनिर्मळनिश्चळ ॥ कदापिनव्हतिचंचळ ॥ अनन्यभावेंकेवळ ॥ वस्तूचते
॥ ३२ ॥ एकनानाप्रतिमा ॥ दुसराअवतारमहिमा ॥ तिसरातोअंतरात्मा ॥ चौथातोनिर्विकारी ॥ ३३ ॥ ऐसेंहेच
त्वारदेव ॥ सृष्टीमधीलस्वभाव ॥ यावेगळाअंतर्भाव ॥ कोठेंचिनाहीं ॥ ३४ ॥ अवघेंएकचिमानिती ॥ तेसाक्षदेवजाणती
॥ परंतुअष्टधाप्रकृति ॥ ओळखिलीपाहिजे ॥ ३५ ॥ प्रकृतीमधीलदेव ॥ तोप्रकृतीचास्वभाव ॥ भावातीत
महानुभाव ॥ विवेकेंजाणती ॥ ३६ ॥ जोनिर्मळासध्यायील ॥ तोनिर्मळचिहोईल ॥ जोजयासभजेल ॥ तोतद्रूपजा
णावा ॥ ३७ ॥ क्षीरनीरनिवडिती ॥ तेराजहंसबोलिजेती ॥ सारासारजाणती ॥ महानुभाव ॥ ३८ ॥ अरेजोचंच
ळासध्यायील ॥ तोसहजचिचळेल ॥ जोनिश्चळासभजेल ॥ तोनिश्चळचि ॥ ३९ ॥ प्रकृतिसारिखेंचालावें ॥ परीअंतरींशाश्वतओळखावें
॥ सत्यहोऊनवर्तावें ॥ लोकांऐसें ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे एका
दशदशके चत्वारदेवनिरूपणंनाम द्वितीयः समासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ बहुतांजन्मांचाशेव ३
ट ॥ नरदेहसांपडेअवचट ॥ येथेंवर्तावेंचोखट ॥ नीतिन्यायें ॥ १ ॥ प्रपंचकरावानेमक ॥ पाहावापरमार्थविवेक ॥

जेणें करितां उभयलोक ॥ संतुष्ट होती ॥ २ ॥ शत वरुषें वयनें मिलें ॥ त्यांत बाळपण नेणतां गेलें ॥ तारुण्य अवघें वेंचलें ॥ विषयांकडे ॥ ३ ॥ वृद्धपणीं नाना रोग ॥ भोगणें लागे कर्मभोग ॥ आतां भगवंताचा योग ॥ कोण वेळे ॥ ४ ॥ राजीक दैविक उद्वेग चिंता ॥ अन्न वस्त्र देहममता ॥ नाना प्रसंगें अवचिता ॥ जन्म गेला ॥ ५ ॥ लोक मरमरों जाती ॥ वडिलें गेली हे प्रचीति ॥ जाणत जाणत निश्चिती ॥ काय मानिलें ॥ ६ ॥ अग्नि गृहासीं लागला ॥ आणि सावकाश निजेला ॥ तो कैसा ह्मणावा भला ॥ आत्महत्यारा ॥ ७ ॥ पुण्यमार्ग अवघा बुडाला ॥ पापसंग्रह उदंड झाला ॥ यमयातेचा झोला ॥ कठीण आहे ॥ ८ ॥ तरीं आतां ऐसें न करावें ॥ बहुतचि विवेकें वर्तावें ॥ इहलोक परत्र साधावें ॥ दोहींकडे ॥ ९ ॥ आळसाचें फळ रोकडें ॥ जांभया देऊन निद्रा पडे ॥ सुख ह्मणोन आवडे ॥ आळसी लोकां ॥ १० ॥ साक्षेप करितां कष्टती ॥ परंतु पुढें सुख वाडती ॥ खाती जेविती सुखी होती ॥ यत्नें करूनी ॥ ११ ॥ आळस उदास नागवणा ॥ आळस प्रयत्न बुडवणा ॥ आळसें करंटपणाच्या खुणा ॥ प्रगट होती ॥ १२ ॥ ह्मणोन आळस नसावा ॥ तरीच पाहिजे वैभवा ॥ अत्रीं परत्रीं जीवा ॥ समाधान ॥ १३ ॥ प्रयत्न करावा तो कोण ॥ हेंचि ऐका निरूपण ॥ सावध करूनी अंतःकरणा ॥ निमिष एक ॥ १४ ॥ प्रातःकाळीं उठावें ॥ कांहीं पाठांतर करावें ॥ यथानुशक्ति आठवावें ॥ सर्वोत्तमासी ॥ १५ ॥ मग दिशेकडे जावें ॥ जें कोणासींच नव्हे ठावें ॥ शौच्य आचमन करावें ॥ निर्मळ जळें ॥ १६ ॥ मुखमार्जन प्रातःस्नान ॥ संध्या तर्पण देवतार्चन ॥ पुढें वैश्वदेव उपासन ॥ यथासांग ॥ १७ ॥ कांहीं फळाहार घ्यावा ॥ मग संसार धंदा करावा ॥ सुशब्दें राजी राखावा ॥ सकळही लोक ॥ १८ ॥ ज्याचा ज्याचा जो व्यापार ॥ तेथें असावें खबरदार ॥ दुश्चीतपणें तऱ्हीं पोर ॥ वेटा लावी ॥ १९ ॥ चुके ठके विसरे सांडी ॥ आठवण झाली याचर फडी ॥ दुश्चीत आळसाची रोकडी

॥ प्रचीनपाहा ॥ २०॥ याकारणेंसावधान ॥ एकाग्र असावेंमन ॥ तरीमगजेवितांभोजन ॥ गोडवाटे ॥ २१॥ पुढेंभो
जनझालियावरी ॥ कांहींवाचीचर्चाकरी ॥ एकांतींजाऊनविवरी ॥ नानाग्रंथ ॥ २२॥ तरीचप्राणीशाहाणाहोतो ॥
नाहींतरीमूर्खचिराहातो ॥ लोकखाती आपण पाहातो ॥ दैन्यवाणा ॥ २३॥ ऐकासदैवपणाचेंलक्षण ॥ रिकामा
जाऊंनेदीक्षण ॥ प्रपंचव्यवसायाचेंज्ञान ॥ बरेंपाहे ॥ २४॥ कांहींमेळवीमगजेवी ॥ गुंतल्या लोकांसउगवी ॥ शरी
रकारणींलावी ॥ कांहींतरी ॥ २५॥ कांहींधर्मचर्चापुराण ॥ हरिकथानिरूपण ॥ वायांजाऊं नेदी क्षण ॥ दोहींकडे
॥ २६॥ ऐसाजोसर्वसावध ॥ त्यासकैंचा असेलखेद ॥ विवेकेंतुटलासंबंध ॥ देहबुद्धीचा ॥ २७॥ आहेतितुकें दे
वाचें ॥ ऐसेंवर्तणेंनिश्चयाचें ॥ मूळतुटलेंउद्वेगाचें ॥ येणेंरीती ॥ २८॥ प्रपंचींपाहिजेसुवर्ण ॥ परमार्थींपंचीकरण
॥ महावाक्याचेंविवरण ॥ करितांसुटे ॥ २९॥ कर्मउपासना आणिज्ञान ॥ येणेंराहेसमाधान ॥ परमार्थाचेंसाध-
न ॥ तेंचिऐकतजावें ॥ ३०॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकादशदशकेशिकवणनिरूपणंनामतृती-
यःसमासः ॥ ३॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ब्रह्मह्मणिजेनिराकार ॥ गगनासारिखाविचार ॥ विकारनाहीं
निर्विकार ॥ तेंचिपरब्रह्म ॥ १॥ ब्रह्मह्मणिजेनिश्चळ ॥ अंतरात्मातोचंचळ ॥ द्रष्टासाक्षीकेवळ ॥ बोलिजेतया ॥ २॥ तो-
अंतरात्माह्मणिजेदेव ॥ त्याचाचंचळस्वभाव ॥ पाळिताहे सकळजीव ॥ अंतरींवसोनी ॥ ३॥ त्यावेगळेजड पदा-
र्थ ॥ तेणेंवीणदेहव्यर्थ ॥ तेणेंचिकळेपरमार्थ ॥ सकळ कांहीं ॥ ४॥ कर्ममार्गउपासनामार्ग ॥ ज्ञानमार्गसिद्धांतमार्ग ॥
प्रवृत्तिमार्गनिवृत्तिमार्ग ॥ देवचिचालवी ॥ ५॥ चंचळेंवीणनिश्चळकळेना ॥ चंचळकदापिस्थिरावेना ॥ ऐसेहेविचारनाना ॥
बरेंपहा ॥ ६॥ चंचळनिश्चळाचीसंधी ॥ तेथेंभांबावतेबुद्धि ॥ कर्ममार्गाचीजेविधी ॥ मगतेऐलीकडे ७ देवयासकळांचेंमू

ळ ॥ देवासमूळनाडाळ ॥ परब्रह्मतेंनिश्चळ ॥ निर्विकारी ॥ ८ ॥ निर्विकारी आणिविकारी ॥ एकह्मणेलतोभिकारी ॥ विकाराचीहोतेवारी ॥ देखतनदेखतां ॥ ९ ॥ सकळपरमार्थाचें मूळ ॥ पंचिकरणमहावाक्यकेवळ ॥ तेंचिविवरावेंमांजळ ॥ पुनःपुनः ॥ १० ॥ पहिलादेहस्थूळकाया ॥ आठवादेहमूळमाया ॥ अष्टदेहनिरसिलिया ॥ विकारकैंचा ॥ ११ ॥ याकारणेंविकारी ॥ साचाऐसीबाजीगिरी ॥ एकसमजेएकखरी ॥ मानिताहे ॥ १२ ॥ उत्पत्तिस्थितिसंहार ॥ यावेगळानिर्विकार ॥ कळायासाठींसारासार ॥ विचारकेला ॥ १३ ॥ सारअसारदोनीएक ॥ तेथेंकैंचाउरलाविवेक ॥ परीक्षानेणतीरंक ॥ पापीकरंटे ॥ १४ ॥ जोएकचिविस्तारला ॥ तोअंतरात्माबोलिला ॥ नानाविकारींविकारला ॥ निर्विकारीनव्हे ॥ १५ ॥ ऐसेंहेंप्रगटचिआहे ॥ आपुल्याप्रत्ययेंपाहे ॥ कायराहेकायनराहे ॥ हेंहीकळेना ॥ १६ ॥ जें अखंडहोतेंजातें ॥ जेंसर्वदासंहारतें ॥ रोकडेंप्रचीतीतोसयेतें ॥ जनामध्यें ॥ १७ ॥ एकरडेएकचरफडी ॥ एकएकाचीधरीनरडी ॥ एकमेकांझोंबतीबराडी ॥ दुकळलेजैसे ॥ १८ ॥ नाहींन्यायनाहीनीति ॥ ऐसेहेलोकवर्तती ॥ आणिअवघेंचसारह्मणती ॥ विवेकहीन ॥ १९ ॥ धोंडेसांडुनसोनेंघ्यावें ॥ मातीसांडुनअन्नखावें ॥ आणिअवघेंचसारह्मणावें बाष्कळपणें ॥ २० ॥ ह्मणोनहाविचारकरावा ॥ सत्यमार्गतोचिधरावा ॥ लाभतोजाणोनघ्यावा ॥ विवेकाचा ॥ २१ ॥ सारगारएकचिसरी ॥ तेथेंपरीक्षेसकैंचीउरी ॥ याकारणेंचतुरीं ॥ परीक्षाकरावी ॥ २२ ॥ जेथेंपरीक्षेचाअभाव ॥ तेथेंदेघावघेघाव ॥ सगटसारिखास्वभाव ॥ लोंदपणाचा ॥ २३ ॥ घेऊंयेतेंचिघ्यावें ॥ घेऊंनयेतेंसांडावें ॥ उंचनीचओळखावें ॥ यानावज्ञान ॥ २४ ॥ संसारसांतेसींआले ॥ एकलाभेंअभरझाले ॥ एकतेकरंटेठकले ॥ मुदलगेलें ॥ २५ ॥ जाणत्यानेंऐसेंनकरावें ॥ सारतेंचिशोधूनघ्यावें ॥ असारतेंजाणोनत्यागावें ॥ वमकजैसें ॥ २६ ॥ तें

वमकचिकरीप्राशन ॥ तरीतेंश्वानाचेंलक्षण ॥ तेथेंशुचिष्मंतब्राह्मण ॥ कायकरी ॥ २७ ॥ जेहींजैसेंसंचीतकेलें ॥
तयासतैसेंचघडलें ॥ जें अभ्यासींपडोनजडलें ॥ तेंसुटेचिना ॥ २८ ॥ एकदिव्यान्नें भक्षिती ॥ एकविष्ठासावडि-
ती ॥ आपल्यावडिलांचाघेती ॥ साभिमान ॥ २९ ॥ असो विवेकेंवीण ॥ बोलणें तितुकाशीण ॥ कोणीएकें श्रवण
मनन ॥ केलेंचिकरावें ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे एकादशदशके विवेकनिरूपणंनामचतु-
र्थःसमासः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ कर्मकेलेंचिकरावें ॥ ध्यानधरिलेंचिधरावें ॥ विवरलेंचिवि-
वरावें ॥ पुनःनिरूपण ॥ १ ॥ तैसें आह्मासघडलें ॥ बोलिलेंचिबोळणेंपडिलें ॥ कांजे विघडलेंचिघडलें ॥ पाहि-
जेसमाधान ॥ २ ॥ अनन्यराहेसमुदाव ॥ इतरजनासउपजेभाव ॥ ऐसा आहे अभिप्राव ॥ उपायाचा ॥ ३ ॥ मुख्य
हरिकथानिरूपण ॥ दुसरेंतें राजकारण ॥ तिसरेंतेंसावधपण ॥ सर्वविषयीं ॥ ४ ॥ चौथा अत्यंतसाक्षेप ॥ फेडा-
वेनानाआक्षेप ॥ अन्यायथोर अथवा अल्प ॥ क्षमाकरीतजावें ॥ ५ ॥ जाणावेंपराचें अंतर ॥ उदासीनतानिरंत-
र ॥ नीतिन्यायासअंतर ॥ पडोंचनद्यावें ॥ ६ ॥ संकेतेंलोकवेधावा ॥ एकूणएकबोधावा ॥ प्रपंचहीसांवरावा ॥ य-
थायोग्य ॥ ७ ॥ प्रसंगसमयोओळखावा ॥ धीरबहुत असावा ॥ समंधपडोंनद्यावा ॥ अतिपरिचयाचा ॥ ८ ॥ उपा-
धीस विस्तारावें ॥ उपाधींतनसांपडावें ॥ नीचत्वपहिलेंचघ्यावें ॥ आणिमूर्खपण ॥ ९ ॥ दोषदेखोनझांकावे ॥ अ-
वगूण अखंडनबोलावे ॥ दुर्जनसांपडोनसोडावे ॥ परोपकारकरूनी ॥ १० ॥ तऱ्हेभरोंचनये ॥ सुचवावेनानाउपाय
॥ नव्हे तेंचिकरावेंकार्य ॥ दीर्घप्रयत्नें ॥ ११ ॥ फडनासोंचनद्यावा ॥ पडिलाप्रसंगसांवरावा ॥ अतिवादनकरावा ॥
कोणीएकासीं ॥ १२ ॥ दुसऱ्याचेंअभीष्टजाणावें ॥ बहुतांचेंबहुतसोसावें ॥ नसोसेतरीजावें ॥ दिगंतरासीं ॥ १३ ॥

दुःखदुसऱ्याचें जाणावें ॥ ऐकोन तरीं वांटोन घ्यावें ॥ बरें वाईट सोसावें ॥ समुदायाचें ॥ १४ ॥ अपार असावें पाठांतर ॥ सन्निधचि असावा विचार ॥ सदां सर्वदां तत्पर ॥ परोपकारासीं ॥ १५ ॥ शांति धरून धरवावी ॥ तऱ्हे सांडून सांडवावी ॥ क्रिया करून करवावी ॥ बहुतांकरवीं ॥ १६ ॥ करणें असेल उपाय ॥ तरीं बोलोन दाखऊं नये ॥ परस्परें चि प्रत्ययें ॥ प्रचीतीस आणावा ॥ १७ ॥ जों बहुतांचें सोसीना ॥ त्यास बहुत लोक मिळेना ॥ बहुत सोसितां उरेना ॥ महत्व आपुलें ॥ १८ ॥ राजकारण बहुत करावें ॥ परंतु तें कळोंच नद्यावें ॥ परपीडेवरी नसावें ॥ अंतःकरण ॥ १९ ॥ लोक पारखून सोडावे ॥ राजकारणें अभिमान झाडावे ॥ पुनः मेळऊनि घ्यावे ॥ दुरिल्या दुरें ॥ २० ॥ हिरवटासी दुरी धरावें ॥ कचरटासि न बोलावें ॥ समंध पडतां सोडून जावें ॥ एकीकडे ॥ २१ ॥ ऐसें असें राजकारण ॥ सांगतां तें असो धारण ॥ स्फूर्तित असतां अंतःकरण ॥ राजकारणें जाणें ॥ २२ ॥ वृक्षारूढास उचलावें ॥ युद्धकर्त्यास दटकलून द्यावें ॥ कारभाराचें सांगावें ॥ आंग कैसें ॥ २३ ॥ पाहातां तरी सांपडेना ॥ कीर्ति करूं तरी राहेना ॥ आलें वैभव अभिलाषिना ॥ कांहीं केल्या ॥ २४ ॥ एकाची पाठी राखणें ॥ एकास देखों न शकणें ॥ ऐसीं नव्हेत कीं लक्षणें ॥ चातुर्याचीं ॥ २५ ॥ न्याय बोलतां हीं मानेना ॥ हित तें चि न ये मना ॥ येथें कांहीं न चालेना ॥ त्यागेंविन ॥ २६ ॥ श्रोतीं कळोन आक्षेपिलें ॥ ह्मणोनि बोलिलें विबोलिलें ॥ न्यून पूर्ण क्षमा केलें ॥ पाहिजे श्रोतीं ॥ २७ ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे एकादशदशके शिकवणनिरूपणंनाम पंचमः समासः ॥ ५ ॥

॥ श्रीराम समर्थ ॥

॥ शब्द नेटकें ल्याहावें ॥ लिहोन शब्द शोधावें ॥ शोधून शब्द वाचावें ॥ चुकोंनये ॥ १ ॥ विस्कळीत मातृका नेमस्त कराव्या ॥ धाटया जाणोनि सदृढ धराव्या ॥ रंगराखोन भराव्या ॥ नाना कथा ॥ २ ॥ जाणायाचें सांगतां नये ॥ सांगायाचें नेमस्त नये ॥ समजल्याविण कांहींच नये

॥ कोणीएक ॥ ३ ॥ हरिकथानिरूपण ॥ नेमस्तपणें राजकारण ॥ वर्तायाचें लक्षण ॥ तेंही जाणावें ॥ ४ ॥ पुसों जाणें सां
गों जाणें ॥ अर्थांतर करूं जाणें ॥ सकळिकांचें राखों जाणें ॥ समाधान ॥ ५ ॥ दीर्घसूचना आधींच कळे ॥ सावधपणें
तर्क प्रबळे ॥ जाणजाणोंचि निवळे ॥ यथायोग्य ॥ ६ ॥ ऐसें जाणें जो समस्त ॥ तोचि महंत बुद्धिवंत ॥ यावेगळे अंतवं
न ॥ सकळ कांहीं ॥ ७ ॥ ताळवेळ तानमानें ॥ प्रबंध कविलजाड वचनें ॥ मज्यालसींचीं नाना चिन्हें ॥ सूचत जावीं ॥ ८
॥ जो एकांतास तत्पर ॥ आधीं करी पाठांतर ॥ अथवा शोधी अर्थांतर ॥ ग्रंथगर्भीचें ॥ ९ ॥ आधींच शिकोन जो शिक
वी ॥ तोचि पावे श्रेष्ठ पदवी ॥ गुंतल्या लोकांस उगवी ॥ विवेकबळें ॥ १० ॥ अक्षर सुंदर वाचणें सुंदर ॥ बोलणें सुंदर चा
लणें सुंदर ॥ भक्ति ज्ञान वैराग्य सुंदर ॥ करूनि दावी ॥ ११ ॥ जयास प्रयत्नचि आवडे ॥ नाना प्रसंगीं पवाडे ॥ धीटपणें
प्रगटे दडे ॥ ऐसा नव्हे ॥ १२ ॥ सांकडींमध्यें वर्तों जाणें ॥ उपाधिमध्यें मिळों जाणें ॥ अलिप्तपणें राखों जाणें ॥ आपणा
सी ॥ १३ ॥ आहे तरीं सर्वांठायीं ॥ पाहों जातां कोठेंचि नाहीं ॥ जैसा अंतरात्मा गाईचा ठायीं ॥ गुप्त जाहला ॥ १४ ॥ त्यावेग
ळें कांहींच नसे ॥ पाहों जातां तो न दिसे ॥ न दिसोन वर्तवीतसे ॥ प्राणिमात्रांसी ॥ १५ ॥ तैसाचि हाही नानापरी ॥ बहुत
जनांसीं शाहाणें करी ॥ नाना विद्या त्या विवरी ॥ स्थूल सूक्ष्म ॥ १६ ॥ आपणा करितां शाहाणे होती ॥ ते सहजचि सो
य धरिती ॥ जाणतेपणाची महंती ॥ ऐसी असे ॥ १७ ॥ राखों जाणें नीतिन्याय ॥ न करी न करवी अन्याय ॥ कठीण
प्रसंगीं उपाय ॥ करूं जाणें ॥ १८ ॥ ऐसा पुरुष धारणेचा ॥ तोचि आधार बहुतांचा ॥ दास ह्मणे रघुनाथाचा ॥ गुण घ्या
वा ॥ १९ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे एकादशदशके महंतलक्षणंनाम षष्ठः समासः ॥ ६ ॥ ॥
श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ चंचळ नदी गुप्त गंगा ॥ स्मरणें पावन करी जगा ॥ प्रचीत रोकडी पाहें गा ॥ अन्यथा नव्हे ॥ १ ॥

केवळ अचंचळीं निर्माण झाली ॥ अधोमुखें बळें चालिली ॥ अखंड वाहे परि देखिली ॥ नाहींच कोणीं ॥ २ ॥ वळणें वांकोणें भोंवरे ॥ उकळ्या तरंग झरे ॥ लाटालाटा कातरे ॥ ठायींठायीं ॥ ३ ॥ शुष्क जळानें चळाळ ॥ धाराध बाबे खळाळ ॥ चिपळ्या चळक्या भळाळ ॥ चपळ पाणी ॥ ४ ॥ फेण फुगे हेलावे ॥ सैरावरा उदक धांवे ॥ थेंब फुई मोजावे ॥ अणुरेणु किती ॥ ५ ॥ वोसणें वाहती उदंड ॥ झोलावे दर्कुटे दगड ॥ खडकें बेटें आड ॥ वळसा उठे ॥ ६ ॥ मृदु भूमी तुटोन गेल्या ॥ कठीण तैशाच राहिल्या ॥ ठायींठायीं उदंड पाहिल्या ॥ सृष्टिमध्यें ॥ ७ ॥ एक तेवाहातचि गेले ॥ एक वळशामध्यें पडिले ॥ एक सांकडींत अडकले ॥ अधोमुखें ॥ ८ ॥ एक आपट आपटों गेलीं ॥ एक चिर्ड चिर्डों मेलीं ॥ किती एकतीं फुगलीं ॥ पाणी भरलें ॥ ९ ॥ एक बळाचेंनि बुडले ॥ तें पोहत चिडगमासि गेले ॥ उगमदर्शनें पवित्र झाले ॥ तीर्थरूप ॥ १० ॥ तेथें ब्रह्मादिकांचीं भुवनें ॥ ब्रह्मांड देवतांचीं स्थानें ॥ उफराटी गंगा पाहतां मिळणें ॥ सकळांस तेथें ॥ ११ ॥ त्या जळा ऐसें नाहीं निर्मळ ॥ त्या जळा ऐसें नाहीं चंचळ ॥ आपोनारायण केवळ ॥ बोलिजे त्यासीं ॥ १२ ॥ महानदी परी अंतराळीं ॥ प्रत्यक्ष वाहे सर्वकाळीं ॥ स्वर्ग मृत्यु पाताळीं ॥ पसरली पाहा ॥ १३ ॥ अधोर्ध्व अष्टही दिशा ॥ तिचें उदक करी वळसा ॥ जाणते जाणती जगदीशा ॥ सारिखी चिते ॥ १४ ॥ अनंत पात्रीं उदक भरलें ॥ कोठें पाझर पाझरोनी गेलें ॥ किती एक तें वेचलें ॥ संसारासीं ॥ १५ ॥ एक्यासंगें तें कडवट ॥ एक्यासंगें तें गुळवट ॥ एक्यासंगें तिखट ॥ तुरट क्षार ॥ १६ ॥ ज्याज्या पदार्थास मिळे ॥ तेथें तद्रूपचि मिसळे ॥ सखोल भूमीस तुंबळे ॥ सखोलपणें ॥ १७ ॥ विषामध्यें विषचि होतें ॥ अमृतामध्यें मिळोन जातें ॥ सुगंधीं सुगंधचि होतें ॥ दुर्गंधीं दुर्गंध ॥ १८ ॥ गुणीं अवगुणीं मिळे ॥ ज्याचें त्यापरी निवळे ॥ त्या उदकाचा महिमान कळे ॥ उदकेंवीण ॥ १९ ॥ उदकें वाहे अपरांपर ॥ न कळे नदी कीं सरोवर ॥ जळवास करून न

र॥राहिलेकितीएक॥२०॥उगमापैलीकडेगेले॥तेथेंपरतोनपाहिले॥तंवतेंपाणीच आटलें॥कांहींचनाहीं॥२१॥
वृत्तिशून्ययोगेश्वर॥याचापाहावाविचार॥दासह्मणेवारंवार॥कितीसांगों॥२२॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्य
संवादे एकादशदशके चंचळनदीनिरूपणंनामसप्तमःसमासः॥७॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥आधींवंदूं स
कळकर्ता॥समस्तदेवांचाजोभर्ता॥त्याचेभजनीं प्रवर्ता॥कोणीतरी॥१॥तेणेंवीणकार्यनचले॥पडिलेंपर्णतेंहीं
नहाले॥अवघेंत्रैलोक्यचिचाळे॥जयाचेनी॥२॥तोअंतरात्मासकळांचा॥देवदानवमानवांचा॥चत्वारखाणी
चत्वारवाणींचा॥प्रवर्तकु॥३॥तोएकलाचिसकळांघटीं॥करीभिन्नभिन्नराहाटी॥सकळसृष्टीचीगोष्टी॥कि-
तीह्मणोनसांगावी॥४॥ऐसाजोगुप्तेश्वर॥त्यासह्मणावेंईश्वर॥सकळऐश्वर्यथोरथोर॥जयाचेनिभोगिती॥५॥
ऐसाजेणेंवोळखिला॥तोविश्वंभरचिझाला॥समाधिआणिसहजस्थितीला॥कोणपुसे॥६॥अवघेंत्रैलोक्यवि
वरावें॥तेव्हांवर्मपडेठावें॥अवघटं घबाडशिणावें॥नलगेचिकांहीं॥७॥पाहातांऐसाकोणआहे॥जोअंतरात्मा
विवरोनपाहे॥अल्पस्वल्पकळोनराहे॥समाधानें॥८॥अरेहेंपाहिलेंचिपाहावें॥विवरलेंचिमागुतींविवरावें॥
वाचिलेंचिवाचावें॥पुनःपुनः॥९॥अंतरात्माकेवढाकेसा॥पाहाणाराचीकोणदशा॥देखिल्याऐकिल्याऐसा॥
विवेकसांगे॥१०॥ उदंडदेखिलेंऐकिलें॥अंतरात्म्यासनवचेपुरवलें॥प्राणीदेहधारीबाहुलें॥कायजाणों॥११॥पू
र्णासअपूर्णपुरवेना॥कांजेंअखंडविवरेना॥विवरतांविवरतांउरेना॥देवावेगळें॥१२॥विभक्तपणेंनसावें॥तरी
चभक्तह्मणवावें॥नाहींतरीव्यर्थचिशिणावें॥खटाटोपें॥१३॥उगाचघरपाहोनगेला॥घरधणीनाहींओळखिला
॥राज्यामधूनचिआला॥परीराजानेणें॥१४॥ देहसंगेंविषयभोगिले॥देहसंगेंप्राणीमिरवले॥देहधर्त्यास

चुकले ॥ नवलमोठें ॥१५॥ ऐसेलोकअविवेकी ॥ आणिह्मणतीआह्मीविवेकी ॥ बरेंज्याचीजैशीटांकी ॥ तैसेंकरावें ॥१६॥ मूर्खअंतरराखोंनेणें ॥ ह्मणोनअसावेंशाहाणें ॥ तेशाहाणेहोदैन्यवाणें ॥ होऊनगेलें ॥१७॥ अंतरींठेवणेंचुकलें ॥ दारोदारींधुंडूंलागलें ॥ तैसेंअज्ञानासीझालें ॥ देवनकळे ॥१८॥ यादेवाचेंध्यानकरी ॥ ऐसाकोणरेसंसारीं ॥ वृत्तिएकदेशीतर्तरी ॥ पवाडेलकोठें ॥१९॥ ब्रह्मांडींदाटलेप्राणी ॥ बहुरूपेंबहुवाणी ॥ भूगर्भीआणिपाषाणीं ॥ कितीएक ॥२०॥ इतुक्याठाईंजोपुरवला ॥ अनेकींएकचवर्तला ॥ गुप्तआणिप्रगटला ॥ कितीएक ॥२१॥ चंचळेंनहोइजेनिश्चळ ॥ प्रचीतजाणावीकेवळ ॥ चंचळतेंनव्हेनिश्चळ ॥ परब्रह्म ॥२२॥ तलेंतलजेव्हांउडे ॥ तेव्हांदेहबुद्धीझडे ॥ निर्मळनिश्चळचहूंकडे ॥ निरंजन ॥२३॥ आपणकोणकोठेंकैंचा ॥ ऐसामार्गविवेकाचा ॥ प्राणीजोस्वयेंकांचा ॥ त्यासहेंकळेना ॥२४॥ भल्यानेंविवेकधरावा ॥ दुस्तरसंसारतरावा ॥ अवघावंशउद्धरावा ॥ हरिभक्तिकरूनी ॥२५॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकादशदशकेअंतरात्माविवरणंनाम अष्टमःसमासः ॥८॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आधींकर्माचाप्रसंग ॥ कर्मकेलेंपाहिजेसांग ॥ कदाचीतपडतांव्यंग ॥ तरीप्रत्यवायघडे ॥१॥ ह्मणोनकर्मआरंभिलें ॥ तेंकांहींएकसांगघडलें ॥ जेथेंजेथेंअंतरपडिलें ॥ तेथेंहरिस्मरणकरावें ॥२॥ तरीतोहरीआहेकैसा ॥ विचारपाहावाऐसा ॥ संध्येपूर्वींजगदीशा ॥ चोवीसनामींस्मरावें ॥३॥ चोवीसनामींसहस्रनामीं ॥ अनंतनामीतोअनामी ॥ तोकैसाआहेअंतर्यामीं ॥ विवेकेंओळखावा ॥४॥ ब्राह्मणस्नानसंध्याकरूनआला ॥ मगतोदेवतार्चनींबैसला ॥ यथासांगतोपूजिला ॥ प्रतिमादेव ॥५॥ नानादेवांच्याप्रतिमा ॥ लोकपूजितीधरूनिप्रेमा ॥ ज्याच्याप्रतिमातोपरमात्मा ॥ कैसाआहे ॥६॥ ऐसेंओळखिलेंपाहिजे ॥ ओळखोनभजनकीजे ॥ जैसासाहेबनमस्कारिजे ॥ ओळखि

त्याउपरी ॥ ७ ॥ तैसापरमात्मापरमेश्वर ॥ बराओळखावा पाहोनविचार ॥ तरीचपाविजेपार ॥ भवसागराचा ॥ ८
॥ पूजाघेतातीप्रतिमा ॥ आणिअंगायेतोअंतरात्मा ॥ अवतारीतरीनिजधामा ॥ येऊनिगेले ॥ ९ ॥ परीतेनिजरूपें आस
ती ॥ तेंनिजरूपजमज्योती ॥ सत्वगुणतयेसह्मणती ॥ जाणतीकळा ॥ १० ॥ तयेकळेचेपोटीं ॥ देव असतीकोटयान-
कोटी ॥ या अनुभवाच्यागोष्टी ॥ प्रत्ययेंपाहाव्या ॥ ११ ॥ देहपुरांमध्येंईश ॥ ह्मणोनतयानावपुरुष ॥ जगामध्यें जग
दीश ॥ तैसा ओळखावा ॥ १२ ॥ जाणीवरूपेंजगदांतरें ॥ प्रस्तुतवर्ततीशरीरें ॥ अंतःकरण विष्णु येणेंप्रकारें ॥ ओळ-
खावा ॥ १३ ॥ विष्णुआहेजगदांतरीं ॥ तोचिआपुले अंतरीं ॥ कर्ताभोक्ताचतुरीं ॥ अंतरात्मा ओळखावा ॥ १४ ॥ ऐके-
देखेहुंगेचाखे ॥ जाणोनविचारें ओळखे ॥ कितीकआपुलेंपारखें ॥ जाणताहे ॥ १५ ॥ एकूचिजगाचाजिव्हाळा ॥ परी
देहलोभाचा अडथळा ॥ देहसंबंधेंवेगळा ॥ अभिमानधरी ॥ १६ ॥ उपजेवाढेमरेमारी ॥ जैशाउसळती लहरीवरील
हरी ॥ चंचळसागरीं भरोवरी ॥ त्रैलोक्यहोतजातें ॥ १७ ॥ त्रैलोक्यावर्तविताएक ॥ ह्मणोनी त्रैलोक्यनायक ॥ ऐसा-
प्रत्ययाचाविवेक ॥ पाहाना कैसा ॥ १८ ॥ ऐसा अंतरात्मा बोलिला ॥ परीतोहीनत्वांमध्यें आला ॥ पुढेंविचारणा हिजे के-
ला ॥ महावाक्याचा ॥ १९ ॥ अधींदेखिलादेहधारी ॥ मृगपाहिलाजगदांतरीं ॥ तयाचेनिउपरी ॥ परब्रह्मपाहे ॥ २० ॥ प
रब्रह्माचाविचार ॥ होतांनिवडेसारासार ॥ चंचळजाईलहानिर्धार ॥ चुकेविना ॥ २१ ॥ उत्पत्तिस्थितिसंहारजाण ॥ त्या
हूनवेगळानिरंजन ॥ तेथेंज्ञानाचेंविज्ञान ॥ होत असे ॥ २२ ॥ अष्टदेहथानमान ॥ जाणोनझालिया निरशन ॥ पुढेंउरे-
निरंजन ॥ विमळब्रह्म ॥ २३ ॥ विचारेंचिअनन्य झाला ॥ पाहाणारावीणप्रत्यय आला ॥ तेहीवृत्तिनिवृत्तिला ॥ बरेपा
हा ॥ २४ ॥ येथेंराहिलावाच्यांश ॥ पाहोनसांडिलालक्ष्यांश ॥ लक्ष्यांशासरिसावृत्तिलेश ॥ तोहीगेला ॥ २५ ॥ ॥ इ

तिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकादशदशकेउपदेशनिरूपणंनाम नवमःसमासः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥
॥ मूर्खएकदेशीहोतो ॥ चतुरसर्वत्रपाहातो ॥ जैसाबहुधाहोऊनिभोगितो ॥ नानासुखें ॥ १ ॥ तोचिअंतरात्मामहंत
॥ तोकांहोईलसंकोचित ॥ प्रशस्तजाणतासमस्त ॥ विख्यातयोगी ॥ २ ॥ कर्ताभोक्तातत्वता ॥ भूमंडळींसर्वसत्ता
॥ त्यावेगळात्यासज्ञाता ॥ पाहेऐसाकवणु ॥ ३ ॥ ऐसेंमहंतेंअसावें ॥ सर्वसारशोधूनिघ्यावें ॥ पाहोंजातांनसांपडावें
॥ एकाएकीं ॥ ४ ॥ कीर्तिरूपेंथोरख्यात ॥ जाणतीलहानथोरसमस्त ॥ वेषपाहोंतांशाश्वत ॥ एकहीनाहीं ॥ ५ ॥
प्रगटकीर्तितेढळेना ॥ बहुतजनासकळेना ॥ पाहोंजातांआढळेना ॥ कायकैसें ॥ ६ ॥ वेषभूषणतेंदूषण ॥ कीर्तिभूषणतेंभूषण
॥ चाळणेंवीणएकक्षण ॥ जाऊंचनेदी ॥ ७ ॥ त्यागीओळखीचेजन ॥ सर्वकाळनित्यनूतन ॥ लोकशोधूनपाहातिमन
॥ परीइच्छादिसेना ॥ ८ ॥ पुर्तेंकोणाकडेपाहेना ॥ पुर्तेंकोणासींबोलेना ॥ पुर्तेंएकेस्थळींराहेना ॥ उठोनजातो
॥ ९ ॥ जातेंस्थळतेंसांगेना ॥ सांगीतलेंतेथेंतरीजायेना ॥ आपलीस्थितीअनुमाना ॥ येऊंचनेदी ॥ १०
॥ लोकींकेलेंतेंचुकावी ॥ लोकींभाविलेंतेंउलथवी ॥ लोकींतर्किलेंतेंदावी ॥ निर्फळकरूनी ॥ ११ ॥ लोकांसपाहायाचा
आदर ॥ तेथेंयाचाअनादर ॥ लोकसर्वकाळतत्पर ॥ तेथेंयाचीअनिच्छा ॥ १२ ॥ एवंकल्पितांकल्पेना ॥ नातर्कितांही
नतर्केना ॥ कदापिभावितांभावेना ॥ योगेश्वर ॥ १३ ॥ ऐसेंअंतरसांपडेना ॥ शरीरठायींपडेना ॥ क्षणएकविसंबेना
॥ कथाकीर्तन ॥ १४ ॥ लोकसंकल्पविकल्पकरिती ॥ तेअवघेचनिर्फळहोती ॥ जनाचीजनालाजविवृत्ति
॥ तेव्हांयोगेश्वर ॥ १५ ॥ बहूतींशोधूनपाहिलें ॥ बहुतांच्यामनासआलें ॥ तरीमगजाणावेंसाधिलें ॥ महत्कृत्य
॥ १६ ॥ अखंडएकांतसेवावा ॥ अभ्यासचिकरितजावा ॥ काळसार्थकचिकरावा ॥ जनासहीत ॥ १७ ॥ उत्तमगु

पानितुकेघ्यावे॥घेऊनजनासशिकवावे॥उदंडसमुदायकरावे॥परीगुप्तरूपें॥१८॥अखंडकामाचीलगबग॥-
उपासनेसलागावेंजग॥लोकसमजोनमग॥आज्ञाइच्छिती॥१९॥आधींकष्टमगफळ॥कष्टचिनाहींतेनिर्फळ
॥साक्षेपेंवीणकेवळ॥वृथासुष्ट॥२०॥लोकबहुतशोधावे॥त्यांचेअधिकारजाणावे॥जाणजाणोंचिधरावे॥
दुरींजवळीं॥२१॥अधिकारपरत्वेंकार्यहोतें॥अधिकारनसतांव्यर्थजातें॥जाणोनशोधावींचित्तें॥नानाप्रकारें
॥२२॥अधिकारपाहोनकार्यसांगणें॥साक्षेपपाहोनविश्वासधरणें॥आपलामगजरारखणें॥कांहींतरी॥२३
॥हेंप्रचीतीनेंबोलिलें॥आधींकेलेंमगसांगीतलें॥मानेलतरीपाहिजेघेतलें॥कोणीएकें॥२४॥महंतेंमहंतक
रावे॥युक्तिबुद्धीनेंभरावे॥जाणतेंकरोनविखरावें॥नानादेशीं॥२५॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे
एकादशदशकेंनिस्पृहवर्तणुकंनामदशमःसमासः॥१०॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥५॥ ॥५॥

अथश्रीदासबोधे द्वादशदशकंप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ आधींप्रपंचकरावानेटका ॥ मगघ्यावेंपरमार्थविवेका ॥ येथें आळसकरूंनका ॥ विवे
कीहो ॥१॥ प्रपंचसांडुनपरमार्थकराल ॥ तेणेंतुह्मींकष्टीव्हाल ॥ प्रपंचपरमार्थचालवाल ॥ तरीतुह्मींविवेकी ॥२
॥ प्रपंचसोडुनपरमार्थकेला ॥ तरीअन्नमिळेनाखायाला ॥ मगतयाकरंट्याला ॥ परमार्थकैंचा ॥३॥ परमार्थ
सांडुनिप्रपंचकरिसी ॥ तरीतूंयमयातनाभोगिसी ॥ अंतींपरमकष्टीहोसी ॥ यमयातनाभोगितां ॥४॥ साहेबका
मासेनाहींगेला ॥ गृहींचसुखावोनबैसला ॥ तरीसाहेबकुटीलतयाला ॥ पाहातीलोक ॥५॥ तेव्हांमहत्वचिगेलें ॥
जनाचेंहांसेंझालें ॥ दुःखउदंडभोगिलें ॥ आपुल्याजिवें ॥६॥ तैसेंचिहोणारअंतीं ॥ ह्मणोनिभजावेंभगवंतिं ॥ प
रमार्थाचीप्रचीति ॥ रोकडीघ्यावी ॥७॥ संसारींअसतांमुक्त ॥ तोचिजाणावासंयुक्त ॥ अखंडपाहेयुक्तायुक्त ॥
विचारणाहे ॥८॥ प्रपंचींजोसावधान ॥ तोपरमार्थकरीलजाण ॥ प्रपंचींजोअप्रमाण ॥ तोपरमा र्थींखोटा
॥९॥ ह्मणोनसावधानपणें ॥ प्रपंचपरमार्थचालवणें ॥ ऐसेंनकरितांभोगणें ॥ नानादुःखें ॥१०॥ पर्णाळीपाहो
नुउचले ॥ जीवसृष्टिविवेकेंचाले ॥ आणिपुरुषहोऊनभ्रमले ॥ यासिंकायह्मणावें ॥११॥ ह्मणोनअसावीदी
र्घसूचना ॥ अखंडकरावीचाळणा ॥ पुढीलहोणारअनुमाना ॥ आणूनसोडावें ॥१२॥ सुखीअसतोखबरदार
॥ दुःखीहोतोबेखबर ॥ ऐसाहालोकीकविचार ॥ दिसतचिआहे ॥१३॥ ह्मणोनसर्वसावधान ॥ धन्यतयाचेंम-
हिमान ॥ जनींराखेसमाधान ॥ तोचिएक ॥१४॥ चाळणेंचाआळसकेला ॥ तरीअवचितांपडेलघाला ॥ तेवेळे-
सांवरायाला ॥ अवकाशकैंचा ॥१५॥ ह्मणोनदीर्घसूचनेचेलोक ॥ त्यांचापाहावाविवेक ॥ लोकांकरितांलोक ॥ १
शाहाणेहोती ॥१६॥ परीतेशाहाणेंवोळखावे ॥ गुणवंतांचेगुणघ्यावे ॥ अवगुणदेखोनसांडावे ॥ जनांमध्यें

॥१७॥मनुष्यपारखूंराहेना॥आणिमनकोणाचेंतोडीना॥मनुष्यमात्रअनुमाना॥आणूनपाहे॥१८॥दिसेस
कळांसींसारिखा॥पाहातांविवेकीनेटका॥कामिनीकामीलोकां॥बरेंपाहे॥१९॥जाणोनपाहिजेतेंसर्व॥हेंचि
तयाचेंअपूर्व॥ज्यानेंत्यापरीगौरव॥राखोंजाणें॥२०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेद्वादशद
दशकेविमळलक्षणंनामप्रथमःसमासः॥१॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥एकासंसारासींआलेहो॥स्त्री
पुरुषनिस्पृहहो,एकचितपणेंराहो॥अर्थांतर॥१॥कायम्हणतेवासना॥कायकल्पितेकल्पना॥अंतरींचेतरंगनाना॥प्रकारेंउठति॥२॥बरेंखावेंबरेंजेवावें॥बरेंल्यावेंबरेंनेसावें॥मनासारिखेंअसावें॥सकळकांहीं॥३
॥ऐसेंआहेमनोगत॥परीतेंकांहींचनहोत॥बरेंकरितांअकस्मात॥वाईटहोतें॥४॥एकसुखीएकदुःखी॥प्र
त्यक्षवर्तनेंलोकीं॥कष्टीहोऊनियांसेखीं॥प्रारब्धावरीघालिती॥५॥अनुकूळयत्नकरवेना॥म्हणोनकेलेंतेंसजे
ना॥आपलाअवगुणजाणवेना॥कांहींकेल्या॥६॥जोआपलेंआपणनेणे॥तोदुसन्याचेंकायजाणे॥न्यायसोडितांदैन्यवाणें॥होतीलोक॥७॥लोकांचेंमनोगतकळेना॥लोकांसारिखेंवर्तवेना॥मूर्खपणेंलोकींनाना॥
कलहउठती॥८॥मगतेकलहवाढती॥परस्परेंकष्टीहोती॥ प्रयत्नराहतांअंतीं॥श्रमचिहोय॥९॥ऐसी
नव्हेवर्तणूक॥परीक्षावेनानालोक॥समजलेंपाहिजेनेमक॥ज्याचेंत्यापरी॥१०॥शब्दपरीक्षाअंतरपरी:
क्षा॥कांहींएककळेदक्षा॥मनोगतनतद्रक्षा॥कायकळे॥११॥दुसन्यासशब्दठेवणें॥आपलाचिपक्षघेणें
॥पाहोंजातांलोकिकींलक्षणें॥बहुतेकऐसीं॥१२॥लोकींबरेंम्हणावयाकारणें॥भल्यासलागतेंसोसणें॥
नसोसितांभंडवाणें॥सहजचिहोय॥१३॥आपणासजेंमानेना॥तेथेंकदापिराहवेना॥उरींतोडूनजावें

ना ॥ कोणी एकें ॥ १४ ॥ बोलतो खरें चालतो खरें ॥ त्यास मिळती लाहान थोरें ॥ न्याय अन्याय परस्परें ॥ सहज चि कळे ॥ १५ ॥ लोकांस कळेना तंवरी ॥ विवेकें क्षमा जो न करी ॥ तेणें करितां बराबरी ॥ होत जातें ॥ १६ ॥ जंवरी चंदन झिजेना ॥ तंवरी तो सुगंध कळेना ॥ चंदन आणि वृक्ष नाना ॥ सगट होती ॥ १७ ॥ जंव उत्तम गुण न कळे ॥ तों या जनास काय कळे ॥ उत्तम गुण देखतां निवळे ॥ जगदांतर ॥ १८ ॥ जगदांतर निवळत गेलें ॥ जगदांतरीं सख्य झालें ॥ तरी मग जाणावें वोळलें ॥ विश्वजन ॥ १९ ॥ जनीं जनार्दन वोळला ॥ तरी काय उणें तयाला ॥ राजी राखणें सकळांला ॥ कठीण आहे ॥ २० ॥ पेरिलें तें उगवतें ॥ उसणे द्यावें घ्यावें लागतें ॥ वर्म काढितां भंगतें ॥ परांतर ॥ २१ ॥ लौकिकीं बरेपण केलें ॥ तेणें सौख्य वाढलें ॥ उत्तरासारिखें आलें ॥ प्रत्योत्तर ॥ २२ ॥ हें अवघें चि आपणापासीं ॥ येथें बोल नाहीं जनासीं ॥ शिकवावें आपुल्या मनासीं ॥ क्षणक्षणां ॥ २३ ॥ खळ दुर्जन भेटला ॥ क्षमेचा धीर बुडाला ॥ तरी मौन्यें चि स्थळत्याग केला ॥ पाहिजे साधकें ॥ २४ ॥ लोक नाना परीक्षा जाणती ॥ परी अंतरपरीक्षा नेणती ॥ तेणें प्राणी करंटे होती ॥ संदेह नाहीं ॥ २५ ॥ आपणास आहे मरण ॥ म्हणोन राखावें बरेपणा ॥ कठीण आहे लक्षण ॥ विवेकाचें ॥ २६ ॥ थोर लहान समान ॥ आपले पारिखे सकळ जन ॥ चढतें वाढतें समाधान ॥ करितां बरें ॥ २७ ॥ बरें करितां बरें होतें ॥ हें तों प्रत्ययास येतें ॥ आतां पुढें सांगावें तें ॥ कोणास काय ॥ २८ ॥ हरिकथा निरूपण ॥ बरेपणें राजकारण ॥ प्रसंग पाहिल्याविण ॥ सकळ खोटें ॥ २९ ॥ विद्या उदंड चि शिकला ॥ प्रसंगमान चुकत गेला ॥ तरी मग तये विद्येला ॥ कोण पुसे ॥ ३० ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे द्वादशदशके प्रत्ययनिरूपणं नाम द्वितीयः समासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ पृ

थ्वीमध्येंबहुतलोक ॥ तेंहीपाहावाविवेक ॥ इहलोक आणिपरलोक ॥ बरापाहावा ॥१॥ इहलोकसाधावयाका
रणें ॥ ज्ञाणत्याचीसंगतीधरणें ॥ परलोकसाधावयाकारणें ॥ सद्गुरूपाहिजे ॥२॥ सद्गुरूसीकायपुसावें ॥
हेंही कळेनास्वभावें ॥ अनन्यभावेंएकभावें ॥ दोनीगोष्टीपुसाव्या ॥३॥ दोनीगोष्टीत्या कोण ॥ देवकोण आ
पणकोण ॥ यादोगोष्टींचेंविवरण ॥ केलेंचिकरावें ॥४॥ आधींमुख्यदेवतोकोण ॥ मग आपण भक्तनोकोण
॥ पंचीकरणमहावाक्य विवरण ॥ केलेंचिकरावें ॥५॥ सकळकेलियाचेंफळ ॥ शाश्वत ओळखावेंनिश्चळ ॥-
आपणकोणहाकेवळ ॥ शोधघ्यावा ॥६॥ सारासारविचारघेतां ॥ पदार्थासनाहींशाश्वतता ॥ आधींकारणभगवंता ॥
वोळखिलेंपाहिजे ॥७॥ निश्चळचंचळ आणिजड ॥ अवघामायेचापवाड ॥ यामध्येंवस्तूजा
ड ॥ ज्ञाणारनाहीं ॥८॥ तेंपरब्रह्मधुंडावें ॥ विवेकेंत्रैलोक्यहिंडावें ॥ मायीकविचारेंखंडावें ॥ परीक्षवंतीं ॥९
॥ खोटेंसोडुनखरेंघ्यावें ॥ परीक्षवंतींपरीक्षावें ॥ मायेचें अवघेंचिजाणावें ॥ रूपमायीक ॥१०॥ पंचभूतीक
हेमाया ॥ मीथीकजाईलविलया ॥ पिंडब्रह्मांडअष्टकाया ॥ नाशिवंत ॥११॥ दिसेलतितुकेंनासेल ॥ उपजेल
तितुकेंमरेल ॥ रचेलतितुकेंखचेल ॥ रूपमायेचें ॥१२॥ वाढेलतितुकेंमोडेल ॥ येईलतितुकेंजाईल ॥ भूतांस
भूतखाईल ॥ कल्पांतकाळीं ॥१३॥ देहधारकतितुकेनासती ॥ हेतोरोकडीप्रचीति ॥ मनुष्येंवीणउत्पत्ति ॥ रेत
कैंचें ॥१४॥ अन्ननसतांरेतकैंचें ॥ औषधीनसतांअन्नकैंचें ॥ ओषधीसजिणेंकैंचें ॥ पृथ्वीनसतां ॥१५॥
आपनसतांपृथ्वीनाहीं ॥ तेजनसतांआपनाहीं ॥ वायोनसतांतेजनाहीं ॥ ऐसेंजाणावें ॥१६॥ अंतरात्मा-
नसतांवायुकैंचा ॥ विकारनसतांअंतरात्माकैंचा ॥ निर्विकारींविकारकैंचा ॥ बरेंपाहा ॥१७॥ पृथ्वीनाहीं-

आपनाहीं॥ तेजनाहींवायूनाहीं॥ अंतरात्माविकारनाहीं॥ निर्विकारी॥ १८॥ निर्विकारजेंनिर्गुण॥ तेंचि
शाश्वताचीखूण॥ अष्टधाप्रकृतिसंपूर्ण॥ नाशिवंत॥ १९॥ नाशिवंतसमजोनपाहिलें॥ तेंणें अस्तांचनस्तें
झालें॥ सारासारें कळों आलें॥ समाधान॥ २०॥ विवेकेंपाहिलाविचार॥ मनासआलेंसारासार॥ येणें
करितांविचार॥ सदृढजाहला॥ २१॥ शाश्वतदेवतोनिर्गुण॥ ऐसीअंतरीं बाणलीखूण॥ देवकळला
मीकोण॥ कळलेंपाहिजे॥ २२॥ मीकोणपाहिजेकळलें॥ देहतत्वेंतितकेंशोधिलें॥ मनोवृत्तीच्याठाईंआलें॥
मीतूंपण॥ २३॥ सकळ देहाचाशोधघेतां॥ मीपणादिसेनापाहतां॥ मीतूंपणहेंतत्वतां॥ तत्वींमावळलें॥
२४॥ दृश्यपदार्थवोसरे॥ तत्वेंतत्वतेंव्हांसरे॥ मीतूंपणकैंचेंउरे॥ तत्वतांवस्तु॥ २५॥ पंचीकरणतत्वविवरण
॥ महावाक्येंवस्तुआपण॥ निःसंगपणेंनिवेदन॥ केलेंपाहिजे॥ २६॥ देवाभक्तांचेंमूळ॥ शोधूनपाहातां
सकळ॥ उपाधिवेगळाकेवळ॥ निरोपाधीआत्मा॥ २७॥ मीतूंपणउडालें॥ विवेकेंवेगळेंपणगेलें॥ निवृत्तिपदास
प्राप्तझालें॥ उन्मनीपद॥ २८॥ विज्ञानींराहिलेंज्ञान॥ ध्येयींराहिलेंध्यान॥ सकळकांहींकार्यकारण
॥ पाहोनसांडिलें॥ २९॥ जन्ममरणतेंचुकलें॥ पापअवघेंचिबुडालें॥ यमयातनेचेंझालें॥ निसंतान॥ ३०
॥ निर्बंधअवघाचतुटला॥ विचारेंमोक्षप्राप्तझाला॥ जन्मसार्थकचिकेला॥ सकळकांहीं॥ ३१॥ नानाकिंतु
निवारिले॥ धोकेअवघेचतुटले॥ ज्ञानविवेकेंपावनझाले॥ बहुतलोक॥ ३२॥ पतीतपावनाचेदास॥ तेही
पावनकरितीजगास॥ ऐसीहेप्रचीतमनास॥ बहुतांच्याआली॥ ३३॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे
द्वादशदशके देवभक्तनिरूपणंनाम तृतीयः समासः॥ ३॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥मह-

द्भाग्य हातासीं आलें ॥ परी भोगूं नाहीं जाणितलें ॥ तैसें वैराग्य उत्पन्न झालें ॥ परी विवेक नाहीं ॥१॥ आदळतें आफळतें ॥ कष्टी होतें दुःखी होतें ॥ ऐकतें देखतें येतें ॥ वैराग्य तेणें ॥२॥ नाना प्रपंचाच्या वोढी ॥ नाना संकटें सांकडीं ॥ संसार सांडून देशधडी ॥ होय तेणें ॥३॥ तो चिंतेपासून सुटला ॥ पराधीनतेपासून पळाला ॥ दुःखत्यागें मोकळा झाला ॥ रोगी जैसा ॥४॥ परी तो होऊं नये मोकाट ॥ नष्ट भ्रष्ट आणि चाट ॥ सीमा चि नाहीं सैराट ॥ गुरूं जैसें ॥५॥ विवेकें वीण वैराग्य केलें ॥ तरी अविवेकें अनर्थी घातलें ॥ अवघें व्यर्थ चि झालें ॥ दोहींकडे ॥६॥ ना प्रपंच ना परमार्थ ॥ अवघें जिणें चि झालें व्यर्थ ॥ अविवेकें अनर्थ ॥ ऐसा केला ॥७॥ कां व्यर्थ चि ज्ञान बडबडिला ॥ परी वैराग्य योग नाहीं घडला ॥ जैसा कारागृहीं अडकला ॥ पुरुषार्थ सांगे ॥८॥ वैराग्यें वीण ज्ञान ॥ तो व्यर्थ चि साभिमान ॥ लोभदंभें घोळसून ॥ कासावीस केला ॥९॥ श्वान बांधिलें तरी भुंके ॥ तैसा स्वार्थमुळें थिंके ॥ पराधीक देखों न शके ॥ साभिमानें ॥१०॥ हें एकें वीण एक ॥ तेणें उगच वाढे शोक ॥ आतां वैराग्य आणि विवेक ॥ योग ऐका ॥११॥ विवेकें अंतरीं सुटला ॥ वैराग्यें प्रपंच तुटला ॥ अंतर्बाह्य मोकळा झाला ॥ निःसंगयोगी ॥१२॥ जैसें मुखें ज्ञान बोले ॥ तैसी च स्वयें क्रिया चाले ॥ दीक्षा देखोन चकित झाले ॥ शुचिष्मत ॥१३॥ आशा नाहीं त्रैलोक्याची ॥ स्थिति बाणली वैराग्याची ॥ यत्नें विवेक धारणेची ॥ सीमा नाहीं ॥१४॥ संगीत रसाळ हरिकीर्तन ॥ तालबद्ध तानमान ॥ प्रेमळ आवडीनें भजन ॥ अंतरापासूनी ॥१५॥ तात्काळ चि सन्मार्गे लागे ॥ ऐसा अंतरीं विवेक जागे ॥ वक्तृत्व करितां न भंगे ॥ साहित्य प्रत्ययाचें ॥१६॥ सन्मार्ग जगास मिळाला ॥ ह्मणजे जगदीश वोळला ॥ प्रसंग पाहिजे कळला ॥ कोणी एक ॥१७॥ प्रखर वैराग्य उदासीन ॥ प्रत्ययाचें ब्रह्मज्ञान ॥ स्नानसंध्या भगवद्भजन ॥ पुण्यमार्ग ॥१८॥ विवेक वैराग्य तें ऐसें ॥

नुस्तेंवैराग्यहेंकाडपिसें॥शब्दज्ञानवेळिलेसें॥आपणचिबाटे॥१९॥ह्मणोनविवेकआणिवैराग्य॥तेंचिजाणि
जेमहद्भाग्य॥रामदासह्मणेयोग्य॥साधुजाणती॥२०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेद्वादशदशके
विवेकवैराग्यनिरूपणंनामचतुर्थःसमासः॥४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥रेखेचेंगुंडाळेंकेलें॥मात्र
काक्षरींशब्दझाले॥शब्दमेळऊनचाले॥श्लोकगद्यपद्यप्रबंध॥१॥वेदशास्त्रेंपुराणें॥नानाकाव्येंनिरूपणें॥-
ग्रंथभेदअनुवादणें॥कितीह्मणोनी॥२॥नानाऋषीनानामतें॥पाहोंजातांअसंख्यातें॥भाषालिपीजेथेंतेथें
॥कायउणें॥३॥वर्गऋचाश्रुतिस्मृति॥अध्यायसर्गस्तबकजाती॥प्रसंगमानेसमासपोथी॥बहुधानामें॥४॥ना
नापदेंनानाश्लोक॥नानाबीरनानाकडक॥नानासाख्यादोहरेअनेक॥नामाभिधानें॥५॥डफगाणेंमाचीगा
णें॥दंडीगाणेंकथागाणें॥नानामानेंनानाजसनें॥नानाखेळ॥६॥ध्वनिघोषनाददेखा॥चहूंवाचामध्येंदेखा
॥वाचारूपेंहीऐका॥नानाभेद॥७॥उन्मेषपराध्वनीपश्यंती॥नादमध्यमाशब्दचौथी॥वैखरीपासूनउमटती
॥नानाशब्दरत्नें॥८॥अकारउकारमकार॥अर्धमात्रेचेंअंतर॥ओटमात्रातदनंतर॥बावनमातृका॥९॥नाद
भेदरागज्ञान॥नृत्यभेदतानमान॥अर्थभेदतत्वज्ञान॥विवचना॥१०॥तत्वांमध्येंमुख्यतत्व॥तेंजाणावेंशुद्ध
सत्व॥अर्धमात्रामहत्तत्व॥मूळमाया॥११॥नानातत्वेंलहानथोरें॥मिळोन्अष्टहीशरीरें॥अष्टधाप्रकृती-
चेंवारें॥निघोनजातें॥१२॥वारेंनसतांजैसेंगगन॥तैसेंपरब्रह्मसघन॥अष्टदेहाचेंनिरसन॥करूनपाहावें॥
१३॥ब्रह्मांडपिंडउभार॥पिंडब्रह्मांडसंहार॥दोहींवेगळेंशुद्धसार॥विमळब्रह्म॥१४॥पदार्थजडआत्माचंच
ळ॥विमळब्रह्मतेंनिश्चळ॥विवरोनीपाहतांनाकळे॥तद्रूपहोय॥१५॥पदार्थमनेंकायावाचा॥मीहाअवघा

चिदेवाचा ॥ जड आत्मनिवेदनाचा ॥ विचार ऐसा ॥ १६ ॥ चंचळ कर्ता तो जगदीश ॥ प्राणिमात्र त्याचा अंश ॥ त्याचा तोचि आपणास ॥ ठाव नाहीं ॥ १७ ॥ चंचळ आत्मनिवेदन ॥ याचें सांगीतलें लक्षण ॥ कर्ता देव तो आपण ॥ कोठें चि नाहीं ॥ १८ ॥ चंचळ चळे स्वप्राकार ॥ निश्चळ देव तो निराकार ॥ आत्मनिवेदनाचा प्रकार ॥ जाणिजे ऐसा ॥ १९ ॥ ठाव चि नाहीं चंचळाचा ॥ तेथें आधीं आपण कैंचा ॥ निश्चळ आत्मनिवेदनाचा ॥ विचार ऐसा ॥ २० ॥ तिहीं प्रकारें आपण ॥ नाहीं नाहीं दुजेपण ॥ आपण नसतां मीपण ॥ नाहींच कोठें ॥ २१ ॥ पाहातां पाहातां अनुमानलें ॥ कळतां कळतां कळों आलें ॥ पाहतां अवघें निवांत झालें ॥ बोलणें आतां ॥ २२ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे द्वादशदशके आत्मनिवेदननिरूपणं नाम पंचमः समासः ॥ ५ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ ब्रह्म निर्मळ निश्चळ ॥ शाश्वत सार अमळ विमळ ॥ अवकाश घन पोकळ ॥ गगना ऐसें ॥ १ ॥ तयास करणें ना धरणें ॥ तयास जन्मणें ना मरणें ॥ तेथें जाणतें ना नेणनें ॥ शून्यातीत ॥ २ ॥ तें रचेना ना खचेना ॥ तें होयना ना जायना ॥ मायातीत निरंजना ॥ पार चि नाहीं ॥ ३ ॥ पुढें संकल्प उठिला ॥ षड्गुणेश्वर बोलिजे त्याला ॥ अर्धनारीनटेश्वराला ॥ बोलिजे तें ॥ ४ ॥ सर्वेश्वर सर्वज्ञ ॥ द्रष्टा साक्षी ज्ञानघन ॥ परेश परमात्मा जगज्जीवन ॥ मूळपुरुष ॥ ५ ॥ ते मूळमाया बहुगुणी ॥ अधोमुखें गुणक्षोभिणी ॥ गुणत्रय तिज पासूनी ॥ निर्माण झालें ॥ ६ ॥ पुढें विष्णु झाला निर्माणा ॥ जाणती कळा सत्वगुण ॥ जो करिताहे पाळणा ॥ त्रैलोक्याचें ॥ ७ ॥ पुढें जाणीव नेणीव मिश्रित ॥ ब्रह्मा जाणावा नेमस्त ॥ त्याच्या गुणें उत्पत्ति होत ॥ भुवनत्रयीं ॥ ८ ॥ पुढें रुद्र तमोगुण ॥ सकळ संहाराचें कारण ॥ सकळ कांहीं कर्तेपण ॥ तेथें चि आलें ॥ ९ ॥ तेथूनि पुढें पंच भूतें ॥ पावलीं स्पष्टदशे

तें॥ अष्टधाप्रकृतीनें स्वरूपतें॥ मुळींच आहे॥ १०॥ निश्चळीं झालें चळण॥ तें चि वायूचें लक्षण॥ पंचभूतें आणि
त्रिगुण॥ सूक्ष्म अष्टधा॥ ११॥ आकाश ह्मणिजे अंतरात्मा॥ प्रत्ययें पाहावा महिमा॥ त्या आकाशापासून ज-
न्मा॥ वायु आला॥ १२॥ तया वायूच्या दोन्हीं झुळुका॥ उष्ण शीतळ ऐका॥ शीतळापासूनि तारा मयंका॥ ज-
न्म जाहला॥ १३॥ उष्णापासून रवि वन्ही॥ विद्युल्लता आदी करूनी॥ शीतळ उष्ण मिळोनी॥ तेज जाणावें-
॥ १४॥ तया तेजापासून झालें आप॥ आप आळोनी पृथ्वीनें रूप॥ पुढें औषधी अमुप॥ निर्माण जाहल्या॥ १५॥
औषधीपासून नाना रस॥ नाना बीजें अन्नरस॥ चौऱ्यायशी लक्ष योनीचा वास॥ भूमंडळीं॥ १६॥ ऐशी झा-
ली सृष्टिरचना॥ विचार आणिला पाहिजे मना॥ प्रत्ययेंवीण अनुमाना॥ पात्र होइजे॥ १७॥ ऐसा झाला आ-
कार॥ येणें चि न्यायें संहार॥ सारासार विचार॥ यासि बोलिजे॥ १८॥ जें जें जेथूनि निर्माण झालें॥ तें तें तेथें
चि निमालें॥ येणें चि न्यायें संहारलें॥ महाप्रळयीं॥ १९॥ आद्य मध्य अवसान॥ जें शाश्वत निरंजन॥ तेथें लावा
वें अनुसंधान॥ जाणते पुरुषीं॥ २०॥ होते जाते नाना रचना॥ परी कांहीं च तगेना॥ सारासार विचारणा॥ याका
रणें॥ २१॥ द्रष्टा साक्षी अंतरात्मा॥ सर्वत्र बोलती महिमा॥ परी हे सर्वसाक्षी अवस्था मा॥ प्रत्ययें पाहावी॥-
२२॥ मुळापासूनि शेवटवरी॥ अवघी मायेची भरोवरी॥ नाना विद्या कळाकुसरी॥ तयेमध्यें॥ २३॥ जो उपा
धीचा शेवट पावेल॥ त्यास भ्रम ऐसा वाटेल॥ जो उपाधीमध्यें आडकेल॥ त्यास काढिता कवणू॥ २४॥ विवे-
क प्रत्ययाचीं कामें॥ कैसीं घडती अनुमान भ्रमें॥ सारासार विचार संभ्रमें॥ पाविजे ब्रह्म॥ २५॥ ब्रंह्मांडींचें म
हाकारण॥ ते मूळमाया जाण॥ अपूर्ण स ह्मणती ब्रह्म पूर्ण॥ विवेकहीन॥ २६॥ सृष्टिमध्यें बहुत जन॥-

एक भोगिती नृपासन ॥ एक विष्ठा टाकिती जाण ॥ प्रत्यक्ष आतां ॥ २७ ॥ ऐसे उदंड लोक असती ॥ आपणास थो
र ह्मणविती ॥ परी ते विवेकी जाणती ॥ सकळ कांहीं ॥ २८ ॥ ऐसा आहे समाचार ॥ कारण पाहिजे विचार ॥ बहु
तांच्या बोलें संसार ॥ नासूं नये ॥ २९ ॥ पुस्तकज्ञानें निश्चय धरणें ॥ तरी गुरु कासया करणें ॥ याकारणें विवरणें-
॥ आपुल्या प्रत्ययें ॥ ३० ॥ जो बहुतांचे बोलीं लागला ॥ तो नेमस्त जाणावा बुडाला ॥ एक साहेब नसतां कोणाला
॥ मुशारा मागावा ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे द्वादशदशके सृष्टिक्रमनिरूपणंनाम षष्ठःस
मासः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ न्याय निष्ठुर बोलणें ॥ बहुतांस वाटे कंटाळवाणें ॥ मळमळ करितां
जेवणें ॥ विहित नव्हे ॥ १ ॥ बहुतीं विषय निंदिले ॥ आणि तेचि सेवीत गेले ॥ विषयत्यागें देह चाले ॥ हें तो घडेना
॥ २ ॥ बोलणें एक चालणें एक ॥ त्याचें नाव हीन विवेक ॥ येणें करितां सकळ लोक ॥ हासों लागती ॥ ३ ॥ विषय
त्यागेंवीण कांहीं ॥ परलोक तो प्राप्त नाहीं ॥ ऐसें बोलणें ठाईं ठायीं ॥ बरें पाहा ॥ ४ ॥ प्रपंचीं खाती जेविती ॥ पर
मार्थी काय उपास करिती ॥ उभयतां सारखे दिसती ॥ विषयाविशीं ॥ ५ ॥ देह चालतां विषयत्यागी ॥ ऐसा को
ण आहे जगीं ॥ याचा निर्वाह मजलागीं ॥ देवें निरोपावा ॥ ६ ॥ विषय अवघाच त्यागावा ॥ तरीच परमार्थ करावा ॥
ऐसें पाहातां गोंवा ॥ दिसतो कीं ॥ ७ ॥ ऐसा श्रोता अनुवादला ॥ वक्ता उत्तर देता झाला ॥ सावध होऊन मन घाला ॥
एतद्विषयीं ॥ ८ ॥ वैराग्यें करावा त्याग ॥ तरीच परमार्थयोग ॥ प्रपंचत्यागें सर्वसांग ॥ परमार्थ घडे ॥ ९ ॥ मागें ज्ञानी
होऊन गेले ॥ तेहीं बहुत कष्ट केले ॥ तरी मग विख्यात झाले ॥ भूमंडळीं ॥ १० ॥ येर मत्सर करितच गेलीं ॥ अन्न
अन्न करितां मेलीं ॥ कित्येक ते भ्रष्टलीं ॥ पोटासाठीं ॥ ११ ॥ वैराग्य मुळींहून नाहीं ॥ ज्ञान प्रत्ययाचें नाहीं ॥ श्र

चीआचारतोहीनाहीं ॥ भजनकैंचें ॥ १२ ॥ ऐसेप्रकारींचेजन ॥ आपणासह्मणतीसज्जन ॥ पाहोंजातांअनुमान ॥
अवघाचदिसे ॥ १३ ॥ जयासनाहींअनुताप ॥ हेंचिएकपूर्वपाप ॥ क्षणाक्षणांविक्षेप ॥ पराधीकपणें ॥ १४ ॥ मज
नाहींतूजसाजेना ॥ हेंतोठावकेंचआहेजना ॥ खोत्यासनरखवातेंदेखोंशकेना ॥ ऐसेंआहे ॥ १५ ॥ भाग्यपुरुषथोर-
थोर ॥ त्यांसनिंदितीदिवाळखोर ॥ सावासदेखतांचोर ॥ चरफडीजैसा ॥ १६ ॥ वैराग्यापरतेंनाहींभाग्य ॥ वैरा
ग्यनाहींतेंअभाग्य ॥ वैराग्यनसतांयोग्य ॥ परमार्थनव्हे ॥ १७ ॥ प्रत्ययज्ञानीवीतरागी ॥ विवेकबळेंसकळत्या-
गी ॥ तोजाणिजेमहायोगी ॥ ईश्वरीपुरुष ॥ १८ ॥ अष्टमहासिद्धींचीउपेक्षा ॥ करूनघेतलीयोगदीक्षा ॥ घरो
घरींमागेभिक्षा ॥ महादेव ॥ १९ ॥ ईश्वराचीबरोबरी ॥ कैसीकरीलवेषधारी ॥ ह्मणोनियांसगटसरी ॥ होतना
हीं ॥ २० ॥ उदासवृत्तिआणिविवेक ॥ त्यासींशोधितीसकळलोक ॥ यावीनलालचीमूर्खरंक ॥ तेदैन्यवाणें ॥ २१
॥ जेविचारापासूनचेवले ॥ जेआचारापासूनभ्रष्टले ॥ वैराग्यकरूंविसरले ॥ विषयलोभी ॥ २२ ॥ भजननरी-
आवडेना ॥ पुरश्चरणकदापिघडेना ॥ भल्यासत्यासपडेना ॥ एनन्निमित ॥ २३ ॥ वैराग्यकरूनभ्रष्टेना ॥ ज्ञानें
भजनसोडीना ॥ वित्पन्नआणिवादघेना ॥ ऐसाथोडा ॥ २४ ॥ कष्टकरितांशेतपिके ॥ उंचवस्तुतात्काळविके ॥ जा-
णत्यालोकांच्याकौतुकें ॥ उड्यापडती ॥ २५ ॥ येरतेअवघेचमंदले ॥ दुराशेनेंखोटेझाले ॥ कानकोंडेज्ञानकेले ॥
भ्रष्टाकारें ॥ २६ ॥ सबळविषयत्यागणें ॥ शब्दकार्याकारणेंघेणें ॥ विषयत्यागाचींलक्षणें ॥ वोळखावींऐशीं ॥
२७ ॥ सकळकांहींकर्तादेव ॥ नाहींअहंकृतीसठाव ॥ विवेकाचाअभिप्राव ॥ विवेकीजाणती ॥ २८ ॥ स्थूळवि
षयींखडतर ॥ त्यासमानितीलाहानथोर ॥ कामगारआणिआंगचोर ॥ एककैसे ॥ २९ ॥ त्यागात्यागताकिंक-

जाणें ॥ बोलाऐसेंचालोंजाणें ॥ पिंडब्रह्मांडसकळजाणें ॥ यथायोग्य ॥ ३० ॥ ऐसाजोसर्वजाणता ॥ उत्तमलक्षणींपुरता ॥ तयाचेनीसार्थकता ॥ सहजचिहोय ॥ ३१ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेद्वादशदशके विषयत्यागनिरूपणंनाम सप्तमः समासः ॥ ७ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ मूळमायाजगदीश्वर ॥ पुढें अष्टधेचाविस्तार ॥ सृष्टिक्रमें आकार ॥ आकारला ॥ १ ॥ हें अवघेंनसतां निर्मळ ॥ जैसेंगगन अंतराळ ॥ निराकारींकाळवेळ ॥ कांहींचनाहीं ॥ २ ॥ उपाधीचाविस्तारझाला ॥ तेथें काळदिसोन आला ॥ येन्हवीं पाहातां काळाला ॥ ठावचिनाहीं ॥ ३ ॥ एकचंचळएकनिश्चळ ॥ यावेगळा कोठें काळ ॥ चंचळ आहेतावत्काळ ॥ काळह्मणावें ॥ ४ ॥ आकाशह्मणिजे अवकाश ॥ अवकाशबोलिजेविलंबास ॥ त्याविलंबरूपकाळास ॥ जाणोनघ्यावें ॥ ५ ॥ सूर्याकरितां विलंबकळे ॥ गणनासकळांची आकळे ॥ पळापासून निवळे ॥ युगपर्यंत ॥ ६ ॥ पळघटिकाप्रहरदिवस ॥ अहोरात्रपक्षमास ॥ षण्मासवरी युगास ॥ ठावजाहला ॥ ७ ॥ कृतत्रेतद्वापारकळी ॥ संख्याचालली भूमंडळीं ॥ देवांचीं आयुष्यें आगळीं ॥ शास्त्रीं निरोपिलीं ॥ ८ ॥ तेदेवत्रयांचीखटपट ॥ सूक्ष्मरूपेंविलगट ॥ दंडकसांडितांचटपट ॥ लोकांसहोते ॥ ९ ॥ मिश्रीतत्रिगुणनिवडेना ॥ तेणें आद्यंतसृष्टिरचना ॥ कोणथोरकोणसाना ॥ कैसाह्मणावा ॥ १० ॥ असोहेजाणत्यांचींकामें ॥ नेणताउगाचिगुंतेभ्रमें ॥ प्रत्ययजाणजाणोनीवर्म ॥ ठायींपडावीं ॥ ११ ॥ उत्पन्नकाळसृष्टिकाळ ॥ स्थितिकाळसंहारकाळ ॥ आद्यंत अवघाकाळ ॥ विलंबरूपी ॥ १२ ॥ जेंजेंजयेप्रसंगीं झालें ॥ तेथें काळाचें नावपडलें ॥ बरेंनसेल अनुमानलें ॥ तरीपुढेंऐका ॥ १३ ॥ पर्जन्यकाळशीतकाळ ॥ उष्णाकाळसंतोषकाळ ॥ सुखदुःख आनंदकाळ ॥ प्रत्यया येतो ॥ १४

॥प्रातःकाळमाध्यान्हकाळ॥सायंकाळवसंतकाळ॥पर्जन्यकाळकठीणकाळ॥जाणिजेलोकीं॥१५॥ज-
न्मकाळबाळत्वकाळ॥तारुण्यकाळवृद्धापकाळ॥अंतकाळविषमकाळ॥वेळरूपें॥१६॥सुकाळआणिदुष्काळ॥
प्रदोषकाळपुण्यकाळ॥सकळवेळामिळोनकाळ॥तयासह्मणावें॥१७॥असतेंएकवाटतेंएक॥त्याचेंनावहीनविवे
क॥नानाप्रवृत्तीचेलोक॥प्रवृत्तिजाणती॥१८॥प्रवृत्तिचालेअधोमुखें॥निवृत्तिचालेऊर्ध्वमुखें॥ऊर्ध्वमुखेंनाना-
सुखें॥विवेकीजाणती॥१९॥ब्रह्मांडरचनाजेथूनझाली॥तेथेंविवेकेंदृष्टीघाली॥विवरतांविवरतांलाधली॥पूर्व
स्थिति॥२०॥प्रपंचीं असोनपरमार्थपाहे॥तोहीयेस्थितितेंलाहे॥प्रारब्धयोगेंकरूनराहे॥लोकांमध्यें॥२१॥से
कळांचें एकचिमूळ॥एकजाणेएकबाष्कळ॥विवेककरूनतात्काळ॥परलोकसाधावा॥२२॥तरीचजन्माचेंसार्थ
क॥भलेपाहतीउभयलोक॥कारणमुळींचा विवेक॥केलापाहिजे॥२३॥विवेकहीनजेजन॥तेजाणावेपशूसमा
न॥त्यांचेंऐकतांभाषण॥परलोककैंचा॥२४॥बरें आमचें कायगेलें॥जेंकेलेंतेंफळास आलें॥पेरिलेंतेंउगवलें॥
भोगिती आतां॥२५॥पुढेंहीकरीतोपावे॥भक्तियोगेंभगवंतफावे॥देवभक्तमिळतांदुणावे॥समाधान॥२६॥की
र्तीकरूननाहींमेले॥तेउगेचिआलेआणिगेले॥शाहाणेंहोऊनभ्रमले॥कायसांगावें॥२७॥येथीलयेथेंअवघें
निराहातें॥ऐसेंप्रत्ययासयेतें॥कोणकायघेऊनजातें॥सांगानाकां॥२८॥पदार्थीअसावेंउदास॥विवेकपाहावा
सावकाश॥येणेंकरितांजगदीश॥अलभ्यलाभे॥२९॥जगदीशापरतालाभनाहीं॥कार्याकारणसर्वकांहीं॥-
संसारकरिनअसतांही॥समाधान॥३०॥मागांहोतेजनकादिक॥राज्यकरितांहीअनेक॥तैसेचआतांपुण्यश्लो
क॥कित्येकअसती॥३१॥राजाअसतांमृत्युआला॥लक्षकोटीकबूलझाला॥तरीसोडिनातयाला॥मृत्युकां

हीं ॥ ३२ ॥ ऐसेंपराधीनजिणें ॥ यामध्येंदुखणेंबाहाणें ॥ नानाउद्वेगचिंताकरणें ॥ कितीह्मणोनीं ॥ ३३ ॥ हाटभरला
संसाराचा ॥ नफापाहावादेवाचा ॥ तरीचकांहींयाकष्टाचा ॥ परिहारहोतो ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्य
संवादेद्वादशदशकेकालनिरूपणंनाम ॥ अष्टमःसमासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ दुर्बळनाचारीबोड
गस्त ॥ आळसीखादाडरिणग्रस्त ॥ मूर्खपणेंअवघेंव्यस्त ॥ कांहींच्चनाहीं ॥ १ ॥ खायानाहींजेवायानाहीं ॥ ल्याया
नाहींनेसायानाहीं ॥ आंथरायानाहींपांघरायानाहीं ॥ खोपटनाहींअभागी ॥ २ ॥ सोयरेंनाहींधायरेंनाहीं ॥ इष्टना
हींमित्रनाहीं ॥ पाहातांकोठेंओळखनाहीं ॥ आश्रयेंवीणपरदेशी ॥ ३ ॥ तेणेंकैसेंकरावें ॥ कायजिवेंसीधरावें ॥-
वांचावेंकींमरावें ॥ कोण्याप्रकारें ॥ ४ ॥ ऐसेंकोणीएकेंपुशिलें ॥ कोणीएकेंउत्तरदिधलें ॥ श्रोतींसावधऐकिलें ॥-
पाहिजेआतां ॥ ५ ॥ लाहानथोरकामकांहीं ॥ केल्यावेगळेंहोतनाहीं ॥ करंट्यासावधपाहीं ॥ सदैवहोसी ॥ ६ ॥-
अंतरींनाहींसावधानता ॥ यत्नठकेनापुरता ॥ सुखसंतोषाचीवार्ता ॥ तेथेंकैंची ॥ ७ ॥ ह्मणोनीआळससोडा
वा ॥ यत्नेंसाक्षेपजोडावा ॥ दुश्चीतपणाचामोडावा ॥ थाराबळें ॥ ८ ॥ प्रातःकाळींउठतजावें ॥ प्रातःस्मरामीकरा
वें ॥ नित्यनेमेंस्मरावें ॥ पाठांतर ॥ ९ ॥ मागीलउजळणीपुढेंपाठ ॥ नेमधरावानिकट ॥ बाष्कळपणाचीवटवट ॥ क
रूंचिनये ॥ १० ॥ दिशेकडेदुरीजावें ॥ शुचिष्मंतहोऊनयावें ॥ येतांकांहींतरीआणावें ॥ रितेंखोटें ॥ ११ ॥ धुतवस्त्रें
घालावींपिळून ॥ करावेंचरणक्षाळण ॥ देवदर्शनदेवनार्चन ॥ यथासांग ॥ १२ ॥ कांहींफळाहारघ्यावा ॥ पुढेंव्यवसायकरावा ॥
लोकआपलापरावा ॥ ह्मणतजावा ॥ १३ ॥ सुंदरअक्षरल्याहावें ॥ स्पष्टनेमस्तवाचावें ॥ विवर
विवरोंजाणावें ॥ अर्थांतर ॥ १४ ॥ नेमस्तनेटकेंपुसावें ॥ विशदकरूनसांगावें ॥ प्रत्ययेंवीणबोलावें ॥ तेंचिपाप-

॥१५॥ सावधानता असावी ॥ नीतिमर्यादाराखावी ॥ जनासमानेलतेंकरावी ॥ क्रियाशब्द ॥१६॥ आलियाचेंसमाधान
॥ हरिकथानिरूपण ॥ सर्वदांप्रसंगपाहोन ॥ वर्ततजावें ॥१७॥ टाळीधाटीमुद्राशब्द ॥ अर्थप्रमेयअन्वयशब्द
॥ गद्यपद्यदृष्टांतशब्द ॥ प्रत्ययाचे ॥१८॥ गाणेंवाजवणेंनाचणें ॥ हस्तन्यासदाखवणें ॥ सभारजकेंव
चनें ॥ आडकथाछंदबंद ॥१९॥ बहुतांचेंसमाधानराखावें ॥ बहुतांसमानेलतेंबोलावें ॥ विलगपडोंचिनद्यावें ॥
कथेमध्यें ॥२०॥ लोकांसीउदंडवाजीआणूंनये ॥ लोकांचेंउकलावेंहृदय ॥ तरीमगस्वभावेंचिहोय ॥ नामघोष ॥
२१॥ भक्तिज्ञानवैराग्ययोग ॥ नानासाधनाचेप्रयोग ॥ जेणेंतुटेभवरोग ॥ श्रवणमात्रें ॥२२॥ जैसेंबोलणेंबोलावें ॥
तैसेंचिचालणेंचालावें ॥ तरीमहंतलीळास्वभावें ॥ आंगींबाणें ॥२३॥ युक्तिवीणसाजिरायोग ॥ तोदुराशेचारोग-
॥ संगतीच्यामनुष्यांचाभोग ॥ उभाराहिला ॥२४॥ ऐसेंनकरावेंसर्वथा ॥ जनासपावबूंनयेव्यथा ॥ हृदयींचिंता
वेंसमर्थी ॥ रघुनाथजीसी ॥२५॥ उदासवृत्तीसमानवेजन ॥ विशेषेंकरावेंनिरूपण ॥ रामकथाब्रह्मांडभेदून ॥ पै
लाडन्यावी ॥२६॥ सांगमहंतीसंगीतगाणें ॥ तेथेंवैभवासकायउणें ॥ नभामाजीनारांगणें ॥ तैसेलोक ॥२७॥
अक्कलबंदनाहींजेथें ॥ अवघेंविस्कळीतहोतेंतेथें ॥ एकेअकलेवीणतें ॥ कायआहे ॥२८॥ घालूनआकलेचापवाड
॥ व्हावेंब्रह्मांडाहूनवाड ॥ तेथेंकेंचेंआणिलेंहाड ॥ करंटेपण ॥२९॥ येथेंआशंकाफिटली ॥ बुद्धीयत्नेंप्रवे
शली ॥ काहींएकआशावाढली ॥ अंतर्यामीं ॥३०॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेद्वादशदशकेयत्नशिकवणंनामनवमःसमासः ॥९॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ आपणयथेष्टजेवणें ॥ उरलेंअन्नतेंवांटपें
॥ परंतुवायांदवडणें ॥ हाधर्मनव्हे ॥१॥ तैसेंज्ञानेंतृप्तव्हावें ॥ तेंचिविज्ञानजनाससांगावें ॥ तरतेनेंबुडोंनद्यावें ॥

बुडतयासी ॥ २ ॥ उत्तमगुणस्वयेंघ्यावे ॥ तेबहुतांससांगावे ॥ वर्तल्यावीणबोलावे ॥ तेशब्दमिथ्या ॥ ३ ॥ स्नानसंध्यादेवतार्चन ॥ एकाग्रकरावेंजपध्यान ॥ हरिकथानिरूपण ॥ केलेंपाहिजे ॥ ४ ॥ शरीरपरोपकारींलावावें ॥ बहुतांच्याकार्यासयावें ॥ उणेंपडोंचिनद्यावें ॥ कोणीएकाचें ॥ ५ ॥ अडलेंजाकळलेंसेंजाणावें ॥ यथाशक्तिकामासयावें ॥ मृदुवचनेंबोलतजावें ॥ प्राणिमात्रांशीं ॥ ६ ॥ दुसऱ्याचेंदुःखेंदुखवावें ॥ परसंतोषींसुखीव्हावें ॥ प्राणिमात्रासमेळवूनघ्यावें ॥ बऱ्याशब्दें ॥ ७ ॥ बहुतांचेंअन्यायक्षमावे ॥ बहुतांचेकार्यभागकरावे ॥ आपल्यापरीचव्हावें ॥ पारिखेंजन ॥ ८ ॥ दुसऱ्याचेंअंतरजाणावें ॥ तदनुसारचिवर्तावें ॥ लोकांसपरीक्षीतजावें ॥ नानाप्रकारें ॥ ९ ॥ नेमकेंचिबोलावें ॥ तात्काळचिप्रतिवचनद्यावें ॥ कदापीरागासीनयावें ॥ क्षमारूपें ॥ १० ॥ आळसअवघाचदवडावा ॥ यत्नउदंड चि करावा ॥ द्वेषमत्सरनकरावा ॥ कोणीएकाचा ॥ ११ ॥ उत्तमपदार्थदुसऱ्यासद्यावा ॥ शब्दनिवडूनबोलावा ॥ सावधपणेंकरीतजावा ॥ संसारआपुला ॥ १२ ॥ मरणाचेंस्मरणअसावें ॥ हरिभक्तीसीसादरव्हावें ॥ मरोनकीर्तीसिउरवावें ॥ येणेंप्रकारें ॥ १३ ॥ नेमकपणेंवर्तोंलागला ॥ तोबहुतांसकळोंआला ॥ सर्वआर्जवीतयाला ॥ कायउणें ॥ १४ ॥ ऐसाउत्तमगुणीविशेष ॥ तयासह्मणावेंपुरुष ॥ जयाच्याभजनेंजगदीश ॥ तृप्तहोय ॥ १५ ॥ उदंडधिःकारूनबोलती ॥ तरीचळोंनद्यावीशांती ॥ दुर्जनासिमिळोनजाती ॥ धन्यतेसाधु ॥ १६ ॥ उत्तमगुणींशृंगारला ॥ ज्ञानवैराग्यें शोभला ॥ तोचिएकजाणावाभला ॥ भूमंडळीं ॥ १७ ॥ स्वयेंआपणेंकष्टावें ॥ बहुतांचेंसोशीतजावें ॥ झिजोनकीर्तीसीउरवावें ॥ नानाप्रकारें ॥ १८ ॥ कीर्तीपाहतांसुखनाहीं ॥ सुखपाहतांकीर्तिनाहीं ॥ विचारेंवीणकोठेंचिनाहीं ॥ समाधान ॥ १९ ॥ परांनरासनलावावाढका ॥ कदापिपडोंनद्यावाचुका ॥

क्षमाशीळतयाचातुका ॥ हानीचनाहीं ॥ २० ॥ आपलें अथवापरावें ॥ कार्यअवघेंचिकरावें ॥ प्रसंगींकामासचुकावें
॥ हें विहितनव्हे ॥ २१ ॥ बरेंबोलतांसुखवाटतें ॥ हेंतोप्रत्यक्षकळतें ॥ आत्मवत्परावेंतें ॥ मानीतजावें ॥-
२२ ॥ कठीणशब्देंवाईटवाटतें ॥ हेंतोप्रत्ययासयेतें ॥ तरीमगकठीणबोलावेंतें ॥ कायनिमित्य ॥ २३ ॥ आपणास
चिमटाघेतला ॥ तेणेंकासावीसझाला ॥ आपणावरूनदुसऱ्याला ॥ राखीतजावें ॥ २४ ॥ जेंदुसऱ्यासदुःखकरी
॥ तेंअपवित्रवैखरी ॥ आपणासघातकरी ॥ कोणीएकेप्रसंगीं ॥ २५ ॥ पेरिलेंतेंचिउगवतें ॥ बोलण्यासारिखें
उत्तरयेतें ॥ तरीमगकर्कशबोलावेंतें ॥ कायनिमित्य ॥ २६ ॥ आपुल्यापुरूषार्थवैभवें ॥ बहुतांससुखीकरावें
॥ परंतुकष्टीकरावें ॥ हेराक्षसीक्रिया ॥ २७ ॥ दंभदर्पअभिमान ॥ क्रोधआणिकठीणवचन ॥ हें अज्ञानाचेंलक्षण
॥ भगवद्गीतेंतबोलिलें ॥ २८ ॥ जोउत्तमगुणेंशोभला ॥ तोचिपुरुषमहाभला ॥ कित्येकलोकतयाला ॥ शोधीत
फिरती ॥ २९ ॥ क्रियेवीणशब्दज्ञान ॥ तेंचिश्वानाचेंवमन ॥ भलेतेथेंअवलोकन ॥ कदापिनकरिती ॥ ३० ॥ मनापासून
भक्तिकरणें ॥ उत्तमगुणअगत्यधरणें ॥ तयामहापुरुषाकारणें ॥ धुंडीतयेती ॥ ३१ ॥ ऐसाजोमहानुभाव
॥ तेणेंकरावासमुदाव ॥ भक्तियोगेंदेवाधिदेव ॥ आपुलाकरावा ॥ ३२ ॥ आपणअवचितेंमरोनजावें ॥ मग
भजनकोणेंकरावें ॥ याकारणेंभजनासलावावें ॥ बहुतजन ॥ ३३ ॥ आमचीप्रतिज्ञाऐशी ॥ कांहींनमागावें
शिष्यासी ॥ आपणामागणेंजगदीशासी ॥ भजतजावें ॥ ३४ ॥ याकारणेंसमुदाव ॥ झालापाहिजेमहोत्साह ॥
हातोपातींदेवाधिदेव ॥ वोळेसाकरावा ॥ ३५ ॥ आतांसमुदायाकारणें ॥ पाहिजेतदोनीलक्षणें ॥ श्रोतीं येथेंसावधपणें
॥ मनघालावें ॥ ३६ ॥ जेणें बहुतांसघडेभक्ति ॥ तेहेरोकडीप्रबोधशक्ति ॥ बहुतांचेंमनोगतहातीं ॥ घे

तलेंपाहिजे ॥ ३७ ॥ मागांबोलिले उत्तमगुण ॥ तयासमा नितीप्रमाण ॥ प्रबोधशक्तीचेंलक्षण ॥ पुढेंचाले ॥ ३८
॥ बोलण्यासारिखें चालणें ॥ स्वयेंकरून बोलणें ॥ तयांचीं वचनें प्रमाणें ॥ मानितीजनीं ॥ ३९ ॥ जेंजें जनासीं माने
ना ॥ तेंतें जनहीमानीना ॥ आपण एकला जन नाना ॥ सृष्टीमध्यें ॥ ४० ॥ ह्मणोन सांगाती असावे ॥ मानत मानत शि
कवावें ॥ हळूहळू शेवटान्यावें ॥ विवेकानें ॥ ४१ ॥ परंतुहीं विवेकाचीं कामें ॥ विवेकी करितील नेमें ॥ इतर बापुडे भ्रमें
॥ भांडोंनलागती ॥ ४२ ॥ बहुतांसीं भांडतां एकला ॥ सेनें वांचून पुरवला ॥ याकारणें बहुतांला ॥ राजीराखावें ॥ ४३
॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे द्वादशदशके उत्तमपुरुषनिदर्शन निरूपणंनाम दशमः समासः ॥ १० ॥ ॥

॥ ॥ ❀ ॥ ॥ ❀ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ❀ ॥ ॥ ❀ ॥ ॥

इतिश्रीदासबोधे द्वादश दशकः समासः

अथश्रीदासबोधेत्रयोदशदशकप्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥आत्मानात्म विवेककरावा॥ करूनबराविवरावा॥ विवरोनसदृढधरावा॥हृदयामध्यें॥१॥
आत्माकोण अनात्माकोण॥ त्याचेंकरावें विवरण॥ तेंचि आतांनिरूपण॥ सावधऐका॥२॥ च्यारीखाणीच्यारीवा
णी॥ चौऱ्यायशीलक्षजीवयोनी॥ संख्याबोलिलीपुराणीं॥वर्ततीआतां॥३॥नानाप्रकारीचींशरीरें॥ वर्ततांदिस
ती अपारें॥ तयामध्येंनिर्धारें॥ आत्माकवण॥४॥ दृष्टीमध्येंपाहातो॥ श्रवणांमध्येंऐकतो॥ रसनेमध्यें स्वादघे
तो॥ प्रत्यक्ष आतां॥५॥ घ्राणामध्येंवासघेतो॥ सर्वांगींतोस्पर्शतो॥ वाचेमध्येंबोलवितो॥जाणोनिशब्द॥६॥सा
वधान आणिचंचळ॥ चहूंकडेचळवळ॥ एकलाचिचालवीसकळ॥इंद्रियद्वारें॥७॥पायचालवीहातहालवी॥ भृ
कुटीपालवीडोळाघालवी॥ संकेतखुणा बोलवी॥ तोचिआत्मा॥८॥ धिटाईलाजवीखाजवी॥ खोकवीओकवीथुं
कवी॥ अन्नजेऊनउदकसेवी॥ तोचि आत्मा॥९॥ मळमूत्रत्यागकरी॥शरीरमात्रसांवरी॥ प्रवृत्तिनिवृत्तिविवरी॥
तोचि आत्मा॥१०॥ ऐकेदेखेहुंगेचाखे॥नानाप्रकारेंवोळखे॥संतोषपावे आणिधाके॥ तोचि आत्मा॥ ११॥ आनंद
विनोदउद्वेगचिंता॥ काया छायामायाममता॥जीवलेंपावेनानाव्यथा॥तोचिआत्मा॥१२॥ पदार्थांची आस्थाध
री॥ जनींवाईटबरेंकरी॥ आपल्यांराखेपराव्यामारी॥तोचिआत्मा॥१३॥ युद्धहोतांदोन्हींकडे॥नानाशरीरींवावडे
॥ परस्परेंपाडीपडे॥ तोचि आत्मा॥१४॥ तोयेतोजातोदेहींवर्ततो॥ हांसतोरडतोप्रस्तावतो॥ समर्थ करंटाहोतो॥-
व्यापासारिखा॥१५॥ होतोलंडीहोतोबळकट॥ होतोविद्यावंतहोतोधट॥ न्यायवंतहोतोउद्धट॥ तोचिआत्मा॥-
१६॥ धीरउदार आणिकृपण॥ वेडाआणिविचक्षण॥ उतावळआणि सहिष्ण॥ तोचि आत्मा॥१७॥ विद्याकु वि
द्या दोहींकडे॥ आनंदरूपवावडे॥ जेथेंतेथेंसर्वांकडे॥ तोचिआत्मा॥१८॥ पोथीवाचीअर्थसांगे॥ तालधरी-

१

गाऊंलागे ॥ वादविवादबाउगे ॥ तोचि आत्मा ॥ १९ ॥ निजेउठेबैसेचाले ॥ धांवेधांवडीझोलेतोले ॥ सोइरेधाइरेकेले
॥ तोचिआत्मा ॥ २० ॥ आत्मानसतांदेहांतरीं ॥ मगतेंप्रेतसचराचरीं ॥ देहसंगेंआत्माकरी ॥ सकळकांहीं ॥ २१ ॥
येकेंवीणयेककाय ॥ कामानयेवांयांजाय ॥ ह्मणोनिहाउपाय,देहात्मयोगें ॥ २२ ॥ देहअनित्यआत्मानित्य ॥
हाविवेकनित्यानित्य ॥ अवघेंसूक्ष्माचेंकूल्य ॥ जाणतीज्ञानी ॥ २३ ॥ पिंडींदेहधर्ताजीव ॥ ब्रह्मांडींदेहधर्ताशिव
॥ इश्वरतनुचतुष्टय ॥ ईश्वरधर्ता ॥ २४ ॥ त्रिगुणापरताजोईश्वर ॥ अर्धनारीनटेश्वर ॥ सकळसृष्टीचाविस्तार
तेथूनजाहला ॥ २५ ॥ बरवेंविचारूनपांहीं ॥ स्त्रीपुरुषतेथेंनाहीं ॥ चंचळरूपेंयेतेंकांहीं ॥ प्रत्ययासी ॥ २६ ॥
॥ मुळींहुनीशेवटवरी ॥ ब्रह्मादिपिपीलिकादेहधारी ॥ नित्यानित्यविवेकचतुरीं ॥ जाणिजेऐसा ॥ २७ ॥ जडतितुकें
अनित्य ॥ आणिसूक्ष्मतितुकेंनित्य ॥ याहीमध्येंनित्यानित्य ॥ पुढेंनिरोपिलें ॥ २८ ॥ स्थूळसूक्ष्मवोलांडिलें
॥ कारणमहाकारणसांडिलें ॥ विराटहिरण्यगर्भखंडिलें ॥ विवेकानें ॥ २९ ॥ अव्याकृतमूळप्रकृति ॥ तेथें
जाऊनिबैसलीवृत्ति ॥ तेवृत्तिव्हावयानिवृत्ति ॥ निरूपणऐका ॥ ३० ॥ आत्मानात्म विवेकबोलिला ॥ चंचळआत्मा
प्रत्ययाआला ॥ पुढिलियेसमासीं निरोपिला ॥ सारासारविचार ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्य
संवादेत्रयोदशदशके आत्मानात्मविवेकनिरूपणंनामप्रथमःसमासः ॥ १ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥
ऐकासारासारविचार ॥ उभारलेंजगडंबर ॥ त्यांतकोणसारकोणअसार ॥ विवेकेंओळखावें ॥ १ ॥ दिसेलतें
नासेल ॥ आणियेईलतेंजाईल ॥ जेंअसतचिअसेल ॥ तेंचिसार ॥ २ ॥ मागांआत्मानात्मविवेकबोलिला ॥ आत्मा
वोळखूनसांडिला ॥ आत्माजाणतांलागला ॥ मुळींचातंतु ॥ ३ ॥ मुळींजेराहिलीवृत्ति ॥ तेंझालीपाहिजे-

निवृत्ति ॥ सारासारविचारश्रोतीं ॥ बरापाहावा ॥ ४ ॥ नित्यानित्यविवेककेला ॥ आत्मानित्यसानिवडिला ॥ नि
वृत्तिरूपेंहेतउरला ॥ निर्विकारीं ॥ ५ ॥ हेतह्मणिजेतोंचंचळ ॥ निर्गुणह्मणिजेतेंनिश्चळ ॥ सारासारविचारेंचं
चळ ॥ होऊनजातें ॥ ६ ॥ चळेह्मणोनितेंचंचळ ॥ नचळेह्मणोनिनिश्चळ ॥ निश्चळींउडेचंचळ ॥ निश्चयेंसी ॥ ७
॥ ज्ञानआणिउपासना ॥ दोन्हींएकचिपाहाना ॥ उपासनेंकरितांजना ॥ जगदोद्धार ॥ ८ ॥ द्रष्टासाक्षीजाणता ॥
ज्ञानघनचैतन्यसत्ता ॥ ज्ञानदेवचितलक्षता ॥ बरेंपाहा ॥ ९ ॥ त्याज्ञानाचेंविज्ञानहोतें ॥ शोधूनपाहातांबहुतम
तें ॥ चंचळअवघेंनासतें ॥ येणेंप्रकारें ॥ १० ॥ नाशिवंतनासेलकींनासेना ॥ ऐसाअनुमानचिआहेमनां ॥ त
रीतोपुरुषसहसाज्ञाना ॥ अधिकारीनव्हे ॥ ११ ॥ नित्यनिश्चयकेला ॥ संदेहउरतचिगेला ॥ तरीनोजाणावाबा
हावला ॥ महामृगजळीं ॥ १२ ॥ क्षयचिनाहींजोअक्षयी ॥ व्यापकपणेंसर्वांठायीं ॥ तेथेंहेतसंदेहनाहीं ॥ निर्वि
कारीं ॥ १३ ॥ जेंउदंडघनदाट ॥ आद्यमध्यशेवट ॥ अचळअटळअतूट ॥ जैसेंतैसें ॥ १४ ॥ पाहातांजैसेंगगन-
॥ गगनाहूनतेंसघन ॥ जनचिनाहींनिरंजन ॥ सदोदित ॥ १५ ॥ चर्मचक्षुज्ञानचक्षु ॥ हातोअवघापूर्वपक्षु ॥ नि
र्गुणठाईंचाअलक्षु ॥ लक्षवेना ॥ १६ ॥ संगत्यागेंवीणकांहीं ॥ परब्रह्महोणारनाहीं ॥ संगत्यागकरूनिपांहीं-
॥ मौन्यगर्भा ॥ १७ ॥ निरसितांअवघेंचनिरसलें ॥ चंचळतितुकेंनिघोनगेलें ॥ निश्चळपरब्रह्मउरलें ॥ तेंचिसार-
॥ १८ ॥ आठचादेहमूळमाया ॥ निरसोनिगेल्याअष्टकाया ॥ साधुसांगतोउपाया ॥ कृपाळूपणें ॥ १९ ॥ सोहंहं
सतत्वमसि ॥ ब्रह्मतेंतूंआहेसी ॥ विचारपाहातांस्थितीऐसी ॥ सहजचिहोते ॥ २० ॥ साधकअसोनब्रह्मउरलें
तेथेंवृत्तिशून्यझालें ॥ सारासारविचारिलें ॥ येणेंप्रकारें ॥ २१ ॥ तेंतापेनानानिवेना ॥ तेंउजळेनानाकाळवंडे

ना ॥ डहुळेना ना निवळेना ॥ परब्रह्म तें ॥ २२ ॥ तें भिजेना ना वाळेना ॥ तें विझेना ना जळेना ॥ जयास कोणीच नेईना ॥ परब्रह्म तें ॥ २३ ॥ दिसेना ना भासेना ॥ उपजेना ना नासेना ॥ तें येईना ना जायेना ॥ परब्रह्म तें ॥ २४ ॥ जें सन्मुख चिचहूंकडे ॥ जेथें दृश्यभास उडे ॥ धन्य साधु जो पहुडे ॥ निर्विकल्पीं ॥ २५ ॥ निर्विकल्प कल्पनातीत ॥ तें चि ओळखावें संत ॥ येर तें अवघें चि असंत ॥ भ्रमरूप जाणावें ॥ २६ ॥ खोटें सांडुन खरें घ्यावें ॥ तरीच परीक्षवंत ह्मणावें ॥ असार सांडुन सार जाणावें ॥ परब्रह्म तें ॥ २७ ॥ जाणतां जाणतां जाणीव जाते ॥ आपली वृत्ति तद्रूप होते ॥ आत्मनिवेदनी भक्ती ते ॥ ऐसी असे ॥ २८ ॥ वाच्यांशें भक्ति मुक्ति बोलावी ॥ लक्ष्यांशें तद्रूपता विवरावी ॥ विवरितां हेतु नुरवी ॥ ते तद्रूपता ॥ २९ ॥ सद्रूप चिद्रूप आणि तद्रूप ॥ स्वस्वरूप ह्मणिजे आपलें रूप ॥ आपुलें रूप ह्मणिजे अरूप ॥ तत्वनिरसनी उपरी ॥ ३० ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे त्रयोदशदशके सारासारनिरूपणं नाम द्वितीयः समासः ॥ २ ॥

॥ श्रीराम समर्थ ॥

॥ ब्रह्म घन आणि पोकळ ॥ आकाशाहूनि विशाळ ॥ निर्मळ आणि निश्चळ ॥ निर्विकारी ॥ १ ॥ ऐसें चि असतां कित्येक काळ ॥ तेथें आरंभिला भूगोळ ॥ तयां भूगोळाचें मूळ ॥ सावध ऐका ॥ २ ॥ परब्रह्म असतां निश्चळ ॥ तेथें संकल्प उठिला चंचळ ॥ तयासि बोलिजे केवळ ॥ आदिनारायण ॥ ३ ॥ मूळमाया जगदेश्वर ॥ त्यासि ह्मणिजे षड्गुणेश्वर ॥ अष्टधा प्रकृतीचा विचार ॥ तेथें पाहा ॥ ४ ॥ ऐलीकडे गणक्षोभिणी ॥ तेथें जन्म घेतला त्रिगुणी ॥ मूळ वोंकाराची मांडणी ॥ तेथूनि जाणावी ॥ ५ ॥ अकार उकार मकार ॥ तिन्ही मिळोन वोंकार ॥ पुढें पंचभूतांचा विस्तार ॥ विस्तारला ॥ ६ ॥ आकाश ह्मणिजे अंतरात्म्यासीं ॥ तयापासोनि जन्म वायोसीं ॥ तया वायूपासून तेजासीं ॥ जन्म जाहला ॥ ७ ॥ वायूचा कातरा घसवटे ॥ ते

णेंउष्णेंवन्हिपेटे ॥ सूर्यबिंबतें प्रगटे ॥ नयेठायीं ॥ ८ ॥ वारावाजतोशीतळ ॥ तेथेंनिर्माणझालेंजळ ॥ तेंजळआळू
निभूगोळ ॥ निर्माणजोहला ॥ ९ ॥ त्याभूगोळाचेपोटीं ॥ अनंतबीजांचियाकोटी ॥ पृथ्वीपाण्यांहोतांभेटी ॥ अंकूरे
निघती ॥ १० ॥ वृक्षवल्लीनानारंग ॥ पत्रपुष्पांचेतरंग ॥ नानास्वादतेथेंमग ॥ फळेंजाहलीं ॥ ११ ॥ पत्रेंपुष्पेंफळेंमु-
ळें ॥ नानावर्णनानारसाळें ॥ नानाधान्येंअन्नेंकेवळें ॥ तेथूनजाहालीं ॥ १२ ॥ अन्नापासूनिझालेंरेत ॥ रेतापा-
सूनप्राणीनिपजत ॥ ऐसीहेरोकडीप्रचीत ॥ उत्पत्तीची ॥ १३ ॥ अंडजजारजस्वेदजउद्भिज ॥ पृथ्वीपाणीसकळां
चेंबीज ॥ ऐसेंहेंनवलचोज ॥ सृष्टिरचनेचें ॥ १४ ॥ च्यारीखाणीच्यारीवाणी ॥ चौऱ्यायशीलक्षजीवयोनी ॥ नि-
र्माणझालेलोकतिन्हीं ॥ पिंडब्रह्माड ॥ १५ ॥ मुळींअष्टधाप्रकृति ॥ अवघेपाण्यापासूनजन्मती ॥ पाणीनसतां-
मरती ॥ सकळप्राणी ॥ १६ ॥ नव्हेअनुमानाचेंबोलणें ॥ याचाबराप्रत्ययोघेणें ॥ वेदशास्त्रेंपुराणें ॥ प्रत्ययेंच्या
वीं ॥ १७ ॥ जेंआपल्याप्रत्ययायेईना ॥ तेंअनुमानिकघ्यावेंना ॥ प्रत्ययेंवीणसकळजना ॥ व्यवसायनाहीं ॥ १८ ॥
व्यवसायप्रवृत्तिनिवृत्ति ॥ दोहींकडेपाहिजेप्रचीती ॥ प्रचीतीवीणअनुमानेंअसती ॥ तेविवेकहीन ॥ १९ ॥ ऐसा
सृष्टिरचनेचाविचार ॥ संकळीतबोलिलाप्रकार ॥ आतांविस्ताराचासंहार ॥ तोहीऐका ॥ २० ॥ मुळापासूनशेवट
वरी ॥ अवघाअंतरात्माचिकरी ॥ करीआणिविवरी ॥ यथायोग्य ॥ २१ ॥ पुढेंसंहारनिरोपिला ॥ श्रोतींपाहिजेऐ
किला ॥ इतुक्याउपरीझाला ॥ समासपूर्ण ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेत्रयोदशदशकेउभा
रणीनिरूपणंनामतृतीयःसमासः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ पृथ्वीसहोईलअंत ॥ भूतांसमांडे
लकल्पांत ॥ ऐसासमाचारसाद्यंत ॥ शास्त्रींनिरोपिला ॥ १ ॥ शतवर्षेंअनावृष्टि ॥ तेणेंजळेलहेसृष्टि ॥ पर्वत-

मातीऐसी पृष्टि ॥ भूमीचीतडके ॥ २ ॥ बाराकळींसूर्यमंडळा ॥ कीर्णांपासूनिनिघतीज्वाळा ॥ शतवरुषेंभूगोळा ॥ दहनहोय ॥ ३ ॥ सिंदुरवर्णवसुंधरा ॥ ज्वाळालागतीफणिवरा ॥ तो आहाळोनसरारां ॥ विषवमी ॥ ४ ॥ त्याविषाच्याज्वाळानिघती ॥ तेणेंपाताळेंजळती ॥ महापावकेंभस्महोती ॥ पाताळलोक ॥ ५ ॥ तेथेंमहाभूतें खवळती ॥ प्रळयवातसूटती ॥ प्रळयपावकवाटती ॥ चहूंकडे ॥ ६ ॥ तेथेंअक्रारुद्रखवळले ॥ बारासूर्यकडाडिले ॥ पावकमात्रएकवटिले ॥ प्रळयकाळीं ॥ ७ ॥ वायोविजांचेतडाखे ॥ तेणेंपृथ्वीअवघीचतडके ॥ कठिणत्वअवघेंचिफाके ॥ चहूंकडे ॥ ८ ॥ तेथेंमेरूचीकोणगणना ॥ कोणसांभाळील कोणा ॥ चंद्रसूर्यतारांगणा ॥ मूसजाहली ॥ ९ ॥ पृथ्वीनेंविरीसांडिली ॥ अवघीधगधगायमानझाली ॥ ब्रह्मांडभट्टीजळोनगेली ॥ एकसरें ॥ १० ॥ जळोनविरिसांडिली ॥ विशेषमहावृष्टिझाली ॥ तेणेंपृथिवीमिळाली ॥ जळामध्यें ॥ ११ ॥ भाजलाचुनाजळींविरे ॥ तैसापृथ्वीसधीरनधरे ॥ विरीसांडूनियांखरें ॥ जळींमिळाली ॥ १२ ॥ शेषकूर्मवराहगेला ॥ पृथ्वीचाआधारतुटला ॥ सत्वसांडूनजळाला ॥ मिळोनगेली ॥ १३ ॥ तेथेंप्रळयमेघउचलले ॥ कठीणघोषेंगर्जिन्नले ॥ अखंडविजाकडकडिले ॥ ध्वनिघोष ॥ १४ ॥ पर्वतप्रायपडतीगारा ॥ पर्वतउडतीऐसावारा ॥ निबिडतयाअंधकारा ॥ उपमाचनाहीं ॥ १५ ॥ सिंधुनद्याएकवटल्या ॥ तेणेंनभिंहूनिरिचवल्या ॥ संधीनाहींधारामिळाल्या ॥ अखंडपाणी ॥ १६ ॥ तेथेंमच्छकूर्मसर्पपडती ॥ पर्वतासारिखेदिसती ॥ गर्जनाहोतांमिसळती ॥ जळांतजळें ॥ १७ ॥ सप्तसिंधुआवरणीं गेले ॥ आवरणवेढेमोकळेझाले ॥ जळरूपझालियाखवळले ॥ प्रळयपावक ॥ १८ ॥ ब्रह्मांडाऐसातमळोहो ॥ शोषीजळाचासमूहो ॥ तेसेंजळा

झालेपाहो ॥ अपूर्वमोठें ॥ १९ ॥ तेणें आटोनगेलेंपाणी ॥ असंभाव्यमाजलावन्हि ॥ तयावन्हीसकेलीझड
पणी ॥ प्रळयवातें ॥ २० ॥ दीपासपालवघातला ॥ तैसाप्रळयपावकविझाला ॥ पुढेंवायोप्रबळला ॥ अ-
संभाव्य ॥ २१ ॥ उदंडपोकळीथोडावारा ॥ तेणेंविनळोनगेलासारा ॥ पंचभूतांचापसारा ॥ आटोपला ॥ २२
॥ महद्भूतमूळमाया ॥ विस्मरणेंवितुळेकाया ॥ पदार्थमात्रराहावया ॥ ठावनाहीं ॥ २३ ॥ दृश्यहलकाळोळने
ले ॥ जडचंचळवितुळलें ॥ याउपरीशाश्वतउरलें ॥ परब्रह्मतें ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे त्र-
योदशदशके प्रळयनिरूपणंनाम चतुर्थःसमासः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ कोणीएकदोघेजण
॥ पृथ्वीफिरतीउदासीन ॥ कालक्रमणेंलागून ॥ कथाआरंभिली ॥ १ ॥ श्रोतापुसेवक्तयासीं ॥ कहाणीसांगाबर
वीसी ॥ वक्ताह्मणेश्रोतयासी ॥ सावधऐकें ॥ २ ॥ एकस्त्रीपुरुषेंहोतीं ॥ उभयतांमध्येंबहुप्रीति ॥ एकरूपेंचीव-
र्तती ॥ भिन्ननाहीं ॥ ३ ॥ ऐसाकांहींएककाळलोटला ॥ तयांसएकपुत्रझाला ॥ कार्यकर्त्ताआणिभला ॥ सर्ववि
षयीं ॥ ४ ॥ पुढेंत्यासहीझालाकुमर ॥ तोपित्याहूनआतुर ॥ कांहींनदर्थचतुर ॥ व्यापकपणें ॥ ५ ॥ तेणेंव्यापउदंड
केला ॥ बहुतकन्यापुत्रव्याला ॥ उदंडलोकसंचिला ॥ नानाप्रकारें ॥ ६ ॥ त्याचापुत्रजोज्येष्ठ ॥ तोअज्ञानआणिरा
गीट ॥ अथवाचुकतानीट ॥ संहारकरी ॥ ७ ॥ पिताउगाचबैसला ॥ लेकेंबहुतव्यापकेला ॥ सर्वजाणताभला ॥
ज्येष्ठपुत्र ॥ ८ ॥ नातूत्याचेअर्धजाणें ॥ पणतूतोकांहींचनेणे ॥ चुकतांचिसंहारणें ॥ महाक्रोधी ॥ ९ ॥ लेंकसक
ळांचेंपाळणकरी ॥ नातूमेळवीवरच्यावरी ॥ पणतूचुकल्यासंहारकरी ॥ अकस्मात ॥ १० ॥ नेमस्तपणेंवंशबाढ-
ला ॥ विस्तारउदंडचिझाला ॥ ऐसाबहुतकाळगेला ॥ आनंदरूप ॥ ११ ॥ विस्तारबाढलागणवेना ॥ वडिलांस

कोणीचमानीना ॥ परस्परेंकिंतुमना ॥ बहूतपडिले ॥१२॥ उदंडघरकलहलागला ॥ तेणेंकित्येकसंहारझाला-
॥ विपटपडिलेंथोरथोरांला ॥ वेबंदजाहले ॥१३॥ नेणपणेंभरींभरले ॥ मगतेअवघेसंहारले ॥ जैसेयादवनिमा
ले ॥ उन्मत्तपणें ॥१४॥ बापलेंकनातूपणतू ॥ सकळांचाझालानिःपातु ॥ कन्यापुत्रहेतुमातु ॥ अणुमात्रनाहीं ॥-
१५॥ ऐसीकाहाणीजोविवरला ॥ तोजन्ममृत्यूपासूनसुटला ॥ श्रोतावक्ताधन्यझाला ॥ प्रचीतीनें ॥ १६ ॥ ऐसीका
हणी अपूर्वजेते ॥ उदंडवेळहोतेजाते ॥ इतुकेंबोलूनगोसावीने ॥ निवांतजाहले ॥१७॥ आमचीकाहणीसरो ॥ तु
मचेअंतरींभरो ॥ ऐसेंहेंबोलणेंविवरो ॥ कोणीतरी ॥ १८ ॥ चुकतवाकतआठवलें ॥ तितुकेंसंकळीनबोलिलें ॥
न्यूनपूर्णक्षमाकेलें ॥ पाहिजेश्रोतीं ॥ १९ ॥ ऐसीकाहणीनिरंतर ॥ विवेकेंऐकतीनर ॥ दासह्मणेजगदोद्धार ॥-
ते चिकेरिती ॥ २० ॥ त्याजगदोद्धाराचेंलक्षण ॥ केलेंपाहिजेविवरण ॥ सारनिवडावेंनिरूपण ॥ यासिबोलि
जे ॥ २१॥ निरूपणीं प्रत्ययेंविवरावें ॥ नानातत्वेंकोडेंउकलावें ॥ समजतांसमजतांव्हावें ॥ निःसंदेह ॥ २२ ॥ वि
वरोनपाहतांअष्टदेह ॥ पुढेंसहजचिनिःसंदेह ॥ अखंडनिरूपणेंराहे ॥ समाधान ॥ २३ ॥ तत्वांचागलबला जे-
थें ॥ निवांतकैसें असेलतेथें ॥ याकारणेंगुलीपरतें ॥ कोणीएकें असावें ॥ २४ ॥ ऐसासूक्ष्मसंवाद ॥ केलाचिक-
रावाविशद ॥ पुढिलेसमासीं लघुबोध ॥ सावधऐका ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेत्रयोदश
दशकेकाहणिनिरूपणंनाम पंचमःसमासः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ जेंबोलिजेतिपंचतत्वें ॥ त्यां
चींअभ्यासायानावें ॥ तदुपरीस्वानुभवें ॥ रूपेंजाणावीं ॥ १ ॥ त्यामध्येंशाश्वतकोण ॥ आणि अशाश्वततेंकोण
॥ ऐसेंकरावेंविवरण ॥ प्रत्ययाचें ॥ २ ॥ पंचभूतांचाविचार ॥ नावरूपसारासार ॥ तोचिबोलिजेलनिर्धार ॥ साव

धऐका ॥ ३ ॥ पृथ्वी आपतेज वायु आकाश ॥ नावेंबोलिलींसावकाश ॥ आतांरूपांचाविश्वास ॥ श्रवणकरावा
॥ ४ ॥ पृथ्वी ह्मणिजेतेधरणी ॥ आणि आपह्मणिजेतेंपाणी ॥ तेजह्मणिजे अग्नितरणी ॥ सतेजादिक ॥ ५ ॥ वा
यु ह्मणि जेतोवारा ॥ आकाशह्मणिजेंपैससारा ॥ आतांशाश्वतकोणतेंविचारा ॥ आपुलेमनीं ॥ ६ ॥ एकशीन-
चीनपावें ॥ ह्मणिजेवर्मपडेठावें ॥ तैसेंचथोड्या अनुभवें ॥ बहुतजाणावें ॥ ७ ॥ पृथ्वीरचते आणि खचते ॥ हेंतो
प्रत्ययासयेतें ॥ नानारचनाहोतजाते ॥ सृष्टीमध्यें ॥ ८ ॥ ह्मणोनरचतें तेंखचतें ॥ आपतेंही आटोनजातें ॥ ते
जतेंही प्रगटोनविझतें ॥ वारेंहीराहे ॥ ९ ॥ अवकाशनाममात्र आहे ॥ तेंहीविचारितांनराहे ॥ एवंपंचभूतीकरा-
हे ॥ हेंतोघडेना ॥ १० ॥ ऐसापांचाभूतांचाविस्तार ॥ नाशिवंतहानिर्धार ॥ शाश्वत आत्मानिराकार ॥ सत्यजा-
णावा ॥ ११ ॥ तोआत्माकोणासकळेना ॥ ज्ञानेंवीणआकळेना ॥ ह्मणोनियांसंतजना ॥ विचारावें ॥ १२ ॥ विचारि
तांसज्जनाशीं ॥ तेह्मणतीकीं अविनाशी ॥ जन्ममृत्यु आत्मयासी ॥ बोलोंचनये ॥ १३ ॥ निराकारीं भासे आकार-
॥ आणि आकारीं भासे निराकार ॥ निराकार आणि आकार ॥ विवेकें ओळखावा ॥ १४ ॥ निराकारजाणावानि
त्य ॥ आणि आकारजाणावा अनित्य ॥ त्यासिबोलिजेनित्यानित्य ॥ विचारणा ॥ १५ ॥ सारिंभासेअसार ॥ आणि
असारींभासेसार ॥ सारासारविचार ॥ शोधूनपाहावा ॥ १६ ॥ पंचभूतीकतेंमायिक ॥ परंतुभासे अनेक ॥ आणि
आत्माएक ॥ व्यापूनअसे ॥ १७ ॥ चहूंभूतांमध्येंगगन ॥ तैसेंगगनीं असेसघन ॥ तेहटूनपाहतां अभिन्न ॥ गगन-
आणिवस्तु ॥ १८ ॥ उपाधियोगेंचि आकाश ॥ उपाधिनसतांनिराभास ॥ निराभासतें अविनाश ॥ तैसेंगगन ॥
१९ ॥ आतांअसोहे विवंचना ॥ परंतुजेंपाहतांनासेना ॥ तेंगतेंचि अनुमाना ॥ विवेकेंआणावें ॥ २० ॥ परमात्मातो

निराकार ॥ जाणिजेहाविचारसार ॥ आणिआपणकोणहानिर्द्धार ॥ पाहिलापाहिजे ॥ २१ ॥ देहासअंतयेतां ॥ वायोजातोनलगता ॥ हेंलटिकेंह्मणालतरीआतां ॥ श्वासोश्वासधरावा ॥ २२ ॥ श्वासकोंडतांदेहपडे ॥ देहपडतां ह्मणतीमडें ॥ मड्यासकर्तुत्वनघडे ॥ कदांकल्पांतीं ॥ २३ ॥ देहावेगळावायुनकरी ॥ वायुवेगळादेहनकरी ॥ विचारपाहतांकांहींचनकरी ॥ एकावेगळेंएक ॥ २४ ॥ उगेंचपाहतांमनुष्यदिसे ॥ विचारघेतांकांहींचनसे ॥ अभेदभक्तीचेंलक्षणऐसें ॥ ओळखावें ॥ २५ ॥ कर्ताआपणऐसेंह्मणावें ॥ तरीआपलेइच्छेसारिखेंव्हावें ॥ इच्छेसारिखें नहोतांमानावें ॥ तेंअवघेंचिनिरर्थक ॥ २६ ॥ ह्मणोनकर्तानव्हेकींआपण ॥ तेथेंभोक्ताकैंचाकोण ॥ हेंविचाराचें लक्षण ॥ अविचारेंनघडे ॥ २७ ॥ अविचार आणि विचार ॥ जैसाप्रकाशआणिअंधकार ॥ विकारआणिनिर्विकार ॥ एकनव्हेकीं ॥ २८ ॥ जेथेंनाहींविवंचना ॥ तेथेंकांहींचचालेना ॥ खरेंतेंचिअनुमाना ॥ कदांनये ॥ २९ ॥ प्रत्ययासिबोलिजेन्याय ॥ अप्रत्ययतोचिअन्याय ॥ जात्यंधासपरीक्षाकाय ॥ नानारत्नांची ॥ ३० ॥ ह्मणोनज्ञाता धन्यधन्य ॥ जोनिर्गुणांसिअनन्य ॥ आत्मनिवेदनेंमान्य ॥ परमपुरुष ॥ ३१ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेत्रयोदशदशकेलघुबोधनिरूपणंनामषष्ठःसमासः ॥ ६ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ निर्मळनिश्चळनिराभास ॥ तयासदृष्टांतआकाश ॥ आकाशह्मणिजेअवकाश ॥ पसरलापैस ॥ १ ॥ आधींपैसमगपदार्थ ॥ प्रत्ययपाहतांयथार्थ ॥ प्रत्ययेंवीणव्यर्थ ॥ सकळकांहीं ॥ २ ॥ ब्रह्मजाणिजेतेंनिश्चळ ॥ आत्माह्मणिजेतोचंचळ ॥ तयासदृष्टांतकेवळ ॥ वायुजाणावा ॥ ३ ॥ घटाकाशदृष्टांतब्रह्माचा ॥ घटबिंबदृष्टांतआत्म्याचा ॥ विवरितांअर्थदोहींचा ॥ भिन्नआहे ॥ ४ ॥ भूतह्मणिजेजितुकेंझालें ॥ झालेंतितुकेंनिमालें ॥ चंचळ-

आलें आणि गेलें ॥ ऐसें जाणावें ॥ ५ ॥ अविद्या जड आत्मा चंचळ ॥ जड कर्पूर आत्मा अनळ ॥ दोन्हीं जळोन तात्काळ
॥ विझोन जाती ॥ ६ ॥ ब्रह्म आकाश निश्चळ जाती ॥ आत्मा वायु चंचळ जाती ॥ परिक्षवंत परिक्षिती ॥ खरें कीं खोटें
॥ ७ ॥ जड अनेक आत्मा एक ॥ ऐसा आत्मानात्मविवेक ॥ जगावर्तवी जगन्नायक ॥ तयास ह्मणावें ॥ ८ ॥ जड
अनात्मा चेतवी आत्मा ॥ सर्वी वर्ततो सर्वात्मा ॥ अवघा मिळोन चंचळ आत्मा ॥ निश्चळ नव्हे ॥ ९ ॥ निश्चळ
तें परब्रह्म ॥ जेथें नाहीं दृश्यभ्रम ॥ विमळ ब्रह्म तें निभ्रम ॥ जैसें तैसें ॥ १० ॥ आधीं आत्मानात्मविवेक थोर ॥ मग
सारासार विचार ॥ सारासार विचारें संहार ॥ प्रकृतीचा ॥ ११ ॥ विचारें प्रकृति संहारे ॥ दृश्य असतांच वोसरे
॥ अंतरात्मा निर्गुणीं संचरे ॥ अध्यात्मश्रवणें ॥ १२ ॥ चढता अर्थ लागला ॥ तरी अंतरात्मा चढत चि गेला ॥ उतरल्या
अर्थें उतरला ॥ भूमंडळीं ॥ १३ ॥ अर्था सारिखा आत्मा होतो ॥ जिकडे नेला तिकडे जातो ॥ अनुमानें संदेहीं
पडतो ॥ कांहीं एक ॥ १४ ॥ निःसंदेह अर्थ चालिला ॥ तरी आत्मा निःसंदेह झाला ॥ अनुमान अर्थें झाला ॥
अनुमानरूपी ॥ १५ ॥ नवरसीक अर्थ चाले ॥ श्रोते तद्रूपचि झाले ॥ चाटपणें होऊन गेले ॥ चाटचि अवघे ॥ १६
॥ जैसा जैसा घडे संग ॥ तैसे गुहन्याचे रंग ॥ याकारणें उत्तम मार्ग ॥ पाहोन धरावा ॥ १७ ॥ उत्तम अन्नें बोलत गेलें ॥
तरि मन अन्नाकार झालें ॥ लावण्यवनितांचें वर्णिलें ॥ तरि मन तेथें चि बैसे ॥ १८ ॥ पदार्थ वर्णन आघवें ॥ हें किती
ह्मणोन सांगावें ॥ परंतु अंतरीं समजावें ॥ होय कीं नव्हे ॥ १९ ॥ जें जें देखिलें आणि ऐकिलें ॥ तें तें अंतरीं सहट बैसलें
॥ हीत अनहीत परिक्षिलें ॥ परिक्षवंतीं ॥ २० ॥ याकारणें सर्व सांडावें ॥ एक देवास धुंडावें ॥ तरीं च वर्म पडे ठावें ॥
कांहीं एक ॥ २१ ॥ नाना सुखें देवें केलीं ॥ लोकें तयास चुकलीं ॥ ऐसीं चुकत चि गेलीं ॥ जन्मवरी ॥ २२ ॥ सर्व सांडून-

शोधामजला ॥ ऐसेंदेवचिबोलिला ॥ लोकींशब्दअमान्यकेला ॥ भगवंताचा ॥ २३ ॥ ह्मणोनिनानादुःखेंभोगिती ॥ सर्वकाळकष्टीहोती ॥ मनींसुखचिइच्छिती ॥ परितेंकैचें ॥ २४ ॥ उदंडसुखजयालागलें ॥ वेडेंतयासचूकलें ॥ सुखसुखह्मणतांचमेलें ॥ दुःखभोगितां ॥ २५ ॥ शाहण्यानेंऐसेंनकरावें ॥ सूखहोयतेंचिकरावें ॥ देवासधुंडीतजावें ॥ ब्रह्मांडापरतें ॥ २६ ॥ मुख्यदेवचिठाईंपडला ॥ तरीमगकायउणेंतयाला ॥ लोकवेडेविवेकाला ॥ सांडूनिजाती ॥ २७ ॥ विवेकाचेंफळतेंसुख ॥ अविवेकाचेंफळतेंदुःख ॥ यांनमानेलतेंअवश्यक ॥ केलेंपाहिजे ॥ २८ ॥ कर्तयासिओळखावें ॥ यासिविवेकह्मणावें ॥ विवेकसांडितांव्हावें ॥ परमदुःखी ॥ २९ ॥ आतांअसोहेंबोलणें ॥ कर्त्यासआधींओळखणें ॥ आपलेंहीनविचक्षणें ॥ चुकोंनये ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेत्रयोदशदशकेप्रत्ययनिरूपणंनामसप्तमःसमासः ॥ ७ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ श्रोताह्मणेवक्तयासीं ॥ कोणकर्तानिश्चयेंसी ॥ सकळसृष्टीब्रह्मांडासी ॥ कोणेंकेलें ॥ १ ॥ तंवबोलिलेसभानायक ॥ जेबोलकेएकाहूनएक ॥ याबोलण्याचेंकौतुक ॥ श्रोतींसादरपरिसावें ॥ २ ॥ एकह्मणतीकर्तादेव ॥ एकह्मणतीकोणदेव ॥ आपुलालाअभिप्राव ॥ बोलतेझाले ॥ ३ ॥ उत्तममध्यमकनिष्ठ ॥ भावार्थेंबोलतीस्पष्ट ॥ आपुलालीउपासनाश्रेष्ठ ॥ मानितीजनीं ॥ ४ ॥ कोणीएकऐसेंह्मणती ॥ कर्तादेवमंगळमूर्ती ॥ एकह्मणतीसरस्वती ॥ सर्वहीकरी ॥ ५ ॥ एकह्मणतीकर्ताभैरव ॥ एकह्मणतीखंडेराव ॥ एकह्मणतीवीरदेव ॥ एकह्मणतीभगवती ॥ ६ ॥ एकह्मणतीनरहरी ॥ एकह्मणतीवनशंकरी ॥ एकह्मणतीसर्वकरी ॥ नारायण ॥ ७ ॥ एकह्मणतीश्रीरामकर्ता ॥ एकह्मणतीश्रीकृष्णकर्ता ॥ एकह्मणतीभगवंतकर्ता ॥ केशवराज ॥ ८ ॥ एकह्मणतीपांडुरंग ॥ एकह्मणतीश्रीरंग ॥ एकह्मणतीझोटिंग ॥-

सर्वकरी ॥ ९ ॥ एकह्मणतीमुंजाकर्ता ॥ एकह्मणतीसूर्यकर्ता ॥ एकह्मणती अग्निकर्ता ॥ सर्वकांहीं ॥ १० ॥ एकह्मण
तीलक्ष्मीकरी ॥ एकह्मणतीमारुतीकरी ॥ एकह्मणतीधरित्रीकरी ॥ सर्वकांहीं ॥ ११ ॥ एकह्मणतीभार्गवकर्ता ॥ ए
कह्मणतीवामनकर्ता ॥ एकह्मणती परमात्माकर्ता ॥ एकचि आहे ॥ १२ ॥ एकह्मणतीतुकाई ॥ एकह्मणतीयमाई ॥ ए
कह्मणतीसटवाई ॥ सर्वकरी ॥ १३ ॥ एकह्मणतीविरंणाकर्ता ॥ एकह्मणतीबस्वंणाकर्ता ॥ एकह्मणतीरेवंणा क
र्ता ॥ सर्वकांहीं ॥ १४ ॥ कोणीह्मणतीखळ्याकर्ता ॥ एकह्मणतीस्वामीकार्तिककर्ता ॥ एकह्मणतीव्यंकटेशकर्ता ॥
सर्वकांहीं ॥ १५ ॥ एकह्मणतीगुरुकर्ता ॥ एकह्मणतीदत्तकर्ता ॥ एकह्मणतीमुख्यकर्ता ॥ वोंदयाजगन्नाथ ॥ १६ ॥
एकह्मणतीब्रह्माकर्ता ॥ एकह्मणतीविष्णुकर्ता ॥ एकह्मणतीमहेशकर्ता ॥ निश्चयेंसी ॥ १७ ॥ एकह्मणतीपर्जन्य-
कर्ता ॥ एकह्मणतीवायुकर्ता ॥ एकह्मणतीकरून अकर्ता ॥ निर्गुणदेव ॥ १८ ॥ एकह्मणतीमायाकरी ॥ एकह्मण
तीजीवकरी ॥ एकह्मणतीसर्वकरी ॥ प्रारब्धयोग ॥ १९ ॥ एकह्मणतीप्रयत्नकरी ॥ एकह्मणतीस्वभावकरी ॥ एक
ह्मणतीकोणकरी ॥ कोणजाणें ॥ २० ॥ ऐसाकर्त्याचाविचार ॥ पुसतांभरलाबाजार ॥ आतांकोणाचेंउत्तर ॥ ख-
रेंमानावें ॥ २१ ॥ जेहींजोदेवमानिला ॥ कर्ताह्मणतीनयाला ॥ ऐसालोकांचागलबला ॥ वोसरेना ॥ २२ ॥ आपुला
ल्यासाभिमानें ॥ निश्चयचिके लामनें ॥ याचाविचारपाहणें ॥ घडेंचिना ॥ २३ ॥ बहुतलोकांचाबहुविचार ॥ अंव
घाराहोंद्याबाजार ॥ परंतुयाचाविचार ॥ ऐसा आहे ॥ २४ ॥ श्रोतींव्हावेंसावधान ॥ निश्चयेंतोडावाअनुमान ॥ प्र
त्ययमानावाप्रमाण ॥ जाणतेपुरुषीं ॥ २५ ॥ जेंजेंकर्तयानेंकेलें ॥ तेंतेंत्याउपरीझालें ॥ कर्त्यापूर्वींआढळलें ॥ न-
पाहिजेकीं ॥ २६ ॥ केलेंतेंहेंपंचभूतीक ॥ आणिपंचभूतीकब्रह्मादिक ॥ तरींभूतांशेंपंचभूतीक ॥ केलेंहेंघडेना ॥

॥ २७ ॥ पंचभूतांस वेगळें करावें ॥ मग कर्त्यास वोळखावें ॥ पंचभूतीं कर्तें स्वभावें ॥ केल्यांत आलें ॥ २८ ॥ पंचभूतांवेगळें निर्गुण ॥ तेथें नाहीं कर्तेपण ॥ निर्विकारीं विकार कोण ॥ लाऊं शके ॥ २९ ॥ निर्गुणास कर्तव्यता न घडे ॥ सगुण झाल्यां न सांपडे ॥ आतां कर्तव्यता कोणीकडे ॥ बरें पाहा ॥ ३० ॥ सृष्टिक्याचा कर्ता कोण ॥ हें पुसणेंचि अप्रमाण ॥ ह्मणोन हें प्रमाण ॥ जे स्वभावेंचि जाहलें ॥ ३१ ॥ एक सगुण एक निर्गुण ॥ कोठें लाऊं कर्तेपण ॥ या अर्थाचें विवरण ॥ बरें करावें ॥ ३२ ॥ सगुणें सगुण केलें ॥ तरी तें पूर्वींच आहे झालें ॥ निर्गुणास कर्तव्य लाविलें ॥ नवचे कीं कदां ॥ ३३ ॥ येथें कर्ताच दिसेना ॥ प्रत्यय आणावा अनुमाना ॥ दृश्य सत्यत्वें असेना ॥ ह्मणोनियां ॥ ३४ ॥ केलें तें अवघेंचि सृष्टिकें ॥ तरि कर्ता हें बोलणेंचि फिकें ॥ वक्ता ह्मणे रे विवेकें ॥ बरें पाहा ॥ ३५ ॥ बरें पाहतां प्रत्यय आला ॥ तरी कां करावा गलबला ॥ प्रचीत आलिया आपणाला ॥ अंतर्यामीं ॥ ३६ ॥ आतां असो हें बोलणें ॥ विवेकी तोची हें जाणें ॥ पूर्वपक्ष लागे उडवणें ॥ येन्हवीं अनिर्वाच्य ॥ ३७ ॥ तंव श्रोता करी प्रश्न ॥ देहीं सुखदुःख भोक्ता कोण ॥ पुढें हेंचि निरूपण ॥ बोलिलें असे ॥ ३८ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे त्रयोदशदशके कर्तानिरूपणंनाम अष्टमः समासः ॥ ८ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ आत्म्यास शरीरयोगें ॥ उद्वेग चिंता करणें लागे ॥ शरीरयोगें आत्मा जगे ॥ हें तो प्रगटचि आहे ॥ १ ॥ देह अन्नचि खाईना ॥ तरी आत्मा कदापि तगेना ॥ आत्म्यावीण चेतना ॥ देहास कैंची ॥ २ ॥ हें एकावेगळें एक ॥ करूं जातां निरर्थक ॥ उभय योगें कोणी एक ॥ कार्य चाले ॥ ३ ॥ देहास नाहीं चेतना ॥ आत्म्यास पदार्थ उचलेना ॥ स्वप्न भोजनें भरेना ॥ पोट कांहीं ॥ ४ ॥ आत्मा स्वप्न अवस्थेंत जातो ॥ परंतु देहामध्यें ही असतो ॥ निदसुरेपणें खाजवितो ॥ चमत्कार पाहा ॥ ५ ॥ अन्नरसें वाढे शरीर ॥

शरीरप्रमाणेंविचार॥वृद्धपणींतदनंतर॥दोन्हींलाहानाळती॥६॥उन्मत्तद्रव्यदेहखातो॥देहयोगेंआत्माभ्रल-
तो॥विस्मरणेंशब्दहिसांडितो॥सकळकांहीं॥७॥देहानेंघेतलेंविष॥तरीआत्माजायसावकाश॥वाढणेंमोडणें
आत्मयास॥नेमस्तआहे॥८॥वाढणेंमोडणेंजाणेंयेणें॥सुखदुःखदेहाचेनिगुणें॥नानाप्रकारेंभोगणें॥आ-
त्मयासींघडे॥९॥वारूळह्मणिजेपोकळ॥मुंग्यांचेमार्गचिसकळ॥तैसेंचिहेंकेवळ॥शरीरजाणावें॥१०॥शरी
रींनाडीचाखेदा ॥ नाडीमध्येंपोकळवासा॥लहानथोरसगदा॥दाटल्यानाडी॥११॥प्राणीअन्नोदकघेतो॥त्या
चाअन्नरसहोतो॥त्यासवायुप्रवर्तवितो॥श्वासोच्छ्वासें॥१२॥नाडीद्वाराधांवेजीवन॥जीवनामध्येंखेळेपव
न॥त्यापवनासरिसाजाण॥आत्माहीविचरे॥१३॥तृषेनेंशोकलेंशरीर॥आत्मयासकळेहाविचार॥मगउ-
ठवोनशरीर॥चालवीउदकाकडे॥१४॥उदकमागेशब्दबोलवी॥मार्गपाहोनशरीरचालवी॥शरीर अवयेंच
हालवी॥प्रसंगानुसार॥१५॥क्षुधालागलीऐसेंजाणतो॥मगदेहालाउठवितो॥अचावाचाबोलवितो॥ज्या
सींत्यासीं॥१६॥बायकांतेंह्मणेझालेंझालें॥देहसांवळेंकरूनिआणिलें॥पायांतभरोनचालविलें॥तांतडीतांत
डी॥१७॥त्यासपात्रावरीबैसविलें॥नेत्रींभरोनपात्रपाहिलें॥हातांकरवींआरंभिलें॥आपोशन॥१८॥हातांक-
रवींग्रासउचलवी॥मुखींजाऊनिमुखपसरवी॥दांतांकरवींचाववी॥नेटेंनेटें॥१९॥आपणजिव्हेमध्यें खेळे॥पा
हतांपरिमळसोहळे॥केंशकादीखडाकळे॥तत्काळथुंकी॥२०॥अळणीकळतांमीठमागे॥बायलेसह्मणेअगे
कांगे॥डोळेताऊनपाहोंलागे॥रागेंरागें॥२१॥गोडीलागतांचआनंदे॥गोडनसतांपरमखेदे॥वांकडीगोष्टीअं
तरींभेदे॥आत्मयासीं॥२२॥नाना अन्नाचीगोडी॥नानारसींस्वादनिवडी॥तिखटलागतांमस्तकझाडी॥आ

णिरखोकी ॥ २३ ॥ मिरपुडीघातलीफार ॥ कायसेंकरितेंखापर ॥ जिव्हेकरवींकठिणोनर ॥ बोलवीरागें ॥ २४ ॥ आ
ज्यउदंडजेविला ॥ सवेंचतांब्याउचलिला ॥ घळघळांघेऊंलागला ॥ सावकाशउदक ॥ २५ ॥ देहींसुखदुःखभोक्ता
॥ तोएकआत्माचिपाहतां ॥ आत्म्याविणदेहवृथा ॥ मडेंचिहोय ॥ २६ ॥ मनाच्याअनंतवृत्ति ॥ जाणणेंतेंचिआत्मस्थिती
॥ त्रैलोकींजितुक्याव्यक्ति ॥ तदंतरीं आत्मा ॥ २७ ॥ जगामध्येंजगदात्मा ॥ विश्वींवर्तेविश्वात्मा ॥ सर्वचा
लवीतोसर्वात्मा ॥ नानारूपें ॥ २८ ॥ हुंगेचाखेऐकेदेखे ॥ मृदुकठीणहीवोळखे ॥ शीतउष्णाठाउकें ॥ नाकळहो
य ॥ २९ ॥ सावधपणेंलाघवी ॥ बहुतकरीउठाठेवी ॥ तयाधूर्तांच्याउगवी ॥ धूर्तचिकरी ॥ ३० ॥ वायुसरिसापरिम
ळयेतो ॥ परीतोपरिमळवितळोनजातो ॥ वायोधुळीघेऊनयेतो ॥ परितोहीजाय ॥ ३१ ॥ शीतऊष्णावायोसरिसें
॥ सुवासेंअथवाकुवासें ॥ असिजेपरिसावकाशें ॥ तगणेंनघडे ॥ ३२ ॥ वायुसरिसेरोगयेती ॥ वायुसरिसींभूतें
धांवती ॥ धुरआणिधुकटेयेती ॥ वायूसवें ॥ ३३ ॥ वायूसवेंकांहींचउरेना ॥ आत्म्यासवेंवायोतगेना ॥ आत्म्या
चीचपळताजाणा अधिक आहे ॥ ३४ ॥ वायुकठिणासआडतो ॥ आत्माकठिणासभेदूनजातो ॥ कठिणपाहावेंत
रितो ॥ छेदेनाहीं ॥ ३५ ॥ वायोझडझडांवाजे ॥ आत्माकांहींचनवाजे ॥ मौन्येंचिअंतरीं समजे ॥ विवरोनपाहतां ॥
३६ ॥ शरीरासबरेंकेलें ॥ तें आत्मयासिंपावलें ॥ शरीरयोगेंझालें ॥ समाधान ॥ ३७ ॥ देहावेगळेउपायनाना ॥ क
रितांआत्म्यासपावेना ॥ समाधानपावेवासना ॥ देहाचेनी ॥ ३८ ॥ देह आत्मयाचें कौतुक ॥ पाहोंजातां असे अने
क ॥ देहावेगळी आडणूक ॥ आत्म्यासहोय ॥ ३९ ॥ एक असतांउदंड घडे ॥ वेगळेंपाहतांकांहींचनघडे ॥ विवेकी
त्रैलोकींपवाडे ॥ देहात्मयोगें ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे त्रयोदशदशके आत्माविवरणनि

रूपणंनामनवमःसमासः॥९॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥पालेमाळासुमनमाळा॥फळमाळाबीज
माळा॥पाषाणमाळाकवडेमाळा॥सूत्रेंचालती॥१॥स्फटिकमाळामोहोरमाळा॥काष्ठमाळागंधमाळा॥धा-
तुमाळारत्नमाळा॥जाळ्यावेलीचांदवे॥२॥परीहेंतंतूनेंचालतें॥तंतुनसतांविस्कळीतहोतें॥तैसेंह्मणोंआ-
त्मयातें॥तरिसाहित्यनपडे॥३॥तंतूसमणीओंविला॥तंतूमध्येंचिराहिला॥आत्मासर्वांगींव्यापला॥पाहा
नाकां॥४॥आत्माचपळसहजगुणें॥दोरीकायचळोंजाणें॥ह्मणोनिदृष्टांतेंयेणें॥साहित्यनघडे॥५॥नानावल्ली
तजळांश॥ऊंसांमध्येंदाटलारस॥परितोरसआणिबाकस॥एकनव्हे॥६॥देहीआत्मादेहअनात्मा॥त्याहूनप
रतोपरमात्मा॥निरंजनासउपमा॥असेचिना॥७॥रायापासूनरंकवरी॥अवघ्यामनुष्यांच्याहारी॥सगटसमा
नसरी॥कैसीकरावी॥८॥देवदानवमानव॥नीचयोनीहीनजीव॥पापीसुकृतीअभिमाव॥उदंडआहे॥९॥ए-
कांशेंजगचाले॥परीसामर्थ्यवेगळालें॥एकासंगेंमुक्तकेलें॥एकासंगेंरवरव॥१०॥साकरमातीपृथ्वीहोय॥परि
तेमातीखातांनये॥गरळआपनव्हेकाय॥परितेंखोटें॥११॥पुण्यात्माआणिपापात्मा॥दोहींकडेअंतरात्मा॥सा
धुभोंदूसिमा॥सांडूंचनये॥१२॥अंतरएकतोखरें॥परिसांगातेंघेऊंनयेतीमाहारें॥पंडीत आणिचाटपोरें॥ए-
केकैसी॥१३॥मनुष्यआणिगधडे॥राजहंसआणिकोंबडे॥राजेआणिमाकडें॥एककैसीं॥१४॥भागीरथी-
चेंजळआप॥मोरीसंवदणीचेंतेंहीआप॥कुश्चीळउदकअल्प॥सेववेना॥१५॥याकारणेंआचारशुद्ध॥त्याउ-
परीविचारशुद्ध॥वीतरागीआणिसुबुद्ध॥ऐसापाहिजे॥१६॥शूराहूनिमानिजेलंडी॥तरींयुद्धप्रसंगींनकांडी-
॥श्रीमंतसांडूनिबराडी॥सेवितांकैसे॥१७॥एकाउदकेंसकळझालें॥परिपाहोनपाहिजेसेविलें॥सगटअवघें

विसेविलें ॥ तरीतेंमूर्खपण ॥ १८ ॥ जीवनाचेंझालें अन्न ॥ अन्नाचेंझालेंवमन ॥ परिवमनाचें भोजन ॥ करितां नयेकीं ॥ १९ ॥ तैसें निंद्यसोडुनिद्यावें ॥ वंद्यतेंहृदयीं धरावें ॥ सत्कीर्तीनें भरावें ॥ भूमंडळहें ॥ २० ॥ उत्तमासउत्तममानें ॥ कनिष्ठासतेंनमानें ॥ ह्मणोनकरंटेंदेवानें ॥ करूनठेविलें ॥ २१ ॥ सांडा अवघेंकरंटपण ॥ धरावेंउत्तमलक्षण ॥ हरिकथापुराणश्रवण ॥ नीतिन्यायें ॥ २२ ॥ वर्तायाचाविवेक ॥ राजीराखणेंसकळलोक ॥ हलुहळूपुण्यश्लोक ॥ करीतजावें ॥ २३ ॥ मुलांचेचालीनेंचालावें ॥ मुलांच्यामनोगतेंबोलावें ॥ तैसेंजनाससिकवावें ॥ हलुहळु ॥ २४ ॥ मुख्यमनोगतराखणें ॥ हे चिचातुर्याचीं लक्षणें ॥ चतुरतोचतुरांगजाणें ॥ इतरतेवेडे ॥ २५ ॥ वेड्यासीवेडेंह्मणोंनये ॥ वर्मकदापिबोलोंनये ॥ तरीचघडेदिग्विजय ॥ निस्पृहासीं ॥ २६ ॥ उदंडस्थळीं उदंडप्रसंग ॥ जाणोनिकरणेंयथासांग ॥ प्राणिमात्रांचा अंतरंग ॥ होऊनजावें ॥ २७ ॥ मनोगतराखोंनजातां ॥ परस्परेंहोय अवस्था ॥ मनोगत तोडितां व्यवस्था ॥ बरीनाहीं ॥ २८ ॥ याकारणेंमनोगत ॥ राखेलतो मोठामहंत ॥ मनोगतराखतांसमस्त ॥ वोढोनयेती ॥ २९ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेत्रयोदशदशकेशिकवणनिरूपणंनामदशमःसमासः ॥ १० ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

इतिश्रीदासबोधेत्रयोदशदशकः समाप्तः

अथदासबोधेचतुर्दशदशक प्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ऐकानिस्पृहाचीशिकवण॥युक्तिबुद्धिशाहाणपण॥जेणेंराहेसमाधान॥निरंतर॥१॥
सोपामंत्रपरिनेमस्त॥साधेंऔषधपरिगुणवंत॥साधेंबोलणेंसप्रचीत॥तैसेंमाझें॥२॥तात्काळचिअवगुणजाती॥
उत्तमगुणाचीहोयप्राप्ति॥शब्दऔषधतीव्रश्रोतीं॥साक्षेपेंसेवावें॥३॥निस्पृहताधरूंचनये॥धरिली
तरींसोडूंनये॥सोडिलीतरीहिंडूंनये॥वोळखीमध्यें॥४॥कांतादृष्टीसराराखोंनये॥गौडीमनासचाखवूंनये॥धरिष्टचळतांदाखवूंनये॥सुखआपुलें॥५॥एकेस्थळींराहोंनये॥कानकोंडेंसाहोंनये॥द्रव्यदारापाहोंनये॥आळकेपणें॥६॥आचारभ्रष्टहोऊंनये॥दिल्ह्याद्रव्यघेऊंनये॥उणाशब्दयेवोंनये॥आपणावरी॥७॥भिक्षेविशीं
लाजोंनये॥बहुतभिक्षाघेऊंनये॥पुसतांहीदेऊंनये॥वोळखीआपुली॥८॥धडमळीणनेसोंनये॥गोडअन्नखाऊंनये॥दुराग्रहकरूंनये॥प्रसंगेंवर्तावें॥९॥भोगीमनअसोंनये॥देहदुःखेंत्रासोंनये॥पुढेंआशाधरूंनये॥जीवित्वाची॥१०॥विरक्तिगळोंदेऊंनये॥धारिष्टचळोंदेऊंनये॥ज्ञानमळीणहोऊंनये॥विवेकबळें॥११॥करुणाकीर्तनसोडूंनये॥अंतरध्यानमोडूंनये॥प्रेमतंतूतोडूंनये॥सगुणमूर्तीचा॥१२॥पोटींचिंताअसोंनये॥कष्टेंखेदमानूंनये॥समयींधीरसांडूंनये॥कांहींकेल्या॥१३॥अपमानितांसिणोंनये॥निरवदितांकष्टोंनये॥धिःकारितांझुरोंनये॥कदाकाळीं॥१४॥लोकलाजधरूंनये॥लाजवितांलाजोंनये॥खिजवितांखिजोंनये॥विरक्तपुरुषें॥१५॥शुद्धमार्गसांडूंनये॥दुर्जनासिंतंडोंनये॥समंधपडोंदेऊंनये॥चांडाळासीं॥१६॥तपीळपणधरूंनये॥भांडवितांभांडोंनये॥उडवितांउडोंनये॥निजस्थितिआपुली॥१७॥हांसवितांहांसोंनये॥बोलवितांबोलूंनये॥चालवितांचालोंनये॥क्षणक्षणां॥१८॥एकवेषधरूंनये॥एकसाजकरूंनये॥एकेदेशींराहूंनये

॥ भ्रमणकरावें ॥ १९ ॥ सलगीपडोंदेऊंनये ॥ प्रतिग्रहघेऊंनये ॥ सभेमध्येंबसोंनये ॥ सर्वकाळ ॥ २० ॥ नेम-
अंगीं लाऊंनये ॥ भरवसाकोणासदेऊंनये ॥ अंगीकारकरूंनये ॥ नेमस्तपणाचा ॥ २१ ॥ नित्यनेमसांडूंनये ॥
अभ्यासबुडोंदेऊंनये ॥ परतंत्रहोऊंनये ॥ कांहींकेल्या ॥ २२ ॥ स्वतंत्रतामोडूंनये ॥ निरापेक्षातोडूंनये ॥ परापे
क्ष होऊंनये ॥ क्षणाक्षणां ॥ २३ ॥ वैभवदृष्टीपाहोंनये ॥ उपाधिसरवेंराहूंनये ॥ एकांतमोडोंदेऊंनये ॥ स्वरू-
पस्थितीचा ॥ २४ ॥ अनर्गळताकरूंनये ॥ लोकनिंद्यतेंधरूंनये ॥ कोठेंतन्हिंहोऊंनये ॥ आसक्तकदां ॥ २५ ॥ प
रंपरातोडूंनये ॥ उपासनामोडूंनये ॥ ज्ञानमार्गसोडूंनये ॥ कदाकाळीं ॥ २६ ॥ कर्ममार्गसांडूंनये ॥ वैराग्यमोडोंदे
ऊंनये ॥ साधनभजनखंडूंनये ॥ कदांकाळीं ॥ २७ ॥ अतिवादकरूंनये ॥ अनीतिपोटींधरूंनये ॥ रागेंभरींभ
रोंनये ॥ भलतीकडे ॥ २८ ॥ नमनीत्याससांगोंनये ॥ कंटाळवाणेंबोलोंनये ॥ बहुसालअसोंनये ॥ एकेस्थळीं-
॥ २९ ॥ कांहींउपाधिकरूंनये ॥ केलीतरींधरूंनये ॥ धरिलीतरींसांपडोंनये ॥ उपाधिमध्यें ॥ ३० ॥ थोरपणअ-
सोंनये ॥ महत्वधरूनबैसोंनये ॥ कांहींमानइच्छुंनये ॥ कोठेंनरीं ॥ ३१ ॥ साधेपणसांडूंनये ॥ सानेंपणमोडूं
नये ॥ बलात्कारेंजडूंनये ॥ अभिमान आंगीं ॥ ३२ ॥ अधिकारेंवीणसांगोंनये ॥ दाटूनें उपदेशदेऊंनये ॥ कौ-
नकोंडाकरूंनये ॥ परमार्थआपुला ॥ ३३ ॥ कठिणवैराग्यसोडूंनये ॥ कठिणअभ्यासमोडूंनये ॥ कठिणता
धरूंनये ॥ कोणीएकविषयीं ॥ ३४ ॥ कठिणशब्दबोलोंनये ॥ कठिण आज्ञाकरूंनये ॥ कठिणताधरूंनये ॥
कांहींकेल्या ॥ ३५ ॥ आपण आसक्तहोऊंनये ॥ केल्यावीणसांगोंनये ॥ बहुसालमागोंनये ॥ शिष्यवर्गासीं-
॥ ३६ ॥ उद्धटशब्दबोलोंनये ॥ इंद्रियस्मरणकरूंनये ॥ शाक्तमार्गेंभरोंनये ॥ मुक्तपणेंभरीं ॥ ३७ ॥ नीच

रूतीलाजोंनये ॥ वैभवहोतांमांजोंनये ॥ क्रोधेंभरींभरोंनये ॥ जाणपणें ॥ ३८ ॥ थोरपणेंचुकोंनये ॥ न्या
यमी नीसांडूंनये ॥ अप्रमाणवर्तोंनये ॥ कांहींकेल्या ॥ ३९ ॥ कळल्यावीणबोलोंनये ॥ अनुमानेंनिश्चयकरूंन-
ये ॥ सांगतांदुःखधरूंनये ॥ मूर्खपणें ॥ ४० ॥ सावधपणसोडूंनये ॥ व्यापकपणसांडूंनये ॥ कदांस्फरवमानूंनये
॥ निस्पृहपणाचें ॥ ४१ ॥ विकल्पपोटींधरूंनये ॥ स्वार्थेंआज्ञाकेरूंनये ॥ केलीतरींटाकूंनये ॥ आपणासपुढें ॥ ४२
॥ प्रसंगेंवीणबोलोंनये ॥ अन्वयेंवीणगाऊंनये ॥ विचारेंवीण जाऊंनये ॥ अविचारपंथें ॥ ४३ ॥ परोपकारसांडूंन
ये ॥ परपीडाकरूंनये ॥ विकल्पपडोंदेऊंनये ॥ कोणीएकासीं ॥ ४४ ॥ नेणपण सांडूंनये ॥ महंतपणधरूंनये ॥ द्र-
व्यासाठीं हिंडोंनये ॥ कीर्तनकरीत ॥ ४५ ॥ संशयात्मकबोलोंनये ॥ बहुतनिश्चय करूंनये ॥ निर्वाहेंवीणधरूंन-
ये ॥ ग्रंथचिहातीं ॥ ४६ ॥ जाणपणेंपुसोंनये ॥ अहंभावदिसोंनये ॥ सांगेनऐसेंह्मणोंनये ॥ कोणीएकासीं ॥ ४७
॥ ज्ञानगर्वधरूंनये ॥ सहसाछळणाकरूंनये ॥ कोठेंवादघालूंनये ॥ कोणीएकासीं ॥ ४८ ॥ स्वार्थबुद्धिजडोंनये-
॥ कारभारींपडोंनये ॥ कार्यकर्तेंहोऊंनये ॥ राजद्वारीं ॥ ४९ ॥ कोणासभारघालूंनये ॥ जडभिक्षामागोंनये ॥ भि-
क्षेसाठीं सांगूंनये ॥ परंपरा आपुली ॥ ५० ॥ सोयरिकींतपडोंनये ॥ मध्यावर्ति पडोंनये ॥ प्रपंचाचीजडोंनये ॥
उपाधि आंगीं ॥ ५१ ॥ प्रपंचमहस्तीं जाऊंनये ॥ बाष्कळअन्नखाऊंनये ॥ पाहुण्यासरिसेंघेऊंनये ॥ आमंत्रण
कदां ॥ ५२ ॥ श्राद्धपक्षसटीसामासें ॥ शांतिफळशोभनबारसें ॥ भोगराहणेंबहुवसें ॥ नवसव्रतेंउद्यापनें ॥-
५३ ॥ तेथेंनिस्पृहेंजाऊंनये ॥ त्यांचेंअन्नखाऊंनये ॥ केविलवाणेंकरूंनये ॥ आपणाशीं ॥ ५४ ॥ लग्नमुहूर्तींजा
ऊंनये ॥ पोटासाठीं गाऊंनये ॥ मोलेंकीर्तनकरूंनये ॥ कोठेंतरीं ॥ ५५ ॥ आपुलीभिक्षासोडूंनये ॥ वारीं अन्न-

खाऊंनये ॥ निस्पृहा सिंघडोंनये ॥ मोलें यात्रा ॥ ५६ ॥ मोलें स्कृत करूंनये ॥ मोलें पुजारी होऊंनये ॥ दिलातरीं घेऊंनये ॥ इनाम निस्पृहें ॥ ५७ ॥ कोठें मठ करूंनये ॥ केलातरि नो धरूंनये ॥ मठपति होऊन बैसोंनये ॥ निस्पृहपुरुषें ॥ ५८ ॥ निस्पृहें अवघेंचि करावें ॥ परी आपण तेथें नसांपडावें ॥ परस्परें उभारावें ॥ भक्तिमार्गासीं ॥ ५९ ॥ प्रयत्नेंवीण राहोंनये ॥ आळस दृष्टीस आणूंनये ॥ देह असतां पाहोंनये ॥ वियोग उपासनेचा ॥ ६० ॥ उपाधीमध्यें पडोंनये ॥ उपाधी आंगीं जडोंनये ॥ भजनमार्ग मोडूंनये ॥ निःसंगळपणें ॥ ६१ ॥ बहु उपाधी धरूंनये ॥ उपाधिविण कामा नये ॥ सगुणभक्ति सोडूंनये ॥ विभक्ति खोटी ॥ ६२ ॥ बहुसाल धांवोंनये ॥ बहुसाल राहोंनये ॥ बहुकष्ट करूंनये ॥ अस्कदें खोटें ॥ ६३ ॥ बहुसाल बोलूंनये ॥ अबोलणें कामा नये ॥ बहु अन्न जेऊंनये ॥ उपवास खोटा ॥ ६४ ॥ बहुसाल निजोंनये ॥ बहुत निद्रा मोडोंनये ॥ बहु नेम धरूंनये ॥ बाष्कळ खोटें ॥ ६५ ॥ बहुजनीं असोंनये ॥ बहु अरण्य सेऊंनये ॥ बहु देह पाळूंनये ॥ आत्महत्या खोटी ॥ ६६ ॥ बहुसंग धरूंनये ॥ संतसंग सोडूंनये ॥ कर्मठपण कामा नये ॥ अनाचार खोटा ॥ ६७ ॥ बहू लोकीक सांडूंनये ॥ लोकां आधीन होऊंनये ॥ बहुप्रीति कामा नये ॥ निष्ठुरता खोटी ॥ ६८ ॥ बहु संशय धरूंनये ॥ मुक्तमार्ग कामा नये ॥ बहु साधनीं पडोंनये ॥ साधनेंवीण खोटें ॥ ६९ ॥ बहु विषय भोगूंनये ॥ विषयत्याग करितां नये ॥ देह लोभ धरूंनयें ॥ बहु त्रास खोटा ॥-७० ॥ वेगळा अनुभव घेऊंनये ॥ अनुभवेंवीण कामा नये ॥ आत्मस्थिती बोलोंनये ॥ स्तब्धता खोटी ॥ ७१ ॥ मन उरों देऊंनये ॥ मनेंवीण कामा नये ॥ अलक्ष वस्तु लक्षितां नये ॥ लक्षेंवीण खोटें ॥ ७२ ॥ मनबुद्धि अगोचर ॥ बुद्धिविण अंधकार ॥ जाणिवेचा पडे विसर ॥ नेणीव खोटी ॥ ७३ ॥ ज्ञातेपण धरूंनये ॥ ज्ञानेंवीण का

मानये ॥ अतर्क्यवस्तुतर्कांनये ॥ तर्केंवीणपरखोटें ॥ ७४ ॥ दृश्यस्मरणकामानये ॥ विस्मरणपडोंदेऊं नये
॥ कांहीं चर्चाकरूंनये ॥ केल्यावीणनचले ॥ ७५ ॥ जगीं भेदकामानये ॥ वर्णसंकर करूंनये ॥ आपुला धर्म
उडऊंनये ॥ अभिमान खोटा ॥ ७६ ॥ आशाबद्धबोलोंनये ॥ विवेकेंवीणचालोंनये ॥ समाधानहालोंनये ॥
कांहीं केल्या ॥ ७७ ॥ अबद्धपोथीलिहोंनये ॥ पोथीवीणकामानये ॥ अबद्धकदांवाचूंनये ॥ वाचिल्यावीण
खोटें ॥ ७८ ॥ निस्पृहवस्तूलसांडूंनये ॥ अशंकाघेतांभांडोंनये ॥ श्रोतयांचामानूंनये ॥ वीटकदां ॥ ७९ ॥ हे
शिकवणधरितांचित्तीं ॥ सकळ सुखेंवोळगती ॥ आंगींबाणेमहंती ॥ अकस्मात ॥ ८० ॥ ॥ इतिश्री
दासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्दशदशके निस्पृहशिकवणनिरूपणंनामप्रथमःसमासः ॥ १ ॥ ॥
श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ब्राह्मणाचीमुख्यदीक्षा ॥ मागीतलीपाहिजेभिक्षा ॥ ॐ भवतियापक्षा ॥ रक्षिलेंपाहिजे ॥ १ ॥
भिक्षामागोनजोजेविला ॥ तोनिराहारीबोलिला ॥ प्रतिग्रहावेगळाझाला ॥ भिक्षा
मागतां ॥ २ ॥ संतासंतजेजन ॥ तेथेंकोरान्नमागोनकरीभोजन ॥ तेणेंकेलें अमृतपान ॥ प्रतिदिनीं ॥ ३
॥ ॥ श्लोक ॥ भिक्षाहारीनिराहारीभिक्षानैवप्रतिग्रहः ॥ असंतोवापिसंतोवासोमपानंदिनेदिने ॥ १ ॥ ॥ टीका ॥
ऐसाभिक्षेचामहिमा ॥ भिक्षामानेसर्वोत्तमा ॥ ईश्वराचाअगाधमहिमा ॥ तोहीभिक्षामागे ॥ ४ ॥ दत्तगोरक्षआदि
करूनि ॥ सिद्धभिक्षामागतीजनीं ॥ निस्पृहताभिक्षेपासूनि ॥ प्रगटहोय ॥ ५ ॥ वारलाऊनबैसला ॥ तरीतोपराधीनझाला ॥
तैसीचनित्यावळीला ॥ स्वतंत्रताकैंची ॥ ६ ॥ आठांदिवसांधान्यमिळविलें ॥ तरीतेंकंटाळवाणेंझालें ॥
प्राणीएकाएकींचेवलें ॥ नित्यनूतनतेपासूनी ॥ ७ ॥ नित्यनूतनहिंडावें ॥ उदंडदेशाटनकरावें ॥ तरीचभि

क्षामागतांबरवें ॥ श्लाघ्यवाणें ॥ ८ ॥ अखंडभिक्षेचा अभ्यास ॥ नयासवाटेनापरदेश ॥ जिकडेतिकडेस्वदेश ॥
लोकत्रयीं ॥ ९ ॥ भिक्षामागतांकिरकोंनये ॥ भिक्षामागतांलाजोंनये ॥ भिक्षामागतांभागोंनये ॥ परिभ्रमणें
॥ १० ॥ भिक्षाआणिचमत्कार ॥ चाकाटतीलहानथोर ॥ कीर्तिवर्णीनिरंतर ॥ भगवंताची ॥ ११ ॥ भिक्षाह्मणिजेकामधेनु ॥ सदांफळनव्हेसामान्यु ॥ भिक्षेसकरीजोअमान्यु ॥ तोकरंटायोगी ॥ १२ ॥ भिक्षेनेंवोळखीहोती ॥
भिक्षेनेंभ्रमचुकती ॥ सामान्यभिक्षामान्यकरिती ॥ सकळप्राणी ॥ १३ ॥ भिक्षाह्मणिजेनिर्भयस्थिति ॥ भिक्षेनें
प्रगटेमहंती ॥ स्वतंत्रताईश्वरप्राप्ती ॥ भिक्षागुणें ॥ १४ ॥ भिक्षेसनाहीं अडथळा ॥ भिक्षाहारीतोमोकळा ॥
भिक्षेकरितांसार्थकवेळा ॥ काळजातो ॥ १५ ॥ भिक्षाह्मणजेअमरवल्ली ॥ जिकडेतिकडेलगडली ॥ अवकाळींफळदायिनीझाली ॥ निर्लज्जासि ॥ १६ ॥ पृथ्वीमध्येंदेशनाना ॥ फिरतांउपवासिमरेना ॥ कोणेंएकेठायींजना ॥ जडनव्हे
॥ १७ ॥ गोरज्यवाणिज्यकृषी ॥ त्याहूनिप्रतिष्ठाभिक्षेसी ॥ विसंबोंनयेझोळीसीं ॥ कांहींकेल्या ॥ १८ ॥ भिक्षेऐसें
नाहींवैराग्य ॥ वैराग्यापरतेंनाहींभाग्य ॥ वैराग्यनसतांअभाग्य ॥ एकदेशी ॥ १९ ॥ कांहींभिक्षाआहेह्मणावें ॥
अल्पसंतोषीअसावें ॥ बहुतआणितांघ्यावें ॥ सुष्टिएक ॥ २० ॥ सुखरूपभिक्षामागणें ॥ ऐसींनिस्पृहतेचिंलक्षणें
॥ मृदुवाग्विलासकरणें ॥ परमसौख्यकारी ॥ २१ ॥ ऐसीभिक्षेचीस्थिति ॥ अल्पबोलिलोंयथामति ॥ भिक्षावांचवींविपत्ति ॥ होणारकाळीं ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्दशदशकेभिक्षानिरूपणंनामद्वितीयःसमासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ कवित्वशब्दसुमनमाळा ॥ अर्थपरिमळआगळा ॥ तेणेंसंतषट्पदकुळा ॥ आनंदहोय ॥ १ ॥ ऐसीमाळाअंतःकरणीं ॥ गुंफूनपूजारामचरणीं ॥ ओंकारतंतुअखं

डपणीं ॥ खंडोंचिनये ॥ २ ॥ परोपकाराकारणें ॥ कवित्वअवश्यकरणें ॥ तयाकवित्वाचींलक्षणें ॥ बोलिजेती
॥ ३ ॥ जेणेंघडेभगवद्भक्ति ॥ जेणेंघडेविरक्ति ॥ ऐसीयाकवित्वाचीयुक्ति ॥ आधींवाढवावी ॥ ४ ॥ क्रियेवीणशब्द
ज्ञान ॥ तयानमानितीसज्जन ॥ ह्मणोनदेवप्रसन्न ॥ अनुतापेंकरावा ॥ ५ ॥ देवाचेनिप्रसन्नपणें ॥ जेंजेंघडेबो
लणें ॥ तेंअत्यंतश्लाघ्यवाणें ॥ यानावप्रसादिक ॥ ६ ॥ धीटपाठप्रसादिक ॥ ऐसेंबोलतीअनेक ॥ तरीहात्रिवि
धविवेक ॥ बोलिजेल ॥ ७ ॥ धीटह्मणिजेधीटपणेंकेलें ॥ जेंजेंआपुल्यामनासआलें ॥ बळेंचिकवित्वरचिलें
॥ त्यानावधीटबोलिजे ॥ ८ ॥ पाठह्मणिजेपाठांतर ॥ बहूपाहिलेंग्रंथांतर ॥ तयासारिखेंउत्तर ॥ आपणहीके
लें ॥ ९ ॥ शीघ्रचिकवित्वकेलें ॥ दृष्टीपडिलेंतेंवर्णिलें ॥ भक्तीवांचूनजेंकेलें ॥ त्यानावधीटपाठ ॥ १० ॥ कामी-
करसीकशृंगारिक ॥ वीरहास्यप्रस्ताविक ॥ कौतूकविनोदअनेक ॥ यानावधीटपाठ ॥ ११ ॥ मनझालेंकामा-
कार ॥ तैसेंचिनिघतीउद्गार ॥ धीटपाठेंपरपार ॥ पाविजेतनाहीं ॥ १२ ॥ व्हावयाउदरशांति ॥ करणेंलागेनरस्तु
ति ॥ तेथेंकेलिजेवित्पत्ति ॥ त्यानावधीटपाठ ॥ १३ ॥ कवित्वनसावेंधीटपाठ ॥ कवित्वनसावेंखटपट ॥ कवि
त्वनसावेंउद्धट ॥ पाषांडमतें ॥ १४ ॥ कवित्वनसावेंवादांग ॥ कवित्वनसावेंरसभंग ॥ कवित्वनसावेंरंगभंग ॥ दृष्टां-
तहीन ॥ १५ ॥ कवित्वनसावेंपाल्हाळ ॥ कवित्वनसावेंबाष्कळ ॥ कवित्वनसावेंकुटिळ ॥ लक्षूनियां ॥ १६ ॥ हीन-
कवित्वनसावें ॥ बोलिलेंचिनबोलावें ॥ छंदभंगनकरावें ॥ मुद्राहीन ॥ १७ ॥ वित्पतीहीनतर्कहीन ॥ कळाहीनश
ब्दहीन ॥ भक्तिज्ञानवैराग्यहीन ॥ कवित्वनसावें ॥ १८ ॥ भक्तिहीणजेंकवित्व ॥ तेंचिजाणावेंटोंबेंमत ॥ आवडीवी
णवक्तृत्व ॥ कंटाळवाणें ॥ १९ ॥ भक्तिवीणजोअनुवाद ॥ तोचिजाणावाविनोद ॥ प्रीतीवीणसंवाद ॥ घडेकेविं

॥२०॥ असोधीटपाठतेंऐसें॥ नाथिलेंअहंतेचेंपिसें॥ आतांप्रसादीकतेंकैसें॥ सांगिजेल॥२१॥ वैभवकांताकांचन॥ ज्यासिवाटेहेंवमन॥ अंतरींलागलेंध्यान॥ सर्वोत्तमाचें॥२२॥ जयासघडीनेंघडी॥ लागेभगवंतींआवडी॥ चढतीवाढतीगोडी॥ भगवद्भजनाची॥२३॥ जोभगवद्भजनेंवीण॥ जाऊंनेदीएकक्षण॥ सर्वकाळअंतःकरण॥ भक्तिरंगेंरंगलें॥२४॥ जयाअंतरींभगवंत॥ अचळराहिलानिवांत॥ तोस्वभावेंजेंबोलत॥ तेंब्रह्मनिरूपण॥२५॥ अंतरींबैसलागोविंद॥ तेणेंलागलाभक्तिछंद॥ भक्तिवीणअनुवाद॥ आणीकनाहीं॥२६॥ आवडीलागलीअंतरीं॥ तैसीचवदेवैखरी॥ भावेंकरुणाकीर्तनकरी॥ प्रेमभरेंनाचत॥२७॥ भगवंतींलागलेंमन॥ तेणेंनाठवेदेहाभिमान॥ शंकालज्जातेपळून॥ दूरीठेली॥२८॥ तोप्रेमरंगेंरंगला॥ तोभक्तिमदेंमातला॥ तेणेंअहंभाववघातला॥ पायांतळीं॥२९॥ गातनाचतनिःशंक॥ तयासकैंचेंदिसतीलोक॥ दृष्टींत्रैलोक्यनायक॥ वसोनिठेला॥३०॥ ऐसाभगवंतींरंगला॥ आणीककांहींनलगेत्याला॥ स्वइच्छावर्णूंलागला॥ ध्यानकीर्तिप्रताप॥३१॥ नानाध्यानेंनानामूर्ती॥ नानाप्रतापनानाकीर्ती॥ तयापुढेंनरस्तुति॥ तृणतुल्यवाटे॥३२॥ असोऐसाभगवद्भक्त॥ जोयेसंसारींविरक्त॥ तयासमानितीमुक्त॥ साधुजन॥३३॥ त्याचेभक्तीचेंकौतुक॥ त्यानावप्रसादिक॥ सहजबोलतांविवेक॥ प्रगटहोय॥३४॥ ऐकाकवित्वलक्षण॥ केलेंचिकरूंनिरूपण॥ जेणेंनिवेअंतःकरण॥ श्रोतयांचें॥३५॥ कवित्वअसावेंनिर्मळ॥ कवित्वअसावेंरसाळ॥ कवित्वअसावेंप्रांजळ॥ अन्वयाचें॥३६॥ कवित्वअसावेंभक्तिबळें॥ कवित्वअसावेंअर्थागळें॥ कवित्वअसावेंवेगळें॥ अहंतेसीं॥३७॥ कवित्वअसावेंकीर्तिवाड॥ कवित्वअसावेंरम्यगोड॥ कवित्वअसावेंजाड॥ प्रतापविषयीं॥३८॥ कवित्वअसावें

सोपें ॥ कवित्व असावें अल्परूपें ॥ कवित्व असावें स्वरूपें ॥ चरणबद्ध ॥ ३९ ॥ मृदु मंजूळ कोमळ ॥ भव्य अद्भुत विशाळ ॥ गौल्य माधुर्य रसाळ ॥ भक्तिरसें ॥ ४० ॥ अक्षरबंद पदबंद ॥ नाना चातुर्य प्रबंध ॥ नाना कौशल्य ताळबंद ॥ धाटीमुद्रा अनेक ॥ ४१ ॥ नाना युक्ति नाना बुद्धि ॥ नाना कळा नाना सिद्धि ॥ नाना अर्थान्वय साधी ॥ या नाव कवित्व ॥ ४२ ॥ नाना साहित्य नाना दृष्टांत ॥ नाना तर्क धातमात ॥ नाना संमति सिद्धांत ॥ पूर्वपक्षेंसी ॥ ४३ ॥ नाना गति नाना वित्पत्ति ॥ नाना मति नाना स्फूर्ति ॥ नाना धारणा नाना धृति ॥ या नाव कवित्व ॥ ४४ ॥ शंका अशंका प्रत्यांतरें ॥ नाना वाक्यें शास्त्राधारें ॥ तुटे संशयो निर्धारें ॥ निर्धारितां ॥ ४५ ॥ नाना प्रसंग नाना विचार ॥ नानायोग नाना विवर ॥ नाना तत्वचर्चासार ॥ या नाव कवित्व ॥ ४६ ॥ नाना साधनें पुरश्चरणें ॥ नाना तपें तीर्थाटणें ॥ नाना संदेहफेडणें ॥ या नाव कवित्व ॥ ४७ ॥ जेणें अनुताप उपजे ॥ जेणें लौकीक लाजे ॥ जेणें ज्ञान उमजे ॥ या नाव कवित्व ॥ ४८ ॥ जेणें ज्ञान हें प्रबळे ॥ जेणें वृत्ति हे मावळे ॥ जेणें भक्तिमार्ग कळे ॥ या नाव कवित्व ॥ ४९ ॥ जेणें देहबुद्धि तुटे ॥ जेणें भवसिंधु आटे ॥ जेणें भगवंत प्रगटे ॥ या नाव कवित्व ॥ ५० ॥ जेणें सद्बुद्धी लागे ॥ जेणें पाषांड भंगे ॥ जेणें विवेक जागे ॥ या नाव कवित्व ॥ ५१ ॥ जेणें सद्वस्तु भासे ॥ जेणें भास हा निरसे ॥ जेणें भिन्नत्व नासे ॥ या नाव कवित्व ॥ ५२ ॥ जेणें घडे समाधान ॥ जेणें तुटे संसारबंधन ॥ जया समानिती सज्जन ॥ या नाव कवित्व ॥ ५३ ॥ ऐसें कवित्वलक्षण ॥ सांगतां तें असाधारण ॥ परंतु कांहीं निरूपण ॥ बुझावया केलें ॥ ५४ ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे चतुर्दशदशके कवित्वलक्षणनिरूपणं नाम तृतीयः समासः ॥ ३ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ कलियुगीं कीर्तन करावें ॥ केवळ कोमळ कुशळ गावें ॥ कठीण कर्कश कुर्टें सांडावें ॥ एकीकडे ॥ १ ॥ खटखट खटपट टाकावी ॥

खळखळ खळासि न करावी ॥ खरें खोटें खवळों न द्यावी ॥ वृत्ति आपुली ॥२॥ गर्वें गाणें गाऊं नये ॥ गातां गातां गळों नये ॥ गौप्य गूज गर्जों नये ॥ गुण गावे ॥३॥ घष्टणी घिसणी घस्मरपणें ॥ घसरघसरूं घसारवाणें ॥ घुमघुमोंनि घुमणें ॥ योग्य नव्हे ॥४॥ नाना नामें भगवंताचीं ॥ नाना ध्यानें सगुणाचीं ॥ नाना कीर्तनें कीर्तीचीं ॥ अद्भुत करावीं ॥५॥ चकचक चुकावेंना ॥ चाट चावट चाळावेंना ॥ चरचर चुरचुर लागेना ॥ ऐसें करावें ॥६॥ छळ छळ छळणा करूंनये ॥ छकितां छकितां छळों नये ॥ छळणें छळणा करूंनये ॥ कोणी एकाची ॥७॥ जीजी जीजी ह्मणावेंना ॥ जोजोजागे तों पावेना ॥ जपजपों जनीं जनार्दना ॥ संतुष्ट करावें ॥८॥ झिरपे झरे पाझरे जळ ॥ झळके दुरून झळाळ ॥ झळझळ झळकती सकळ ॥ प्राणी तेथें ॥९॥ ञायायाया ह्मणावें न लगे ॥ यानायाना उपाव न लगे ॥ येयायेया कांहींच न लगे ॥ स्फुबुद्धीसी ॥१०॥ टकटकटकटक करूंनये ॥ टाळाटाळी टिकोंनये ॥ टमटमटमटम लाऊंनये ॥ कंटाळवाणी ॥११॥ ठसठों बसठकावेना ॥ ठकठकठकठक करावेंना ॥ ठाके ठमके ठसावेना ॥ मूर्तिध्यान ॥१२॥ डळमळ डळमळ डकों नये ॥ डगमगडममगड गोंनये ॥ दंडळ दंडळों चुकों नये ॥ हेकाडपणें ॥१३॥ ढिसाळ ढाळा ढळती कुंचे ॥ ढोंबळें ढसकणढुळें नाचे ॥ ढळेंविना ढिगाढिगाचे ॥ कंटाळवाणें ॥१४॥ नाना नेटकें नागर ॥ नाना नम्र गुणागर ॥ नाना नेमस्त मधुर ॥ रसाळ गाणें ॥१५॥ ताल तंबुरे तान माने ॥ ताल बन्ध तंत गाणें ॥ तूर्तता किंकतनें मनें ॥ तल्लीन होती ॥१६॥ थरथरां थरकती रोमांच ॥ थैथैथैथै स्वरें ऊंच ॥ थीर थीर थिरावेना च ॥ प्रेमळ भक्तांचा ॥१७॥ दक्ष दाक्षिण्य दाटलें ॥ बंदें प्रबंधें कोंदाटलें ॥ दुमदुमदुमदुमों लागलें ॥ जगदांतर ॥१८॥ धूर्त नूर्त धांवोनि आला ॥ धिंग बुद्धीनें धीग झाला ॥ धाकें धाकें धोकला ॥ रंग अवघा ॥१९॥ नाना नाटकें नेटक ॥ नाना नामानें तुकें कौतुक ॥ नाना नैनमक अ-

नेक ॥ विद्यापात्रें ॥ २० ॥ पापपळोनगेलेंदुरी ॥ पुण्यपुष्कळप्रगटेवरी ॥ परतपरतोंपरेअंतरीं ॥ चटकलागे ॥ २१ ॥ फुकटफाकटफटवणेंनाहीं ॥ फटकाळफुगेडीपिंगानाहीं ॥ फिकेंफसकटफोलनाहीं ॥ भकाध्यानिंदा ॥ २२ ॥ बरेंबरेंबरेंह्मणती ॥ बाबाबाबाउदंडकरिती ॥ बळेंबळेंचिबळकाविती ॥ कथेलागीं ॥ २३ ॥ भलाभलाभलालोकीं ॥ भक्तिभावेंभव्यअनेकीं ॥ भूषणभाविकलोकीं ॥ परोपकारें ॥ २४ ॥ मानेलतरीमानावेंमनें ॥ मत्तनव्हावेंममतेनें ॥ मीमीमीमीबहुतजनें ॥ ह्मणिजेतआहे ॥ २५ ॥ येकयेकयेकापाशीं ॥ येऊंयेऊंयेतीझडेसीं ॥ यायायायाऐसेंतयासीं ॥ ह्मणावेंनलगे ॥ २६ ॥ रागरंगेंरसाळस्फुरंगें ॥ रनअंतरेंसंगीतरागें ॥ रत्नपरीक्षीरत्नामागें ॥ धांवतीलोक ॥ २७ ॥ लवलवांलवतीलोचन ॥ लकलकांलकलेंमन ॥ लपलपोंलपतीजन ॥ आवडीनें ॥ २८ ॥ वचनेंवाउगींवदेना ॥ बावरेविबरेवचना ॥ वक्तृत्वेंनिववीजना ॥ विनीतहोउनी ॥ २९ ॥ सारासारसमस्तांला ॥ शिकूऊंशिकूऊंसांगेजनाला ॥ साहित्यसंगीतसज्जनाला ॥ बरेंवाटे ॥ ३० ॥ खरेंखोटेंखरेंवाटलें ॥ खरखरखुरखुरेंखुंटलें ॥ खोटेंखोटेपणेंगेलें ॥ खोटेंह्मणोनियां ॥ ३१ ॥ शाहाणेशोधितांशोधेना ॥ शास्त्रार्थश्रुतीबोधेना ॥ शुकसारिकाशमेना ॥ शब्दतयांचा ॥ ३२ ॥ हरुषेंहरुषेंहांसिला ॥ हाहाहोहोनेंफुलला ॥ हीनहेंहोईनातयाला ॥ परत्रिचें ॥ ३३ ॥ लक्षावेंलक्षितांअलक्षीं ॥ लक्षिलेंलोचनानेंलक्षि ॥ लागलेंलयतेंअलक्षीं ॥ विहंगममार्गें ॥ ३४ ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञक्षोभतो ॥ क्षमेनेंक्षमूनक्षमवितो ॥ क्षमणेंक्षोभणेंक्षेत्रज्ञतो ॥ सर्वांकडे ॥ ३५ ॥

॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्दशदशकेकीर्तनलक्षणनिरूपणंनामचतुर्थःसमासः ॥ ४ ॥

॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांहरिकथेचेंलक्षण ॥ श्रोतींकेलाहोताप्रश्न ॥ सावधहोऊनविचक्ष·

ण ॥ परिसोन आतां ॥ १ ॥ हरिकथा कैसी करावी ॥ रंगें कैसी भरावी ॥ जणें पाविजे पदवि ॥ रघुनाथकृपेची ॥ २ ॥ सोनें आणि परिमळें ॥ इक्षुदंडा लागती फळें ॥ गौल्यमाधुर्य रसाळें ॥ तरी ते अपूर्वता ॥ ३ ॥ तैसा हरिदास आणि विरक्त ॥ ज्ञाता आणि प्रेमळ भक्त ॥ वित्पन्न आणि वादरहित ॥ तरी हेही अपूर्वता ॥ ४ ॥ रागज्ञानी तालज्ञानी ॥ सकळकळा ब्रह्मज्ञानी ॥ निराभिमानें वर्ते जनीं ॥ तरीं हेही अपूर्वता ॥ ५ ॥ मत्सर नाहीं जयापासीं ॥ जो अत्यंत प्रिय सज्जनासीं ॥ चतुरांग जाणे मानसीं ॥ अंतरनिष्ठ ॥ ६ ॥ जयंत्यादिकें नानापर्वें ॥ तीर्थक्षेत्रें जों अपूर्वें ॥ जेथें वसिजे देवाधिदेवें ॥ सामर्थ्यरूपें ॥ ७ ॥ तया तीर्थातें जे न मानिती ॥ शब्दज्ञानें मिथ्या ह्मणती ॥ तया पामरां श्रीपति ॥ जोडेल कैंचा ॥ ८ ॥ निर्गुण नेलें संदेहानें ॥ सगुण नेलें ब्रह्मज्ञानें ॥ दोहींकडे अभिमानें ॥ वोस केलें ॥ ९ ॥ पुढें असतां सगुणमूर्ती ॥ निर्गुणकथा जे करिती ॥ प्रतिपादून उच्छेदिती ॥ ते पढतमूर्ख ॥ १० ॥ ऐसी न कीजे हरिकथा ॥ अंतर पडे उभय पंथा ॥ परिसा लक्षणें आतां ॥ हरिकथेचीं ॥ ११ ॥ सगुणमूर्ती पुढें भावें ॥ करुणाकीर्तन करावें ॥ नाना ध्यानें वर्णावें ॥ प्रतापकीर्तीतें ॥ १२ ॥ ऐसें गातां स्वभावें ॥ रसाळ कथा वोदवे ॥ सर्वांतरीं हेलावे ॥ प्रेमसुख ॥ १३ ॥ कथारचायाची खूण ॥ सगुणीं नाणावें निर्गुण ॥ न बोलावे दोषगुण ॥ पुढिलांचे कदां ॥ १४ ॥ देवाचें वर्णावें वैभव ॥ नाना प्रकारींचें महल ॥ सगुणीं ठेऊनियां भाव ॥ हरिकथा करावी ॥ १५ ॥ लाज सांडून जनाची ॥ आस्था सोडून धनाची ॥ नित्य नवी कीर्तनाची ॥ आवडी धरावी ॥ १६ ॥ नम्र होऊनि राजांगणीं ॥ निःशंक जावें लोटांगणीं ॥ करें तालिका नृत्यवाणी ॥ नामघोषें गर्जावी ॥ १७ ॥ एकाची कीर्ती एकापुढें ॥ वर्णितां साहित्य न पडे ॥ ह्मणोनियां निवाडें ॥ जेथील तेथें ॥ १८ ॥ मूर्ती नसतां सगुण ॥ श्रवणीं बैसले साधुजन ॥ तरीं अद्वैतनिरूपण ॥ अवश्य करावें ॥ १९ ॥ ना-

हीं मूर्ती नाहीं सज्जन ॥ श्रवणीं बैसले भाविक जन ॥ तरीं करावें कीर्तन ॥ प्रस्तावीक वैराग्य ॥ २० ॥ शृंगारादि नवरसीक
॥ त्यामध्यें सांडावें एक ॥ स्त्रियादिकांचें कौतुक ॥ वर्णूं नये ॥ २१ ॥ लावण्य स्त्रियांचें वर्णितां ॥ विकार बाधिजे
तत्वता ॥ धारिष्टापासोन श्रोता ॥ चळे तात्काळ ॥ २२ ॥ ह्मणोनि तें त्यागावें ॥ जें बाधक स्वभावें ॥ घेतां अंतरीं
ठसावे ॥ ध्यान स्त्रियांचें ॥ २३ ॥ लावण्य स्त्रियांचें ध्यान ॥ कामाकार झालें मन ॥ कैंचें आठवेल भजन ॥ ईश्वराचें
॥ २४ ॥ स्त्री वर्णितां सुखावला ॥ लावण्याचे भरीं भरला ॥ तो स्वयें जाणावा चेइला ॥ ईश्वरापासूनी ॥ २५ ॥ हरिकथेसीं
भावबळें ॥ गेला रंगतो तुंबळें ॥ निमिष एक जरीं आकळे ॥ ध्यानीं परमात्मा ॥ २६ ॥ ध्यानीं गुंतलें मन
॥ कैंचें आठवेल जन ॥ निःशंक निर्लज्ज कीर्तन ॥ करितां रंगमाजे ॥ २७ ॥ रागज्ञान तालज्ञान ॥ स्वरज्ञानेंसी वित्पन्न
॥ अर्थान्वयाचें कीर्तन ॥ करूं जाणे ॥ २८ ॥ छपन्न भाषा नाना कला ॥ कंठमाधुर्य कोकिळा ॥ परि तो भक्तिमार्गवेगळा
॥ भक्त चि जाणती ॥ २९ ॥ भक्त करी देवाचें ध्यान ॥ देवावांचून नेणे आन ॥ कळावंताचें जें मन ॥ तें कळाकार
झालें ॥ ३० ॥ श्रीहरीवांचून जे कळा ॥ ते चि जाणावी अवकळा ॥ देव सांडून वेगळा ॥ प्रत्यक्ष पडिला ॥ ३१ ॥ सर्पीं वेष्टिलें
चंदनासीं ॥ निधाना आड विवसी ॥ नाना कळा देवासीं ॥ आड तैशा ॥ ३२ ॥ सोडून देव सर्वज्ञ ॥ नादामध्यें व्हावें मग्न
॥ हें चि प्रत्यक्ष विघ्न ॥ आडवें आलें ॥ ३३ ॥ एक मनें गुंतलें स्वरीं ॥ कोणें चिंतावा श्रीहरी ॥ बळें च धरूनियां चोरीं ॥
शुश्रूषा घेतली ॥ ३४ ॥ करितां देवाचें दर्शन ॥ आडवें आलें रागज्ञान ॥ तेणें धरूनियां मन ॥ स्वरामागें नेलें ॥ ३५
॥ भेटों जातां राजद्वारीं ॥ मध्यें चि धरिला बेगारी ॥ कळावंतां तैसी परी ॥ कळेनें केली ॥ ३६ ॥ मन ठेऊन ईश्वरीं
॥ जो कोणी हरिकथा करी ॥ तो चि एक संसारीं ॥ धन्य जाणावा ॥ ३७ ॥ जयास हरिकथेची गोडी ॥ उठे नित्य नवी-

आवडी ॥ तयास जोडली जोडी ॥ सर्वोत्तमाची ॥ ३८ ॥ हरिकथा मांडली जेथें ॥ सर्व सांडून धांवे तेथें ॥ आलस्यनिद्रा दवडून स्वार्थें ॥ हरिकथेसीं सादर ॥ ३९ ॥ हरिभक्तांचि येघरीं ॥ नीचकृत्य तेंही अंगीकारी ॥ साह्यभूत सर्वीपरी ॥ साक्षेपें होय ॥ ४० ॥ तयानाव हरिदास ॥ जयास नामीं विश्वास ॥ येथूनि हा समास ॥ संपूर्ण झाला ॥ ४१ ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे चतुर्दशदशके हरिकथानिरूपणंनाम पंचमः समासः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीराम समर्थ ॥

॥ रूपलावण्य अभिलाषितां नये ॥ सहजगुणास न चले उपाय ॥ कांहीं तरी धरावी सोय ॥ आगांतुक गुणांची ॥ १ ॥ काळें माणूस गोरें होयना ॥ वणाकास यत्न चालेना ॥ मुक्यास वाचा फुटेना ॥ हा सहजगुण ॥ २ ॥ आंधळें डोळस होईना ॥ बधीर तेंही ऐकेना ॥ पांगूळ पाय घेईना ॥ कांहीं केल्या ॥ ३ ॥ कुरूपतेचीं लक्षणें ॥ किती ह्मणोन सांगणें ॥ रूपलावण्य याकारणें ॥ पालटेना ॥ ४ ॥ अवगुण सोडितां जाती ॥ उत्तम अभ्यासितां येती ॥ कुविद्या सांडूनि अभ्यासिती ॥ शाहाणे विद्या ॥ ५ ॥ मूर्खपण सांडितां जातें ॥ शाहाणपण शिकतां येतें ॥ कारभार करितां उमजतें ॥ सकळ कांहीं ॥ ६ ॥ ऐसी प्रचीत येते मना ॥ तरीं स्वहीत कां करानां ॥ सन्मार्गें चालतां जनां ॥ सज्जनमाने ॥ ७ ॥ मान्यता आवडे जीवीं ॥ तरी कां उपेक्षा करावी ॥ चातुर्येंवीण उंच पदवि ॥ कदापी नाहीं ॥ ८ ॥ देह नेटकें शृंगारिलें ॥ परी तें चातुर्येंवीण नासलें ॥ गुणेंवीण साजिरें केलें ॥ बाष्कळ जैसें ॥ ९ ॥ अंतर्कळा शृंगारावी ॥ नाना परी उमजवावी ॥ संपदा मेळवून भोगावी ॥ सावकाश ॥ १० ॥ यत्न करीना नाना शिकेना ॥ शरीर तेंही कष्टवीना ॥ उत्तम गुण घेईना ॥ सदां कोपी ॥ ११ ॥ आपण दुसरियास करावें ॥ तेणें सवें चिडसने घ्यावें ॥ जना कष्टवितां कष्टावें ॥ लागेल बहु ॥ १२ ॥ न्यायें वर्तेल तो शाहाणा ॥ अन्यायी तो दैन्यवाणा ॥ नाना चातुर्याच्या खुणा ॥ चतुर जाणे १३

जेंबहुतांसमानलें ॥ तेंबहुतीं मान्यकेलें ॥ येरतें व्यर्थचिगेलें ॥ जगनिंद्य ॥ १४ ॥ लोक आपणास ओळावे ॥ किंवा अवघेचिकोसळावे ॥ आपणासी समाधानफावे ॥ ऐसेंकरावें ॥ १५ ॥ समाधानेंसमाधानवाढे ॥ मैत्रीनेंमैत्रीजोडे ॥ मोडितांक्षणमात्रेंमोडे ॥ बरेंपण ॥ १६ ॥ अहोकांहो अरेकारें ॥ जनीं ऐंकिजेतेंकीरे ॥ कळत असतांच कांरे ॥ निकामीपण ॥ १७ ॥ चातुर्यें शृंगारे अंतर ॥ वस्त्रें शृंगारे शरीर ॥ दोहींमध्येंकोणथोर ॥ बरेंपाहा ॥ १८ ॥ बाह्याकारें शृंगारिलें ॥ तेणेंलोकांच्याहातासकाय आलें ॥ चातुर्यें बहुतांसरक्षिलें ॥ नानापरी ॥ १९ ॥ बरेंखावें बरेंजेवावें ॥ बरेल्यावें बरेंनेसावें ॥ समस्तींही बरें ह्मणावें ॥ ऐशीवासना ॥ २० ॥ तनेंमनेंशीं झिजावें ॥ तेणें भलें ह्मणोन घ्यावें ॥ उगेंचिकल्पितांसिणावें ॥ लागेलपुढें ॥ २१ ॥ लौकिकीं कार्यभाग आडे ॥ तोकार्यभागजेथेंघडे ॥ लोकसहजचिवोढे ॥ कामासाठीं ॥ २२ ॥ ह्मणोनदुसऱ्याससुखीकरावें ॥ तेणेंआपणसुखीव्हावें ॥ दुसऱ्यासकष्टवितांकष्टावें ॥ लागेलस्वयें ॥ २३ ॥ हेंतोप्रगटचि आहे ॥ पाहिल्याविण कामानये ॥ समजणेंहाचि उपाय ॥ सर्वत्रांसी ॥ २४ ॥ समजले आणिवर्तले ॥ तेचिभाग्यपुरुषझाले ॥ यावेगळे उरले ॥ तेकरंटे पुरुष ॥ २५ ॥ जितुकाव्यापतितुकें वैभव ॥ वैभवासारिखाहावभाव ॥ समजलातरींउपाव ॥ प्रगटचिआहे ॥ २६ ॥ आळसें कार्यभागनासतो ॥ साक्षेपें होत होत होतो ॥ दिसतीगोष्टीकळेनातो ॥ शाहाणाकैसा ॥ २७ ॥ मैत्रीकरितांहोतेंकृत्य ॥ वैरकरितांयेतोमृत्यु ॥ बोलिलेंहें सत्यकिं असत्य ॥ ओळखावें ॥ २८ ॥ आपणासशाहाणें करूंनेणें ॥ आपलेंहीत आपणनेणें ॥ जनींमैत्रिकीराखोंनेणें ॥ वैरकरी ॥ २९ ॥ ऐसेप्रकारींचेजन ॥ त्यांसह्मणावें अज्ञान ॥ तयांपासींसमाधान ॥ कोणपावे ॥ ३० ॥ आपण एकाकी एकला ॥ सृष्टींत भांडत चालिला ॥ बहुतांमध्यें एकल्याला ॥ यशकैंचें ३१ बहुतांचेंसुखींउरावें ॥ बहुतां

ने अंतरीं भरावें ॥ उत्तमगुणीं विवरावें ॥ प्राणिमात्रासीं ॥ ३२ ॥ शाहाणे करावे जन ॥ पतीन करावे पावन ॥ सृष्टिमध्यें भगवद्भजन ॥ वाढवावें ॥ ३३ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे चतुर्दशदशके चातुर्यलक्षणंनाम षष्ठः समासः ॥ ६ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ नानावेष नाना आश्रम ॥ सर्वांचें मूळ ग्रहस्थाश्रम ॥ जेथें पावति विश्राम ॥ त्रैलोक्यवासी ॥ १ ॥ देव ऋषी मुनी योगी ॥ नाना तापसी वीतरागी ॥ पितृ आदिकरूनि विभागी ॥ अतीत अभ्यागत ॥ २ ॥ ग्रहस्थाश्रमीं निर्माण झाले ॥ आपुला आश्रम टाकून गेले ॥ परंतु ग्रहस्थागृहीं हिंडों लागले ॥ कीर्तीरूपें ॥ ३ ॥ याकारणें गृहस्थाश्रम ॥ सकळांमध्यें उत्तमोत्तम ॥ परंतु पाहिजे स्वधर्म ॥ आणि भूतदया ॥ ४ ॥ जेथें षटकर्में चालती ॥ विधियुक्त क्रिया आचरती ॥ वाङ् माधुर्यें बोलती ॥ प्राणिमात्रासीं ॥ ५ ॥ सर्वे प्रकारें नेमक ॥ शास्त्रोक्त करणें कांहीं एक ॥ त्याहीमध्यें अलौकिक ॥ तो हा भक्तिमार्ग ॥ ६ ॥ पुरश्चरणीं काया क्लेशी ॥ हृदवृत्ति परमसायासी ॥ जगदीशावेगळें जयासी ॥ थोर नाहीं ॥ ७ ॥ कायावाचा जिवें प्राणें ॥ कष्टे भगवंताकारणें ॥ मनें घेतलें धरणें ॥ भजनमार्गीं ॥ ८ ॥ ऐसा भगवंताचा भक्त ॥ विशेष अंतरीं विरक्त ॥ संसारसोडून झाला मुक्त ॥ भगवंताकारणें ॥ ९ ॥ अंतरापासूनि वैराग्य ॥ तें चि जाणावें महद्भाग्य ॥ लोलंगते एवढें अभाग्य ॥ आणीक नाहीं ॥ १० ॥ राजे राज्य सोडून गेले ॥ भगवंताकारणें हिंडले ॥ कीर्तिरूपें पावन झाले ॥ भूमंडळीं ॥ ११ ॥ ऐसा जो कां योगेश्वर ॥ अंतरीं प्रत्ययाचा विचार ॥ उकलूं जाणे अंतर ॥ प्राणिमात्राचें ॥ १२ ॥ ऐसी वृत्ती उदासीन ॥ त्याही वरी विशेष आत्मज्ञान ॥ दर्शनमात्रें समाधान ॥ पावती लोक ॥ १३ ॥ बहुतां सिकरी उपाय ॥ तो जनाच्या वांट्या नये ॥ अखंड जयाचें हृदय ॥ भगवद्रूप ॥ १४ ॥ जनास दिसे हा दुश्चित ॥ परि तो असे सावचित्त ॥ अखंडज

याचेंचिन्न ॥ परमेश्वरीं ॥ १५॥ उपासना मूर्तिध्यानीं ॥ अथवा आत्मानुसंधानीं ॥ नाहींतरी श्रवणमननिं ॥ निरंतर ॥ १६॥ पूर्वजांच्यापुण्यकोटी ॥ संग्रहो असिल्या गांठी ॥ जनासी ऐसी याची भेटी ॥ तरीचहोय ॥ १७॥ प्रचीतीवीण जें ज्ञान ॥ तो अवघाच अनुमान ॥ तेथें कैंचें परत्रसाधन ॥ प्राणियांसीं ॥ १८॥ याकारणें मुख्य प्रत्यय ॥ प्रचीतीवीण कामानये ॥ उपायासारिखा अपाय ॥ शाहाणे जाणती ॥ १९॥ वेडे संसार सांडून गेले ॥ तरी ते कष्टकष्टोंच मेले ॥ दोहींकडे अंतरले ॥ इहलोक परत्रीं ॥ २०॥ रागेंरागें निघोन गेला ॥ तरीं तो भांडीभांडोंच मेला ॥ बहुत लोककष्टी केला ॥ आपणाही कष्टी ॥ २१॥ निघोन गेला परी अज्ञान ॥ त्याचे संगतीस लागले जन ॥ गुरुशिष्य दोघे समान ॥ अज्ञानपणें ॥ २२॥ आशाबद्ध अनाचारी ॥ निघोन गेला देशांतरीं ॥ तरी तो अनाचार विकरी ॥ जनामध्यें ॥ २३ ॥ गृहीं पोटेंवीण कष्टती ॥ कष्टी होऊन निघोन जाती ॥ त्यास ठायींठायीं मारिती ॥ चोरी भरतां ॥ २४॥ संसारमिथ्या ऐसा कळला ॥ ज्ञान समजोन निघोन गेला ॥ तेणें जन पावन केला ॥ आपणा ऐसा ॥ २५॥ एके संगतीनें तरती ॥ एके संगतीनें बुडती ॥ याकारणें सत्संगती ॥ बरी पाहावी ॥ २६॥ जेथें नाहीं विवेकपरीक्षा ॥ तेथें कैंची असेल दीक्षा ॥ घरोघरीं मागतां भिक्षा ॥ कोठेंही मिळेना ॥ २७॥ जो दुसऱ्याचें अंतर जाणे ॥ देशकाळप्रसंग जाणे ॥ तयापुरुषा काय उणें ॥ भूमंडळीं ॥ २८॥ नीच प्राणी गुरुत्व पावला ॥ तेथें आचार निबुडाला ॥ वेदशास्त्र ब्राह्मणाला ॥ कोण पुसे ॥ २९॥ ब्रह्मज्ञानाचा विचारू ॥ त्याचा ब्राह्मणासींच अधिकारू ॥ वर्णानां ब्राह्मणो गुरु ॥ ऐसें हें वचन ॥ ३० ब्राह्मण बुद्धीपासून चेवले ॥ आचारापासून भ्रष्टले ॥ गुरुत्व सांडून झाले ॥ शिष्यशिष्याचे ॥ ३१॥ कित्येक दावलमलकास जाती ॥ कित्येक पिरासींच भजती ॥ कित्येक तुरुक होती ॥ आपले इच्छेनें ॥ ३२॥ ऐसा कलयुगींचा आचा

र ॥ कोठें राहिला विचार ॥ पुढें पुढें वर्णसंकर ॥ होणार आहे ॥ ३३ ॥ गुरुत्व आलें नीचयाती ॥ कांहीं एक वादळी महंती ॥ शूद्र आचार बुडविती ॥ ब्राह्मणांचा ॥ ३४ ॥ हें ब्राह्मणासीं कळेना ॥ त्यांची वृत्ती वळेना ॥ मिथ्या अभिमान गळेना ॥ मूर्खपणाचा ॥ ३५ ॥ राज्य नेलें म्लेंच्छ क्षेत्रीं ॥ गुरुत्व नेलें कुपात्रीं ॥ आपण अरत्रीं ना परत्रीं ॥ कांहींच नाहीं ॥ ३६ ब्राह्मणास ग्रामणीनें बुडविलें ॥ विष्णूनें श्रीवत्स मिरविलें ॥ त्याच विष्णूनें शापिलें ॥ परशुरामें ॥ ३७ ॥ आह्मीही तेचि ब्राह्मण ॥ दुःखें बोलिलों हें वचन ॥ वडील गेले ग्रामणी करून ॥ आह्मां भोंवत ॥ ३८ ॥ आतांच्या ब्राह्मणीं काय केलें ॥ अन्न मिळेना ऐसें झालें ॥ तुह्मां बहुतांचे प्रचीतीस आलें ॥ किंवा नाहीं ॥ ३९ ॥ बरें वडिलांस काय ह्मणावें ॥ ब्राह्मणांचें अदृष्ट जाणावें ॥ प्रसंगें बोलिलें स्वभावें ॥ क्षमा कीजे ॥ ४० ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे चतुर्दशदशके युगधर्मनिरूपणंनाम सप्तमः समासः ॥ ७ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ बरें ऐसा प्रसंग झाला ॥ झाला तो होऊन गेला ॥ आतां ब्राह्मणीं आपणाला ॥ शाहाणे करावें ॥ १ ॥ देवपूजावा विमळ हस्तीं ॥ तेणें भाग्य पाविजे समस्तीं ॥ मूर्ख अभक्त अव्यवस्थीं ॥ दरिद्र भोगिजे ॥ २ ॥ आधीं देवास ओळखावें ॥ मग अनन्य भावें भजावें ॥ अखंड ध्यान धरावें ॥ सर्वोत्तमाचें ॥ ३ ॥ सर्वांमध्यें जो उत्तम ॥ तया नाव सर्वोत्तम ॥ आत्मानात्मविवेकें वर्म ॥ ठायीं पाडावें ॥ ४ ॥ जाणजाणों देहरक्षी ॥ आत्मा द्रष्टा अंतरसाक्षी ॥ पदार्थमात्रांस परीक्षी ॥ जाणजाणों ॥ ५ ॥ तो सकळ देहामध्यें वर्ततो ॥ इंद्रियग्राम चेष्टवितो ॥ प्रचीतीनें प्रत्यय येतो ॥ प्राणिमात्रीं ॥ ६ ॥ प्राणिमात्रीं जगदांतरें ॥ ह्मणोनी राखावीं अंतरें ॥ दाता भोक्ता परस्परें ॥ सकळ कांहीं ॥ ७ ॥ देव वर्ततो जगदांतरीं ॥ तोचि आपुले हो अंतरीं ॥ त्रैलोकींचे प्राणिमात्रीं ॥ बरें पाहा ॥ ८ ॥ मुळीं पाहाणार तो येकला ॥ सकळां ठायीं विभागला ॥ देह प्रकृती-

नें झाला ॥ भिन्नभिन्न ॥ ९॥ भिन्न भासे देहाकारें ॥ परंतु एकचि अंतरें ॥ बोलणें चालणें निर्धारें ॥ त्यासींच घडे ॥ १०॥ आपुलें पारखे सकळ लोक ॥ पक्षी श्वापद पश्वादिक ॥ किडा मुंगी देहधारक ॥ सकळ प्राणी ॥ ११॥ खेचरें भूचरें वनचरें ॥ नानाप्रकारें जळचरें ॥ चत्वारखाणी विस्तारें ॥ किती ह्मणोन सांगाव्या ॥ १२॥ समस्त जाणिवेनें वर्तती ॥ रोकडी पाहावी प्रचीती ॥ त्याची आपुली संगती ॥ अखंड आहे ॥ १३॥ जगदांतरें बोळे धणी ॥ किती एक वेढले प्राणी ॥ परी तो बोळा त्याची करणी ॥ आपणाच पाशीं ॥ १४॥ हें आपणाकडेच येतें ॥ राजी राखवीजे समस्तांतें ॥ देहासी बरें करावें तें ॥ आत्मयासि पावे ॥ १५॥ दुर्जन प्राणी त्यांतील देव ॥ त्याचा लाताड स्वभाव ॥ रागास आला जरी राव ॥ तरी तंडों नये कीं ॥ १६॥ प्रसंगीं सांडीच करणें ॥ पुढें विवेकें विवरणें ॥ विवेकें सज्जनचि होणें ॥ सकळ लोकीं ॥ १७॥ आत्मत्वीं दिसतो भेद ॥ हा अवघाचि देहसंबंध ॥ एकाजीवनीं नानास्वाद ॥ औषधीभेदें ॥ १८॥ गरळ आणि अमृत झालें ॥ परी आपपण नाहीं गेलें ॥ साक्षत्वें आत्मयासी पाहिलें ॥ पाहिजे तैसें ॥ १९॥ अंतरनिष्ठ जो पुरुष ॥ तो अंतरनिष्ठेनें विशेष ॥ जगामध्यें जो जगदीश ॥ तो नयास ओळे ॥ २०॥ नयनेंचि पाहावा नयन ॥ मनेंचि शोधावें मन ॥ तैसाचि हा भगवान ॥ सकळां घटीं ॥ २१॥ तेणेंवीण कार्यभाग अडे ॥ सकळ काहीं तेणेंचि घडे ॥ प्राणी विवेकीं पवाडे ॥ तेणेंचि योगें ॥ २२॥ जागृतीस व्यापार घडतो ॥ समंध तयासींच पडतो ॥ स्वप्नामध्यें घडे जो तो ॥ येणेंचि न्यायें ॥ २३॥ अखंड ध्यानाचें लक्षण ॥ अखंड देवाचें स्मरण ॥ याचें कळतां विवरण ॥ सहजचि घडे ॥ २४॥ सहज सांडुनि सायास ॥ हाचि कोणी एक दोष ॥ आत्मा सांडून अनात्म्यास ॥ ध्यानीं धरती ॥ २५॥ परी तो धरितांही धरेना ॥ ध्यानीं येती व्यक्ती नाना ॥ उगेंचि कष्टविती मनो ॥ कासावीस करूनि ॥ २६॥ मू

र्नि ध्यान करितां सायासें ॥ तेथें एकाचें एक दिसे ॥ भासोंन येतें चि भासे ॥ विलक्षण ॥ २७ ॥ ध्यान देवाचें धरावें ॥ किंवा देवालयाचें करावें ॥ हें चि बरें विवरावें ॥ आपुले ठायीं ॥ २८ ॥ देह देऊळ आत्मा देव ॥ कोठें धरूं पाहातां भाव ॥ देव ओळखोन जीव ॥ तेथें चि लावावा ॥ २९ ॥ अंतरर्निष्ठा ध्यान ऐसें ॥ दंडक ध्यान अनारिसें ॥ प्रत्ययेंवीण सकळ पिसें ॥ अनुमान ध्यान ॥ ३० ॥ अनुमानें अनुमान वाढे ॥ ध्यान धरितां सवेंचि मोडे ॥ उगेंचि कष्टती बापुडे ॥ स्थूळ ध्यानें ॥ ३१ ॥ देवास देहधारी कल्पिती ॥ तेथें नाना विकल्प उठती ॥ भोगणें त्यागणें विपत्ती ॥ देह योगें ॥ ३२ ॥ ऐसें मनीं आठवतें ॥ विचारितां भलतें चि होतें ॥ दिसोंन येतें चि दिसतें ॥ नानास्वप्नीं ॥ ३३ ॥ दिसतें तें सांगतां नये ॥ बळेंचि भावार्थ धरितां नये ॥ साधक कासावीस होय ॥ अंतर्यामीं ॥ ३४ ॥ सांगोपांग घडे ध्यान ॥ त्यास साक्ष आपुलें मन ॥ मनामध्यें विकल्पदर्शन ॥ होऊंच नये ॥ ३५ ॥ फुटकें मन एकवटिलें ॥ तेणें तुटकें ध्यान केलें ॥ तेथें कोण सार्थक झालें ॥ पाहा नां कां ॥ ३६ ॥ अखंड ध्यानें न घडे हीत ॥ तरी तो जाणावा पतीत ॥ हाचि अर्थ सावचित ॥ बरा पाहा ॥ ३७ ॥ ध्यान धरितें तें कोण ॥ ध्यानीं आठवतें तें कोण ॥ दोहींमध्यें अनन्य लक्षण ॥ असिलें पाहिजे ॥ ३८ ॥ अनन्य सहज चि आहे ॥ साधक शोधून न पाहे ॥ ज्ञानी तो विवरोन राहे ॥ समाधानें ॥ ३९ ॥ ऐसीं हे प्रत्ययाचीं कामें ॥ प्रत्ययेंवीण बाधिजे भ्रमें ॥ लोक दंडकसंभ्रमें ॥ चळती प्राणी ॥ ४० ॥ दंडक ध्यानाचें लक्षण ॥ धरूनि बैसले अवलक्षण ॥ प्रमाण आणि अप्रमाण ॥ बाजारी नेणती ॥ ४१ ॥ मिथ्या समाचार उठविती ॥ उग्याच वारा बोंबा घालिती ॥ मनास आणितां अंतीं ॥ अवघेंच मिथ्या ॥ ४२ ॥ कोणी एक ध्यानस्त बैसला ॥ कोणी एक शिकवी त्याला ॥ मुकुट काढून माळा घाला ॥ ह्मणिजे बरें ॥ ४३ ॥ मनाच्या येथें काय दुष्काळ ॥ जे अखूड कल्पिली माळ ॥ सांगते ऐ

कलेकेवळ ॥ मूर्खजाणावे ॥ ४४ ॥ प्रत्यक्ष कष्टकरावेनलगती ॥ दोराफुलेंगुंफावींनलगती ॥ कल्पनेचीमाळ थिदि
करिती ॥ कायनिमित्य ॥ ४५ ॥ बुद्धीवीण प्राणीसकळ ॥ तेतेअवघेचिबाष्कळ ॥ तयामूर्खासीखळखळ ॥ कोणें-
करावी ॥ ४६ ॥ जेणेंजैसापरमार्थकेला ॥ पृथ्वीवरीतैसाचिचालिला ॥ सातापांचांचाबळावला ॥ साभिमान ॥ ४७
॥ प्रत्ययेंवीणसाभिमान ॥ रोगीमारिलेझांकून ॥ तेथें अवघाच अनुमान ॥ ज्ञानकैंचें ॥ ४८ ॥ सर्वसाभिमानसां-
डावा ॥ प्रत्ययें विवेकमांडावा ॥ मायापूर्वपक्षखंडावा ॥ विवेकबळें ॥ ४९ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवा
दे चतुर्दशदशके अखंडध्याननिरूपणंनाम अष्टमः समासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ पिंडाचें पाहि
लेंकौतुक ॥ शोधिला आत्मानात्मविवेक ॥ पिंड अनात्मा आत्मा एक ॥ सकळकर्ता ॥ १ ॥ आत्म्यास अनन्यताबोलि
ली ॥ तेविवेकें प्रत्यया आली ॥ आतांपाहिजेसमजली ॥ ब्रह्मांडरचना ॥ २ ॥ आत्मानात्मविवेक पिंडीं ॥ सारासार-
विचारब्रह्मांडीं ॥ विवर विवरोंहेगोडी ॥ घेतलीपाहिजे ॥ ३ ॥ पिंडकार्यब्रह्मांडकारण ॥ यानें करावेंविवरण ॥ हेंचिपु
ढेंनिरोपण ॥ बोलिलें असे ॥ ४ ॥ असारह्मणिजेनाशवंत ॥ सारह्मणिजेशाश्वत ॥ जयासहोईलकल्पांत ॥ तेंसा
रनव्हे ॥ ५ ॥ पृथ्वीजळापासूनि झाली ॥ पुढेंतेविजळीं मिळाली ॥ जळाचीउत्पत्तिवाढली ॥ तेजापासूनी ॥ ६ ॥
तेंजळतेजें शोषिलें ॥ महातेजें आटोनिगेलें ॥ पुढेंतेजचिउरलें ॥ सावकाश ॥ ७ ॥ तेजझालें वायूपासूनी ॥ वायू
झडपीतयालागुनी ॥ तेजजाऊनदाटणी ॥ वायूचीच जाहली ॥ ८ ॥ वायुगगनापासूनि झाला ॥ मागुतातेथें
चिविराला ॥ ऐसाकल्पांतबोलिला ॥ वेदांतशास्त्रीं ॥ ९ ॥ गुणमायामूळमाया ॥ परब्रह्मींपावतीलया ॥ तेंपरब्रह्म
विवरावया ॥ विवेकपाहिजे ॥ १० ॥ सर्वउपाधीचाशेवट ॥ तेथेंनाहींदृश्यखटपट ॥ निर्गुणब्रह्म घनदाट ॥ सक

काठायीं ॥ ११ ॥ उदंड कल्पांतजाहला ॥ तरीनाशनाहींत्याला ॥ मायात्यागेंशाश्वताला ॥ वोळखावें ॥ १२ ॥ देव अंतरात्मासगुण ॥ सगुणेंपाविजेनिर्गुण ॥ निर्गुणज्ञानेंविज्ञान ॥ होत आहे ॥ १३ ॥ कल्पनेंतीतजेंनिर्मळ ॥ तेथें नाहींमायामळ ॥ मिथ्यालेंदृश्यसकळ ॥ होनजातें ॥ १४ ॥ जेंहोतें आणिसवेंचिजातें ॥ तेंतें प्रत्ययासयेतें ॥ जेथें होणेंजाणेंनाहींतें ॥ विवेकें ओळखावें ॥ १५ ॥ एकज्ञान एकअज्ञान ॥ एकजाणावेंविपरीतज्ञान ॥ हे त्रिपुटीजेथें होयक्षीण ॥ विज्ञानतेंची ॥ १६ ॥ वेदांतसिद्धांतधादांत ॥ याचीपाहावीप्रचीत ॥ निर्विकारसदोदीत ॥ जेथेंतेथें ॥ १७ ॥ तेंज्ञानदृष्टीनेंपाहावें ॥ पाहोन अनन्यराहावें ॥ मुख्य आत्मनिवेदनजाणावें ॥ याचेंचिनांव १८ ॥ दृष्टीस दिसतेंतेंदृश्य ॥ मनासिभासतें तोभास ॥ दृश्यभासातीतअविनाश ॥ परब्रह्मतें ॥ १९ ॥ पाहोंजातांदुरिच्याडुरी ॥ परब्रह्मसबाह्यअंतरीं ॥ अंतचिनाहीं अनंतसरी ॥ कोणाचीद्यावी ॥ २० ॥ चंचळतें स्थिरावेना ॥ निश्चळकदापिचळेना ॥ आभाळयेतेंजातेंगगना ॥ चळणनाहीं ॥ २१ ॥ जेंविकारेंवाढेमोडे ॥ तेथेंशाश्वतताकैंचीघडे ॥ कल्पांत होतांचिविघडे ॥ सकळकांहीं ॥ २२ ॥ जे अंतरींच भ्रमले ॥ मायासंभ्रमेसंभ्रमले ॥ तयांसहेंकैसेंउकले ॥ अल्हाट चक्र ॥ २३ ॥ भिडेनेवेव्हारनिवडेना ॥ भिडेनेंसिद्धांतकळेना ॥ भिडेनेंदेवआकळेना ॥ अंतर्यामीं ॥ २४ ॥ वैद्याचीप्रचीतयेईना ॥ आणिभीडहीउल्लंघेना ॥ तरीमगरोगीवांचेना ॥ ऐसेंजाणावें ॥ २५ ॥ जेणेंराजावोळखिला ॥ तोराजाह्मणोनाभलत्याला ॥ जेणेंदेववोळखिला ॥ तोदेवरूपी ॥ २६ ॥ जयासमायिकाचीभीड ॥ तेंकाय बोलेलगूड ॥ विचारपाहातांउघड ॥ सकळकांहीं ॥ २७ ॥ भीडमायेऐलीकडे ॥ परब्रह्मतेंपैलीकडे ॥ पैलीकडेऐलीकडे ॥ सदोदित ॥ २८ ॥ लटिक्याचीभीडधरणें ॥ भ्रमेंभलतेंचकरणें ॥ ऐसीं नव्हेतकीं लक्षणें ॥ विवेकाची ॥ २९ ॥

खोटें अवघेंच सांडावें ॥ खरें प्रत्ययें ओळखावें ॥ माया त्यागें समजावें ॥ परब्रह्म तें ॥ ३० ॥ ते मायेचें जें लक्षण ॥ तें चि पुढें निरूपण ॥ सूचितपणें विवरण ॥ केलें पाहिजे ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे चतुर्दशदशके शाश्वतनिरूपणंनाम नवमः समासः ॥ ९ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ माया दिसे परि नासें ॥ वस्तु न दिसे परी न नासे ॥ माया सत्य वाटे परी मिथ्या असे ॥ निरंतर ॥ १ ॥ करंटा पडोन उताणा ॥ करी नाना परी कल्पना ॥ परी तें कांहींच घडेना ॥ तैसी माया ॥ २ ॥ द्रव्यद्वारेंचें स्वप्नवैभव ॥ नाना विलास हावभाव ॥ क्षणीक वाटे परी माव ॥ तैसी माया ॥ ३ ॥ गगनीं गंधर्वनगरें ॥ दिसता ति नाना प्रकारें ॥ नाना रूपें नाना विकारें ॥ तैसी माया ॥ ४ ॥ लक्ष्मीराय विनोदाची ॥ बोलतां वाटे साची ॥ मिथ्या प्रचीत तेथींची ॥ तैसी माया ॥ ५ ॥ दसऱ्याच्या सूवर्णाचे लाटे ॥ लोक ह्मणती परि ते कांटे ॥ परंतु तें सर्वत्र राहाटे ॥ तैसी माया ॥ ६ ॥ मेल्याचा महोत्सव करणें ॥ सतीनें वैभव वाढवणें ॥ मसणीं जाऊन रुदन करणें ॥ तैसी माया ॥ ७ ॥ राखेसी ह्मणती लक्ष्मी ॥ दुसरी भारदोरी लक्ष्मी ॥ तिसरी नाममात्र लक्ष्मी ॥ तैसी माया ॥ ८ ॥ मुळीं बाळविधवा नारी ॥ तिचें नाम जन्मसावित्री ॥ कुबेर हिंडे घरोघरीं ॥ तैसी माया ॥ ९ ॥ दशावतारांतील कृष्णा ॥ उपजे जीर्ण वस्त्राची तृष्णा ॥ कांनदी नामें पीयुष्णा ॥ तैसी माया ॥ १० ॥ बहुरूपांतील रामदेवराव ॥ ग्रामस्थापुढें दाखवी भाव ॥ कां महाराज ह्मणो निलाघव ॥ तैसी माया ॥ ११ ॥ देव्हारां असोन अन्नपूर्णा ॥ आणि गृहीं अन्नचि मिळेना ॥ नामें सरस्वती शिकेना ॥ सूभाषित ॥ १२ ॥ शून्यासीं नाम व्याघ्र ठेविलें ॥ पुत्रासि इंद्र नामें पाचारिलें ॥ कुरूप परी आळविलें ॥ सूंदरा ऐसें ॥ १३ ॥ मूर्खा नाम सकुळकळा ॥ रासभी नाम कोकिळा ॥ नातरी डोळसे चाडोळा ॥ फुटका जैसा ॥ १४ ॥ मातंगीनें नाम तुळसी ॥ चर्मकीं

चेंनामकाशी॥ बोलती अत्तिशूद्रिणीसी॥ भागीरथीऐसें ॥१५॥ साउली आणि अंधःकार॥ एकहोतांतेथींचा विचार॥ उगाचदिसे भासमात्र॥ तैसीमाया॥ १६॥ जळींचरण करांगुळें॥ आंखूडलांबेंकिरकोळें॥ विपरीत कोणें दिसतीजळें॥ तैसीमाया॥१७॥ श्रवण बोटेंसंधीकरतळ॥ रविरश्मिदिसतीइंगळ॥ रम्य आरक्तरंगकल्लोळ॥- तैसीमाया॥१८॥ भगवेंवस्त्रदेखतांमनाला॥ वाटेअग्निलागला॥ विवंचितां प्रत्ययो आला॥ तैसीमाया॥१९॥ भोंवंडीनेंपृथ्वीकलथली॥ कामिनीनेंपिंवळीझाली॥ संन्निपातें स्थितिअनुभवली॥ तैसीमाया॥२०॥ कोणीएकपदार्थविकार॥ उगाचदिसे भासमात्र॥ अन्याचा अन्यप्रकार॥ तैसीमाया॥२१॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेचतुर्दशदशकेमायानिरूपणंनामदशमःसमासः॥१०॥ ॥श्रीरामचंद्रार्पणमस्तु॥ ॥६

इतिश्रीदासबोधेचतुर्दशदशकः समाप्तः

अथदासबोधे पंचदशदशक प्रारंभः

दा॰द॰१५
१

श्रीगणेशायनमः॥ ॥अस्थिमांसाचींशरीरें॥ त्यांतराहिजे जीवेश्वरें॥ नानाविकारींविकारें॥ प्रवीणहोइजे॥१
घनवटपोंचदस्वभावें॥ विवरोनजाणिजेजीवें॥ ह्यावेंनव्हावेंअघवें॥ जीवजाणें॥२॥ एकींमागमागोंनघेणें॥ एकीं
नमागतांचदेणें॥ प्रचीतीनें सूक्ष्मलक्षणें॥ वोळखावीं॥३॥ जीवजीवांतघालावा॥ आत्मा आत्म्यांत मिसळावा॥
राहोंराहों शोधघ्यावा॥ परांतराचा॥४॥ जानवेंहेवडकारेंझालें॥ दिलेपणेंहेवाडआलें॥ नेमस्तपणेंशोभलें॥ दृ
ष्टिपुढें॥५॥ तैसेंचिहें मनासिंमन॥ विवेकेंजावेंमिळोन॥ दिलेपणें अनुमान॥ होत आहे॥६॥ अनुमानें अनुमान
वाढतो॥ भिडेनेंकार्यभागनासतो॥ याकारणेंप्रत्ययतो॥ आधींपाहावा॥७॥ दुसऱ्याचेजीवींचेंकळेना॥ परां-
तरतेंजाणवेना॥ वश्यहोतीलोकनाना॥ कोण्याप्रकारें॥८॥ अक्कलसांडूनपरती॥ लोकवशीकरणेंकरिती॥ अं
पूर्णपणेंहलूपडती॥ ठायींठायीं॥९॥ जगदीश आहेजगदांतरीं॥ चेटकें केरावीं कोणावरी॥ जोकोणी विवेकें वि
वरी॥ तोचिश्रेष्ठ॥१०॥ श्रेष्ठकार्यकरितोश्रेष्ठ॥ कृत्रिमकरितोकनिष्ठ॥ कर्मानुसारप्राणीनष्ट॥ अथवाभले॥११
राजेजातीराजपंथें॥ चोरजातीचोरपंथें॥ वेडेंठके अल्पस्वार्थें॥ मूर्खपणें॥१२॥ मूर्खासवाटेमीशाहाणा॥ परी
तोवेडादैन्यवाणा॥ नानाचातुर्याच्याखुणा॥ चतुरजाणें॥१३॥ जोजगदांतरेंमिळाला॥ तोजगदांतरचिझाला
॥ अरत्रींपरत्रींतयाला॥ कायउणें॥१४॥ बुद्धिदेणें भगवंताचें॥ बुद्धिविनामाणूसकाचें॥ राज्यसांडूनफुकाचें॥-
भीकमागे॥१५॥ जेंजेंजेथेंनिर्माणझालें॥ तेंतेंतयासमानलें॥ अभिमान देऊनगोंविलें॥ ठायींठायीं॥१६॥ अ-
वघेचिह्मणती आह्मीथोर॥ अवघेचिह्मणती आह्मीसुंदर॥ अवघेचिह्मणतीआह्मीचतु र॥ भूमंडळीं॥१७॥
ऐसाविचारआणितांमना॥ कोणीच लहान ह्मणवीना॥ जाणते आणिती अनुमाना॥ सकळकांहीं॥१८॥ आपुला

स॰
१

१

ल्यासाभिमानें॥ लोकचालिले अनुमानें॥ परंतुहें विवेकानें॥ पाहिलेंपाहिजे ॥१९॥ लटिक्याचासाभिमानघेणें॥ सत्य अवघेंचसांडणें॥ मूर्खपणांचींलक्षणें॥ तेहेंऐसिं२०सत्याचाजो साभिमान॥ तोजाणावानिराभिमान॥ न्याय अन्यायसमान॥ कदापीनव्हे ॥२१॥ न्यायह्मणिजेतोशाश्वत॥ अन्यायह्मणिजेतो अशाश्वत॥ बाष्कळ आणिनेमस्त॥ एककैसें ॥२२॥ एकउघडभाग्य भोगिती॥ एकतस्करपळोनजाती॥ एकाचीप्रगटमहंति॥ एकानें कानकोंडीं॥२३॥ आचारविचारेंवीण॥ जेंजेंकरणेंतोतोशीण॥ धूर्त आणि विचक्षण॥ तेंचिशोधावें॥२४॥ उदंड बाजारीमिळाले॥ परीतेधूर्तेंचिआकळिले॥ धूर्तापासींकांहींनचले॥ बाजाऱ्याचें॥२५॥ धूर्तासीधूर्तचि आवडे॥ धूर्तधूर्तेंचिपवाडे॥ उगेचि हिंडतीवेडे॥ कार्येंवीण॥२६॥ धूर्तासींधूर्तपणकळलें॥ तेणेंमनासिंमनमिळालें॥ परी हेंगुप्तरूपेंकेलें॥ पाहिजेसर्व॥२७॥ याकारणेंमुख्यमुख्य॥ तयांसींकरावेंसख्य॥ येणेंकरिअसंख्य॥ बाजारी मिळती॥२८॥ समर्थाचेंराखतांमन॥ तेथेंयेतीउदंडजन॥ जन आणिसज्जन॥ आर्जवकरिती॥२९॥ बोलखीनेंबोलखीसाधावी॥ बुद्धीनेंबुद्धिबोधावी॥ नीतिन्यायेंवाटरोधावी॥ पाखांडाची॥३०॥ वेषधरावाबावळा॥ अंतरीं असाव्यानानाकळा॥ सगटलोकांचाजिव्हाळा॥ मोडूंचनये॥३१॥ निस्पृह आणि नित्यनूतन॥ प्रत्ययानेंब्रह्मज्ञान॥ प्रगटजाणतासज्जन॥ दुर्लभजगीं॥३२॥ नानाजिन्नसपाठांतरें॥ निवती सकळांचीं अंतरें॥ चंचळपणेंतदनंतरें॥ सकळांठाईं॥३३॥ एकेंठायींबैसोनिराहिला॥ तरीमगव्यापचिबुडाला॥ सावधपणेंज्यालात्याला॥ भेटीद्यावी॥३४॥ भेटभेटींउरींराखणें॥ हेंचातुर्याचीं लक्षणें॥ मनुष्यमात्रउत्तमगुणें॥ समाधानपावे॥३५॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशकें चातुर्यलक्षणनिरूपणंनाम प्रथमः समासः॥१॥ ॥

॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥पृथ्वीमध्यें नानाशरीरें ॥उदंड दाटलीं लाहानथोरें ॥पालटती मनोविकारें ॥क्षण-
क्षणां ॥१॥ जितुक्यामूर्ती तितुक्याप्रकृति ॥सारिख्यानसती आदिअंतीं ॥नेमचिनाहीं पाहावें किती ॥-
काय ह्मणोनि ॥२॥ कितेक म्लेंच्छ होऊन गेले ॥कितेक फिरंगणांत आटले ॥देशभाषेनें रुधिले ॥किती एक
॥३॥ महाराष्ट्रदेश थोडा उरला ॥राजकारणें लोक रुधिला ॥अवकाश नाहीं जेवायाला ॥उदंड कामें ॥४॥ कित्ये
क युद्धप्रसंगीं गुंतले ॥तमोगुणें उन्मत्त झाले ॥रात्रंदिवस करूं लागले ॥युद्धचर्चा ॥५॥ उदम्यास व्यासंग लाग-
ला ॥अवकाश नाहींसा झाला ॥अवघा पोटधंदाच लागला ॥निरंतर ॥६॥ षट्दर्शनें नाना मतें ॥पाषांडें वाढलीं
बहुतें ॥पृथ्वीमध्यें जेथें तेथें ॥उपदेशिती ॥७॥ स्मार्ती आणि वैष्णावी ॥उरलीं सुरलीं नेलीं अघवीं ॥ऐसी पाहा-
ता गाथागोंवी ॥उदंड जाहली ॥८॥ कित्येक कामनेचे भक्त ॥ठायींठायीं झाले आसक्त ॥युक्त अथवा अयुक्त ॥पा
हातो कोण ॥९॥ या गल्बल्यामध्यें गल्बला ॥कोणी कोणी वादविला ॥त्यास देखों शकेनासा झाला ॥वैदीक लो
क ॥१०॥ त्याहीमध्यें हरिकीर्तन ॥तेथें वोढवले कित्येक जन ॥प्रत्ययाचें ब्रह्मज्ञान ॥कोण पाहे ॥११॥ याकारणें
ज्ञान दुर्लभ ॥पुण्यें घडे अलभ्य लाभ ॥विचारवंता सुलभ ॥सर्व कांहीं ॥१२॥ विचार कळला सांगतां नये ॥उदं
ड येती अंतराय ॥उपाय योजितां अपाय ॥आडवे येती ॥१३॥ त्याहीमध्यें जोतीक्षण ॥रिकामा जाऊं नेदी क्षण-
॥धूर्त तार्कीक विचक्षण ॥सकळांस माने ॥१४॥ नाना जिन्नस उदंड पाठ ॥वदों लागला घटघडाट ॥आव्हांटेची के
ली वाट ॥सामर्थ्यबळें ॥१५॥ प्रबोधशक्तीचीं अनंत द्वारें ॥जाणे सकळांचीं अंतरें ॥निरूपणें नरदनंतरें ॥चटकला
गे ॥१६॥ मतें मतांतरें सगट ॥प्रत्यय बोलोन करी सपाट ॥दंडक सांडून नीट ॥वेधी जना ॥१७॥ नेमकें भेदकें वच

नें॥ अखंड पाहे प्रसंगमानें॥ उदासवृत्तीच्या गुमानें॥ उठोन जातो॥१८॥ प्रत्यय बोलोन उठोन गेला॥ चटक लागली लोकांला॥ नाना मार्ग सांडून त्याला॥ शरण येती॥१९॥ परी तो कोठें आढळेना॥ कोणे स्थळीं सांपडेना॥ वेषपाहातां हीनदीना॥ सारिखा दिसे॥२०॥ उदंड करी गुप्तरूपें॥ भिकाऱ्यासारिखा स्वरूपें॥ तेथें यशकीर्ति प्रतापें॥ सिमा सांडिली॥२१॥ ठायींठायीं भजन लावी॥ आपण तेथून चुकावी॥ मत्सरमताची गोंवी॥ लागोंच नेदी॥२२॥ खनाळामध्यें जाऊन राहे॥ तेथें कोणीच न पाहे॥ सर्वत्रांची चिंता बाहे॥ सर्वकाळ॥२३॥ अवघड स्थळीं कठीण लोक॥ तेथें राहाणें नेमक॥ सृष्टीमध्यें सकळ लोक॥ धुंडीत येती॥२४॥ तेथें कोणाचें चालेना॥ अणुमात्र अनुमानेना॥ कदृ घालून राजकारणा॥ लोकां लावी॥२५॥ लोकीं लोक वाढविले॥ तेणें अमर्याद झाले॥ भूमंडळीं सत्ता चाले॥ गुप्तरूपें॥२६॥ ठायींठायीं उदंड ताबे॥ मनुष्यमात्र तितुकें झोंबे॥ चहूंकडे उदंड लांबे॥ परमार्थबुद्धि॥२७॥ उपासनेचा गजर॥ स्थळोस्थळीं थोर थोर॥ प्रत्ययानें प्राणिमात्र॥ सोडविले॥२८॥ ऐसें कैवाड उदंड जाणें॥ तेणें लोक होती शाहाणे॥ जेथें तेथें प्रत्ययो बाणे॥ प्राणिमात्रांसीं॥२९॥ ऐसी कीर्ती करून जावें॥ तरीच संसारासीं यावें॥ दास ह्मणे स्वभावें॥ संकेतें बोलिलें॥३०॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशके निस्पृहलक्षणंनाम द्वितीयः समासः॥२॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥ मुळापासून सैरावैरा॥ अवघा पंचीकरणपसारा॥ त्यांत साक्षत्वाचा दोरा॥ तो ही तत्वरूप॥१॥ दुरस्तां दाटल्या फौजा॥ उंच सिंहासनीं राजा॥ याचा विचार समजा॥ अंतर्यामीं॥२॥ देहमात्र अस्थिमांसाचें॥ तैसें चि जाणावें नृपतीचें॥ मुळापासून सृष्टीचें॥ तत्वरूप॥३॥ रायाचें सत्तेनें चालतें॥ परंतु अवघीं पंचभूतें॥ मुळीं अधीक जाणिवेचें तें॥ अधिष्ठान आहे॥४॥ विवेकें बहुत

पैसावले ॥ ह्मणोन अवतारी बोलिले ॥ मनुचक्रवर्ती झाले ॥ येणेचि न्यायें ॥ ५॥ जेथें उदंड जाणीव ॥ तेचि तितुके
सदैव ॥ थोडे जाणिवेनें निर्दैव ॥ होती लोक ॥ ६॥ व्याप आटोप करिती ॥ धक्के चपेटे सोसिती ॥ तेणें प्राणी सदैव होती
॥ देखत देखतां ॥ ७॥ ऐसें हें आतां वर्ततें ॥ मूर्ख लोकांस कळेनातें ॥ विवेकी मनुष्य समजतें ॥ सकळ कांहीं ॥ ८॥
थोर लहान बुद्धीपासीं ॥ सगट कळेना लोकांसी ॥ आधीं उपजलें तयासी ॥ थोर ह्मणती ॥ ९॥ वयें धाकुटा नृपति
॥ वृद्ध तयास नमस्कार करिती ॥ विचित्र विवेकाची गति ॥ कळली पाहिजे ॥ १०॥ सामान्य लोकांचें ज्ञान ॥ तो अव
घाच अनुमान ॥ दिक्षादंड काचें लक्षण ॥ येणेचि पाडे ॥ ११॥ नव्हे कोणास ह्मणावें ॥ सामान्यास काय ठावें ॥ को
णें कोणास ह्मणावें ॥ किती ह्मणोनी ॥ १२॥ धाकुटा भाग्यास चढला ॥ तरी तुच्छ करिती तयाला ॥ याकारणें सलगीच्या
लोकांला ॥ दुरी धरावें ॥ १३॥ नेमस्त कळेना वचन ॥ नेमस्त नये राजकारण ॥ उगेंचि धरिती थोरपण ॥ मूर्ख
पणें ॥ १४॥ नेमस्त कांहींच कळेना ॥ नेमस्त कोणीच मानीना ॥ आधीं उपजलें त्या थोरपणा ॥ कोण पुसे ॥ १५॥ वडि
लांस वडीलपण नाहीं ॥ धाकुट्यांस धाकुटपण नाहीं ॥ ऐसें बोलती त्यास नाहीं ॥ शाहाणपण ॥ १६॥ गुणेंवीण वडीलपण
॥ हें तो अवघेंच अप्रमाण ॥ त्याची प्रचीत प्रमाण ॥ थोरपणीं ॥ १७॥ तथापि वडिलांस मानावें ॥ वडिलें
वडीलपण जाणावें ॥ नेणतां पुढें कष्टावें ॥ थोरपणीं ॥ १८॥ तस्मात वडील अंतरात्मा ॥ जेथें चेतला तेथें महिमा ॥
हें तो प्रगटचि आहे आह्मा ॥ शब्द नाहीं ॥ १९॥ याकारणें कोणी एकें ॥ शाहाणपण सिकावें विवेकें ॥ विवेक न सिक
तां तुके ॥ तुटोन जाती ॥ २०॥ तुक तुटलें ह्मणिजे गेलें ॥ जन्मास येऊन काय केलें ॥ बळेंच सांदीस घातलें ॥ आपणा
सिं ॥ २१॥ सगट बायका शिव्या देती ॥ सांदीस पडला ऐसें ह्मणती ॥ मूर्खपणाची प्राप्ती ॥ टाकून आली ॥ २२॥ ऐं

सें कोणी एकें न करावें ॥ सर्व सार्थक चि करावें ॥ कळेना तरी विवरावें ॥ ग्रंथांतरीं ॥ २३ ॥ शाहाण्यास कोणी तरी बाहा
ती ॥ मूर्खास लोक दवडून देती ॥ जीवास आवडे संपत्ति ॥ तरीं शाहाणें व्हावें ॥ २४ ॥ अहो या शाहाणपणा कारणें
॥ बहुतांचे कष्ट करणें ॥ परंतु शाहाणपणासि कणें ॥ हें उत्तमोत्तम ॥ २५ ॥ जो बहुतांस मानला ॥ तो जाणावा शाहा
णा झाला ॥ जनीं शाहाण्या मनुष्याला ॥ काय उणें ॥ २६ ॥ आपलें हित न करी लोकिकीं ॥ तो जाणावा आत्मघात
की ॥ त्या मूर्खा एवढा पातकी ॥ आणीक नाहीं ॥ २७ ॥ आपण संसारीं कष्टतो ॥ लोकां करवीं रागें जोन घेतो ॥ जना
मध्यें शाहाणा तो ॥ ऐसें न करी ॥ २८ ॥ साधकां सिकविलें स्वभावें ॥ मानेल तरीं स्मरवें घ्यावें ॥ मानेना तरीं सांडावें ॥
एकीकडे ॥ २९ ॥ तुह्मीं श्रोते परम दक्ष ॥ अलक्षास लाविता लक्ष ॥ हें तो सामान्य प्रत्यक्ष ॥ जाणतसां ॥ ३० ॥ ॥
इतिश्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशके श्रेष्ठ अंतरात्मानिरूपणंनाम तृतीयः समासः ॥ ३ ॥ ॥ श्री
रामसमर्थ ॥ ॥ पृथ्वीपासून झालीं झाडें ॥ झाडापासून होतीं लांकडें ॥ लांकडें भस्मोन पुढें ॥ पृथ्वीच होय ॥
१ ॥ पृथ्वीपासून वेल होती ॥ नाना जिन्नस फां पावती ॥ वाळोन कुजोन मागुती ॥ पृथ्वीच होय ॥ २ ॥ नाना धान्याचीं
नाना अन्नें ॥ मनुष्यें करिती भोजनें ॥ नाना विष्टा नाना वमनें ॥ पृथ्वीच होय ॥ ३ ॥ नाना पक्ष्यादिकीं भक्षिलें ॥
तरी पुढें तैसेंचि झालें ॥ वाळोन भस्म होऊन गेलें ॥ पुनः पृथ्वी ॥ ४ ॥ मनुष्यें मरतांच ऐका ॥ कृमी भस्म मृत्तिका ॥
ऐशा काया पडती अनेका ॥ पुढें पृथ्वी ॥ ५ ॥ नाना तृणें पदार्थ कुजती ॥ पुढें त्यांची होय माती ॥ नाना किडे मरोन
जाती ॥ पुढें पृथ्वी ॥ ६ ॥ पदार्थ दाटले अपार ॥ किती सांगावा विस्तार ॥ पृथ्वीवांचून थार ॥ कोणास नाहीं ॥ ७ ॥
झाडपालें आणि तृणा ॥ पशू भक्षितां होतें शेण ॥ खात मूत भस्म मिळोन ॥ पुनः पृथ्वी ॥ ८ ॥ उत्पत्ति स्थिती सं-

हारतें ॥ तेंतेंपृथ्वीस मिळोनजातें ॥ जितुकें होतें आणि जातें ॥ पुनः पृथ्वी ॥ ९ ॥ नानाबीजांचियाराशी ॥ विरूढो
नलागतीगगनासी ॥ पुढेंशेवटींपृथ्वीसी ॥ मिळोनजाती ॥ १० ॥ लोकनानाधातुपुरिती ॥ बहुतांदिवसांहोयमाती
॥ सुवर्णपाषाणाचीगति ॥ तैसीच आहे ॥ ११ ॥ मातीचेंहोतेंसुवर्ण ॥ आणि मृत्तिकेचेहोती पाषाण ॥ महाअग्निसं
गेंभस्मोन ॥ पृथ्वीचहोय ॥ १२ ॥ सुवर्णाचेंजरहोतें ॥ जरशेवटीं कुजोनजातें ॥ रसहोऊनवितुळतें ॥ पुनः पृथ्वी ॥
१३ ॥ पृथ्वीपासूनधातुनिपजती ॥ अग्निसंगेंभस्महोती ॥ तयारसाचीहोयजगति ॥ कठिणरूपें ॥ १४ ॥ नानाज
ळासींगंधीउठे ॥ तेथेंपृथ्वीचेंरूपप्रगटे ॥ दिवसेंदिवसजळआटे ॥ पुढेंपृथ्वी ॥ १५ ॥ पत्रेंपुष्पेंफळेंयेती ॥ नानाजी
वखाऊनजाती ॥ तेजीवमरतांजगति ॥ नेमस्तहोय ॥ १६ ॥ जितुकाकांहींझाला आकार ॥ तितुक्यासपृथ्वीचा आ
धार ॥ होतीजातीप्राणिमात्र ॥ शेवटीं पृथ्वी ॥ १७ ॥ हेंकितीह्मणोनसांगावें ॥ विवेकें अवघेंच जाणावें ॥ खांजणी-
भांजणीचेंसमजावें ॥ मूळबरें ॥ १८ ॥ आप आळोनपृथ्वीझाली ॥ पुनः आपींच विराली ॥ अग्नियोगें भस्म झाली ॥
ह्मणोनियां ॥ १९ ॥ आपझालेंतेजापासूनी ॥ पुढेंतेजेंघेतलेंशोखूनी ॥ तेंतेजझालेंवायोचेनी ॥ पुढेंवायोझडपी ॥
२० ॥ वायुगगनीं निर्माण झाला ॥ पुढें गगनींच विराला ॥ ऐसेंखांजणीभांजणीला ॥ बरेंपाहा ॥ २१ ॥ जेंजेंजेथेंनिर्मा
णहोतें ॥ तेंतेंतेथेंलया जातें ॥ येणेंरीतीपंचभूतें ॥ नाशपावती ॥ २२ ॥ भूतह्मणिजेनिर्माणझालें ॥ पुनः मागुतेंनि
मालें ॥ पुढेंशाश्वतउरलें ॥ परब्रह्मतें ॥ २३ ॥ तेंपरब्रह्मजोंकळेना ॥ तोंजन्ममृत्युचुकेना ॥ चत्वारखाणीजीवनाना
॥ होणेंघडे ॥ २४ ॥ जडाचेंमूळतेंचंचळ ॥ चंचळाचेंमूळतेंनिश्चळ ॥ निश्चळासनाहींमूळ ॥ बरेंपाहा ॥ २५ ॥ पूर्वपक्ष-
ह्मणिजे झालें ॥ सिद्धांतह्मणिजेनिमालें ॥ पक्षातीतजेंसंचलें ॥ परब्रह्मतें ॥ २६ ॥ हेंप्रचीतीनेंजाणावें ॥ विचारेंखु-

णोसिबाणावें ॥ विचारेंबीणसिणावें ॥ तेंचिमूर्खपण ॥२७॥ ज्ञानी भिडेनेंदडपला ॥ निश्चळपरब्रह्म कैंचें त्या
ला ॥ उगाचकरितोगलबला ॥ मायेमध्यें ॥२८॥ मायानिःशेषनासली ॥ पुढेंस्थितिकैसीउरली ॥ विचक्षणेंविव
रिली ॥ पाहिजेस्वयें ॥२९॥ निःशेषमायेचेंनिरसन ॥ होतां आत्मनिवेदन ॥ वाच्यांशनाहींविज्ञान ॥ कैसेंजाणा
वें ॥३०॥ लोकांचेबोलींजोलागला ॥ तोअनुमानेंचिबुडाला ॥ याकारणेंप्रत्यया ला ॥ पाहिलेंचिपाहावें ॥३१॥
॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशकेब्रह्मनिरूपणंनामचतुर्थःसमासः ॥४॥ ॥ श्रीरामस
मर्थ ॥ ॥ दोघांऐसींतीनचालती ॥ अगुणी अष्टधाप्रकृति ॥ अधोर्ध्वसांडुनवर्तती ॥ इंद्रफणीऐसीं ॥१॥ पण
तोंडेंभक्षितोपणजा ॥ मूलबापासमारीवोजा ॥ चुकाऱ्यागेलाराजा ॥ चौघांजणींचा ॥२॥ देवदेवालयामध्येंलपा-
ला ॥ देऊळपूजितांपावेत्याला ॥ सृष्टीमध्येंज्यालात्याला ॥ ऐसेंचिआहे ॥३॥ दोनीनामेंएकासपडलीं ॥ लोकींने-
मस्तकल्पिलीं ॥ विवेकेंप्रत्ययेंपाहिलीं ॥ तोंएकचिनाम ॥४॥ नाहींपुरुषनावनिता ॥ लोकींकल्पिलेंतत्वता ॥ या
चाबराशोधघेतां ॥ कांहींचनाहीं ॥५॥ स्त्रीनदीपुरुषखळाळ ॥ ऐसेंबोलतीसकळ ॥ विवरोनपाहतांनिवळ ॥ देह
नाहीं ॥६॥ आपण आपणासकळेना ॥ पाहोंजातां आकळेना ॥ कशासकांहींचमिळेना ॥ उदंडपणें ॥७॥ एकला
चिउदंडझाला ॥ उदंडींचएकलापडिला ॥ आपणासिंआपलागलबला ॥ सोसवेना ॥८॥ एकअसोनफुटीपडली-
॥ फुटीअसोनस्थितिएकली ॥ विचित्रकळापैसावली ॥ प्राणिमात्रीं ॥९॥ वह्नीमध्येंजळसंचरे ॥ कोरडेपणेंहेंवाव
रे ॥ वोलेंवांचूननथिरे ॥ कांहींकेल्या ॥१०॥ झाडामध्येंकेलीं आळीं ॥ झाडेंधांवतिनिराळीं ॥ कित्येकझाडें अंतरा-
ळीं ॥ उडोनजाती ॥११॥ भूमीपासूनवेगळींझालीं ॥ परितेनाहींतगली ॥ निराळींचबळावलीं ॥ जेथेंतेथें ॥१२॥

॥ देवाकरितां चालती झाडें ॥ देव नसतां होती लांकडें ॥ नीरचि आहे कुवाडें ॥ सर्वथा नव्हे ॥ १३ ॥ झाडापासून झाडें
होती ॥ तेही अंतरिक्ष जाती ॥ मुक्यानीं भेदिली जगति ॥ कदापि नाहीं ॥ १४ ॥ झाडास झाडें खात पाणी ॥ घालूनि
पाळिती प्रतिदिनी ॥ बोलकीं झाडें शब्द मथनी ॥ विचार घेती ॥ १५ ॥ होणार तितुकें आधींच झालें ॥ मग कल्प कल्पूनि
बोलिलें ॥ जाणत्यास कळलें ॥ सकळ कांहीं ॥ १६ ॥ समजलें तरीं उमजेना ॥ उमजलें तरी समजेना ॥ प्रत्ययेंवीण
अनुमानेना ॥ सकळ कांहीं ॥ १७ ॥ सर्वत्रांचा वडील कोण ॥ हेंचि पाहावी ओळखण ॥ भेटे आपणास आपण ॥ जगदांतरें
॥ १८ ॥ अंतरनिष्ठाची उंच कोटी ॥ बाहेर मुद्र्याची संगती खोटी ॥ मूर्ख काय समजेल गोष्टी ॥ शाहाणे जाणति
॥ १९ ॥ अंतरें राखतां राजी ॥ भलत्यास भलताच नवांजी ॥ अंतरें न राखतां भाजी ॥ मिळणार नाहीं ॥ २० ॥
ऐसें वर्ततें प्रत्यक्ष ॥ अलक्षीं लावावें लक्ष ॥ दक्षास भेटतां दक्ष ॥ समाधान होतें ॥ २१ ॥ मनास मिळतां मन ॥ पाहोन
येती निरंजन ॥ चंचळ चक्र उल्लंघून ॥ पैलाड जाती ॥ २२ ॥ एकदां जाऊन पाहून आले ॥ मग तें सन्निध देखिलें
॥ चर्मचक्षीं लक्षिलें ॥ न वचे कदां ॥ २३ ॥ नाना शरीरीं चंचळ ॥ अखंड करी चळवळ ॥ परब्रह्म तें निश्चळ ॥ सर्वां ठायीं
॥ २४ ॥ चंचळ धांवे एकीकडे ॥ वोस पडे दुसरीकडे ॥ चंचळ पुरवे सर्वांकडे ॥ हें तो घडेना ॥ २५ ॥ चंचळ चंचळास पुरेना
॥ अवघें चंचळ विवरेना ॥ निश्चळ अपार अनुमाना ॥ कैसें येतें ॥ २६ ॥ गगनीं चालली हावाई ॥ कैसी पावेल पारपदवी
॥ जातां मध्येंचि विझावी ॥ हा स्वभाव तिचा ॥ २७ ॥ मनोधर्म एकदेसी ॥ कैसा आकळील वस्तूसी ॥ निर्गुण
सांडून आपेसी ॥ सर्व ब्रह्म ह्मणों ॥ २८ ॥ नाहीं सारासार विचार ॥ तेथें अवघा एकंकार ॥ खरें सांडून खोटें पोर ॥
नेणतें घेतें ॥ २९ ॥ ब्रह्मांडीचें महाकारण ॥ तेथूनि हें पंचीकरण ॥ महावाक्याचें विवरण ॥ वेगळेंच असे ॥ ३० ॥ म

ह्नतभमहद्भूत ॥ तोचिजाणावाभगवंत ॥ उपासनाहेसमास ॥ येथूनझाली ॥ ३१॥ कर्मउपासनाआणिज्ञान ॥ त्रिकांडवेदहेंप्रमाण ॥ ज्ञानाचेंहोतेंविज्ञान ॥ परब्रह्मीं ॥ ३२॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेपंचदशदशकेचंचळलक्षणनिरूपणंनामपंचमःसमासः ॥ ५॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ पीतापासूनकृष्णाज्ञालें ॥ भूमंडळींविस्तारलें ॥ तेपोंवीणउमजलें ॥ हेंतोघडेना ॥ १॥ आहेतरीस्वल्पलक्षण ॥ सर्वत्रांचीसांठवण ॥ अधमआणिउत्तमगुण ॥ तेथेंचिअसती ॥ २॥ महीस्फुतसरसावला ॥ सरसाऊनद्विधाकेला ॥ उभयतांमिळोनचालिला ॥ कार्यभाग ॥ ३॥ श्वेताश्वेतासगांठीपडतां ॥ मध्येंकृष्णामिश्रीतहोता ॥ इहलोकसार्थकता ॥ होतअसे ॥ ४॥ विवरतांयाचाविचार ॥ मूर्खतोचिहोयचतुर ॥ सद्यःप्रचीतसाक्षात्कार ॥ परलोकींचा ॥ ५॥ सकळांसजेंमान्य ॥ तेंचिहोतसेसामान्य ॥ सामान्यासअनन्य ॥ होईजेननाहीं ॥ ६॥ उत्तममध्यमकनिष्ठरेखा ॥ अदृष्टींचीगुप्तरेखा ॥ चत्वारअनुभवसरिखा ॥ होतनाहीं ॥ ७॥ चौदाविद्यांचेपवाडे ॥ सांगतीतेशाहाणेकींवेडे ॥ ऐकत्यानेंघडेकींनघडे ॥ ऐसेंपाहावें ॥ ८॥ रेखातितुकीपुसोनजाते ॥ प्रत्यक्षप्रत्ययायेते ॥ डोळेझांकुणीकरावीते ॥ कायनिमित्य ॥ ९॥ बहुतांचेबोलींलागले ॥ तेप्राणीअनुमानेंबुडाले ॥ मुख्यनिश्चयचुकले ॥ प्रत्ययाचा ॥ १०॥ उदंडांचेंउदंडऐकावें ॥ परीतेंप्रत्ययेंपाहावें ॥ खरेंखोटेंनिवडावें ॥ अंतर्यामीं ॥ ११॥ कोणासिनव्हेह्मणोनये ॥ समजावेअपायउपाय ॥ प्रत्ययघ्यावाबहुतकाय ॥ बोलोंनियां ॥ १२॥ माणूसहेंकाडआणिकाचें ॥ मान्यकरावेंतयाचें ॥ येणेंप्रकारेंबहुतांचें ॥ अंतरराखावें ॥ १३॥ अंतरींपीळपेंचवळसा ॥ तोचिवादवीबहुवसा ॥ तरीमगशाहाणाकैसा ॥ निवडूनेणें ॥ १४॥ वेडेकरावेशाहाणे ॥ तरीचजीणेंश्लाघ्यवाणें ॥ उगेंचवादांगवादवणें ॥ हें-

मूर्खपण ॥ १५ ॥ मिळोनजाऊनमिळवावें ॥ पडीघेऊनउलथावें ॥ कांहींचकळोंनद्यावें ॥ विवेकबळें ॥ १६ ॥ दुस
ऱ्याचेचालीं चालावें ॥ दुसऱ्याचेबोलींबोलावें ॥ दुसऱ्याच्यामनोगतींजावें ॥ मिळोनियां ॥ १७ ॥ जोदुसऱ्यांच्या-
हितावरी ॥ तोविपटकांहींचनकरी ॥ मानतमानतविवरी ॥ अंतरतयाचें ॥ १८ ॥ आधीं अंतरहातीं घ्यावें ॥ म
गहळूहळूउकलावें ॥ नानाउपायेंन्यावें ॥ परलोकासी ॥ १९ ॥ हेकाडासहेकाडमिळाला ॥ तेथेंगलबलाचिझा
ला ॥ कलहउठतांचातुर्याला ॥ ठावकैंचा ॥ २० ॥ उगीचकरितीबडबड ॥ परीकरूनदाखवणें अवघड ॥ परस्थळ
साधणेंजाड ॥ कठिणआहे ॥ २१ ॥ धक्केचपेटेसोसावे ॥ नीचशब्दसोशीनजावे ॥ प्रस्तावोनपरावे ॥ आपलेहो
ती ॥ २२ ॥ प्रसंगजाणोनबोलावें ॥ जाणपणकांहींचनघ्यावें ॥ लीननताधरूनजावें ॥ जेथेंतेथें ॥ २३ ॥ कुग्रामें
अथवानगरें ॥ पाहावींघरांचींघरें ॥ भिक्षामिसेंलहानथोरें ॥ परिक्षूनसोडावीं ॥ २४ ॥ बहुतींकांहींतरींसां
पडे ॥ विचक्षणलोकींमैत्रीघडे ॥ उगेंचबैसतांकांहींनघडे ॥ फिरणेंविवरणें ॥ २५ ॥ सावधपणेंसर्वजाणावें
॥ वर्तमानआधींचघ्यावें ॥ जाऊंयेतिकडेजावें ॥ विवेकेंसहित ॥ २६ ॥ नानाजिन्नसपाठांतरें ॥ निवतीसकळां
चीं अंतरें ॥ लेहोनदेतांपरोपकारें ॥ सिमासांडावी ॥ २७ ॥ जैसेंजयासपाहिजे ॥ तैसेंतयासिदिजे ॥ तरीमगश्रे
ष्ठहोइजे ॥ सकळांमान्य ॥ २८ ॥ भूमंडळींसकळांसमान्य ॥ तोह्मणूंनयेसामान्य ॥ कित्येकलोकअनन्य ॥ तया
पुरुषासीं ॥ २९ ॥ ऐसींचातुर्याचींलक्षणें ॥ चातुर्यें दिग्विजयकरणें ॥ मगतयासकायउणें ॥ जेथेतेथे ॥ ३० ॥ ॥
इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशके चातुर्यलक्षणनिरूपणंनामषष्ठःसमासः ॥ ६ ॥ ॥ श्री
रामसमर्थ ॥ ॥ नानाविकारांचेंमूळ ॥ तेंहेंमूळमायाचकेवळ ॥ अचंचळींजेचंचळ ॥ सूक्ष्मरूपें ॥ १ ॥ मू

ळमायाजाणिवेची ॥ मुळींच्यामूळसंकल्पाची ॥ वोळखीषड्गुणेश्वराची ॥ येणेचिन्यायें ॥२॥ प्रकृतिपुरुषशिवशक्ति ॥ अर्धनारीनदेश्वर ह्मणती ॥ परिते अवघीजगज्योति ॥ मूळत्यासि ॥३॥ संकल्पाचें जेंचळण ॥ तेंचिमूळमायेचें लक्षण ॥ मायेअंगीं त्रिगुण ॥ आणिपंचभूतें ॥४॥ पाहातांकोणी एकवेल ॥ त्याच्यामुळ्याअसतीसखोल ॥ पत्रेंपुष्पेंफलेंकेवळ ॥ मुळाचपासीं ॥५॥ याहिवेगळेनानारंग ॥ आकारविकारतरंग ॥ नानास्वादअंतरंग ॥ मुळामध्यें ॥६॥ तेंचिमूळफोडूनपाहातां ॥ कांहींचनाहींवाटे आतां ॥ पुढेंवाढतांवाढतां ॥ दिसोंलागे ॥७॥ कड्यावरीलवेलनिघाला ॥ अधोमुखेंवेंबळेंचालिला ॥ फांपावोनपुढें आला ॥ भूमंडळीं ॥८॥ तैसीमूळमायाजाण ॥ पंचभूतें आणित्रिगुण ॥ मुळीं आहेतहें प्रमाण ॥ प्रत्ययेंजाणावें ॥९॥ अखंडवेलपुढेंवाढला ॥ नानाविकारींशोभला ॥ विकाराचाविकारझाला ॥ असंभाव्य ॥१०॥ नानाफडगरेंफुटलीं ॥ नानाजुंबाडेंवाढलीं ॥ अनंतअग्रेंचाललीं ॥ सृष्टीमध्यें ॥११॥ कित्येकफळेंतींपडती ॥ सवेंचिआणीकनिघती ॥ ऐसींहोती आणिजाती ॥ सर्वकाळ ॥१२॥ एकवेलचिवाळले ॥ पुनःतेथेंचिफुटले ॥ ऐसे आले आणिगेले ॥ कितीएक ॥१३॥ पानेंझडती आणिफुटती ॥ पुष्पेंफळेंतेणेंचिरीति ॥ मध्येंजीवहेजगति ॥ असंभाव्य ॥१४॥ अवघावेलचिकर्पतो ॥ मुळापासोनपुनः होतो ॥ ऐसा अवघाविचारजोतो ॥ प्रत्यक्षजाणावा ॥१५॥ मूळखाणोनकाढिलें ॥ प्रत्ययज्ञानेंनिर्मूळकेलें ॥ तरीमगवाढणें चिराहिलें ॥ सकळकांहीं ॥१६॥ मुळींबीजशेवटींबीज ॥ मध्येंजळरूपबीज ॥ ऐसाहास्वभावसहज ॥ विस्तारला ॥१७॥ मुळामधीलज्यागोष्टी ॥ सांगताहेबीजसृष्टि ॥ जेथीलअंशतेथेंकष्टी ॥ नहोतांजातो ॥१८॥ जातांयेतोपुनःजातो ॥ ऐशाप्रत्यावृत्तिकरितो ॥ परंतुआत्मज्ञानीजोतो ॥ अन्यथानघडे

॥१९॥ नघडे ऐसें जरीं ह्मणावें ॥ तरी कांहिं तरी लागे जाणावें ॥ अंतरींच परीठावें ॥ सकळांस कैंचें ॥ २०॥ तेणेंसीच कार्यभाग करिती ॥ परंतु तयास नेणती ॥ दिसेना तें काय करिती ॥ बापुडे लोक ॥ २१॥ विषयभोग तेणें चिघडे ॥ तेणेंवीण कांहींच न घडे ॥ स्थूळ सांडून सूक्ष्मीं पवाडे ॥ ऐसा पाहिजे ॥ २२॥ जें आपलें चि अंतर ॥ तद्रूप चि जगदांतर ॥ शरीरभेदाचे विकार ॥ वेगळाले ॥ २३॥ आंगोळीची आंगोळीस वेधना ॥ एकीची एकीस कळेना ॥ हातपाय अवयव नाना ॥ येणें चि न्यायें ॥ २४॥ आवेवाचें आवेव नेणें ॥ मातो पराचें काय जाणे ॥ परांतर याकारणें ॥ जाणवेना ॥ २५॥ एका चि उदकें सकळ वनस्पति ॥ नाना अग्र भेद दिसती ॥ खुडिलीं तितुकीं च सुकती ॥ येर ते टवटवीत ॥ २६ ॥ येणें चि न्यायें भेद झाला ॥ कळेना एकाचें एकाला ॥ जाणपणें आत्मयाला ॥ भेद नाहीं ॥ २७॥ आत्मत्वीं भेद न दिसे ॥ देहप्रकृति करितां भासे ॥ हें तरी जाणत चि असे ॥ बहुतेक ॥ २८॥ देखोन ऐकोन जाणती ॥ शाहाणे अंतरपरिक्षिति ॥ धूर्त ते अवघें समजति ॥ गुप्तरूपें ॥ २९॥ जो बहुतांचें पाळण करी ॥ तो बहुतांचें अंतर विवरी ॥ धूर्तपणें ठाउकें करी ॥ सकळ कांहीं ॥ ३०॥ आधीं मनोगत पाहती ॥ मग विश्वास धरिती ॥ प्राणिमात्र येणें चि रिती ॥ वर्तताहे ॥ ३१॥ स्मरणामागें विस्मरण ॥ रोकडी प्रचीत प्रमाण ॥ आपलें ठेवणें आपण ॥ चुकताहे ॥ ३२॥ आपलें आपणा स्मरेना ॥ बोलिलें तें आठवेना ॥ उठति अनंत कल्पना ॥ ठाउक्या कैंच्या ॥ ३३॥ ऐसें हें चंचळ चक्र ॥ कांहीं नीट कांहीं वक्र ॥ झाला रंक अथवा शक्र ॥ तरी स्मरणास्मरण ॥ ३५॥ स्मरण ह्मणिजे देव ॥ विस्मरण ह्मणिजे दानव ॥ स्मरणें विस्मरणें मानव ॥ वर्तती आतां ॥ ३५॥ ह्मणोनि दैवी आणि दानवी ॥ संपत्ती द्विधा जाणावी ॥ प्रचीत मानसीं आणावी ॥ विवेकेंसहित ॥ ३६॥ विवेकें विवेक जाणावा ॥ आत्म्यानें आत्मा वोळखावा ॥ नेत्रें चि नेत्र पाहावा ॥ दर्पणींचा ॥ ३७॥ स्थूळें

स्थूलख वाजवावें ॥ सूक्ष्में सूक्ष्म समजावें ॥ खुणेनें खुणेसीं बाणावें ॥ अंतर्यामीं ॥ ३८ ॥ विचारें जाणावा विचार ॥ अंतरें जाणावें अंतर ॥ अंतरें जाणावें परांतर ॥ होऊनियां ॥ ३९ ॥ स्मरणामाजी विस्मरण ॥ हें त्रिभेदाचें लक्षण ॥ एकदेशी परिपूर्ण ॥ होत नाहीं ॥ ४० ॥ पुढें सिके मागें विसरे ॥ पुढें उजेडे मागें आंधारे ॥ पुढें स्मरे मागें विस्मरे ॥ सकळ कांहीं ॥ ४१ ॥ तुर्या जाणावी स्मरण ॥ सुषुप्ती जाणावी विस्मरण ॥ उभयतां शरीरीं जाण ॥ वर्तती आतां ॥ ४२ ॥

॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशके अधोर्ध्वनिरूपणंनाम सप्तमः समासः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ रेणुहून सूक्ष्म किडे ॥ त्यांचें आयुष्य निपट चि थोडें ॥ युक्तिबुद्धि तेणें चि पाडें ॥ तयामध्यें ॥ १ ॥ ऐसे नाना जीव असती ॥ पाहों जातां न दिसती ॥ अंतःकरणपंचकाची स्थिति ॥ तेथेंही आहे ॥ २ ॥ त्यापुरतें त्याचेंहीज्ञान ॥ विषय इंद्रियें समान ॥ सूक्ष्म शरीरें विवरोन ॥ पाहातो कोण ॥ ३ ॥ त्यास मुंगी महाथोर ॥ तेणें चालिला कुंजर ॥ मुंगी समुद्राचा पूर ॥ ऐसें बोलती ॥ ४ ॥ ते मुंगी समान शरीरें ॥ उदंड असती लहान थोरें ॥ समस्तां मध्यें जीवेश्वरें ॥ वस्ति कीजे ॥ ५ ॥ ऐसिया किडियांचा संभार ॥ उदंड दाटला विस्तार ॥ अत्यंत साक्षपी जो नर ॥ तो चि विवरोन पाहे ॥ ६ ॥ नाना नक्षत्रीं नाना किडे ॥ त्यास भासती पर्वता एवढे ॥ आयुष्यही तेणें चि पाडें ॥ उदंड वाटे ॥ ७ ॥ पक्षायेवढें लाहान नाहीं ॥ पक्षायेवढें थोर नाहीं ॥ सर्प आणि मच्छ पाहीं ॥ येणें चि पाडें ॥ ८ ॥ मुंगीपासून थोर थोरें ॥ चढतीं वाढतीं शरीरें ॥ त्यांचीं निर्धारितां अंतरें ॥ कळों येती ॥ ९ ॥ नाना वर्ण नाना रंग ॥ नाना जीवनाचे तरंग ॥ एक सुरंग एक विरंग ॥ किती म्हणोन सांगावे ॥ १० ॥ एक सुकुमारें एक कठोरें ॥ निर्माण केलीं जगदीश्वरें ॥ सुवर्णा सारिखीं शरीरें ॥ देदीप्यमानें ॥ ११ ॥ शरीरभेदें आहारभेदें ॥ वाचाभेदें गुणभेदें ॥ अंतरिं वसिजे अभेदें ॥ एकरूपें ॥

१२॥ एकत्रासकें एकमारकें॥ पाहोंजातां नानाकौतुकें॥ कितीएक अमोलिकें॥ सृष्टीमध्यें॥ १३॥ ऐसीं अवघींवि
वरोन पाहे॥ ऐसाप्राणी कोण आहे॥ आपुल्यापुरतें जाणोन राहे॥ किंचित मात्र॥ १४॥ नवखंड हे वसुंधरा॥ स
प्तसागरांचा फेरा॥ ब्रह्मांडाबाहेरील नीरा॥ कोण पाहे॥ १५॥ त्यानीरामध्यें जीव असती॥ पाहोंजातां असंख्या
ती॥ त्याविशाळजीवांची स्थिति॥ कोण जाणें॥ १६॥ जे थें जीवन तेथें जीव॥ हा उत्पत्तीचा स्वभाव॥ पाहातां या
चा अभिप्राव॥ उदंड असे॥ १७॥ भूगर्भीं नानानीरें॥ त्यानीरामध्यें शरीरें॥ नानाजिन्नस लहानथोरें॥ कोण-
जाणे॥ १८॥ एकप्राणी अंतरिक्ष असती॥ तेहीं नाहीं देखिली क्षिति॥ वरीच्यावरी उडोन जाती॥ पक्ष फुटल्या-
नंतरें॥ १९॥ नानाखेचरें आणि भूचरें॥ नानावनचरें आणि जळचरें॥ चौऱ्याशीं लक्ष योनीप्रकारें॥ कोण जा-
णें॥ २०॥ उष्णातेज वेगळें करूनी॥ जेथें तेथें जीवयोनी॥ कल्पनेपासून होती प्राणी॥ कोण जाणे॥ २१॥ एकना
नासामर्थ्यें केले॥ एक इच्छेपासून झाले॥ एक शब्दासरिसें पावले॥ शापदेह॥ २२॥ एक देह बाजीगरीचे॥ एक
देह वोडंबरीचे॥ एक देह देवतांचे॥ नानाप्रकारें॥ २३॥ एक क्रोधापासून झाले॥ एक तपापासून जन्मले॥ एक
उश्शापें पावले॥ पूर्वदेह॥ २४॥ ऐसें भगवंताचें करणें॥ किती ह्मणोन सांगणें॥ विचित्र मायेच्या गुणें॥ होत जा
तें॥ २५॥ नाना अवघड करणी केली॥ कोणी देखिली ना ऐकिली॥ विचित्र कळा समजली॥ पाहिजे सर्व॥ २६
॥ थोडें बहुत समजलें॥ पोटापुरती विद्या सिकलें॥ प्राणी उगेंच गर्वें गेलें॥ मी ज्ञाता ह्मणोनी॥ २७॥ ज्ञानी एक-
अंतरात्मा॥ सर्वांमध्यें सर्वात्मा॥ त्याचा कळावया महिमा॥ बुद्धि कैंची॥ २८॥ सप्तकंचुक ब्रह्मांड॥ त्यांत सप्तकं
चूक पिंड॥ त्यापिंडामध्यें उदंड॥ प्राणि असत्ति॥ २९॥ आपल्या देहांतील न कळे॥ मातें अवघें कैंचें कळे॥ लोक

होतीउताविळे ॥ अल्पज्ञानें ॥ ३० ॥ अणूरेणूऐसे जिन्नस ॥ त्यांचे आह्मीं विराटपुरुष ॥ आमुचेंउदंड चि आयुष्य ॥ त्यांच्याहिशोबें ॥ ३१ ॥ त्यांच्यारीतीत्यांचेदंडक ॥ वर्ताव्याचे असती अनेक ॥ जाणेंसर्वहीकौतुक ॥ ऐसाकैंचा ॥ ३२ ॥ धन्यपरमेश्वराचीकरणी ॥ अनुमानेना अंतःकरणीं ॥ उगीच अहंतापापिणी ॥ वेढालावी ॥ ३३ ॥ अहंतासांडूनविवरणें ॥ कित्येकदेवाचेंकरणें ॥ पाहातांमनुष्याचेंजिणें ॥ थोडेंआहे ॥ ३४ ॥ थोडेंजिणेंअर्धपुडीकाया ॥ गर्वकरितानिरडाया ॥ शरीर अवघेंपडाया ॥ वेळनाहीं ॥ ३५ ॥ कुश्चीळठाईजन्मलें ॥ आणिकुश्चीळरसेंचिवाढलें ॥ यासह्मणतीथोरलें ॥ कोण्याहिशोबें ॥ ३६ ॥ कुश्चीळ आणिक्षणभंगुर ॥ अखंडव्यथाचिंतातुर ॥ लोकउगेंचह्मणती थोर ॥ वेडेपणें ॥ ३७ ॥ कायामायादोदिवसांची ॥ आदि अंतीं अवघेंचीची ॥ झांकातापा करूनउगिंची ॥ थोरीवदाविती ॥ ३८ ॥ झांकिळेंतरीउपंडरपडे ॥ दुर्गंधीस्फुटेजिकडेतिकडे ॥ जो कोणीविवेकींपवाडे ॥ तोचिधन्य ॥ ३९ ॥ उगेंचकासया तंडावें ॥ मोडा अहंतेचेंपुंडावें ॥ विवेकेंदेवास धुंडावें ॥ हें उत्तमोत्तम ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशके सूक्ष्मजीवनिरूपणंनाम अष्टमः समासः ॥ ८ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ चौखाणीचे प्राणीहोती ॥ अवघेउदकेंचिवाढती ॥ ऐसेहोती आणिजाती ॥ असंख्यात ॥ १ ॥ तत्वांचेंशरीरझालें ॥ अंतरात्म्यासगटवळलें ॥ त्याचेंमूळजोंशोधिलें ॥ तोंउदकरूप ॥ २ ॥ शरत्काळींचींशरीरें ॥ पिळपिळोंझिरपतिनीरें ॥ उभयरेतें एकत्रें ॥ मिसळतीरक्तें ॥ ३ ॥ अन्नरसदेहरस ॥ रक्तरेतें बांधेमूस ॥ रसहूयेंसावकाश ॥ वाढोंलागे ॥ ४ ॥ वाढतांवाढतांवाढलें ॥ कोमळाचेंकठीणझालें ॥ पुढेंउदकपैसावलें ॥ नानाआवेवीं ॥ ५ ॥ संपूर्णहोतांबाहेरीपडे ॥ भूमीसपडतांमगतेंरडे ॥ अवघ्यांचें अवघेंच

घडे ॥ ऐसें आहे ॥ ६ ॥ कुडी वाढे कुबुद्धी वाढे ॥ मुळापासोनि अवघेंच घडे ॥ अवघेंच वाढे आणि मोडे ॥ देखत देख
तां ॥ ७ ॥ पुढें अवघें याचें शरीर ॥ दिवसेंदिवस झालें थोर ॥ सुचों लागला विचार ॥ कांहीं कांहीं ॥ ८ ॥ फळामध्यें-
बीज आलें ॥ तेणें न्यायें तेथें जाहालें ॥ ऐकतां देखतां उमजलें ॥ सकळ कांहीं ॥ ९ ॥ बीजें उदकें अंकुरती ॥ उदक न-
सतां उडोन जाती ॥ एके ठायीं उदक माती ॥ होतां बरें ॥ १० ॥ दोहीं मध्यें असतां बीज ॥ भिजोन अंकुर सहज ॥ वा
ढतां वाढतां पुढें रिझ ॥ उदंड आहे ॥ ११ ॥ इकडे मुळ्या धांवा घेती ॥ तिकडे अग्रें हेलावती ॥ मुळें अग्रें द्विधा होती ॥
बीजापासूनी ॥ १२ ॥ मुळ्याचा लिल्या पाताळीं ॥ झाडें धांवती अंतराळीं ॥ नाना पत्रीं पुष्पीं फळीं ॥ लगडलीं झाडें-
॥ १३ ॥ फळावडील सुमनें ॥ सुमनावडील पानें ॥ पानावडील अनुसंधानें ॥ काष्टें अवघीं ॥ १४ ॥ काष्टावडील मु
ळ्या बारीक ॥ मुळ्यावडील तें उदक ॥ उदक आळोनि कौतुक ॥ भूमंडळाचें ॥ १५ ॥ याची ऐसी आहे प्रचीति ॥ तेव्हां
सकळांवडील जगति ॥ जगतीवडील मूर्ति ॥ आपोनारायणाची ॥ १६ ॥ तयावडील अग्निदेव ॥ अग्निवडील वायु
देव ॥ वायुवडील स्वभाव ॥ अंतरात्म्याचा ॥ १७ ॥ सकळांवडील अंतरात्मा ॥ त्यासि नेणें तो दुरात्मा ॥ दुरात्मा ह्म-
णिजे दुरी आत्मा ॥ अंतरला तया ॥ १८ ॥ जवळी असोन चुकले ॥ प्रत्ययास नाहीं सोकले ॥ उगेंचि आले आणि-
गेले ॥ दैवाची करितां ॥ १९ ॥ ह्मणोन सकळांवडील देव ॥ त्यासीं होतां अनन्य भाव ॥ मग हे प्रकृतीचा स्वभाव ॥ पा
लटों लागे ॥ २० ॥ करी आपुला व्यासंग ॥ कदापि न व्हे ध्यानभंग ॥ बोलणें चालणें व्यंग ॥ पडोंच नेदी ॥ २१ ॥ जें व-
डिलीं निर्माण केलें ॥ तें पाहिजे पाहिलें ॥ काय काय वडिलीं केलें ॥ किती पाहावें ॥ २२ ॥ तो वडील जेथें चेतला ॥-
तोचि भाग्यपुरुष झाला ॥ अल्प चेतनेनें तयाला ॥ अल्प भाग्य ॥ २३ ॥ तया नारायणाला मनीं ॥ अखंड आठवा

वेंध्यानीं ॥ मगतेलक्ष्मीतयापासूनी ॥ जाईलकोठें ॥ २४ ॥ नारायणअसेविश्वीं ॥ त्याचीपूजाकरीतजावी ॥ या
कारणेंतोषवावी ॥ कोणीतरीकाया ॥ २५ ॥ उपासनाशोधूनपाहिली ॥ तोंतेविश्वपाळितीझाली ॥ नकळेलीळा
परिक्षिली ॥ नबचेकोणा ॥ २६ ॥ देवाचीलीळादेवेंवीण ॥ आणीक दुसरापाहेकोण ॥ पाहाणेंतितुकें आपण ॥
देवचिअसे ॥ २७ ॥ उपासनासकळांठायीं ॥ अंतरात्माकोठेंनाहीं ॥ याकारणेंठायींठायीं ॥ रामें आरोपिलें ॥ २८ ॥
ऐसीमाझीउपासना ॥ आणितांनये अनुमाना ॥ नेऊनिघालीनिरंजना ॥ पैलीकडे ॥ २९ ॥ देवाकरितांकर्मेंचालती
॥ देवाकरितांउपासकहोती ॥ देवाकरितांज्ञानी असती ॥ कितीएक ॥ ३० ॥ नानाशास्त्रेंनानामतें ॥ देवचिबो
लिलासमस्तें ॥ नेमकानेमकव्यस्ताव्यस्तें ॥ कर्मानुसार ॥ ३१ ॥ देवासु अवघेंलागेकरावें ॥ त्यांतघेऊंयेतितुकेंध्या
वें ॥ अधिकारासारिखेंचालावें ॥ ह्मणिजेबरें ॥ ३२ ॥ आवाहनविसर्जन ॥ ऐसेंचिबोलिलेंविधान ॥ पूर्वपक्षझाला
येथून ॥ सिद्धांतपुढें ॥ ३३ ॥ वेदांतसिद्धांतधादांत ॥ प्रचीतप्रमाणनेमस्त ॥ पंचीकरणसांडूनहीत ॥ वाक्यार्थपा
हावा ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे पंचदशदशके पिंडोत्पत्तिनिरूपणंनाम नवमःसमासः ॥
९ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ गगनीं अवघेंचिहोतजातें ॥ गगनाऐसेंतगेनातें ॥ निश्चळींचंचळनानातें ॥ येणेंचिन्यायें ॥ १ ॥ आंधारदाटलाबळें ॥ वाटेगगनझालेंकाळें ॥ रविकिरणेंतेंपिंवळें ॥ सर्वेंचिवाटे ॥ २ ॥
उदंडहींवजेव्हांपडिलें ॥ गमेगगनथंडझालें ॥ ऊष्णझळेनेंवाळलें ॥ ऐसेंवाटे ॥ ३ ॥ ऐसेंजेंकांहींवाटलें ॥ तेंतेंझा
लें आणिगेलें ॥ आकाशासारिखेंतगलें ॥ हेंतोघडेना ॥ ४ ॥ उत्तमजाणिवेचाजिन्नस ॥ समजोनपाहेसावकाश
॥ निराभासतेंआकाश ॥ भासमिथ्या ॥ ५ ॥ उदकपसरेवायोपसरे ॥ अंतरात्माअत्यंतचिपसरे ॥ तळेंतळअ

वघेंचिपसरे ॥ अंतर्यामीं ॥ ६ ॥ चळतें आणिचळेनातें ॥ अंतरीं अवघेंचकळतें ॥ विवरणेंचिनिवळतें ॥ प्राणि-
मात्रासिं ॥ ७ ॥ विवरतांविवरतां शेवटीं ॥ निवृत्तिपदीं अखंडभेटी ॥ झालियानेंकदापितुटी ॥ होणारनाहीं ॥ ८
॥ जेथेंज्ञानाचें होतेंविज्ञान ॥ आणिमनाचें होतेंउन्मन ॥ तत्वनिरसनें अनन्य ॥ विवेकेंहोतें ॥ ९ ॥ वडिलासशो
धूनपाहिलें ॥ तोंचंचळाचें निश्चळझालें ॥ देवभक्तपणगेलें ॥ तयेठायीं ॥ १० ॥ ठावह्मणतांपदार्थनाहीं ॥ पदार्थ
मात्रमुळींचनाहीं ॥ जैसेंतैसें बोलोंकांहीं ॥ कळावया ॥ ११ ॥ अज्ञानशक्तिनिरसली ॥ ज्ञानशक्तिमावळली ॥ वृ-
त्तिशून्यकैसीझाली ॥ स्थितिपाहा ॥ १२ ॥ मुख्यशक्तिपानतोऐसा ॥ नाहींचंचळाचावळसा ॥ निवांतीं निवांत-
कैसा ॥ निर्विकारी ॥ १३ ॥ चंचळविकारबालटें ॥ तेंचंचळचिजेथें आटे ॥ चंचळनिश्चळघनवटे ॥ हेंतोघडेना ॥-
१४ ॥ महावाक्याचा विचारू ॥ तेथेंसंन्यासासअधिकारू ॥ देवीकृपेचाजोनरू ॥ तोविवरोनपाहे ॥ १५ ॥ संन्यासी
ह्मणिजेषडन्यासी ॥ विचारवंतसर्वसन्यासी ॥ आपलीकरणी आपणापासीं ॥ निश्चयेंसी ॥ १६ ॥ जगदीशवो-
ळल्यावरी ॥ तेथेंकोणअनुमानकरी ॥ आतां असोहेंविचारी ॥ विचारजाणती ॥ १७ ॥ जेजेविचारीसमजले ॥
तेतेनिःसंगहोऊनगेले ॥ देहाभिमानीजेउरले ॥ तेदेहाभिमानलक्षिती ॥ १८ ॥ लक्षीबैसलें अलक्ष ॥ उडोनिगे
लापूर्वपक्ष ॥ हेतुरूपें अंतरसाक्ष ॥ तोहीमावळला ॥ १९ ॥ आकाशआणिपाताळ ॥ दोन्हींनामें अंतराळ ॥ का-
ढितांदृश्याचेंचडळ ॥ अखंडझालें ॥ २० ॥ तेंतो अखंडचि आहे ॥ मनउपाधीलक्षूनपाहे ॥ उपाधीनिरासेंसाहे ॥
शब्दकैसा ॥ २१ ॥ शब्दपरकल्पनेपर ॥ मनबुद्धीअगोचर ॥ विचारेंपाहावाविचार ॥ अंतर्यामीं ॥ २२ ॥ पाहतांपा
हतांकळों येतें ॥ कळलें नितुकेंव्यर्थजातें ॥ अवघडकैसेंबोलावेंतें ॥ कोण्याप्रकारें ॥ २३ ॥ वाक्यार्थवाच्यांशशो

धिला ॥ अलक्षींलक्षांशबुडाला ॥ पुढेंसमजोनबोला ॥ कोणीतरी ॥ २४ ॥ शाश्वतासशोधीतगेला ॥ तेणेंज्ञानीसाचझाला ॥ विकारसांडूनमिळाला ॥ निर्विकारीं ॥ २५ ॥ दुःस्वप्नउदंडदेखिलें ॥ जागेंहोतांलटिकें झालें ॥ पुनःजरीतें आठवलें ॥ तरीतें मिथ्या ॥ २६ ॥ प्रारब्धयोगेंदेह असो ॥ असोअथवानासो ॥ विचारअंतरीं बैसो ॥ चळेना ऐसा ॥ २७ ॥ बीजअग्नीनेंभाजलें ॥ त्याचेंवाढणेंचिखुंटलें ॥ ज्ञात्यासतैसेंझालें ॥ वासनाबीज ॥ २८ ॥ विचारें निश्चळझालीबुद्धि ॥ बुद्धिपाशींकार्यसिद्धि ॥ पाहतांवडिलाचीबुद्धि ॥ निश्चळींगेली ॥ २९ ॥ निश्चळासध्यातोतोनिश्चळ ॥ चंचळासध्यातोतोचंचळ ॥ भूतासध्यातोतोकेवळ ॥ भूतहोय ॥ ३० ॥ जोपावलाशेवटावरी ॥ तयासहेंकांहींचनकरी ॥ अंतर्निष्ठाबाजिगरी ॥ तैसीमाया ॥ ३१ ॥ मिथ्याऐसेंकळोंआलें ॥ विचारानेंसदृढझालें ॥ अवघेंभयचिउडालें ॥ अकस्मात ॥ ३२ ॥ उपासनेचेंउत्तीर्णव्हावें ॥ भक्तेंभजनवाढवावें ॥ अंतरीं विवेकेंउमजावें ॥ सकळकांहीं ॥ ३३ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेपंचदशदशके सिद्धांतनिरूपणंनाम दशमः समासः ॥ १० ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

इतिदासबोधे पंचदशदशकः समाप्तः

अथदासबोधेषोडशदशकप्रा०

श्रीगणेशायनमः॥ ॥धन्यधन्यह्यावाल्मिक॥ऋषीमाजीपुण्यश्लोक॥जयाचेनिहेंत्रैलोक्य॥पावनजाहलें॥
॥१॥भविष्यआणिशतकोटी॥हेंतोनाहींदेखिलेंदृष्टी॥धांडोळितांसकळसृष्टी॥श्रुतनाहीं॥२॥भविष्याचें-
एकवचन॥कदाचित्झालेंप्रमाण॥तरीआश्चर्यमानितीजन॥भूमंडळींचे॥३॥नसतांरघुनाथअवतार॥
नाहींपाहिलाशास्त्राधार॥रामकथेचाविस्तार॥विस्तारिलाजेणें॥४॥ऐसाजयाचावाग्विलास॥ऐकोनिसं-
तोषलामहेश॥मगविभागिलेंत्रैलोक्यास॥शतकोटीरामायण॥५॥जयाचेंकवित्वशंकरेंपाहिलें॥इतरांन
वचेअनुमानलें॥रामउपासकांसझालें॥परमसमाधान॥६॥ऋषीहोतेथोरथोर॥बहुतींकेलाकवित्वविचार॥
परीवाल्मिकासारिखाकवीश्वर॥नभूतोनभविष्यति॥७॥पूर्वींकेलींदुष्टकर्में॥परीपावनझालारामनामें॥ना-
मजपतांनित्यनेमें॥पुण्यैंसीमासांडिली॥८॥उफराटेंनामह्मणतांवाचे॥पर्वतनासलेपापाचे॥ध्वजउभारिले-
पुण्याचे॥ब्रह्मांडावरुते॥९॥वाल्मिकेंजेथेंतपकेलें॥तेंवनपुण्यपावनझालें॥शुष्ककाष्ठींअंकुरफुटले॥त-
पोबलेंजयाच्या॥१०॥पूर्वींहोतावाल्हाकोळी॥जीवघातुकभूमंडळीं॥तोचिवंदिजेसकळीं॥विबुधींआणि-
ऋषीश्वरीं॥११॥उपरतिआणिअनुताप॥तेथेंकैचेंउरेलपाप॥देहातीतपुण्यरूप॥दुसराजन्मजाहला॥१२॥
अनुतापेंआसनघातलें॥देहाचेंवारूळजाहलें॥तेंचिनामपुढेंपडिलें॥वाल्मीकऐसें॥१३॥वारुळासवाल्मी-
कबोलिजे॥ह्मणोनीवाल्मीकनामसाजे॥जयाच्यातीव्रतपेंझिजे॥हृदयतापसांचें॥१४॥जोतापसांमाजी
श्रेष्ठ॥जोकवीश्वरांमध्येंवरिष्ठ॥जयाचेंबोलणेंस्पष्ट॥निश्चयाचें॥१५॥जोनिष्ठावंताचेंमंडण॥रघुनाथभ- १
क्तांचेंभूषण॥ज्याचीधारणाअसाधारण॥साधकांदृढकरी॥१६॥धन्यवाल्मिकऋषीश्वर॥समर्थांचाक-

वीश्वर ॥ तयासींमाझानमस्कार ॥ साष्टांगभावें ॥ १७ ॥ वाल्मिकबोलिलानस्ता ॥ तरीआह्मांसिकैंचीरामकथा ॥ ह्मणोनियांत्यासमर्था ॥ कायह्मणोनीवर्णावें ॥ १८ ॥ रघुनाथकीर्तिप्रगटकेली ॥ तेणेंतयाचीमहिमावाढली ॥ भक्तमंडळीसुखीजाहली ॥ श्रवणमात्रें ॥ १९ ॥ आपुलाकाळसार्थककेला ॥ रघुनाथकीर्तिमध्येंबुडाला भूमंडळींउद्धरिला ॥ बहुतलोक ॥ २० ॥ रघुनाथभक्तथोरथोर ॥ महिमाजयांचाअपार ॥ त्यासमस्तांचाकिंकर ॥ रामदासह्मणे ॥ २१ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषोडशदशकेवाल्मीकस्तवनंनामप्रथमःसमासः ॥ १ ॥

॥ धन्यधन्यहासूर्यवंश ॥ सकळवंशामध्येंविशेष ॥ मार्तंडमंडळाचाप्रकाश ॥ फांकलाभूमंडळीं ॥ १ ॥ सोमाआंगींअसेलांछन ॥ पक्षाएकाहोयक्षीण ॥ रविकिरणफांकतांआपण ॥ कळाहीनहोय ॥ २ ॥ याकारणेंसूर्यापुढें ॥ दुसरीसाम्यतानघडे ॥ ज्याच्याप्रकाशेंउजेडे ॥ प्राणिमात्रांशी ॥ ३ ॥ नानाधर्मनानाकर्में ॥ उत्तमेंमध्यमेंअधमें ॥ सुगमेंदुर्गमेंनित्यनेमें ॥ सृष्टीमध्येंचालती ॥ ४ ॥ वेदशास्त्रेंआणिपुराणें ॥ मंत्रयंत्रनानासाधनें ॥ संध्यास्नानपूजाविधानें ॥ सूर्याविणेंबापुडीं ॥ ५ ॥ नानायोगनानामतें ॥ पाहोंजातांअसंख्यातें ॥ जाति-आपुल्यालापंथें ॥ सूर्यउदयझालिया ॥ ६ ॥ प्रपंचीकअथवापरमार्थिक ॥ कार्यकरणेंकांहींएक ॥ दिवसेंवीणनिरार्थक ॥ सार्थकनव्हे ॥ ७ ॥ सूर्याचेंअधिष्ठानडोळे ॥ डोळेनसतांसर्वआंधळे ॥ याकारणेंकांहींचनचले ॥ सूर्याविण ॥ ८ ॥ ह्मणालअंधकवित्वंकरती ॥ तरीतेहीसूर्याचीचगति ॥ थंडझालियाआपुलीमति ॥ मगमतिप्रकाशकैंचा ॥ ९ ॥ उष्णप्रकाशतोसूर्याचा ॥ शीतप्रकाशतोचंद्राचा ॥ उष्णत्वनसतांदेहाचा ॥ घातहोतो ॥ १० ॥ याकारणेंसूर्याविण ॥ सहसानचलेकारण ॥ श्रोतेतुह्मीविचक्षण ॥ शोधूनपहा ॥ ११ ॥ हरिहरांच्याअवतारमूर्ति

शिवशक्तींच्याअनंतव्यक्ति॥ यापूर्वींहोतागभस्ति॥आतांहीआहे॥ १२॥ जितुकेसंसाराशींआले॥ तितुकेसूर्याखालीं
वर्तले॥ अंतींदेहत्यागूनगेले॥ प्रभाकरादेखतां॥ १३॥ चंद्रऐलीकडेझाला॥ क्षीरसागरमंथूनिकाढिला॥
चवदारत्नांमध्येंआला॥ बंधुलक्षुमीचा॥ १४॥ विश्वचक्षूहाभास्कर॥ ऐसेंजाणतीलहानथोर॥ याकारणेंदिवाकर॥
श्रेष्ठाहूनश्रेष्ठ॥१५॥अपारनभमार्गक्रमणें॥ ऐसेंप्रत्यहींयेणेंजाणें॥ यालोकोपकाराकारणें॥ आज्ञा
समर्थाची॥ १६॥ दिवसनसतांअंधकार॥ सर्वांसीनकळेसारासार॥ दिवसेंवीणतस्कर॥ कांदिवाभीतपक्षी॥
॥१७॥सूर्यापुढेंआणीकदूसरें॥ कोणआणावेंसामोरें॥ तेजोराशीनिर्धारें॥उपमेंरहित॥ १८॥ ऐसाहासविता
सकळांचा॥पूर्वजहोयरघुनाथाचा॥अगाधमहिमामानवीवाचा॥ कायह्मणोनीवर्णावा॥ १९॥ रघुनाथवंशा
पूर्वापार॥ एकाहूनएकथोर॥ मजमतिमंदासहाविचार॥ कायकळे॥ २०॥ रघुनाथाचासमुदाव॥ तेथेंगुंतलाअं
तर्भाव॥ह्मणोनीवर्णितांमहल॥ वाग्दुर्बळमी॥ २१॥सकळदोषांचेपरिहार॥ करितांसूर्यासनमस्कार॥ स्फू
र्तीवाढेनिरंतर॥ सूर्यदर्शनघेतां॥ २२॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषोडशदशकेसूर्यस्तवनंनामद्विती
यःसमासः॥२॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥धन्यधन्यहेवसुमति॥इचामहिमावर्णावाकिती॥ प्राणिमात्रतितुकेरा
हाती॥इच्याआधारें॥ १॥अंतरिक्षराहातीजीव॥ तोहीपृथ्वीचास्वभाव॥ देहजडनसतांजीव॥ कैसेजगती॥२
जाळितीपोळितीकुदळिती॥ नांगरितीउकरितीखाणिती॥ मळमूत्रतिजवरीचकरिती॥ आणिवमनें॥३॥ना
सकेंकुजकेंजर्जर॥ पृथ्वीवीणकैंचाथार॥देहांतकाळींशरीर॥तिजवरीपडे॥४॥ बरेंवाईटसकळकांहीं॥ पृ
थ्वीवीणठावनाहीं॥नानाधातुद्रव्येंतेंही॥भूमीचेचिपोटीं॥५॥ एकासएकसंहारिती॥ प्राणीभूमीवरीच-

आसती ॥ भूमीसांडोनिजाती ॥ कोणीकडे ॥ ६ ॥ गडकोटपुरेंपट्टणें ॥ नानादेशकळतीआरण्यें ॥ देवदानवमानवां राहणें ॥ पृथ्वीचिवरी ॥ ७ ॥ नानारत्नेंहिरेपरीस ॥ नानाधातुनानाद्रव्यांश ॥ गुप्तप्रगटकरावयास ॥ पृथिवीवीण नाहीं ॥ ८ ॥ मेरुमांदारहिमाचळ ॥ नानाअष्टकुळाचळ ॥ नानापक्षिमत्स्यव्याळ ॥ भूमंडळीं ॥ ९ ॥ नानासमुद्रांपैलीकडे ॥ भोंवतेआवर्णोदकाचेवेढे ॥ असंभाव्यतुटलेकडे ॥ भूमंडळाचे ॥ १० ॥ त्यामध्यें गुप्तविवरें ॥ लहानथोरेंअपारें ॥ तेथेंनिबिडअंधकारें ॥ वस्तिकीजे ॥ ११ ॥ आवरणोदकतेंअपार ॥ त्याचाकोणजाणेपार ॥ उदंडदाटलेजळचर ॥ असंभाव्यमोठे ॥ १२ ॥ त्याजीवनासआधारपवन ॥ निबिडदाटआणिघन ॥ फुटोंशकेनाजीवन ॥ कोणेकडे ॥ १३ ॥ त्याप्रभंजनासआधार ॥ कठिणपणेंअहंकार ॥ ऐसात्याभूगोळाचापार ॥ कोणजाणे ॥ १४ ॥ नानापदार्थांच्याखाणी ॥ धातुरत्नांच्यादाटणी ॥ ॥ कल्पतरूचिंतामणि ॥ अमृतकुंडें ॥ १५ ॥ नानाद्वीपेंनानाखंडें ॥ वसतिउहसेंउदंडें ॥ तेथेंनानाजीवांचींबंडें ॥ वेगळालीं ॥ १६ ॥ मेरूभोंवतेकडेकापले ॥ असंभाव्यकडोसेपडिले ॥ निबिडतरूलागले ॥ नानाजिनसी ॥ १७ ॥ त्यासन्निधलोकालोक ॥ जेथेंसूर्याचेंफिरेचाक ॥ चंद्राद्रीद्रोणाद्रीमेनाक ॥ महागिरि ॥ १८ ॥ नानादेशीपाषाणभेद ॥ नानाजिनसीमृत्तिकाभेद ॥ नानाविभूतिछंदबंद ॥ नानाखाणी ॥ १९ बहुरत्नावसुंधरा ॥ ऐसापदार्थकैंचादुसरा ॥ अफाटपडलीसैरावैरा ॥ जिकडेतिकडे ॥ २० ॥ अवघीपृथ्वीफिरोनपाहे ॥ ऐसाप्राणीकोणआहे ॥ दुजीतुळणानसाहे ॥ धरणीविशीं ॥ २१ ॥ नानावल्लीनानापिकें ॥ देशोदेशींचीं अनेकें ॥ पाहोंजातांसारिख्यासारिखें ॥ एकहीनाहीं ॥ २२ ॥ स्वर्गमृत्युआणिपाताळें ॥ अपूर्वरचिलींतिन्हींताळें ॥ पाताळलोकींमहाव्याळें ॥ वस्तीकीजे ॥ २३ ॥ नानावल्लीबीजांचीखाणी ॥ तेहेविशाळधरणी ॥ अभिनव

कर्त्यांचीकरणी ॥ होऊनिगेली ॥ २४ ॥ गडकोटनानानगरें ॥ पुरेंपट्टणेंमनोहरें ॥ सकळांठायींजगदीश्वरें ॥ वस्ती
कीजे ॥ २५ ॥ महाबळीहोऊनिगेले ॥ पृथ्वीवरीचौताळले ॥ सामर्थ्येंनिराळेराहिले ॥ हेंतोघडेना ॥ २६ ॥
असंभाव्यहेजगती ॥ जीवकितीयेतीजाती ॥ नानाअवतारपंगती ॥ भूमंडळावरी ॥ २७ ॥ सध्यारोकडेंप्रमाण
॥ कांहींकरावानलगेअनुमान ॥ नानाप्रकारिचेंजीवन ॥ पृथ्वीचेनिआधारें ॥ २८ ॥ कित्येकभूमीमाझी
ह्मणती ॥ शेवटींआपणचीमरोनिजाती ॥ कितेककाळहोतांजगती ॥ जैसीतैसी ॥ २९ ॥ ऐसापृथ्वीचामहिमा
॥ दुसरीकायद्यावीउपमा ॥ ब्रह्मादिकांपासोनिआह्मां ॥ आश्रयोचिआहे ॥ ३० ॥ इतिश्रीदासबोधे
गुरुशिष्यसंवादेषोडशदशकेपृथ्वीस्तवननाम तृतीयःसमासः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ आतांसकळांचें
जन्मस्थान ॥ सकळजीवांचेंजीवन ॥ जयासआपोनारायण ॥ ऐसेंबोलिजे ॥ १ ॥ पृथ्वीसआधार
आवरणोदक ॥ सप्तसिंधूंचेंसिंधूदक ॥ नानामेघांचेंमेघोदक ॥ भूमंडळींचालिलें ॥ २ ॥ नानानद्यानानादेशीं
॥ वाहातमिळाल्यासागराशीं ॥ लहानथोरपुण्यराशी ॥ अगाधमहिमा ॥ ३ ॥ नद्यापर्वतींहुनीकोसळल्या
॥ नानासांकडीमध्येंरिचवल्या ॥ धबाबांखळाळाचालिल्या ॥ असंभाव्य ॥ ४ ॥ कूपबावीसरोवरें
उदंडतळींथोरथोरें ॥ निर्मळेंउचंबळतीनिरें ॥ नानादेशीं ॥ ५ ॥ गायमुखेंपाटजाती ॥ नानाकालवेवाहती
नानाझऱ्याझिरपती ॥ झरतीनिरें ॥ ६ ॥ डुरेविहरेपाझर ॥ पर्वतफुटोनवाहेनीर ॥ ऐसेउदकाचेप्रकार ॥ भूमंडळीं
॥ ७ ॥ जितुकेगिरीतितुक्याधारा ॥ कोसळतीभयंकरा ॥ पाभळओहळअपारा ॥ उकळ्यासांडिती ॥ ८ ॥
भूमंडळींचेंजळआघवें ॥ कितीह्मणोनीसांगावें ॥ नानाकारंजींआणावें ॥ बांधोनिपाणी ॥ ९ ॥ डोहोडबके

खबाडींदांकीं ॥ नानागिरिकंदरींअनेकीं ॥ नानाजळेंनानालोकीं ॥ वेगळालीं ॥ १० ॥ तीर्थें एकाहूनएक ॥ महापवित्रपुण्यदायक ॥ अगाधमहिमाशास्त्रकारक ॥ बोलोनगेले ॥ ११ ॥ नानातीर्थांचीं पुण्योदकें ॥ नानास्थळोस्थळींशीतळोदकें ॥ तैसींचनानाउष्णोदकें ॥ ठायींठायीं ॥ १२ ॥ नानावल्लीमध्येंजीवन ॥ नानाफळींफुलींजीवन ॥ नानाकंदींमुळींजीवन ॥ गुणकारक ॥ १३ ॥ क्षारोदकेंशुद्धोदकें ॥ विषोदकेंपियुषोदकें ॥ नानास्थळांतरींउदकें ॥ नानागुणांचीं ॥ १४ ॥ नानाइक्षुदंडाचेरस ॥ नानाफळांचेनानारस ॥ नानाप्रकारिंचेगोरस ॥ मदपारागुळत्रय ॥ ॥ १५ ॥ नानामुक्तामुक्ताफळांचेंपाणी ॥ नानारत्नींतळपेपाणी ॥ नानाशस्त्रांमध्येंपाणी ॥ नानागुणांचें ॥ १६ ॥ शुक्रशोणितलाळमूत्रस्वेद ॥ नानाउदकांचेनानाभेद ॥ विवरोनपाहतांविशद ॥ होतजातें ॥ १७ ॥ उदकाचेंचीदेहकेवळ ॥ उदकाचेंचभूमंडळ ॥ चंद्रमंडळसूर्यमंडळ ॥ उदकाकरितां ॥ १८ ॥ क्षारसिंधुक्षीरसिंधु ॥ सुरासिंधुआज्यसिंधु ॥ दधिसिंधुइक्षुरससिंधु ॥ शुद्धसिंधुउदकाचा ॥ १९ ॥ ऐसेंउदकविस्तारलें ॥ मुळापासूनिशेवटांआलें ॥ मध्येंहोठायींठायींउमटलें ॥ ठायींठायींगुप्त ॥ २० ॥ जेंज्याबीजींमिश्रितझालें ॥ तोतोस्वादघेऊनिउठिलें ॥ उसामध्येंगोडीसआलें ॥ परमसुंदर ॥ २१ ॥ उदकाचाबांधाहेंशरीर ॥ उदकचीपाहिजेतदनंतर ॥ उदकाचाउत्पत्तिविस्तार ॥ कितीह्मणोनीसांगावा ॥ २२ ॥ उदकतारकउदकमारक ॥ उदकनानासुखदायक ॥ पाहतांउदकाचाविवेक ॥ आलोलिकआहे ॥ २३ ॥ भूमंडळींधांवेनीर ॥ नानाध्वनित्यासुंदर ॥ धबाबांधबाबांथोर ॥ रिचवतिधारा ॥ २४ ॥ ठायींठायींडोहतुंबती ॥ विशाळतळींडबाबिति ॥ चबाबितीथबाबिती ॥ कालवेपाट ॥ २५ ॥ एकीपालथ्यागंगावाहती ॥ उदकेंसन्निधचीअसती ॥ खळखळांझरेवाहति ॥ भूमीचेपोटीं ॥ २६ ॥ भूमिगर्भींडोहोभरले ॥ कोणीदेखि

लेनाऐकिले॥ठायींठायींझरेझाले॥विद्युल्लतांचे॥२७॥पृथ्वीतळींपाणीभरलें॥पृथ्वीमध्येंपाणीखेळलें॥पृथ्वीवरी
प्रगटलें॥उदंडपाणी॥२८॥स्वर्गमृत्युपाताळीं॥एकनदीतिहींताळीं॥मेघोदकअंतराळीं॥वृष्टीकरी॥२९॥पृथ्वीचें
मूळजीवन॥जीवनाचेंमूळदहन॥दहनाचेंमूळपवन॥थोराहूनथोर॥३०॥त्याहूनथोरपरमेश्वर॥महद्भूतांचाविचा
र॥त्याहूनथोरपरात्पर॥परब्रह्मजाणावें॥३१॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषोडशदशकेआपनिरूपणं
नामचतुर्थःसमासः॥४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥धन्यधन्यहावैश्वानरु॥होयरघुनाथाचाश्वशुरु॥विश्वव्या
पकविश्वंभरू॥पिताजानकीचा॥१॥ज्याच्यामुखेंभगवंतभोक्ता॥जोऋषींचाफळदाता॥तमहिमरोगहर्ता॥भ
र्ताविश्वजनाचा॥२॥नानावर्णनानाभेद॥जीवमात्रांसअभेद॥अभेदआणिपरमशुद्ध॥ब्रह्मादिकांसी॥३॥
अग्नीकरितांसृष्टीचाले॥अग्नीकरितांलोकधाले॥अग्नीकरितांसकळझाले॥लहानथोर॥४॥पोटामध्येंजठराग्नी
तेणेंक्षुधालागेजनीं॥अग्नीकरितांभोजनीं॥रुचीयेते॥५॥अग्नीनेंआवळलेंभूमंडळ॥लोकांसराहायाझालेंस्थ
ळ॥दीपदीपिकानानाज्वाळ॥जेथेंतेथें॥६॥अग्नीसर्वांगींव्यापक॥उष्णेंराहेकोण्हीएक॥उष्णनसतांसकळलोक
मरोनजाती॥७॥आधींअग्निमंदहोतो॥पुढेंप्राणीतोनासतो॥ऐसाहाअनुभवयेतो॥प्राणिमात्रांशीं॥८॥अस
तांअग्नीचेंबळ॥शत्रूजिंकेतात्काळ॥अग्नीआहेतावत्काळ॥जिणेंआहे॥९॥नानारसनिर्माणझाले॥अग्नीकरितां
निपजले॥महारोगीआरोग्यझाले॥निमिषमात्रें॥१०॥सूर्यसकळांहूनविशेष॥सूर्याउपरिअग्नीचाप्रकाश॥रा
त्रिभागींलोकअग्नीस॥साह्यकरिती॥११॥अंत्यजगृहींचाअग्निआणिला॥त्यासदोषनाहींबोलिला॥सकळांगृ
हींपवित्रझाला॥वैश्वानरू॥१२॥अग्निहोत्रनानायाग॥अग्नीकरितांहोतीसांग॥अग्नीतृप्तहोतांमग॥प्रसन्नहो

य॥१३॥देवदानवमानव॥अग्नीकरितांचालेसर्व॥सकळजनासउपाव॥अग्निआहे॥१४॥लग्नेंकरितीथोरथोर॥ना
नादारूचाप्रकार॥भूमंडळींयात्राथोर॥दारूनेंशोभती॥१५॥नानालोकरोगीहोती॥उष्णऔषधेंसेविती॥तेणेपुनः
आरोग्यहोती॥वन्हीकरितां॥१६॥ब्राह्मणासतनमन॥सूर्यदेवहुताशन॥एतद्विषयींअनुमान॥कांहींचनाहीं॥
१७॥लोकांमध्येंजठरानळ॥सागरींआहेवडवानळ॥भूगोलाबाहेरअवरणानळ॥शिवनेत्रींविद्युल्लता॥१८॥कु
पीपासूनिअग्निहोतो॥उंचदर्पणींअग्निनिघतो॥काष्ठमंथनींप्रगटतो॥चकमकेनें॥१९॥अग्निसकळांठायींआहे
॥कठिनघिसणीप्रगटहोय॥आग्यासर्पेंदग्धहोय॥गिरिकंदर॥२०॥अग्नीकरितांनानाउपाय॥अग्नीकरितांना
नाअपाय॥विवेकेंवीणसकळहोय॥निरार्थक॥२१॥भूमंडळींलहानथोर॥सकळांसवन्हीचाआधार॥अग्नि
मुखेंपरमेश्वर॥संतुष्टहोय॥२२॥ऐसाअग्नीचामहिमा॥बोलिजेतितुकीउणीउपमा॥उत्तरोत्तरअगाधमहिमा
॥अग्निपुरुषाचा॥२३॥जीतअसतांस्वीकरी॥मेल्याप्रेतभस्मकरी॥सर्वभक्षकत्याचीथोरी॥कायह्मणोनसां
गावी॥२४॥सकळसृष्टीचासंहार॥प्रलयींकरीवैश्वानर॥वैश्वानरेंपदार्थमात्र॥कांहींचउरेना॥२५॥नानाहो
मउदंडकरिती॥घरोघरींवैश्वदेवचालती॥नानाक्षेत्रींदीपजळती॥देवापाशीं॥२६॥दीपाराधनेंनीरांजनें॥देव-
ओंवाळिजेजनें॥खरेंखोटेंनिवडणें॥दिव्यहोतां॥२७॥अष्टधाप्रकृतिलोकतिन्ही॥सकळव्यापुनीराहिलावन्हि॥
अगाधमहिमावदनीं॥कितीह्मणोनीबोलावा॥२८॥चारिशृंगेंत्रिपदीजात॥दोनशिरेंसप्तहात॥ऐसाबोलिला
शास्त्रार्थ॥प्रचीतीवीण॥२९॥ऐसावन्हिउष्णमूर्ति॥तोमीबोलिलोंयथामति॥न्यूनपूर्णक्षमाश्रोतीं॥सर्वकेलें
पाहिजे॥३०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषोडशदशकेअग्निस्तवननामपंचमःसमासः॥५॥ छ॥

श्रीरामसमर्थ॥ ॥धन्यधन्यहावायुदेव॥याचाविचित्रस्वभाव॥वायूकरितांसकळजीव॥वर्ततीजनीं॥१॥वायुकरितांश्वासोच्छ्वास॥नानाविद्यांचाअभ्यास॥वायुकरितांशरीरास॥चळणघडे॥२॥चळणवळणप्रसारण॥निरोधनआणिआकुंचन॥प्राणअपानव्यानउदान॥समानवायु॥३॥नागकूर्मकृकलवायो॥देवदत्तधनंजयो॥ऐसेहेवायूचेस्वभावो॥उदंडअसती॥४॥वायुब्रह्मांडींप्रगटला॥ब्रह्मांडदेवतांसपुरवला॥तेथूनपिंडींपवाडला॥नानागुणें॥५॥स्वर्गलोकींसकळदेव॥तैसेचपुरुषार्थीदानव॥मृत्यलोकींचेमानव॥विख्यातराजे॥६॥नरदेहींनानाभेदें॥अनंतभेदांचींश्वापदें॥वनचरेंजळचरेंआनंदें॥क्रीडाकरिती॥७॥त्यासमस्तांमध्येंवायुखेळे॥खेंचरकुळअवघेचळे॥उठतीवन्हीचेउबाळे॥वायुकरितां॥८॥वायुमेघांचेंभरणभरी॥सवेंचपिटूनपरतेंसारी॥वायुऐसाकारभारी॥दुसरानाहीं॥९॥परीतेआत्मयाचीसत्ता॥वर्तेशरीरींतत्वता॥व्यापकपणेंयासमर्था॥तुलनानाहीं॥१०॥गिरीहूनदाटफौजा॥मेघउठिलेलोककाजा॥गर्जगर्जोनीतडकतीविजा॥वायुबळें॥११॥चंद्रसूर्यनक्षत्रमाळा॥ग्रहमंडळेंमेघमाळा॥येब्रह्मांडींनानाकळा॥वायुकरितां॥१२॥एकवटलेंतेंनिवडेना॥कालवलेंतेंवेगळेंहोईना॥तैसेंहेंबेचाडनाना॥केंविकळे॥१३॥वायुस्फुटेसरारां॥असंभाव्यपडतीगारा॥तैसेजीवहेनीरा॥सरिसेपडती॥१४॥वायुरूपेंकमळकमळा॥तोचिआधारझालाजळा॥तयाजळाच्याआधारेंभूगोळा॥शेषेंधरिलें॥१५॥शेषासपवनाचाआहार॥आहारेंफुगलेंशरीर॥तरीमगघेतलाभार॥भूमंडळाचा॥१६॥महाकूर्माचेंशरीरभलें॥नेणोब्रह्मांडपालथेंघातलें॥एवढेंशरीरतेंराहिलें॥वायुचेनी॥१७॥वाराहेंआपुलेदंतीं॥पृथ्वीधरिलीहोती॥तयाचीएवढीशक्ती॥वायुबळें॥१८॥ब्रह्माविष्णुमहे

श्वर ॥ चवथा आपणजगदीश्वर ॥ वायुस्वरूपविचार ॥ विवेकीजाणती ॥ १९ ॥ तेहतीसकोटीसुरवर ॥ अठ्यायशींसहस्रऋषीश्वर ॥ सिद्धयोगीभारेंभार ॥ वायुकरितां ॥ २० ॥ नवकोटीकात्यायनी ॥ छपन्नकोटीचामुंडिनी ॥ औटकोटीभूतखाणी ॥ वायुरूपें ॥ २१ ॥ भूतेंदैवतेंनानाशक्ति ॥ वायुरूपेंत्याच्याव्यक्ति ॥ नानाजीवनेणोंकिती ॥ भूमंडळीं ॥ २२ ॥ पिंडींब्रह्मांडींपुरवला ॥ बाहेरकंचुकासगेला ॥ सकळांगायींपुरवला ॥ समर्थवायु ॥ २३ ॥ ऐसाहासमर्थपवन ॥ हनुमंतजयाचानंदन ॥ रघुनाथचरणींतनमन ॥ हनुमंताचें ॥ २४ ॥ हनुमंतवायूचाप्रसिद्ध ॥ पित्यापुत्रासनाहींभेद ॥ ह्मणोनिदोघेहीअभेद ॥ पुरुषार्थाविशीं ॥ २५ ॥ हनुमंतासबोलिजेप्राणनाथ ॥ येणेंगुणेंहासमर्थ ॥ प्राणेंवीणसकळव्यर्थ ॥ होतजातें ॥ २६ ॥ मागेंमृत्युआलाहनुमंता ॥ तेव्हांवायुनिरोधलाहोता ॥ सकळदेवांसअवस्था ॥ प्राणांतमांडली ॥ २७ ॥ देवसकळहीमिळोन ॥ केलेंवायूचेंस्तवन ॥ मगवायुप्रसन्नहोऊन ॥ मोकळेंकेलें ॥ २८ ॥ ह्मणोनीप्रतापीथोर ॥ हनुमंतईश्वरीअवतार ॥ त्याचापुरुषार्थसुरवर ॥ पाहातचीराहिले ॥ २९ ॥ देवकारागृहींहोते ॥ हनुमंतेंदेखिलेअवचितें ॥ संहारकरूनलंकेभोंवतें ॥ विटंबुनीपाडिलें ॥ ३० ॥ उसिणेंघेतलेंदेवांचें ॥ मूळशोधिलेंराक्षसांचें ॥ मोठेंकौतुकपुच्छकेतांचें ॥ आश्चर्यवाटे ॥ ३१ ॥ रावणहोतासिंहासनावरी ॥ तेथेंजाऊनठोसरेमारी ॥ लंकेमध्येंनिरोधकरी ॥ उदककैंचें ॥ ३२ ॥ देवांसआधारवाटला ॥ मोठापुरुषार्थदेखिला ॥ मनामध्येंरघुनाथाला ॥ करुणाकरित्ती ॥ ३३ ॥ दैत्यअवघेसंहारिले ॥ देवताकाळसोडिले ॥ प्राणिमात्रसुखीझाले ॥ त्रैलोक्यवासी ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषोडशदशकेवायुस्तवननामषष्ठःसमासः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ पृथ्वीचेंमूळजीवन ॥ जी

वनाचेंमूळअग्न॥अग्नीचेंमूळपवन॥मागानिरूपिलें॥१॥आतांऐकापवनाचेंमूळ॥तोहाअंतरात्माचिकेवळ॥
जोअत्यंतचिचंचळ॥सकळांमध्यें॥२॥तोयेतोजातोदिसेना॥स्थीरहोऊनबैसेना॥ज्याचेंरूपअनुमानेना॥
वेदश्रुतीसीं॥३॥मुळींमुळींचेंस्फुरण॥तेंचिअंतरात्म्याचेंलक्षण॥जगदीश्वरापासूनित्रिगुण॥पुढेंजाहले॥४
त्यात्रिगुणापासूनिपंचभूतें॥पावलींस्पष्टदशेतें॥त्याभूतांचेंरूपतें॥विवेकेंओळखावें॥५॥त्यामध्येंमुख्यआ
काश॥तोभूतांमध्येंविशेष॥त्याच्याप्रकाशेंप्रकाश॥सकळकांहीं॥६॥एकविष्णुमहद्भूत॥ऐसाजाणिजेसं
केत॥परतुयाचीप्रचीत॥पाहिलीपाहिजे॥७॥विस्तारेंबोलिलींभूतें॥त्याभूतांमध्येंव्यापकतें॥विवरोनन-
पाहतांयेतें॥प्रत्ययासी॥८॥आत्मयाच्याचपळपणापुढें॥वायुतोकितीबापुडें॥आत्म्याचेंचपळपणरो
कडें॥समजोनपाहावें॥९॥ आत्म्यावेगळेंकामचालेना॥आत्मादिसेनाआडळेना॥गुप्तरूपेंविचारनाना
॥पाहोनसोडी॥१०॥पिंडब्रह्मांडव्यापूनधरिलें॥नानाशरीरींविलासलें॥विवेकीजनासभासलें॥जगदां
तरीं॥११॥आत्म्यावीणदेहचालती॥हेंतोनघडेकल्पांतीं॥अष्टधाप्रकृतीच्याव्यक्ति॥रूपासिआल्या॥१२॥
मुळापासूनिशेवटवरी॥सकळकांहींआत्माचकरी॥आत्म्यापेलीकडेनिर्विकारी॥परब्रह्मतें॥१३॥आत्मा
शरीरींवर्ततो॥इंद्रियग्रामचेष्टवितो॥नानासुखदुःखेंभोगितो॥देहात्मयोगें॥१४॥सप्तकंचुकहेंब्रह्मांड॥सां
तसप्तकंचुकपिंड॥त्यापिंडामध्येंआत्माजाड॥विवेकेंवोळखावा॥१५॥शब्दऐकोनसमजतो॥समजोनप्र-
त्योत्तरेंदेतो॥कठिणमृदुशीतोष्णजाणतो॥त्वचेमध्यें॥१६॥नेत्रींभरोनपदार्थपाहणें॥नानापदार्थपरीक्ष-
णें॥उंचनीचऐसेंसमजणें॥मनामध्यें॥१७॥ क्रूरदृष्टिसोम्यदृष्टि॥कपटदृष्टिकृपादृष्टि॥नानाप्रकारिंच्यादृ-

ष्टि ॥ भेदजाणे ॥ १८ ॥ जिव्हेमध्यें नानास्वाद ॥ निवडूनजाणें भेदाभेद ॥ जेंजेंजाणे तेंतें विशद ॥ करूनिबोले ॥ १९ ॥ उत्तमअन्नाचे परिमळ ॥ नानासुगंधपरिमळ ॥ नानाफळांचे परिमळ ॥ घ्राणेंद्रियें जाणे ॥ २० ॥ जिव्हेनें स्वाद घेणें बोलणें ॥ पाणींद्रियें घेणें देणें ॥ पादेंद्रियें येणें जाणें ॥ सर्वकाळ ॥ २१ ॥ शिश्नेंद्रियें सुरतभोग ॥ गुदेंद्रियें मळोत्सर्ग ॥ मनें करूनी सकळ सांग ॥ कल्पुनी पाहे ॥ २२ ॥ ऐसे व्यापार परोपरी ॥ त्रिभुवनीं एकलाची करी ॥ त्याची वर्णावया थोरी ॥ दुसरा नाहीं ॥ २३ ॥ त्यावीण दुसरा कैंचा ॥ जे महिमा सांगावा तयाचा ॥ व्याप आटोप आत्मयाचा ॥ न भूतो न भविष्यति ॥ २४ ॥ चौदाविद्या चौसष्ट कळा ॥ धूर्तपणांच्या नाना कळा ॥ वेदशास्त्रपुराण जिव्हाळा ॥ तेणेंवीण कैंचा ॥ २५ इहलोकींचा लोकाचार ॥ परलोकींचा सारासारविचार ॥ उभयलोकींचा निर्धार ॥ आत्माच करी ॥ २६ ॥ नानामतें नानाभेद ॥ नानासंवाद वेवाद ॥ नानानिश्चय भेदाभेद ॥ आत्माच करी ॥ २७ ॥ मुख्यतत्व विस्तारलें ॥ तेणें तयास रूप आलें ॥ येणें करितां सार्थक झालें ॥ सकळ कांहीं ॥ २८ ॥ लिहिणें वाचणें पाठांतर करणें ॥ पुसणें सांगणें अर्थ करणें ॥ गाणें वाजवणें नाचणें ॥ आत्म्याच करितां ॥ २९ ॥ नानासुखें आनंदतो ॥ नानादुःखें कष्टी होतो ॥ देह धरितो आणि सोडितो ॥ नानाप्रकारींचे ॥ ३० ॥ एकलाच नाना देहधरी ॥ एकलाच नटे परोपरी ॥ नटनाट्यकळाकुसरी ॥ त्यावीण नाहीं ॥ ३१ ॥ एकलाचि झाला बहुरूपी ॥ बहुरूपी बहु साक्षपी ॥ बहुरूपें बहु मतापी ॥ आणि लंडी ॥ ॥ ३२ ॥ एकलाच विस्तारला कैसा ॥ पाहे बहुविध तमासा ॥ दंपत्या वीण कैसा ॥ विस्तारला ॥ ३३ ॥ स्त्रियांस पाहिजे पुरुष ॥ पुरुषांस पाहिजे स्त्रीवेष ॥ ऐसा आवडीचा संतोष ॥ परस्परें ॥ ३४ ॥ स्थूलाचें मूळ तें लिंग ॥ लिंगामध्यें हे प्रसंग ॥ येणें प्रकारें जग ॥ प्रत्यक्ष चालतें ॥ ३५ ॥ पुरुषांचा जीव स्त्रियांचे जीवीं ॥ ऐसी होत्से उठाठेवी ॥ प-

रियासूक्ष्मांचीगोंवी ॥ समजलीपाहिजे ॥ ३६ ॥ स्थूळाकरितांवाटेभेद ॥ सूक्ष्मींअवघेंचअभेद ॥ ऐसेंबोलणेंप्र
विशद ॥ दिसोनआलें ॥ ३७ ॥ बायकोनेंबायकोसभोगिलें ॥ ऐसेंनाहींकींघडलें ॥ बायकोसअंतरींलागलें ॥
ध्यानपुरुषाचें ॥ ३८ ॥ स्त्रीसपुरुषपुरुषासवधू ॥ ऐसाआहेहासंबंधु ॥ याकारणेंसूक्ष्मसंवादु ॥ सूक्ष्मींचआ
हे ॥ ३९ ॥ पुरुषइच्छेमध्येंप्रकृति ॥ प्रकृतीमध्येंपुरुषव्यक्ति ॥ प्रकृतिपुरुषबोलती ॥ येणेंन्यायें ॥ ४० ॥ पिंडा
वरूनब्रह्मांडपाहावें ॥ प्रचीतीनेंप्रचीतीसघ्यावें ॥ उमजेनातरीउमजावें ॥ विवरविवरों ॥ ४१ ॥ द्वैतइच्छाहोती
मुळीं ॥ तरीतेआलीभूमंडळीं ॥ भूमंडळींआणिमुळीं ॥ रुजूपहावें ॥ ४२ ॥ येथेंमोठाझालासाक्षेप ॥ फिटला
श्रोतयांचाआक्षेप ॥ जेंप्रकृतिपुरुषाचेंरूप ॥ निवडोनगेलें ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषो
डशदशकेमहद्भूतस्तवनंनाम सप्तमःस मासः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ नमूंगणपतिमंगलमूर्ति ॥ ज
याचेनिमतिस्फूर्ति ॥ लोकभजतीस्तवनकरिती ॥ आत्मयाचें ॥ १ ॥ नमूंवैखरीवागीश्वरी ॥ अभ्यंतरींप्रकाश
करी ॥ नानाभरोंवरीविवरीं ॥ नानाविद्या ॥ २ ॥ सकळनामामध्येंनाम ॥ रामनामउत्तमोत्तम ॥ श्रमजाऊनविश्राम
॥ चंद्रमौळीपावला ॥ ३ ॥ नामाचामहिमाथोर ॥ रूपकैसेंउत्तरोत्तर ॥ परात्परपरमेश्वर ॥ त्रैलोक्यधर्ता ॥ ४ ॥ आ
त्मारामचहूंकडे ॥ लोकवावडेजिकडेतिकडे ॥ देहपडेमृत्युघडे ॥ आत्म्यावीण ॥ ५ ॥ सकळमार्गचालतीबोलती
॥ अवतारपंगतीचीगति ॥ आत्म्याकरितांहोतीजाती ॥ ब्रह्मादिक ॥ ६ ॥ जीवात्माशिवात्मापरमात्मा ॥ जगदा
त्माविश्वात्मागुप्तात्मा ॥ आत्माअंतरात्मासर्वात्मा ॥ देवदानवमानवीं ॥ ७ ॥ नादरूपज्योतिरूप ॥ सूक्ष्मरूपसत्ता
रूप ॥ चैतन्यरूपसुखरूप ॥ द्रष्टारूपजाणिजे ॥ ८ ॥ नरोत्तमुवीरोत्तमु ॥ पुरुषोत्तमुरघोत्तमु ॥ सर्वोत्तमुउत्तमो

त्तसु ॥ त्रैलोक्यवासी ॥ ९ ॥ नानाखटपटआणिचटपट ॥ नानालटपटआणिझटपट ॥ आत्मानसतांसर्वसपाट ॥ चहूंकडे ॥ १० ॥ आत्म्यावीणवेडेंकुडें ॥ आत्म्यावीणमडेंबापुडें ॥ आत्म्यावीणथडेंरोकडें ॥ शरीराचें ॥ ११ ॥ आत्मज्ञानीसमजेमनीं ॥ पाहेजनींआत्मयालागुनी ॥ भुवनींआणित्रिभुवनीं ॥ आत्म्यावीणवोस ॥ १२ ॥ परमसुंदरआणिचतुर ॥ जाणेसकळसारासार ॥ आत्मयावीणअंधःकार ॥ उभयलोकीं ॥ १३ ॥ सर्वांगींसिद्धसावध ॥ नानाभेदनानावेध ॥ नानाखेदआणिआनंद ॥ तेणेंचीकरितां ॥ १४ ॥ रंकअथवाब्रह्मादिक ॥ एकचिचालवीअनेक ॥ पहावानित्यानित्यविवेक ॥ कोणीएकें ॥ १५ ॥ ज्याचेघरींपद्मिणीनारी ॥ आत्मातंववरीआवडीधरी ॥ आत्मागेलियाशरीरीं ॥ तेजकैचें ॥ १६ ॥ आत्मादिसेनाभासेना ॥ बाह्याकारेंअनुमानेंना ॥ नानामनाच्याकल्पना ॥ आत्मयाचेनी ॥ १७ ॥ आत्माशरीरींवास्तव्यकरी ॥ अवघेंब्रह्मांडविवरीभरी ॥ वासनाभावनापरोपरी ॥ कितीह्मणोनसांगाव्या ॥ १८ ॥ मनाच्याअनंतवृत्ति ॥ अनंतकल्पनाधरिती ॥ अनंतप्राणीसांगोंकिती ॥ अंतरत्यांचें ॥ १९ ॥ अनंतराजकारणेंधरणें ॥ कुबुद्धिसुबुद्धिविवरणें ॥ कळोंनदेणेंचुकावणें ॥ प्राणिमात्रासीं ॥ २० ॥ एकासएकजपतीटपती ॥ एकासएकखपतीलपती ॥ शत्रुपणाचीस्थितिगति ॥ चहूंकडे ॥ २१ ॥ पृथ्वीमध्येंपरोपरी ॥ एकासएकसिंतरी ॥ कित्येकभक्तपरोपरी ॥ परोपकारकरिती ॥ २२ ॥ एकआत्माअनंतभेद ॥ देहपरत्वेंघेतीस्वाद ॥ आत्माठायींचाअभेद ॥ भेदहाधरी ॥ २३ ॥ पुरुषासस्त्रीपाहिजे ॥ स्त्रीसपुरुषपाहिजे ॥ नवरीसनवरीपाहिजे ॥ हेंतोघडेना ॥ २४ ॥ पुरुषांचाजीवस्त्रियांचाजीवीं ॥ ऐसीनाहींउठाठेवी ॥ विषयसुखाचीजेगोवी ॥ तेथेंभेदआहे २५ ॥ ज्याप्राण्यासजोआहार ॥ तेथेंचिहोतीतेतत्पर ॥ पशूंचआहारींनर ॥ अनादरेंवर्तती ॥ २६ ॥ आहारभेददेह-

भेद ॥ गुप्तप्रगटउदंडभेद ॥ तैसाचिजाणावाआनंद ॥ वेगळाला ॥ २७ ॥ सिंधुगर्भिंचींनीरें ॥ त्यानीरामधीलशरीरें ॥
अवरणोदकींचींजळचरें ॥ अत्यंतमोठीं ॥ २८ ॥ सूक्ष्मदृष्टीआणितांमना ॥ शरीराचाअंतलागेना ॥ मातोअंतरा
त्माअनुमाना ॥ कैसायेतो ॥ २९ ॥ देहात्मयोगशोधूनिपाहिला ॥ तेणेंकांहींअनुमानला ॥ स्थूळसूक्ष्माचागल
बला ॥ गाथ्यागोंवी ॥ ३० ॥ गाथ्यागोंवीउगवावयाकारणें ॥ केलींनानानिरूपणें ॥ अंतरात्माकृपाळूपणें ॥ बहुतां
मुखेंबोलला ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषोडशदशकेअंतरात्मानिरूपणंनामअष्टमःस
मासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ पृथ्वीमध्येंलोकनाना ॥ त्यांसनानाउपासना ॥ भावार्थेंप्रवर्तलेभजना ॥
ठायींठायीं ॥ १ ॥ आपुलाल्यादेवासभजति ॥ नानास्तुतिस्तवनेंकरिती ॥ जेतेनिर्गुणचिह्मणती ॥ उपासनेसी
॥ २ ॥ याचाकैसाआहेभाव ॥ मजसांगिजेअभिप्राव ॥ अरेहास्तुतीचास्वभाव ॥ ऐसाचिआहे ॥ ३ ॥ निर्गुण-
ह्मणजेबहुगुण ॥ बहुगुणीअंतरात्माजाण ॥ सकळत्याचाअंशप्रमाण ॥ प्रचीतपाहा ॥ ४ ॥ सकळजनास-
मानावेंतें ॥ एकाअंतरात्म्यासचिपावतें ॥ अधिकारपरत्वेंसकळतें ॥ मान्यकीजे ॥ ५ ॥ श्रोताह्मणेहाअनुमान-
॥ मुखींघालावेंजीवन ॥ तेंपावेपानोपान ॥ हेसध्याप्रचीति ॥ ६ ॥ वक्ताह्मणेतुलसीवरी ॥ उदकघालावेंपात्रभ-
री ॥ परीनथिरेनिमिष्यभरी ॥ भूमीसभेदें ॥ ७ ॥ थोरावृक्षासकैसेंकरावें ॥ शेंड्यापात्रकैसेंन्यावें ॥ त्याचाअभि-
प्रावदेवें ॥ मजनिरोपावा ॥ ८ ॥ पर्जन्याचेंउदकपडतें ॥ तेंतोमुखाकडेचयेतें ॥ हातचीपावेनातेथें ॥ कायकरिती ॥
॥ ९ सकळांसमूळसांपडे ॥ ऐसेंपुण्यकैंचेंघडे ॥ साधुजनांचेंपवाडे ॥ विवेकींमन ॥ १० ॥ तयापिवृक्षाचेनिपडिपाडें
जीवनघालितांकोठेपडे ॥ येगोष्टीचेंसांकडें ॥ कांहींचनाहीं ॥ ११ ॥ मागीलआशंकेचेंनिरसन ॥ होतांझालेंसमा

धान ॥ आतांसगुणासनिर्गुण ॥ कैसेंह्मणती ॥ १२ ॥ चंचळपणेंविकारलें ॥ तेंसगुणऐसेंबोलिलें ॥ येरतेंनिर्गुण-
उरलें ॥ गुणातीत ॥ १३ ॥ वक्ताह्मणेहाविचार ॥ शोधूनपाहावेंसारासार ॥ अंतरींराहतांनिर्धार ॥ नांवचिनाहीं ॥
॥ १४ ॥ विवेकीतोचीमुख्यराजा ॥ आणिसेवकाचेंनावराजा ॥ याचाविचारसमजा ॥ विवादखोटा ॥ १५ ॥ कल्पांत
प्रळयींजेंउरलें ॥ तेंनिर्गुणऐसेंबोलिलें ॥ येरतेंअवघेंचिआलें ॥ मायेमध्यें ॥ १६ ॥ सेनाशहरबाजार ॥ नाना
यात्रालहानथोर ॥ शब्दउठतिअपार ॥ कैसेनिवडावे ॥ १७ ॥ काळामध्यें पर्जन्यकाळ ॥ मध्यरात्रीहोतांनिवळ
॥ नानाजीवबोलतीसकळ ॥ कैसेनिवडावे ॥ १८ ॥ नानादेशभाषामतें ॥ भूमंडळींअसंख्यातें ॥ बहुऋषिबहुमतें
॥ कैसींनिवडावीं ॥ १९ ॥ वृष्टिहोतांचअंकुर ॥ सृष्टीवरीनिघतीअपार ॥ नानातंतुलहानथोर ॥ कैसेनिवडावे
॥ २० ॥ खेचरेंभूचरेंजळचरें ॥ नानाप्रकारिचींशरीरें ॥ नानारंगेंचित्रविचित्रें ॥ कैसींनिवडावीं ॥ २१ ॥
कैसेंदृश्यआकारलें ॥ नानाप्रकारींविकारलें ॥ उदंडचीपैसावलें ॥ कैसेंनिवडावें ॥ २२ ॥ पोकळीमध्येंगंधर्वनगरें
॥ नानारंगेंलहानथोरें ॥ बहुतव्यक्तिबहुप्रकारें ॥ कैशानिवडाव्या ॥ २३ ॥ दिवसरजनीचाप्रकार ॥ चांदणेंआणि
अंधकार ॥ विचारआणिअविचार ॥ कैसानिवडावा ॥ २४ ॥ विसरआणिआठवण ॥ नेमस्तआणिबाष्कळपण
॥ प्रचीतआणिअनुमान ॥ येणेंरिति ॥ २५ ॥ न्यायआणिअन्याय ॥ होयआणिनहोय ॥ विवेकेंवीणकाय ॥ उमजोंजाणें
॥ २६ ॥ कार्यकर्ताआणिनिकामी ॥ शूरआणिकुकर्मी ॥ धार्मीकआणिअधर्मी ॥ कळलापाहिजे ॥ २७ ॥ धनाढ्य
आणिदिवाळखोर ॥ सावआणितस्कर ॥ खरेंखोटेंहाविचार ॥ कळलापाहिजे ॥ २८ ॥ वरिष्ठआणिकनिष्ठ
भ्रष्टआणिअंतर्निष्ठ ॥ सारासारविचारस्पष्ट ॥ कळलापाहिजे ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवा-

देषोडशदशके उपासनानिरूपणंनामनवमःसमासः॥९॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥पंचभूतेंचालेजग॥पंचभूतांचीलगब
ग॥पंचभूतेंगेलियामग॥कायआहे॥१॥श्रोतावक्तयासबोले॥भूतांचेमहिमेवाढविले॥आणित्रिगुणकोढेंगलें॥
सांगास्वामी॥२॥अंतरात्मापांचवेंभूत॥त्रिगुणत्याचेअंगभूत॥सावधकरूनियांचित्त॥बरेंपाहा॥३॥भूतह्मणि
जेजितुकेंझालें॥त्रिगुणझाल्यांतआले॥इतुकेनेंमूळखंडलें॥आशंकेचें॥४॥भूतांवेगळेंकांहींनाहीं॥भूतजातहें
सर्वही॥एकावेगळेंएककांहीं॥घडेचिना॥५॥आत्म्याचेनीझालापवन॥पवनाचेनिप्रगटेअग्न॥अग्नीपासूनजी
वन॥ऐसेंबोलती॥६॥जीवनअवघेंडबाबिलें॥तेंरविमंडळेंआळलें॥वन्हिवायूचेनिझालें॥भूमंडळ॥७॥वन्हि
वायुरविनसता॥तरीउदंडहोतीशीतळता॥तेसीतळतेमध्येंउष्णता॥येणेंन्यायें॥८॥अवघेंवर्मासवर्मकेलें॥ते
रीचएवढेंफांपावलें॥देहमात्रतितुकेंझालें॥वर्माकरितां॥९॥अवघेंशीतळचिअसते॥तरीप्राणिमात्रमरोनिजा
ते॥अवघ्याउष्णेंचिकरपते॥सकळकांहीं॥१०॥भूमंडळआळोनिगोठलें॥तेंरविकिरणेंवाळूनगेलें॥मगसहज
चिदेवेंरचिलें॥उपायासी॥११॥ह्मणोनिकेलापर्जन्यकाळ॥थंडझालेंभूमंडळ॥पुढेंउष्णकांहींशीतळ॥शीत
काळजाणावा॥१२॥शीतकाळेंकष्टलेलोक॥करपोनिगेलेवृक्षादिक॥ह्मणोनिपुढेंकौतुक॥उष्णकाळाचें॥१३॥
त्याहीमध्येंप्रातःकाळ॥मध्यान्हकाळसायंकाळ॥शीतकाळउष्णकाळ॥निर्माणकेले॥१४॥ऐसेंएकामागेंएक
केलें॥विल्हेनेंनेमस्तलाविलें॥येणेंकरितांजगले॥प्राणिमात्र॥१५॥नानारसेंरोगकठिण॥ह्मणोनीऔषधी
केल्यानिर्माण॥परंतुसृष्टीचेंविवरण॥कळलेंपाहिजे॥१६॥देहमूळरक्तरेत॥त्याआपाचेहोतीदांत॥तेशीच
भूमंडळींप्रचीत॥नानारत्नांची॥१७॥सकळांसीमूळजीवनबांधा॥जीवनेंचालेसकळधंदा॥जीवनेंवीणाह

रिगोविंदा ॥ प्राणीकैंचे ॥ १८ ॥ जीवनाचेंमुक्ताफळ ॥ शुक्रासारिखेंस्फुटाळ ॥ हिरेमाणीकइंद्रनीळ ॥ तेजाळझा
ले ॥ १९ ॥ महिमाकोणाचासांगावा ॥ झालाकर्दमूचिआघवा ॥ वेगळावेगळानिवडावा ॥ कोण्याप्रकारें ॥ २० ॥ प
रंतुबोलिलेंकांहींएक ॥ मनासकळावयाविवेक ॥ जनामध्येंतार्किकलोक ॥ समजतीआवघें ॥ २१ ॥ अवघेंस
मजलेंहेंघडेना ॥ शास्त्रांशास्त्रांसीपडेना ॥ अनुमानेंनिश्चयहोइना ॥ कांहींएक ॥ २२ ॥ अगाधगुणभगवंता
चे ॥ शेषवर्णूनशकेवाचे ॥ वेदविधीतेहीकाचे ॥ देवेंवीण ॥ २३ ॥ आत्मारामसकळांपाळी ॥ अवघेंत्रैलोक्य
सांभाळी ॥ तयायेकेंवीणधूळी ॥ होयसर्वत्रांची ॥ २४ ॥ जेथेंआत्मारामनाहीं ॥ तेथेंउरोंनशकेकांहीं ॥ त्रैलो
क्यांचेप्राणीसर्वही ॥ प्रेतरूप ॥ २५ ॥ आत्मानसतांयेतीमरणें ॥ आत्म्यावीणकैंचेंजिणें ॥ बराविवेकसमजणें
अंतर्यामीं ॥ २६ ॥ समजणेंजेंविवेकाचें ॥ तेंहीआत्म्यावीणकैंचें ॥ कोण्हीएकेंजगदीशाचें ॥ भजनकरावें ॥ २७
उपासनाप्रगटझाली ॥ तरीहेविचारणाकळली ॥ याकारणेंपाहिजेकेली ॥ भक्तिदेवाची ॥ २८ ॥ उपासनेचा-
मोठाआश्रयो ॥ उपासनेवीणनिराश्रयो ॥ उदंडकेलेंतरीतोजयो ॥ प्राप्तनाहीं ॥ २९ ॥ समर्थाचीनाहींपाठी ॥ त
यासभलताचकुटी ॥ याकारणेंउठाउठी ॥ भजनकरावें ॥ ३० ॥ भजनसाधनअभ्यास ॥ येणेंचिपाविजेपर
लोकास ॥ दासह्मणेह्याविश्वास ॥ धरिलापाहिजे ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेषोडशद
शकेगुणभूतनिरूपणंनामदशमः समासः ॥ ॥ श्रीमद्दाशरथीश्रीरामचंद्रार्पणमस्तु ॥ ॥ श्रीसमर्थ ॥

इतिश्रीदासबोधे षोडशदशकःसमाप्तः

अथश्रीदासबोधेसप्तदशादशकः प्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥निश्चळब्रह्मींचंचळआत्मा॥सकळांपरजोपरमात्मा॥चैतन्यसाक्षीज्ञानात्मा॥
षड्गुणेश्वर॥१॥सकळजगाचाईश्वरु॥ह्मणोनिनामेंजगदीश्वरु॥तयापासूनविस्तारु॥विस्तारला॥२॥
शिवशक्तीजगदेश्वरी॥प्रकृतीपुरुषपरमेश्वरी॥मूळमायागुणेश्वरी॥गुणक्षोभिणी॥३॥क्षेत्रज्ञद्रष्टाकूट-
स्थसाक्षी॥अंतरात्मासर्वलक्षी॥शुद्धसत्वमहत्तत्वपरीक्षी॥जाणतासाधु॥४॥ब्रह्माविष्णुमहेश्वर॥ना-
नापिंडींजीवेश्वर॥त्यासभजतीलहानथोर॥प्राणिमात्र॥५॥देवदेवळामध्येंबेसला॥नभजतांमारितोदे-
हाला॥ह्मणोनित्याच्याभेणेंतयाला॥भजतीलोक॥६॥जेवेळेसीभजनचुकले॥तेतेतेव्हांचपछाडिले॥आ-
वडीनेंभजोंलागले॥सकळलोक॥७॥जेंजेंजेव्हांअपेक्षिलें॥तेंतेंतात्काळचिदीधलें॥ऐसेलोकभजोंलागलें
॥येणेंप्रकारें॥८॥पांचाविषयांचानैवेद्य॥जेव्हांपाहिजेतेव्हांसिद्ध॥ऐसेंनकरितांसद्य॥रोगहोती॥९॥
जेणेंकाळेंनैवेद्यपावेना॥तेणेंकाळेंदेवराहेना॥भाग्यवैभवपदार्थनाना॥सांडूनजातो॥१०॥जातोतेंक-
ळोंदेईना॥कोणासठाऊकेंहोइना॥देवेंवीणअनुमानेना॥कोणासदेव॥११॥देवपहावयाकारणें॥देउ-
ळेंलागतीपाहणें॥कोठेंतरीदेउळाच्यागुणें॥देवप्रगटे॥१२॥देउळेंह्मणजेनानाशरीरें॥तेथेंराहिजेजी-
वेश्वरें॥नानाशरीरेंनानाप्रकारें॥अनंतभेद॥१३॥चालतींबोलतींदेउळें॥त्यामध्येंराहिजेराउळें॥जि-
तुकींदेउळेंतितुकींसकळें॥कळलींपाहिजेत॥१४॥मत्स्यकूर्मवराहदेउळें॥भूगोलधरिलासर्वकाळें॥क-
राळेंविक्राळेंनिर्मळें॥कितीएक॥१५॥कितीएकदेउळींसौख्यपाहे॥भरतांअवघेंसिद्धआहे॥परीतेंसर्व
काळनराहे॥अशाश्वत॥१६॥अशाश्वताचामस्तकमणि॥जयाचीयेवढीकरणी॥दिसेनातरीकायझा

लेधणी॥तयासींचह्मणावें॥१७॥उद्भवोन्मुखहोतांअभेद॥विन्मुखहोतांउदंडभेद॥ऐसाअधोर्ध्वसंवाद
होतजातो॥१८॥सकळांचेंमूळतेंदिसेना॥भव्यभारीआणिभासेना॥निमिष्यएकवसेना॥एकेठायीं
॥१९॥ऐसाअगाधपरमात्मा॥कोणजाणेत्याचामहिमा॥तुझीलीलासर्वोत्तमा॥तूंचिजाणसी॥२०॥सं
साराआलियाचेंसार्थक॥जेथेंनित्यानित्यविवेक॥इहलोकआणिपरलोक॥दोन्हीसाधिले॥२१॥म
ननशीळलोकांपाशीं॥अखंडदेवअहर्निशी॥पाहतांत्यांच्यापूर्वसंचितासी॥जोडानाहीं॥२२॥अखंड
योगह्मणोनियोगी॥योगनाहींतोवियोगी॥वियोगीतोहीयोगी॥योगबळें॥२३॥भल्यांचीमहिमा
ऐशी॥जेसन्मार्गलावीलोकांशीं॥पोंहणारअसतांबुडतयाशीं॥बुडोंनेदी॥२४॥स्थूलसूक्ष्मतत्वझा
डा॥पिंडब्रह्मांडाचानिवाडा॥प्रचीतपाहेऐसाथोडा॥भूमंडळीं॥२५॥वेदांतिचेंपंचीकरण॥अखंडत
याचेंविवरण॥महावाक्यअंतःकरण॥रहस्यपाहे॥२६॥येपृथ्वीमध्येंविवेकीअसती॥धन्यतयांची
संगती॥श्रवणमात्रेंपावतीगति॥प्राणिमात्र॥२७॥सत्संगआणिसच्छास्त्रश्रवण॥अखंडहोतसेविवरण॥
सत्संगआणिउत्तमगुण॥परोपकाराचे॥२८॥जेसत्कीर्तीचेपुरुष॥तेपरमेश्वराचेअंश॥धर्मस्थापनेचाहव्या
स॥तेथेंचीवसे॥२९॥विशेषसारासारविचार॥तेणेंहोयजगदोद्धार॥संगत्यागेंनिरंतर॥होऊनगेले॥ ३०॥
इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसं॰सप्तदशदशकेदेवबलात्कारनिरूपणंनामप्रथमःसमासः॥१॥ ॥श्रीरामस
मर्थ॥ ॥ब्रह्मनिर्मळनिश्चळ॥जैसेंगगनअंतराळ॥निराकारकेवळ॥निर्विकारी॥१॥अंतचिनाहींतेंअ
नंत॥शाश्वतआणिसदोदीत॥असंतनव्हेतेंसंत॥सर्वकाळ॥२॥परब्रह्मतेंअविनाश॥जैसेंआकाशअवका

शा॥ नतुटेनफुटेसावकाश॥ जैसेंतैसें॥३॥ तेथेंज्ञाननाअज्ञान॥ तेथेंस्मरणनाविस्मरण॥ तेंअखंडनिर्गुण॥ निरावलंबी॥४॥ तेथेंचंद्रसूर्यनापावक॥ नव्हेकाळोखेंनाप्रकाशक॥ उपाधिवेगळेंएक॥ निरुपाधिब्रह्म॥५॥ निश्चळींस्मरणचेतलें॥ त्यासचैतन्यऐसेंकल्पिलें॥ गुणसमानतेंझालें॥ गुणसाम्यऐसें॥६॥ गगनींआलीअभ्रछाया॥ तैसीजाणिजेमूळमाया॥ उद्भवआणिविलया॥ वेळनाहीं॥७॥ निर्गुणींगुणविकारु॥ तोचिषड्गुणेश्वरु॥ अर्धनारीनटेश्वरु॥ तयासीह्मणिजे॥८॥ आदिशक्तिशिवशक्ति॥ मुळींआहेसर्वशक्ति॥ तेथूनपुढेंनानाव्यक्ति॥ निर्माणझाल्या॥९॥ तेथूनपुढेंशुद्धसत्व॥ रजतमाचेंगूढत्व॥ तयासीह्मणिजेमहत्तत्व॥ गुणक्षोभिणी॥१०॥ मुळींअसेचिनाव्यक्ति॥ तेथेंकैंचीशिवशक्ति॥ ऐसेंह्मणालतरीचित्तीं॥ सावधानअसावें॥११॥ ब्रह्मांडावरूनपिंड॥ अथवापिंडावरूनब्रह्मांड॥ अधोर्ध्वपाहतांनिवाड॥ कळोंयेतें॥१२॥ बीजफोडोनआणिलेंमना॥ तेथेंफळतोंदिसेना॥ वाढतांवाढतांपुढेंनाना॥ फळेंयेती॥१३॥ फळफोडितांबीजदिसे॥ बीजफोडितांफळनसे॥ तैसाविचारअसे॥ पिंडब्रह्मांडीं॥१४॥ नरनारीदोन्हीभेद॥ पिंडींदिसतीप्रसिद्ध॥ मुळींनसतांविशद॥ होतीलकैसे॥१५॥ नानाबीजरूपहेंकल्पना॥ तींतकायएकअसेना॥ सूक्ष्मह्मणोनभासेना॥ एकाएकीं॥१६॥ स्थूळाचेंमूळतेंवासना॥ तेवासनाचिआधींदिसेना॥ स्थूळावेगळीअनुमानेना॥ सकळकांहीं॥१७॥ कल्पनेचीसृष्टिकेली॥ ऐसींवेदशास्त्रेंबोलिलीं॥ दिसेनाह्मणोनिमिथ्याकेली॥ नपाहिजेकीं॥१८॥ पडदाएकएकजन्माचा॥ तेथीलविचारकळेलकैचा॥ परंतुगूढलेंहानेमाचा॥ ठावआहे॥१९॥ नानापुरुषांचेजीव॥ नानास्त्रियांचेजीव॥ एकचिपरिदेहस्वभाव॥ वेगळाले॥२०॥ नवरीसनवरीनलगे॥ ऐसाभेददिसोंलागे॥ पिंडाव-

रूनउमगे॥ब्रह्मांडबीज॥२१॥नवरीचेंमननवऱ्यावरी॥नवऱ्याचेंमननवरीवरी॥ऐसीवासनेचीपरि॥मुळींहू
नपहावी॥२२॥वासनामुळींचीअभेद॥देहसंबंधेंझालाभेद॥तुटतांदेहाचासंबंध॥भेदकैंचा॥२३॥नरनारी
चेंबीजकारण॥शिवशक्तीमध्येंजाण॥देहधरितांप्रमाण॥कळोंआलें॥२४॥नानाप्रीतीच्यावासना॥एकाचें
एकासकळेना॥तीक्ष्णदृष्टीनेंअनुमाना॥कांहिंसेंयेतें॥२५॥बाळकासवाढवीजननी॥हेंतोनव्हेपुरुषाचेनी॥
उपाधीवाढेजयेचेनी॥तेहेवनिता॥२६॥वीटनाहींकंटाळानाहीं॥आळसनाहींत्रासनाहीं॥इतुकीमायाको
ठेंचिनाहीं॥मातेवेगळी॥२७॥नानाउपाधीवाढवूंजाणे॥नानामायेनेंगोऊंजाणे॥नानाप्रीतिलाऊंजाणे॥ना
नाप्रपंचाची॥२८॥पुरुषासस्त्रीचाविश्वास॥स्त्रीसपुरुषाचासंतोष॥परस्परेंवासनेस॥बांधोनटाकिलें॥२९
ईश्वरेंमोठेंसूत्रकेलें॥मनुष्यमात्रगुंतोनराहिलें॥लोभाचेंगुंडाळेंकेलें॥उगवेनाऐसें॥३०॥ऐसीपरस्परेंआ
वडी॥स्त्रीपुरुषांचीमहागोडी॥हेमुळींहूनचालिलीरोकडी॥विवेकेंपहावी॥३१॥मुळींसूक्ष्मनिर्माणझालें॥पु
ढेंस्पष्टदिसोनआलें॥उत्पत्तीचेंकार्यचाललें॥उभयांकरितां॥३२॥मुळींशिवशक्तिखरें॥पुढेंजाहलींवधुवरें॥
चौऱ्यायशींलक्षविस्तारें॥विस्तारलीजे॥३३॥येथेंशिवशक्तीचेंरूपकेलें॥श्रोतींमनासपाहिजेआणिलें॥वि
वरल्यावीणबोलिलें॥तेंव्यर्थजाणावें॥३४॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशदशकेशिवश
क्तिनिरूपणंनामद्वितीयःसमासः॥२॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥थांबाथांबाऐकाऐका॥आधींचग्रंथसो
डूंनका॥सांगीतलेंतेंऐका॥सावधपणें॥१॥श्रवणामध्येंसारश्रवण॥तेंहेंअध्यात्मनिरूपण॥सुचीतकरूनी
अंतःकरण॥ग्रंथामध्येंविवरावें॥२॥श्रवणमननाचाविचार॥निजध्यासेंसाक्षात्कार॥रोकडामोक्षाचाउधा

र॥ बोलोंचनये॥३॥ नानारत्नेंपरीक्षितां॥ अथवावजनेंकरितां॥ उत्तमसोनेंपुढेंघालितां॥ सावधानअसावें
॥४॥ नानानाणींमोजूनघेणें॥ नानापरीक्षाकरणें॥ विवेकीमनुष्यासींबोलणें॥ सावधपणें॥५॥ जैसेंलाखो
लीचेंधान्य॥ निवडोनवेचितांहोतेंमान्य॥ सघटघालितांअमान्य॥ देवक्षोभे॥६॥ एकांतींनाजुककारभार॥
तेथेंअसावेंअतितत्पर॥ त्याच्याकोटिगुणेंविचार॥ अध्यात्मग्रंथीं॥७॥ काहण्याकथागोष्टीपवाड॥ नाना-
अवतारचरित्रेंवाड॥ त्यासमस्तांमध्येंजाड॥ अध्यात्मविद्या॥८॥ गतगोष्टीसऐकिलें॥ तेणेंकायहातासिआ
लें॥ ह्मणतीपुण्यप्राप्तझालें॥ परीतेंहोदिसेना॥९॥ तैसेंनव्हेअध्यात्मसार॥ हाप्रचीतीचाविचार॥ कळतां
अनुमानाचासंहार॥ होतजातो॥१०॥ मोठेमोठेयेऊनगेले॥ आत्म्याकरितांचवर्तले॥ त्याआत्म्याचामहिमा
बोले॥ ऐसाकवणु११ युगानयुगेंएकलाएक॥ चालवितोतिन्हीलोक॥ त्याआत्म्याचाविवेक॥ पाहिलाचपहा
वा॥१२॥ प्राणीआलेयेऊनगेले॥ तेजैसेजैसेवर्तले॥ तेवर्तणुकेचेंकथनकेलें॥ इच्छेसारिखें॥१३॥ जेथें
आत्मानाहींदाट॥ तेथेंअवघेंसरसपाट॥ आत्म्यावीणबापुडेंकाष्ठ॥ कायजाणे॥१४॥ ऐसेंवरिष्ठआत्मज्ञा
न॥ दुसरेंनाहींयासमान॥ सृष्टीमध्येंविवेकीजन॥ तेचिहेंजाणती॥१५॥ पृथ्वीआणिआपतेज॥ याचापृ-
थ्वीमध्येंसमज॥ अंतरात्मानलबीज॥ तेंवेगळेंराहिलें॥१६॥ वायूपासूनपैलीकडे॥ जोकोणीविवेकेंपवा-
डे॥ जवळीचआत्मासांपडे॥ तयापुरुषासीं॥१७॥ वायुआकाशगुणमाया॥ प्रकृतिपुरुषमूळमाया॥ सू
क्ष्मरूपेंप्रचीतयेया॥ कठिणआहे॥१८॥ मायादेवीच्याधांदली॥ सूक्ष्मींकोणमनघाली॥ समजलात्याची-
तुटली॥ संदेहवृत्ति॥१९॥ मूळमायाचौथादेह॥ झालापाहिजेविदेह॥ देहातीतहोऊनराहे॥ धन्यतोसाधु॥

॥२०॥ विचारेंऊर्ध्वचढती॥तयासींचऊर्ध्वगति॥येरांसकळांअधोगति॥पदार्थज्ञानें॥२१॥पदार्थचांगलेदिस
ती॥परीतेसर्वेंविनासती॥अतोभ्रष्टततोभ्रष्टहोती॥लोकतेणें॥२२॥याकारणेंपदार्थज्ञान॥नानाजिनसांचा
अनुमान॥सर्वसांडुनीनिरंजन॥धुंडीतजावें॥२३॥अष्टांगयोगपिंडज्ञान॥त्याहूनथोरतत्वज्ञान॥त्याहूनथो
रआत्मज्ञान॥तेंपाहिलेंपाहिजे॥२४॥मूळमायेचेशेवटीं॥हरिसंकल्पमुळींउठी॥उपासनायोगेंमिठी॥तेथें
घातलीपाहिजे॥२५॥मगत्यापेलीकडेजाण॥निखळब्रह्मनिर्गुण॥निर्मळनिश्चळत्याचीखूण॥गगनासारि
खी॥२६॥येथूनतेथवरीदाटलें॥प्राणिमात्रासभेटलें॥पदार्थमात्रींलिगटलें॥व्यापूनअसे॥२७॥त्याऐसेंनाहीं
थोर॥सूक्ष्माहूनिसूक्ष्मविचार॥पिंडब्रह्मांडांचासंहार॥होतांकळे॥२८॥अथवापिंडब्रह्मांडअसतां॥विवेकप्र
ळयेंपाहोंजातां॥शाश्वतकोणहेंतत्वतां॥उमजोंलागे॥२९॥करूनअवघातलझाडा॥सारासाराचानिवाडा॥सा
वधपणेंग्रंथसोडा॥स्फुरेंवनावें॥३०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशदशकेश्रवणनिरूपणं-
नामतृतीयःसमासः॥३॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥बहुतजनासिउपाय॥वक्तयासपुसतांत्रासोंनये॥बोल
तांबोलतांअन्वय॥सांडूंचनये॥१॥श्रोतयानेंआशंकाघेतली॥तेतात्काळपाहिजेफेडिली॥ ॥स्वगोष्टीनें
गोष्टीपेंचली॥ऐसेंनव्हावें॥२॥पुढेंधरितांमागेंपेंचला॥मागेंधरितांपुढेंउडाला॥ऐसासांपडतचीगेला॥ठा
यींठायीं॥३॥पोहणारचिगुंचक्याखातो॥जनांसकैसाकाढूंपाहातो॥आशयलोकांचाराहातजातो॥ठायींठायीं
॥४॥आपणचीबोलिलासंहार॥आपणचीह्मणेसर्वसार॥दुस्तरमायेचापार॥टाकिलापाहिजे॥५॥जेंजेंसू
क्ष्मनामघ्यावें॥त्याचेंरूपबिंबवूनिद्यावें॥तरीचवक्ताह्मणवावें॥विचारवंत॥६॥ब्रह्मकैसेंमूळमायाकैसी

अष्टधाप्रकृतिशिवशक्तिकेंसी ॥ षड्गुणेश्वराचीस्थितिकेंसी ॥ गुणसाम्याची ॥ ७ ॥ अर्धनारीनटेश्वर ॥ प्रकृति
पुरुषांचाविचार ॥ गुणक्षोभिणीतदनंतर ॥ त्रिगुणकेंसे ॥ ८ ॥ पूर्वपक्षकोठूनकोठवरी ॥ वाचांशलक्ष्यांशाची
परी ॥ सूक्ष्मनानाविचारकरी ॥ धन्यतोज्ञाता ॥ ९ ॥ नानापाल्हाळींपडेना ॥ बोलिलेंचीबोलावेंना ॥ मौन्यगर्भ
अनुमाना ॥ आणूनसोडी ॥ १० ॥ घडीएकविमळब्रह्म ॥ घडीएकसर्वब्रह्म ॥ द्रष्टासाक्षीसत्ताब्रह्म ॥ क्षणाएका
॥ ११ ॥ निश्चळतेंचिझालेंचंचळ ॥ चंचळतेंचीब्रह्मकेवळ ॥ नानाप्रसंगींखळखळ ॥ निवाडानाहीं ॥ १२ ॥ चळ
तेंआणिनिश्चळ ॥ अवघेंचैतन्यचीकेवळ ॥ रूपेंवेगळालींप्रांजळ ॥ कदांबोलवतीना ॥ १३ ॥ उगीचकरीगाथ्या
गोंवी ॥ तोलोकांसकेंसाउगवी ॥ नानानिश्चयनानागोंवी ॥ पडतजाते ॥ १४ ॥ भ्रमासह्मणेपरब्रह्म ॥ परब्रह्मा
सह्मणेभ्रम ॥ ज्ञातेपणाचासंभ्रम ॥ बोलोनदावी ॥ १५ ॥ घालीशास्त्राचेंउदंडपण ॥ प्रचीतीवीणनिरूपण ॥ पुसो
ज्ञाताउगाचशीण ॥ अत्यंतमानी ॥ १६ ॥ ज्ञात्यासआणिपदार्थभिडा ॥ तोकायबोलेलबापुडा ॥ सारासाराचा
निवाडा ॥ झालापाहिजे ॥ १७ ॥ वैद्यमात्रेचीस्तुतिकरी ॥ मात्रागुणकाहींचनधरी ॥ प्रचीतीवीणतैसीपरी ॥ ज्ञा
नाचीझाली ॥ १८ ॥ जेथेंनाहींसारासार ॥ तेथेंअवघाअंधःकार ॥ नानापरीक्षेचेविचार ॥ राहिलेतथें ॥ १९ ॥ पा
पपुण्यस्वर्गनरक ॥ विवेकआणिअविवेक ॥ सर्वब्रह्मींकाययेक ॥ सांपडलेंनाहीं ॥ २० ॥ पावनआणितेंपतन ॥
दोन्हींमानिलींतत्समान ॥ निश्चयआणिअनुमान ॥ ब्रह्मरूप ॥ २१ ॥ ब्रह्मरूपझालेंआघवें ॥ तेथेंकायनिवडावें
॥ अवघीसाकारचिटाकावें ॥ कायकोठें ॥ २२ ॥ तैसेंसारआणिअसार ॥ अवघाझालाएकंकार ॥ तेथेंबळा
वलाअविचार ॥ विचारकैंचा ॥ २३ ॥ वंद्यनिंद्यएकझालें ॥ तेथेंकायहाताआलें ॥ उन्मत्तद्रव्येंजेंभुललें ॥ तेंभ

लतेंचीबोले॥२४॥तेसाअज्ञानभ्रमेंभुलला॥सर्वब्रह्मह्मणोनबैसला॥महापापीआणिभला॥एकचिमानी॥
॥२५॥सर्वसंगपरित्याग॥अव्हासव्हाविषयभोग॥दोघेएकचिमानितांमग॥कायउरलें॥२६॥भेदईश्वर
करूनगेला॥तोयाच्याबाचेंनिवचेमोडिला॥मुखामध्येंघांसघातला॥तोअपानींघालावा॥२७॥ज्याइंद्रि
यांसीजोजोभोग॥तोतोकरीयथासांग॥ईश्वराचेंकेलेंजग॥मोडितांउरेना॥२८॥अवघीभ्रांतीचीठकाठकी
॥प्रचीतीवीणगोष्टीलटकी॥वेडलागलेंजियेबटकी॥तेभलतेंचिबोले॥२९॥प्रत्ययज्ञातासावधान॥त्याचें
ऐकावेंनिरूपण॥आत्मसाक्षात्काराचीखूण॥तात्काळबाणें॥३०॥वेडेंवांकुडेंजाणावें॥आंधळींपाउलींओ
ळखावें॥बाष्कळबोलणेंसांडावें॥वमनजैसें॥३१॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशादशकेंअनुमाननिरसनंनामचतुर्थःसमासः॥४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥एकवीससहस्त्रसाहशेंजपा॥नेमूनगे
लीतेंअजपा॥विचारपाहतांसोपा॥सकळकांहीं॥१॥मुखींनासिकींअसिजेप्राणें॥तयासअखंडयेणेंजाणें
॥याचाविचारपाहाणें॥सूक्ष्मदृष्टी॥२॥मुळींपाहतांएकस्वर॥त्याचातारमंद्रघोर॥त्याघोराहूनसूक्ष्मविचार॥
अजपेचा॥३॥सरिगमपधनिस॥सरिमातृकासायास॥प्रथमस्वरेंमातृकांस॥ह्मणोनपाहावें॥४॥परेवाचे
हूनवर्ते॥आणिपश्यंतिखालतें॥स्वराचेंजन्मस्थानतें॥तेथूनउठे॥५॥एकांतींउगीचबैसावें॥तेथेंहेंसम
जोनपहावें॥अखंडध्यावेंसोडावें॥प्रभंजनासीं॥६॥एकांतींमौन्यधरूनबैसे॥सावधपाहतांकैसेंभासे
सोहंसोहंऐसे॥शब्दहोती॥७॥उच्चारेंवीणजेशब्द॥तेजाणावेसहजशब्द॥प्रत्ययायेतीपरंतुनाद॥कांहींच
नाहीं॥८॥तेशब्दसांडूनबैसला॥तोमौनीह्मणावाभला॥योगाभ्यासाचागलबला॥याकारणें॥९॥ए

कांतींमौन्यधरूनबैसला ॥ तेथेंकोणशब्दजाहला ॥ सोहंऐसाभासला ॥ अंतर्यामीं ॥ १० ॥ धरितांसोटाकितांहं ॥ अखंडचालेसोहंसोहं ॥ याचाविचारपाहतांबहु ॥ विस्तारला ॥ ११ ॥ देहधारकतितुकाप्राणी ॥ स्वेदजउद्भिजादिकखाणी ॥ श्वासोश्वासनसतांप्राणी ॥ कैसेजिती ॥ १२ ॥ ऐसीहेअजपासकळांसी ॥ परंतुकळेजाणत्यासी ॥ सहजसांडुनसायासी ॥ पडोंचनये ॥ १३ ॥ सहजदेवअसतचिअसे ॥ सायासेंदेवपुढेंनासे ॥ नाशिवंतदेवासींविश्वासे ॥ ऐसाकवणु ॥ १४ ॥ जगदंतराचेंदर्शन ॥ सहजघडेअखंडध्यान ॥ आत्मइच्छेनेंजन ॥ सकळवर्तती ॥ १५ ॥ आत्मयाचेंसमाधान ॥ घडेतैसेंचीअशन ॥ सांडलेंफिरलेंसमर्पण ॥ तयासींचहोय ॥ १६ ॥ अग्निपुरुषपोटींअसती ॥ तयासअवदानेंसकळदेती ॥ लोकआज्ञेमध्येंअसती ॥ आत्मयाचे ॥ १७ ॥ सहजदेवजपध्यानें ॥ सहजचालेस्तुतिस्तवनें ॥ सहजघडेतेंभगवानें ॥ मान्यकीजे ॥ १८ ॥ सहजसमजायाकारणें ॥ नानाहटयोगकरणें ॥ परंतुएकाएकींसमजणें ॥ घडतनाहीं ॥ १९ ॥ द्रव्यचुकतेंदरिद्रयेतें ॥ तळींलक्ष्मीवरीवर्तते ॥ प्राणीकायकरीलतें ॥ ठाउकेंनाहीं ॥ २० ॥ तळघरामध्येंउदंडद्रव्य ॥ भिंतीमध्येंघातलेंद्रव्य ॥ स्तंभींतुळवटींद्रव्य ॥ आपणमध्यें ॥ २१ ॥ लक्ष्मीमध्येंकरंटानांदे ॥ त्याचेंदरिद्रअधीकसांदे ॥ नवलकेलेंपरमानंदें ॥ परमपुरुषें ॥ २२ ॥ एकखातीएकपाहती ॥ ऐसीविवेकाचीगति ॥ प्रवृत्तिअथवानिवृत्ति ॥ येणेंचिन्यायें ॥ २३ ॥ अंतरींअसतांनारायणें ॥ लक्ष्मीसकायउणें ॥ ज्याचीलक्ष्मीतोआपणें ॥ बळकटधरावा ॥ २४ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशदशकेअजपानिरूपणंनामपंचमःसमासः ॥ ५ ॥

॥ श्रीराम ॥ ॥

आत्मादेहामध्येंअसतो ॥ नानासुखदुःखेंभोगितो ॥ शेवटींशरीरसांडूनजातो ॥ एकाएकीं ॥ १ ॥ शरीरशक्ति

तारुण्यपणीं॥नानासुखेंभोगितीप्राणी॥अशक्तहोतांवृद्धपणीं॥दुःखेंभोगिती॥२॥मरावेंनाऐसीआवडी॥हा
तपायखोडुनप्राणसोडी॥नानादुःखेंअवघडी॥वृद्धपणीं॥३॥देहात्मयाचेसंगति॥कांहींएकसुखभोगिती॥
चरफडुनप्राणजाती॥देहांतकाळीं॥४॥ऐसाआह्मांदुःखदायक॥एकाचेप्राणघेतीएक॥आणिशेवटींनिरा
र्थक॥कांहींचनाहीं॥५॥ऐसादोंदिवसांचाभ्रम॥त्यासह्मणतीपरब्रह्म॥नानादुःखांचासंभ्रम॥मानूनघे
तला॥६॥दुःखीहोऊनचर्फडुनगेलें॥तेथेंकोणसार्थकझालें॥कांहींएकसुखभोगिलें॥तोंसवेंचदुःख॥७॥
जन्मादारभ्यआठवावें॥ह्मणिजेअवघेंपडेठावें॥नानादुःखमोजावें॥कितीह्मणोनी॥८॥ऐसीआत्मयाची-
संगति॥नानादुःखेंप्राप्तहोती॥दैन्यवाणेंहोऊनजाती॥प्राणिमात्र॥९॥कांहींआनंदकांहींखेद॥जन्मवरीपड
लासंबंध॥नानाप्रकारींविरोध॥तडातोडी॥१०॥निद्राकाळींढेंकूणपिसा॥नानाप्रकारींकरितीवळसा॥नानाउ
पायेंवळसा॥त्यांसहोय॥११॥भोजनकाळींमाशायेती॥नानापदार्थउंदीरनेती॥पुढेंत्यांचीहीफजिती॥मार्जा
रेंकरिती॥१२॥उवाचामवागोंचिड॥गांधलेंकानटेंउदंड॥एकासएकचफड॥दोंहींकडे॥१३॥विंचूसर्पव्याघ्ररि
सें॥सुस्वरीलांडगेमाणसासमाणसें॥परस्परेंसुखसंतोषें॥एकहीनाहीं॥१४॥चौऱ्यायशींलक्षउत्पत्ति॥एका
सएकभक्षिती॥नानापीडादुखणींकिती॥ह्मणोनियांसांगावीं॥१५॥ऐसीअंतरात्म्याचीकरणी॥नानाजीवदान
दलेधरणीं॥परस्परेंसंहारणी॥एकएकाची॥१६॥अखंडरडतीचर्फडती॥विवळविवळोंप्राणदेती॥मूर्खप्रा
णीत्यासिह्मणती॥परब्रह्म॥१७॥परब्रह्मजाणारनाहीं॥कोणासदुःखदेणारनाहीं॥स्तुतिनिंदादोनीनाहीं॥पर
ब्रह्मीं॥१८॥उदंडचिशिव्यादीधल्या॥तितुक्याअंतरात्म्यासलागल्या॥विचारपाहतांप्रत्ययाआल्या॥यथातथ्यें१९

धगडीचाबटकीचालंवडीचा॥गधडीचाकुतरीचावोंगळीचा॥ऐसाहिशेबशिव्यांचा॥कितीह्मणोनसांगावा २०
हेंइतुकेंपरब्रह्मींलागेना॥तेथेंकल्पनाचिचालेना॥ताडातोडीचेंज्ञानमानेना॥कोणीएकाशीं॥२१॥सृष्टीम-
ध्येंसकळजीव॥सकळांसकैंचेंवैभव॥याकारणेंठायाठाव॥निर्मिलेंदेवें॥२२॥उदंडलोकबाजारिचे॥
जेंजेंआलेंतेंतेंवेंचे॥उत्तमतितकेंभाग्याचे॥लोकघेती॥२३॥येणेंचिन्यायेंअन्नवसन॥येणेंचिन्यायेंदेव
तार्चन॥येणेंचिन्यायेंब्रह्मज्ञान॥प्रासव्यासारिखें॥२४॥अवघेचिलोकसुखीअसती॥संसारगोडकरू
ननेती॥महाराजेवैभवभोगिती॥तेकरंट्यासकैंचें॥२५॥परंतुअंतींनानादुःखें॥तेथेंहोतेंसगटसारिखें
॥पूर्वीभोगिलींनानादुःखें॥अंतींदुःखसोसवेना॥२६॥कठिणदुःखसोसवेना॥प्राणशरीरसोडीना॥मृ
त्युदुःखसकळजना॥कासावीसकरी॥२७॥नानाअवेवहीनझालें॥तैसेंचिपाहिजेवर्तलें॥प्राणीअंतकाळींगेले-
॥कासावीसहोउनी॥२८॥रूपलावण्यअवघेंजातें॥शरीरसामर्थ्यतेंहीजातें॥कोणहीनसतांमरतें॥आपदआ
पदां॥२९॥अंतकाळदैन्यदीन॥सकळिकांसततसमान॥ऐसेंचंचळअवलक्षण॥दुःखकारी॥३०॥भोगूनअ-
भोक्ताह्मणती॥हेतोअवघीचफजिती॥लोकउगेचबोलती॥पाहिल्याविण॥३१॥अंतकाळआहेकठिण॥शरीर
सोडिनाप्राण॥बराड्यासारिखेंलक्षण॥अंतकाळीं॥३२॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशद
शकेदेहात्मनिरूपणंनामषष्ठःसमासः॥६॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥मुळींउदकनिवळअसतें॥नानावल्लीम
ध्येंजातें॥संगदोषेंतैसेंचिहोतें॥आम्लतीक्ष्णकडवट॥१॥आत्माआत्मपणेंअसतो॥देहासंगेंविकारतो॥सा
भिमानेंभरींभरतो॥भलतीचकडे॥२॥बरीसंगतीसांपडली॥जैसीउसासगोडीआली॥विषवल्लीफांपावली

घातकीप्राणी॥ ३ ॥अठराभारवनस्पति॥गुणसांगावेतेकिती॥नानादेहाचेनिसंगती॥आत्मयासहोय॥४॥त्यामध्येंकोणीभले॥तेसंतसंगेंनिवाले॥देहाभिमानसांडूनगेले॥विवेकबळें॥ ५ ॥उदकाचानाशचिहोतो॥आत्माविवेकेंनिघतो॥ऐसाआहेप्रत्ययतो॥विवेकेंपहा॥६॥ज्याशींस्वहितचीकरणें॥त्यासकितीह्मणोनसांगणें॥हेंज्याचेंत्याणेंसमजणें॥सकळकांहीं॥७॥आपलाआपणकरीकुडावा॥तोआपलामित्रजाणावा॥आपलानाशकरितोसमजावा॥वैरीऐसा॥८॥आपलेंआपणअहितकरावें॥त्यासआडवेंकोणेंरिघावें॥एकांतींजाऊनजिवें॥मारीआपणासी॥९॥जोआपलाआपणघातकी॥तोआत्महत्यारापातकी॥याकारणेंविवेकी॥धन्यसाधु॥१०॥पुण्यवंताससत्संगति॥पापिष्ठाअसत्संगति॥गतिआणिअवगत्ति॥संगतीयोगें॥११॥उत्तमसंगतिधरावी॥आपलीआपणचिंताकरावी॥अंतरेंबरींविवरावीं॥बुद्धिजाणत्याची॥१२॥इहलोकआणिपरलोक॥जाणतातोसुखदायक॥नेणत्याकरितांअविवेक॥प्राप्तहोतो॥१३॥जाणतादेवाचाअंश॥नेणताह्मणजेतोराक्षस॥यामध्येंजेंविशेष॥तेंजाणोनघ्यावें॥१४॥जाणतातोसकळांमान्य॥नेणताहोतोअमान्य॥जेणेंकरितांहोइजेधन्य॥तेंचिघ्यावें॥१५॥साक्षेपीशाहण्याचीसंगति॥तेणेंसाक्षपीशाहाणेहोती॥आळसीमूर्खाचीसंगति॥आळसीमूर्ख॥१६॥उत्तमसंगतीचेंफळसुख॥अधमसंगतीचेंफळदुःख॥आनंदसांडुनियांशोक॥कैसाघ्यावा॥१७॥ऐसेंहेंप्रगटचिदिसे॥जनामध्येंउदंडभासे॥प्राणिमात्रवर्ततसे॥उभययोगें॥१८॥एकायोगेंसकळयोग॥एकायोगेंसकळवियोग॥विवेकबळेंसकळप्रयोग॥करीतजावे॥१९॥अवचितेंसांकडींतपडिलें॥तरीतेथूनपाहिजेनिघालें॥निघोनजातांज्ञा

लें॥परमसमाधान॥२०॥नानादुर्जनांचासंग॥क्षणक्षणांमानसभंग॥याकारणेंकांहींरंग॥राखोनजावें॥
॥२१॥शाहाणायत्नित्याच्यागुणें॥पाहोंजालांकायउणें॥सुखसंतोषभोगणें॥नानाश्लाघ्यता॥२२॥आतांलो
कींऐसेंआहे॥सृष्टीमध्येंवर्तताहे॥जोकोणीसमजूनपाहे॥त्यासचिघडे॥२३॥बहुरत्नावसुंधरा॥जाणजा
णेंविचारकरा॥समजल्याप्रत्ययोअंतरा॥माजियेतो॥२४॥दुर्बळआणिसंपन्न॥वेडेंआणिविसन्न॥हेंअ
खंडदंडायमान॥असतचिअसे॥२५॥एकभाग्यपुरुषमोडती॥एकनवेभाग्यवंतहोती॥तैसीचविद्याविस
त्ति॥होतजाते॥२६॥एकभरेएकरितें॥रितेंतेंमागुतेंभरतें॥भरतेंतेंहीरितेंहोतें॥काळांतरीं॥२७॥ऐसीहेसृ
ष्टीचीचाली॥संपत्तिदुपारींचीसाउली॥वयसातरीनिघोनगेली॥हळुहळू॥२८॥बाळतारुण्यआपलें॥वृद्धा
प्यप्रचीतीसआलें॥ऐसेंजाणोनसार्थककेलें॥पाहिजेकोणहीएकें॥२९॥देहजैसेंकेलेंतैसेंहोतें॥यत्नकेल्या
कार्यसाधतें॥तरिमगकष्टावेंतें॥कायनिमित्य॥३०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशादश-
केजगज्जीवननिरूपणंनामसप्तमःसमासः॥७॥ श्रीरामसमर्थ॥ ॥नाभीपासूनउन्मेषवृत्ति॥तेचिपरा
जाणिजेश्रोतीं॥ध्वनीरूपेंपश्यंति॥हृदयींवसे॥१॥कंठापासूननादझाला॥मध्यमावाचाबोलिजेत्याला॥
उच्चारहोतांअक्षराला॥वैखरीबोलिजे॥२॥नाभिस्थानींपरावाचा॥तोचिठावअंतःकरणाचा॥अंतःकरण
पंचकाचा॥निवाडाऐका॥३॥निर्विकल्पजेंस्फुरण॥उगेंचिअसतांआठवण॥तेंजाणावेंअंतःकरण॥जाण
तीकळा॥४॥अंतःकरण आठवलें॥पुढेंहोयनव्हेसेंगमलें॥करूंनकरूंऐसेंवाटलें॥तेंचिमन॥५॥संकल्प
विकल्पतेंचिमन॥जेणेंकरितांअनुमान॥पुढेंनिश्चयोतोचिजाण॥रूपबुद्धीचें॥६॥करीनचिअथवानक-

रीं ॥ ऐसानिश्चयोचिकरी ॥ तेचिबुद्धिहेअंतरीं ॥ विवेकेंजाणावी ॥ ७ ॥ जेवस्तूचानिश्चयोकेला ॥ पुढेंतेंचिचिंतूं लागला ॥ तेंचित्तबोलिल्याबोला ॥ यथार्थमानावें ॥ ८ ॥ पुढेंकार्याचाअभिमानधरणें ॥ हेंकार्यतोअगत्यकरणें ॥ पुढेंकार्यासप्रवर्तणें ॥ तोचिअहंकार ९ ऐसेंहेंअंतःकरणपंचक ॥ पंचवृत्तिमिळोनएक ॥ कार्यभागेंप्रकारपंचक ॥ वेगळाले ॥ १० ॥ तैसेचिपांचहीप्राण ॥ कार्यभागेंवेगळालेजाण ॥ नाहींतरीवायोचेंलक्षण ॥ एकचिअसे ॥ ११ ॥ सर्वांगींव्याननाभींसमान ॥ कंठींउदानगुदींअपान ॥ मुखींनासिकींहाप्राण ॥ नेमस्तजाणावा ॥ १२ बोलिलेंहेंप्राणपंचक ॥ आतांज्ञानेंद्रियपंचक ॥ श्रोत्रत्वचाचक्षुजिव्हानासिक ॥ ऐसींहेज्ञानेंद्रियें ॥ १३ ॥ वाचापाणिपादशिश्नगुद ॥ हेकर्मेंद्रियेंप्रसिद्ध ॥ शब्दस्पर्शरूपरसगंध ॥ ऐसेंहेंविषयपंचक ॥ १४ ॥ अंतःकरणप्राणपंचक ॥ ज्ञानेंद्रियेंकर्मेंद्रियपंचक ॥ पांचवेंविषयपंचक ॥ ऐसींहेपांचपंचकें ॥ १५ ॥ ऐसेहेपंचवीसगुण ॥ मिळोनसूक्ष्मदेहजाण ॥ याचाकर्दमबोलिलातोश्रवण ॥ केलापाहिजे ॥ १६ ॥ अंतःकरणव्यानश्रवण ॥ वाचा ॥ शब्दविषयआकाशाचा ॥ पुढेंविस्तारवायूचा ॥ बोलिलाअसे ॥ १७ ॥ मनसमानत्वचापाणि ॥ स्पर्शविषयहापवनीं ॥ ऐसेहेअडाखेसाधुनी ॥ कोठाकरावा ॥ १८ ॥ बुद्धिउदाननयनचरण ॥ रूपविषयाचेंदर्शन ॥ संकेतेंबोलिलेंमन ॥ घालूनिपाहिजे ॥ १९ ॥ चित्तप्राणजिव्हाशिश्न ॥ रसविषयआपजाण ॥ पुढेंऐकासावधान ॥ पृथ्वीचेंरूप ॥ २० ॥ अहंकारअपानघ्राण ॥ गुदगंधविषयजाण ॥ ऐसेंकेलेंनिरूपण ॥ शास्त्रमतें ॥ २१ ॥ ऐसाहासूक्ष्मदेह ॥ पाहतांहोईजेनिःसंदेह ॥ येथेंमनघालूनिपाहे ॥ त्यासिहेंउमजे ॥ २२ ॥ ऐसेंसूक्ष्मदेहबोलिलें ॥ पुढेंस्थूळनिरोपिलें ॥ आकाशपंचगुणेंवर्तलें ॥ कैसेंस्थूळीं ॥ २३ ॥ कामक्रोधशोकमोहभयो ॥ पंचविधआका-

शाचाअन्वयो ॥ पुढेंपंचविधवायो ॥ निरोपिलाअसे ॥ २४ ॥ चळणवळणप्रसरण ॥ निरोधनआणिआकुंचन ॥
हेंपंचविधलक्षण ॥ प्रभंजनाचें ॥ २५ ॥ क्षुधातृषाआलस्यनिद्रामैथुन ॥ हेतेजाचेपंचविधगुण ॥ आतांपुढेंआपलक्षण
॥ निरोपिलेंपाहिजे ॥ २६ ॥ शुक्रशोणितलाळमूत्रस्वेद ॥ हापंचविधआपाचाभेद ॥ पुढेंपृथ्वीविशाद
॥ केलीअसे ॥ २७ ॥ अस्थिमांसत्वचानाडीरोम ॥ हेपंचविधपृथ्वीचेधर्म ॥ ऐसेंस्थूळदेहाचेंवर्म ॥ बोलिलेंअसे
॥ २८ ॥ पृथ्वीआपतेजवायुआकाश ॥ हेपांचांचेपंचवीसअंश ॥ ऐसेमिळोनीस्थूळदेहास ॥ बोलिजेतें ॥ २९
तिसरादेहकारणअज्ञान ॥ चौथादेहमहाकारणज्ञान ॥ हेचारीदेहनिरसितांविज्ञान ॥ परब्रह्मतें ॥ ३० ॥ विचारें
चौंदेहांवेगळेंकेलें ॥ मीपणतत्वांसरिसेंगेलें ॥ अनन्यआत्मनिवेदनझालें ॥ परब्रह्मीं ॥ ३१ ॥ विवेकेंचुकला
जन्ममृत्य ॥ नरदेहींसाधिलेंमहत्कृत्य ॥ भक्तियोगेंकृतकृत्य ॥ सार्थकझालें ॥ ३२ ॥ इतिश्रीपंचीकरण ॥ केलेंचि
करावेंविवरण ॥ लोहाचेंझालेंसुवर्ण ॥ परिसाचेनियोगें ॥ ३३ ॥ हाहीदृष्टांतघडेना ॥ परीसाचेनिपरीसकरवेना
॥ शरणजातांसाधुजना ॥ साधुचीहोइजे ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तदशदशकेतत्वनिरूपणंनामअष्टमःसमासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ स्थूळसूक्ष्मकारणमहाकारण ॥ ऐसे
हेचत्वारदेहजाण ॥ जागृतिस्वप्नसुषुप्तिपूर्ण ॥ तुर्याजाणावी ॥ १ ॥ विश्वतैजसप्राज्ञ ॥ प्रत्यगात्माहेअभिमान
॥ नेत्रस्थानकंठस्थान ॥ हृदयस्थानमूर्ध्नीतें ॥ २ ॥ स्थूळभोगप्रविविक्तभोग ॥ आनंदभोगआनंदावभासभोग
॥ ऐसेहेचत्वारिभोग ॥ चौंदेहांचे ॥ ३ ॥ अकारउकारमकार ॥ अर्धमात्रातोईश्वर ॥ ऐशामात्राचत्वार ॥ चौंदेहांच्या
॥ ४ ॥ तमोगुणरजोगुण ॥ सत्वगुणशुद्धसत्वगुण ॥ ऐसेहेचत्वारगुण ॥ चौंदेहांचे ॥ ५ ॥ क्रियाशक्ति

द्रव्यशक्ति ॥ इच्छाशक्तिज्ञानशक्ति ॥ ऐशात्याचत्वारशक्ति ॥ चौंदेहांच्या ॥ ६ ॥ परापश्यंतिमध्यमावैखरी ॥ चौंदेहांच्या
वाणिचारी ॥ सूक्ष्मदृष्टीनेंविवरी ॥ धन्यतोसाधु ॥ ७ ॥ ऐसींहेंबत्तीसतत्वें ॥ दोहींचींपन्नासतत्वें ॥ अवघीं
मिळोनब्यायशींतत्वें ॥ अज्ञानज्ञानासहित ॥ ८ ॥ ऐसींहींतत्वेंजाणावीं ॥ जाणोनमायीकओळखावीं ॥ आपण
साक्षिनिरसावीं ॥ येणेंरीति ॥ ९ ॥ साक्षीह्मणिजेतेंज्ञान ॥ ज्ञानेंओळखावेंअज्ञान ॥ ज्ञानाज्ञानाचेंनिरसन
॥ देहासरिसें ॥ १० ॥ ब्रह्मांडींदेहकल्पिले ॥ विराटहिरण्यगर्भबोलिले ॥ तेहीविवेकेंनिरसिले ॥ आत्मज्ञानें ॥
॥ ११ ॥ आत्मानात्मविवेकपाहतां ॥ सारासारविचारकरितां ॥ पंचभूतांचीमायीकवार्ता ॥ प्रचीतीसआली ॥
॥ १२ ॥ अस्थिमांसत्वचानाडीरोम ॥ हेपांचहीपृथ्वीचेगुणसुगम ॥ प्रत्यक्षशरीरींहेंवर्म ॥ शोधूनपाहावें ॥ १३ ॥
शुक्रशोणितलाळमूत्रस्वेद ॥ हेआपाचेपंचभेद ॥ तत्वेंसमजोनविशद ॥ करूनघ्यावीं ॥ १४ ॥ क्षुधातृषाआलस्य
निद्रामैथुन ॥ हेपांचहीतेजाचेगुण ॥ यातत्वांचेंविवरण ॥ केलेंचिकरावें ॥ १५ ॥ चळणवळणप्रसारण ॥ निरोधन
आणिआकुंचन ॥ हेपांचहीवायूचेगुण ॥ श्रोतींजाणावे ॥ १६ ॥ कामक्रोधशोकमोहभय ॥ हाआकाशींचा
पर्याय ॥ हेंविवरिल्याविणाकाय ॥ उमजोंजाणे ॥ १७ ॥ असोहेंऐसेंस्थूळशरीर ॥ पंचवीसतत्वांचाविस्तार
॥ आतांसूक्ष्मदेहाचाविचार ॥ बोलिजेल ॥ १८ ॥ अंतःकरणमनबुद्धिचित्तअहंकार ॥ आकाशपंचकाचाविचार ॥ पुढें
वायुनिरोत्तर ॥ होऊनऐका ॥ १९ ॥ व्यानसमानउदान ॥ प्राणआणिअपान ॥ ऐसेहेपांचहीगुण ॥ वायुतत्वाचे ॥ २० ॥
श्रोत्रत्वचाचक्षुजिव्हाघ्राण ॥ हेपांचहीतेजाचेगुण ॥ आतांआपसावधान ॥ होऊनऐका ॥ २१ ॥ वाचापाणिपाद
शिश्नगुद ॥ हेआपाचेगुणप्रसिद्ध ॥ आतांपृथ्वीचेगुणविशद ॥ निरोपिले ॥ २२ ॥ शब्दस्पर्शरूपरसगंध ॥ हेपृ-

ख्यांचेगुणविशद॥ऐसेहेपंचवीसतत्वभेद॥सूक्ष्मदेहाचे॥२३॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसप्तद
शदशकेतनुचतुष्टयनामनवमःसमासः॥९॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥आवरणोदकींहाटकेश्वर॥त्या-
सनघडेनमस्कार॥महिमाअत्यंतचिथोर॥तयापाताळलिंगाचा॥१॥परंतुतेथेंजाववेना॥शरीरेंदर्शनघ-
डेना॥विवेकेंआणावेंअनुमाना॥तयाईश्वरासीं॥२॥सातासमुद्रांचेवेढे॥उदंडभूमीपैलीकडे॥शेवटींतुटले-
कडे॥भूमंडळाचे॥३॥सातसमुद्रबोलांडावे॥तेथेंजाणेंकैसेंफावे॥ह्मणोनीविवेकीअसावें॥साधुजनीं॥४॥
जेंआपणासनव्हेठावें॥तेंजाणतयासपुसावें॥मनोवेगेंतनेंफिरावें॥हेंतोघडेना॥५॥जेंचर्मदृष्टीसनव्हेठावें
तेंज्ञानदृष्टीनेंपाहावें॥ब्रह्मांडविवरोनराहावें॥समाधानें॥६॥मध्येंआहेभूमीचेंपडळ॥ह्मणोनआकाशआ-
णिपाताळ॥तेंपडळनसतांअंतराळ॥चहूंकडे॥७॥तयासपरब्रह्मह्मणावें॥जेंउपाधिवेगळेंस्वभावें॥जेथें
दृश्याच्यानावें॥शून्याकार॥८॥दृष्टीचेंदेखणेंदृश्य॥मनाचेंदेखणेंभास॥मनातीतनिराभास॥विवेकेंजा-
णावें॥९॥वाच्यांशवाचेनेंबोलावा॥नबोलतांलक्ष्यांशजाणावा॥निर्गुणअनुभवासआणावा॥गुणाचेनियोगें
॥१०॥दृश्यभासअवघाविघडे॥विवेकीतेथेंपवाडे॥भूमंडळींज्ञातेथोडे॥सूक्ष्मदृष्टीचे॥११॥नानागुणांसआ-
हेनाश॥निर्गुणतेंअविनाश॥दोबळ्याहूनविशेष॥सूक्ष्मदेखणें॥१२॥जेंदृष्टीसनपडेठावें॥तेंएकोनजाणावें
॥श्रवणमननेंपडेठावें॥सकळकांहीं॥१३॥अष्टधेचेजिन्नसनाना॥उदंडपाहतांहीकळतीना॥अवघेंसगटपि
टवेना॥कोणीएकें॥१४॥सगटसारिखीस्थितिझाली॥तेथेंपरीक्षाचबुडाली॥चवीनष्टानेंकालविलीं॥नाना
अन्नें॥१५॥टोणपानव्हेगुणग्राहिक॥मूर्खासकळेनाविवेक॥विवेकआणिअविवेक॥एकचिह्मणती॥१६॥

उंचनीचकळेनाज्याला ॥ तेथेंअभ्यासचिबुडाला ॥ अनभ्यासेंप्राणियाला ॥ स्फूटकाकैंची ॥ १७ ॥ वेडलागोनझाले
वेंगळ ॥ त्यांससारिखेंचवाटेसकळ ॥ तेजाणावेबाष्कळ ॥ विवेकीनव्हती ॥ १८ ॥ ज्यासअखंडहोतोनाश ॥ त्या
शींचह्मणतीअविनाश ॥ बहूचकीच्यालोकांस ॥ कायह्मणावें ॥ १९ ॥ ईश्वरेंनानाभेदकेले ॥ भेदेंसकळसृष्टिचाले
॥ आंधळेपरीक्षवंतमिळाले ॥ तेथेंपरीक्षाकैंची ॥ २० ॥ जेथेंपरीक्षेचाअभाव ॥ तोटोणपाससुदाव ॥
गुणाविनाहींगोरव ॥ येईलकैंचें ॥ २१ ॥ खरेंखोटेंएकचिझालें ॥ तरीविवेकानेंकायकेलें ॥ असारसांडूनसार
घेतलें ॥ साधुजनीं ॥ २२ ॥ उत्तमवस्तूचीपरीक्षा ॥ कैसीघडेनतद्रूक्षा ॥ दीक्षाहीनापाशींदीक्षा ॥ येईलकैंची
॥ २३ ॥ आपलेनीवेंगळपणें ॥ दिशाकरूनशौचनेणें ॥ वेदशास्त्रपुराणें ॥ त्यासकायकरिती ॥ २४ ॥ आधीं
राखावाआचार ॥ मगपहावाविचार ॥ आचारविचारेंपैलपार ॥ पाविजेतो ॥ २५ ॥ जेंनेमकासनकळे ॥ तेंबाष्क
ळासकेवींकळे ॥ डोळसठकतीआंधळे ॥ कोण्याकामाचे ॥ २६ ॥ पापपुण्यस्वर्गनरक ॥ अवघेंचिमानिलेंएक ॥ वि
वेकआणिअविवेक ॥ कायमानावे ॥ २७ ॥ अमृतविषएकह्मणती ॥ परीवीषघेतांप्राणजाती ॥ कुकर्मेंहोतेफजि
ती ॥ सत्कर्मेंकीर्तिवाढे ॥ २८ ॥ इहलोकआणिपरलोक ॥ जेथेंनाहींसाकल्यविवेक ॥ तेथेंअवघेंनिरर्थक ॥ सक
ळकांहीं ॥ २९ ॥ ह्मणोनिसत्संगेंचिजावें ॥ वेदशास्त्राचेंश्रवणकरावें ॥ उत्तमगुणासअभ्यासावें ॥ नानाप्रयत्नेंकरोनी
॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेसदशादशकेटोणपसिद्धनिरूपणंनामदशमःसमासः १०

इतिश्रीदासबोधेसप्तदशादशकःसमा०

अथश्री दासबोधे अष्टादश दशक प्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥तुजनमूंगजवदना॥तुझामहिमाकळेना॥विद्याबुद्धिदेसीजना॥लहानथोरांसी॥१
तुजनमूंसरस्वती॥चारीवाचांशीतुझेनीस्फूर्ति॥तुझेंनिजस्वरूपजाणती॥ऐसेथोडे॥२॥धन्यधन्यचतुरान-
ना॥त्वांकेलीसृष्टीचीरचना॥वेदशास्त्रभेदनाना॥प्रगटकेले॥३॥धन्यविष्णुपाळणकरिसी॥एकांशेंसक
ळजीवांसी॥वादविशीवर्तविशी॥जाणजाणों॥४॥धन्यधन्यभोळाशंकर॥जयाच्यादूण्यासनाहींपार॥रा
मनामनिरंतर॥जपतआहे॥५॥धन्यधन्यइंद्रदेव॥सकळदेवांचाहीदेव॥इंद्रलोकींचेंवैभव॥कायह्मणोन
सांगावें॥६॥धन्यधन्ययमधर्म॥सकळजाणतीधर्माधर्म॥प्राणिमात्रांचेंवर्म॥ठायींपाडिती॥७॥वेंकटेशींम
हिमाकिती॥भलेउभ्याअन्नखाती॥वडेधिरडींस्वादघेती॥अतळसअपाराचा॥८॥धन्यतूंवोवनशंकरी॥उ
दंडशाकांचियाहारी॥विवरविवरोंभोजनकरी॥ऐसाकैंचा॥९॥धन्यभीमगोलांगुला॥कोरवडूंच्याउदंडमा
ळा॥दहींवडेखातांसकळा॥समाधानहोय॥१०॥धन्यतूंगाखंडेराया॥भंडारेंहोयपिवळीकाया॥कांदेभरी
तरोंडगेखाया॥सिद्धहोती॥११॥धन्यतुळजाभवानी॥भक्तांप्रसन्नहोतेजनीं॥गुणवैभवासगणी॥ऐसाकैं-
चा॥१२॥धन्यधन्यपांडुरंग॥अखंडकथेचाहोतोधिंग॥तानमानरागरंग॥नानाप्रकारीं॥१३॥धन्यतूंगाक्षे
त्रपाळा॥उदंडजनालावैसीचाळा॥भावेंभक्तिकरितांफळा॥वेळनाहीं॥१४॥रामकृष्णादिकअवतार॥त्यां
चामहिमाअपार॥उपासनेसबहुतनर॥तत्परझाले॥१५॥सकळदेवांचेंमूळ॥तोहाअंतरात्माचीकेवळ॥भू
मंडळींभोगसकळ॥त्यासींचघडे॥१६॥नानादेवहीऊनबैसला॥नानाशक्तिरूपेंझाला॥भोक्तासकळवैभ
वाला॥तोचिएक॥१७॥याचापाहतांविचार॥उदंडलांबलाजोजार॥होतीजातीदेवनर॥कितीह्मणोनी १८

कीर्तिआणिअपकीर्ति ॥ उदंडनिंदाउदंडस्तुति ॥ सर्वत्रांचीभोगप्राप्ति ॥ अंतरात्म्यासींचघडे ॥ १९ ॥ कोणेदेहींकायकरितो ॥ कोणेदेहींकायभोगितो ॥ भोगीत्यागीवीतरागीतो ॥ एकचिआत्मा ॥ २० ॥ प्राणीसाभिमानेंभुलले ॥ देहाकडेपाहोंलागले ॥ मुख्यअंतरात्म्यासचुकले ॥ अंतरींअसोनी ॥ २१ ॥ अरेयाअंतरात्म्याचीचळवळपाहे ॥ ऐसाभूमंडळींकोणआहे ॥ अगाधपुण्यें अनुसंधानराहे ॥ कांहींएक ॥ २२ ॥ त्याअनुसंधानासरिसें ॥ जळोनजाईजेकिल्मिषें ॥ अंतरनिष्ठज्ञानीऐसें ॥ विवरोनपाहती ॥ २३ ॥ अंतरनिष्ठतितुकेतरले ॥ अंतरभ्रष्टतितुकेबुडाले ॥ बाह्याकारेंभरंगळले ॥ लोकाचारें ॥ २४ ॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादे ॥ अष्टादशदशकेबहुदेवस्थाननिरूपणंनामप्रथमःसमासः ॥ १ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ नेणपणेंझालेंतेंझालें ॥ झालेंतेंहोऊनगेलें ॥ जाणतेपणेंवर्तलें ॥ पाहिजेनमस्त ॥ १ ॥ जाणत्याचीसंगतिधरावी ॥ जाणत्याचीसेवाकरावी ॥ जाणत्याचीसद्बुद्धिघ्यावी ॥ हळुहळु ॥ २ ॥ जाणत्यापाशींलिहोंशिकावें ॥ जाणत्यापाशींवाचोंशिकावें ॥ जाणत्यापाशींअभ्यासावें ॥ सकळकांहीं ॥ ३ ॥ जाणत्यासकरावेंउपकार ॥ जाणत्यासझिजवावेंशरीर ॥ जाणत्याचापहावाविचार ॥ कैसाआहे ॥ ४ ॥ जाणत्याचेसंगतीनेंभजावें ॥ जाणत्याचेसंगतीनेंझिजावें ॥ जाणत्याचेसंगतीनेंरिझावें ॥ विवरविवरों ॥ ५ ॥ जाणत्यापाशींगावेंगाणें ॥ जाणत्यापाशींवाजवणें ॥ नानाआलापशिकणें ॥ जाणत्यापाशीं ॥ ६ ॥ जाणत्याच्याकांसेसलागावें ॥ जाणत्याचेंऔषधघ्यावें ॥ जाणतासांगेलतेंकरावें ॥ पथ्यआधीं ॥ ७ ॥ जाणत्यापाशींपरीक्षाशिकणें ॥ जाणत्यापाशींतालीमकरणें ॥ जाणत्यापाशींपोंहणें ॥ अभ्यासावें ॥ ८ ॥ जाणताबोलेलतैसेंबोलावें ॥ जाणतासांगेलतैसेंचालावें ॥ जाणत्याचेंध्यानध्यावें ॥ नानाप्रका

रीं ॥ ९ ॥ जाणत्याच्याकथाशिकाव्या ॥ जाणत्याच्यायुक्तिसमजाव्या ॥ जाणत्याच्यागोष्टीविवराव्या ॥ सकळकांहीं
॥ १० ॥ जाणत्याचे पेंचजाणावे ॥ जाणत्याचेपीळउकलावे ॥ जाणताराखेलतैसेराखावे ॥ लोकराजी ॥ ११ ॥
जाणत्याचेजाणावेप्रसंग ॥ जाणत्याचेघ्यावेरंग ॥ जाणत्याचेस्फूर्तीचेतरंग ॥ अभ्यासावे ॥ १२ ॥ जाणत्याचासा
क्षेपघ्यावा ॥ जाणत्याचातर्कजाणावा ॥ जाणत्याचाउल्लेखसमजावा ॥ नबोलतांची ॥ १३ ॥ जाणत्याचेंधूर्तप-
ण ॥ जाणत्याचेंराजकारण ॥ जाणत्याचेंनिरूपण ॥ ऐकतजावें ॥ १४ ॥ जाणत्याचींकवित्वेंशिकावीं ॥ गद्यपद्यें-
ओळखावीं ॥ माधुर्यवचनेंसमजावीं ॥ अंतर्यामीं ॥ १५ ॥ जाणत्याचेपहावेप्रबंध ॥ जाणत्याचेवचनभेद ॥ जा
णत्याचेनानासंवाद ॥ बरेशोधावे ॥ १६ ॥ जाणत्याचीतीक्ष्णता ॥ जाणत्याचीसहिष्णुता ॥ जाणत्याचीउदारता
॥ समजोनघ्यावी ॥ १७ ॥ जाणत्याच्यानानाकल्पना ॥ जाणत्याचीदीर्घसूचना ॥ जाणत्याचीविवंचना ॥ समजो
नघ्यावी ॥ १८ ॥ जाणत्याचाभक्तिमार्ग ॥ जाणत्याचावैराग्ययोग ॥ जाणत्याचाअवघाप्रसंग ॥ समजोनघ्यावा
॥ १९ ॥ जाणत्याचेंपाहावेंज्ञान ॥ जाणत्याचेंशिकावेंध्यान ॥ जाणत्याचेंसूक्ष्मचिन्ह ॥ समजोनघ्यावेंः ॥ २० ॥ जाण
त्याचाकाळसार्थक ॥ जाणत्याचाअध्यात्मविवेक ॥ जाणत्याचेगुणअनेक ॥ अवघेचघ्यावे ॥ २१ जाणत्याचेंअ
लिप्तपण ॥ जाणत्याचेंविदेहलक्षण ॥ जाणत्याचेंब्रह्मविवरण ॥ समजोनघ्यावें ॥ २२ ॥ जाणताएकअंतरात्मा
॥ त्याचाकायसांगावामहिमा ॥ विद्याकळागुणसीमा ॥ कोणेंकरावी ॥ २३ ॥ परमेश्वराचेगुणानुवाद ॥ अखंड-
करावासंवाद ॥ तेणेंकरितांआनंद ॥ उदंडहोतो ॥ २४ ॥ परमेश्वरेंनिर्मिलेंतें ॥ अखंडदृष्टीसपडतें ॥ विवरविवरों
समजावेंतें ॥ विवेकीजनीं ॥ २५ ॥ जितुकेंकांहींनिर्माणझालें ॥ जितुकेंजगदीश्वरेंनिर्मिलें ॥ निर्माणवेगळेंके-

लें ॥ पाहिजेआधीं ॥ २६ ॥ तोनिर्माणकरितोजना ॥ परिपाहोंजातांदिसेना ॥ विवेकबळेंअनुमाना ॥ आणीतजावा
॥ २७ ॥ त्याचेंअखंडलागतांध्यान ॥ कृपाळूपणेंदेतोअशन ॥ सर्वकाळसंभाषण ॥ तदंशोंचिकरावें ॥ २८ ॥ ध्यानध
रीनातोअभक्त ॥ ध्यानधरीलतोभक्त ॥ संसारापासूनमुक्त ॥ भक्तांसकरी ॥ २९ ॥ उपासनेचेशेवटीं ॥ देवांभक्तां
अखंडभेटी ॥ अनुभवीजाणेलगोष्टी ॥ प्रत्ययाची ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टा
दशदशकेसर्वज्ञसंगमोनामद्वितीयःसमासः ॥ २ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ दुर्लभशरीरदुर्लभआयु-
ष्य ॥ याचाकरूनयेनाश ॥ दासह्मणेसावकाश ॥ विवेकपहावा ॥ १ ॥ नपाहतांउत्तमविवेक ॥ अवघाहोतो-
अविवेक ॥ अविवेकेंप्राणीरंक ॥ ऐसादिसे ॥ २ ॥ हेंआपलेंआपणकेलें ॥ आळसेंउदासेंनागविलें ॥ वाईट
संगतीनेंबुडविलें ॥ देखतदेखतां ॥ ३ ॥ मूर्खपणाचाअभ्यासझाला ॥ बाष्कळपणेंघातलाघाला ॥ कामचा
डाळउठिला ॥ तरुणपणीं ॥ ४ ॥ मूर्खआळशीआणितरुणा ॥ सर्वांविषयींदैन्यवाणा ॥ कांहींचमिळेनाकोणा ॥
कायह्मणावें ॥ ५ ॥ जेंजेंपाहिजेतेंतेंनाहीं ॥ अन्नवस्त्रतेंहीनाहीं ॥ उत्तमगुणकांहींचनाहीं ॥ अंतर्यामीं ॥ ६ ॥ बोल
तांयेइनाबैसतांयेईना ॥ प्रसंगकांहींचकळेना ॥ शरीरमनहेंवळेना ॥ अभ्यासाकडे ॥ ७ ॥ लिहिणेंनाहींवाच
णेंनाहीं ॥ पुसणेंनाहींसांगणेंनाहीं ॥ नेमस्तपणाचाअभ्यासनाहीं ॥ बाष्कळपणें ॥ ८ ॥ आपणासकांहींच-
येईना ॥ आणिशिकविलेंहीमानेना ॥ आपणवेडाआणिसज्जना ॥ बोलठेवी ॥ ९ ॥ अंतरींएकबाहेरींएक
॥ ऐसाजयाचादंडक ॥ परलोकींचेंसार्थक ॥ कैसेंघडे ॥ १० ॥ आपलासंसारनासला ॥ मनामध्येंप्रस्तावला
॥ तरीमगअभ्यासकेला ॥ पाहिजेविवेकाचा ॥ ११ ॥ एकाग्रकरूनियांमन ॥ बळेंचकरावेंसाधन ॥ यत्नींआळ

सावेंदर्शन॥होऊंचनये॥१२॥अवगुणअवघेचसांडावे॥उत्तमगुणअभ्यासावे॥प्रबंधपाठकरीतजावे॥जाड
अर्थ॥१३॥पदप्रबंधश्लोकप्रबंध॥नानाधाटीमुद्राछंद॥प्रसंगज्ञानेंचिआनंद॥होतआहे॥१४॥कोणेप्रसं-
गींकायम्हणावें॥ऐसेंसमजोनजाणावें॥उगेंचवाउगेंशिणावें॥कासयासी॥१५॥दुसऱ्याचेंअंतरजाणावें॥
आदरदेखोनम्हणावें॥जेंआठवेलतेंगावें॥हेंमूर्खपण॥१६॥ज्याचीजेसीउपासना॥तेंचिगावेंचुकावेंना॥
रागज्ञानातालज्ञाना॥अभ्यासावें॥१७॥साहित्यसंगीतप्रसंगमानें॥करावींकथेचींघमशानें॥अर्थांतरश्र-
वणमननें॥काढीतजावें॥१८॥पाठउदंडचिअसावें॥सर्वकाळउजळीतजावें॥सांगितलेगोष्टीचेंअसावें॥
स्मरणअंतरीं॥१९॥अखंडएकांतसेवावा॥ग्रंथमात्रधांडोळावा॥प्रचीतयेईलतोघ्यावा॥अर्थमनीं॥२०॥
इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टादशदशकेनिस्पृहशिकवणंनामतृतीयःसमासः॥३॥ ॥श्रीराम
समर्थ॥ ॥देहाकरितांगणेशपूजन॥देहाकरितांशारदास्तवन॥देहाकरितांगुरुसज्जन॥संतश्रोते॥१॥
देहाकरितांकवित्वेंचालती॥देहाकरितांअध्ययनेंकरिती॥देहाकरितांअभ्यासिती॥नानाविद्या॥२॥देहा-
करितांग्रंथलेखन॥नानालिपीवोळखण॥नानापदार्थशोधन॥देहाकरितां॥३॥देहाकरितांमहाज्ञानी॥
सिद्धसाधुऋषिमुनि॥देहाकरितांतीर्थाटणीं॥फिरतीप्राणी॥४॥देहाकरितांश्रवणघडे॥देहाकरितांमन-
नींपवाडे॥देहाकरितांदूहींआतुडे॥मुख्यपरमात्मा॥५॥देहाकरितांकर्ममार्ग॥देहाकरितांउपासनामार्ग॥
॥देहाकरितांज्ञानमार्ग॥भूमंडळीं॥६॥योगीवीतरागीतापसी॥देहाकरितांनानासायासी॥देहाकरितां
आत्मयासी॥प्रगटपणेंघडे॥७॥इहलोकआणिपरलोक॥देहाकरितांसकळसार्थक॥देहावीणनिरर्थक

सकळकांहीं ॥ ८ ॥ पुरश्चरणेंअनुष्ठानें ॥ गोरांजनेंधूम्रपानें ॥ शीतोष्णपंचाग्नीसाधनें ॥ देहाकरितां ॥ ९ ॥ देहाकरितांपुण्यशील ॥ देहाकरितांपापीकेवळ ॥ देहाकरितांअनर्गळ ॥ शुचिष्मंत ॥ १० ॥ देहाकरितांअवतारी ॥ देहाकरितांवेषधारी ॥ नानाबंडेंपाषांडेंकरी ॥ देहाकरितां ॥ ११ ॥ देहाकरितांविषयभोग ॥ देहाकरितांसकळत्याग ॥ होतीजातीनानारोग ॥ देहाकरितां ॥ १२ ॥ देहाकरितांनवविधाभक्ति ॥ देहाकरितांचतुर्विधामुक्ति ॥ देहाकरितांनानायुक्ति ॥ नानामतें ॥ १३ ॥ देहाकरितांदानधर्म ॥ देहाकरितांनानावर्म ॥ देहाकरितांपूर्वकर्में ॥ ह्मणतीजनीं ॥ १४ ॥ देहाकरितांनानास्वार्थ ॥ देहाकरितांनानाअर्थ ॥ देहाकरितांहोइजेव्यर्थ ॥ आणिधन्य ॥ १५ ॥ देहाकरितांनानाकळा ॥ देहाकरितांगुणआगळा ॥ देहाकरितांजिव्हाळा ॥ भक्तिमार्गाचा ॥ १६ ॥ नानासन्मार्गसाधनें ॥ देहाकरितांतुटतीबंधनें ॥ देहाकरितांनिवेदनें ॥ मोक्षलाभे ॥ १७ ॥ देहसकळांमध्येंउत्तम ॥ देहींराहिलाआत्माराम ॥ सकळांघटींपुरुषोत्तम ॥ विवेकीजाणती ॥ १८ ॥ देहाकरितांनानाकीर्ति ॥ अथवानानाअपकीर्ति ॥ देहाकरितांहोतीजाती ॥ अवतारमालिका ॥ १९ ॥ देहाकरितांनानाभ्रम ॥ देहाकरितांनानासंभ्रम ॥ देहाकरितांउत्तमोत्तम ॥ भोगितीपदें ॥ २० ॥ देहाकरितांसकळकांहीं ॥ देहावीणकांहींनाहीं ॥ आत्माविरेठायींचाठायीं ॥ नव्हताचजैसा ॥ २१ ॥ देहइहपरलोकींचेंतारूं ॥ नानागुणांचागुणागरू ॥ नानारत्नांचाविचारू ॥ देहाकरितां ॥ २२ ॥ देहाचेनीगायनकळा ॥ देहाचेनीसंगीतकळा ॥ देहाचेनीअंतर्कळा ॥ ठायींपडे ॥ २३ ॥ देहब्रह्मांडाचेंफळ ॥ देहदुर्लभचिकेवळ ॥ परीयादेहासनिवळ ॥ उमजवावें ॥ २४ ॥ देहाकरितांलहानथोर ॥ करितीआपुलालेव्यापार ॥ त्याहीमध्येंलहानथोर ॥ कितीएक ॥ २५ ॥

ज़ेजेदेहधरोनआले॥तेतेकांहींकरूनगेले॥हरिभजनेंपावनझाले॥कितीएक॥२६॥अष्टधाप्रकृतीचेंमूळ॥
संकल्परूपचिकेवळ॥नानासंकल्पेंदेहफळ॥घेऊनिआले॥२७॥हरिसंकल्पमुळींहोता॥तोचिफळींपाहान
वाआतां॥नानादेहांतरींतत्वता॥शोधितांकळे॥२८॥वेलाचेमुळींबीज॥उदकरूपवेलीसमज॥पुढेंफळांम
ध्येंबीज॥मुळींच्याअंशें॥२९॥मूळाकरितांफळयेतें॥फळाकरितांमूळहोतें॥येणेंरितिहोतेंजातें॥भूमंड
ळीं॥३०॥असोकांहींएककरणें॥कैसेंघडेदेहाविणें॥देहसार्थकीलावेणें॥ह्मणिजेबरें॥३१॥आत्म्याकरितां
देहझाला॥देहाकरितांआत्मानगला॥उभययोगेंउदंडचालिला॥कार्यभाग॥३२॥चोरूनगुप्तरूपेंकरावें॥तें
आत्मयासपडेठावें॥कर्तुत्वयाचेंनिस्वभावें॥सकलकांहीं॥३३॥देहामध्येंआत्माअसतो॥देहपूजितांआ
त्मातोषतो॥देहपीडितांआत्माक्षोभतो॥प्रत्यक्षआतां॥३४॥देहावेगळीपूजापावेना॥देहावीणपूजाफावेना
॥जनींजनार्दनह्मणोनिजना॥संतुष्टकरावें॥३५॥उदंडप्रगटलाविचार॥धर्मस्थापनातदनंतर॥तेथेंचिपूजेसी
अधिकार॥पुण्यशरीरीं॥३६॥सगटभजनकरूंयेतें॥परिमूर्खपणआंगींलागतें॥गाढवासपूजितांकळतें॥का
यत्याला॥३७॥पूज्यपूजेसींअधिकार॥उगेंचितोषवावेंइतर॥दुखवूंनयेकोणाचेंअंतर॥ह्मणिजेबरें॥३८॥
सकळजगदांतरींचादेव॥क्षोभतांराहावयाकैंचाठाव॥जनावेगळाजनासउपाव॥आणीकनाहीं॥३९॥परमे
श्वराचेअनंतगुण॥मनुष्येंकायसांगावीखूण॥परंतुअध्यात्मग्रंथश्रवण॥होतांउमजे॥४०॥ ॥इति
श्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टादशदशकेदेहदुर्लभनामचतुर्थःसमासः॥४॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥
धान्यउदंडमोजिलें॥परीत्यामापेंनाहींभक्षिलें॥विवरिल्यावीणतैसेंझालें॥प्राणिमात्रांसी॥१॥पाठह्मण

तांआवरेना ॥ पुसतांकांहींचकळेना ॥ अनुभवपाहतांअनुमाना ॥ मध्येंपडे ॥ २ ॥ शब्दरत्नेंपरीक्षावीं ॥ प्रत्ययाचीं
पाहोनघ्यावीं ॥ एरतेंअवघींसांडावीं ॥ एकीकडे ॥ ३ ॥ नामरूपअवघेंसांडावें ॥ मगअनुभवासमांडावें ॥ सारअसार
एकचिकरावें ॥ हेंमूर्खपण ॥ ४ ॥ लेखकेंकुळसमजावें ॥ किंवाउगेंचिवाचावें ॥ येणेंदृष्टांतेंसमजावें ॥ कोणी
एकें ॥ ५ ॥ जेथेंनाहींसमजावीस ॥ तेथेंअवघीकुसमूस ॥ पुसोंजातांवसवस ॥ वक्ताकरी ॥ ६ ॥ नानाशब्दएकव
टिले ॥ प्रचीतीवीण पाठकेले ॥ परितेंअवघेव्यर्थगेले ॥ फडप्रसंगीं ॥ ७ ॥ पसेवरीवैरणघातलें ॥ तांतडीनेंजोंते
वोढिलें ॥ तेणेंपीठबारीकआलें ॥ हेंतोघडेना ॥ ८ ॥ घांसामागेंघांसघेतला ॥ अवकाशनाहींचावायाला ॥ अव
घाबोकणाभरिला ॥ पुढेंकैसें ॥ ९ ॥ ऐकाफडणिशीचेंलक्षण ॥ विरंगजाऊंनेदीक्षण ॥ समस्तांचेंअंतःकरण ॥
सांभाळीतजावें ॥ १० ॥ सूक्ष्मनामेंसुखेंघ्यावीं ॥ तितुकींरूपेंओळखावीं ॥ ओळखोनसमजावावीं ॥ श्रोतयांसीं ॥
॥ ११ ॥ समस्यापुरतांसुखीहोती ॥ श्रोतेअवघेआनंदती ॥ अवघेक्षणक्षणांवंदिती ॥ गोसावीयांसी ॥ १२ ॥ सम
स्यापुरतांवंदिती ॥ समस्यानपुरतांनिंदिती ॥ गोसांवीचिणाचिणाकरिती ॥ कोण्याहिशेबें ॥ १३ ॥ शब्दसोनेंपाहू
नघ्यावें ॥ कशींलाऊनीतावावें ॥ श्रवणमननेंजाणावें ॥ प्रत्ययासीं ॥ १४ ॥ वैद्याचीप्रचीतयेईना ॥ व्यथापरतो
होईना ॥ आणिरागींजावेंजना ॥ कोण्याहिशेबें ॥ १५ ॥ खोटेंकोठेंचिचालेना ॥ खोटेंकोणासमानेना ॥ याका
रणेंअनुमाना ॥ खरेंआणावें ॥ १६ ॥ लिहिणेंनयेतांव्यापारकेला ॥ कांहींएकदिवसचालिला ॥ पुसतांफरनी
सभेटला ॥ तेव्हांखोटें ॥ १७ ॥ सर्वअवघेहिशेबठावे ॥ प्रत्ययसाक्षीनेंबोलावें ॥ मगफरनिसेंकायकरावें ॥ सां
गानाकां ॥ १८ ॥ स्वयेंआपणचीगुंते ॥ समजावीसकैसीहोते ॥ नेणतांकोणीएकते ॥ आपदाचिआहे ॥ १९ ॥

बळेंवीणसुन्याभासगेला॥तोसर्वस्वेंनागवला॥शब्दठेवावाकोणाला॥कोणेंकैसा॥२०॥जेंप्रतीतीसआलेंख
रें॥तेंचिघ्यावेंअत्यादरें॥अनुभवेंवीणजेउत्तरें॥तेफळकटेंजाणावीं॥२१॥शिकऊंजातांरागाचढे॥परंतुपु
ढेंअदृलघडे॥खोटानिश्चयतात्काळउडे॥लोकांमध्यें॥२२॥खरेंसांडूनखोटेंघेणें॥भकाधेसकायउणें॥
त्रिभुवनींनारायणें॥न्यायकेला॥२३॥तोन्यायसोडितांशेवटीं॥अवघेंजगचालागेपाठीं॥जनींभांडभांडो
नीहिंपुटी॥कितीव्हावें॥२४॥अन्यायीबहुतांसपुरवले॥हेंदेखिलेंनाऐकिलें॥वेडेंउगेंचभरींभरलें॥अस
त्याचें॥२५॥असत्यह्मणिजेतेंचिपाप॥सत्यह्मणिजेतेंस्वरूप॥दोहींमध्येंसाक्षेप॥कोणाचाकरावा॥२६॥
मायेमध्येंबोलणेंचालणेंसाचें॥मायानसतांबोलणेंकैंचें॥याकारणेंनिःशब्दाचें॥मूळशोधावें॥२७॥वाच्यां
शजाणोनसांडावा॥लक्ष्यांशविवरोनघ्यावा॥याकारणेंनिशब्दसुखाचागोंवा॥आढळेना॥२८॥अष्टधाप्रकृ
तिपूर्वपक्ष॥सांडूनअलक्षींलावावेंलक्ष॥मननशीळपरमदक्ष॥तोचिहेंजाणे॥२९॥नानाभूसआणिकण॥एक
विह्मणाणेंअप्रमाण॥रसचोइस्यासगदकोण॥शाहाणासेवी॥३०॥पिंडींनित्यानित्यविवेक॥ब्रह्मांडींसारासा
रअनेक॥सकळशोधूनियांएक॥सारघ्यावें॥३१॥मायेकरितांकोणीएक॥अन्वयआणिव्यतिरेक॥तेमायानस
तांविवेक॥कैसाकरावा॥३२॥तत्वेंतत्वसर्वशोधावें॥महावाक्यींप्रवेशावें॥आत्मनिवेदनेंपावावें॥समाधान॥
॥३३॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टादशदशकेकरंटपरीक्षानामपंचमःसमासः॥५॥ ॥श्री
रामसमर्थ॥ ॥नानावस्त्रेंनानाभूषणें॥येणेंशरीरशृंगारणें॥विवेकविचारेंराजकारणें॥अंतरशृंगारिजे॥
॥१॥शरीरसुंदरसतेज॥वस्त्रेंभूषणेंकेलेंसज्ज॥अंतरींनसतांचातुर्यबीज॥कदापीशोभानपावे॥२॥तुंदहकां

डकठोरवचनीं ॥ अखंडतोलेसाभिमानी ॥ न्यायनीतिअंतःकरणीं ॥ घेणारनाहीं ॥ ३ ॥ नव्हेशीघ्रकोपीसदां ॥ कदापिनधरीमर्यादा ॥ राजकारणेंसंवादा ॥ मिळोंचनेणें ॥ ४ ॥ ऐसेलोंदबेइमानी ॥ कदापिसत्यलनाहींवचनीं ॥ पापीअपस्मारजनीं ॥ राक्षसजाणावे ॥ ५ ॥ समयासारिखासमययेइना ॥ नेमसहसाचालेना ॥ नेमधरितांराजकारणा ॥ अंतरपडे ॥ ६ ॥ अतिसर्वत्रवर्जावें ॥ प्रसंगपाहोनचालावें ॥ हटनिग्रहींनपडावें ॥ विवेकीपुरुषें ॥ ७ ॥ बहुतचीकरितांहट ॥ तेथेंयेऊनपडेलतट ॥ कोणीएकाचाशेवट ॥ झालापाहिजे ॥ ८ ॥ बरेंईश्वर आहेसाभिमानी ॥ विशेषतुळजाभवानी ॥ परंतुविचारपाहोनी ॥ कार्यकरणें ॥ ९ ॥ अखंडचिसावधाना ॥ बहुतकार्यकरावीसूचना ॥ परंतुकांहींएकअनुमाना ॥ आणिलेंपाहिजे ॥ १० ॥ समर्थापाशींबहुतजन ॥ राहिलापाहिजेसाभिमान ॥ निश्चळकरूनियांमन ॥ लोकअसती ॥ ११ ॥ म्लेंछदुर्जनउदंड ॥ बहुतांदिवसांचेंमाजलेंबंड ॥ याकारणेंअखंड ॥ सावधानअसावें ॥ १२ ॥ सकळकर्ताजोईश्वरु ॥ तेणेंकेलाअंगिकारु ॥ तयापुरुषाचाविचारु ॥ विरळाजाणे ॥ १३ ॥ न्यायनीतिविवेकविचार ॥ नानाप्रसंगप्रकार ॥ परिक्षणेंपरांतर ॥ देणेंईश्वराचें ॥ १४ ॥ महायत्नेंसावधपणें ॥ समयींधारिष्टधरणें ॥ अद्भुतचिकार्यकरणें ॥ देणेंईश्वराचें ॥ १५ ॥ यशकीर्तिप्रतापमहिमा ॥ उत्तमगुणासींनाहींसीमा ॥ नाहींदुसरीउपमा ॥ देणेंईश्वराचें ॥ १६ ॥ देवब्राह्मणआचारविचार ॥ कितीकजनासआधार ॥ सदांघडेपरोपकार ॥ देणेंईश्वराचें ॥ १७ ॥ इहलोकपरलोकपाहणें ॥ अखंडसावधपणेंराहणें ॥ बहुतजनाचेंसाहणें ॥ देणेंईश्वराचें ॥ १८ ॥ देवाचाकैंपक्षघेणें ॥ ब्राह्मणाचीचिंतावाहणें ॥ बहुतजनासपाळणें ॥ देणेंईश्वराचें ॥ १९ ॥ धर्मस्थापनेचेनर ॥ तेईश्वराचेअवतार ॥ झालेआहेतपुढेंहोणा

र॥ देणेंईश्वराचें॥ २०॥उत्तमगुणांचाग्राहिक॥ तर्कतीक्ष्णविवेक॥ धर्मस्थापनापुण्यश्लोक॥ देणेंईश्वराचें॥ २१॥ सकळगुणांमध्येंसार॥तजविजाविवेकविचार॥ जेणेंपाविजेपैलपार॥ अरत्रपरत्रींच्या॥॥ ॥२२॥

॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टादशदशकेउत्तमपुरुषनिरूपणंनामषष्ठःसमासः॥६॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥जनाचालालुचिस्वभावो॥आरंभींचह्मणतीदेवो॥ ह्मणजेमजकांहींदेवो॥ ऐसीवासना॥ १॥ कांहींचभक्तिकेलीनसतां॥आणिइच्छितीप्रसन्नता॥ जैसेंकांहींचसेवानकरितां॥स्वामीसमागती॥ २॥ कष्टेंवीणफळनाहीं॥ कष्टेंवीणराज्यनाहीं॥ केल्यावीणहोतनाहीं॥साध्यजनीं॥ ३॥ आळसेंकामनासतें॥ हेंतोप्रत्ययासयेतें॥ कष्टाकडेच्चुकवितें॥ हीनजन॥ ४॥ आधींकष्टाचेंदुःखसोसिती॥ तेपुढेंसुखाचेंफळभोगिती॥आधींआळसेंसुखावती॥त्यांसिपुढेंदुःख॥ ५॥ इहलोकअथवापरलोक॥ दोहींकडेसारखाचविवेक॥ दीर्घसूचनेचेंकौतुक॥ कळलेंपाहिजे॥ ६॥ मेळवितीतितुकेंभक्षिती॥ तेकठिणकाळींमरोनजाती॥दीर्घसूचनेनेंवर्तती॥ तेंचिभले॥ ७॥ इहलोकींचासंचितार्थ॥ परलोकींचापरमार्थ॥संचितेंवीणव्यर्थ॥ जितेचिमेले॥ ८॥ एकदांमेल्यानेंसुटेना॥ पुनःजन्मोजन्मींयातना॥आपणासमारीवांचविना॥तोआत्महत्यारा॥ ९॥ प्रतिजन्मींआत्मघात॥ कोणीकरावेंगणित॥याकारणेंजन्ममृत्य॥ विवेकेंच्चुकवावा॥ १०॥ देवसकळकांहींकरितो॥ ऐसेंप्राणिमात्रबोलतो॥ त्याचेंभेटीचालाभतो॥अकस्मातझाला॥ ११॥ विवेकाचालाभघडे॥तेणेंपरमात्माठायींपडे॥ विवेकपाहतांसांपडे॥ विवेकीजनीं॥ १२॥देवपाहतांआहेएक॥परंतुकरितोअनेक॥त्याअनेकासएक॥ह्मणोनयेकीं॥ १३॥॥

देवाचेंकर्तुत्वआणिदेव ॥ कळलापाहिजेअभिप्राव ॥ कळल्यावीणकित्येकजीव ॥ उगेंचबोलती ॥ १४ ॥ उगेंच
बोलतीमूर्खपणें ॥ शाहाणपणवादवायाकारणें ॥ तृसीलागींउपवासकरणें ॥ ऐसेंझालें ॥ १५ ॥ जेहींउदंड
कष्टकेले ॥ तेभाग्यभोगूनठेले ॥ येरतेबोलतचीराहिले ॥ करंटेजन ॥ १६ ॥ करंट्याचेंकरंटलक्षण ॥ समजोन
जातीविचक्षण ॥ भल्याचेंउत्तमलक्षण ॥ करंट्यासकळेना ॥ १७ ॥ त्याचीपैसावलीकुबुद्धि ॥ तेथेंकेंचीअसे
सद्बुद्धि ॥ कुबुद्धितेचिसुबुद्धि ॥ ऐसीवाटे ॥ १८ ॥ मनुष्येंबुद्धीससांडावें ॥ त्याचेंकायखरेंमानावें ॥ जेथेंविचा-
राच्यानावें ॥ शून्याकार ॥ १९ ॥ विचारेंइहलोकपरलोक ॥ विचारेंहोतसेसार्थक ॥ विचारेंनित्यानित्यविवेक ॥ पा
हिलापाहिजे ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टादशादशकेजनस्वभावनिरूपणंनामस-
सप्तमः समासः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ब्रह्मनिर्विकारनिश्चळ ॥ आत्मासविकारचंचळ ॥ त
यासह्मणतीसकळ ॥ देवऐसें ॥ १ ॥ देवाचाठावचिलागेना ॥ एकदेवनेमस्तकळेना ॥ बहुतदेवींअनुमानेना ॥ एकदे
व ॥ २ ॥ ह्मणोनिविचारअसावा ॥ विचारेंदेवशोधावा ॥ बहुतदेवांचागोंवा ॥ पडोंचनये ॥ ३ ॥ देवक्षेत्रींपाहिला ॥
त्यासारिखाधातूचाकेला ॥ पृथ्वीमध्येंदंडकचालिला ॥ येणेंरीति ॥ ४ ॥ नानाप्रतिमादेवांचेंमूळ ॥ तोहाक्षेत्रदे
वचिकेवळ ॥ नानाक्षेत्रेंभूमंडळ ॥ शोधूनपहावें ॥ ५ ॥ क्षेत्रदेवपाषाणाचा ॥ विचारपाहतांतयाचा ॥ तंतलाग
लामूळाचा ॥ अवतारांकडे ॥ ६ ॥ अवतारीदेवसंपले ॥ देहधरूनवर्तोनगेले ॥ त्याहूनथोरअनुमानले ॥ ब्र-
ह्माविष्णुमहेश ॥ ७ ॥ त्यातिन्हीदेवांसज्याचीसत्ता ॥ तोअंतरात्माचितत्वता ॥ कर्ताभोक्ताप्रत्यक्षआतां ॥ सि
द्धआहे ॥ ८ ॥ युगानुयुगेंतिन्हीलोक ॥ एकलाचालवीअनेक ॥ हानिश्चयाचाविवेक ॥ वेदशास्त्रींपाहावा ॥

॥ ९ ॥ आत्मावर्तवितोशरीर ॥ तोचिदेवउत्तरोत्तर ॥ जाणीवरूपेंकलिवर ॥ विवेकेंवर्तवी ॥ १० ॥ तोअंतर्देवचुकती ॥
धांवाघेऊनतीर्थाजाती ॥ प्राणीबापुडेकष्टती ॥ देवासनेणतां ॥ ११ ॥ मगविचारितीअंतःकरणीं ॥ जेथेंतेथेंधोंडा
पाणी ॥ उगेंचवणवणहिंडोनी ॥ कायहोतें ॥ १२ ॥ ऐसाज्यासींविचारकळला ॥ तेणेंसत्संग धरिला ॥ सत्सं-
गेंदेवसांपडला ॥ बहुतजनासीं ॥ १३ ॥ ऐसींहेविवेकाचींकामें ॥ विवेकीजाणतीलनेमें ॥ अविवेकीफललेभ्रमें
॥ त्यांसहे कळेना ॥ १४ ॥ अंतरवेधीअंतरजाणे ॥ बाहेरमुग्धाकांहींचनेणे ॥ ह्मणोनिविवेकीशाहाणे ॥ अंत-
रशोधिती ॥ १५ ॥ विवेकाविणेंजोभाव ॥ तोभावचीअभाव ॥ मूरखस्यप्रतिमादेव ॥ ऐसेंहें वचन ॥ १६ ॥ पाहा
तसमजतशीवटासगेला ॥ तोचिविवेकीह्मणावाभला ॥ तत्वेंसांडूनिपावला ॥ निरंजनीं ॥ १७ ॥ अरेजेंआका
रासींयेतें ॥ तेंअवघेंनासोनजातें ॥ मगगलबल्यावेगळेंतें ॥ परब्रह्मजाणावें ॥ १८ ॥ चंचळदेवनिश्चळब्रह्म ॥
परब्रह्मींनाहींभ्रम ॥ प्रत्ययज्ञानेंनिभ्रम ॥ होइजेतें ॥ १९ ॥ प्रचीतीवीणजेंजेंकेलें ॥ तेंअवघेंचीव्यर्थगेलें ॥ प्रा
णीकष्टकष्टोंचीमेलें ॥ कर्मकचाटें ॥ २० ॥ कर्मावेगळेंनव्हावें ॥ तरीदेवासकासयाभजावें ॥ विवेकीजाणती
स्वभावें ॥ मूरखनेणें ॥ २१ ॥ कांहींअनुमानलेंविचारें ॥ देवआहेजगदांतरें ॥ सगुणाकरितांनिर्धारें ॥ निर्गुण-
पाविजे ॥ २२ ॥ सगुणपाहातमूळासगेला ॥ सहजचीनिर्गुणपावला ॥ संगत्यागेंमोकळाझाला ॥ वस्तुरूप ॥
॥ २३ ॥ परमेश्वरींअनुसंधान ॥ लावितांहोइजेपावन ॥ मुख्यज्ञानेंचिविज्ञान ॥ पाविजेतें ॥ २४ ॥ ऐसींहेंविवेका
चेंविवरणें ॥ पाहावींस्फुचितअंतःकरणें ॥ नित्यानित्यविवेकश्रवणें ॥ जगदोद्धार ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीदा
सबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टादशदशकेअंतर्देवनिरूपणंनामअष्टमःसमासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ

७

॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥ वंदूनियांआदिपुरुष ॥ बोलूंनिद्रेचाविलास ॥ निद्राआलियासावकाश ॥ जाणारनाहीं
॥ १ ॥ निद्रेनेंव्यापिलीकाया ॥ आळसआंगमोडेजांभया ॥ तेणेंकरितांबैसावया ॥ धीरनाहीं ॥ २ ॥ कडकडां
जांभयायेती ॥ चटचटांचुटक्यावाजविती ॥ डकडकांडुलक्यादेती ॥ सावकाश ॥ ३ ॥ एकाचेडोळेझांकती ॥ एक
तेडोलोंलागती ॥ एकतेवचकोनपाहाती ॥ चहूंकडे ॥ ४ ॥ एकउलथोनपडिले ॥ तेहींब्रह्मविणेफोडिले ॥ हु
डकांचेतुकडेझाले ॥ शब्दनाहीं ॥ ५ ॥ एकेंटेकोनबैसले ॥ तेतेथेंचिघोरोंलागले ॥ एकउताणेपसरले
॥सावकाश ॥ ६ ॥ कोणीमुरकुंडीघातली ॥ कोणीकानवडींनिजलीं ॥ कोणीचक्रींफिरोंलागलीं ॥ चहूंकडे ॥ ७ ॥
एकहातहालविती ॥ एकपायहालविती ॥ एकतेदांतखाती ॥ कर्कराटें ॥ ८ ॥ एकाचींवस्त्रेंनिघोनगेलीं ॥ तेनाग
वींचलोळोंलागलीं ॥ एकाचींमुंडाशींगडबडलीं ॥ चहूंकडे ॥ ९ ॥ एकनिजलींअस्ताव्यस्तें ॥ एकदिसतीजैशीं-
प्रेतें ॥ दांतपसरोनजैशींभूतें ॥ वाईटदिसती ॥ १० ॥ एकवोसणतचीउठिले ॥ एकअंधारींफिरोंलागले ॥ एकजाऊ
नीनिजले ॥ उकरड्यावरी ॥ ११ ॥ एकमडकींउतरति ॥ एकभूमीचांचपती ॥ एकउठोनवाटांलागती ॥ भलतीच-
कडे ॥ १२ ॥ एकप्राणीवोसणती ॥ एकफुंदफुंदोंरडती ॥ एकखदखदांहांसती ॥ सावकाश ॥ १३ ॥ एकहाकामा
रूंलागले ॥ एकबोंबलतचीउठिले ॥ एकवचकोनराहिले ॥ आपुलेठायीं ॥ १४ ॥ एकक्षणक्षणांखरडती ॥
एकडोईखाजविती ॥ एककण्होंलागती ॥ सावकाश ॥ १५ ॥ एकांच्यालाळागळाल्या ॥ एकांच्यापिकासां
डल्या ॥ एकींलघुशंकाकेल्या ॥ सावकाश ॥ १६ ॥ एकराऊतसोडिती ॥ एककर्पटदेंकरदेती ॥ एकखाकरू-
नथुंकती ॥ भलतीकडे ॥ १७ ॥ एकहगतीएकओकती ॥ एकखोकतीएकशिंकती ॥ एकतेपाणीमागती ॥

निदसुन्यास्वरें ॥ १८ ॥ एकदुःस्वप्नेंनिर्बुजले ॥ एकसुस्वप्नेंसंतोषले ॥ एकतेगादसूदपडिले ॥ सुषुप्तीमध्यें ॥ ॥
॥ १९ ॥ इकडेउजेडाया झालें ॥ कोणीपठणआरंभिलें ॥ कोणीप्रातःस्मरणमांडिलें ॥ हरिकीर्तन ॥ २० ॥ कोणी
आठविल्याध्यानमूर्ति ॥ कोणीएकांतींजपकरिती ॥ कोणीपाठांतरेंउजळिती ॥ नानाप्रकारें ॥ २१ ॥ नानावि
द्यानानाकळा ॥ आपलाल्याशिकतीसकळा ॥ तानमानगायनकळा ॥ एकगाती ॥ २२ ॥ मागेंनिद्रासंपली
॥ पुढेंजागृतीप्राप्तझाली ॥ व्यवसायींबुद्धिआपली ॥ प्रेरितेझाले ॥ २३ ॥ ज्ञातातत्वसांडूनपळाला ॥ तुर्येपै
लीकडेगेला ॥ आत्मनिवेदनेंझाला ॥ ब्रह्मरूप ॥ २४ ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्य संवादेअष्टादशद
शकेनिद्रानिरूपणंनामनवमःसमासः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ कोणीएककार्याचासाक्षेप ॥ कांहींत
रीघडेविक्षेप ॥ काळसाध्यतेआपेंआप ॥ होतजातें ॥ १ ॥ कार्यभागहोतचालिला ॥ तेणेंप्राणीसुखीझाला
॥ विचारहीसुचोंलागला ॥ दिवसेंदिवस ॥ २ ॥ कोणीएकप्राणीजन्मासयेतो ॥ कांहींतरीकाळसाध्यहोतो
॥ दुःखाउपरीसुखदेतो ॥ देवकृपाळूपणें ॥ ३ ॥ अवघाचिकाळजरीसजे ॥ तरीअवघेचहोतीराजे ॥ कांहीं
सजेकांहींनसजे ॥ ऐसेंआहे ॥ ४ ॥ इहलोकआणिपरलोक ॥ साधितीकोणीएकविवेक ॥ अद्भुतहोयस्वाभा
विक ॥ देणेंईश्वराचें ॥ ५ ॥ ऐकिल्याविणकळलें ॥ शिकविल्याविणशाहाणपणआलें ॥ हेंदेखिलेंनाऐकिलें ॥
भूमंडळीं ॥ ६ ॥ सकळकांहींऐकतांकळे ॥ कळतांकळतांवृत्तिनिवळे ॥ नेमस्तमनामध्येंआकळे ॥ सारासार ॥
॥ ७ ॥ श्रवणह्मणिजेऐकावें ॥ मननह्मणिजेमनींधरावें ॥ येणेंउपायेंस्वभावें ॥ त्रैलोक्यचाले ॥ ८ ॥ श्रव
णाआडविक्षेपयेती ॥ नानाजिन्नससांगोंकिती ॥ सावधअसतांप्रत्यययेती ॥ सकळकांहीं ॥ ९ ॥ श्रवणीं-

लोकबैसले ॥ बोलतांबोलतांएकाग्रझाले ॥ त्याउपरीजेंनूतनआले ॥ तेएकाग्रनहोती ॥ १० ॥ मनुष्यबाहेरहिंडनआलें ॥ नानाप्रकारिंचेंऐकिलें ॥ उदंडगलबलूंलागलें ॥ उगेंअसेना ॥ ११ ॥ प्रसंगपाहोनचालती ॥ ऐसेलोकथोडेअसती ॥ श्रवणींनानाविक्षेपहोती ॥ तेहेऐका ॥ १२ ॥ श्रवणींबैसलेऐकाया ॥ अडोंलागलीसेकाया ॥ येतीकडकडांजांभया ॥ निद्राभरें ॥ १३ ॥ बैसलेसूचितकरूनिमना ॥ परीतेंमनचीऐकेना ॥ मागेंहोतेंऐकिलेंनानातेंचिधरूनबैसले ॥ १४ ॥ तत्परकेलेंशरीर ॥ परीमनामध्येंआणीकविचार ॥ कल्पनाकल्पीतोविस्तार ॥ कितीह्मणोनसांगावा ॥ १५ ॥ जेंजेंकांहींश्रवणींपडलें ॥ तितुकेंसमजोनविवरलें ॥ तरीचकांहींसार्थकझालें ॥ निरूपणीं ॥ १६ ॥ मनदिसतेंमाघरावें ॥ ज्याचेंत्याणेंआवरावें ॥ आवरूनविवेकेंभरावें ॥ अर्थांतरीं ॥ १७ ॥ निरूपणींयेऊनबैसला ॥ परीतोउदंडजेऊनआला ॥ बैसतांचिकासावीसझाला ॥ तृषाक्रांत ॥ १८ ॥ आधींउदकआणविलें ॥ घळघळांउदडघेतलें ॥ तेणेंमळमळोंलागलें ॥ उठोनिगेला ॥ १९ ॥ कर्पदढेंकरउचक्यादेती ॥ वारासरतांमोठीफजीती ॥ क्षणाक्षणांउठोनजाती ॥ लघुशंकेसी ॥ २० ॥ दिशेनेंकासावीसकेला ॥ अवघेंसांडूनधांविला ॥ निरूपणप्रसंगनिघोनगेला ॥ अखंडऐसा ॥ २१ ॥ दृष्टांतीकांहींअपूर्वआलें ॥ अंतःकरणतेथेंचिराहिलें ॥ कोठवरीकायचालिलें ॥ कांहींकळेना ॥ २२ ॥ निरूपणींयेऊनबैसला ॥ तोंविंचवेंफणकाविला ॥ कैंचेंनिरूपणझाला ॥ कासावीस ॥ २३ ॥ पोटामध्येंतिडीकउठली ॥ पाठीमध्येंकरकभरली ॥ चाळकचिरवल्यापुळीझाली ॥ बैसवेना ॥ २४ ॥ पिसोळाचाऊनपळाला ॥ तेणेंप्राणीदुश्चितझाला ॥ कोणेंनेरंगलबलाकेला ॥ तेथेंचिधांवे ॥ २५ ॥ विषयीलोकश्रवणींयेती ॥ तेबायकांकडेंचपाहेती ॥ चोररेलोकचोरूनजाती ॥ पादर-

क्षा ॥ २६ ॥ होयनव्हेवादविवाद ॥ तेणेंउदंडझालाखेद ॥ शिव्यागाळीअप्रमाद ॥ होतचुकला ॥ २७ ॥ कोपीनि
रूपणींबैसती ॥ सावकाशगोष्टीलाविती ॥ हरिदासतेरेरेकरिती ॥ पोटासाठीं ॥ २८ ॥ बहुतजाणतेमिळाले ॥
एकापुढेंएकबोले ॥ लोकांचेआशयराहिले ॥ कोणजाणे ॥ २९ ॥ माझेंहोयतुझेंनव्हे ॥ ऐसीअखंडजयासस
वे ॥ न्यायनीतिसांडूनिधांवे ॥ अन्यायाकडे ॥ ३० ॥ आपल्याथोरपणासाठीं ॥ अचावाचातोंडपिटी ॥ न्यायनाहींतें
शेवटीं ॥ परमअन्यायी ॥ ३१ ॥ एकीकडेअभिमानउठे ॥ दुसरीकडेउदंडपेटे ॥ ऐसेश्रोतेखरेखोटे ॥ कोणजाणे ॥
॥ ३२ ॥ ह्मणोनीजाणतेविचक्षण ॥ तेआधींचधरितीनेणपण ॥ मूर्खदाटोणपाआपण ॥ कांहींच्चनाहीं ॥ ३३ ॥ आ
णाहूनदेवथोर ॥ ऐसाजयांसकळलाविचार ॥ सकळकांहींजगदांतर ॥ तेहींराखावें ॥ ३४ ॥ सभेमध्येंकल
होझाला ॥ शब्दयेतोजाणत्याला ॥ अंतरेंराखोंनाहींसिकला ॥ कैसायोगी ॥ ३५ ॥ वैरकरितांवैरचिवाढे ॥ ॥
आपणासदुखभोगणेंघडे ॥ ह्मणोनीशाहाण्यांचेंकुवाडें ॥ कळोंआलें ॥ ३६ ॥ अखंडआपणाससांभाळिती
॥ क्षुल्लकपणयेऊंनदेती ॥ थोरलोकांसक्षमाशांती ॥ अगत्यकरणें ॥ ३७ ॥ अवगुण्यापाशींबैसलागुणी ॥
अवगुणकळतोतत्क्षणीं ॥ विवेकीपुरुषाचीकरणी ॥ विवेकेंहोत्ये ॥ ३८ ॥ उपायपर्यायदीर्घप्रयत्न ॥ विवेक
बळेंनानायत्न ॥ करीलतयाचेंमहिमान ॥ तोचिजाणे ॥ ३९ ॥ दुर्जनींवादकरूनीघेतला ॥ बाष्कळलोकींघस
रला ॥ विवेकापासूनचेवला ॥ तोविवेकीकैसा ॥ ४० ॥ न्यायपर्यायउपाय ॥ मूर्खासहेंकळेकाय ॥ मूर्खाक
रितांविवडाहोय ॥ मजालसीचा ॥ ४१ ॥ मगतेशाहाणेनीटकरिती ॥ स्वयेंसाहोनसाहाविती ॥ स्वयेंकरून
करविती ॥ लोकांकरवी ॥ ४२ ॥ पृथ्वीमध्येंउदंडजन ॥ जनामध्येंतेसज्जन ॥ जयाकरितांसमाधान ॥ प्राणि

मात्राशी ॥ ४३ ॥ तोमनोगतांचींआंगेंजाणे ॥ मानप्रसंगसमयोजाणे ॥ संतप्तालागींनिववूंजाणे ॥ नानाप्र
कारें ॥ ४४ ॥ ऐसाजोजाणतालोक ॥ समर्थतयाचाविवेक ॥ त्याचेंकरणेंकांहींएक ॥ जनासकळेना ॥ ४५ ॥ जो
बहुतजनासचालवी ॥ नानामंडळेंहालवी ॥ ऐसीहेसमर्थपदवि ॥ विवेकेंहोते ॥ ४६ ॥ विवेकएकांतींकरावा
॥ जगदीशाधारणेनेंधरावा ॥ लोकआपलाआणिपरावा ॥ मानोंचिनये ॥ ४७ ॥ एकांतींविवेकठायींपडे ॥
एकांतींयत्नसांपडे ॥ एकांतींतर्कवावडे ॥ ब्रह्मांडगोळीं ॥ ४८ ॥ एकांतींस्मरणाकरावें ॥ चुकलेंनिधानपडेठा
वें ॥ अंतरात्म्यासरिसेंफिरावें ॥ कांहींतरी ॥ ४९ ॥ जयासएकांतमानला ॥ अवघ्यांआधींकळेत्याला ॥ त्यावे
गळावडीलपणाला ॥ ठावचिनाहीं ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेअष्टादशदशकेश्रोता
अवलक्षणनिरूपणंनामदशमःसमासः ॥ १० ॥ ॥ श्रीमदयोध्यावासीरघुकुलटिलकायनमः ॥ ॥ श्रीराम

इतिश्रीदासबोधेअष्टादशदशकःस॰

अथश्रीदासबोधे एकोनविंशतिदशकप्रारं॰

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ब्राह्मणेंबाळबोधअक्षर॥ घडसूनकरावेंसुंदर॥जेंदेखतांचीचतुर॥समाधानपाव
ती॥ १ ॥वाटोळेंसरळमोकळें॥ वोतलेंमसीचेंकाळें॥कुळकुळीतओळीचालिल्याढाळें॥मुक्तामाळाजैशा॥२
अक्षरमात्रतितुकेंनीट॥नेमस्तपैसकानेनीट॥आडव्यामात्रात्याहीनीट॥अर्कुलींवेलांट्या॥३॥पहिलेंअक्षर
जेंकाढिलें॥ग्रंथसंपेतोंपहातगेलें ॥एकाटांकेंचिलिहिलें॥ऐसेंवाटे॥४॥अक्षरांचेंकाळेपण॥टांकाचेंठोंस
रपण॥तैसेंचिवळणवांकण॥सारिखेंचीअवघें॥५॥ओळीसओळीलागेचिना॥अर्कुलेंमात्राभेदिना॥खा
लींचेओळीसस्पर्शेना॥अथवालंबाक्षर॥६॥पानशिशानेंरेखाटावें॥त्यावरीनेमस्तलिहावें॥दूरीजवळी
नव्हावें॥अंतरओळीचें॥७॥कोठेंशोधासिअडेना॥चुकीपाहतांसापडेना॥गरजकेलीहेंघडेना॥लेखका
पासूनी॥८॥ज्याचेंवयआहेनूतन॥त्याणेंलिहावेंजपून॥जनासिपडेमोहन॥ऐसेंकरावें॥९॥बहुबारीक
तरूणपणीं॥कामानयेम्हातारपणीं॥मध्यमलिहिण्याचीकरणी॥केलीपाहिजे॥१०॥भोंवतेंस्थळसोडून
द्यावें॥मध्येंचमचमीतलिहावें॥कागदझडतांहीझडावें॥नलगेचिअक्षर॥११॥ऐसाग्रंथजपोनलिहावा॥
प्राणिमात्रासउपजेहेवा॥ऐसापुरुषतोपहावा॥ह्मणतीलोक॥१२॥कायाबहुतकष्टवावी॥उत्कटकीर्तीउर
वावी॥चटकलाऊनसोडावी॥कांहींएक॥१३॥घट्टकागदआणावे॥जपोननेमस्तखळावे॥लिहिण्याचेसा
मेअसावे॥नानाप्रकारीं॥१४॥सुन्याकातन्याजागाइत॥खळींघोंटाळींतागाईत॥नानासुरंगमिश्रित॥जा
णोनिघ्यावे॥१५॥नानादेशींचेबोरूआणावे॥घट्टबारीकसरळघ्यावे॥नानारंगांचेआणावे॥नानाजिनसी॥
१६॥नानाजिनसींटांकतोडणीं॥नानाप्रकारेंरेखाटणी॥चित्रविचित्रकरणी॥शिसेलोळ्या॥१७॥हिंगूळ

संग्रहींअसावें॥ वाळलेआळीतेपाहोनघ्यावे॥ सोपेभिजवूनवाळवावे॥ संग्रहमसीचे॥ १८ ॥ तगटीइतिश्रियाकराव्या॥ बंदरींफळ्याघोटाव्या॥ नानाचित्रीं चिताराव्या॥ उंचचित्रें॥ १९॥ नानागोफनानाबासनें॥ मेणकापडेंसिंधुरवर्णें॥ पेट्याकुलपेंजपणें॥ पुस्तकाकारणें॥ २०॥

॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकोनविंशतिदशकेलेखननिरूपणनामप्रथमःसमासः॥ १ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ मागांबोललेलेखनभेद॥ आतांऐकाअर्थभेद॥ नानाप्रकारिंचेसंवाद॥ समजोनपाहावे॥ १ ॥ शब्दभेदअर्थभेद॥ मुद्राभेदप्रबंधभेद॥ नानाशब्दांचेशब्दभेद॥ जाणोनिघ्यावे॥ २॥ नानाआशंकाप्रत्योत्तरें॥ नानाप्रचीतसाक्षात्कारें॥ जेणेंकरितांजगदांतरें॥ चमत्कारती॥ ३॥ नानापूर्वपक्षसिद्धांत॥ प्रत्ययेंपहावेनेमस्त॥ अनुमानाचेंखस्तव्यस्त॥ बोलोंचनये॥ ४ ॥ प्रवृत्तिअथवानिवृत्ति॥ प्रचीतीवीणअवघीभ्रांति॥ गळंग्यामधीलजगज्ज्योति॥ चेतेलकोठें॥ ५॥ हेतुसमजोनउत्तरदेणें॥ दुसऱ्याचेजीवींचेंसमजणें॥ मुख्यचातुर्याचींलक्षणें॥ तेहेऐसीं॥ ६॥ चातुर्याविणेंखटपट॥ तेविद्याचीफळकट॥ सभेमध्येंआटघाट॥ समाधानकैंचें॥ ७॥ बहुतबोलणेंऐकावें॥ तेथेंमौन्यचिधरावें॥ अल्पचिन्हेंचिसमजावें॥ जगदांतर॥ ८॥ बाष्कळांमध्येंबैसोंनये॥ उत्थटासितंडोंनये॥ आपणाकरितांखंडोंनये॥ समाधानजनाचें॥ ९॥ नेणपणसोडूंनये॥ जाणपणेंफुगोंनये॥ नानाजनाचेंहृदय॥ मृदुशब्देंउकलावें॥ १०॥ प्रसंगजाणावानेटका॥ बहुतांसींजाजूघेऊंनका॥ खरेंअसतांचीनासका॥ फडहोतो॥ ११॥ शोधघेतांआळसोंनये॥ भ्रष्टलोकींबैसोंनये॥ बैसलेंतरीटाकूंनये॥ मिथ्यादोष॥ १२ ॥ अंतरआर्तचिंशोधावें॥ प्रसंगींथोडेंचिवाचावें॥ चटकलाऊनसोडावें॥ भल्यामनुष्याशीं॥ १३॥ मजा

लसींतबैसोंनये॥समाराधनेशींजाऊंनये॥जातांकेविलवाणेंहोय॥जिणेंआपुलें॥१४॥उत्तमगुणप्रगटवावे॥
मगभलत्यासींबोलतांफावे॥भलेपाहोंनकरावे॥शोधूनमित्र॥१५॥उपासनेसारिखेंबोलावें॥सर्वजनासस
तोषवावें॥सगरबरेपणराखावें॥कोणीएकासीं॥१६॥ठायींठायींशोधघ्यावा॥मगग्रामींप्रवेशकरावा॥प्रा
णिमात्रबोलवावा॥आप्तपणें॥१७॥उंचनीचह्मणोंनये॥सकळांचेंनिववावेंहृदय॥अस्तमानींजाऊंनये॥
कोठेंतरी॥१८॥जगामध्येंजगमित्र॥जिव्हेपाशींअसेसूत्र॥कोठेंतरीसत्पात्र॥शोधूनकाढावे॥१९॥कथाहो-
तीतेथेंजावें॥दुरीदिनासारिखेंबसावें॥तेथीलसकळहरद्रघ्यावें॥अंतर्यामीं॥२०॥तेथेंभलेआढळती॥व्या
पकतेहीकळोंयेती॥हळुहळुमंदगती॥रीघकरावा॥२१॥सकळांमध्येंविशेषश्रवण॥श्रवणाहूनथोरमन
न॥मननेंहोयसमाधान॥बहुतजनाचें॥२२॥धूर्तपणसकळजाणावें॥अंतरींअंतरबाणावें॥समजल्या
वीणशिणावें॥कासयासीं॥२३॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकोनविंशतिदशकेविवरणनि
रूपणंनामद्वितीयःसमासः॥२॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥ ॥स्फूर्तीतकरूनीअंतःकरण॥ऐकाकरंट-
लक्षण॥हेंत्यागितांसदैवलक्षण॥आंगीबाणे॥१॥पापाकरितांदरिद्रप्राप्त॥दरिद्रेंहोतपापसंचित॥ऐ
सेंचिहेंहोतजात॥ पुनः पुनः॥२॥याकारणेंकरंटलक्षणें॥ऐकोनित्यागाचिकरणें॥ह्मणजेकांहींएक-
बाणे॥सदैवलक्षण॥३॥करंट्यासआळसआवडे॥यत्नकदापीनावडे॥त्याचीवासनावावडे॥अधर्मीस
दां॥४॥सदांभ्रमिष्टनिद्राफार॥उगेंचिबोलेसैरावैरा॥कोणीएकाच्याअंतरा॥मानेचिना॥५॥लेहोंनेणें-
वाचूंनेणें॥सवदासूतघेऊंनेणें॥हिशोबकितेबराखोंनेणें॥धारणानाहीं॥६॥हारवीसांडीपाडीफोडी॥

विसरेत्नुकेनाखोडी ॥ भल्याचेसंगतीचीगोडी ॥ कदापिनाहीं ॥ ७ ॥ चाटगडीमेळविले ॥ कुकर्मीमित्रकेले
॥ खटनटएकवटिले ॥ चोरटेपापी ॥ ८ ॥ ज्यासीत्यासींकळकटा ॥ स्वयेंसदांचाचोरटा ॥ परघातकीधीटमो
ठा ॥ वाटापाडी ॥ ९ ॥ दीर्घसूचनासुचेना ॥ न्यायनीतिहेरुचेना ॥ पराभिलाषवासना ॥ निरंतर ॥ १० ॥ आळसेंश
रीरपाळी ॥ अखंडकुशीकांडोळी ॥ निद्रेचेंपाडीसकाळीं ॥ आपणासीं ॥ ११ ॥ आळसेंशरीरपाळिलें ॥ परंतुपोटा
वीणगेलें ॥ सुडकेंमिळेनासेंझालें ॥ पांघरायासीं ॥ १२ ॥ जनासीमैत्रीकरीना ॥ कठिणशब्दबोलेनाना ॥ मूर्खप
णेंआवरेना ॥ कोणीएकासी ॥ १३ ॥ पवित्रलोकांमध्येंभिडावें ॥ वेंगळामध्येंनिःशंकधांवे ॥ सदांमनापासूनभा
वे ॥ जगनिंद्यक्रिया ॥ १४ ॥ तेथेंकैंचापरोपकार ॥ केलाबहुतांचासंहार ॥ पापीअनर्थीअपस्मार ॥ सदांअबद्धी
॥ १५ ॥ शब्दसांभाळूनबोलेना ॥ आवरितांआवरेना ॥ कोणीएकाशींमानेना ॥ बोलणेंत्याचें ॥ १६ ॥ कोणीए
काशींविश्वासनाहीं ॥ कोणीएकासींसख्यनाहीं ॥ विद्यावैभवकांहींचनाहीं ॥ उगाचिताठा ॥ १७ ॥ राखावीं
बहुतांचींअंतरें ॥ भाग्ययेतेंतदनंतरें ॥ ऐशींविवेकाचींउत्तरें ॥ ऐकणारनाहीं ॥ १८ ॥ स्वयेंआपणासकळे-
ना ॥ शिकविलेंतेंऐकेना ॥ तयासिउपायनाना ॥ कायकरिती ॥ १९ ॥ कल्पनाकरीउदंडकांहीं ॥ प्राप्तव्यतो-
कांहींचनाहीं ॥ अखंडपडिलासंदेहीं ॥ अनुमानाचे ॥ २० ॥ पुण्यमार्गसांडिलामनें ॥ पापपुंज डावेंकष्टानें ॥
निश्चयनाहींअनुमानें ॥ नाशकेला ॥ २१ ॥ कांहींएकपुर्तेंकळेना ॥ सभेमध्येंबोलोंराहेना ॥ बाष्कळलबाड
ऐसेंजना ॥ कळोंआलें ॥ २२ ॥ कांहींनेमकपणआपुलें ॥ बहुतजनासींकळोंआलें ॥ तेंचिमनुष्यमान्यझालें ॥
भूमंडळीं ॥ २३ ॥ झिजल्यावांचूनीकीर्तिकैची ॥ मान्यतानव्हेकोंफुकाची ॥ जिकडेतिकडेहोतेचीची ॥ अवल

क्षणें ॥ २४ ॥ भल्याचीसंगतीधरीना ॥ आपणासशाहाणेंकरीना ॥ आपलाआपणवैरीजाणा ॥ स्वहितनेणें ॥
॥ २५ ॥ लोकांसिबरेंकरावें ॥ तेंउसणेंसवेंचिघ्यावें ॥ ऐसेंजयाच्याजिवें ॥ जाणिजेना ॥ २६ ॥ जयानाहींउत्तम
गुण ॥ तेंकरंट्याचेंलक्षण ॥ बहुतांसिनमानेतेंअवलक्षण ॥ सहजचीझालें ॥ २७ ॥ कार्याकारणसकळकांहीं
॥ कार्याविणतोकांहींचनाहीं ॥ निकामीतोदुःखप्रवाहीं ॥ वाहातचिगेला ॥ २८ ॥ बहुतांसींमान्यथोडा ॥ त्या
च्यापापासनाहींजोडा ॥ निराश्रयीपडेउघडा ॥ जेथेंतेथें ॥ २९ ॥ याकारणेंअवगुणत्यागावे ॥ उत्तमगुणस
मजोनघ्यावे ॥ तेणेंमनासारिखेंफावे ॥ सकळकांहीं ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकोन-
विंशतिदशकेकरंटलक्षणंनामतृतीयःसमासः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मागांबोलिलेंकरंटल
क्षण ॥ तेंविवेकेंसांडावेंसंपूर्ण ॥ आतांऐकासदेवलक्षण ॥ सौख्यदायक ॥ १ ॥ उपजतगुणशरीरीं ॥ परो
पकारीनानापरी ॥ आवडेसर्वांचेअंतरीं ॥ सर्वकाळ ॥ २ ॥ सुंदरअक्षरलिहोंजाणे ॥ चपळशुद्धवाचोंजा-
णें ॥ अर्थांतरसांगोंजाणे ॥ सकळकांहीं ॥ ३ ॥ कोणाचेंमनोगततोडीना ॥ भल्याचीसंगतीसोडीना ॥ सदेव-
लक्षणेंअनुमाना ॥ आणूनिठेवी ॥ ४ ॥ तोसकळजनासींह्वावा ॥ जेथेंतेथेंनित्यनवा ॥ मूर्खपणेंअनुमान-
गोवा ॥ कांहींचनाहीं ॥ ५ ॥ नानाउत्तमगुणसत्पात्र ॥ तेंचिमनुष्यजगमित्र ॥ प्रगटकीर्तिस्वतंत्र ॥ पराधी
ननाहीं ॥ ६ ॥ राखेसकळांचेंअंतर ॥ उदंडकरीपाठांतर ॥ नेमस्तपणाचाविसर ॥ पडणारनाहीं ॥ ७ ॥ नम्र
पणेंपुसोंजाणें ॥ नेमस्तअर्थसांगोंजाणें ॥ बोलाऐसेंवर्तोंजाणें ॥ उत्तमक्रिया ॥ ८ ॥ जोमानलाबहूतांसीं
॥ कोणीबोलोंनशकेत्यासीं ॥ धगधगीतपुण्यराशी ॥ महापुरुष ॥ ९ ॥ तोपरोपकारकरीतचिगेला ॥ पाहि

जेतोज्यालात्याला ॥ मगकायउणेंतयाला ॥ भूमंडळीं ॥ १० ॥ बहुतजनवासपाहे ॥ वेळेसीतात्काळउभाराहे ॥
उणेंकोणाचेंनसाहे ॥ तयापुरुषासीं ॥ ११ ॥ चौदाविद्याचौसष्टकळा ॥ जाणेंसंगीतगायनकळा ॥ आत्मविद्येचा
जिव्हाळा ॥ उदंडतेथें ॥ १२ ॥ सकळांसीनम्रबोलणें ॥ मनोगतराखोनचालणें ॥ अखंडकोणीएकाचेंउणें ॥ पडों
चिनेदी ॥ १३ ॥ न्यायनीतिभजनमर्यादा ॥ काळसार्थककरीसदां ॥ दरिद्रपणाचीआपदा ॥ तेथेंकैंची ॥ १४ ॥ उत्तमगुणेंश्रृंगारला ॥ तोबहुतांमध्येंशोभला ॥ प्रगटप्रतापेंउगवला ॥ मार्तंडजैसा ॥ १५ ॥ जाणतापुरुषअसेलजेथें ॥ कलहकैंचाउठेलतेथें ॥ उत्तमगुणाविषयींरिते ॥ तेप्राणीकरंटे ॥ १६ ॥ प्रपंचींजाणेराजकारण ॥
परमार्थीसाकल्यविवरण ॥ सर्वांमध्येंउत्तमगुण ॥ त्याचाभोक्ता ॥ १७ ॥ मागेंएकपुढेंएक ॥ ऐसाकदापीना
हींदंडक ॥ सर्वत्रांसिअलोलिक ॥ तयापुरुषाचीं ॥ १८ ॥ अंतरासीलागेलढका ॥ ऐसीवर्तणूककरूंनका ॥ जेथेंतेथेंयाविवेका ॥ प्रगटकरी ॥ १९ ॥ कर्मविधिउपासनाविधि ॥ ज्ञानविधिवैराग्यविधि ॥ विशाळवळला
चीबुद्धि ॥ चळेलकैसी ॥ २० ॥ पाहतांअवघेंचउत्तमगुण ॥ तयासवाईटह्मणेलकोण ॥ जैसाआत्मासंपूर्ण ॥ सर्वांघटीं ॥ २१ ॥ आपल्याकार्यासतत्पर ॥ लोकअसतीलहानथोर ॥ तैसाचिकरीपरोपकार ॥ मनापासूनी ॥
॥ २२ ॥ दुसऱ्याच्यादुःखेंदुखवावे ॥ दुसऱ्याच्यासुखेंसुखवावे ॥ अवघेचीसुखीअसावे ॥ ऐसीवासना ॥ २३ ॥ उदंडमुलेंनानापरी ॥ वडिलांचेंमनअवघ्यांवरी ॥ तैसीअवघ्यांचीचिंताकरी ॥ महापुरुष ॥ २४ ॥ जयासकोणाचें
सोसेना ॥ जयाचीनिष्कांचनवासना ॥ धिःकारितांधिःकारेना ॥ तोचिमहापुरुष ॥ २५ ॥ मिथ्याशरीरनिंदिलें ॥
तरीयाचेंकायगेलें ॥ ज्ञात्यासीआणिजिंकिलें ॥ देहबुद्धीनें ॥ २६ ॥ हेंअवघेंचीअवलक्षण ॥ ज्ञातादोहींविन-

लक्षण॥कांहींतरीउत्तमगुण॥जनींदाखवावे॥२७॥उत्तमगुणासमनुष्यवेधे॥वाईटगुणासप्राणीखेदे॥
तीक्ष्णबुद्धीलोकसाधे॥कायजाणती॥२८॥लोकींअत्यंतक्षमाकरितो॥आलियालोकांचेप्रचीती॥मगते
लोकचोपाठीराखिती॥नानाप्रकारीं॥२९॥बहुतांसीवाटेमीथोर॥सर्वमान्यपाहिजेविचार॥धीरउदार
गंभीर॥महापुरुष॥३०॥जितुकेकांहींउत्तमगुण॥तेंसमर्थाचेंलक्षण॥अवगुणतेंकरंटलक्षण॥सहज
चिझालें॥३१॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकोनविंशतिदशाकेसदेवलक्षणंनामचतुर्थःसमासः॥४॥

॥श्रीरामसमर्थ॥

॥मातीचेदेवधोंड्याचेदेव॥सोन्याचेदेवरुप्याचेदेव॥कांशाचेदेवपितळेचेदेव॥तांब्याचेदेवचित्रलेपें॥१॥रुईच्यालांकडांचेपोंवळ्याचेदेव॥बाणतांदळेनर्मदेदेव॥शाळग्राम
काश्मीरदेव॥सूर्यकांतसोमकांत॥२॥ताम्रनाणींहेमनाणीं॥कोणीपूजितीदेवतार्चनीं॥चक्रांकितचक्रतीर्थीहुनी॥घेउनीयेती॥३॥उदंडउपासनेचेभेद॥कितीकरावेविशद॥आपलालेआवडीचावेध॥लागला
जनीं॥४॥परीत्यासकळांचेंहीकारण॥मुळींपाहावेंस्मरण॥तयास्मरणाचेअंशजाण॥नानादेवते॥५
॥मुळींद्रष्टदेवतोएक॥त्याचेचझालेअनेक॥समजोनपाहतांविवेक॥उमजोंलागे॥६॥देहावेगळीभक्ति
फावेना॥देहावेगळादेवपावेना॥याकारणेंमूळभजना॥ देवचिआहे॥७॥देहमुळींचकेलावाव॥तरीभजनासकैंचाठाव॥ह्मणोनिभजनाचाउपाव॥देहात्मयोगें॥८॥देहेंविणदेवकैसाभजावा॥देहेंवीणदेवकैसापुजावा॥देहेविणमहोत्साहकरावा॥कोण्याप्रकारें॥९॥अन्नगंधपत्रपुष्प॥फलतांबूलधूपदीप॥नानाभजनाचासाक्षेप॥कोठेंकरावा॥१०॥देवाचेंतीर्थकैसेंघ्यावें॥देवासींगंधकोठेंलावावें॥मंत्रपुष्पतरी

वाहावें ॥ कोणेठायीं ॥ ११ ॥ ह्मणोनिदेहाविणआडतें ॥ अवघेंसांकडेंचिपडतें ॥ देहाकरितांघडतें ॥ भजनकांहीं
॥ १२ ॥ देवदेवताभूतेंदैवतें ॥ मूळींचेंसामर्थ्यआहेतेथें ॥ अधिकारेंनानादैवतें ॥ भजतजावीं ॥ १३ ॥ ॥ नानादेवींभजनकेलें ॥ तेंमूळपुरुषासपावलें ॥ याकारणेंसन्मानिलें ॥ पाहिजेसकळकांहीं ॥ १४ ॥ मायावल्लीफांपावली ॥ नानादेवफळींलगडली ॥ मुळींचीजाणीवकळोंआली ॥ फळामध्यें ॥ १५ ॥ ह्मणोनियेळीलन
करावें ॥ पाहाणेंतेंयेथेंचिपाहावें ॥ ताळापडतांराहावें ॥ समाधानें ॥ १६ ॥ प्राणीसंसारराकिती ॥ देवासधुंडीतफिरती ॥ नानाअनुमानींपडती ॥ जेथेंतेथें ॥ १७ ॥ लोकांचीपाहतांरीति ॥ लोकदेवतार्चनेंकरिती ॥ अथवाक्षेत्रदेवपाहाती ॥ ठायींठायीं ॥ १८ ॥ अथवानानाअवतार ॥ ऐकोनधरितीनिर्धार ॥ परितेंअवघेंचसविस्तर ॥ होऊनिगेलें ॥ १९ ॥ एकब्रह्माविष्णुमहेश ॥ ऐकोनिह्मणतीहेविशेष ॥ गुणातीतजोजगदीश ॥
तोपाहिलापाहिजे ॥ २० ॥ देवासनाहींस्थानमान ॥ कोठेंकरावेंभजन ॥ हाविचारपाहतांअनुमान ॥ होतजातो ॥ २१ ॥ नसतांदेवाचेंदर्शन ॥ कैसेनिहोइजेपावन ॥ धन्यधन्यतेसाधुजन ॥ सकळजाणती ॥ २२ ॥ भूमंडळींदेवनाना ॥ त्यांचीभीडउल्लंघेना ॥ मुख्यदेवतोकळेना ॥ कांहींकेल्या ॥ २३ ॥ कर्तृत्व वेगळेंकरावें ॥ मगत्यादेवासींपाहावें ॥ तरीचकांहींएकपडेठावें ॥ गोप्यगुह्य ॥ २४ ॥ तेंदिसेनानाभासेना ॥ कल्पांतीहीनासेना ॥ स्फुतावेगळेंविश्वासेना ॥ तेथेंमन ॥ २५ ॥ उदंडकल्पितेकल्पना ॥ उदंडइच्छितेवासना ॥ अभ्यंतरींतरंगनाना ॥ उदयातेंपावती ॥ २६ ॥ ह्मणोनीकल्पनारहित ॥ तेचिवस्तुशाश्वत ॥ अंतनाहींह्मणोनीअनंत ॥
बोलिजेतया ॥ २७ ॥ हेंज्ञानदृष्टीनेंपाहावें ॥ पाहोनितेथेंचिराहावें ॥ निजध्यासेंतद्रूपव्हावें ॥ संगत्यागें ॥ २

दा॰द॰१९
५

नानालीलानानालाघवें ॥ तेंकायजाणिजेबापुड्याजीवें ॥ संतसंगेंस्वानुभवें ॥ स्थितिबाणे ॥ २९ ॥ ऐसीसू
क्ष्मस्थितिगति ॥ कळतांचुकेअधोगति ॥ सद्गुरूचेनिसद्गति ॥ तात्काळहोते ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे
गुरुशिष्यसंवादेएकोनविंशतिदशकेदेहमान्यनिरूपणंनामपंचमःसमासः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीरामसम
र्थ ॥ ॥ परमार्थीआणिविवेकी ॥ त्याचेंकरणेंमाने लोकीं ॥ कांजेविवरविवरोंचुकी ॥ पडोंचनेदी ॥ १ ॥
जोजोसंदेहवाटेजना ॥ तोतोकदापिकरीना ॥ आदिअंतअनुमाना ॥ आणूनसोडी ॥ २ ॥ स्वतांनिस्पृहअसेना
॥ त्याचेंबोलणेंचिमानेना ॥ कठिणआहेजनार्दना ॥ राजीराखणें ॥ ३ ॥ कोणीदाटूनउपदेशदेती ॥ कोणीमध्या
वर्तिघालिती ॥ तेसहजचिहलुपडती ॥ लालुचीनें ॥ ४ ॥ जयाससांगावाविवेक ॥ तोचिजाणावाप्रतिकुंचक ॥
तेणेंपुढेंपुढेंनासक ॥ कारभारहोतो ॥ ५ ॥ भावासभाऊउपदेशदेती ॥ पुढेंपुढेंहोतेफजिती ॥ वोळखीच्यालोकां
तमहंतीं ॥ मांडूंचिनये ॥ ६ ॥ पहिलेंदिसेपरीनासे ॥ विवेकीमान्यकरितीकैसें ॥ अविवेकीतेजैसेतैसे ॥ मिळती
तेथें ॥ ७ ॥ भ्रतारशिष्यस्त्रीगुरु ॥ हाहीफटकाळविचारु ॥ नानाभ्रष्टाकारींप्रकारु ॥ तैसाचिआहे ॥ ८ ॥ प्रगट
विवेकबोलेना ॥ झांकातापाकाजना ॥ मुख्यनिश्चयअनुमाना ॥ आणूंचनेदी ॥ ९ ॥ हुक्कीसरसाभरींभरे ॥ विवे
कसांगतांनधरे ॥ दुरीदृष्टीचेपुरे ॥ साधुनव्हती ॥ १० ॥ कोणासकांहींनमागावें ॥ भगवद्भजनवाढवावें ॥ विवेक
बळेंजनलावावें ॥ भक्तीकडे ॥ ११ ॥ परांतररक्षायाचींकामें ॥ बहुतकठिणविवेकवर्मे ॥ स्वइच्छेनेंस्वधर्मे ॥ लोक
राहाटी ॥ १२ ॥ आपणतुरुकगुरूकेला ॥ शिष्य चांभारमेळविला ॥ नीचयातीनेंनासला ॥ समुदाव ॥ १३ ॥ ब्राह्म
णमंडळ्यामेळवाव्या ॥ भक्तमंडळ्यामानाव्या ॥ संतमंडळ्याशोधाव्या ॥ भूमंडळीं ॥ १४ ॥ उत्कृष्टभव्यतेंचि

स॰६
५

घ्यावें ॥ मळमळीतअवघेंचिटाकावें ॥ निस्पृहपणेंविख्यातव्हावें ॥ भूमंडळीं ॥ १५ ॥ अक्षरबरेंवाचणेंबरें ॥ अर्थांतर
सांगणेंबरें ॥ गाणेंनाचणेंअवघेंचिबरें ॥ पाठांतर ॥ १६ ॥ दीक्षाबरीमैत्रीबरी ॥ तीक्ष्णबुद्धिराजकारणींबरी ॥
आपणासारिखेनानापरी ॥ अलिप्तपणें ॥ १७ ॥ अखंडहरिकथेचाछंदु ॥ सकळांसलागेनामवेधु ॥ प्रगटज्
याचाप्रबोधु ॥ सूर्यजैसा ॥ १८ ॥ दुर्जनासींराखोंजाणें ॥ सज्जनासींनिववूंजाणे ॥ सकळांचेमनींचेंजाणें
॥ ज्याचेंत्यापरी ॥ १९ ॥ संगतीचेंमनुष्यपालटे ॥ उत्तमगुणतात्काळउठे ॥ अखंडअभ्यासींलिगटे ॥ समुदाव
॥ २० ॥ जेथेंतेथेंनित्यनवा ॥ जनासीवाटेहाअसावा ॥ परंतुलालुचेचागोंवा ॥ पडोंचनेदी ॥ २१ ॥ उत्कटभक्तिउ
त्कटज्ञान ॥ उत्कटचातुर्यउत्कटभजन ॥ उत्कटयोगअनुष्ठान ॥ ठायींठायीं ॥ २२ ॥ उत्कटनिस्पृहताधरिली ॥
त्याचीकीर्तिदिगांतींफाकली ॥ उत्कटभक्तीनेंनिवाली ॥ जनमंडळी ॥ २३ ॥ कांहींएकउत्कटेंवीण ॥ कीर्तिकदा
पिनव्हेजाण ॥ उगेंचवणवणहिंडोन ॥ कायहोतें ॥ २४ ॥ नाहींदेहाचाभरवसा ॥ केव्हांसरेलवयसा ॥ प्रसंगपडे-
लकैसा ॥ कोणजाणे ॥ २५ ॥ याकारणेंसावधानअसावें ॥ जितुकेंहोईलतितुकेंकरावें ॥ भगवत्कीर्तीनेंभरा
वें ॥ भूमंडळ ॥ २६ ॥ आपणासजेंजेंअनुकूळ ॥ तेंतेंकरावेंतात्काळ ॥ होईनात्यासनिवळ ॥ विवेकउमजावा ॥
॥ २७ ॥ विवेकामध्येंसांपडेना ॥ ऐसेंतोंकांहींचअसेना ॥ एकांतींविवेकअनुमाना ॥ आणूनसोडावा ॥ २८ ॥ अ
खंडतजविजाचाळणाजेथें ॥ पाहतांकायउणेंतेथें ॥ एकांताविणेंप्राणियांतें ॥ बुद्धिकैंची ॥ २९ ॥ एकांतींवि-
वेककरावा ॥ आत्मारामओळखावा ॥ येथूनतेथवरीगोंवा ॥ कांहींचनाहीं ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधे
गुरुशिष्यसंवादेएकोनविंशतिदशकेबुद्धिवादनिरूपणंनामषष्ठःसमासः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥

कथेचेंघमंडभरूनद्यावें॥आणिनिरूपणींविवरावें॥उणेंपडोंचनद्यावें॥कोणीएकविशीं॥ १ ॥भजणारखालींपडला॥
तोभजणारींजाणितला॥तेणेंतालोकुउगाचराहिला॥टकमकांपाहात॥ २ ॥उत्तरविलंबींप
डिलें॥तैंश्रोतयांसकाळोंआलें॥ह्मणिजेमहुलउडालें॥वक्तयाचें॥ ३ ॥थोडेंबोलोनसमाधानकरणें॥रागें
जोनतरीमनधरणें॥मनुष्यवेधींलावणें॥कोणीएक॥ ४ ॥सोसवेनाचिणचिणकेली॥तेथेंतामसवृत्तिदि
सोनआली॥अवघीआवडीचउडाली॥श्रोतयांची॥ ५ ॥कोणकोणराजीराखिले॥कोणकोणमनींभंगले॥
क्षणक्षणांपरिक्षिले॥पाहिजेतलोक॥ ६ ॥शिष्यविकल्पेंरानघेतो॥गुरूमागेंमागेंधांवतो॥विचारपाहोंजातांतो॥
विकल्पचिअवघा॥ ७ ॥आज्ञाबद्धक्रियाहीन॥नाहींचातुर्याचेंलक्षण॥तेमह्णतिभणभण॥
बंदनाहीं॥ ८ ॥ऐसेगोसावीहळुपडति॥ठायींठायींकष्टीहोती॥तेथेंसंगतीचेलोकपावती॥फ़खकेचें
॥ ९ ॥जिकडेतिकडेकीर्तिमाजे॥संकटलोकांसहव्यासउपजे॥लोकराजीराखोनकीजे॥सकळकांहीं॥ १० ॥
परलोकींवासकरावा॥समुदावउगाचपाहावा॥मागणयाचातगादानलावावा॥कांहींएक॥ ११ ॥जिकडेज
गतिकडेजगन्नायक॥कळलापाहिजेविवेक॥रात्रंदिवसविवेकीलोक॥संभाळीतजाती॥ १२ ॥जोजोलोक
दृष्टीसपडला॥तोतोनष्टऐसाकळला॥अवघेचनष्टएकला॥भलाकशावरूनी॥ १३ ॥वोसमुलखींकायपहावें॥लो
कांवेगळेंकोठेंराहावें॥तऱ्हेखोटींसांडतेघ्यावें॥कांहींएक॥ १४ ॥तस्मात्लोकींवर्ततांनये॥त्यासमह्णतीकामानये॥
परत्रसाधनाचाउपाय॥श्रवणकरूनअसावें॥ १५ ॥आपणासबरेंपोहतांनये॥लोकबुडवायाचें
कोणकार्य॥गोडीआवडीवायांजाय॥विकल्पचिअवघा॥ १६ ॥अभ्यासेंप्रगटव्हावें॥नाहींतरीझांकोनअसा

वें॥प्रगटहोऊननासावें॥हेंबरेंनव्हे॥१७॥मंदहळुहळुचालतो॥चपळकैसाआटोपतो॥आरबीफिरवणासतो॥
कैसाअसावा॥१८॥हींधक्काधक्कीचींकामें॥तीक्ष्णबुद्धीचींवर्मे॥भोळ्याभावार्थेंसंभ्रमें॥कैसेंघडे॥१९॥
शीतकेलेंपरीवाहेना॥जबारकेलेंपरीफिरेना॥जनमेळविलेपरीधरीना॥अंतर्यामीं॥२०॥जरीचदंतीआवडी
उठे॥तरीचपरमार्थप्रकटे॥घसघसकरितांविटे॥सगटलोक॥२१॥आपलेंलोकांसमानेना॥लोकांचेंआपणासमानेना॥
अवघाविकल्पचिमना॥समाधानकैचें॥२२॥नासकदीक्षासितरूलोक॥तेथेंकैंचाअसेलविवेक॥
जेथेंबळावलाअविवेक॥तेथेंराहणेंखोटें॥२३॥बहुतदिवसश्रमकेला॥शेवटींअवघाचिवांयांगेला॥
आपणासठाकेनागलबला॥कोणेंकरावा॥२४॥संगीनचालिलातरीतोव्याप॥नाहींतरीअवघाचिसंताप॥
क्षणक्षणांविक्षेपकोप॥कितीह्मणोनसोसावा॥२५॥मूर्खमूर्खपणेंभरंगळती॥ज्ञातेज्ञातेपणेंकलहकरिती॥
होतेदोंहींकडेफजिती॥लोकांमध्यें॥२६॥कारभारआटोपेनाकरवेना॥आणिउगेंहीराहवेना॥याकारणेंसकळजना॥
कायह्मणावें॥२७॥नासकउपाधीससोडावें॥वयसार्थकींघालावें॥परिभ्रमणेंकंठावें॥कोठेंतरी॥
॥२८॥परिभ्रमणकरवेना॥दुसऱ्याचेंकांहींचसोसेना॥तरिमगउदंडयातना॥विकल्पाची॥२९॥आतांहेंआ
पणाचपाशीं॥बरेंविचारावेंआपणाशीं॥अनुकूळपडेलतैशी॥वर्तणुककरावी॥३०॥ ॥इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकोनविंशतिदशकेयत्ननिरूपणंनामसप्तमःसमासः॥७॥ ॥श्रीरामसमर्थ॥॥॥
सृष्टीमध्यें बहुतलोक॥परिभ्रमणेंकळेकौतुक॥नानाप्रकारिंचाविवेक॥आढळोंलागे॥१॥कितीयेकप्रपंचीकजन॥
अखंडवृत्तिउदासीन॥सुखदुःखेंसमाधान॥दंडळेना॥२॥स्वभावेंचिनेमकबोलती॥सहजचिनेम

कचालती॥अपूर्वबोलण्याचीस्थिति॥सकळांसीमाने॥३॥सहजचिनालज्ञानयेतें॥स्वभावेंचिरागज्ञानउमरतें॥सहजचिकळतजातें॥न्यायनीतिलक्षण॥४॥एखादाआढळेगाजी॥सकळलोकअखंडराजी॥सदांसर्वदाआवडीताजी॥प्राणिमात्रांची॥५॥चुकोनउदंडआढळतें॥भारीमनुष्यदृष्टीसपडतें॥महंताचेंलक्षणसेंवाटतें॥अकस्मात॥६॥ऐसेआढळतांलोक॥चमत्कारेंगुणग्राहक॥क्रियाबोलणेंनेमक॥प्रत्ययाचें॥७॥सकळअवगुणांमध्येंअवगुण॥आपलेअवगुणवाटतीगुण॥मोठेंपापकरंटपण॥चुकेनाकीं॥८॥ढाळेंचिकामहोतेंसदां॥जेंजपल्यानेंनव्हेसर्वदां॥तेथेंपीळपेंचाचीआपदा॥आढळेचिना॥९॥एकासिअभ्यासितांनये॥एकासिस्वभावेंचिये॥ऐसाभगवंताचामहिमाकाय॥कैसाकळेना॥१०मोठींराजकारणेंचुकती॥राजकारणेंवेढालाविती॥नानाचुकींचीफजीती॥चहूंकडे॥११॥याकारणेंचुकोंनये॥ह्मणिजेउदंडउपाय॥उपायाचाअपाय॥चुकतांहोय॥१२॥कायचुकलेंतेंकळेना॥मनुष्याचेंमनचिवळेना॥खवळलाअभिमानगळेना॥दोहींकडे॥१३॥अवघेफडचिनासती॥लोकांचींमनेंभंगती॥कोठेंचुकतेयुक्ति॥कांहींकळेना॥१४॥व्यापेंवीणआटोपकेला॥तोअवघाघसरतचिगेला॥अकलेचाबंदनाहींघातला॥दूरदृष्टीनें॥१५॥एखादेंमनुष्यतेंशिळें॥त्याचेंकरणेंचिबावळें॥नानाविकल्पाचेंजाळें॥करूनटाकीं॥१६॥तेंआपणासिउकलेना॥दुसऱ्यासकांहींचकळेना॥मनाचेविकल्पेंकल्पना॥ठायींठायीं॥१७॥त्यागुप्तकल्पनाकोणासकळाव्या॥कोणेंयेऊनआटोपाव्या॥ज्याच्यात्याणेंकराव्या॥बळकटबुद्धि॥१८॥ज्यासीउपाधीआवरेना॥तेणेंउपाधीवाढवाविना॥सावचित्तकरूनियांमना॥समाधानेंअसावें॥१९॥धांवधां

वेंउपाधिवेष्टी ॥ आपणकष्टीलोकहीकष्टी ॥ हेकामानयेगोष्टी ॥ कुसमुसेची ॥ २० ॥ लोकबहुतकष्टीझाला ॥
आपणहीअत्यंतत्रासला ॥ व्यर्थचिकेलागलबला ॥ कासयासीं ॥ २१ ॥ असोउपाधीचेंकामनिऐसें ॥ कांहीं
बरेंकांहींकानोसें ॥ सकळसमजोनऐसें ॥ वर्ततांबरें ॥ २२ ॥ लोकांपाशींभावार्थकैंचा ॥ आपणजगवावातया
चा ॥ शेवटउपंढरकोणाचा ॥ पडोंचिनये ॥ २३ ॥ अंतरात्म्याकडेसकळलागे ॥ निर्गुणीहेंकांहींचनलागे ॥ ना
नाप्रकारिंचेदंगे ॥ चंचळामध्यें ॥ २४ ॥ शुद्धविश्रांतीचेंस्थळ ॥ तेंएकनिर्मळनिश्चळ ॥ जेथेंविकारचिसकळ ॥
निर्विकारहोती ॥ २५ ॥ उद्वेगअवघेतुटोनजाती ॥ मनासवाटेविश्रांती ॥ ऐसीदुर्लभपरमस्थिति ॥ विवेकें
सांभाळावी ॥ २६ ॥ आपणासउपाधीमुळींनाहीं ॥ ऋणानुबंधेंमिळालेसर्वही ॥ आल्यागेल्याचीक्षितिनाहीं
॥ ऐसेंझालेंपाहिजे ॥ २७ ॥ जोउपाधीसकंटाळला ॥ तोनिवांतहोऊनीबैसला ॥ आटोपेनातोगलबला ॥ का
सयासी ॥ २८ ॥ कांहींगलबलकांहींनिवळ ॥ ऐसाकंठीतजावाकाळ ॥ तेणेंकरितांविश्रांतिवेळ ॥ आप
णाशींफावे ॥ २९ ॥ उपाधीकांहींराहातनाहीं ॥ समाधानायेवढेंथोरनाहीं ॥ नरदेहप्राप्तहोतनाहीं ॥ क्षण
क्षणां ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेएकोनविंशातिदशकेउपाधिनामअष्टमःसमासः
॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ ज्ञानीआणिउदास ॥ समुदायाचाहव्यास ॥ तेणेंअखंडसावकाश
॥ एकांतसेवावा ॥ १ ॥ जेथेंतजविजाकळती ॥ अखंडचाळणानिघती ॥ प्राणिमात्रांचीस्थितिगति ॥ क
ळोंयेते ॥ २ ॥ जरीहाचाळणाचकरीना ॥ तरीकांहींचउमजेना ॥ हिशोबझाडाचकाढीना ॥ दिवाळखोर ॥ ३
एकमिराशीसाधिती ॥ एकसध्यागमाविती ॥ व्यापकपणाचीस्थिति ॥ ऐसीआहे ॥ ४ ॥ जेणेंजेंजेंमनीं

धरिलें॥तेंतेंआधींचसमजलें॥कृत्रिमअवघेंखुंटलें॥सहजचियेणें॥५॥अखंडराहतांसलगीहोते॥अतिपरिचयेंअवज्ञाघडते॥याकारणेंविश्रांतीते॥घेतांचिनये॥६॥आळसेंआळसकेला॥तरिमगकार्यभारचिबुडाला॥अंतरहेतचुकतगेला॥समुदायाचा॥७॥उदंडउपासनेचींकामें॥लावितजावींनित्यनेमें॥अवकाशकैंचाकृत्रिमें॥करावयासीं॥८॥चोरभांडारीकरावा॥घसरतांचसांभाळावा॥गोवामूर्खपणाचाकाढावा॥हळुहळू॥९॥याअवघ्यापहिल्याचगोष्टी॥प्राणीकोणीनहोतांकष्टी॥राजकारणेंमंडळवेष्टी॥चहूंकडे॥१०॥नष्टासीनष्टचयोजावे॥वाचाळासीवाचाळआणावे॥आपणावरीविकल्पाचेंगोवें॥पडोंचिनेदी॥॥११॥कांटीनेंकांटीझाडावी॥झाडावीपरितेकळोंनद्यावी॥कळकटेपणाचीपदवि॥असोंचिनद्यावी॥१२॥कळतांकार्यकरीजेंतें॥तेंकामतात्काळचिहोतें॥गचगचेंतपडतांतें॥चमत्कारनव्हे॥१३॥ऐकोनिआवडीलागावी॥देखोनिबळकटचिव्हावी॥सलगीनें आपलीपदवि॥सेवकामध्यें॥१४॥कोणीएककामकरितांहोतें॥नकरितांमागेंपडतें॥याकारणेंढिलेपणतें॥असोंचिनये॥१५॥जोदुसऱ्यावरीविश्वासला॥त्याचाकार्यभागबुडाला॥जोआपणचीकष्टतगेला॥तोचिभला॥१६॥अवघ्यांसअवघेंकळलें॥तेव्हांतरीतेंपडलें॥याकारणेंऐसेंघडलें॥नपाहिजेकीं॥१७॥मुख्यसूत्रहातींघ्यावें॥करणेंतेंलोकांकरवींकरवावें॥कित्येकखलकउगवावें॥राजकारणामध्यें॥१८॥बोलकेपहिलवानकळकटे॥तयासींचघ्यावींझटें॥दुर्जनेंराजकारणदाटे॥ऐसेंनकरावें॥१९॥ग्रामण्यवर्मींसांपडवावें॥रगडूनपीठचिकरावें॥करूनमागुतीसावरावें॥बुडवूंनये॥२०॥खळदुर्जनासिभ्यालें॥राजकारणनाहींराखिलें॥तेणेंअवघेंप्रगटझालें॥बरेंवाईट

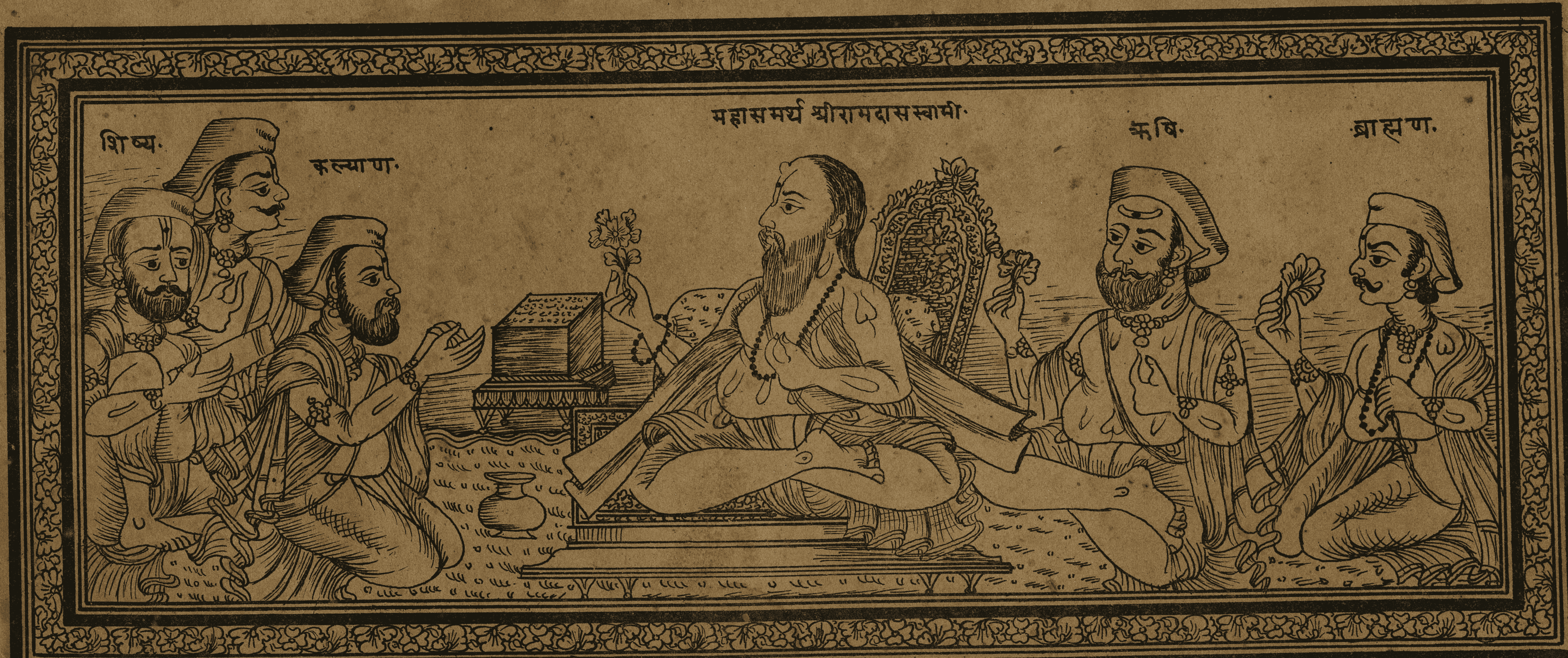
शिष्य.
कल्याण.
महासमर्थ श्रीरामदासस्वामी.
ऋषि.
ब्राह्मण.

अथश्रीदासबोधे विंशति दशकः प्रारंभः

श्रीगणेशायनमः॥ ॥प्राणव्यापकमनव्यापक॥ पृथ्वीआपतेजव्यापक॥ वायोआकाशत्रिगुणव्यापक
॥अंतरात्मामूळमाया॥१॥ निर्गुणब्रह्मतेंहीव्यापक॥ ऐसेंअवघेंचव्यापक॥ तरीहेंसगटकींकाहींएक॥भे
दआहे॥२॥आत्माआणिनिरंजन॥येणेंचिवाढतोअनुमान॥आत्मासगुणकींनिर्गुण॥ अथवानिरंजन॥
॥३॥श्रोतासंदेहींपडला॥तेणेंसंदेहवाढला॥अनुमानधरूनबैसला॥कोणतोकैसा॥४॥ऐकापहिलीआ-
शंका॥अवघागलबलाकरूंनका॥प्रगटकरूनविवेका॥प्रत्ययपाहवा॥५॥शरीरपाडेंसामर्थ्यपाडें॥ प्रा
णीव्यापकरितीनिवाडें॥परीपाहतांमनाएवढें॥चपळनाहीं॥६॥चपळपणएकदेशी॥पूर्णव्यापकतानव्हे
त्यासीं॥पाहतांपृथ्वीच्याव्यापाशीं॥सीमाआहे॥७॥तैसेंचआपआणितेज॥अपूर्णदिसतीसहज॥ वा
योचपळसमज॥एकदेशी॥८॥गगनआणिनिरंजन॥तेंपूर्णव्यापकसघन॥कोणीएकअनुमान॥तेथें
असेचिना॥९॥त्रिगुणगुणक्षोभिणीमाया॥मायीकजाईलविलया॥अपूर्णएकदेशीतया॥पूर्णव्याप
कतानघडे॥१०॥आत्माआणिनिरंजन॥हेंदोहींकडेनामाभिधान॥अर्थान्वयोसमजोन॥बोलणेंकरा
वें॥११॥आत्मामनअत्यंतचपळ॥तरीहेंव्यापकनव्हेचिकेवळ॥स्फूर्तीतअंतःकरणनिवळ॥करूनपाहा
वें॥१२॥अंतराळींपाहतांपाताळींनाहीं॥पाताळींपाहतांअंतराळींनाहीं॥पूर्णपणेंवसतनाहीं॥चहूंकडे॥
॥१३॥पुढेंपाहतांमागेंनाहीं॥मागेंपाहतांपुढेंनाहीं॥वामसव्यव्यापकनाहीं॥दशादिशा॥१४॥चेहूंकु
डेनिशाणेंमांडावीं॥एकसरींकैसींशिवावीं॥याकारणेंसमजोनउगवी॥प्रत्ययेंआपणाशीं॥१५॥सूर्य-
जळींप्रतिबिंबला॥हाहीदृष्टांतनघडेवस्तूला॥वस्तुरूपनिर्गुणाला॥म्हणिजेतआहे॥१६॥घराकाश

मठाकाश ॥ हाहीदृष्टांतविशेष ॥ तुळोंजातांनिर्गुणास ॥ साम्यतायेते ॥ १७ ॥ ब्रह्मींचाअंशआकाश ॥ आ
णिआत्म्याचाअंशमानस ॥ दोहींचाअनुभवप्रत्ययास ॥ येथेंघ्यावा ॥ १८ ॥ गगनआणिहेंमन ॥ कैसींन
होतीसमान ॥ मननशीलमहाजन ॥ सकळहीजाणती ॥ ॥ १९ ॥ मनहेंपुढेंवावडे ॥ मागेंअवघेंचिरितेंप
डे ॥ पूर्णगगनाससाम्यताघडे ॥ कोण्याप्रकारें ॥ २० ॥ परब्रह्मतेंअचळ ॥ आणिपर्वतासहीह्मणतीअच
ळ ॥ दोन्हीएककेवळ ॥ कैसेंह्मणावें ॥ २१ ॥ ज्ञानअज्ञानविपरीतज्ञान ॥ तिन्हींकैसींहोतीसमान ॥ याचा
प्रत्ययोमनन ॥ करूनपाहावा ॥ २२ ॥ ज्ञानह्मणिजेजाणणें ॥ अज्ञानह्मणिजेनेणणें ॥ विपरीतज्ञान-
ह्मणिजेदेखणें ॥ एकाचेंएक ॥ २३ ॥ जाणणेंनेणणेंवेगळेंकेलें ॥ दोंबळेंपंचभूतींकउरलें ॥ विपरीतज्ञानसम-
जलें ॥ पाहिजेजीवीं ॥ २४ ॥ द्रष्टासाक्षीअंतरात्मा ॥ जीवात्मातोचिशिवात्मा ॥ पुढेंशिवात्मातोचीजीवात्मा ॥ ज
न्मघेतो ॥ २५ ॥ आत्मत्वींजन्ममरणनलागे ॥ आत्मत्वींजन्ममरणनभंगे ॥ संभवामियुगेयुगे ॥ ऐसेंवचन ॥
॥ २६ ॥ जीवएकदेशीनर ॥ विचारेंझालाविश्वंभर ॥ विश्वंभराससंसार ॥ चुकेनाकीं ॥ २७ ॥ ज्ञानआणिअ
ज्ञान ॥ वृत्तिरूपेंहेंसमान ॥ निवृत्तिरूपेंविज्ञान ॥ झालेंपाहिजे ॥ २८ ॥ ज्ञानेंएवढेंब्रह्मांडकेलें ॥ ज्ञानेंएवढें-
वाढविलें ॥ नानाविकारांचेंवळलें ॥ तेंहेंज्ञान ॥ २९ ॥ आठवेंदेहब्रह्मांडींचें ॥ तेंचिज्ञानहोयसाचें ॥ विज्ञानरू
पविदेहाचें ॥ पदपाविजे ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेविंशतिदशकेपूर्णापूर्णनिरूप
णंनामप्रथमःसमासः ॥ १ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मूळमायानसतांचंचळ ॥ निर्गुणब्रह्मतेंनि
श्चळ ॥ जैसेंगगनअंतराळ ॥ चहूंकडे ॥ १ ॥ दृश्यआलेंआणिगेलें ॥ परब्रह्मतेंसंचलें ॥ ॥ जैसेंगगनकों

दाटलें ॥ चहूंकडे ॥ २ ॥ जिकडेपाहावेंतिकडेअपार ॥ कोणीकडेनाहींपार ॥ एकजिन्नसीस्वतंत्र ॥ दुसरेंनाहीं ॥ ३ ॥ ब्रह्मांडावरतेंबैसावें ॥ अवकाशप्रकाशअवलोकावें ॥ तेथेंचंचळव्यापकाच्यानांवें ॥ शून्याकार ॥ ४ ॥ दृश्यविवेकेंकादिलें ॥ मगपरब्रह्मकोंदाटलें ॥ कोणासींचअनुभवलें ॥ नाहींकदा ॥ ५ ॥ अधोर्ध्वपाहतांचहूंकडे ॥ निर्गुणब्रह्मजिकडेतिकडे ॥ मनधांवेलकोणीकडे ॥ अंतपहावया ॥ ६ ॥ दृश्यचळेब्रह्मचळेना ॥ दृश्यकळेब्रह्मकळेना ॥ दृश्यआकळेब्रह्मआकळेना ॥ कल्पनेसीं ॥ ७ ॥ कल्पनाह्मणिजेकांहींचनाहीं ॥ ब्रह्मदाटलेंठांयींच्याठांयीं ॥ वाक्यार्थविवरतजाई ॥ म्हणिजेबरें ॥ ८ ॥ परब्रह्मायेवढेंथोरनाहीं ॥ श्रवणापरतेंसाधननाहीं ॥ कळल्याविणकांहींचनाहीं ॥ समाधान ॥ ९ ॥ पिपीलिकामार्गेंहळुहळुघडे ॥ विहंगमेंफळांसीगांठीपडे ॥ साधकमननींपवाडे ॥ ह्मणिजेबरें ॥ १० ॥ परब्रह्मासारिखेंदुसरें ॥ कोंहींचनाहींखरें ॥ निंदाआणिस्तुतिउत्तरें ॥ परब्रह्मींकैंची ॥ ११ ॥ ऐसेंपरब्रह्मएकजिनसी ॥ कांहींचतुळेनातयासी ॥ महानुभावपुण्यराशी ॥ तेथेंपवाडती ॥ १२ ॥ चंचळेंहोतेदुःखप्राप्ति ॥ निश्चळाऐवढीनाहींविश्रांति ॥ निश्चळप्रत्ययेंपाहाती ॥ महानुभव ॥ १३ ॥ मुळापासूनशेवटवरी ॥ विचारणाकेलीचकरी ॥ प्रत्ययाचानिश्चयअंतरीं ॥ तयासींचफावे ॥ १४ ॥ कल्पनेचीसृष्टिजाहली ॥ त्रिविधप्रकारेंभासली ॥ तीक्ष्णबुद्धीनेंआणिली ॥ पाहिजेमना ॥ १५ ॥ मूळमायेपासूनत्रिगुण ॥ अवघेंएकदेशीलक्षण ॥ पांचांभूतांचादोबळागुण ॥ दिसतचिआहे ॥ १६ ॥ पृथ्वीपासूनचारीखाणी ॥ चत्वारवेगळालीकरणी ॥ सकळसृष्टीचीचालीयेथूनी ॥ पुढेंनाहीं ॥ १७ ॥ सृष्टीचेंत्रिविधलक्षण ॥ विशदकरूननिरूपण ॥ श्रोतींस्फुचितअंतःकरण ॥ केलेंपाहिजे

॥ १८ ॥ मूळमायाजाणिवेची ॥ मुळींसूक्ष्मकल्पनेची ॥ जैशीस्थितिपरेवाचेची ॥ तद्रूपचिते ॥ १९ ॥ अष्टधाप्रकृतीचेंमूळ ॥ तेहेमूळमायाचकेवळ ॥ सूक्ष्मरूपेंबीजसकळ ॥ मुळींचआहे ॥ २० ॥ जडपदार्थचेतविते ॥ म्हणोनिचैतन्यबोलिजेते ॥ सूक्ष्मरूपेंसंकेतें ॥ समजोनघ्यावें ॥ २१ ॥ प्रकृतिपुरुषाचाविचार ॥ अर्धनारीनटेश्वर ॥ अष्टधाप्रकृतीचाविचार ॥ सकळकांहीं ॥ २२ ॥ गुप्तत्रिगुणांचेगूढत्व ॥ ह्मणोनसंकेतमहत्तत्व ॥ गुप्तरूपेंशुद्धसत्व ॥ तेथेंचिवसे ॥ २३ ॥ जेथूनगुणप्रगटती ॥ तीसगुणक्षोभिणीह्मणती ॥ त्रिगुणांचींरूपेंसमजती ॥ धन्यतेसाधु ॥ २४ ॥ गुप्तरूपेंगुणसौम्य ॥ ह्मणोनबोलिजेगुणसाम्य ॥ सूक्ष्मसंकेतगम्य ॥ ॥ बहुतांसकैंचा ॥ २५ ॥ मूळमायेपासूनत्रिगुण ॥ चंचळएकदेशीलक्षण ॥ प्रत्ययेंपाहतांखुण ॥ अंतरींयेते ॥ २६ ॥ पुढेंपंचभूतांचींबंडें ॥ वाढलींविशाळउदंडें ॥ सप्तद्वीपेंनवखंडें ॥ वसुंधराहे ॥ २७ ॥ त्रिगूणापासूनपृथ्वीवरी ॥ दुसऱ्याजिन्नसाऱ्याचीपरी ॥ दोनीजिनसयाऊपरी ॥ तिसराऐका ॥ २८ ॥ पृथ्वीनानाजिनसांचेंबीज ॥ अंडजजारजस्वेदजउद्भिज ॥ चारीखाणीचारीवाणीसहज ॥ निर्माणजाहल्या ॥ २९ ॥ खाणीवाणीहोतीजाती ॥ परंतुतैसीचआहेजगती ॥ ऐसेहोतीआणिजाती ॥ उदंडप्राणी ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेविंशतिदशकेत्रिविधसृष्टिलक्षणंनामद्वितीयःसमासः ॥ २ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥ मुळींहूनशेवटवरी ॥ विस्तारबोलिलानानापरी ॥ पुनःविवरतविवरतमाघारीं ॥ वृत्तिन्यावी ॥ १ ॥ चारीखाणीचारीवाणी ॥ चौऱ्यायशींलक्षजीवयोनि ॥ नानाप्रकारींचेप्राणी ॥ जन्मासयेती ॥ २ ॥ अवघेहोतीपृथ्वीपासुनी ॥ पृथ्वीमध्येंजातीनासोनी ॥ अनेकयेतिजातिपरीअवनी ॥ तैसीचआहे ॥ ३ ॥ ऐसेंहेंशोंड्याक

डीळखांड ॥ दुसरेंभूतांचेंबंड ॥ तिसरेंनामाभिधानेंउदंड ॥ सूक्ष्मरूपें ॥ ४ ॥ स्थूलअवघेंसांडूनद्यावें ॥ सूक्ष्म-
रूपेंवोळखावें ॥ गुणापासूनपाहावें ॥ सूक्ष्मदृष्टी ॥ ५ ॥ गुणाचींरूपेंजाणीवनेणीव ॥ पाहिलाचपाहावाअ
भिप्राव ॥ सूक्ष्मदृष्टीचेंलाघव ॥ येथूनपुढें ॥ ६ ॥ शुद्धनेणीवतमोगुण ॥ शुद्धजाणीवसत्वगुण ॥ जाणीव
नेणीवरजोगुण ॥ मिश्रीतचालिला ॥ ७ ॥ त्रिगुणाचींरूपेंऐसीं ॥ कळोंलागलींआपैसीं ॥ गुणापुढिलिया
कर्दमासीं ॥ गुणक्षोभिणीबोलिजे ॥ ८ ॥ रजतमआणिसत्व ॥ तिहींचेंजेथेंगूढत्व ॥ तेंचिजाणिजेमह
तत्व ॥ कर्दमरूप ॥ ९ ॥ प्रकृतिपुरुषशिवशक्ति ॥ अर्धनारीनटेश्वरम्हणती ॥ परीयाचीस्वरूपस्थिति ॥
कर्दमरूप ॥ १० ॥ सूक्ष्मरूपेंगुणसौम्य ॥ त्यासींचम्हणिजेगुणसाम्य ॥ तैसेंचचैतन्यअगम्य ॥ सूक्ष्मरूपी
॥ ११ ॥ बहुजिन्नसीमूळमाया ॥ महाकारणब्रह्मांडींचीकाया ॥ ऐसीयासूक्ष्मअन्वया ॥ पाहिलेंचिपा
हावें ॥ १२ ॥ चारीखाणीपांचभूतें ॥ चौदासूक्ष्मसंकेतें ॥ कायपाहाणेंतेंयेथें ॥ शोधूनपाहावें ॥ १३ ॥ आ
हाचपाहतांकळेना ॥ गरजकेल्यानेंसमजेना ॥ नानाप्रकारींजनाच्यामना ॥ संदेहपडतो ॥ १४ ॥ चौदापां
चएकोणीस ॥ एकोणीसचारितेवीस ॥ यामध्येंमूळचतुर्दश ॥ पाहिलेंचिपाहावें ॥ १५ ॥ जोविवरोनस
मजला ॥ तेथेंसंदेहचिनाहींउरला ॥ समजल्यावीणजोगलबला ॥ तोनिरर्थक ॥ १६ ॥ सकळसृष्टीचें-
बीज ॥ मूळमायेंतअसेसहज ॥ अवघेंसमजतांसज्ज ॥ परमार्थहोतो ॥ १७ ॥ समजलेंमाणूसचावळे
ना ॥ निश्चयींअनुमानधरीना ॥ सांवळगोंदाकरीना ॥ परमार्थकुदां ॥ १८ ॥ शब्दातीतबोलतांआलें ॥ त्या
सवाच्यांशाअसेबोलिलें ॥ शुद्धलक्षांशेंलक्षिलें ॥ पाहिजेविवेकें ॥ १९ ॥ पूर्वपक्षम्हणिजेमाया ॥ सिद्धां

तींजायविलया ॥ मायानसतांमगतया ॥ कायह्मणावें ॥ २० ॥ अन्वयआणिव्यतिरेक ॥ हाहीपूर्वपक्षाचावि
वेक ॥ सिद्धांतह्मणिजेसिद्धएक ॥ दुसरेंनाहीं २१ अधोमुखेंभेदवाढतो ॥ ऊर्ध्वमुखेंभेदतुटतो ॥ निःसंगपणेंनिर्गु
णीतो ॥ महायोगी ॥ २२ ॥ मायामिथ्याऐसीकळली ॥ तरीमगभीडकांलागली ॥ मायेचेनिभिडेनेंघसर-
ली ॥ स्वरूपस्थिति ॥ २३ ॥ लटकेमायेनेंदडपावें ॥ सत्यपरब्रह्मसांडावें ॥ मुख्यनिश्चयेंहिंडावें ॥ कासया
सीं ॥ २४ ॥ पृथ्वीमध्येंबहुतजन ॥ त्यामध्येंअसतीसज्जन ॥ परीसाधूसवोळखतोकोण ॥ साधुवेगळा
॥ २५ ॥ ह्मणोनसंसारसांडावा ॥ मगसाधूचाशोधघ्यावा ॥ फिरफिरोंठायींपाहावा ॥ साधुजन ॥ २६ ॥ उद
डहूड कावेसंत ॥ त्यांपडेप्रचीतीचामहंत ॥ प्रचीतीवीणास्वहीत ॥ होणारनाहीं ॥ २७ ॥ प्रपंचअथवापर
मार्थ ॥ प्रचीतीवीणअवघेंव्यर्थ ॥ प्रत्ययज्ञानीतोसमर्थ ॥ सकळांमध्यें ॥ २८ रात्रंदिवसपहावाअर्थ ॥ अर्थपा
हेलतोसमर्थ ॥ परलोकींचानिजस्वार्थ ॥ तेणेंचिघडे ॥ २९ ॥ ह्मणोनिपाहिलेंचिपहावें ॥ आणिशोधि
लेंचिशोधावें ॥ अवघेंकळतांस्वभावें ॥ संदेहतुटती ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसं-
वादेविंशतिदशकेसूक्ष्मनामाभिधानंनामतृतीयःसमासः ॥ ३ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ सक
ळजनासप्रार्थना ॥ उगेंचउदासकरावेंना ॥ निरूपणआणावेंमना ॥ प्रत्ययाचें ॥ १ ॥ प्रत्ययराहिलाए-
कीकडे ॥ आपणधांवतोभलतीकडे ॥ तरीमगसारासाराचेंनिवाडे ॥ कैसेहोती ॥ २ ॥ उगीचपाहतां-
सृष्टि ॥ गलबलादिसतोदृष्टि ॥ परीतेराजसत्तेचीगोष्टी ॥ वेगळीचआहे ॥ ३ ॥ पृथ्वीमध्येंजितुकींशा-
रीरें ॥ तितुकींभगवंताचींघरें ॥ नानासुखेंयेणेंद्वारें ॥ प्राप्तहोती ॥ ४ ॥ त्याचामहिमाकळेलकोणाला ॥

मातेवांचूनरूपाळूझाला ॥ प्रत्यक्षजगदीशजगाला ॥ रक्षीतसे ॥ ५ ॥ सत्तापृथ्वीमध्यें वांटली ॥ जेथेतेथें
विभागली ॥ कळेनेंसृष्टिचालली ॥ भगवंताचे ॥ ६ ॥ मूळजाणत्यापुरुषाचीसत्ता ॥ शरीरींविभागली
तसता ॥ सकळकळाचातुर्यता ॥ तेथेंचवसे ॥ ७ ॥ सकळपुरुषांचाईश ॥ जगामध्येंतोजगदीश ॥ नाना
शरीरींसावकाश ॥ करूंलागे ॥ ८ ॥ पाहतांसृष्टीचीरचना ॥ तोएकाचेनेंचालेना ॥ एकलाचीचालवीनाना
॥ देहधरूनी ॥ ९ ॥ नाहींउंचनीचविचारिलें ॥ नाहींबरेंवाईटपाहिलें ॥ कार्यचालोऐसेंझालें ॥ भगवंतासी
॥ १० ॥ किंवानेणणेंआडवेंकेलें ॥ किंवाअभ्यासींघातलें ॥ हेंकैसेंकैसेंकेलें ॥ त्याचातोचिजाणे ॥ ११ ॥ ज
गदांतरींअनुसंधान ॥ बरेंपाहणेंहेंचिध्यान ॥ ध्यानआणितेंज्ञान ॥ एकरूप ॥ १२ ॥ प्राणिसंसारासिंआ
ला ॥ कांहींएकशाहाणाझाला ॥ मगतोविवरोंलागला ॥ भूमंडळीं ॥ १३ ॥ प्रगटरामाचेंनिशाण ॥ आ
त्मारामज्ञानघन ॥ विश्वंभरविद्यमान ॥ भाग्येंकळे ॥ १४ ॥ उपासनाझुंडीनसीवासनाधरिली ॥ तरीते-
लांबतचीगेली ॥ महिमानवचेबोलिली ॥ यथार्थचिआहे ॥ १५ ॥ द्रष्टाह्मणिजेपाहाता ॥ साक्षीह्मणि
जेजाणता ॥ अनंतरूपीअनंता ॥ वोळखावें ॥ १६ ॥ संगतिअसावीभल्याची ॥ धाटीकथानिरूपणाची ॥ कां
हींएकमनाची ॥ विश्रांतिआहे ॥ १७ ॥ त्याहीमध्येंप्रत्ययज्ञान ॥ जाळूनटाकिलाअनुमान ॥ प्रचीतीवीणसमाधान ॥
पाविजेलकैंचें ॥ १८ ॥ मूळसंकल्पतोहरिसंकल्प ॥ मूळमायेमधीलसाक्षेप ॥ जगदांतरींतेंचिरूप ॥ दे-
खिजेतें ॥ १९ ॥ उपासनाज्ञानस्वरूप ॥ ज्ञानीचोयादेहआरोप ॥ याकारणेंसर्वसंकल्प ॥ सोडूनद्यावा ॥
॥ २० ॥ पुढेंपरब्रह्मविशाळ ॥ गगनासारिखेंपोकळ ॥ घनपातळकोमळ ॥ कायह्मणावें ॥ २१ ॥ उपास

नाक्षणिजेज्ञान ॥ ज्ञानेंपाविजेनिरंजन ॥ योगियांचेंसमाधान ॥ येणेंरिती ॥ २२ ॥ विचारेंनेहटूनपाहे ॥
तरीउपासनाआपणचिआहे ॥ एकजायएकराहे ॥ देहधरूनी ॥ २३ ॥ अखंडऐसीघालमेली ॥ पूर्वापर-
होतगेली ॥ आतांहीतेसीचचालिली ॥ उत्पत्तिस्थिति ॥ २४ ॥ वनावरीवनचरांचीसत्ता ॥ जळावरीजळ
चरांचीसत्ता ॥ भूमंडळींभूपाळसत्ता ॥ येणेंचिन्यायें ॥ २५ ॥ सामर्थ्यआहेचळवळेचें ॥ जोजोकरीलतया
चें ॥ परंतुतेथेंभगवंताचें ॥ अधिष्ठानपाहिजे ॥ २६ ॥ कर्ताजगदीशहेंतोखरे ॥ परिविभागआलाएथका
कारें ॥ येथेंअहंतेचेंकाविरें ॥ बोधिजेना ॥ २७ ॥ हरिदाताहरिभोक्ता ॥ ऐसेंचालतेंतत्वता ॥ येगोष्टीचा
आतां ॥ विचारपाहावा ॥ २८ ॥ सकळकर्तापरमेश्वरु ॥ आपलामायिकविचारु ॥ जैसेंकळेलतैसेंकरूं ॥
जगदांतरीं ॥ २९ ॥ देवाएवढेंचपळनाहीं ॥ ब्रह्मायेवढेंनिश्चळनाहीं ॥ पायरीनेंपायरीचदोनपाहीं ॥ मू-
ळपर्यंत ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेविंशतिदशकेशिवशक्तिनिरूपणंनामचतु-
र्थःसमासः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ येथूनपाहतांतेथवरी ॥ चत्वारजिन्नसअवधारीं ॥
एकचौदापांचचारी ॥ ऐसेंआहे ॥ १ ॥ परब्रह्मसकळांहूनवेगळें ॥ परब्रह्मसकळांहूनआगळें ॥ नानाक
ल्पनेंनिराळें ॥ परब्रह्मतें ॥ २ ॥ परब्रह्माचाविचार ॥ नानाकल्पनेहूनपर ॥ निर्मळनिश्चळनिर्विकार ॥
अखंडआहे ॥ ३ ॥ परब्र[illegible]सकांहींचतुळेना ॥ हाएकमुख्यजिन्नसाना ॥ दुसराजिन्नसनानाकल्पना
मूळमाया ॥ ४ ॥ नानाआ[illegible]सूक्ष्मरूप ॥ सूक्ष्मरूपआणिकर्दमरूप ॥ मुळींच्यासंकल्पाचाआरोप ॥ मूळ
माया ॥ ५ ॥ हरिसंकल्पमुळींचा ॥ आत्मारामसकळांचा ॥ संकेतनामाभिधानाचा ॥ ऐसाआहे ॥ ६ ॥

दा.द.२०
५

स.४

निश्चळींचंचळचेतलें ॥ ह्मणोनिचैतन्यबोलिलें ॥ गुणसमानत्वेंझालें ॥ गुणसाम्यऐसें ॥ ७ ॥ अर्धनारीन
टेश्वर ॥ तोचिषड्गुणेश्वर ॥ प्रकृतिपुरुषाचाविचार ॥ शिवशक्ति ॥ ८ ॥ शुद्धसत्वगुणाचीमांडणी ॥
अर्धमात्रागुणक्षोभिणी ॥ पुढेंतिहींगुणांचीकरणी ॥ प्रगटझाली ॥ ९ ॥ मनमायाअंतरात्मा ॥ चौदा
जिन्नसांचीसीमा ॥ विद्यमानज्ञानात्मा ॥ इतुकेठायीं ॥ १० ॥ ऐसाहादुसराजिन्नस ॥ अभिधानेंचतुर्द
श ॥ आतांतिसराजिन्नस ॥ पंचमहाभूतें ॥ ११ ॥ येथेंपाहतांजाणीवथोडी ॥ आदिअंतींपाहारोक
डी ॥ खाणीनिरोपिल्यातांतडी ॥ तोचौथाजिन्नस ॥ १२ ॥ चारीखाणीअनंतप्राणी ॥ जाणिवेचीझा
लीदाटणी ॥ चारीजिन्नसयेथूनी ॥ संपूर्णझाले ॥ १३ ॥ बीजथोडेंपेरिजेतें ॥ पुढेंत्याचेंउदंडहोतें ॥ तै
सेंझालेंआत्मयातें ॥ खाणीवाणीप्रगटतां ॥ १४ ॥ ऐसीसत्ताप्रबळली ॥ थोडेसत्तेचीउदंडझाली ॥ मनु-
ष्यवेषेंसृष्टिभोगिली ॥ नानाप्रकारें ॥ १५ ॥ प्राणीमारूनश्वापदपळे ॥ वरकडत्यासकायकळे ॥ नानाभो
गतोनिवळे ॥ मनुष्यदेहीं ॥ ॥ १६ ॥ नानाशब्दनानास्पर्श ॥ नानारूपनानारस ॥ नानागंधतेविशेष ॥ नरदे
हजाणे ॥ १७ ॥ अमूल्यरत्नेंनानावस्त्रें ॥ नानायानेंनानाशस्त्रें ॥ नानाविद्याकळाशास्त्रें ॥ नरदेहजाणे ॥
॥ १८ ॥ पृथ्वीसत्तेनेंव्यापली ॥ स्थळोस्थळींआरोपली ॥ नानाविद्याकळाकेली ॥ नानाधारणा ॥ १९ ॥ द्र-
व्यअवघेंचिपहावें ॥ स्थानमानसांभाळावें ॥ सारासारविचारावें ॥ नरदेहजालिया ॥ २० ॥ इहलोकआ
णिपरलोक ॥ नानाप्रकारचाविवेक ॥ विवेकआणिअविवेक ॥ मनुष्यजाणे ॥ २१ ॥ नानापिंडब्रह्मांडर
चना ॥ नानासुखांच्याकल्पना ॥ नानाप्रकारिंधारणा ॥ मनुष्यजाणे ॥ २२ ॥ अष्टभोगनवरस ॥ नानाप्र

५

कारिंचाविलास ॥ वाच्यांशलक्ष्यांशसारांश ॥ मनुष्यजाणे ॥ २३ ॥ मनुष्येंसकळांसीआकळिलें ॥ त्यामनु
ष्यासदेवेंपाळिलें ॥ ऐसेंहेंअवघेंकळलें ॥ नरदेहयोगें ॥ २४ ॥ नरदेहपरमदुर्लभ ॥ येणेंघडेअलभ्य-
लाभ ॥ दुर्लभतेंचीसुलभ ॥ होतजातें ॥ २५ ॥ वरकडदेहकाबाड ॥ नरदेहमोठेंघबाड ॥ परंतुपाहिजे
जाड ॥ विवेकरचना ॥ २६ ॥ येथेंज्याणेंआळसकेला ॥ तोसर्वस्वेंबुडाला ॥ देवनाहींओळखिला ॥ विवे
कबळें ॥ २७ ॥ नरतोचीनारायण ॥ जरीप्रत्ययेंकरीश्रवण ॥ मननशीळअंतःकरण ॥ सर्वकाळ ॥ २८ ॥
जेणेंस्वयेंचिपोंहावें ॥ तेणेंकांसेसनलगेलागावें ॥ स्वतंत्रपणेंशोधावें ॥ सकळकांहीं ॥ २९ ॥ सकळ
शोधूनिराहिला ॥ संदेहकैंचातयाला ॥ पुढेंविचारकेसाझाला ॥ त्याचातोचिजाणे ॥ ३० ॥ ॥ इति
श्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेविंशातिदशकेचत्वार जिनसविवरणंनामपंचमःसमासः ॥ ५ ॥ ॥ श्री
रामसमर्थ ॥ ॥ पाहोंजातांभूमंडळ ॥ ठायींठायींअसेजळ ॥ कित्येकतेनिर्मळमाळ ॥ जळेंवीणपृ
थ्वी ॥ १ ॥ तैसेंदृश्यविस्तारलें ॥ कांहींएकजाणिवेनेंशोभलें ॥ जाणिवेरहितउरलें ॥ कितीएकदृश्य ॥
॥ २ ॥ चारीखाणीचारीवाणी ॥ चौऱ्यायशींलक्षजीवयोनी ॥ शास्त्रींअवघेंनेमुनि ॥ बोलिलेंअसे ॥ २ ॥
मनुष्येंचारीलक्ष ॥ पशुतीसलक्ष ॥ कृमिअकरालक्ष ॥ बोलिलेशास्त्रीं ॥ ४ ॥ दहालक्षतेखेचर ॥ नव
लक्षजळचर ॥ वीसलक्षस्थावर ॥ बोलिलेशास्त्रीं ॥ ५ ॥ ऐसीयाचौऱ्यायशींलक्षयोनी ॥ जितुका-
तितुकाजाणताप्राणी ॥ अनंतदेहांचीमांडणी ॥ मर्यादाकैंची ॥ ६ ॥ अनंतप्राणीहोतीजाती ॥ त्यांचेंअ-
धिष्ठानजगति ॥ जगतीवेगळीस्थिति ॥ त्यांसींकैंची ॥ ७ ॥ पुढेंपाहतांपंचभूतें ॥ पावलींस्पष्टदशेतें

कोणी विद्यमान कोणी ते ॥ उगीच असती ॥ ८ ॥ अंतरात्म्याची ओळखण ॥ तेचि जेथें चपळपण ॥ जाणिवेचें अधिष्ठान ॥ सावध ऐका ॥ ९ ॥ सुखदुःख जाणता जीव ॥ तें साच जाणावा सदाशिव ॥ अंतःकरणपंचक अपूर्व ॥ अंश आत्मयाचा ॥ १० ॥ स्थूळीं आकाशाचे गुण ॥ अंश आत्मयाचे जाण ॥ सत्वरजतमोगुण ॥ गुण आत्मयाचे ॥ ११ ॥ नाना चाळणा धारणा धृति ॥ नवविधा भक्ति चतुर्विधा मुक्ति ॥ अलिप्तपण सहजस्थिति ॥ गुण आत्मयाचे ॥ १२ ॥ द्रष्टा साक्षी ज्ञानघन ॥ सत्ता चैतन्य पुरातन ॥ श्रवण मनन विवरण ॥ गुण आत्मयाचे ॥ १३ ॥ दृश्य द्रष्टा दर्शन ॥ ध्येय ध्याता ध्यान ॥ ज्ञेय ज्ञाता ज्ञान ॥ गुण आत्मयाचे ॥ ॥ १४ ॥ वेदशास्त्रपुराणार्थ ॥ गुप्त चालिला परमार्थ ॥ सर्वज्ञपणें समर्थ ॥ गुण आत्मयाचे ॥ १५ ॥ बद्ध मुमुक्षु साधक सिद्ध ॥ विचार पाहणें शुद्ध ॥ बोध आणि प्रबोध ॥ गुण आत्मयाचे ॥ १६ ॥ परमात्मा आणि परमेश्वरी ॥ जगदात्मा आणि जगदीश्वरी ॥ महेश आणि माहेश्वरी ॥ गुण आत्मयाचे ॥ १७ ॥ जागृती स्वप्न सुषुप्ति तुर्या ॥ प्रकृति पुरुष मूळमाया ॥ पिंड ब्रह्मांड अष्टकाया ॥ गुण आत्मयाचे ॥ १८ ॥ सूक्ष्म जितुकें नामरूप ॥ तितुकें आत्मयाचें स्वरूप ॥ संकेतनामाभिधानें अमूप ॥ सीमा नाहीं ॥ १९ ॥ आदिशक्ति शिवशक्ति ॥ मुख्य मूळमाया सर्वशक्ति ॥ नाना जिन्नस उत्पत्ति स्थिति ॥ गुण आत्मयाचे ॥ २० ॥ पूर्वपक्ष आणि सिद्धांत ॥ गाणें वाजविणें संगीत ॥ नाना विद्या कळा अद्भुत ॥ गुण आत्मयाचे ॥ २१ ॥ ज्ञान अज्ञान विपरीतज्ञान ॥ असद्वृत्ति सद्वृत्ति जाण ॥ ज्ञप्तिमात्र अलिप्तपण ॥ गुण आत्मयाचे ॥ २२ ॥ पिंड ब्रह्मांड तत्वझाडा ॥ नाना तत्वांचा निवाडा ॥ विचार पाहतां उघडा ॥ गुण आत्मयाचे ॥ २३ ॥ नाना ध्यानें अनुसंधानें ॥

नानास्थितिनानाज्ञानें ॥ अनन्यआत्मनिवेदनें ॥ गुणआत्मयाचे ॥ २४ ॥ भूतावळीऔटकोटी ॥ चामुंडाछुप्पन्नकोटी ॥ कात्यायनीनवकोटी ॥ गुणआत्मयाचे ॥ २५ ॥ तेतीसकोटीसुरवर ॥ अठ्यायशींसहस्त्रऋषेश्वर ॥ भूतेंखेचरेंअपार ॥ गुणआत्मयाचे ॥ २६ ॥ चंद्रसूर्यतारामंडळें ॥ नानानक्षत्रेंग्रहमंडळें ॥ शेषकूर्ममेघमंडळें ॥ गुणआत्मयाचे ॥ २७ ॥ देवदानवमानव ॥ नानाप्रकारिंचेजीव ॥ पाहतांसकळभावाभाव ॥ गुणआत्मयाचे ॥ २८ ॥ आत्मयाचेनानागुण ॥ ब्रह्मनिर्विकारनिर्गुण ॥ जाणणेंएकदेशीपूर्ण ॥ गुणआत्मयाचे ॥ २९ ॥ आत्मारामउपासना ॥ तेणेंपावविलेंनिरंजना ॥ निःसंदेहअनुमाना ॥ ठावचिनाहीं ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेविंशतिदशकेआत्मनिरूपणंनामषष्ठःसमासः ॥ ६ ॥

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

॥ अनिर्वाच्यसमाधानझालें ॥ तेंहीपाहिजेबोलिलें ॥ बोलिल्यासाठींसमाधानगेलें ॥ हेंतोघडेना ॥ १ ॥ कांहींसांडावेंलागतनाहीं ॥ कांहींमांडावेंलागतनाहीं ॥ एकविचारशोधूनपाहीं ॥ ह्मणिजेबरें ॥ २ ॥ मुख्यकाशीविश्वेश्वर ॥ श्वेतबंधरामेश्वर ॥ मलकार्जुनभीमाशंकर ॥ गुणआत्मयाचे ॥ ३ ॥ ऐशींमुख्यबारालिंगें ॥ याहीवेगळींअनंतलिंगें ॥ प्रचीतजाणिजेजगें ॥ गुणआत्मयाचे ॥ ४ ॥ भूमंडळींअनंतशक्ति ॥ नानासाक्षात्कारचमत्कारहोती ॥ नानादेवांच्यासामर्थ्यमूर्ति ॥ गुणआत्मयाचे ॥ ५ ॥ नानासिद्धांचींसामर्थ्यें ॥ नानामंत्रांचींसामर्थ्यें ॥ नानामोहरेवल्लींतसामर्थ्यें ॥ गुणआत्मयाचे ॥ ६ ॥ नानातीर्थांचींसामर्थ्यें ॥ नानाक्षेत्रांचींसामर्थ्यें ॥ नानाभूमंडळींसामर्थ्यें ॥ गुणआत्मयाचे ॥ ७ ॥ जितुकेकांहींउत्तमगुण ॥ तितुकेंआत्मयाचेंलक्षण ॥ बरेंवाईटतितुकेंजाण ॥ आत्मयाचेनिगुणें ॥ ८ ॥ शब्दआत्माउत्तमगु-

णी॥शा बळआत्माअवलक्षणी॥बरीवाईदअवघीकरणी॥आत्मयाची॥९॥नानासाभिमानधरणें॥ना
नाप्रतिसृष्टिकरणें॥नानाशापउःशापदेणें॥॥आत्मयाचेनी॥१०॥पिंडाचाबराशोधघ्यावा॥तत्वांचा-
पिंडशोधावा॥तत्वेंशोधितांपिंडअघवा॥कळोंयेतो॥११॥जडदेहभूतांचा॥चंचळगुणआत्मयाचा॥
निश्चळब्रह्मावेगळाठावकेंचा॥जेथेंतेथें॥१२॥निश्चळचंचळआणिजड॥पिंडींकरावानिवाड॥प्रत्य
यावेगळेंजाड॥बोलणेंनाहीं॥१३॥पिंडामधूनआत्माजातो॥तेव्हांनिवाडाकळोंयेतो॥देहजडहाप
डतो॥देखतदेखतां॥१४॥जडतितुकेंपडलें॥चंचळतितुकेंनिघोनगेलें॥जडचंचळाचेंरूपआलें॥प्र
त्ययासीं॥१५॥निश्चळआहेसकळांठायीं॥हेंतोपाहाणेंनलगेकांहीं॥गुणविकारतेथेंनाहीं॥नि
श्चळासीं॥१६॥जैसेंपिंडतैसेंब्रह्मांड॥विचारदिसतोउघड॥जडचंचळजातांजाड॥परब्रह्मचिआ
हे॥१७॥महाभूतांचाखबीरकेला॥आत्माघालूनपुतळाझाला॥चालिलासृष्टीचागलबला॥येणेंरि
ति॥१८॥आत्मामायाविकारकरी॥आळघालितीब्रह्मावरी॥प्रत्ययेंसकळकांहींविवरी॥तोचिभला
॥१९॥ब्रह्मव्यापकअखंड॥वरकडव्यापकताखंड॥शोधूनपाहतांजड॥कांहींचिनाहीं॥२०॥गगनासखं
डतांनये॥गगनाचेंनासेलकाय॥जरीझालामहाप्रळय॥सृष्टिसंहार॥२१॥जेंसंहारामध्येंसांपडलें॥तें
सहजचिनाशवंतझालें॥जाणतेलोकींउगविलें॥पाहिजेकोडें॥२२॥नकळतांवाटेकोडें॥कळतांअव-
घेंदिसेउघडें॥म्हणोनिएकांतींनिवाडें॥विचारपाहावा॥२३॥मिळतांप्रत्ययाचेसंत॥तोएकांतापरीस
एकांत॥केलीपाहिजेसावचित्त॥नानाचर्चा॥२४॥पाहिल्यावेगळेंकळतनाहीं॥कळतांकळतांसंदेहना

हीं ॥ विवेकपाहतांकोठेंचिनाहीं ॥ मायाजाळ ॥ २५ ॥ गगनींआभाळआलें ॥ मागुतीसवेंचिउडालें ॥ आत्म्या
करितांदृश्यजाहलें ॥ उदंडतैसें ॥ २६ ॥ मुळापासूनशेवटवरी ॥ विवेकीविवेकेंविवरी ॥ तोचिनिश्चयोधा
री ॥ चळेनाऐसा ॥ २७ ॥ वरकडनिश्चयअनुमानाचे ॥ अनुमानेंबोलतांकायवेंचे ॥ जाणतेपुरुषप्रचीती
चे ॥ तेतोमानीतना ॥ २८ ॥ उगीचबोलणेंअनुमानाचें ॥ अनुमानाचेंकोण्याकामाचें ॥ येथेंसगटविचाराचें
कामनाहीं ॥ २९ ॥ सगटविचारतोअविचार ॥ कितीएकह्मणतीएकंकार ॥ एकंकारभ्रष्टाकार ॥ करूंनये ॥
॥ ३० ॥ कृत्रिमअवघेंसांडावें ॥ कांहींएकशुद्धघ्यावें ॥ जाणजाणोनिनिवडावें ॥ सारासार ॥ ३१ ॥ ॥ इ
तिश्रीदासबोधेगुरुशिष्यसंवादेविंशतिदशकेआत्मनिरूपणनामसप्तमःसमासः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीरा
मसमर्थ ॥ ॥ विधिप्रपंचतरुवाढला ॥ वाढतांवाढतांविस्तीर्णझाला ॥ फळेंयेतांविश्रांतिपावला ॥
बहुतप्राणी ॥ १ ॥ नानाफळेंरसाळेंलागलीं ॥ नानाजिन्नसेंगोडीसआलीं ॥ गोडीपाहावयानिर्माणके-
लीं ॥ नानाशरीरें ॥ २ ॥ निर्माणजाहलेउत्तमविषय ॥ शरीराविणेंभोगितांनये ॥ ह्मणोनिनिर्मिलाउपा-
य ॥ नानाशरीरें ॥ ३ ॥ ज्ञानेंद्रियेंनिर्माणकेलीं ॥ भिन्नभिन्नगुणाचींनिर्मिलीं ॥ एकाशरीरासलागलीं
॥ परीवेगळालीं ॥ ४ ॥ श्रोत्रेंद्रियींशब्दपडिला ॥ त्याचाभेदपाहिजेकळला ॥ ऐसाउपायनिर्माणके-
ला ॥ इंद्रियांमध्यें ॥ ५ ॥ त्वचेंद्रियेंशीतोष्णभासे ॥ चक्षुरिंद्रियेंसकळदिसे ॥ इंद्रियांमध्येंगुणऐसे ॥
वेगळाले ॥ ६ ॥ जिव्हेमध्येंरसचाखणें ॥ घ्राणामध्येंपरिमळघेणें ॥ इंद्रियांमध्येंवेगळाल्यागुणें ॥ भेद
केला ॥ ७ ॥ वायुपंचकींअंतःकरणपंचक ॥ मिसळोनफिरेनिःशंक ॥ ज्ञानेंद्रियेंकर्मेंद्रियेंसकळिक ॥ सा

वकाशपाहे ॥ ८ ॥ कर्मेंद्रियेंलागवेगीं ॥ जीवभोगीविषयांलागी ॥ ऐसाह्याउपावजगीं ॥ ईश्वरेंकेला ॥ ९
विषयनिर्माणजाहलेबरवे ॥ शरीरेंवीणाकेसेभोगावे ॥ नानाशरीराचेगोंवे ॥ याचकारणें ॥ १० ॥ अस्थि
मांसाचेंशरीर ॥ त्यामध्येंत्रिगुणप्रकार ॥ शरीरासारिखेंयंत्र ॥ आणीकनाहीं ॥ ११ ॥ ऐसींशरीरेंनिर्मा
णकेलीं ॥ विषयभोगेंवाढविलीं ॥ लहानथोरनिर्माणझालीं ॥ येणेंप्रकारें ॥ १२ ॥ अस्थिमांसाचींशरी
रें ॥ निर्माणकेलींजगदीश्वरें ॥ विवेकेंगुणविचारें ॥ करूनियां ॥ १३ ॥ अस्थिमांसाचापुतळा ॥ जाणे-
ज्ञानेंसकळकळा ॥ शरीरभेदवेगळा ॥ ठायींठायीं ॥ १४ ॥ तोभेदकार्याकारण ॥ त्याचाउदंडआहेगुण-
॥ सकळतीक्ष्णबुद्धिविण ॥ कायकळे ॥ १५ ॥ सकळकरणेंईश्वराला ॥ ह्मणोनिभेदनिर्माणकेला ॥
ऊर्ध्वसुखहोतांभेदाला ॥ ठावकैंचा ॥ १६ ॥ सृष्टिकर्मीअगत्यभेद ॥ संहारेंसहजचिअभेद ॥ भेदअ
भेदहासंवाद ॥ मायागुणें ॥ १७ ॥ मायेमध्येंअंतरात्मा ॥ नकळेतयाचामहिमा ॥ झालाचतुर्मुखब्र
ह्मा ॥ तोहीसंदेहींपडे ॥ १८ ॥ पीळपेंचकडोविकडी ॥ तर्कतीक्ष्णघडीनेंघडी ॥ मनासिहोतेबहुतांत-
डीं ॥ विवरणकरितां ॥ १९ ॥ आत्मत्वींलागेसकळकांहीं ॥ निरंजनींहेंकांहींचनाहीं ॥ एकांतकाळींस-
मजोनपाहीं ॥ ह्मणिजेकळे ॥ २० ॥ देहसामर्थ्यानुसार ॥ सकळकरीजगदीश्वर ॥ थोरसामर्थ्येंअव-
तार ॥ बोलिजेती ॥ २१ ॥ शेषकूर्मवराहजाहले ॥ केव्हढेदेहविशाळधरिले ॥ तेणेंकरितांरचनाचाले
॥ सकळसृष्टीची ॥ २२ ॥ ईश्वरेंकेवढेंसूत्रकेलें ॥ सूर्यबिंबधांवायालाविलें ॥ धुकटाकरवींधरविलें
॥ अगाधपाणी ॥ २३ ॥ पर्वताऐसेढगउचलती ॥ सूर्यबिंबासआच्छादिती ॥ तेथेंसवेंचिवायूची-

गति ॥ प्रगटहोय ॥ २४ ॥ झिडझिडकूं धांवेवारा ॥ जैसाकाळाचाह्मणियारा ॥ ढगमारूनदिनकरा ॥ मोकळेंक
री ॥ २५ ॥ बैसती विजांचे तडाखे ॥ प्राणिमात्र अवचितां धाके ॥ गगन कड कडून तडके ॥ स्थळांतरीं ॥ २६ ॥
एकासि एकवर्म केलें ॥ महद्भूतें महद्भूत आकळिलें ॥ सकळसमभागें चालिलें ॥ सृष्टिरचनेसी ॥ २७ ॥ ऐसे अनं
त भेद आत्मयाचे ॥ सकळ जाणती ऐसे कैंचे ॥ विवरतां विवरतां मनाचे ॥ फडके होती ॥ २८ ॥ ऐसी माझी उपा
सना ॥ उपासकीं आणावी मना ॥ अगाध महिमा चतुराननां ॥ काय कळे ॥ २९ ॥ आवाहन विसर्जन ॥ हें विभ
जनाचें लक्षण ॥ सकळ जाणती सज्जन ॥ मी काय सांगों ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे विं
शतिदशके देहक्षेत्रनिरूपणंनाम अष्टमः समासः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीरामसमर्थ ॥ ॥ मृत्तिकापूजन
करावें ॥ आणि सवेंचि विसर्जावें ॥ हें मानेना स्वभावें ॥ अंतःकरणासी ॥ १ ॥ देव पूजावा आणि टाकावा ॥ हें प्र
शस्त न वाटे जीवा ॥ याचा विचार पाहावा ॥ अंतर्यामीं ॥ २ ॥ देव करिजे ऐसा नाहीं ॥ देव टाकिजे ऐसा नाहीं ॥ ह्म-
णोन याचा कांहीं ॥ विचार पाहावा ॥ ३ ॥ देव नाना शरीरें धरितो ॥ धरूनि मागुती सोडितो ॥ तरी तो देव कैसा आ
हे तो ॥ विवेकें ओळखावा ॥ ४ ॥ नाना साधनें निरूपणें ॥ देव शोधायाकारणें ॥ सकळ आपुलें अंतःकरणें ॥ समज
लें पाहिजे ॥ ५ ॥ ब्रह्मज्ञानाचा उपाय ॥ समजल्या वीण देतां न ये ॥ पदार्थ आहे मा घे जाय ॥ ऐसें ह्मणावें ॥ ६ ॥ स
गट लोकांचे अंतरींचा भाव ॥ मज प्रत्यक्ष भेटवावा देव ॥ परंतु विवेकाचा उपाव ॥ वेगळाचि आहे ॥ ७ ॥ विचारें
पाहतां तगेना ॥ त्यास देव ऐसें ह्मणावेना ॥ परंतु जन राहेना ॥ काय करावें ॥ ८ ॥ थोर लोक मरोन जाती ॥ त्यांच्या
स्मरता करूनि पाहती ॥ तैसीच आहे हे होगति ॥ उपासनेची ॥ ९ ॥ थोर व्यापार टाकेना जनीं ॥ ह्मणोनि केली र

क्कवानी ॥ राज्यसंपदा तये चेनि ॥ प्रासकैंची ॥ १० ॥ ह्मणोनि जितुका भोळाभाव ॥ तितुका अज्ञानाचा स्वभाव
॥ अज्ञानें तरी देवाधिदेव ॥ पाविजेल कैंचा ॥ ११ ॥ अज्ञानासी ज्ञान नमाने ॥ ज्ञात्यास अनुमान नमाने ॥ ह्मणो-
नि सिद्धांचिये खुणे ॥ पावलें पाहिजे ॥ १२ ॥ मायासांडून मुळासिं जावें ॥ तरीच समाधान पावावें ॥ ऐसें न होतां भ
रंगळावें ॥ भलतीकडे ॥ १३ ॥ माया उल्लंघायाकारणें ॥ देवासी नाना उपाय करणें ॥ अध्यात्मश्रवणपंथें चि जा
णें ॥ प्रत्ययानें ॥ १४ ॥ ऐसें न करितां लौकिकीं ॥ अवघीच होते चुकामुकी ॥ स्थिति खरी आणि लटिकी ॥ कैसी
ओळखावी ॥ १५ ॥ खोटयाचे वाटे जाऊं नये ॥ खोटयाची संगति धरूं नये ॥ खोटें संग्रहीं करूं नये ॥ कांहीं एक ॥
१६ ॥ खोटें तें खोटेंचि खोटें ॥ खऱ्यासी नतगे नातें बाळटें ॥ मन अधोमुख तें उफराटें ॥ केलें पाहिजे ॥ १७ ॥ अध्या-
त्मश्रवण करीत जावें ॥ ह्मणजे सकळ कांहीं फावे ॥ नानाप्रकारींचे गोवे ॥ तुटोनि जाती ॥ १८ ॥ सूत गुंतलें तें उक
लावें ॥ तैसें मन उगवावें ॥ मानत मानत घालावें ॥ मुळाकडे ॥ १९ ॥ सकळ कांहीं कालवलें ॥ त्यासकळाचें सकळ
जालें ॥ शरीरीं ही विभागलें ॥ सकळ कांहीं ॥ २० ॥ काय तें येथेंचि पाहावें ॥ कैसें तें येथेंचि शोधावें ॥ सूक्ष्माचीं चो-
दानावें ॥ येथेंचि समजावीं ॥ २१ ॥ निर्गुण निर्विकारी एक ॥ तें सर्वत्रां ठायीं व्यापक ॥ देहामध्यें तें निष्कळंक ॥ आहे
कीं नाहीं ॥ २२ ॥ मूळमाया संकल्परूप ॥ तें अंतःकरणाचें स्वरूप ॥ जड चेतवी चैतन्यरूप ॥ तें ही शरीरीं आहे ॥ २३ ॥
समानगुणें गुणसाम्य ॥ सूक्ष्म विचार तो अगम्य ॥ सूक्ष्म जाणते साधु प्रणम्य ॥ तया समस्तांसी ॥ २४ ॥ द्विधा भा
सतें शरीर ॥ वामांग दक्षिणांग विचार ॥ तोचि अर्धनारी नटेश्वर ॥ पिंडीं ओळखावा ॥ २५ ॥ तोचि प्रकृतिपुरुष जा-
णिजे ॥ शिवशक्ति वोळखिजे ॥ षड्गुणेश्वर बोलिजे ॥ तयाकर्दमासी ॥ २६ ॥ तयासीच ह्मणिजे महतत्व ॥ जेथें-

त्रिगुणांचें गूढत्व ॥ अर्धमात्रा महत्तत्व ॥ गुणक्षोभिणी ॥ २७ ॥ त्रिगुणें चालतें शरीर ॥ प्रत्यक्ष दिसतो विचार ॥
मुळींच्या कर्दमाचे प्रचार ॥ ऐसें जाणावें ॥ २८ ॥ मन माया आणि जीव ॥ हाही दिसतो स्वभाव ॥ चौदा नामांचा
अभिप्राव ॥ पिंडीं पाहावा ॥ २९ ॥ पिंड पडतां अवघेंचि जातें ॥ परंतु परब्रह्म राहतें ॥ शाश्वत समजोन मगतें ॥
दृढ धरावें ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे विंशति दशके सूक्ष्मनिरूपणंनाम नवमः समासः ॥ ९ ॥

॥ श्रीराम समर्थ ॥

॥ धरूं जातां धरितां नये ॥ टाकूं जातां टाकितां नये ॥ जेथें तेथें
आहेच आहे ॥ परब्रह्म तें ॥ १ ॥ जिकडे तिकडे जेथें तेथें ॥ विन्मूख होतां सन्मुख तें ॥ सन्मुखपण चुकेना तें ॥
कांहीं केल्या ॥ २ ॥ बैसलें माणूस उठोन गेलें ॥ तेथें आकाशचि राहिलें ॥ आकाश चहूंकडे पाहिलें ॥ तरी सन्मुखचि
आहे ॥ ३ ॥ जिकडे प्राणी पळोन जातें ॥ तिकडे आकाशचि भोंवतें ॥ बळें आकाशाबाहेरी तें ॥ कैसें जावें ॥ ४ ॥
जिकडे जिकडे प्राणी पाहे ॥ तिकडे तें सन्मुखचि आहे ॥ समस्तांचे मस्तकीं राहे ॥ माध्यान्हीं मार्तंड जैसा ॥ ५ ॥
परी तो आहे एकदेशी दृष्टांत न घडे वस्तूसीं ॥ कांहीं एक चमत्कारासीं ॥ देऊन पाहिला ॥ ६ ॥ नाना तीर्थें नाना देशीं ॥
कष्टत जावें पा यासी ॥ तैसें न लगे परब्रह्मासीं ॥ बैसले ठायीं ॥ ७ ॥ प्राणी बैसोनीच राहातां ॥ अथवा बहुत
पळोन जातां ह्म तें न लवता ॥ समागमें ॥ ८ ॥ पक्षी अंतराळीं गेला ॥ भोंवतें आकाशचि तयाला ॥ तैसें
ब्रह्म प्राणीया ून असे ॥ ९ ॥ ब्रह्म पोकळ घनदाट ॥ ब्रह्म शेवटाचा शेवट ॥ ज्यासी त्यासी ब्रह्म नीट ॥ सर्वकाळ ॥
१० ॥ बाह्य अंतरीं ॥ ब्रह्म दाटलें ब्रह्मांडोदरीं ॥ असे त्या निर्मळाची सरी ॥ कोणास द्यावी ॥ ११ ॥
वैकुंठ कैला कीं ॥ इंद्रलोकीं चौदा लोकीं ॥ पन्नगादि पाताळलोकीं ॥ तेथेंही आहे ॥ १२ ॥ काशीपासून

रामेश्वर ॥ लें अपार ॥ पाहोंजातां पारावार ॥ ठ्यासनाहीं ॥ १३ ॥ परब्रह्म तें एकलें ॥ एकदांचि सक-
ळांसि व्या कळांस स्पर्शोनि राहिलें ॥ सकळांठायीं ॥ १४ ॥ परब्रह्म पाउसें भिजेना ॥ अथवा चिखला
नें भरेना ॥ पु ाहेना ॥ पुरासमागमें ॥ १५ ॥ एकसरें सन्मुख विन्मुख ॥ वामसव्य दोहींकडे एक ॥-
अधऊर्ध्वप्राण ॥ व्यापून आहे ॥ १६ ॥ आकाशाचा डोहो भरला ॥ कदापी नाहीं उचंबळला ॥ असंभा
व्यपसरला ॥ जिक ॥ १७ ॥ एक जिनसी गगन उदास ॥ जेथें नाहीं दृश्यभास ॥ भासेंवीण निराभास ॥
परब्रह्म जाणावें ॥ १ ॥ संतसाधुमहानुभावां ॥ देवदानवमानवां ॥ परब्रह्म सकळांस विसावा ॥ विश्रांति ठा
व ॥ १९ ॥ कोणीकडे वटास जावें ॥ कोणीकडे काय पाहावें ॥ असंभाव्य तें नेमावें ॥ काय ह्मणोनी ॥ २० ॥-
स्थूळ नव्हे सूक्ष्म नव्हे ॥ कांहीं एकासारिखें नव्हे ॥ ज्ञानदृष्टीवीण नव्हे ॥ समाधान ॥ २१ ॥ पिंडब्रह्मांड निरास
॥ मगतें ब्रह्म निराभास ॥ येथून तेथवरी आकाश ॥ भकाशरूपें ॥ २२ ॥ ब्रह्म व्यापक हें तों खरें ॥ दृश्य आहे
तों हे उत्तरें ॥ व्याप्येंवीण के व्याप्रकारें ॥ व्यापक ह्मणावें ॥ २३ ॥ ब्रह्मीं शब्दचि लागेना ॥ कल्पना कल्पूं शके-
ना ॥ कल्पनेतीत निरंजना ॥ विवेकें ओळखावें ॥ २४ ॥ शब्दसार तें श्रवण ॥ शब्दप्रत्ययाचें मनन ॥ विज्ञानीं-
पावतां उन्मन ॥ सहजचि होतें ॥ २५ ॥ झालें साधनाचें फळ ॥ संसार झाला सफळ ॥ निर्गुण ब्रह्म तें निश्चळ ॥
अंतरीं बिंबलें ॥ २६ ॥ हिशेब झाला मायेचा ॥ झाला निवाडा तत्वांचा ॥ साध्य होतां साधनाचा ॥ ठाव नाहीं ॥
२७ ॥ स्वप्नीं जेंजें देखिलें ॥ तें तें जागृतीस उडालें ॥ सहजचि अनिर्वाच्य झालें ॥ बोलतां नये ॥ २८ ॥ ऐसें हें वि
वेकें जाणावें ॥ प्रत्ययें खुणेसी बाणावें ॥ जन्ममृत्यूच्या नावें ॥ शून्याकार ॥ २९ ॥ भक्तां चे नीसाभिमानें ॥ रूपा

इतिश्रीदासबोधःसमाप्तः

```
[OrderDescription]
,CREATED=09.12.19 15:52
,TRANSFERRED=2019/12/09 at 17:07:53
,PAGES=513
,TYPE=STD
,NAME=S0002316
,Book Name=M-2050-DASBODH
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
```

```
FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
```

```
FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
```

```
FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
```

```
FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
```

```
FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
```

```
FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
```

```
FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
```

```
FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
```

```
FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
```

```
FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF
,FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF
,FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
```

```
FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
```

```
FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF
,FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
,FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
,FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF
,FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
```

```
FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF
,FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF
,FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF
,FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,FILE335=00000335.TIF
,FILE336=00000336.TIF
,FILE337=00000337.TIF
,FILE338=00000338.TIF
,FILE339=00000339.TIF
,FILE340=00000340.TIF
,FILE341=00000341.TIF
```

```
FILE342=00000342.TIF
,FILE343=00000343.TIF
,FILE344=00000344.TIF
,FILE345=00000345.TIF
,FILE346=00000346.TIF
,FILE347=00000347.TIF
,FILE348=00000348.TIF
,FILE349=00000349.TIF
,FILE350=00000350.TIF
,FILE351=00000351.TIF
,FILE352=00000352.TIF
,FILE353=00000353.TIF
,FILE354=00000354.TIF
,FILE355=00000355.TIF
,FILE356=00000356.TIF
,FILE357=00000357.TIF
,FILE358=00000358.TIF
,FILE359=00000359.TIF
,FILE360=00000360.TIF
,FILE361=00000361.TIF
,FILE362=00000362.TIF
,FILE363=00000363.TIF
,FILE364=00000364.TIF
,FILE365=00000365.TIF
,FILE366=00000366.TIF
```

```
FILE367=00000367.TIF
,FILE368=00000368.TIF
,FILE369=00000369.TIF
,FILE370=00000370.TIF
,FILE371=00000371.TIF
,FILE372=00000372.TIF
,FILE373=00000373.TIF
,FILE374=00000374.TIF
,FILE375=00000375.TIF
,FILE376=00000376.TIF
,FILE377=00000377.TIF
,FILE378=00000378.TIF
,FILE379=00000379.TIF
,FILE380=00000380.TIF
,FILE381=00000381.TIF
,FILE382=00000382.TIF
,FILE383=00000383.TIF
,FILE384=00000384.TIF
,FILE385=00000385.TIF
,FILE386=00000386.TIF
,FILE387=00000387.TIF
,FILE388=00000388.TIF
,FILE389=00000389.TIF
,FILE390=00000390.TIF
,FILE391=00000391.TIF
```

```
FILE392=00000392.TIF
,FILE393=00000393.TIF
,FILE394=00000394.TIF
,FILE395=00000395.TIF
,FILE396=00000396.TIF
,FILE397=00000397.TIF
,FILE398=00000398.TIF
,FILE399=00000399.TIF
,FILE400=00000400.TIF
,FILE401=00000401.TIF
,FILE402=00000402.TIF
,FILE403=00000403.TIF
,FILE404=00000404.TIF
,FILE405=00000405.TIF
,FILE406=00000406.TIF
,FILE407=00000407.TIF
,FILE408=00000408.TIF
,FILE409=00000409.TIF
,FILE410=00000410.TIF
,FILE411=00000411.TIF
,FILE412=00000412.TIF
,FILE413=00000413.TIF
,FILE414=00000414.TIF
,FILE415=00000415.TIF
,FILE416=00000416.TIF
```

```
FILE417=00000417.TIF
,FILE418=00000418.TIF
,FILE419=00000419.TIF
,FILE420=00000420.TIF
,FILE421=00000421.TIF
,FILE422=00000422.TIF
,FILE423=00000423.TIF
,FILE424=00000424.TIF
,FILE425=00000425.TIF
,FILE426=00000426.TIF
,FILE427=00000427.TIF
,FILE428=00000428.TIF
,FILE429=00000429.TIF
,FILE430=00000430.TIF
,FILE431=00000431.TIF
,FILE432=00000432.TIF
,FILE433=00000433.TIF
,FILE434=00000434.TIF
,FILE435=00000435.TIF
,FILE436=00000436.TIF
,FILE437=00000437.TIF
,FILE438=00000438.TIF
,FILE439=00000439.TIF
,FILE440=00000440.TIF
,FILE441=00000441.TIF
```

```
FILE442=00000442.TIF
,FILE443=00000443.TIF
,FILE444=00000444.TIF
,FILE445=00000445.TIF
,FILE446=00000446.TIF
,FILE447=00000447.TIF
,FILE448=00000448.TIF
,FILE449=00000449.TIF
,FILE450=00000450.TIF
,FILE451=00000451.TIF
,FILE452=00000452.TIF
,FILE453=00000453.TIF
,FILE454=00000454.TIF
,FILE455=00000455.TIF
,FILE456=00000456.TIF
,FILE457=00000457.TIF
,FILE458=00000458.TIF
,FILE459=00000459.TIF
,FILE460=00000460.TIF
,FILE461=00000461.TIF
,FILE462=00000462.TIF
,FILE463=00000463.TIF
,FILE464=00000464.TIF
,FILE465=00000465.TIF
,FILE466=00000466.TIF
```

```
FILE467=00000467.TIF
,FILE468=00000468.TIF
,FILE469=00000469.TIF
,FILE470=00000470.TIF
,FILE471=00000471.TIF
,FILE472=00000472.TIF
,FILE473=00000473.TIF
,FILE474=00000474.TIF
,FILE475=00000475.TIF
,FILE476=00000476.TIF
,FILE477=00000477.TIF
,FILE478=00000478.TIF
,FILE479=00000479.TIF
,FILE480=00000480.TIF
,FILE481=00000481.TIF
,FILE482=00000482.TIF
,FILE483=00000483.TIF
,FILE484=00000484.TIF
,FILE485=00000485.TIF
,FILE486=00000486.TIF
,FILE487=00000487.TIF
,FILE488=00000488.TIF
,FILE489=00000489.TIF
,FILE490=00000490.TIF
,FILE491=00000491.TIF
```

```
FILE492=00000492.TIF
,FILE493=00000493.TIF
,FILE494=00000494.TIF
,FILE495=00000495.TIF
,FILE496=00000496.TIF
,FILE497=00000497.TIF
,FILE498=00000498.TIF
,FILE499=00000499.TIF
,FILE500=00000500.TIF
,FILE501=00000501.TIF
,FILE502=00000502.TIF
,FILE503=00000503.TIF
,FILE504=00000504.TIF
,FILE505=00000505.TIF
,FILE506=00000506.TIF
,FILE507=00000507.TIF
,FILE508=00000508.TIF
,FILE509=00000509.TIF
,FILE510=00000510.TIF
,FILE511=00000511.TIF
,FILE512=00000512.TIF
,FILE513=00000513.TIF
,
```